

I TI MOŽEŠ RAZUMETI SVETO PISMO!

Ponovljeni zakoni

BOB ATLI
PROFESOR HERMENEUTIKE
(TUMAČENJA SVETOG PISMA)

SERIJAL KOMENTARA S VODIČEM ZA PROUČAVANJE,
STARI ZAVET, TOM 3

BIBLE LESSONS INTERNATIONAL
MARŠAL U TEKSASU
(Prerađeno 2012.)

SADRŽAJ

Kratko objašnjenje upotrebljenih tehničkih izvora	i
Kratke definicije hebrejskih glagolskih oblika koji utiču na egzegezu	iii
Skraćenice	ix
Reč pisca: Kako ovaj komentar može da vam pomogne?	xii
Vodič za dobro čitanje Svetog pisma: Lična potraga za proverljivom istinom	xv
Uvod u Ponovljene zakone	1
Ponovljeni zakoni 1	7
Ponovljeni zakoni 2	42
Ponovljeni zakoni 3.	56
Ponovljeni zakoni 4.	66
Ponovljeni zakoni 5	93
Ponovljeni zakoni 6.	111
Ponovljeni zakoni 7.	121
Ponovljeni zakoni 8	131
Ponovljeni zakoni 9	140
Ponovljeni zakoni 10	148
Ponovljeni zakoni 11	156
Ponovljeni zakoni 12	164
Ponovljeni zakoni 13	176
Ponovljeni zakoni 14	187
Ponovljeni zakoni 15	198
Ponovljeni zakoni 16	206
Ponovljeni zakoni 17	214
Ponovljeni zakoni 18	225

Ponovljeni zakoni 19	236
Ponovljeni zakoni 20	242
Ponovljeni zakoni 21	247
Ponovljeni zakoni 22	258
Ponovljeni zakoni 23	266
Ponovljeni zakoni 24	276
Ponovljeni zakoni 25	286
Ponovljeni zakoni 26	293
Ponovljeni zakoni 27	300
Ponovljeni zakoni 28	308
Ponovljeni zakoni 29	326
Ponovljeni zakoni 30	334
Ponovljeni zakoni 31	342
Ponovljeni zakoni 31:30–32:52	353
Ponovljeni zakoni 33	377
Ponovljeni zakoni 34	392
Dodatak 1: Uvod u starozavetna proroštva	397
Dodatak 2: Kratak istorijski pregled mesopotamskih sila	401
Dodatak 3: Vremenska osa Starog zaveta	409
Dodatak 4: Verispovedanje	411

POSEBNE TEME

Izrael (ime), 1:1	9
Položaj gore Sinaj, 1:2	11
Kalendari sa Starog bliskog istoka, 1:3	12
Božija imena, 1:3	13
Datum Izlaska iz Egipta, 1:3	16
Stanovnici Palestine pre dolaska Izraelaca, 1:4	18
Hiljadu (<i>elef</i>), 1:15	24
Pravednost, 1:16	25
Nazivi za visoke/moćne ratnike ili grupe narodâ, 1:28	31
Verovati, uzdati se, vera i vernost u Starom zavetu, 1:32	32
U kom uzrastu počinje odgovornost, 1:39	37
Crveno more, 1:40	38
Pustinje Izlaska, 2:1	43
Bog opisan kao čovek, 2:15	48
Bog mu otvrdnu srce, 2:30	52
Srce, 2:30	53
Lakat, 3:11	60
Nazivi za oblike Božijeg otkrivenja, 4:1	67
Evandeoske predrasude Boba Atlija, 4:6	70
Vatra, oganj, 4:11	73
Savez, 4:13	74
Osobine Izraelovog Boga, 4:32	79
Starozavetna predskazanja budućnosti nasuprot novozavetnim predskazanjima, 4:31	80
Znati, 4:35	87
Doveka (<i>'olam</i>), 4:40	88
Ljubav, dobrota (<i>hesed</i>), 5:10	97
Pojam svetosti, 5:12	99
Subota, 5:12	101
Mir i rat, 5:17	103
Slava (starozavetni pojam), 5:24	107
Jednoboštvo, 6:4	114
Otkupnina, otkupiti, 7:8	125
Zaposedanje zemlje, 8:1	132
Bog proverava svoj narod (Stari zavet), 8:2	133

Bog kao Otac, 8:5	135
Dela koja je Jahve milostivo učinio za Izrael, 9:4-6	142
Zavetna obećanja izraelskim praocima, 9:5	143
Kasniji urednici Ponovljenih zakona i njihovi dodaci, 10:6	150
Jahveovi zavetni zahtevi za Izrael, 10:12	153
Posledice idolopoklonstva, 11:16	160
Izraelova obavezna reakcija na hanaanske kultove plodnosti, 12:3	167
„Ime“ Jahve, 12:5	168
<i>Moloh</i> , 12:31	173
Starozavetna proroštva, 13:1	177
Obredi tugovanja, 14:1	188
Starozavetni zakoni o hrani, 14:3	190
Gadost, 14:3	191
Biblijski stavovi prema alkoholu i alkoholizmu (vino i jako piće), 14:26	195
Pasha, 16:1	207
Mojsijevo autorstvo Petoknjžja, 17:14	219
Besprekoran, nedužan, bez krivice, čist, 18:13	231
Smrtna kazna u Izraelu, 21:21	253
Obesiti, 21:22	254
Prokletstvo (<i>anatema</i>) , 21:23	255
Simbolični brojevi u Svetom pismu, 23:2	269
Davanje milostinje, 24:13	281
Mere za težinu i zapreminu na Starom bliskom istoku, 25:13	289
Vrste desetka u Mojsijevom zakonu, 26:12	296
Amin, 27:15	304
Pokajanje u Starom zavetu, 30:1	335
Praznici u Izraelu, 31:10	345
Jevrejska poezija, Uvidi u Ponovljene zakone 32	354
Senka kao metafora za zaštitu i staranje, 32:11	362
Demoni u Starom zavetu, 32:17	364
Svesna zla bića, 32:17	365
Gde su mrtvi? (<i>šeol/adis, gehena, tartar</i>), 32:22	368
Blagoslov, 33:1	378
Polaganje ruku u Bibliji, 34:9	395

KRATKO OBJAŠNJENJE TEHNIČKIH IZVORA UPOTREBLJENIH U SERIJALU STAROZAVETNIH KOMENTARA „I TI MOŽEŠ RAZUMETI SVETO PISMO“

I. Rečnici

Na engleskom jeziku postoji nekoliko izvanrednih rečnika starohebrejskog jezika:

- A. *Hebrew and English Lexicon of the Old Testament*¹, Fransijski Braun (Francis Brown), Samjuel Drajver (S. R. Driver) i Čarls Brigs (Charles A. Briggs). Zasnovan je na nemačkom rečniku Vilhelma Gezeniusa (Wilhelm Gesenius). **Poznat je pod skraćenicom BDB.**
- B. *The Hebrew and Aramaic Lexicon of the Old Testament*², Ludvig Keler (Ludwig Koeher) i Valter Baumgartner (Walter Baumgartner). Prevod na engleski: Mervin Ričardson (M. E. J. Richardson). **Poznat je pod skraćenicom KB.**
- C. *A Concise Hebrew and Aramaic Lexicon of the Old Testament*³, Vilijam Holadej (William L. Holladay), zasnovan na prethodno navedenom nemačkom rečniku.
- D. Novi rečnik u pet tomova, teološka studija starozavetnih reči pod naslovom *The New International Dictionary of Old Testament Theology and Exegesis*⁴, urednik Vilem Van Gemeren (Willem A. Van Gemeren). **Poznat je pod skraćenicom NIDOTTE.**

Tamo gde se prevodi Biblije značajno razlikuju u izboru reči naveo sam nekoliko engleskih prevoda (*NASB*⁵, *NKJV*⁶, *NRSV*⁷, *TEV*⁸, *NJB*⁹), kako od onih koji prevode po načelu „reč za reč“, tako i od onih koji prevode po načelu „dinamičkog ekvivalenta“ – vidite: Gordon Fi (Gordon Fee) i Daglas Stjuart (Douglas Stuart), *Kako tumačiti Bibliju*¹⁰, str. 30-47.

II. Gramatike

Gramatička analiza obično je zasnovana na četvorotomnoj gramatici Džona Džozefa Ovensa (John Joseph Owens) *Analytical Key to the Old Testament*¹¹, a provera je vršena poređenjem s rečnikom Bendžamina Dejvidsona (Benjamin Davidson) *Analytical Hebrew and Chaldee Lexicon of the Old Testament*¹².

U većini starozavetnih tomova serijala „I ti možeš razumeti Sveto pismo“ upotrebljen je još jedan koristan izvor za gramatičku i sintaktičku analizu. To je serijal po imenu *The Helps for Translators Series*¹³ u izdanju udruženja *United Bible Societies*¹⁴. Svaki deo nosi naziv *A Handbook on*

¹⁵.

-
- 1 Hebrejsko-engleski rečnik Starog zaveta, prim. prev.
  - 2 Rečnik hebrejskih i aramejskih reči Starog zaveta, prim. prev.
  - 3 Sažeti rečnik hebrejskih i aramejskih reči Starog zaveta, prim. prev.
  - 4 Novi međunarodni rečnik starozavetne teologije i egzegeze, prim. prev.
  - 5 *New American Standard Bible* (nova američka standardna Biblija, prim. prev.)
  - 6 *New King James Version* (nova verzija kralja Džejmsa, prim. prev.)
  - 7 *New Revised Standard Version* (nova ispravljena standardna verzija, prim. prev.)
  - 8 *Today's English Version* (savremena engleska verzija, prim. prev.)
  - 9 *New Jerusalem Bible* (nova jerusalimska Biblija, prim. prev.)
  - 10 Izvori, Osijek, 1999. Izvornik: *How to Read the Bible For All Its Worth*, str. 28-44
  - 11 Ključ za analizu Starog zaveta, prim. prev.
  - 12 Analitički rečnik hebrejskog i aramejskog jezika Starog zaveta, prim. prev.
  - 13 Pomoć za prevodioce, prim. prev.
  - 14 Ujedinjena biblijska društva, prim. prev.
  - 15 Priručnik za (prevođenje) _____, prim. prev.

III. Tekstualni izvori

Verujem u bogonadahnutost suglasnika hebrejskog teksta Starog zaveta, ali ne i tačkastih samoglasnika i napomena koje su dodali Masoreti. Kao i kod svih drugih drevnih tekstova, koji su umnožavani ručno, i u Svetom pismu ima odlomaka koji su pod znakom pitanja. To je obično iz sledećih razloga:

- A. *Hapax legomena* – reči koje su u hebrejskom Starom zavetu upotrebljene samo jednom
- B. Idiomi – reči i fraze svojstvene hebrejskom čije značenje je izgubljeno jer nije doslovno
- C. Istorijske nedoumice zbog nedostatka podataka o drevnom svetu
- D. Zbog toga što hebrejski jezik Starog zaveta ima ograničen vokabular, a pripada semantičkom polju koje se sastoji iz mnogih semitskih jezika
- E. Zbog problema vezanih za kasnije prepisivače koji su ručno prepisivali drevni hebrejski tekst
- F. Zbog jevrejskih prepisivača koji su obučeni u Egiptu i koji su uzimali slobodu da osavremenene tekst koji su prepisivali, da ga upotpune i učine razumljivijim za svoje savremenike (*NIDOTTE*, str. 52-54)

Postoji nekoliko izvora hebrejskih reči i tekstova van masoretskog tekstualnog predanja:

- A. Samarijsko Petoknjižje
- B. Svici s Mrtvog mora
- C. Nešov papirus (Deset zapovesti)
- D. Severov svitak (Petoknjižje)
- E. Kovani novac kasnijeg porekla, pisma i ostrake (ulomci nepečene grnčarije koji su služili da se na njima piše).

Starozavetni rukopisi uglavnom se ne razvrstavaju u porodice kao što je to slučaj kod novozavetnih rukopisa. O pouzdanosti masoretskog teksta iz X veka n.e. napisan je dobar i kratak članak pod naslovom *The Reliability of the Old Testament Text*¹⁶, Brus Valtke (Bruce K. Waltke), iz rečnika *NIDOTTE*, tom 1, str. 51-67.

U ovom komentaru upotrebljen je hebrejski tekst iz izdanja *Biblia Hebraica Stuttgartensia* koji je 1997. godine objavilo *Nemačko biblijsko društvo* i koji je zasnovan na *Lenjingradskom kodeksu* iz 1009. godine n.e. Povremeno, tamo gde je hebrejski tekst dvosmislen ili očigledno nejasan, upotrebljeni su drevni prevodi – grčka *Septuaginta*, aramejski *Targumi*, sirijska *Pešita* i latinska *Vulgata*.

---

16 Pouzdanost starozavetnog teksta, prim. prev.

KRATKE DEFINICIJE HEBREJSKIH GLAGOLSKIH OBLIKA KOJI UTIČU NA EGZEGEZU

I. Kratak pregled istorijskog razvoja hebrejskog jezika

Hebrejski pripada semitskoj porodici jezika jugozapadne Azije. Ovo ime, koje su skovali savremeni stručnjaci, potiče od imena Nojevog sina Sima (vidite: Postanje 5:32 i 6:10). Simovi potomci nabrojani su u Postanju 10:21-31 kao Arapi, Jevreji, Sirijci, Aramejci i Asirci, ali neke semitske jezike koriste i narodi koji su nabrojani u Hamovoj lozi (vidite: Postanje 10:6-14) – Hanaanci, Feničani i Etiopljani.

Hebrejski pripada severozapadnoj grupi semitskih jezika. Savremeni stručnjaci imaju tragove sledećih jezika iz ove drevne skupine:

- A. Amorejskog (*Tablice iz Marija* iz XVIII veka p.n.e. – pisane akademskim jezikom)
- B. Hanaanskog (*Tablice iz Ras Šamre* iz XV veka p.n.e. – pisane ugaritskim jezikom)
- C. Haananskog (*Pisma iz Amarne* iz XIV veka p.n.e. – pisane haananskim akademskim jezikom)
- D. Feničanskog (hebrejski jezik koristi feničansko pismo)
- E. Moavskog (Mešin kamen iz 840. godine p.n.e.)
- F. Aramejskog (to je bio zvanični jezik Persijskog carstva; upotrebljen je u Postanju 31:47 – dve reči, u Jeremiji 10:11, u Danilu 2:4b-6 i 7:28 i u Ezri 4:8–6:18 i 7:12-26, a govorili su ga Jevreji u Palestini u I veku n.e.)

Hebrejski jezik je u Isaiji 19:18 nazvan „hanaanskim jezikom“. Prvi put je nazvan hebrejskim u uvodu u Knjigu Sirahovu oko 180. godine p.n.e. i u još nekim ranim izvorima (vidite: *Anchor Bible Dictionary*¹⁷, tom 4, od 205. str.). Najrodniji je moavskom i ugaritskom. Ovo su neki primeri starohebrejskog koji je pronađen van Svetog pisma:

1. Kalendar iz Gezera iz 925. godine p.n.e. (zapis jednog školarca)
2. Siloamski natpis iz 705. godine p.n.e. (natpis iz tunela)
3. Samarijske ostrake iz 770. godine p.n.e. (poreski podaci na ulomcima grnčarije)
4. Pisma iz Lahiša iz 587. godine p.n.e. (vojna komunikacija)
5. Makavejski kovani novac i pečati
6. Neki tekstovi među svicima s Mrtvog mora
7. Brojni natpisi (vidite: *Languages [Hebrew]*¹⁸, *ABD*, od str. 4:203)

Poput svih semitskih jezika, i hebrejskom su svojstvene reči koje se sastoje od tri suglasnika (trosuglasnički koren). To je jezik čije reči menjaju oblik. Tri korenska suglasnika nose osnovno značenje reči, a prefiksi, sufiksi i dodaci unutar same reči pokazuju njenu sintaktičku ulogu. Samoglasnici su dodati kasnije, vidite: Su Grum (Sue Groom), *Linguistic Analysis of Biblical Hebrew*¹⁹, str. 46-49.

Postoji razlika između vokabulara u hebrejskoj prozi i poeziji. Značenje reči povezano je s narodskom etimologijom, a ne s lingvističkim korenom. Igre reči i jednakozvučnosti veoma su česte (*paronomazija*).

II. Predikat

A. GLAGOLI

Uobičajeni red reči u rečenici je GLAGOL, ZAMENICA, SUBJEKAT (s dodacima), OBJEKAT (s dodacima). Osnovni oblik GLAGOLA je PERFEKAT *kala* u JEDNINI MUŠKOG RODA. U tom obliku se mogu naći u rečnicima hebrejskog i aramejskog jezika. GLAGOLI se menjaju po

17 Biblijski rečnik *Anchor* (sidro), prim. prev.

18 Jezici [hebrejski], prim. prev.

19 Lingvistička analiza biblijskog hebrejskog jezika, prim. prev.

1. Broju – jednina, množina i dvojina
2. Rodu – muški i ženski (nema srednjeg)
3. Načinu – indikativ, konjunktiv, imperativ (na osnovu poređenja sa savremenim zapadnim jezicima zaključujemo da je to odnos radnje prema stvarnosti)
4. Vremenu
  - a. PERFEKAT označava svršenu radnju u smislu početka, trajanja i svršetka. Ovaj oblik obično se koristio za prošlu radnju, radnju koja se već dogodila. Džejms Vots (J. Wash Watts) ovako kaže u knjizi *A Survey of Syntax in the Hebrew Old Testament*²⁰:

„Celina opisana perfektom smatra se sigurnom. Imperfekat može da opiše stanje kao moguće, priželjkivano ili očekivano, ali perfekat ga vidi kao stvarno, istinko i izvesno“ (str. 36).

Samjuel Drajver (S. R. Driver) u knjizi *A Treatise on the Use of the Tenses in Hebrew*²¹ opisuje perfekat na sledeći način:

„Perfekat se koristi da ukaže na radnju koja će se sigurno dogoditi u budućnosti, za koju se smatra da zavisi od tako nepromenjive voljne odluke da se o njoj može govoriti kao da se već dogodila. Stoga se odluke, obećanja i proglašeni – pogotovo Božiji – često objavljuju u perfektu“ (str. 17, tzv. „proročki perfekat“).

Robert Čizom mlađi (Robert B. Chisholm, Jr.) ovako definiše ovaj glagolski oblik u knjizi *From Exegesis to Exposition*²²:

„...vidi situaciju spolja, kao celinu. Kao takav, on izražava jednostavnu činjenicu, bila to radnja ili stanje (stanje stvari ili svesti). Kad se koristi za radnju, često je s retoričke tačke gledišta govornika ili naratora opisuje kao svršenu (bez obzira na to da li je stvarno svršena ili ne). Perfekat može da se odnosi na radnju ili stanje u prošlosti, sadašnjosti ili budućnosti. Kao što je gore već rečeno, vremenski okvir utiče na to kako se perfekat prevodi u jezike poput engleskog u kojima je gramatičko vreme važno i taj okvir se mora odrediti iz konteksta“ (str. 86).
  - b. IMPERFEKAT označava radnju koja traje (nesvršenu, učestalu, trajnu, ili uslovljenu) i često označava razvoj ka određenom cilju. Ovaj glagolski oblik obično se upotrebljavao za sadašnje i buduće radnje. Džejms Vots (J. Wash Watts) ovako kaže u knjizi *A Survey of Syntax in the Hebrew Old Testament*²³:

„Svaki IMPERFEKAT predstavlja neko nepotpuno stanje, stanje koje se ponavlja, razvija ili je nečim uslovljeno. Drugim rečima, ono je delimično razvijeno ili delimično sigurno i uvek je na neki način nepotpuno, tj. nije celovito“ (str. 55).

Robert Čizom mlađi (Robert B. Chisholm, Jr.) ovako kaže u knjizi *From Exegesis to Exposition*²⁴:

„Teško je suštinu imperfekta svesti na jedan pojam, jer on obuhvata i glagolsko vreme i glagolski vid. Imperfekat se ponekad koristi kao indikativ, da bi se izrazio objektivni iskaz, a u drugim slučajevima gleda na

20 Pregled sintakse u hebrejskom Starom zavetu, prim. prev.

21 Rasprava o upotrebi gramatičkih vremena u hebrejskom jeziku, prim. prev.

22 Od egzezeze do izlaganja, prim. prev.

23 Pregled sintakse u hebrejskom Starom zavetu, prim. prev.

24 Od egzezeze do izlaganja, prim. prev.

radnju subjektivnije, kao da je moguća, uslovljena, verovatna i tako dalje“ (str. 89).

- c. Dodato slovo *vav* povezuje GLAGOL s radnjom prethodnog (ili prethodnih) GLAGOLA.
- d. IMPERATIV je zasnovan na volji govornika i mogućoj radnji slušaoca.
- e. Vremenski okviri koje je pisac imao na umu mogu se u starohebrejskom odrediti jedino iz šireg konteksta.

B. Sedam glavnih oblika osnove za promenu glagola i njihova osnovna značenja. Ovi oblici rade u međusobnoj sprezi i ne smeju se odvajati kad su zajedno u istom kontekstu.

1. *Kal* je najčešći i najosnovniji oblik glagola. On označava prostu radnju ili stanje. Ne podrazumeva ni uzročno-posledičnu vezu, ni tačnu određenost.
2. *Nifal* je drugi najčešći oblik. Obično se koristi kao PASIV, ali može da posluži i kao uzajamno-povratni ili povratni oblik. Ni on ne podrazumeva ni uzročno-posledičnu vezu, ni tačnu određenost.
3. *Piel* je aktivni oblik kojim se izražava da je radnja ostvarena. Osnovno značenje *kala* se razvija ili proširuje u stanje ostvarenosti.
4. *Pual* je *pielov* PASIVNI parnjak. Često se izražava PARTICIPOM.
5. *Hitpael* je povratna ili uzajamno-povratna osnova. Izražava učestale ili trajne radnje *pielove* osnove. Retki PASIVNI oblik zove se *hotpael*.
6. *Hifil* je aktivni oblik uzročne osnove, suprotan *pielu*. Njime može da se izrazi dozvola, ali najčešće se odnosi na uzrok događaja. Ernst Jeni (Ernst Jenni), nemački gramatičar hebrejskog jezika, smatrao je da *piel* označava činjenicu da se nešto dogodilo, dok *hifil* pokazuje kako se dogodilo.
7. *Hofal* je *hifilov* PASIVNI parnjak. Ove poslednje dve osnove se najređe upotrebljavaju od svih sedam.

Veliki deo ovih podataka potiče iz knjige *An Introduction to Biblical Hebrew Syntax*²⁵, Brus Valtke (Bruce K. Waltke) i M. O'Konor (M. O'Connor), str. 343-452.

Tabela o vršiocu i uzročniku. Jedan ključ za razumevanje sistema hebrejskih GLAGOLA je da se na njega gleda kao na obrazac međuodnosa glagolskih STANJA. Neke od ovih osnova su u međusobnoj suprotnosti (tj. *Kal* i *Nifal*; *Piel* i *Hifil*).

Tabela koja sledi je pokušaj da se vizuelno predstave osnovne funkcije GLAGOLSKIH osnova po pitanju uzročnika.

STANJE ili subjekat	Nema drugog vršioca	Drugi vršilac aktivan	Drugi vršilac pasivan
AKTIV	<i>Kal</i>	<i>Hifil</i>	<i>Piel</i>
MEDIJALNI PASIV	<i>Nifal</i>	<i>Hofal</i>	<i>Pual</i>
POVRATNI ili UZAJAMNO-POVRATNI	<i>Nifal</i>	<i>Hofal</i>	<i>Hitpael</i>

25 Uvod u sintaksu biblijskog hebrejskog jezika, prim. prev.

Ovaj pregled je preuzet iz izvanredne rasprave o hebrejskom GLAGOLSKOM sistemu u svetlu novih istraživanja akademskog jezika, vidite: Brus Waltke (Bruce K. Waltke) i M. O'Konor (M. O'Connor), *An Introduction to Biblical Hebrew Syntax*²⁶, str. 354-359.

Potrebno upozorenje nalazimo u knjizi R. H. Keneta (R. H. Kennett), *A Short Account of the Hebrew Tenses*²⁷:

„Primetio sam tokom svojih predavanja da je studentima najteže da značenje hebrejskih glagola shvate onako kako su ih shvatali sami Jevreji; drugim rečima, postoji sklonost da se svakom od hebrejskih glagolskih vremena pripíše nekoliko latinskih ili engleskih glagolskih oblika kojima bi se taj hebrejski oblik mogao uopšteno prevesti. Zbog toga ne uspeavaju da uoče mnoge od tih finih nijansi značenja koje jeziku Starog zaveta daju toliko života i snage.

Ova teškoća u upotrebi hebrejskih glagola potiče isključivo od stanovišta sa kog su Jevreji gledali radnju, a koje je u potpunosti drugačije od našeg. *Vreme* – koje mi kod glagola gledamo prvo, kao što i sam izraz „glagolska vremena“ govori – njima je bilo tek na drugom mestu. Zato nije najvažnije da studenti shvate latinske ili engleske oblike koji bi mogli da se upotrebe za prevod nekog hebrejskog vremena, nego da shvate vid svake radnje onako kako ga je shvatao jevrejski um.

Kad su u pitanju hebrejski glagoli, naziv „vremena“ navodi nas na pogrešan zaključak. Takozvana hebrejska „vremena“ ne izražavaju *vreme* nego *stanje* radnje. U stvari, da nije zabune koja bi nastala kad bi se izraz „stanje“ primenio i na imenice i na glagole, „stanja“ bi bio mnogo bolji naziv nego „vremena“. Uvek treba imati na umu da je hebrejski glagol nemoguće prevesti na engleski bez vremenskog okvira koga u hebrejskom jednostavno nema. Stari Jevreji nikad nisu razmišljali o radnji kao o prošloj, sadašnjoj ili budućoj, nego prosto kao o *perfektu*, to jest svršenoj radnji, ili *imperfektu*, to jest radnji koja se razvija. Kada kažemo da neko hebrejsko vreme odgovara perfektu, pluskvamperfektu ili futuru, pri tome ne mislimo da su Jevreji o njemu razmišljali kao o perfektu, pluskvamperfektu ili futuru, nego samo da se tako mora prevesti na engleski²⁸. A *vreme* radnje Jevreji nisu pokušavali da izraze nijednim glagolskim oblikom.“ (Predgovor i str. 1)

Drugo dobro upozorenje nalazimo u knjizi *Linguistic Analysis of Biblical Hebrew*²⁹, gde nas Sue Grum (Sue Groom) podseća na sledeće:

„Nemoguće je znati da li su savremeni stručnjaci rekonstruisali semantička polja nekog mrtvog jezika i odnose među značenjima njegovih reči prema sopstvenoj intuiciji ili na osnovu svog maternjeg jezika, niti da li su ta polja uopšte postojala u klasičnom hebrejskom“ (str. 128).

C. Glagolski način

1. Dogodilo se, upravo se događa (INDIKATIV), obično se upotrebljava PERFEKAT ili PARTICIP (svi PARTICIPI su INDIKATIVI).
2. Dogodiće se, moglo bi da se dogodi (KONJUKTIV)
  - a. koristi se izmenjeni IMPERFEKAT
    - (1) KOHORTATIV (dodato h), oblik prvog lica IMPERFEKTA kojim se obično izražavaju želja, zahtev ili samoohrabrivanje (drugim rečima, radnje koje govornik priželjkuje)

26 Uvod u sintaksu biblijskog hebrejskog jezika, prim. prev.

27 Kratak opis hebrejskih gramatičkih vremena, prim. prev.

28 Isto važi i za odnos hebrejskog i srpskog, prim. prev.

29 Lingvistička analiza biblijskog hebrejskog jezika, prim. prev.

(2) JUSIV (unutrašnje promene), treće lice IMPERFEKTA (može da bude drugo lice u odričnim rečenicama) koje obično izražava zahtev, dozvolu, upozorenje ili savet

b. koristi se PERFEKAT sa *lu* ili *lule*

Ove konstrukcije su slične DRUGOM KONDICIONALU u *kini* dijalektu grčkog jezika. Neistinita izjava (protaza) za ishod ima neistiniti zaključak (apodoza).

c. koristi se IMPERFEKAT sa *lu*

Kontekst i *lu*, kao i usmerenost ka budućnosti, obeležja su KONJUKTIVNE upotrebe ovog oblika.

Evo nekih primera iz knjige Džejmsa Votsa (J. Wash Watts), *A Survey of Syntax in the Hebrew Old Testament*³⁰: Postanje 13:16, Ponovljeni zakoni 1:12, Prva o carevima 13:8, Psalam 24:3, Isaija 1:18 (vidite: str. 76-77).

D. *Vav* – pretvarač (*conversivum*), uzastopnik (*consekutivum*) i odnosni (*relativum*). Ovaj sintaktički element, svojstven jedino hebrejskom (hanaanskom), godinama je izazivao velike zabune. Koristi se na razne načine, što često zavisi od književne vrste. Do zabune je došlo zbog toga što su prvi stručnjaci bili Evropljani koji su hebrejski tumačili u svetlu svojih maternjih jezika. Kad se pokazalo da to stvara teškoće, oni su ih pripisali tome što je hebrejski tobože drevni, zastareli jezik. U evropskim jezicima kod GLAGOLA je najvažnije VREME. Neke nijanse i gramatičke konotacije izražavane su dodavanjem slova VAV na PERFEKATSKU ili IMPERFEKATSKU glagolsku osnovu, što je menjalo shvatanje glagola.

1. U istorijskoj naraciji postoji ustaljeni obrazac za međusobno povezivanje GLAGOLA u niz.
2. Prefiks *vav* je pokazivao određenu vezu s prethodnim GLAGOLIMA.
3. Ključ za razumevanje GLAGOLSKOG niza uvek je širi kontekst. Semitski glagoli ne mogu se analizirati samostojno.

Džejms Vots (J. Wash Watts), u knjizi *A Survey of Syntax in the Hebrew Old Testament*³¹, beleži da je hebrejski poseban po tome što koristi *vav* pre PERFEKTA i IMPERFEKTA (str. 52-53). Pošto je prošlost osnovna ideja koja je vezana za PERFEKAT, dodavanje slova *vav* često ga pretvara u oblik koji opisuje budućnost. Isto je i kod IMPERFEKTA, čija osnovna ideja je vezana za sadašnjost ili budućnost: dodavanje slova *vav* ga smešta u prošlost. Upravo ta neobična promena vremena objašnjava dodavanje slova *vav*, a ne promena u osnovnom značenju samog gramatičkog oblika. PERFEKAT kome je dodat *vav* podoban je za proroštva, a IMPERFEKAT kome je dodat *vav* za naraciju (str. 54 i 68).

Vots nastavlja svoju definiciju:

„Osnovna razlika između slova *vav* kao veznika i kao uzastopnika može se protumačiti na sledeći način:

1. Kao veznik, *vav* se uvek pojavljuje da izrazi paralelu.
2. Kao uzastopnik, *vav* se uvek pojavljuje da označi niz. To je jedini oblik gde se *vav* koristi s uzastopnim imperfektima. Veza među tako povezanim imperfektima može da bude vremenski sled, logična posledica, logični uzrok ili logična suprotnost. U svim ovim slučajevima u pitanju je nekakav sled“ (str. 103).

B. INFINITIV – u hebrejskom postoje dve vrste INFINITIVA

1. APSOLUTNI INFINITIV, koji je „jak, nezavisan, upečatljiv izraz koji se koristi kao subjekat da bi se izazvalo uzbuđenje... često ga u pisanju ne prati glagol, nego se gla-

30 Pregled sintakse u hebrejskom Starom zavetu, prim. prev.

31 Pregled sintakse u hebrejskom Starom zavetu, prim. prev.

gol „biti“ podrazumeva, dok on stoji dramatično usamljen“, Džejms Vots (J. Wash Watts), *A Survey of Syntax in the Hebrew Old Testament*³² str. 92).

2. KONSTRUKTNI INFINITIV, koji je „s rečenicom gramatički povezan predlozima, prisvojnim zamenicama, i konstruktivnim odnosom“ (str. 91).
Džejkob Vajngrin (J. Weingreen) opisuje konstruktivno stanje u knjizi *A Practical Grammar for Classical Hebrew*³³:
„Kad su dve (ili više) reči tako tesno povezane da zajedno čine jednu složenu ideju, onda za zavisnu reč ili reči kažemo da su u konstruktivnom stanju“ (str. 44).

C. UPITNE REČI

1. Uvek se pojavljuju na prvom mestu u rečenici.
2. Značaj za tumačenje
  - a. *ha* – ne očekuje se odgovor
  - b. *halo'* – autor očekuje potvrđan odgovor

D. ODRIČNE REČI

1. Uvek se pojavljuju ispred reči koju negiraju.
2. Najčešća reč za negaciju je reč *lo*.
3. Reč *'al* ima zavisnu konotaciju i upotrebljava se sa KOHORTATIVOM i JUSIVOM.
4. Izraz *lebhilti* se koristi sa INFINITIVOM, a znači „zato da... ne bi“.
5. Reč *'en* se upotrebljava sa PARTICIPOM.

B. USLOVNE REČENICE

1. U hebrejskom jeziku postoje četiri vrste uslovnih rečenica i za svaku od njih postoji uporedni oblik u *kini* dijalektu grčkog jezika:
  - a. Pretpostavlja se da se nešto upravo događa ili da se već ispunilo (PRVI KONDICIONAL u grčkom)
  - b. Nešto protivno činjenicama, čije ispunjenje je nemoguće (DRUGI KONDICIONAL)
  - c. Nešto što je moguće, pa čak i izvesno (TREĆI KONDICIONAL)
  - d. Nešto što je manje izvesno i čije ispunjenje je stoga nesigurno (ČETVRTI KONDICIONAL)
2. GRAMATIČKA OBELEŽJA
  - a. Kada su uslovi stvarni ili se pretpostavlja da su istiniti uvek se koristi INDIKATIV PERFEKTA ili PARTICIP, a protaza obično počinje na jedan od sledećih načina:
    - (1) *'im*
    - (2) *ki* (ili *'asher*)
    - (3) *hin* ili *hinneh*
  - b. Kada je uslov protivan činjenicama uvek se koristi GLAGOL u nekom PERFEKATSKOM vidu, a uvodna REČCA je obično *lu* ili *lule*.
  - c. Za uslov veće verovatnoće uvek se u protazi koristio GLAGOL u IMPERFEKTU ili PARTICIP, a uvodne REČCE obično su bile reči *'im* ili *ki*.
  - d. Za uslov manje verovatnoće u protazi se koristio KONJUKTIV IMPERFEKTA, a reč *'im* se uvek upotrebljavala kao uvodna REČCA.

32 Pregled sintakse u hebrejskom Starom zavetu, prim. prev.

33 Praktična gramatika klasičnog hebrejskog jezika, prim. prev.

SKRAĆENICE UPOTREBLJENE U OVOM KOMENTARU

AB	<i>Anchor Bible Commentaries</i> ³⁴ , urednici: Vilijam Foksvell Olbrajt (William Foxwell Albright) i Dejvid Noel Fridman (David Noel Freedman)
ABD	<i>Anchor Bible Dictionary</i> ³⁵ (6 tomova), urednik: Dejvid Noel Fridman (David Noel Freedman)
AKOT	<i>Analytical Key to the Old Testament</i> ³⁶ , Džon Džozef Ovens (John Joseph Owens)
ANET	<i>Ancient Near Eastern Texts</i> ³⁷ , Džejms Pričard (James B. Pritchard)
BDB	<i>A Hebrew and English Lexicon of the Old Testament</i> ³⁸ , Fransis Braun (F. Brown), Samjuel Drajver (S. R. Driver) i Čarls Brigs (C. A. Briggs).
BHS	<i>Biblia Hebraica Stuttgartensia</i> ³⁹ , GBS, 1997
IDB	<i>The Interpreter's Dictionary of the Bible</i> ⁴⁰ (4 toma), urednik Džordž Batrik (George A. Buttrick)
ISBE	<i>International Standard Bible Encyclopedia</i> ⁴¹ (5 tomova), urednik: Džejms Or (James Orr)
JB	<i>Jerusalem Bible</i> ⁴²
JPSOA	<i>The Holy Scriptures According to the Masoretic Text: A New Translation (The Jewish Publication Society of America)</i> ⁴³
KB	<i>The Hebrew and Aramaic Lexicon of the Old Testament</i> ⁴⁴ , Ludvig Keler (Ludwig Koehler) i Valter Baumgartner (Walter Baumgartner).
KJV	<i>King James Version</i> ⁴⁵
LAM	<i>The Holy Bible From Ancient Eastern Manuscripts</i> ⁴⁶ (Pešita), Džordž Lamza (George M. Lamsa)
LXX	<i>Septuaginta</i> (grčko-engleska), izdavač: Zondervan, 1970.

---

34 Biblijski komentari *Anchor* (sidro), prim. prev.

35 Biblijski rečnik *Anchor* (sidro), prim. prev.

36 Ključ za analizu Starog zaveta, prim. prev.

37 Tekstovi sa Starog bliskog istoka, prim. prev.

38 Hebrejsko-engleski rečnik Starog zaveta, prim. prev.

39 Štugdartska hebrejska Biblija, prim. prev.

40 Tumačev biblijski rečnik, prim. prev.

41 Standardna međunarodna enciklopedija Biblije, prim. prev.

42 Jerusalimska Biblija, prim. prev.

43 Sveta pisma prema masoretskom tekstu: novi prevod (jevrejsko izdavačko društvo Amerike), prim. prev.

44 Rečnik hebrejskih i aramejskih reči Starog zaveta, prim. prev.

45 Verzija kralja Džejmisa, prim. prev.

46 Sveto pismo zasnovano na drevnim Istočnim rukopisima, prim. prev.

<i>MOF</i>	<i>A New Translation of the Bible</i> ⁴⁷ , Džejms Mofat (James Moffatt)
<i>MT</i>	Masoretski hebrejski tekst
<i>NAB</i>	<i>New American Bible Text</i> ⁴⁸
<i>NASB</i>	<i>New American Standard Bible</i> ⁴⁹
<i>NEB</i>	<i>New English Bible</i> ⁵⁰
<i>NET</i>	<i>NET Bible: New English Translation</i> ⁵¹ , drugo probno izdanje
<i>NIDOTTE</i>	<i>New International Dictionary of Old Testament Theology and Exegesis</i> ⁵² (5 tomova), urednik Vilem Van Gemeren (Willem A. Van Gemeren)
<i>NIV</i>	<i>New International Version</i> ⁵³
<i>NJB</i>	<i>New Jerusalem Bible</i> ⁵⁴
<i>NKJV</i>	<i>New King James Version</i> ⁵⁵
<i>NRSV</i>	<i>New Revised Standard Bible</i> ⁵⁶
<i>OTPG</i>	<i>Old Testament Parsing Guide</i> ⁵⁷ , Tod Bil (Todd S. Beall), Vilijam Benks (William A. Banks) i Kolin Smit (Colin Smith)
<i>REB</i>	<i>Revised English Bible</i> ⁵⁸
<i>RSV</i>	<i>Revised Standard Version</i> ⁵⁹
<i>SEPT</i>	<i>Septuaginta</i> (grčko-engleska), izdavač: <i>Zondervan</i> , 1970.
<i>SSP</i>	Savremeni srpski prevod Biblije ⁶⁰

---

47 Novi prevod Biblije, prim. prev.

48 Tekst nove američke Biblije, prim. prev.

49 Nova američka standardna Biblija, prim. prev.

50 Nova engleska Biblija, prim. prev.

51 Biblija *NET*: novi engleski prevod, prim. prev.

52 Novi međunarodni rečnik starozavetne teologije i egzegeze, prim. prev.

53 Nova međunarodna verzija, prim. prev.

54 Nova jerusalimska Biblija, prim. prev.

55 Nova verzija kralja Džejmsa, prim. prev.

56 Nova ispravljena standardna Biblija, prim. prev.

57 Vodič za gramatičko raščlanjivanje Starog zaveta, prim. prev.

58 Ispravljena engleska Biblija, prim. prev.

59 Ispravljena standardna verzija, prim. prev.

60 Ukoliko nije drugačije naznačeno, svi delovi Svetog pisma navedeni u ovom komentaru preuzeti su iz Savremenog srpskog prevoda (*SSP*^{TM}), iz izdanja Biblija: Savremeni srpski prevod © 2015 *Bible League International*. Preuzeto s odobrenjem (prim. prev.)

<i>TEV</i>	<i>Today's English Version</i> ⁶¹ , udruženje <i>United Bible Societies</i> ⁶²
<i>YLT</i>	<i>Young's Literal Translation of the Holy Bible</i> ⁶³ , Robert Jang (Robert Young)
<i>ZPEB</i>	<i>Zondervan Pictorial Encyclopedia of the Bible</i> ⁶⁴ (5 tomova), urednik Meril Teni (Merrill C. Tenney)

---

61 Savremena engleska verzija, prim. prev.

62 Ujedinjena biblijska društva, prim. prev.

63 Jangov doslovni prevod svete Biblije, prim. prev.

64 Zondervanova biblijska enciklopedija u slikama, prim. prev.

REČ PISCA: KAKO OVAJ KOMENTAR MOŽE DA VAM POMOGNE?

Tumačenje Svetog pisma je umni i duhovni postupak u kom se trudimo da shvatimo drevnog bogonadahnutog pisca kako bismo shvatili Božiju poruku i zatim je primenili u vremenu u kom živimo.

Duhovna strana ovog postupka je od ključnog značaja, ali ga je teško definisati. On zahteva naše predanje i otvorenost prema Bogu. Treba da budemo gladni (1) Boga i (2) bogopoznanja, i (3) voljni da mu služimo. Ovaj deo postupka se sastoji iz molitve, ispovedanja greha i spremnosti na da se promeni način života. Sveti Duh ima ključnu ulogu u postupku tumačenja, ali i dalje je zagonetka zašto iskreni i pobožni hrišćani različito shvataju Sveto pismo.

Umni deo postupka je lakše opisati. Treba da budemo dosledni i pošteni u svom postupanju s biblijskim tekstom, a ne pod uticajem ličnih ili denominacijskih sklonosti. Svi smo pod uticajem istorijskog razdoblja u kom živimo i niko među nama nije nepristrasan i neopredeljen tumač. Zato vam ovaj komentar predstavlja pažljiv umni postupak koji sadrži tri načela tumačenja i ustrojen je tako da nam pomogne da se odupremo sopstvenim sklonostima.

Prvo načelo

Prvo načelo glasi da treba uzeti u obzir istorijske okolnosti u kojima je dotična biblijska knjiga napisana i specifičan istorijski povod za njeno pisanje. Svaki biblijski pisac je pisao s određenom svrhom na umu i želeo je da saopšti određenu poruku. Biblijski tekst danas ne može imati značenje koje izvorni, drevni i bogonadahnuti pisac nije imao na umu. Piščeva namera je ključ za tumačenje – a ne naše istorijske, emotivne, kulturne, lične i denominacijske potrebe. Primena je neodvojiva od tumačenja, ali ispravno tumačenje uvek treba da prethodi primeni. Mora se ponovo naglasiti da svaki biblijski tekst ima samo jedno jedino značenje. Upravo to značenje je biblijski pisac, vođen Svetim Duhom, nameravao da saopšti svojim savremenima. Ovo jedno značenje može imati višestruku primenu u različitim kulturama i okolnostima, ali svaka primena mora biti povezana s glavnom istinom biblijskog pisca. Zato ovaj serijal komentara s vodičem za proučavanje uvek sadrži uvod u biblijsku knjigu koja se obrađuje.

Drugo načelo

Drugo načelo glasi da treba uočiti delove iz kojih se knjiga sastoji. Svaka biblijska knjiga je zaokruženo delo. Nijedan tumač nema pravo da deo istine izdvoji, a da ostale delove zanemari. Zato treba da se trudimo da shvatimo svrhu cele biblijske knjige pre nego što pristupimo tumačenju njenih delova. Ni manji komadi teksta – poglavlja, pasusi i stihovi – ne mogu imati značenje koje čitav deo knjige nema. Tumačenje treba da počne deduktivnim pristupom, od celine, i da onda pređe na induktivni pristup, na delove. Zato je ovaj biblijski komentar osmišljen tako da pomogne proučavaocima da prouče strukturu svakog dela knjige do nivoa pasusa. Podela na pasuse i poglavlja nije bogonadahnuta, ali nam pomaže kod uočavanja misaonih celina.

Tumačenje na nivou pasusa – a ne na nivou rečenice, dela rečenice, fraze ili reči – jeste ključ za uočavanje značenja koje je biblijski pisac imao na umu. Pasus se određuje na osnovu objedinjujuće teme, koja se često naziva i predmet ili tematska rečenica. Svaka reč, fraza, deo rečenice i svaka cela rečenica pasusa nekako su povezani s tom objedinjujućom temom. Oni je ograničavaju, proširuju, objašnjavaju ili je dovode u pitanje. Pravi ključ za ispravno tumačenje je praćenje piščeve misli pasus po pasus, i to treba učiniti sa svakim delom knjige. Ovaj komentar pomaže proučavaocima da to učine poredeći podele u savremenim engleskim prevodima. Ovi prevodi su izabrani jer primenjuju različite pristupe prevodenju:

1. *The New King James Version*⁶⁵ (NKJV) je doslovan prevod, urađen po načelu „reč za reč“. Zasnovan je na grčkim rukopisima iz tradicije poznate pod imenom *Textus Receptus*. Njegovi pasusi su duži nego kod ostalih prevoda, a takve duže celine pomažu proučavaocima da uoče objedinjujuću temu.
2. *The New Revised Standard Version*⁶⁶ (NRSV) je prevod urađen po izmenjenom načelu „reč za reč“. On predstavlja prelaznu tačku između sledeća dva savremena prevoda. Njegova podela na pasuse veoma pomaže u prepoznavanju tema.
3. *The Today's English Version*⁶⁷ (TEV) je prevod urađen po načelu „dinamičkog ekvivalenta“. Objavilo ga je udruženje *United Bible Societies*⁶⁸. Ovaj prevod nastoji da Bibliju prevede tako da savremeni čitaoci s engleskog govornog područja mogu da shvate značenje grčkog teksta.
4. *The Jerusalem Bible*⁶⁹ (JB) je prevod urađen po načelu „dinamičkog ekvivalenta“. Urađen je na osnovu rimokatoličkog prevoda na francuski. Korisno je izvršiti poređenje s ovom podelom na pasuse koja je izvršena s evropskog stanovišta.
5. U ovom komentaru je naveden tekst iz prevoda *Updated New American Standard Bible*⁷⁰ (NASB) koji je objavljen 1995. godine. Urađen je po načelu „reč za reč“. Deo komentara koji obrađuje tekst stih po stih prati podelu iz ovog prevoda.

Treće načelo

Treće načelo glasi da treba čitati razne prevode Svetog pisma kako bi se stekao uvid u što širi opseg mogućih značenja (u semantičko polje) biblijskih reči i fraza. Neka grčka fraza često može da se shvati na nekoliko načina. Različiti prevodi ističu te različite mogućnosti i pomažu nam da prepoznamo i objasnimo razlike među rukopisima Svetog pisma. Te razlike ne utiču na doktrinu, ali nam pomažu da pokušamo da dođemo do izvornog teksta koji je proizašao iz pera drevnog pisca.

Četvrto načelo

Četvrto načelo glasi da treba uzeti književnu vrstu u obzir. Bogonadahnuti pisci su izabrali da zabeleže svoje poruke u različitim oblicima (na primer kao istorijsku naraciju, istorijsku dramu, poeziju, proštvo, evanđelje, parabolu, pismo ili apokaliptičnu knjigu). Postoje posebni ključevi za tumačenje svake od ovih književnih vrsta – vidite Gordon Fi (Gordon Fee) i Daglas Stjuart (Douglas Stuart), *Kako tumačiti Bibliju*⁷¹, zatim D. Brent Sendi (D. Brent Sandy) i Ronald Gis (Ronald L. Giese, Jr.), *Cracking Old Testament Codes*⁷² ili Ronald Stajn (Robert Stein), *Playing by the Rules*⁷³.

Ovaj komentar pruža proučavaocima brz način da provere svoja tumačenja, ali ne s namerom da pruži konačne odgovore, nego da pruži potrebne podatke i izazove na razmišljanje. Druga moguća tumačenja često nam pomognu da ne budemo malograđanski nastrojani, dogmatični i zarobljeni okvirima svoje denominacije. Tumači treba da imaju na raspolaganju širi opseg mogućih tumačenja da bi shvatili koliko drevni tekst može da bude dvosmislen. Zapanjujuće je koliko se hrišćani koji tvrde da im je Biblija izvor istine malo slažu oko njenog značenja.

65 Nova verzija kralja Džejmsa, prim. prev.

66 Nova ispravljena standardna verzija, prim. prev.

67 Savremena engleska verzija, prim. prev.

68 Ujedinjena biblijska društva, prim. prev.

69 Jerusalimska Biblija, prim. prev.

70 Ažurirana nova američka standardna Biblija (prim. prev.) Ona je upotrebljena u izvornom, engleskom izdanju ovog komentara. Što se tiče ovog prevoda komentara, ukoliko nije drugačije naznačeno, svuda je upotrebljen Savremeni srpski prevod Svetog pisma (SSP^{TM}), prim. prev.

71 Izvori, Osijek, 1999. Izvornik: *How to Read the Bible For All Its Worth*

72 Razbijanje starozavetnih kodova, prim. prev.

73 Igranje po pravilima, prim. prev.

Ova načela su mi pomogla da se u velikoj meri oduprem uticaju istorijskog razdoblja u kom živim jer su me primorala da se uhvatim u koštac sa drevnim tekstom. Nadam se da će i vama biti na blagoslov.

Bob Atli (Bob Utley)
27. jun 1996.

VODIČ ZA DOBRO ČITANJE SVETOG PISMA: LIČNO TRAGANJE ZA PROVERLJIVOM ISTINOM

Sledi kratko objašnjenje hermeneutičke filozofije dr Boba Atlija (Dr. Bob Utley) i metoda koji su upotrebljeni u njegovim komentarima.

Možemo li znati šta je istina? Gde se može naći? Možemo li da je proverimo upotrebom logike? Postoji li neki vrhovni autoritet? Postoje li apsolutne istine koje bi vodile naš život i naš svet? Da li život ima smisla? Zašto smo ovde? Gde idemo? Ova pitanja – o kojima razmišljaju svi razumni ljudi – zaokupljaju ljudski um od početka sveta (Propovednik 1:13-18; 3:9-11). Sećam se svoje potrage za osnovnim životnim osloncem. Bio sam mlad kada sam poverovao u Hrista, prvenstveno na osnovu svedočanstva dragih članova moje porodice. Ali, kako sam rastao, rasla su i moja pitanja o sebi i svetu u kom živim. Jednostavni i izlizani kulturni i religijski odgovori nisu mogli da objasne iskustva o kojima sam čitao i s kojima sam se susretao. Bilo je to vreme zbnunjenosti, traganja i čežnje, tokom kog sam često osećao beznade suočen sa bezosečajnim i grubim svetom u kom sam živeo.

Mnogi su tvrdili da imaju odgovore na ova najdublja pitanja, ali nakon istraživanja i razmišljanja bih uviđao da se oni zasnivaju (1) na ličnoj filozofiji, (2) na drevnim mitovima, (3) na ličnim iskustvima ili (4) na psihičkim projekcijama. Ali meni je bio potreban određeni nivo proverljivosti, nekakav dokaz, nešto razumno na čemu bih temeljio svoj pogled na svet, životni oslonac, razlog da živim.

Sve to pronašao sam proučavajući Sveto pismo. Počeo sam da tražim dokaze za pouzdanost Svetog pisma i pronašao sam ih u sledećim oblastima: (1) u arheologiji, koja potvrđuje istorijsku pouzdanost Svetog pisma, (2) u tačnosti i preciznosti starozavetnih proroštava, (3) u jedinstvu biblijske poruke usprkos tome što je njeno zapisivanje trajalo šesnaest vekova, (4) i u ličnim svedočanstvima ljudi čiji životi su se trajno promenili zbog dodira sa Svetim pismom. Hrišćanstvo je zaokružen sistem verovanja i stoga može da se uhvati u koštac sa složenim pitanjima ljudskog života. To mi pružilo razumnu okosnicu života, a iskustvena strana biblijske vere mi je pružila radost i postojanost.

Mislio sam da sam pronašao oslonac svog života – Hrista koji je predstavljen u Svetom pismu. Bio je to uzbudljiv doživljaj koji mi je doneo emotivno olakšanje. Ali i dalje se sećam preneraženosti i bola koje sam doživeo kad sam počeo da uviđam koliko različitih tumačenja Biblije zastupaju čak i ljudi koji pripadaju istim crkvama ili školama mišljenja. Potvrđivanje bogonadahnutosti i pouzdanosti Svetog pisma nije bio kraj, nego tek početak. Kako da proverim ili odbacim različita i protivrečna tumačenja mnogih teških odlomaka Svetog pisma koja zastupaju ljudi koji veruju u njegov autoritet i pouzdanost? (Evandeoski hrišćani veruju u pouzdanost Biblije, ali ne mogu da se slože oko njenog značenja!)

Ovo pitanje je postalo moj životni cilj i versko hodočašće. Znao sam da mi je vera u Hrista pružila veliki mir i radost. Moj um je usred relativizma kulture u kojoj živim i oholog dogmatizma suprotstavljenih religija i denominacija čeznuo za apsolutnim istinama. Tokom potrage za ispravnim pristupom drevnoj književnosti iznenadile su me sopstvene predrasude, nastale zbog istorijskog razdoblja, kulture i denominacije kojoj pripadam i zbog mog ličnog životnog iskustva. Često sam čitao Bibliju samo da bih pronašao potvrđenje za svoje stavove. Koristio sam je kao izvor dogme, kako bih napao druge i istovremeno učvrstio sebe ublažujući svoju nesigurnost i nedostatke. Ovo spoznanje mi je bilo tako bolno!

Iako nikad neću biti potpuno objektivni, ipak mogu da postanem bolji čitalac Svetog pisma. Mogu ograničiti svoje predrasude tako što ću ih prepoznati i priznati da ih imam. Tako i dalje neću biti slobodan od njih, ali ću se suočiti sa sopstvenim slabostima. Sam tumač često je najveći neprijatelj dobrog čitanja Biblije!

Navešću neke pretpostavke s kojima pristupam proučavanju Biblije kako biste mogli da ih ispitajte zajedno sa mnom:

I. Pretpostavke

- (1) Verujem da je Sveto pismo jedino bogonadahnutu samootkrivenje jedinog istinitog Boga. Ono stoga treba da se tumači u svetlu namere njegovog božanskog pisca koja je izražena kroz ljudskog pisca u tačno određenim istorijskim okolnostima.
- (2) Verujem da je Sveto pismo pisano za ljude iz naroda – za svakog čoveka! Bog se prilagodio ljudima i jasno nam progovorio u određenim istorijskim i kulturnim okolnostima. Nije nam sakrio istinu, nego želi da je razumemo! Zato Biblija treba da se tumači u svetlu ondašnjeg, a ne našeg vremena. Ona danas ne može imati značenje koje njeni prvi čitaoci ili slušaoci nikako ne bi tako razumeli. Biblija je shvatljiva ljudima prosečne umnosti i koristi normalne obrasce i tehnike ljudske komunikacije.
- (3) Verujem da celo Sveto pismo ima jednu poruku i svrhu. Ono samo sebi ne protivreči, iako sadrži teške i paradoksalne odlomke. Stoga je Sveto pismo svoj najbolji tumač.
- (4) Verujem da svaki odlomak Svetog pisma (isključujući proroštva) ima jedno jedino značenje, koje se zasniva na nameri njegovog bogonadahnutog pisca. Iako nikad ne možemo biti sasvim sigurni koja je bila piščeva namera, postoje mnogi pokazatelji koji nam na nju ukazuju:
  - (a) Književna vrsta (žanr) koja je izabrana za saopštavanje poruke
  - (b) Istorijske okolnosti i naročit povod koji su bili okidač za pisanje
  - (c) Književni kontekst, kako cele biblijske knjige, tako i svakog njenog dela
  - (d) Poredak delova knjige (struktura knjige) i njihov odnos prema poruci cele knjige
  - (e) Gramatičke posebnosti koja su upotrebljene da se saopšti određena poruka
  - (f) Reči koje su izabrane da se ta poruka izloži
  - (g) Uporedni odlomci

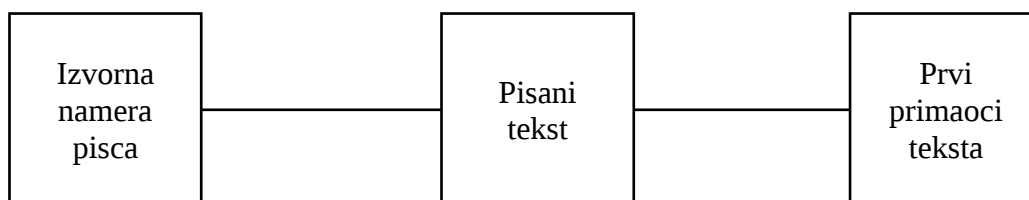
Prilikom proučavanja nekog biblijskog odlomka cilj nam je da proučimo svaku od ovih oblasti. Ali pre nego što objasnim svoj metod za dobro čitanje Svetog pisma, dozvolite mi da izložim neke od neprikladnih metoda koji se danas koriste. Upravo oni su stvorili tako velik broj raznovrsnih tumačenja i stoga ih treba izbegavati.

II. Pogrešni metodi tumačenja

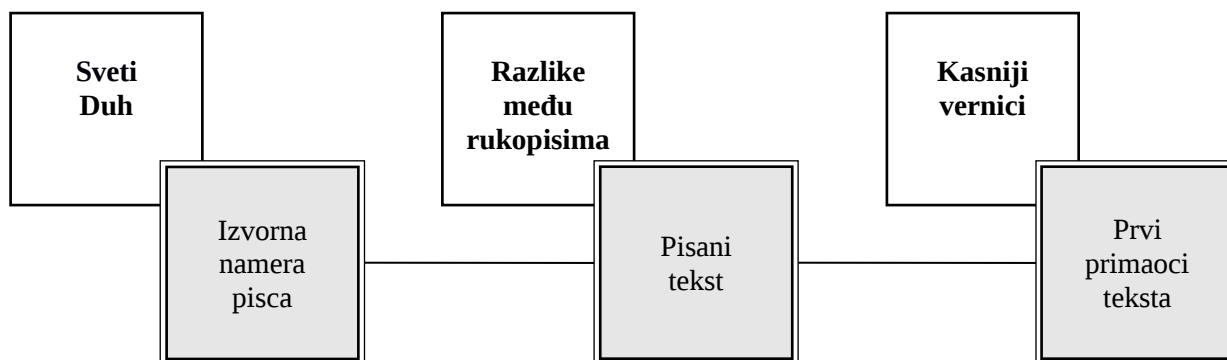
- (1) Zanemarivanje književnog konteksta biblijskih knjiga i upotreba svake rečenice, fraze ili čak pojedinačnih reči kao istinosnih iskaza, nepovezano s piščevom namerom i širim kontekstom. Ovo se često naziva „čupanje iz konteksta“.
- (2) Zanemarivanje istorijskih okolnosti biblijske knjige i njihova zamena nekakvim tobože istorijskim okolnostima za koje postoji malo ili nimalo podrške u biblijskom tekstu.
- (3) Zanemarivanje istorijskih okolnosti teksta i čitanje biblijskog teksta kao da su u pitanju jutrošnje mesne novine napisane prvenstveno za današnje pojedinačne hrišćane.
- (4) Zanemarivanje istorijskih okolnosti teksta alegorizacijom iz koje nastaje filozofska ili teološka poruka koja je potpuno nepovezana s prvim primaocima i namerom bogonadahnutog pisca.

- (5) Zanemarivanje izvorne poruke teksta zamenjujući je sopstvenim teološkim sistemom, omiljenom doktrinom ili savremenim pitanjem koje uopšte nije povezano s namerom bogonadanutog pisca i porukom koju je zapisao. Ova pojava najčešće sledi nakon čitanja biblijskog teksta s ciljem da se uspostavi autoritet govornika. Ovaj pristup se često naziva „tumačenje reakcijom čitaoca“ („Šta ovaj tekst znači za mene?“).

Sva pisana ljudska komunikacija sastoji se iz najmanje tri međusobno povezana sastojka:

U prošlosti su se svi pristupi čitanju Biblije usredsređivali na jedan od ova tri sastojka. Ali, da bi se bolje izrazila jedinstvena bogonadanutost Biblije, potrebno je da se gornji nacrt dopuni:

Neophodno je da sva tri sastojka budu uključena u postupak tumačenja. Da bi provera bila moguća, moje tumačenje se usredsređuje na prva dva sastojka: na pisca i na tekst. Pri tome verovatno reagujem na zloupotrebe teksta koje sam naveo: (1) na alegorizaciju ili produhovljavanje teksta i (2) na tumačenje reakcijom čitaoca („Šta ovaj tekst znači za mene?“). Zloupotreba teksta se može pojaviti u svakom koraku tumačenja. Zato uvek treba proveravati svoje motive, predrasude, pristup tekstu i primenu. Ali kako da ih proverimo ako za tumačenje nema granica, ako u tumačenju ne postoje pravila i merila? Zato nam piščeva namera i struktura njegovog teksta pružaju merila pomoću kojih možemo da ograničimo opseg mogućih ispravnih tumačenja.

Stoga se u svetlu ovih neispravnih pristupa čitanju teksta nameće pitanje koje glasi: Koji to pristupi čitanju i tumačenju Biblije pružaju neku meru proverljivosti i doslednosti?

III. Dobri načini da se pristupi čitanju Svetog pisma

Ovde neću raspravljati o posebnim pristupima za tumačenje pojedinačnih književnih vrsta, nego o opštim načelima hermeneutike koja su dobra za sve svrste biblijskog teksta. Dobra knjiga o posebnim pristupima svakoj književnoj vrsti zove se *Kako tumačiti Bibliju*⁷⁴, a napisali su je Gordon Fi (Gordon Fee) i Daglas Stjuart (Douglas Stuart). Druga dobra knjiga je *Cracking Old Testament Codes*⁷⁵, koju su

74 Izvori, Osijek, 1999. Izvornik: *How to Read the Bible For All Its Worth* (izdavač: Zondervan)

75 Razbijanje starozavetnih kodova, prim. prev.

napisali D. Brent Sendi (D. Brent Sandy) i Ronald Gis (Ronald L. Giese, Jr.), izdavač: *Broadman and Holman*.

Moj metod se prvo usredsređuje na to da čitalac, pomoću četiri kruga ličnog čitanja, dozvoli Svetom Duhu da baci svetlo na Bibliju. Tako Sveti Duh, biblijski tekst i čitalac dolaze na prvo, a ne na drugo mesto. Čitalac je time istovremeno zaštićen od potpadanja pod prekomerni uticaj biblijskih komentatora. Čuo sam jednu izreku koja glasi: „Biblija baca mnogo svetla na komentare.“ Ne navodim je da bih omalovažio priručnike za proučavanje, nego da vas podstaknem da ih upotrebite u pravo vreme.

Moramo biti u stanju da obrazložimo svoja tumačenja iz samog biblijskog teksta. U ovih šest oblasti moguća je bar delimična proverljivost:

- (1) Istorijske okolnosti bogonadahnutog pisca
- (2) Književni kontekst bogonadahnutog pisca
- (3) Gramatička struktura teksta (sintaksa) koju je bogonadahnuti pisac izabrao
- (4) Onovremena upotreba pojedinih reči koje je bogonadahnuti pisac izabrao
- (5) Književna vrsta koju je bogonadahnuti pisac izabrao
- (6) Odgovarajući uporedni tekstovi

Moramo biti u stanju da objasnimo razloge i logiku na kojima zasnivamo svoja tumačenja. Biblija je naš jedini izvor vere i dela. Na žalost, hrišćani se često ne slažu oko pitanja čemu nas ona uči i šta podržava. Tako hrišćani sami sebe pobijaju kad tvrde da je Biblija bogonadahnuta, a ne slažu se oko pitanja čemu nas uči i šta od nas zahteva!

Četiri kruga čitanja osmišljena su tako da se iz njih mogu steći sledeći uvidi koji su važni za tumačenje:

- (1) Prvi krug čitanja
  - (a) Pročitajte celu biblijsku knjigu odjednom. Zatim je ponovo pročitajte iz drugog prevoda, najbolje iz nekog sa drugačijim prevodilačkim pristupom:
    - (i) iz prevoda po načelu „reč za reč“ (*NKJV, NASB, NRSV*)
    - (ii) iz prevoda po načelu „dinamičkog ekvivalenta“ (*TEV, NJB*)
    - (iii) iz opisnog prevoda (parafraze) (*LB⁷⁶, AB⁷⁷*)
  - (b) Uočite glavnu svrhu pisanja cele knjige. Prepoznajte njenu temu.
  - (c) Ako je moguće, prepoznajte deo knjige ili poglavlje ili pasus ili rečenicu koji jasno iskazuju ovu glavnu svrhu ili temu cele knjige.
  - (d) Prepoznajte koja književna vrsta preovladava
    - (i) U Starom zavetu
      - 1) Hebrejska naracija
      - 2) Hebrejska poezija (mudrosna književnost, psalmi)
      - 3) Hebrejska proroštva (proza i poezija)
      - 4) Zakoni
    - (ii) U Novom zavetu
      - 1) Naracija (evanđelja, Dela apostolska)
      - 2) Parabole (u evanđeljima)
      - 3) Pisma i poslanice
      - 4) Apokaliptična književnost
- (2) Drugi krug čitanja
  - (a) Ponovo pročitajte celu knjigu, ovaj put da biste prepoznali njene najvažnije teme.
  - (b) Zapišite pregled najvažnijih tema knjige i sažeto zabeležite sadržaj svake od njih po jednim jednostavnim iskazom.

76 *Living Bible* (živa Biblija, prim. prev.)

77 *Amplified Bible* (obrazložena Biblija, prim. prev.)

- (c) Uporedite svoj iskaz o svrsi knjige i svoj opšti pregled najvažnijih tema s priručnicima za proučavanje Biblije.
- (3) Treći krug čitanja
- (a) Još jednom pročitajte celu biblijsku knjigu, ovaj put da biste iz nje saznali istorijske okolnosti i konkretan povod za njeno pisanje.
- (b) Popišite sledeće istorijske stavke koje se spominju u toj biblijskoj knjizi:
- (i) Pisca
  - (ii) Datum pisanja
  - (iii) Primate
  - (iv) Konkretni razlozi za pisanje
  - (v) One kulturne činioce koji su povezani sa svrhom pisanja
  - (vi) Spomenute istorijske ličnosti i događaje
- (c) Proširite svoj pregled tog dela knjige koji proučavate dodajući mu podelu sve do nivoa pasusa. Uvek prepoznajte gde vaš deo knjige počinje i završava i zapišite njegov pregled. Deo knjige se može prostirati na nekoliko poglavlja ili na nekoliko pasusa. Ovo će vam omogućiti da pratite logiku bogonadahnutog pisca i da uočite kako je ustrojio tekst.
- (d) Proverite svoja zapažanja o istorijskim okolnostima pomoću odgovarajućih priručnika.
- (4) Četvrti krug čitanja
- (a) Ponovo pročitajte deo knjige koji proučavate iz nekoliko prevoda:
- (i) iz prevoda po načelu „reč za reč“ (*NKJV, NASB, NRSV*)
  - (ii) iz prevoda po načelu „dinamičkog ekvivalenta“ (*TEV, NJB*)
  - (iii) iz opisnog prevoda (parafraze) (*LB⁷⁸, AB⁷⁹*)
- (b) Prepoznajte stilske i gramatičke strukture:
- (i) fraze koji se ponavljaju (Efescima 1:6,12,13)
  - (ii) gramatičke strukture koji se ponavljaju (Rimljanima 8:31)
  - (iii) suprotstavljene pojmove
- (c) Popišite sledeće:
- (i) Važne izraze
  - (ii) Neobične izraze
  - (iii) Važne gramatičke strukture
  - (iv) Posebno teške reči, delove rečenice i cele rečenice
- (d) Potražite odgovarajuće uporedne odlomke
- (i) Pronađite biblijski odlomak koji najjasnije obrazlaže temu koju proučavate koristeći sledeće priručnike:
    - 1) Knjige iz oblasti sistematske teologije
    - 2) Izdanja Biblije s adresama uporednih odlomaka
    - 3) Biblijske konkordance
  - (ii) Istražite da li postoji biblijski tekst koji u paru s odlomkom koji proučavate stvara paradoks o datoj temi. Mnoge biblijske istine su izražene u dijalektičkim parovima. Mnoge netrpeljivosti među denominacijama nastaju jer se kao dokaz koriste stihovi koji predstavljaju samo jednu stranu te biblijske dijalektičke napetosti. Sve Pismo je bogonadahnuo i stoga moramo istražiti njegovu celokupnu poruku kako bi naše tumačenje odražavalo celobiblijsku ravnotežu.

78 *Living Bible* (živa Biblija, prim. prev.)

79 *Amplified Bible* (obrazložena Biblija, prim. prev.)

- (iii) Potražite uporedne odlomke u samoj biblijskoj knjizi, zatim u drugim knjigama istog biblijskog pisca, a onda u biblijskim knjigama iste književne vrste. Biblija je svoj najbolji tumač jer ima jednog pisca, Svetog Duha.
- (e) Upotrebite sledeće priručnike da proverite svoja zapažanja o istorijskim okolnostima i povodu za pisanje:
  - (i) Biblije za proučavanje
  - (ii) Biblijske enciklopedije, priručnike i rečnike
  - (iii) Uvode u Bibliju
  - (iv) Biblijske komentare (u ovom koraku proučavanja dozvolite široj zajednici vernika, iz prošlosti i sadašnjosti, da pomogne i ispravi zaključke vašeg ličnog proučavanja).

IV. Primena tumačenja Svetog pisma

U ovom koraku prelazimo na primenu. Odvojili ste vreme da razumete tekst u svetlu njegovih izvornih okolnosti i sada treba da ga primenite u svom životu i u svojoj kulturi. Biblijski autoritet definišem kao „shvatanje poruke koju je bogonadahnuti biblijski pisac saopštio svojim savremenima i njenu primenu u današnje vreme.“

Primena treba da sledi nakon tumačenja namere bogonadahnutog pisca i po ugledu na njegovu logiku. Nijedan biblijski odlomak se ne može primeniti u današnje vreme dok prvo ne saznamo šta je taj odlomak saopštavao u svoje vreme! Biblijski odlomak ne može poprimiti značenje koje nikad nije imao!

Podrobni pregled do nivoa pasusa (iz trećeg kruga čitanja) sada će biti vaš vodič. Tekst treba primeniti na nivou pasusa, a ne na nivou pojedinačnih reči. Reči imaju značenje samo u kontekstu; delovi rečenice imaju značenje samo u kontekstu; cele rečenice imaju značenje samo u kontekstu. Biblijski pisac je jedina bogonadahnuta osoba u celom postupku tumačenja. Mi samo idemo kuda nas on vodi u skladu s prosvetljenjem koje smo primili od Svetog Duha. Ali prosvetljenje nije bogonadahnutost. Da bismo mogli da kažemo „ovako govori Gospod“ moramo se držati namere bogonadahnutog pisca. Primena treba da bude izričito povezana s opštom svrhom celog spisa, dela knjige kom pasus pripada i s razvojem misli iz pasusa u pasus.

Ne dozvolite da današnji problemi tumače Bibliju – pustite Bibliju da govori! To će možda zahtevati od nas da iz teksta izdvajamo načela. To je ispravno ako tekst podržava ta načela. Nažalost, naša načela često su upravo to – „naša“ načela, a ne načela iz biblijskog teksta.

U primenjivanju Biblije je važno da ne zaboravimo da svaki biblijski tekst (osim proroštava) ima jedno jedino značenje. To značenje je povezano s ciljevima zbog kojih je bogonadahnuti pisac pisao raspravljajući o rešenju za neku krizu ili potrebu u vreme kad je živeo. Iz ovog jednog i jedinog značenja mogu proizaći mnoge i raznovrsne primene. Svaka primena će biti zasnovana na potrebama primalaca, ali mora biti povezana sa značenjem koje je bogonadahnuti pisac imao na umu.

V. Duhovna strana tumačenja

Sve do sada obrazlagao sam logički postupak tumačenja i primene, a sada ću ukratko izložiti duhovnu stranu tumačenja. Meni je u tome pomoglo ravnanje po sledećem spisku koraka:

- (a) Molite se za pomoć Svetog Duha (Prva Korinćanima 1:26–2:16).
- (b) Molite se za oprostjenje i očišćenje od greha kojih ste svesni (Prva Jovanova 1:9).
- (c) Molite se da imate veću želju za poznavanjem Boga (Psalam 19:7-14 i 42:1).
- (d) Odmah primenite sve što otkrijete tokom proučavanja.
- (e) Ostanite ponizni i poučljivi.

Veoma je teško održati ravnotežu između logičkog postupka i duhovnog vodstva Svetog Duha. Sledeći odlomci su mi pomogli da je uspostavam:

- (a) Iz knjige Džejmsa Sajera (James W. Sire), *Scripture Twisting*⁸⁰, str. 17-18:

80 Izvrtanje Pisma, prim. prev.

„Prosvetljenje uma pripada svim pripadnicima Božijeg naroda, a ne samo duhovnoj eliti. U biblijskom hrišćanstvu nema gurua, nema posebno prosvetljenih ni onih preko kojih stiže jedino pravo tumačenje. Stoga, iako Sveti Duh daje posebne darove mudrosti, znanja i duhovnog razlučivanja, on hrišćane kojima je dao te darove ne postavlja da budu jedini autoriteti za tumačenje njegovih reči. Svaki pripadnik njegovog naroda treba da uči, prosuđuje i razlučuje na osnovu Svetog pisma, koje ima autoritet čak i nad onima kojima je Bog dao posebne sposobnosti. Dakle, kroz celu knjigu polazim od pretpostavke da je Biblija Božije istinito otkrivenje čitavom ljudskom rodu, da je ona naš vrhovni autoritet u svim pitanjima o kojima govori, da nije obavijena velom misterije nego da obični ljudi iz svake kulture mogu ispravno da je razumeju.“

- (b) O Kjerkegoru (Kierkegaard) iz knjige Bernarda Rema (Bernard Ramm) *Principi tumačenja Biblije*⁸¹, str. 64:

„Po Keirkegaardu [Kierkegaardu] je gramatičko, leksičko i istorijsko proučavanje Biblije potrebno, ali samo priprema za istinsko čitanje Biblije. Da bi neko čitao Bibliju kao Božju reč, čovek je morao čitati sa srcem u ustima, mora da se popne na vrhove prstiju u iščekivanju, iskrenim očekivanjem u razgovoru sa Bogom. Čitati Bibliju bez razmišljanja i lakomisleno ili akademski ili profesionalno ne znači čitati Bibliju kao Božju reč. Samo ako je čovek čita kao ljubavno pismo, on ga čita kao Božju reč.“

- (c) Rouli (H. H. Rowley) piše na 19. stranici knjige *The Relevance of the Bible*⁸²:

„Nijedno razumevanje Biblije koje je samo umno, koliko god da je potpuno, ne može da usvoji sva njena blaga. Umno razumevanje nije za prezir, jer je ključno za potpuno razumevanje, ali ono treba da vodi duhovnom razumevanju duhovnih blaga ove knjige. Tek to je potpuno razumevanje Biblije. Za duhovno razumevanje je potrebno više od umne usredsređenosti. O duhovnim pitanjima se rasuđuje duhovno i svakom proučavaocu Biblije je potreban stav duhovne prijemčivosti, žudnja da nađe Boga kako bi mogao da mu se preda. Jedino tako može da prevaziđe naučno istraživanje i pristupi bogatijem nasleđu ove najveće od svih knjiga.“

VI. Metodi tumačenja u ovom komentaru

Predviđeno je da vam ovaj komentar s vodičem za proučavanje pomogne na sledeći način:

- (1) Svaka biblijska knjiga ima uvodni istorijski pregled. Pročitajte taj deo štiva kad završite Treći krug čitanja.
- (2) Na početku svakog poglavlja pronaći ćete uvid iz konteksta. To će vam pomoći da uočite strukturu tog dela knjige.
- (3) Na početku svakog poglavlja ili većeg dela knjige navedena je podela na pasuse s podnaslovima iz nekoliko savremenih engleskih prevoda:
  - (a) *New American Standard Bible*⁸³ (NASB), ažuriran 1995. godine
  - (b) *New King James Version*⁸⁴ (NKJV)
  - (c) *New Revised Standard Version*⁸⁵ (NRSV)
  - (d) *Today's English Version*⁸⁶ (TEV)
  - (e) *New Jerusalem Bible*⁸⁷ (NJB).

81 Izdavač: Baptistička teološka škola, Novi Sad, 1977. Izvornik: *Protestant Biblical Interpretation*, str. 75

82 Značaj Biblije, prim. prev.

83 Nova američka standardna Biblija, prim. prev.

84 Nova verzija kralja Džejmsa, prim. prev.

85 Nova ispravljena standardna verzija, prim. prev.

86 Savremena engleska verzija, prim. prev.

87 Nova Jerusalimska Biblija, prim. prev.

Podela na pasuse nije bogonadahnuti i zato treba da je otkrijemo iz konteksta. Poređenjem nekoliko savremenih prevoda koji koriste različite pristupe prevođenju i različita teološka stanovišta možemo da analiziramo sutrukturu misli bogonadahnutog pisca. Svaki pasus sadrži jednu glavnu istinu, takozvanu „tematsku rečenicu“ ili „središnju ideju teksta“. Ova objedinjujuća misao je ključ za ispravno istorijsko i gramatičko tumačenje. Nikada ne bi trebalo da tumačimo tekst koji je manji od jednog pasusa, niti da iz njega propovedamo ili poučavamo! Ne zaboravite ni da je svaki pasus povezan s pasusima koji ga okružuju. Zato je veoma važno sastaviti pregled cele knjige do nivoa pasusa. Tako ćemo moći da pratimo logički razvoj teme onako kako ga je sastavio bogonadahnuti biblijski pisac.

- (4) Beleške Boba Utlija u ovom komentaru tumače biblijski tekst stih po stih, što nas primorava da pratimo misao bogonadahnutog pisca. Beleške sadrže podatke iz nekoliko oblasti:
  - (a) Književni kontekst
  - (b) Uvidi iz istorije i kulture
  - (c) Podaci o gramatici
  - (d) Proučavanje pojedinih reči
  - (e) Odgovarajući uporedni odlomci
- (5) Na nekim mestima u ovom komentaru tekst engleskog prevoda *New American Standard Bible*⁸⁸ (ažuriran 1995. godine), dopunjen je tekstom nekih drugih savremenih engleskih prevoda:
  - (a) *New King James Version*⁸⁹ (NKJV), koji sledi rukopise poznate pod imenom *Textus Receptus*.
  - (b) *New Revised Standard Version*⁹⁰ (NRSV), što je revizija prevoda *Revised Standard Version*⁹¹ koji je izvršio savez *National Council of Churches*⁹² po načelu „reč za reč“.
  - (c) *Today's English Version*⁹³ (TEV), što je prevod po načelu „dinamičkog ekvivalenta“, društva *American Bible Society*⁹⁴.
  - (d) *New Jerusalem Bible*⁹⁵ (NJB), engleski prevod Biblije zasnovan na rimokatoličkom francuskom prevodu po načelu „dinamičkog ekvivalenta“.
- (6) Poređenje savremenih prevoda može da pomogne onima koji ne znaju grčki i hebrejski da uoče probleme u tekstu:
  - (a) Razlike među rukopisima
  - (b) Druga moguća značenja reči
  - (c) Gramatički teške tekstove i konstrukcije
  - (d) Dvosmislene tekstove

Iako savremeni prevodi ne mogu da reše ove probleme, oni pomažu da ih prepoznamo kao mesta koja zahtevaju dublje i detaljnije proučavanje.
- (7) Na kraju svakog poglavlja nalaze se odgovarajuća pitanja za razmatranje koja se tiču najvažnijih problema u tumačenju tog poglavlja.

88 Nova američka standardna Biblija, prim. prev.

89 Nova verzija kralja Džejsma, prim. prev.

90 Nova ispravljena standardna verzija, prim. prev.

91 Ispravljena standardna verzija, prim. prev.

92 Nacionalni savez crkava, prim. prev.

93 Savremena engleska verzija, prim. prev.

94 Američko biblijsko društvo, prim. prev.

95 Nova jerusalimska Biblija, prim. prev.

UVOD U PONOVLJENE ZAKONE

I. ZNAČAJ

- A. Ovo je jedna od četiri starozavetne knjige koje su najčešće citirane u Novom zavetu (tj. Postanje, Ponovljeni zakoni, Psalmi i Isaija). Ponovljeni zakoni su citirani osamdeset tri puta.
- B. Evo jednog navoda Džona Tompsona (J. A. Thompson) iz komentara „Ponovljeni zakoni“ koji je objavljen u serijalu *Tyndale OT Commentaries*⁹⁶:
„Ponovljeni zakoni su jedna od najvažnijih knjiga Starog zaveta. Nijedna druga biblijska knjiga nije prevazišla njen uticaj na porodičnu i ličnu religiju ni u jednom razdoblju” (str. 11).
- C. Izgleda da su Ponovljeni zakoni bili Isusova omiljena starozavetna knjiga.
1. Stalno je citirao iz ove knjige kad ga je Satana iskušavao u pustinji:
    - a. Matej 4:4; Luka 4:4 – Ponovljeni zakoni 8:3
    - b. Matej 4:7; Luka 4:12 – Ponovljeni zakoni 6:26
    - c. Matej 4:10; Luka 4:8 – Ponovljeni zakoni 6:13
  2. Moguće je da njegova Propoved na gori prati isti nacrt (vidite: Matej 5-7).
  3. Isus je citirao Ponovljene zakone 6:5 kao najveću zapovest (vidite: Matej 22:34-40; Marko 12:28-34; Luka 10:25-28).
  4. Isus je najčešće citirao ovaj deo Starog zaveta (od Postanja do Ponovljenih zakona) jer su Jevreji u njegovo vreme smatrali da taj deo kanona ima najveći autoritet.
- D. Ponovljeni zakoni su istaknut biblijski primer ponovnog tumačenja već postojećeg Božijeg otkrivenja u novoj situaciji. Na primer, zapazite kako postoje određene male razlike između Deset zapovesti u Izlasku 20:11 i u Ponovljenim zakonima 5:15. Izlazak 20 je dat na gori Sinaj i vezan je za razdoblje lutanja pustinjom, a Ponovljeni zakoni 5 dati su na Moavskim poljanama da pripreme narod za život nakon nastanjivanja u Hanaanu.
- E. Ponovljeni zakoni su niz poruka koji je Mojsije izgovorio na Moavskim poljanama (istočni Jordan). Tri propovedi počinju navođenjem mesta na kom je propoved izgovorena i moguće je da sve ove odrednice označavaju isto mesto:
1. „u pustinji na istočnoj strani reke Jordan, to jest u Aravi, preko puta Sufa, između Parana i Tofela, Lavana, Hacerota i Dizahava”, 1:1
  2. „Na istočnoj strani reke Jordan, u Moavu”, 1:5
  3. „u dolini blizu Bet-Peora, na istočnoj strani reke Jordan, u zemlji Sihona, cara Amorejaca” 4:46
  4. „u Moavu”, 29:1
- F. Među današnjim starozavetnim stručnjacima postoji rasprava o nastanku ove knjige. Postoji nekoliko teorija o nastanku Ponovljenih zakona i ostatka Petoknjžja.

II. IME KNJIGE

- A. Hebrejski naslovi knjiga iz *Tanaha* (Starog zaveta) uzeti su iz prvih deset reči svake knjige, a najčešće je u pitanju prva reč:

---

96 Starozavetni komentari Tindejl, prim. prev.

1. Postanje – „U početku”
2. Izlazak – „A ovo su imena”
3. Levitska – „I on pozva”
4. Brojevi – „U pustinji”
5. Ponovljeni zakoni – „A ovo su reči”

B. Ova knjiga je u *Talmudu* nazvana „ponavljanje zakona“ (*Mišna Hattora* iz Postanja 17:18).

C. U grčkom prevodu Starog zaveta koji se zove *Septuaginta* (obeležava se LXX) i koji je nastao oko 250. godine p.n.e. ova knjiga je nazvana „drugi zakon“, zbog pogrešnog prevoda stiha 17:18 (tj. reči „neka sebi prepíše ovaj zakon“).

D. Engleski naziv *Ponovljeni zakoni* potiče iz Jeronimove *Vulgate*, gde se ova knjiga zove *Deuteronomium* – „drugi zakon“.

E. U pitanju je knjiga s uputstvima za pridržavanje Božijeg saveza:

1. “u ovoj Knjizi zakona“, 28:61
2. “ovaj Zakon“, 1:5; 4:8; 17:18,19; 27:3,8,26
3. drugi izrazi, 4:1,45; 6:17, 20; 12:1

III. KANONIZACIJA – Ovo je poslednja knjiga *Tore*, prvog od tri dela jevrejskog kanona

A. *Tora* ili Zakon – od Postanja do Ponovljenih zakona

B. Proroci:

1. Rani proroci – od Isusa Navina do Knjige o carevima (sem Rute)
2. Pozni proroci – od Isaije do Malahije (sem Danila i Plača Jeremijinog)

C. Spisi:

1. *Megilot* (pet svitaka):
  - a. Pisma nad pesmama
  - b. Propovednik
  - c. Ruta
  - d. Plač Jeremijin
  - e. Jestira
2. Danilo
3. Mudrosna književnost:
  - a. Jov
  - b. Psalmi
  - c. Poslovice
4. Prva i Druga knjiga dnevnika

IV. KNJIŽEVNA VRSTA

A. Ponovljeni zakoni su mešavina nekoliko književnih vrsta:

1. Istorijske naracije
  - a. poglavlja 1-4
  - b. poglavlje 34
2. Podsticaja – poglavlja 6-11

3. Uputstava, poglavlja 12-28
4. Psalama, himni, pesama – poglavlje 32
5. Blagoslova – poglavlje 33

- B. Ponovljeni zakoni (29:21; 30:10; 31:26) o sebi govore kao o knjizi uputstava koje je Jahve dao za život (*Tora*). To je knjiga pouke o veri i životu koja se prenosi na sledeće pokolenje.
- C. Božiji posebno izabrani vođa zamenjen je Božijim pisanim otkrivenjem. I dalje će postojati vođe, ali pisano otkrivenje će imati vrhovni autoritet.

V. PISAC

A. Jevrejsko predanje:

1. Drevno predanje jednoglasno govori da je to bio Mojsije.
2. To nalazimo na sledećim mestima:
  - a. U *Talmudu* – *Baba Batra* 14b
  - b. U *Mišni*
  - c. U Knjizi Sirahovoj 24:23 (napisana oko 185 p.n.e.)
  - d. Kod Filona Aleksandrijskog
  - e. Kod Josifa Flavija
3. To nalazimo i u samom Svetom pismu:
  - a. Sudije 3:4 i Isus Navin 8:31
  - b. Mojsije je govorio:
    - (1) Ponovljeni zakoni 1:1, 3
    - (2) Ponovljeni zakoni 5:1
    - (3) Ponovljeni zakoni 27:1
    - (4) Ponovljeni zakoni 29:2
    - (5) Ponovljeni zakoni 31:1, 30
    - (6) Ponovljeni zakoni 32:44
    - (7) Ponovljeni zakoni 33:1
  - c. Jahve je govorio Mojsiju:
    - (1) Ponovljeni zakoni 5:4-5, 22
    - (2) Ponovljeni zakoni 6:1
    - (3) Ponovljeni zakoni 10:1
  - d. „Mojsije napisa”:
    - (1) Ponovljeni zakoni 31:9,22,24
    - (2) Izlazak 17:14
    - (3) Izlazak 24:4,12
    - (4) Izlazak 34:27-28
    - (5) Brojevi 33:2
  - e. Isus je više puta citirao iz Ponovljenih zakona ili aludirao na njih. Govorio je „Mojsije je rekao“ ili „Mojsije je napisao“:
    - (1) Matej 19:7-9; Marko 10:4-5 – Ponovljeni zakoni 24:1-4
    - (2) Marko 7:10 – Ponovljeni zakoni 5:16
    - (3) Luka 16:31; 24:27, 44; Jovan 5:46-47; 7:19,23
  - f. Pavle je smatrao da je Mojsije napisao Ponovljene zakone:
    - (1) Rimljanima 10:19 – Ponovljeni zakoni 32:21
    - (2) Prva Korinćanima 9:9 – Ponovljeni zakoni 25:4

(3) Galaćanima 3:10 – Ponovljeni zakoni 27:26

(4) Dela apostolska 26:22; 28:23

g. Petar je u svojoj propovedi na Pedesetnicu spomenuo Mojsija kao autora Ponovljenih zakona – Dela apostolska 3:22

h. Pisac Poslanice Jevrejima je smatrao da je Mojsije autor Ponovljenih zakona – Jevrejima 10:28; Ponovljeni zakoni 17:2-6

B. Savremeni stručnjaci

1. Mnogi teolozi XVIII i XIX veka držali su se Grafove (Graf) i Velhauzenove (Wellhausen) teorije o većem broju pisaca Petoknjižja (teorija *JEDP*) i smatrali su da je Ponovljene zakone napisao neki sveštenik ili prorok tokom Josijine vladavine da podrži njegove duhovne reforme. To bi značilo da je ova knjiga napisana u Mojsijevo ime, ali oko 621. godine p.n.e.

2. To zasnivaju na sledećem:

a. Druga o carevima 22:8; Druga dnevnika 34:14-15 – „Našao sam Knjigu zakona u Domu GOSPODNJEM”

b. U 12. poglavlju se govori o jednom mestu za Šator sastanka i kasnije za Hram

c. U 17. poglavlju se govori o kasnijem caru

d. Na činjenici da je pisanje knjige pod imenom poznate osobe bilo često na Starom bliskom istoku i u jevrejskim krugovima

e. Na sličnostima u stilu, vokabularu i gramatici između Ponovljenih zakona, Isusa Navina, Knjiga o carevima i Jeremije.

f. Na tome što Ponovljeni zakoni beleže Mojsijevu smrt (34. poglavlje)

g. Na delovima teksta koje su očigledno dodali kasniji urednici:

(1) Ponovljeni zakoni 3:14

(2) Ponovljeni zakoni 34:6

h. Na ponekad neobjašnjivom izboru drugog naziva za Boga u naizgled celovitim odlomcima i istorijskim razdobljima: *El, El Šadaj, Elohim, Jahve*.

C. Očigledno je da su urednici dodavali određeni materijal. Jevrejski pisari su bili obučeni u Egiptu, gde je bilo uobičajeno da se drevni tekstovi osavremenjavaju. Mesopotamski pisari su nerado davali materijal. Evo nekih primera iz Ponovljenih zakona:

1. 27:3,8

2. 28:58

3. 29:21,29

4. 30:10,19

5. 31:24

VI. DATUM

A. Ako je Ponovljene zakone napisao Mojsije, ipak postoje dve mogućnosti za vreme pisanja, a vezane su za datum i trajanje Izlaska iz Egipta:

1. Ako Prva o carevima 6:1 treba da se shvati doslovno, onda je datum Izlaska približno 1445. godina p.n.e. (XVIII dinastija Tutmosa III i Amenhotepa II):

a. U LXX piše 440 godina, a ne 480

b. Moguće je da se taj broj odnosi na broj pokolenja, a ne doslovno na godine (simbolično shvatanje)

2. Arheološki dokazi za to da se Izlazak dogodio 1290. godine p.n.e. (XIX egipatska dinastija):

a. Seti I (1390-1290) preselio je egipatsku prestonicu iz Tebe u oblast delte – u Coan/Tanis.

b. Ramzes II (1290-1224):

- (1) Grad koji su sagradili robovi Jevreji nosio je njegovo ime (vidite: Postanje 47:11; Izlazak 1:11)
  - (2) Imao je četrdeset sedam kćeri
  - (3) Nije ga nasledio najstariji sin
- c. U Palestini su svi glavni gradovi koji su bili opasani zidinama bili uništeni i zatim brzo izgrađeni oko 1250. godine p.n.e.

B. Savremena teorija o više pisaca koju zastupaju savremeni stručnjaci:

1. J (od imena Jahve) – 950p.n.e.
2. E (od imena *Elohim*) – 850 p.n.e.
3. JE (kombinacija) – 750 p.n.e.
4. D (od imena *Deuteronomy* – Ponovljeni zakoni) – 621 p.n.e.
5. P (*Priests* – sveštenici) – 400 p.n.e.

VII. IZVORI KOJI POTVRĐUJU ISTORIJSKU POZADINU KNJIGE

A. Hetitski savezi iz drugog milenijuma p.n.e. pripadaju istom razdoblju kao Ponovljeni zakoni, a po strukturi su im podudarni (a podudarni su i strukturi celine Izlazak-Levitska i odlomku iz Isusa Navina 24). Ovaj obrazac saveza se promenio do početka prvog milenijuma p.n.e. To je dokaz za istoričnost Ponovljenih zakona. O tome možete pročitati više u knjizi Džordža Mendenhola (G. E. Mendenhall) *Law and Covenants in Israel and the Ancient Near East*⁹⁷ i u knjizi M. Klajna (M. G. Kline) *Treaty of the Great King*⁹⁸.

B. Hetitski obrazac i njegovi podudarnici iz Ponovljenih zakona:

1. Uvod (Ponovljeni zakoni 1:1-5, govornikov uvod, Jahve)
2. Osvrt na careva prošla dela (Ponovljeni zakoni 1:6–4:49, Božija prošla dela za Izrael)
3. Uslovi saveza (Ponovljeni zakoni 5–26):
  - a. Opšti (Ponovljeni zakoni 5–11)
  - b. Posebni (Ponovljeni zakoni 12–26)
4. Značaj saveza (Ponovljeni zakoni 27–29):
  - a. Dobrobiti (Ponovljeni zakoni 28)
  - b. Posledice (Ponovljeni zakoni 27)
5. Božanstvo kao svedok (Ponovljeni zakoni 30:19; 31:19, i poglavlje 32, Mojsijeva pesma služi kao svedok):
  - a. primerak saveza se stavljao u hram nekog boga
  - b. primerak saveza se čuvao u hramu vazala i čitao se jednom godišnje
  - c. jedinstvenosti hetitskih saveza i razlike u odnosu na kasnije asirske i sirijske saveze su sledeće:
    - (1) istorijski pregled carevih dela u prošlosti
    - (2) deo s prokletstvima je bio manje izražen

C. Obrazac hetitskih saveza je bio neznatno izmenjen (jedna stavka je izostavljena) u prvom milenijumu p.n.e. Struktura Ponovljenih zakona se najbolje uklapa u razdoblje kad su živeli Mojsije i Isus Navin!

97 Zakon i savezi u Izraelu i na Starom bliskom istoku, prim. prev.

98 Savez velikog cara, prim. prev.

D. Dobru raspravu o ovim hetitskim savezima možete pronaći u knjizi K. Kičena (K. A. Kitchen) *Ancient Orient and Old Testament*⁹⁹, str. 99-102.

VIII. PODELA KNJIGE (kontekst)

A. Uvod, 1:1-5

B. Prva propoved, 1:6–4:43 (Današnji značaj Jahveovih dela iz prošlosti)

C. Druga propoved, 4:44–26:19 (Jahveov zakon za današnje vreme i za sva vremena)

1. Opšte odredbe – Deset zapovesti (5–11)

2. Posebni primeri i primene (12–26)

D. Treća propoved, 27–30 (Jahveov zakon za budućnost, 27–29)

1. Prokletstva (27)

2. Blagoslovi (28)

3. Obnova saveza (29–30)

E. Mojsijeve poslednje reči, 31–33

1. Oproštajna propoved, 31:1-29

2. Mojsijeva pesma, 31:30–32:52

3. Mojsijevi blagoslovi, 33:1-29

F. Mojsijeva smrt, 34

IX. GLAVNE ISTINE

A. Poslednje pripreme pre ulaska u obećanu zemlju. Božiji savez sa Avraamom (Postanje 15) je ispunjen!

B. U Postanju 12:1-3 dato je obećanje o zemlji i potomstvu. Stari zavet se usredsređuje na zemlju, a Novi zavet na „potomstvo“ (vidite: Galaćanima 3).

C. Mojsije je pripremao narod za mirnodopski poljoprivredni život, koji je drugačiji od dotadašnjeg nomadskog života. Prilagodio je sinajski savez obećanoj zemlji. Ponovljeni zakoni su, u određenom smislu, bili ustav Izraela.

D. Ova knjiga naglašava Božiju vernost u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti, ali savez sadrži uslove! Izrael mora da se odazove Bogu verom, pokajanjem i poslušnošću, a zatim da nastavi tako i da živi. Ako to ne bude činio, prokletstva iz poglavlja 27–29 postaće stvarnost. Mojsije je odličan primer Božije ljubavi i pravde! Čak i Božiji posebni vođa mora da bude poslušan. Neposlušnost uvek ima posledice!

---

99 Stari bliski istok i Stari zavet, prim. prev.

PONOVLJENI ZAKONI 1

PODELA NA PASUSE U SAVREMENIM ENGLESKIM PREVODIMA *

<i>NKJV</i>	<i>NRSV</i>	<i>TEV</i>	<i>NJB</i>
Prethodna zapovest za ulazak u Hanaan	Istorijski osvrt (1:1-3:29)	Uvod	Mojsijev prvi govor (1:1-4:43) Vreme i mesto
1:1-8	1:1-5	1:1-5	1:1-3 1:4-5 Poslednja uputstva kod Horeva
Postavljanje plemenskih vođa	1:6-8	1:6-8	1:6-8
1:9-18	1:9-18	Mojsije postavlja sudije 1:9-15 1:16-18	1:9-18
Izrael odbio da uđe u obećanu zemlju		Slanje uhoda iz Kadeš Barnee	Kadeš: Izraelci gube veru
1:19-25	1:19-21 1:22-25	1:19-21 1:22 1:23-25	1:19-28
1:26-33	1:26-33	1:26-28 1:29-33	1:29-33
Kazna za Izraelovu pobunu		GOSPOD kažnjava Izrael	Jahveova uputstva kod Kadeša
1:34-40	1:34-40	1:34-38 1:39-40	1:34-40
1:41-46	1:41-45	1:41 1:42-45	1:41-46

* Iako nije bogonadahnut, podela na pasuse je ključ za shvatanje i praćenje piščeve namere. Svi savremeni prevodi su podelili tekst na pasuse i saželi njihov sadržaj u podnaslovima. Svaki pasus ima jednu glavnu temu, istinu ili misao. Svaka verzija prevoda izražava tu temu na sebi svojstven način. Dok čitate tekst, razmislite koji prevod odgovara vašoj tematskoj podeli po obuhvaćenim stihovima.

Svako poglavlje treba prvo da pročitate iz Svetog pisma i onda da pokušate da prepoznate njegove teme (pasuse). Zatim uporedite svoju podelu s podelama u savremenim prevodima. Bibliju možemo stvarno da razumemo tek kad shvatimo nameru pisca ispratitvi njegovu logiku i način izlaganja. Samo biblijski pisac je bogonadahnut, a čitaoci nemaju pravo da menjaju i preinačuju njegovu poruku. Ipak, čitaoci Svetog pisma imaju odgovornost da tu bogonatahnutu istinu primene u razdoblju u kom žive i u svom životu.

Svi tehnički izrazi i skraćenice podrobno su objašnjeni u uvodnom delu ovog komentara i u dodacima.

TREĆI KRUG ČITANJA (vidite str. xix)

PRATITE NAMERU BOGONADAHNUTOG PISCA NA NIVOU PASUSA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Pročitajte celo poglavlje odjednom. Prepoznajte njegove teme. Uporedite svoju podelu po temama s podelama u pet prevoda u tabeli koja je iznad. Podela na pasuse nije bogonadahnuti, ali je ključ za praćenje piščeve namere, a to je srž tumačenja. Svaki pasus ima samo jednu jedinu temu.

1. Prvi pasus
2. Drugi pasus
3. Treći pasus
4. Itd.

PROUČAVANJE REČI I IZRAZA

PONOVLJENI ZAKONI 1:1-5 (SSP)

¹Ovo su reči koje je Mojsije uputio svem Izraelu u pustinji na istočnoj strani reke Jordan [NASB – preko Jordana], to jest u Aravi, preko puta Sufa, između Parana i Tofela, Lavana, Hacerota i Dizahava. ²Od gore Horev do Kadeš-Barnee ima jedanaest dana hoda putem preko gorskog kraja Seira. ³Prvog dana jedanaestog meseca četrdesete godine, Mojsije objavi Izraelcima sve što mu je GOSPOD za njih zapovedio. ⁴Bilo je to nakon što je porazio Sihona, cara Amorejaca, koji je vladao u Hešbonu, i Oga, cara Bašana, koji je vladao u Aštarotu i Edreju. ⁵Na istočnoj strani reke Jordan, u Moavu, Mojsije poče [NASB – preduze] da obrađuje Božiji zakon.

1:1 „Ovo su reči“ Ovo je hebrejski naslov knjige. Hebrejski GLAGOL „govoriti“ (BDB 180, KB 210, PERFEKAT *piela*) SRODAN je imenici „reči“ (BDB 182). Pošto sama knjiga kaže da su to Mojsijeve reči, verujem da to isključuje mogućnost da je ova knjiga u potpunosti delo kasnijeg urednika, prerađivača ili sastavljača. To su zaista Mojsijeve reči, koje su u stvari Jahveove reči (npr. Ponovljeni zakoni 7:4; 11:13-14; 17:3; 29:6). To ne znači da u knjizi nema nekih dodataka kasnijih urednika ili da je Mojsije zabeležio sopstvenu smrt, ali najveći deo materijala i teologije su Mojsijevi.

Izgleda da se Ponovljeni zakoni mogu podeliti na osnovu ovih nekoliko sličnih fraza:

1. „Ovo su reči“, Ponovljeni zakoni 1:1 (1:1-5, uvod u prvu propoved)
2. „Ovo je Zakon“, Ponovljeni zakoni 4:44 (4:44-49, uvod u drugu propoved)
3. „Ovo su zapovesti“, Ponovljeni zakoni 6:1
4. „Ovo su reči Saveza“, Ponovljeni zakoni 29:1 (početak treće propovedi)
5. „Ovo je blagoslov“, Ponovljeni zakoni 33:1

Dok razmatram ova sporna pitanja – ko i kada je pisao Ponovljene zakone – želim jasno da kažem kako verujem da je sve Pismo bogonadahnuti (vidite: Druga Timoteju 3:15-17). Ta pitanja se tiču hermeneutike, a ne bogonadahnutosti! Sveti Duh je božanski autor svih kanonskih tekstova. Da li je to moja

pretpostavka? Apsolutno! Ali u pitanju je ključna pretpostavka, o kojoj se mora promisliti i koja se mora proučiti pre nego što se može valjano obaviti bilo kakva egzegeza Biblije. Učenja o bogonadahnutosti i kanonizaciji su dva stuba na kojima počiva autoritet Biblije!

■ **„koje je Mojsije uputio“** S Mojsijem je iz Egipta izašao veliki broj ljudi i bilo je fizički nemoguće da govori svima odjednom. Moguće je da je Mojsije govorio starešinama, a da su oni prenosili njegove reči manjim grupama ili da ovaj izraz treba shvatiti u prenesenom značenju, kao odrednicu za pisani dokument.

■ **„svem Izraelu“** Vidite Posebnu temu koja sledi.

POSEBNA TEMA – IZRAEL (IME) (SPECIAL TOPIC: ISRAEL [THE NAME])

- I. Iznenađuje nas što ne možemo biti sigurni koje je značenje ovog imena (*BDB 975, KB 442*).
  - A. *El* istrajava
  - B. Neka *El* istraje (*JUSIV*)
  - C. *El* čuva
  - D. Neka se *El* bori
  - E. *El* se bori
  - F. Onaj koji se bori s Bogom (igra reči, *Postanje 32:28*)
  - G. Pouzdan (*IDB, tom 2, str. 765*)
  - H. Uspešan
  - I. Srećan
- II. Upotreba u Starom zavetu
  - A. Ime Jakov (istiskivač, hvatač pete, *BDB 784, KB 872, vidite: Postanje 25:26*) promenjeno je nakon rvanja s nekim duhovnim bićem na reci Jabok (*vidite: Postanje 32:22-32; Izlazak 32:13*). Hebrejska imena često su dobijala značenje na osnovu igre reči po zvučnosti, a ne na osnovu prave etimologije (*vidite: Postanje 32:28*). Njegovo ime je postalo „Izrael“ (*npr. Postanje 35:10*).
  - B. Ovo ime se kasnije upotrebljavalo kao zajednički naziv za njegovih dvanaest sinova (*npr. Postanje 32:32; 49:16; Izlazak 1:7; 4:22; 28:11; Ponovljeni zakoni 3:18; 10:6*).
  - C. Kasnije se koristilo za narod koji je nastao od dvanaest plemena – pre Izlaska (*vidite: Postanje 47:27; Izlazak 4:22; 5:2*) i nakon Izlaska (*vidite: Ponovljeni zakoni 1:1; 18:6; 33:10*).
  - D. Posle nastanka ujedinjene carevine i vladavine Saula, Davida i Solomona plemena su se podelila u vreme cara Rovoama (*vidite: Prva o carevima 12*).
    1. Razlika je počela čak i pre zvanične podele (*npr. Druga o Samuilu 3:10; 5:5; 20:1; 24:9; Prva o carevima 1:35; 4:20*)
    2. Ime Izrael označavalo je severna plemena sve do pada Samarije pod Asiriju 722. godine p.n.e. (*vidite: Druga o carevima 17*).
  - E. Upotrebljeno je za Judu na nekoliko mesta (*npr. Isaija 1; Mihej 1:15-16*).
  - F. Nakon izgnanstva u Asiriju i Vavilon ovo ime je ponovo postalo zajednički naziv za sve Jakovljeve potomke koji žive u Palestini (*npr. Isaija 17:7,9; Jeremija 2:4; 50:17,19*).
  - G. Korišćeno je za narod, da se istakne razlika između naroda i sveštenstva (*vidite: Prvi dnevnik 9:2; Ezra 10:25; Nemija 11:3*).

■ **„preko Jordana“** Moguće je da ovaj izraz znači „u oblasti“ (*BDB 719*). Sledeće dve rečenice veoma podrobno opisuju geografski položaj Izraelovog tabora u vreme kad im je Mojsije izložio ovo otkrivenje. Ovaj izraz je postao idiom za (1) oblast istočno od Jordana (*vidite: Brojevi 35:14; Ponovljeni zakoni*

1:1,5; 4:41,46,47,49) i (2) za zapadnu oblast (vidite: Ponovljeni zakoni 3:20,25; 11:30; 9:1). On zahteva dodatne fraze koje pojašnjavaju koja obala reke je u pitanju – vidite: R. K. Harison (R. K. Harrison), *Introduction to the Old Testament*¹⁰⁰, str. 636-638).

■ **„u pustinji“** Ovo nije bila pustinja, nego nenaseljeni pašnjaci (*BDB* 184).

■ **„u Aravi“** Ovo doslovno znači „suve ravnice“ (*BDB* 787), a odnosi se na dolinu Jordana (tj. Veliku rasednu dolinu) koja se proteže od Galilejskog mora do Akabskog zaliva (u stvari je još duža, od Turske do Mozambika). Dakle, odnosi se i na oblast prema jugu (savremena upotreba) i prema severu od Mrtvog mora i nismo potpuno sigurni na koju oblast se misli. Može da se odnosi na istočnu obalu Jordana (vidite: Ponovljeni zakoni 3:17; 4:49) ili na zapadnu obalu (vidite: Ponovljeni zakoni 11:30). Prvi stih je sažetak Izraelove putanje od Egipta do Sinaja.

■ **„Suf“** Ova reč (pozajmljenica iz egipatskog) doslovno znači „trska“ (*BDB* 693). Ona može da se odnosi na biljke koje rastu u slanoj vodi (vidite: Jona 2:5), ali češće označava biljke koje rastu u slatkoj vodi (vidite: Izlazak 2:5). Ovde se može prevesti kao „predeo pod trskom“ ili kao grad po imenu Suf i možda ima veze sa 40. stihom (tj. Crveno more doslovno znači „more trske“).

■ **„Paran“** Reč „paran“ (*BDB* 803) može da se odnosi na pustinjsku oblast koja je bila severno od Sinajske, ali južno od Judejske pustinje (vidite: Brojevi 13:3,26). Oaza Kadeš-Barnea nalazila se u ovoj pustinji. Vidite posebnu temu kod Ponovljenih zakona 2:1.

Ipak, u ovom stihu se čini da je Paran neko (nama nepoznato) mesto (možda neki grad) na istočnoj obali Jordana.

■ **„Tofel“** Ova reč znači „kreč“ (*BDB* 1074). To mesto nam je nepoznato, ali očigledno je bilo na istočnoj strani Jordana, na području Moava.

■ **„Lavan“** Ova reč znači „beo“ (*BDB* 526 III). I ovo mesto nam je nepoznato. Neki stručnjaci smatraju da se nalazilo na putanji od Sinaja do Moava (vidite: Livna, Brojevi 33:20-21), a drugi smatraju da je to bilo selo ili grad na istočnoj obali Jordana u Moavu.

■ **„Hacerot“** Stručnjaci su zbog imena ovog mesta (*BDB* 348) postavili tvrdnju da su mesta koja su spomenuta nakon Arave bila mesta gde su Izraelci taborovali između Sinaja i Moavskih poljana (vidite: Ponovljeni zakoni 1:2). Ako je to istina, Lavan bi bio Livna (vidite: Brojevi 33:20-21), a Hacerot bi bio vezan za Brojeve 33:17-18. To je bilo mesto gde su Aaron i Mirjam gundali protiv Mojsijevog vođstva ili protiv njegovog novog braka sa ženom Kušankom (vidite: Brojevi 12).

■ **„Dizahav“** Ovo ime doslovno znači „mesto zlata“ (*BDB* 191, spoj aramejske reči koja znači „mesto“ i hebrejske reči koja znači „zlato“). Rabini su ovo ime povezivali s tim što su Egipćani Jevrejima dali zlata kad su odlazili iz Egipta, ali iz konteksta vidimo da je ovde u pitanju ime mesta, ali ne znamo njegov tačan položaj. Ili je bilo (1) na istočnoj strani Jordana i stoga blizu spomenutim mestima ili (2) na putu od Sinaja do Moava.

1:2 „Od gore Horev do Kadeš-Barnee ima jedanaest dana hoda“ Ovaj stih bi mogao biti sažetak kretanja Izraela od gore Horev, tj. Sinaj, do oaze u Kadešu, ali onda se ne bi dobro uklapao s prvim i trećim stihom. Možda je ovaj stih uvršten da se pokaže da je putovanje trebalo da traje jedanaest dana, ali je

---

100 Uvod u Stari zavet, prim. prev.

zbog nevere potrajalo čitavo pokolenje (više od trideset osam godina). Ovaj put od jedanaest dana izgleda potvrđuje da je gora Horev, tj. Sinaj, bila u južnom delu Sinajskog poluostrva.

Zapazite da se mesto gde je Bog dao Zakon zvalo „Horev“. To je hebrejska reč koja znači „pust“ ili „opustošen“ (*BDB 352, KB 349*). Sinaj (*BDB 696*) nije hebrejska reč, ali izgleda da se obe reči odnose na mesto gde je Mojsije doveo Izrael da se sretne s Jahveom (npr. za Horev: Izlazak 3:1; Ponovljeni zakoni 1:6,19; 4:10,15; 5:12; npr. za Sinaj: Izlazak 19; Levitska 7:38; 25:1; 26:46; 27:34; Brojevi 1:1,9; 3:1,4,14; 9:1,5).

Nije nam poznato zašto je ime „Horev“ više korišćeno u Ponovljenim zakonima, a ime „Sinaj“ više u Izlasku. U Mojsijevim spisima postoji određena raznovrsnost, koja je mogla nastati iz sledećih razloga:

- (a) Zbog usmenih predanja koja su zabeležili različiti pisari
- (b) Zato što je Mojsije možda koristio različite pisare
- (c) Jer su kasniji pisari uneli promene iz nepoznatih razloga
- (d) Književna raznovrsnost

POSEBNA TEMA – POLOŽAJ GORE SINAJ

(SPECIAL TOPIC: THE LOCATION OF MT. SINAI)

- A. Ako je Mojsije – kad je od faraona tražio dopuštenje za odlazak (Izlazak 3:18; 5:3; 8:27) – govorio o tri dana hoda doslovno, a ne figurativno, to nije bilo dovoljno vremena da se stigne na mesto u južnom delu Sinajskog poluostrva gde se Sinaj nalazi po tradicionalnom gledištu. Stoga neki stručnjaci smatraju da se ova gora nalazi blizu oaze u Kadeš-Barnei.
- B. Tradicionalno mesto u pustinji Sin koje se zove „Džebel Musa“ ima nekoliko prednosti:
  1. Pred planinom se nalazi velika ravnica
  2. Ponovljeni zakoni 1:2 kažu da je od Sinaja do Kadeš-Barnee bilo jedanaest dana putovanja.
  3. Reč „Sinaj“ (*BDB 696, KB 751*) nije hebrejska reč. Mogla bi biti povezana sa imenom pustinje Sin, koje označava male pustinjske grmove. Hebrejsko ime za ovu goru je „Horev“ (tj. pustinja, *BDB 352*, vidite: Izlazak 3:1; 17:6; 33:6).
  4. Gora Sinaj je od IV veka n.e. postalo tradicionalno mesto hodočašća. Ona se nalazi u „Midjanskoj zemlji“, koja je obuhvatala veliku oblast Sinajskog poluostrva i Arabije.
  5. Izgleda da je arheologija potvrdila da su se neki gradovi koji se spominju u izveštaju o Izlasku (Elim, Dofka, Refidim) nalazili na zapadnoj strani Sinajskog poluostrva.
- C. Jevreje nikad nije zanimao geografski položaj gore Sinaj. Oni su smatrali da im je Bog dao Zakon i da je ispunio svoje obećanje iz Postanja 15:12-21. Pitanje „gde“ nije bilo važno i oni nisu nameravali da se vraćaju na to mesto (tj. nisu imali godišnje hodočašće).
- D. Tradicionalno mesto gore Sinaj nije uspostavljeno sve do *Silvijinog hodočašća*, koje je zapisano između 385 i 388 godine n.e. – vidite: F. F. Brus (F. F. Bruce), *Commentary on the Book of the Acts*¹⁰¹, str. 151.)

Drugo ime koje se u Starom zavetu koristi za mesto na kom je Jahve izrekao svojih „deset reči“ bilo je „Horev“ (*BDB 352, KB 350*, vidite: Izlazak 3:1; 17:6; 33:6; Ponovljeni zakoni 1:2,6,19; 4:10,15; 5:2; 9:8; 18:16; 29:1; Prva o carevima 8:9; 19:8; Drugi dnevnic 5:10; Psalm 106:19; Malahija 4:4). Ovaj hebrejski koren se možda sastoji od ista tri hebrejska suglasnika koji znače „pustoš“, „opustošeno“, „uništeno“ (*BDB 352, KB 349*). Izgleda da se ime Horev odnosilo na venac planina, a ime „Sinaj“ na jedan od njegovih vrhova.

101 Komentar na Dela apostolska, prim. prev.

■ **„gorskog kraja Seira“** Rečnik *BDB* (reč 973) kaže da reč „Seir“ može da znači (1) koza, (2) dlakav, (3) dobro pošumljen. I u rečniku *KB* (reč 1989) stoji da ova reč znači „dlakav“.

Ova reč je u Starom zavetu povezana s Edomom (vidite: Postanje 14:6; 36:20-21,30; Ponovljeni zakoni 1:2,44; 2:1,4-5; 33:2). O Seiru se često govori kao o gori (vidite: Postanje 14:6; 36:8-9; Ponovljeni zakoni 2:1). Stoga to znači da je Seir bila gorska oblast koja je pripadala Horijcima, ali su je Edomci pripojili Edomu.

■ **„Kadeš-Barnea“** Ovo je velika oaza, sa četiri prirodna izvora, a nalazila se na granici Edoma (vidite: Brojevi 20:16), oko 80 kilometara južno od Beer Ševe. Ovo ime ima dva dela. Prvo potiče od hebrejske reči koja znači „sveto“ (*BDB* 873), a druga reč je nepoznata. Ovo mesto je bilo polazište za njihova lutanja pustinjom (vidite: Brojevi 13-14).

1:3 „četrdesete godine“ Ovo je jedini datum u Ponovljenim zakonima. Reč „četrdeset“ (*BDB* 917) se toliko često koristi u Bibliji da se čini da označava dugačko neodređeno razdoblje. Izgleda da je od Sinaja do Moavskih poljana prošlo trideset osam godina.

■ **„Prvog dana jedanaestog meseca“** Pisac se veoma potrudio da označi mesto i vreme upućivanja ovih reči Izraelu. Vidite Posebnu temu ispod.

POSEBNA TEMA – KALENDARI SA STAROG BLISKOG ISTOKA (SPECIAL TOPIC: ANCIENT NEAR EASTERN CALENDARS)			
Hanaanski (Prva o carevima 6:1,37-38; 8:2)	Sumersko-vavilonski (Kalendar iz Nipura)	Jevrejski (Kalendar iz Gezera)	Savremeni podudarnici
Aviv („zeleni klasovi“ ječma)	Nisanu	Nisan	Mart-April
Ziv (sjaj proleća)	Ajaru	Ijar	April-Maj
	Simanu	Sivan	Maj-Jun
	Du-uzu	Tamuz	Jun-Jul
	Avu	Av	Jul-Avgust
	Ululu	Elul	Avgust-Septembar
Etanim (trajni izvor vode)	Tešritu	Tišri	Septembar-Oktobar
Bul (kiše na usevima)	Arah-samna	Marhešvan	Oktobar-Novembar
	Kislimu	Kislev	Novembar-Decembar
	Tevitu	Tevet	Decembar-Januar
	Šavatu	Ševat	Januar-Februar
	Adaru	Adar	Februar-Mart

■ **„Mojsije objavi Izraelcima sve što mu je GOSPOD za njih zapovedio“** Bog je autor. Mojsije je bio kanal, ali sve ove zapovesti potiču od Jahvea koji sklapa savez.

U Mojsijevim spisima postoji velika raznovrsnost među upotrebljenim Božijim imenima. Sledi primer iz Ponovljenih zakona 1-4:

1. GOSPOD (Jahve), Ponovljeni zakoni 1:3,8,27,34,37,41,42,43,45; 2:12,14,15,17,21,31; 3:2,20,21,26 (dva puta); 4:12,14,15,21,27
2. GOSPOD (Jahve), naš Bog (*Elohim*), Ponovljeni zakoni 1:1,19,20,25,41; 2:29,36,37; 3:3; 4:7
3. GOSPOD (Jahve), vaš Bog (*Elohim*), Ponovljeni zakoni 1:10,21,26,30,31,32; 2:7 (dva puta), 30; 3:18,20,21,22; 4:2,3,4,10,19,21,23(twice),24,25,29,30,31,34,40
4. GOSPOD (Jahve), Bog (*Elohim*) vaših praotaca, Ponovljeni zakoni 1:11,21; 4:1
5. Bog (*Elohim*), Ponovljeni zakoni 1:17; 2:33; 4:24 (Bog ljubomoran), 31 (milostiv Bog), 32,33
6. Gospod (*Adon*) GOSPOD (Jahve), Ponovljeni zakoni 3:24
7. GOSPOD (Jahve), moj Bog (*Elohim*), Ponovljeni zakoni 4:5
8. GOSPOD (Jahve), on je Bog (*Elohim*), Ponovljeni zakoni 4:35,39

Postoje mnoge rasprave o ovoj raznovrsnosti:

1. veći broj pisaca
2. veći broj pisara
3. teološki naglasci
4. književna stilska raznovrsnost

Starozavetni stručnjaci moraju da priznaju da su pitanja pisca, nastanka, uređivanja i rada pisarâ na kanonskim knjigama misterija. Treba da pazimo da nam naše savremene, zapadnjačke književne teorije ili naše neutemeljene teološke pretpostavke ne nametnu samo jedno jedino tumačenje. Misterija je misterija.

POSEBNA TEMA – BOŽIJA IMENA (SPECIAL TOPIC: THE NAMES FOR DEITY)

A. *El* (BDB 42, KB 48)

1. Nismo sigurni koje je izvorno značenje ove drevne zajedničke imenice za božanska bića, mada mnogi stručnjaci smatraju da potiče od akadskog korena koji znači „biti jak” ili „biti moćan” (vidite: Postanje 17:1; Brojevi 23:19; Ponovljeni zakoni 7:21; Psalam 50:1).
2. *El* je vrhovno božanstvo hananskog panteona (tekstovi iz *Ras Šamre*), a nazvan je „otac bogova” ili „gospodar neba”..
3. Imenica *El* se u Bibliji često nalazi u spoju sa drugim rečima. Ovi spojevi su bili jedan od načina da se izraze Božije osobine:
  - a. *El-Eljon* („Bog Svevišnji”, BDB 42 i 751 II), Postanje 14:18-22; Ponovljeni zakoni 32:8; Isaija 14:14
  - b. *El-Roi* („Bog koji vidi” ili „Bog koji se objavljuje”, BDB 42 i 909), Postanje 16:13
  - c. *El-Šadaj* („Bog Svesilni” ili „Bog Svemilosni” ili „Bog Planine”, BDB 42 i 994), Postanje 17:1; 35:11; 43:14; 49:25; Izlazak 6:3
  - d. *El-Olam* („Bog Večni”, BDB 42 i 761), Postanje 21:33. Ovo ime je teološki vezano za Božija obećanja Davidu, data u Drugoj o Samuilu 7:13,16
  - e. *El-Berit* („Bog Saveza”, BDB 42 i 136), Sudije 9:46
4. Naziv *El* upotrebljen je zajedno sa sledećim nazivima:
  - a. Jahve, Brojevi 23:8; Psalam 16:1-2; 85:8 i Isaija 42:5
  - b. *Elohim*, Postanje 46:3 i Jov 5:8 – „Ja sam *El*, *Elohim* tvoga oca”
  - c. *Šadaj*, Postanje 49:25; Brojevi 24:4,16
  - d. „ljubomora”, Izlazak 34:14; Ponovljeni zakoni 4:24; 5:9; 6:15
  - e. „milost”, Ponovljeni zakoni 4:31; Nemija 9:31
  - f. „velik i strašan”, Ponovljeni zakoni 7:21; 10:17; Nemija 1:5; 9:32; Danilo 9:4
  - g. „znanje”, Prva o Samuilu 2:3

- h. „moj jaki zaklon”, Druga o Samuilu 22:33
  - i. „moj osvjetnik”, Druga o Samuilu 22:48
  - j. „svetac”, Isaija 5:16
  - k. „moć”, Isaija 10:21
  - l. „moje spasenje”, Isaija 12:2
  - m. „velik i moćan”, Jeremija 32:18
  - n. „odmazda”, Jeremija 51:56
5. U Isusu Navinu 22:22 dvaput je upotrebljen spoj svih najvažnijih starozavetnih naziva za Boga (*El, Elohim, Jahve*).
- B. *Eljon* (BDB 751, KB 832)
- 1. Osnovno značenje ove reči je „visok”, „uzvišen”, „uzdignut” (Postanje 40:17; Prva o carevima 9:8; Druga o carevima 18:17; Nemija 3:25; Jeremija 20:2; 36:10; Psalam 18:13).
  - 2. Upotrebljena je istoznačno s nekoliko drugih Božijih imena/zvanja:
    - a. *Elohim*, Psalam 47:1-2; 73:11; 107:11
    - b. *Jahve*, Postanje 14:22; Druga o Samuilu 22:14
    - c. *El-Šadaj*, Psalam 91:1,9
    - d. *El*, Brojevi 24:16
    - e. *Elah*, ova reč je česta u Danilu 2–6 i Jezekilju 4–7, a u Danilu 3:26, 4:2 i 5:18,21 povezana je s aramejskom rečju *illair*, što znači „Bog Svevišnji”.
  - 3. Ovu reč su često koristili nejevreji:
    - a. Melhisedek, Postanje 14:18-22
    - b. Valaam, Brojevi 24:16
    - c. Mojsije, kad je govorio o narodima u Ponovljenim zakonima 32:8
    - d. Lukino evanđelje, pisano neznabošcima, koristi podudarnu grčku reč *ipsistos* (vidite: Luka 1:32,35,76; 6:35 i 8:28; Dela 7:48 i 16:17)
- C. *Elohim* (MNOŽINA), *Eloah* (JEDNINA), koja se najčešće koristi u poeziji (BDB 43, KB 52)
- 1. Ova reč nije pronađena van Starog zaveta.
  - 2. Reč *elohim* može da označava Izraelovog Boga ili bogove drugih naroda (Izlazak 12:12; 20:3). Avram potiče iz mnogobožacke porodice (vidite: Isus Navin 24:2).
  - 3. Može da se odnosi i na izraelske sudije (Izlazak 21:6; Psalam 82:6).
  - 4. Reč *elohim* se koristi i za druga duhovna bića (za anđele i demone), Ponovljeni zakoni 32:8 (*Septuaginta*), Psalam 8:5; Jov 1:6; 38:7.
  - 5. Ovo je prvi naziv za Boga u Bibliji (vidite: Postanje 1:1) i samo on je upotrebljavan sve do Postanja 2:4, gde je ovaj naziv spojen s imenom Jahve. U teološkom smislu, ovo ime označava Boga kao stvoritelja, staratelja i održavaoca sveukupnog života na ovoj planeti (vidite: Psalam 104).
Reči *elohim* i *el* su istoznačne (vidite: Ponovljeni zakoni 35:15-19). Reč *elohim* se koristila naizmenično s imenom Jahve (kao u Psalamu 14 – *elohim* u stihovima 1, 2 i 5, Jahve u stihovima 2 i 6, čak i reč *adon* u 4. stihu).
  - 6. Iako je reč *elohim* u MNOŽINI i iako se koristila da označi druge bogove, mnogo puta je upotrebljena da označi Izraelovog Boga, ali tada je obično prati GLAGOL U JEDNINI da se naglasi da se odnosi na jednog Boga (vidite Posebnu temu – Jednoboštvo).
  - 7. Zar nije čudno što je ovaj česti naziv za Boga jednobožackog Izraela imenica u MNOŽINI! Nismo sigurni zbog čega je tako, ali evo nekoliko teorija o tome:
    - a. U hebrejskom jeziku se obilno koristi MNOŽINA, često da bi se nešto naglasilo. S ovim je tesno povezana kasnija gramatička pojava iz hebrejskog jezika koja se zove „kraljevska množina”, u kojoj se MNOŽINA koristi da uveliča neki pojam.

- b. Možda se odnosi na sabor anđela s kojim se Bog sreće na nebu i koji izvršavaju zadatke koje im poveri (Prva o carevima 22:19-23; Jov 1:6; Psalam 82:1; 89:5,7).
- c. Možda je u pitanju nagoveštav novozavetnog učenja o jednom troosobnom Bogu. U Postanju 1:1 Bog stvara, u Postanju 1:2 Božiji Duh lebdi, a iz Novog zaveta saznajemo da je Isus Očev izvršilac stvaranja (vidite: Jovan 1:3,10; Rimljanima 11:36; Prva Korinćanima 8:6; Kološanima 1:15; Jevrejima 1:2; 2:10).

D. Jahve (*BDB 217, KB 394*)

1. Ovo ime označava Boga koji sklapa saveze, Boga kao spasitelja i kao otkupitelja! Ljudi krše saveze, ali Bog je veran svojoj reči, svojim obećanjima, svom savezu (vidite: Psalam 103).

Ovo ime je prvi put upotrebjeno u Postanju 2:4, u sprezi s rečju *Elohim*. Postanje 1–2 ne sadrži dva izveštaja o stvaranju, nego dva naglaska:

- a. Bog kao tvorac (fizičkog) svemira i
- b. Bog koji posebno stvara ljudski rod.

Postanje 2:4–3:24 je početak posebnog otkrivenja o povlašćenom položaju ljudskog roda i njegovoj posebnoj svrsi i o problemu greha i pobune koji su povezani s čovekovim jedinstvenim položajem.

2. U Postanju 4:26 čitamo: „*ljudi* počeše da prizivaju Jahveovo ime”, ali u Izlasku 6:3 se podrazumeva da je zametak zavetnog naroda (praoci Izraelaca i njihove porodice) poznavao Boga samo pod imenom *El-Šadaj*. Ime Jahve objašnjeno je samo jednom, u Izlasku 3:13-16 (posebno u 14. stihu). Ipak, Mojsijeve knjige često tumače reči na osnovu popularnih igara reči, a ne na osnovu korena (Postanje 17:5; 27:36; 29:13-35). Postoji nekoliko teorija o značenju ovog imena (preuzeto iz rečnika *IDB*, tom 2, str. 409-11):

- a. od arapskog korena koji znači „pokazati žarku ljubav”
- b. od arapskog korena koji znači „oduvati” (Jahve kao Bog oluje)
- c. od ugaritskog (hananskog) korena koji znači „govoriti”
- d. na osnovu jednog feničanskog natpisa u kom je upotrebljen UZROČNI PARTICIP koji znači „onaj koji sve održava” ili „onaj koji uspostavlja”
- e. od *kala* hebrejskog glagola „biti”: „onaj koji jeste” ili „onaj koji postoji” (ili u budućem vremenu: „onaj koji će biti”)
- f. od *hifila* hebrejskog glagola „biti”: „Onaj koji uzrokuje da bude”
- g. od hebrejskog korena „živeti” (npr. Postanje 3:20), što bi značilo „jedini i večno živi”
- h. na osnovu Izlaska 3:13-16 – igra reči pomoću IMPERFEKTA koji je upotrebljen u značenju PERFEKTA: „Nastaviću da budem ono što sam i nekad bio” ili „Nastaviću da budem ono što sam uvek bio”, vidite: Džejms Vots (J. Wash Watts), *A Survey of Syntax in the Hebrew Old Testament*¹⁰², str. 67.

Ime Jahve često je izraženo u skraćenom obliku, koji bi možda mogao biti njegov izvorni oblik:

- (1) *Jah* (npr. Halelu-jah, Izlazak 15:2; 17:16; Psalam 89:9; 104:35)
- (2) *Jahu* (završetak imena „jah”, u srpskom „ja”, npr. Isaija)
- (3) *Jo* (početak imena „jo”, npr. Jošua, Joil)

3. U kasnijem judaizmu ovo ime je postalo toliko sveto (sveto četvoroslovlje ili *tetragramaton*) da su Jevreji prestali da ga izgovaraju kako ne bi prekršili zapovest iz Izlaska 20:7 i Ponovljenih zakona 5:11 i 6:13. Zamenili su ga imenicom *adon* ili *adonaj* (moj gospod) – što znači „vlasnik”, „gospodar”, „muž”, „Gospod”. Kada bi čitajući starozavetne tekstove naišli na ime Jahve, izgovarali bi reč „Gospod”. Zato je u engleskim pre-

102 Pregled sintakse u hebrejskom Starom zavetu, prim. prev.

vodima umesto Jahve otkucano GOSPOD¹⁰³.

4. Ime Jahve je, kao i reč *El*, često spojeno s drugim rečima da bi se naglasile određene osobine Izraelovog zavetnog Boga. Pošto postoje brojne mogućnosti, ovde navodim samo neke:
  - a. *Jahve-Jire'* – Jahve će se postarati, (*BDB* 217 i 906), Postanje 22:14
  - b. *Jahve-Rofeha* – Jahve je tvoj lekar, (*BDB* 217 i 950, *PARTICIP kala*), Izlazak 15:26
  - c. *Jahve-Nissi* – Jahve je moj barjak, (*BDB* 217 i 651), Izlazak 17:15
  - d. *Jahve-Mekaddišem* – Jahve koji vas čini svetima, (*BDB* 217 i 872, *PARTICIP pi-ela*), Izlazak 31:13
  - e. *Jahve-Šalom* – Jahve je mir, (*BDB* 217 i 1022), Sudije 6:24
  - f. *Jahve-Cevaot* – Jahve nad vojskama, (*BDB* 217 i 878), Prva o Samuilu 1:3,11; 4:4; 15:2, česta upotreba u prorocima
  - g. *Jahve-Roi* – Jahve je moj pastir, (*BDB* 217 i 944, *PARTICIP kala*), Psalam 23:1
  - h. *Jahve-Cidkenu* – Jahve je naša pravednost, (*BDB* 217 i 841), Jer 23:6
  - i. *Jahve-Šamah* – Tamo je Jahve, (*BDB* 217 i 1027), Jezekilj 48:35

1:4

NASB, NRSV „nakon što je porazio“
NKJV „nakon što je ubio“
TEV „nakon što je GOSPOD porazio“
NJB „on je porazio“

Ovaj GLAGOL (*BDB* 645, *KB* 697, *INFINITIV hifila*) znači „udariti“, a teološki se podrazumeva da je to učinio Jahve. On je prvi i jedini uzrok!

■ „**Sihon**“ Sihon (*BDB* 695) je bio amorejski car u oblasti pored Oga, cara Bašana, na istočnoj strani Jordana. Bog je zapovedio Mojsiju (vidite: Ponovljeni zakoni 2:4-9) da ne napada srodnike Jevreja – Edomce i Moavce (Lotove potomke koje su mu rodile njegove sopstvene kćeri, vidite: Postanje 19:30-38). Jedini put do Jordana vodio je kroz Sihonovo carstvo. Njegov glavni grad, Hešbon, bio je prvi veliki grad koji je izraelska vojska osvojila (vidite: Ponovljeni zakoni 2:26-37; Brojevi 21:21-32).

■ „**Og**“ Og (*BDB* 728) je bio car u oblasti koja se zvala Bašan, u kojoj su postojala dva velika grada (vidite: Isus Navin 12:4) i mnoga sela (vidite: Ponovljeni zakoni 3:1-10). On je očigledno bio jedan od Refajaca (divova, vidite: Ponovljeni zakoni 3:11) koji su se nastanili u Hanaanu (vidite: Ponovljeni zakoni 2:20; Isus Navin 12:4). Upravo su potomci ovih divova (vidite: Ponovljeni zakoni 2:11) koji su živeli u Hevronu bili uzrok zbog kog su Izraelci odbacili izveštaj dvojice vernih uhoda (vidite: Brojevi 13:22).

POSEBNA TEMA – DATUM IZLASKA IZ EGIPTA

(SPECIAL TOPIC: THE DATE OF THE EXODUS)

Među stručnjacima postoji nekoliko stavova o datumu Izlaska iz Egipta:

- A. Iz Prve o carevima 6:1 saznajemo da je od Izlaska iz Egipta do početka gradnje Hrama prošlo 480 godina.
  1. Solomon je počeo da vlada 970. godine p.n.e, a to je izračunato na osnovu bitke kod Kar-

103 Tako je i u Savremenom srpskom prevodu Biblije, prim. prev.

- kara, čiji datum (853 p.n.e.) se smatra pouzdano određenim.
2. Izgradnja Hrama je počela u četvrtoj godini njegove vladavine (965. godine p.n.e.), a Izlazak iz Egipta se dogodio približno 1445. ili 1446. godine p.n.e.
  3. To bi značilo da se Izlazak dogodio tokom XVIII egipatske dinastije.
    - a. Faraon iz doba ropstva Izraelaca bi u tom slučaju bio Tutmos III (1490-1436 p.n.e.).
    - b. Faraon u vreme Izlaska je onda bio Amenhotep II (1436-1407 p.n.e.).
      - (1) Neki kao dokaz navode činjenicu da u vreme vladavine Amenhotepa III (1413-1377 p.n.e.) nije bilo diplomatske komunikacije između Jerihona i Egipta.
      - (2) U tekstovima iz Amarne je zabeležena diplomatska komunikacija zapisana na *ostrakama*, u kojoj piše da je narod *Habiru* pregazio Hanaan u vreme Amenhotepa III. To stoga znači da se Izlazak dogodio u vreme Amenhotepa II.
      - (3) Razdoblje sudija nije dovoljno dugačko ako se Izlazak dogodio u XIII veku p.n.e.
  4. Mogući problemi s ovim datumima:
    - a. U *Septuaginti* (LXX) piše 440 godina, a ne 480.
    - b. Moguće je da 480 godina predstavlja dvanaest pokolenja (svako po 40 godina) i da ovaj broj stoga treba shvatiti figurativno.
    - c. Od Aarona do Solomona ima dvanaest pokolenja sveštenika (vidite: Prvi dnevnicu 6), a zatim još dvanaest od Solomona do drugog Hrama. Jevreji su, poput Grka, računali da pokolenje traje četrdeset godina. Stoga i pre i posle prvog Hrama postoji razdoblje od 480 godina, što ukazuje na simboličnu upotrebu brojeva – vidite Bimsonovu (Bimson) knjigu *Redating the Exodus and Conquest*¹⁰⁴.
  5. Postoje još tri teksta u kojima se spominju datumi:
    - a. Postanje 15:13,16 (vidite: Dela apostolska 7:6), 400 godina ropstva
    - b. Izlazak 12:40-41 (vidite: Galaćanima 3:17)
      - (1) MT – 430 godina boravka u Egiptu
      - (2) LXX – 215 godina boravka u Egiptu
    - c. Sudije 11:26 – 300 godina od osvajanja obećane zemlje do Jeftajevog vremena (podržava 1445. godinu p.n.e. kao datum Izlaska)
    - d. Dela apostolska 13:19 – Izlazak, lutanje i osvajanje su trajali 450 godina
  6. Pisac Prve i Druge o carevima je koristio tačne istorijske navode i nije zaokruživao brojeve – vidite knjigu Edvina Tilea (Edwin Thiele) *A Chronology of the Hebrew Kings*¹⁰⁵, str. 83-85.
- B. Izgleda da arheološki dokazi koji ukazuju na to da se Izlazak dogodio 1290. godine p.n.e., tokom XIX egipatske dinastije, nisu dovoljno ubedljivi.
1. Josif je posetio i svog oca i faraona u istom danu. Seti I (1309-1290. godine p.n.e.) je bio prvi faraon Egipćanin koji je počeo da seli glavni grad Egipta iz Tebe nazad u deltu Nila, u mesto koje se zove Avaris/Coan/Tanis, koji je bio nekadašnji glavni grad Hiksa. On bi u tom slučaju bio faraon koji je započeo ropstvo.
    - a. Izgleda da se ovo uklapa s dva podatka koji imamo o vladavini Hiksa u Egiptu:
      - (1) Pronađen je jedan stub iz vremena Ramzesa II na kom je zabeleženo kako su Hiksi osnovali Avaris četiri stotine godina pre toga (tokom XVIII veka p.n.e.).
      - (2) Proroštvo iz Postanja 15:13 govori o četiri stotine godina tlačenja.
    - b. To znači da je Josif došao na vlast za vreme faraona koji je bio Hiks (semit). Nova, egipatska dinastija spominje se u Izlasku 1:8.
  2. Reč „Hiksi“ je egipatska reč koja znači „vladari stranih zemalja“. To je bila grupa neegip-

104 Ponovno određivanje datuma Izlaska iz Egipta i osvajanja obećane zemlje, prim. prev.

105 Hronologija jevrejskih careva, prim. prev.

- ćana, semitskih vladara koji su vladali Egiptom tokom XV i XVI dinastije (1720-1570 godine p.n.e.). Neki ih povezuju s Josifovim dolaskom na vlast. Ako oduzmemo 430 godina iz Izlaska 12:40 od 1720. godine p.n.e., kao datum Izlaska dobijamo 1290. godinu p.n.e.
3. Sin Setija I bio je Ramzes II (1290-1224 p.n.e.). To ime je upotrebljeno za jedan od gradova-skladišta koje su robovi Jevreji izgradili u Izlasku 1:11. Osim toga, i ta egipatska oblast blizu Gošena se zove Ramzes (Postanje 47:11). Avaris/Coan/Tanis je od 1300. do 1100. godine p.n.e. bio poznat kao „Ramzesova kuća“.
  4. Tutmos III je bio poznat kao veliki graditelj, kao i Ramzes II.
  5. Ramzes II je imao četrdeset sedam kćeri koje su živele u različitim dvorcima.
  6. Arheologija je pokazala da je većina velikih hanaanskih gradova opasnih zidinama (Hacor, Devir, Lakš) bilo uništeno i brzo izgrađeno oko 1250. godine p.n.e. Kada uzmemo u obzir razdoblje od trideset osam godina lutanja pustinjom, to se uklapa s 1290. godinom kao datumom Izlaska. Arheologija je pronašla da se Izraelci spominju kao stanovnici južnog Hanaana na spomen stubu Ramzesovog nasljednika Merneptaha (1224-1214 p.n.e.) koji je datiran na 1220. godinu p.n.e.
  7. Izgleda da su Edom i Moav stekli jak nacionalni identitet u kasnom XIV veku p.n.e. Prema Glueku (Glueck), ove zemlje još nisu bile ustrojene u XV veku p.n.e.
  8. Knjiga Džona Bimsona (John J. Bimson) *Redating the Exodus and Conquest*¹⁰⁶, koju je 1978. godine objavio Univerzitet u Šefildu (*University of Sheffield*), osporava sve arheološke dokaze za rani datum Izlaska.

C. Pojavila se nova teorija, koja se može videti na TV kanalu *History Channel* i zove se *Exodus Decoded*¹⁰⁷. Tamo tvrde da su Izraelci izašli severnim putem (tj. „putem prema zemlji Filistejaca“) čak i pre 1445. godine p.n.e., još u razdoblju vladavine Hiksa (tj. „careva-pastira“, u razdoblju između 1630. i 1523. godine p.n.e.)

POSEBNA TEMA – STANOVNICI PALESTINE PRE DOLASKA IZRAELACA

(SPECIAL TOPIC: THE PRE-ISRAELITE INHABITANTS OF PALESTINE)

- A. U Starom zavetu ima nekoliko spiskova naroda:
1. Postanje 15:19-21 (10)

a. Kenejci	e. Perizani	h. Hanaanci
b. Kenižani	f. Refajci	i. Girgašani
c. Kadmonci	g. Amorejci	j. Jevusejci
d. Hetiti		
  2. Izlazak 3:17 (6)

a. Hanaanci	d. Perizani
b. Hetiti	e. Hivijci
c. Amorejci	f. Jevusejci
  3. Izlazak 23:28 (3)

a. Hivijci
b. Hanaanci
c. Hetiti

106 Ponovno određivanje datuma Izlaska iz Egipta i osvajanja obećane zemlje, prim. prev.

107 Dekodiranje Izlaska, prim. prev.

4. Ponovljeni zakoni 7:1 (7)
a. Hetiti	e. Perizani
b. Girgashani	f. Hivijci
c. Amorejci	g. Jevusejci
d. Hanaanci	
5. Isus Navin 24:11 (7)
a. Amorejci	e. Girgashani
b. Perizani	f. Hivijci
c. Hanaanci	g. Jevusejci
d. Hetiti	
- B. Porekla ovih imena nisu jasna zbog nedostatka istorijskih podataka. Neka od njih se u Postanju 10:15-19 spominju u vezi s Hanaanom, jednim od Hamovih sinova.
- C. Kratak opis spomenutih naroda
1. Kenejci — *BDB 884, KB 1098*
— nisu Izraelci
— ovo ime je povezano s rečju „kovač”, koja je bila vezana za obradu metala ili za muziku (vidite: Postanje 4:19-22)
— bili su povezani s područjem Sinaja, severno ka Hevronu
— ovo ime je povezano s Jitrom, Mojsijevim tastom (vidite: Sudije 1:16; 4:11)
  2. Kenizani — *BDB 889, KB 1114*
— srodni s Jevrejima
— bratstvo Edomovih potomaka (vidite: Postanje 15:19)
— živeli su u Negevu
— verovatno su se izmešali s Judinim plemenom i izgubili identitet (vidite: Brojevi 32:12; Isus Navin 14:6,14)
  3. Kadmonci — *BDB 870 II, KB 1071 II*
— nisu Izraelci, verovatno Jišmaelovi potomci (vidite: Postanje 25:15)
— ovo ime je povezano s rečju „istočnjak”
— živeli su u Negevu
— verovatno postoji veza s izrazom „ljudi sa istoka” (vidite: Jov 1:3)
  4. Hetiti — *BDB 366, KB 363*
— nisu Izraelci
— Hetovi potomci
— iz carstva u Anadoliji (Mala Azija, Turska)
— bili su prisutni u Hanaanu veoma rano (vidite: Postanje 23; Isus Navin 11:3)
  5. Perizani — *BDB 827, KB 965*
— nisu Izraelci, moguće je da su Hurijanci
— živeli su u pošumljenom području Judeje (vidite: Postanje 34:30; Sudije 1:4; 16:10)
  6. Refajci — *BDB 952, KB 1274*
— nisu Izraelci, moguće je da su bili divovi (vidite: Postanje 14:5; Brojevi 33:33; Ponovljeni zakoni 2:10-11,20)
— živeli su na istočnoj obali Jordana (vidite: Postanje 15:20; Isus Navin 12:4; 13:12; Ponovljeni zakoni 2:8-11,20; 3:13) ili na za-

- padnoj obali (vidite: Isus Navin 15:8; 17:15; Druga o Samuilu 5:18,22; 23:13; Prvi letopisi 20:4)
7. Amorejci — to je bila loza ratnika i junaka
— *BDB 57, KB 67*
— severozapadna semitska grupa naroda poteklih od Hama (vidite: Postanje 10:16)
— to je postao zajednički naziv za stanovnike Hanaana (vidite: Postanje 15:16; Ponovljeni zakoni 1:7; Isus Navin 10:5; 24:15; Druga o Samuilu 21:2)
— ovo ime možda znači „zapad”
— u prvom tomu enciklopedije *ISBE*, na str. 119, piše da ova reč označava:
a. sve stanovnike Palestine
b. stanovnike brdskih predela, a ne i stanovnike priobalne ravnice
c. određeni narod koji je imao sopstvenog cara
8. Hanaanci — *BDB 489, KB 485*
— potekli od Hama (vidite: Postanje 10:15)
— zajednički naziv za sva plemena u Hanaanu zapadno od Jordana
— nismo sigurni koje je značenje ovog naziva, možda znači „trgovac” ili „crveno-ljubičasta boja”
— narod ovog imena živeo je duž priobalne ravnice (vidite: Brojevi 13:29)
9. Girgašani — *BDB 173, KB 202*
— Hamovi potomci, (vidite: Postanje 10:16) ili u najmanju ruku „od sina [zemlje] Hanaan”, *ISBE*, tom 2, str. 1232)
10. Jevusejci — *BDB 101, KB 382*
— Hamovi potomci (vidite: Postanje 10:16)
— iz grada Jevusa/Salima/Jerusalima (vidite: Isus Navin 15:63; Sudije 19:10)
— U Jezekilju 16:3,45 stoji da su bili mešanci Amorejaca i Hetita
11. Hivijci — *BDB 295, KB 297*
— Hamovi potomci (vidite: Postanje 10:17)
— u *LXX* su prevedeni kao Horijci (vidite: Postanje 34:2; 36:20-30; Isus Navin 9:7)
— naziv možda potiče od hebrejske reči „pećina”, dakle „stanovnici pećina”
— živeli su u visijama Libana (vidite: Isus Navin 11:3; Sudije 3:3). U Drugoj o Samuilu 24:6-7 nabrojani su uz Tir i Sidon.

■ „**Aštarot**“ Ovaj grad (*BDB 800*) je dobio ime po *Ašeri*, tj. *Aštarti*, supruzi hanaanskog boga plodnosti, *Vaala*. Pošto se ovde spominju Refajci, moguće je da se ovaj grad spominje i u Postanju 14:5. Vidite Posebnu temu – Kultovi plodnosti na Starom bliskom istoku.

■ „**Edrej**“ Ovo je bio jedan od glavnih gradova cara Oga (vidite: Isus Navin 12:4; 13:12).

1:5 „u Moavu“ Izraelci su tu taborovali pre ulaska u obećanu zemlju, severno od Mrtvog mora, na istočnoj obali Jordana, gde su Ponovljeni zakoni i bili napisani.

■ „Mojsije poče [NASB – preduze]“ Ovaj GLAGOL (BDB 383, KB 381, PERFEKAT *hifila*) podrazumeva „uključenost volje“ (vidite: Postanje 18:27; Izlazak 2:21; Sudije 19:6).

■ „da obrazlaže Božiji zakon“ Ovaj GLAGOL (BDB 91, KB 106, PERFEKAT *piela*) znači „učiniti jasnim“ ili „razumljivim“. Pojavljuje se samo ovde i na još dva mesta, gde je preveden glagolom „pisati“ (vidite: Ponovljeni zakoni 27:8; Avakum 2:2). Nejasna ili nerazumljiva uputstva su beskorisna, a u kontekstu saveza s Bogom bi bila i opasna.

Reč „zakon“ (tj. *tora*, BDB 260) je hebrejska reč koja znači „učenje“ ili „uputstva“ (vidite: Ponovljeni zakoni 4:8,44; 27:3,8,26; 28:58,61; 29:20,28; 30:10; 31:9,11,12; 32:46). U ovom kontekstu označava propovedi koje je Mojsije uputio Izraelu na istočnoj strani Jordana, preko puta Jerihona, na Moavskim poljanama, neposredno pre nego što su Izraelci prešli Jordan bez njega.

PONOVLJENI ZAKONI 1:6-8 (SSP)

On reče: ⁶GOSPOD, naš Bog, rekao nam je na gori Horev: »Dovoljno dugo ste boravili na ovoj gori. ⁷Spremite se, pa krenite na put. Idite u gorski kraj Amorejaca i sve susedne krajeve: u Aravu, u Gorje, u Šefelu, u Negev i na morsku obalu – u zemlju Hanaanaca i u Liban, sve do velike reke, reke Euftrat. ⁸Evo, dajem vam tu zemlju [NASB – Gle, postavio sam tu zemlju pred vas]. Idite i zaposednite tu zemlju za koju se GOSPOD zakleo da će je dati vašim praocima Avraamu, Isaaku i Jakovu i njihovim potomcima.«

1:6 „GOSPOD“ Ovo je lično ime Izraelovog Boga (tj. Jahve, BDB 217). Vidite Posebnu temu – Božija imena.

■ „naš Bog“ Lična ZAMENICA u MNOŽINI ukazuje na odnos uređen savezom koji je bio predložen i prihvaćen kod Sinaja. Ovo je zajednička imenica za Boga, reč *Elohim* (BDB 43). Koristi se za Boga kao stvoitelja, staratelja i održavaoca sve tvorevine (npr. Postanje 1:1–2:3). Vidite Posebnu temu – Božija imena.

■ „Horev“ Vidite belešku kod Ponovljenih zakona 1:2.

■ „Dovoljno dugo ste boravili na ovoj gori“ Bog je sada rekao svom narodu da je vreme da uradi ono što mu je zapovedio još u samom početku – da osvoji Hanaan (vidite: Postanje 15:13-21; Brojevi 13-14)! Izraelci su ostali na Horevu oko godinu dana (uporedite Izlazak 19:1 s Brojevima 10:11).

1:7

NASB	„Okrenite se i putujte“
NKJV	„Okrenite se i podite na put“
NRSV	„Nastavite svoj put“
TEV	„Podignite tabor i nastavite put“
NJB	„Produžite, nastavite put“

Prvi GLAGOL (BDB 815, KB 937, IMPERATIV *kala*) znači „okrenuti“, ali koristi se s nekoliko značenja:

1. okrenuti se i pogledati nekoga ili nešto, Izlazak 2:12; 16:10; Brojevi 12:10
2. okrenuti se i promeniti pravac, Postanje 18:22; 24:49; Izlazak 14:25; 21:33; Ponovljeni zakoni 1:7,24; 2:3; 9:15; 10:5
3. okrenuti se drugim bogovima, Levitska 19:4; Ponovljeni zakoni 29:18; 30:17; 31:18,20
4. zatražiti pomoć od nekoga, Levitska 19:31; 20:6
5. približavanje
  - a. večeri, Ponovljeni zakoni 23:11
  - b. jutro, Izlazak 14:27

Drugi GLAGOL (*BDB 652, KB 704, IMPERATIV kala*) znači „poći“ ili „krenuti“ i često se koristio u Brojevima kad su Izraelci selili svoj tabor. Upotreba s tim značenjem je nastavljena i u Ponovljenim zakonima (npr. 1:7,19,40; 2:1,24). Ova reč se izvorno odnosila na izvlačenje šatorskih kočica.

■ „**krenite**“ Ovo je treći IMPERATIV *kala* (*BDB 97, KB 112*).

■ Ovde se spominje pet oblasti u Palestini koje se prostiru od severa ka jugu:

1. „u gorski kraj Amorejaca“ – ovo se odnosi na istočnu obalu Jordana i na carstva Sihona i Oga
2. „u Aravu“ – ovo se odnosi na rasednu dolinu Jordana južno od Mrtvog mora (*BDB 787, vidite: Ponovljeni zakoni 1:1,7; 2:8; 3:17; 4:49; 11:30; Isus Navin 8:14; 11:2,16; 12:3; 18:18*)
3. „u Gorje, u Šefelu“ – ovo se odnosi na oblast zapadno i južno od Mrtvog mora, a kasnije je dodeljeno Judinom i Efremovom plemenu
4. „u Negev“ – ovo je suva pustinjska oblast južno od Mrtvog mora i prema zapadu (*BDB 616*)
5. „i na morsku obalu“ – ovo se odnosi na primorsku ravnicu koja se proteže od Egipta do Libana (tj. Šefele, *BDB 410*)

Sve ove oblasti pripadaju zemlji koju je Bog obećao Avraamu u Postanju 15.

1:8 Stih 8 sadrži niz zapovesti:

1. „Gle“ – *BDB 906, KB 1157, IMPERATIV kala*
2. „Idite“ – *BDB 97, KB 112, IMPERATIV kala*
3. „zaposednite“ – *BDB 439, KB 441, IMPERATIV kala* (vidite Posebnu temu kod Ponovljenih zakona 8:1)

■ „**Evo, dajem vam tu zemlju [NASB – Gle, postavio sam tu zemlju pred vas]**“ Hebrejska reč „postavio“ je ista kao reč „dao“ (*BDB 678, KB 733, PERFekat kala*). Bog im je sada davao zemlju koju je obećao Avraamu (Postanje 12:1 – 5. red; 15:12-21; Izlazak 6:8), ali oni su morali da je osvoje. Zapazite da su postojali uslovi čak i u ovom osnovnom savezu (npr. Ponovljeni zakoni 4:1; 5:33; 6:18; 8:1; 16:20; 30:16,19).

■ „**zemlju za koju se GOSPOD zakleo da će je dati vašim praocima Avraamu, Isaaku i Jakovu**“, vidite Posebnu temu – Obećanja u sklopu saveza s praocima.

Vidite: Ponovljeni zakoni 4:37; 6:10; 9:5; 10:11,15; 30:20; Postanje 12:5-7; 13:14-17; 15:18; 26:3; Izlazak 32:13; 33:1. Ta zemlja je obuhvatala oblast od Kadeš-Barnee na jugu do Biblosa i Cefana, Cedađa i Levo-Hamata na severu (a na istok možda čak i do gornjeg toka Eufrata, vidite: Postanje 15:18). Vidite u atlasu *MacMillan Bible Atlas*¹⁰⁸, str. 47.

Postoji nekoliko mesta na kojima je granica obećane zemlje navedena u krupnim potezima (Izlazak 34:1-12; Ponovljeni zakoni 1:6-8; 3:12-20; 11:24; Isus Navin 1:3-4). Cela ta oblast bila je u rukama Izraela samo za vreme Davidove vladavine.

PONOVLJENI ZAKONI 1:9-15 (SSP)

⁹U to vreme sam vam rekao: »Ne mogu sam da se brinem o vama. ¹⁰GOSPOD, vaš Bog, toliko vas je umnožio da vas danas ima koliko i zvezda na nebu. ¹¹Neka vas GOSPOD, Bog vaših praotaca, umnoži još hiljadu puta i neka vas blagoslovi kao što je obećao. ¹²Ali kako ja sâm da nosim vaše muke, vaša bremena i vaše sporove? ¹³Zato iz svakog plemena izaberite mudre, pronicljive i iskusne ljude, a ja ću vam ih postaviti za vođe.« ¹⁴Odgovorili ste mi: »Tvoj predlog je dobar.« ¹⁵Tako sam uzeo istaknute ljude iz vaših plemena, ljude mudre i iskusne, pa vam ih postavio za vođe – za zapovednike nad hiljadama, stotinama, pedesetinama i desetinama i za plemenske nadglednike.

108 Biblijski atlas Makmilan, prim. prev.

1:9 „U to vreme“ Ova fraza se ponavlja u Ponovljenim zakonima. Prva četiri poglavlja su osvrtna na Jahveova milostiva dela za Izrael. Ovaj idiom služi za označavanje radnje iz prošlosti (vidite: Ponovljeni zakoni 1:9,16,18; 2:34; 3:4,8,12,18;4:14).

■ **„Ne mogu sam da se brinem o vama“** Vidite šta je Jitro savetovao Mojsija o ovom problemu (Mojsije je tada bio jedini sudija) u Izlasku 18:13-26.

1:10 „GOSPOD , vaš Bog, toliko vas je umnožio“ To je bilo jedno od obećanja koja je Bog dao izraelskim praocima (npr. Postanje 13:16; 17:2,20; 22:17; 48:4; Levitska 26:9; Ponovljeni zakoni 7:13).

■ **„koliko i zvezda na nebu“** Ova fraza se pojavljuje i na sledećim mestima: Postanje 15:5; 26:4; Ponovljeni zakoni 10:22; 28:62. Evo i drugih, podudarnih fraza koje su upotrebljene da se opiše neizbrojivo mnoštvo (vidite: Postanje 16:10) Izraelaca: „zemljin prah“ (vidite: Postanje 13:16; 28:14; Brojevi 23:10) i „pesak na morskoj obali“ (vidite: Postanje 22:17; 32:12). Svi Izraelci su potekli od Avraama, čoveka koji nije imao dece sve do svoje stote godine!

Izraelci, koji su brojniji od zvezda, plašili su se u Ponovljenim zakonima 1:28 stanovnikâ Hanaana zbog njihovog:

1. broja
  2. veličine i
  3. gradova opasnih zidinama.
- Kakva ironija!

1:11 „Bog vaših praotaca“ Ova odrednica koja se često ponavlja podrazumeva da je isti Bog koji je govorio Avraamu, Isaaku i Jakovu i dalje bio na delu oblikujući život i sudbinu njihovih potomaka.

■ **„umnoži još hiljadu puta“** Očigledno je u pitanju idiom. Broj hiljadu je okrugao (deset na treći) i stoga je ovde upotrebljen kao simbol veličine ili brojnosti – vidite: Psalam 90:4; Druga Petrova 3:8, vidite Posebnu temu – Hiljadu (elef). Evo spiska hiperboličnih načina upotrebe ove reči (iz rečnika *NI-DOTTE*, tom 1, str. 417):

1. Božiji blagoslov, Ponovljeni zakoni 1:11; Jov 42:12; Psalam 144:13
2. Blagoslov u borbi, Isus Navin 23:10
3. Prokletstvo u borbi zbog nevere, Ponovljeni zakoni 32:30; Isaija 7:23; 30:17; Amos 5:3
4. Božija trajna svest, Psalam 90:4
5. Božija obećanja u sklopu saveza, Ponovljeni zakoni 7:9; Psalam 105:8
6. Božiji gnev nasuprot Božijoj ljubavi, Izlazak 34:7; Ponovljeni zakoni 5:9-10
7. Blagoslov boravka u Božijem hramu, Psalam 84:10

1:12 „sporove“ Ova reč znači „parnice“ (*BDB* 936).

1:13 „izaberite“ Ovaj GLAGOL (*BDB* 396, *KB* 393) je IMPERATIV *kala*. Zapazite da je Mojsije zapovedio narodu (tj. njihovim vođama) da s njim preuzmu odgovornost (koju su izabrali) za zajednicu (Mojsije ih je postavio). Ove nove sudije (tj. plemenske vođe) je trebalo da budu:

1. „mudre“ – (*BDB* 314) što znači da je trebalo da budu sposobne za donošenje promišljenih i pobožnih odluka (npr. Josif, Postanje 41:33,39; David, Druga o Samuilu 14:20; Solomon, Prva o carevima 2:9; 3:12; 5:21)
2. „pronickljive“ – (*BDB* 106, *KB* 122, PARTICIP *nifala*) što označava ljude koji su sposobni da donose odluke, da razlučuju i koji su pametni (npr. Josif, Postanje 41:33; u negativnom smislu u Jeremiji 4:22)

3. „iskusne“ – (BDB 393, KB 390, PASIVNI PARTICIP *kala*). Ovo je česta reč s velikim rasponom značenja.
- NASB, TEV, NJB, JPSOA – iskusne
  - NKJB – znalce
  - NRSV, REB – pouzdane
  - JB – proverene
  - NIV – poštovane
  - NET – poznate

■ „a ja ću vam ih postaviti za vođe“ Ovaj GLAGOL (BDB 962, KB 1321) je IMPERFEKAT *kala* upotrebljen kao KOHORTATIV. Mojsije je postavio ove izabrane ljude da budu vođe i sudije (npr. Izlazak 1:11; 18:21; Ponovljeni zakoni 17:14,15; Sudije 11:11). Zapravo, Jahve je bio taj koji ih je „uzeo“ (BDB 542, KB 534, IMPERFEKAT *kala*, Ponovljeni zakoni 1:15), što pokazuje Božiji izbor (npr. 4:20,34; Prva o carevima 11:37). Postupci ljudi odvijali su se po Božijem naumu!

1:15 „zapovednike nad hiljadama, stotinama, pedesetinama i desetinama“ Ove celine su kasnije postale vojne jedinice (vidite: Izlazak 18:21).

POSEBNA TEMA – HILJADU (*elef*) (SPECIAL TOPIC: THOUSAND [*eleph*])

Hebrejska reč *elef* znači „hiljadu“ (BDB 48, KB 59 II), a u Starom zavetu se koristi s nekoliko značenja:

- porodična jedinica, Isus Navin 22:14; Sudije 6:15; Prva o Samuilu 23:23; Zaharija 9:7; 12:6
- vojna jedinica, Izlazak 18:21,25; Ponovljeni zakoni 1:15
- doslovno hiljadu, Postanje 20:16; Izlazak 32:28
- simboličan broj, Postanje 24:60; Izlazak 20:6; 34:7; Ponovljeni zakoni 7:9; Jeremija 32:18
- aluf*, srodna reč iz ugaritskog jezika, znači „poglavar“, Postanje 36:15

Savremeni tumači zbog ovih raznih mogućih značenja dovode u pitanje doslovnost sledećih brojeva:

- brojeva vezanih za Izlazak
- brojeva izraelskih vojnih jedinica

NASB, NKJV „zapovednike“
NRSV, TEV „zvaničnike“
NJB „pisare“

Ova reč (BDB 1009) je izvorno označavala pisara, ali izgleda da se to ne uklapa s njenom upotrebom u Ponovljenim zakonima 1:15; 20:5,8,9 ili u Isusu Navinu 1:10,32. Izgleda da u ovom kontekstu označava sudiju nižeg reda ili plemenske vođe.

Ovako piše na str. 26 u knjizi *The Handbook on Deuteronomy*¹⁰⁹ (izdavač UBS¹¹⁰): „Oni se pojavljuju sa starešinama (Brojevi 11:16) i sa sudijama (Ponovljeni zakoni 16:18; Isus Navin 8:33), a pojavljuju se i u vojnim kontekstima (Ponovljeni zakoni 20:5,8,9; Isus Navin 1:10; 3:2).“

PONOVLJENI ZAKONI 1:16-18 (SSP)

¹⁶Tada sam zapovedio tim vašim sudijama: »Saslušajte svoju sabraću koja se spore i sudite pravično [NASB – pravedno], bilo da je spor između Izraelaca, ili između jednog od njih i nekog

109 Priručnik o Ponovljenim zakonima, prim. prev.

110 *United Bibles Societies* (ujedinjena biblijska društava), prim. prev.

došljaka. ¹⁷Ne budite pristrasni u suđenju. Saslušajte malog kao i velikog. Nikoga se ne plašite, jer sud pripada Bogu. Svaki slučaj koji vam bude suviše težak, iznesite meni, pa ću ga ja razmotriti.« ¹⁸Tako sam vam u to vreme zapovedio sve što treba da činite.

1:16-17 Mojsije je ovim novim plemenskim sudijama naložio da budu nepristrasni (vidite: Ponovljeni zakoni 16:19; 24:17). Nepristrasnost je Božija osobina (vidite: Ponovljeni zakoni 10:17). Izrael je trebalo da bude narod i društvo koje otkriva Jahveovu narav kako bi svet poverovao i pouzdao se u njega. To je bio Božiji naum još od čovekovog Pada (Postanje 3). Izrael je u tome izneverio, ali savršeni Izraelac (Isus, vidite: Isaija 53) je uspeo (npr. Jovan 14:5-7, 8-11).

■ „došljaka“ S nejevrejima je u sferi prava trebalo postupati kao s jednakima (vidite: Levitska 19:33-34,35). Izraelci su bili pozvani da budu milosrdni prema njima (vidite: Levitska 23:22; Ponovljeni zakoni 10:19; 24:17; 27:19), jer su i sami bili došljaci u Egiptu (vidite: Izlazak 22:21; 23:9) i znali su kakav je to osećaj!

■ „pravično [NASB – pravedno]“ Vidite Posebnu temu ispod.

POSEBNA TEMA – PRAVEDNOST (SPECIAL TOPIC: RIGHTEOUSNESS)

Pravednost je toliko važna tema da bi svaki proučavalac Biblije trebalo lično da je prouči veoma posebno.

Božija narav je u Starom zavetu opisana kao „pravična“ ili „pravedna“ (BDB 843). Ovaj mesopotamski izraz potiče od rečne trske koja je korišćena kao građevinska alatka za proveravanje vodoravnosti zidova i ograda. Bog je izabrao da se ova reč koristi kao metaforičan opis njegove prirode. On je prava ivica (ravnomer) za proveravanje svega. Ovaj pojam potvrđuje Božiju pravednost i njegovo pravo da sudi.

Čovek je stvoren na sliku Božiju (vidite: Postanje 1:26-27; 5:1,3; 9:6). Ljudski rod je stvoren za zajedništvo s Bogom. Čitava tvorevina je pozornica na kojoj se odvija odnos između Boga i ljudi. Bog je želeo da ga njegova najuzvišenija tvorevina – čovek – poznaje, voli, da mu služi i da mu bude slična! Čovekova odanost je stavljena na proveru (vidite: Postanje 3), ali prvi ljudski par je pao na toj proveri i zbog toga je odnos između Boga i ljudskog roda narušen (vidite: Postanje 3; Rimljanima 5:12-21).

Bog je obećao da će popraviti i obnoviti to zajedništvo (vidite: Postanje 3:15). To je učinio svojom voljom i kroz svoga Sina. Ljudi nisu u stanju da poprave svoj prekršaj (vidite: Rimljanima 1:18-3:20).

Nakon pada, Božiji prvi korak ka obnovi bio je savez zasnovan na njegovom pozivu i na čovekovom pokajničkom, vernom i poslušnom odazivu. Ljudi su zbog pada nesposobni za ispravna dela (vidite: Rimljanima 3:21-31; Galaćanima 3). Sam Bog je morao da preuzme potrebne korake i obnovi ljude koji su kršitelji saveza. To je učinio na sledeće načine:

- A. proglasio je grešne ljude pravednima kroz Hristovo delo (sudska pravednost)
- B. besplatno je dao ljudima pravednost kroz Hristovo delo (pripisana pravednost)
- C. dao je Duha da živi u ljudima i u njima proizvodi pravednost (etička pravednost)
- D. obnovio je zajedništvo iz Edenskog vrta tako što je Hrist obnovio sliku Božiju (vidite: Postanje 1:26-27) u vernicima (pravednost u međuodnosima).

Ali Bog očekuje da se čovek odazove putem sklapanja saveza. Bog proglašava i besplatno daje, on se postarao, ali ljudi moraju da se odazovu i da nastave da se odazivaju

- A. pokajanjem
- B. verom

- C. poslušnim načinom života
- D. istrajnošću

Dakle, pravednost nastaje zavetnim, dvostranim delovanjem Boga i njegovog najuzvišenijeg stvorenja. Zasnovana je na Božijoj naravi, na Hristovim delima i omogućuje je Sveti Duh, kome svaka osoba mora lično i neprestano da se odaziva na pravi način. Ovaj pojam se zove „opravdanje verom”. On je otkriven u evanđeljima, ali ne na ovaj način. Najpodrobnije ga je definisao Pavle, koji je grčku reč „pravednost” upotrebio u njenim raznim oblicima preko sto puta.

Pošto je Pavle bio školovani rabin, on je reč *dikeosíni* upotrebljavao u hebrejskom smislu, poput reči *cadik* u *Septuaginti*, a ne kao u grčkoj književnosti. Ova reč je u grčkim spisima označavala nekoga ko je bio ispravan po merilima nekog božanstva ili društva. Značenje ove reči je u hebrejskom uvek vezano za savez. Jahve je pravičan, etičan, moralan Bog koji želi da njegov narod odražava njegovu narav. Otkupljeni ljudski rod postaje nova tvorevina, što se ispoljava novim, pobožnim načinom života (pobožnost je u središtu rimokatoličkog shvatanja opravdanja). Pošto je uređenje Izraela bila bogovladavina (tj. *teokratija*), nije postojala jasna razlika između svetovnog (društvenih merila) i svetog (Božije volje). Ova razlika se vidi u prevodu te hebrejske i grčke reči: „pravda” (vezano za društvo) i „pravednost” (vezano za religiju).

Evanđelje (radosna vest) o Isusu glasi da je palo čovečanstvo vraćeno u zajedništvo s Bogom. Pavlov paradoks je da Bog proglašava krivce nedužnima kroz Hrista. To je postignuto kroz Očevu ljubav, milosrđe i milost, kroz Sinov život, smrt i vaskrsenje i kroz Duha, koji osvedočava i privlači evanđelju. Opravdanje je Božije besplatno delo, ali ono mora proizvesti pobožnost (Avgustinov stav, u kom se ogledaju i naglasak reformatora da je evanđelje besplatno i rimokatolički naglasak promenjenog života ljubavi i vernosti). Reformatori su smatrali da fraza „Božija pravednost” sadrži GENITIV koji vrši službu OBJEKTA (da je u pitanju čin kojim grešni ljudski rod postaje prihvatljiv Bogu – osveštanje kao promena položaja), dok su rimokatolici smatrali da taj GENITIV vrši službu SUBJEKTA, da je u pitanju proces kojim čovek postaje sličniji Bogu (postepeno iskustveno osveštavanje). U stvari, u pitanju su oba!

Smatram da je cela Biblija, od Postanja 4 do Otkrivenja 20, zapis o tome kako Bog obnavlja zajedništvo iz Edena. Biblija počinje zajedništvom Boga i ljudi u zemljaskom okruženju (vidite: Postanje 1-2), a tako se i završava (vidite: Otkrivenje 21-22). Božija slika i svrha će biti obnovljene!

Evo nekih novozavetnih odlomaka koji podupiru ovu raspravu i prikazuju spomenuti skup grčkih reči:

- A. Bog je pravedan (često povezano s Bogom kao sudijom)
  - 1. Rimljanima 3:26
  - 2. Druga Solunjanima 1:5-6
  - 3. Druga Timoteju 4:8
  - 4. Otkrivenje 16:5
- B. Isus je pravedan
  - 1. Dela 3:14; 7:52; 22:14 (zvanje Pomazanika)
  - 2. Matej 27:19
  - 3. Prva Jovanova 2:1,29; 3:7
- C. Pravednost je Božija volja za tvorevinu
  - 1. Levitska 19:2
  - 2. Matej 5:48 (vidite: 5:17-20)
- D. Božija sredstva za pužanje i stvaranje pravednosti
  - 1. Rimljanima 3:21-31
  - 2. Rimljanima 4
  - 3. Rimljanima 5:6-11
  - 4. Galaćanima 3:6-14
  - 5. Bog daje pravednost

- a. Rimljanima 3:24; 6:23
- b. Prva Korinćanima 1:30
- c. Efescima 2:8-9
- 6. Pravednost se prima verom
  - a. Rimljanima 1:17; 3:22,26; 4:3,5,13; 9:30; 10:4,6,10
  - b. Prva Korinćanima 5:21
- 7. Kroz Hristova dela
  - a. Rimljanima 5:21-31
  - b. Druga Korinćanima 5:21
  - c. Filipljanima 2:6-11
- E. Božija volja je da njegovi sledbenici budu pravedni
  - 1. Matej 5:3-48; 7:24-27
  - 2. Rimljanima 2:13; 5:1-5; 6:1-23
  - 3. Druga Korinćanima 6:14
  - 4. Prva Timoteju 6:11
  - 5. Druga Timoteju 2:22; 3:16
  - 6. Prva Jovanova 3:7
  - 7. Prva Petrova 2:24
- F. Bog će pravednošću suditi svetu
  - 1. Dela 17:31
  - 2. Druga Timoteju 4:8

Pravednost je Božija osobina, besplatno data grešnom ljudskom rodu kroz Hrista. Ona je:

- A. Božiji proglas
- B. Božiji dar
- C. Hristovo delo

Ali istovremeno je u pitanju proces u kom postajemo pravedni i kog treba čvrsto da se držimo. On će doći do vrhunca prilikom Hristovog drugog dolaska. Zajedništvo s Bogom je obnovljeno u trenutku spasenja, ali napreduje tokom života dok ne postane susret licem u lice u trenutku smrti ili Hristovog povratka.

Evo jednog dobrog citata iz rečnika *Dictionary of Paul and His Letters*¹¹¹, izdavač IVP:

„Kalvin je, više nego Luter, naglašavao da su i odnosi uključeni u pojam Božije pravednosti. Izgleda da je Luter smatrao da Božija pravednost obuhvata i proglašenje nedužnosti. Kalvin je naglašavao veličanstveno prenošenje Božije pravednosti na nas” (str. 834).

Smatram da odnos vernika s Bogom ima tri strane:

- A. evanđelje je osoba (naglasak istočne crkve i Kalvinov naglasak)
- B. evanđelje je istina (Avgustinov i Luterov naglasak)
- C. evanđelje je promenjen život (rimokatolički naglasak)

Sve tri strane su istinite i moraju biti objedinjene da bi postojalo zdravo, snažno, biblijsko hrišćanstvo. Ako se jedna od njih pre naglasi ili zanemari, nastaju problemi.

Moramo poželeti dobrodošlicu Hristu!

Moramo verovati u evanđelje!

Moramo stremiti hristolikosti!

111 Rečnik o Pavlu i njegovim poslanicama, prim. prev.

■ **„Ne budite pristrasni u suđenju“** Reč „pristrasni“ doslovno glasi „lice“ (BDB 815). Ovaj GLAGOL (BDB 647, KB 699, IMPERFEKAT *hifila*) znači „obratiti pažnju“. Suština je da sudija, kad mu neko prilazi, ne treba ni da pokušava da prepozna ko dolazi, nego da sasluša slučaj pravično i nepristrasno. Sudija je trebalo da pristupa svim slučajevima bez predrasuda (vidite: Levitska 19:15).

■ **„Nikoga se ne plašite“** Ovaj GLAGOL (BDB 158 III, KB 185, IMPERFEKAT *kala*) znači „strah“ ili „strahopoštovanje“. U ovom kontekstu to mora biti „strah“. Ova reč se u Ponovljenim zakonima koristi u dva konteksta. Božije vođe/sudije ne treba da se plaše reakcije ljudi na njihove odluke (Ponovljeni zakoni 1:17), a Božiji narod ne treba da se plaši poruka lažnih proroka (Ponovljeni zakoni 18:22).

Ova reč se često koristila u Psalmima da izrazi strahopoštovanje zavetnih vernika prema Jahveu (npr. Ponovljeni zakoni 33:8; 22:23).

■ **„Svaki slučaj koji vam bude suviše težak, iznesite meni“** Mojsije je bio Božiji predstavnik pred narodom. Bio je smatran prorokom (vidite: Ponovljeni zakoni 1:18; 18:15-22).

PONOVLJENI ZAKONI 1:19-21 (SSP)

¹⁹Potom smo, kao što nam je GOSPOD, naš Bog, zapovedio, krenuli sa gore Horev i pošli ka gorskom kraju Amorejaca, kroz svu onu ogromnu i strašnu pustinju koju ste videli, i stigli u Kadeš-Barneu. ²⁰Tada sam vam rekao: »Stigli ste u gorski kraj Amorejaca, koji nam GOSPOD, naš Bog, daje. ²¹Evo [NASB – Gle], GOSPOD, vaš Bog, daje vam ovu zemlju. Idite i zaposednite je kao što je rekao GOSPOD, Bog vaših praotaca. Ne bojte se i ne obeshrabrujte se.«

1:19-25 „Potom smo ... krenuli“ Ovaj GLAGOL (BDB 652, KB 704, IMPERFEKAT *kala*) se često pojavljuje u Izlasku (vidite: Izlazak 12:37; 13:20; 14:15; 16:1; više puta je upotrebljen i u Brojevima 33). Ovi stihovi se odnose na put od gore Sinaj do Kadeš-Barnee.

1:19 „Horev“ Ova sveta gora ima dva imena, Horev i Sinaj. Horev je semitska reč, a reč Sinaj nije, ali je moguće da je vezana za pustinju Sin. „Sin“ je reč za malu pustinjsku biljku koja je česta u tom području. Neki smatraju da je Horev planinski lanac, a da je Sinaj njegov vrh, ali ne znamo da li je to istina.

■ **„onu ogromnu i strašnu pustinju“** Reč prevedena kao „pustinja“ (BDB 184) obično označava nenaseljene predele s pašnjacima, ali njihova putanja je išla kroz pustinju Sinajskog poluostrva. Tamo je bilo malo izvora vode. Bog im je natprirodno davao hranu i vodu tokom tog razdoblja od četrdeset godina. Ta pustinja se danas zove *Et Tih*, što znači „lutanje“. To putovanje je bilo dugačko oko 160 km i prolazilo kroz veoma teške predele.

■ **„u gorski kraj Amorejaca“** Ovo se odnosi na južni deo Hanaana (tj. Negev, Arava). Vidite Posebnu temu – Stanovnici Palestine pre dolaska Izraelaca.

■ **„kao što nam je GOSPOD, naš Bog, zapovedio“** Vidite Posebnu temu – Božija imena. Bog ih je vodio na dva načina:

1. Mojsijevim rečima
2. *Šekina* – Božije prisustvo u oblaku u kom je slava, koji je mirovao nad Šatorom sastanka, a kad bi se pokrenuo, Izrael je kretao na put.

■ **„i stigli u Kadeš-Barneu“** Hebrejska reč za sveto glasi *kadoš* (BDB 871) i od nje je nastala reč „Kadeš“. Kadeš-Barnea znači „sveti-(nepoznata reč)“, možda „sveti grad“ ili „sveto mesto“. To je bilo važno taborište Izraelaca, kao što je bilo i za Avraama, jer je to bila najveća oaza u toj oblasti.

1:20-21 Ovi stihovi su komentatorima stvarali probleme zbog smenjivanja ZAMENICA „naš“ i „vaš“, koje je često u Ponovljenim zakonima. To je jedan od razloga što neki smatraju da je Ponovljene zakone pisalo nekoliko ljudi. Ja smatram da je Mojsije napisao (ili diktirao) većinu ovih otkrivenja, ali očigledno je da su kasniji pisari uređivali njegove spise i moguće je da sadrži napomene prvog pisara.

1:21 „Evo [NASB – Gle], GOSPOD, vaš Bog, daje vam ovu zemlju. Idite i zaposednite je“ To bi moglo da bude vezano s Ponovljenim zakonima 1:8, gde je Bog, kroz Mojsija, rekao narodu da zauzme zemlju koju je obećao njegovim praocima (vidite: Ponovljeni zakoni 12:5-7; 13:14-17; 15:18; 26:3).

Ovaj stih, kao i Ponovljeni zakoni 1:7-8, sadrži nekoliko zapovesti:

1. „Gle“ – BDB 906, KB 1157, IMPERATIV *kala*
2. „Idite“ – BDB 748, KB 828, IMPERATIV *kala*
3. „zaposednite“ – BDB 439, KB 441, IMPERATIV *kala*
4. „Ne bojte se“ – BDB 431, KB 432, IMPERFEKAT *kala*, ali upotrebljen kao JUSIV
5. „ne obeshrabrujte se“ – BDB 369, KB 365, IMPERFEKAT *kala*, ali upotrebljen kao JUSIV

NASB, NRSV „Ne bojte se i ne brinite se“
NKJV „Ne bojte se i ne obeshrabrujte se“
TEV „ne oklevajte i ne bojte se“
NJB „ne bojte se i ne obeshrabrujte se“

Ova Jahveova zabrana je bila vezana za njihovu veru u njegova zavetna obećanja i u njegovo prisustvo! Ova fraza se u Starom zavetu pojavljuje dvanaest puta (npr. 31:8; Isus Navin 1:9; 8:10; 10:25; Prvi dnevnic 22:13; 28:20; Drugi dnevnic 20:15; 32:7; Jeremija 30:10; 46:27).

PONOVLJENI ZAKONI 1:22-25 (SSP)

²²Onda ste svi vi došli k meni i rekli: »Pošaljimo ispred sebe ljude da izvide zemlju i da nas izveste kojim putem da idemo i u koje ćemo gradove doći.« ²³Taj predlog mi se svideo, pa sam između vas izabrao dvanaest ljudi, po jednog iz svakog plemena. ²⁴Oni su se spremili i otišli u gorski kraj, stigli do klanca Eškola i izvideli ga. ²⁵Nabrali su plodova te zemlje, doneli nam ih i izvestili nas: »Dobra je zemlja koju nam daje GOSPOD, naš Bog.«

1:22 Brojevi 13:1-3 pružaju pozadinu ovom stihu koji podseća slušaocima na Mojsijeve zapovesti izraelskim plemenima:

1. „Pošaljimo“ – BDB 1018, KB 1511, KOHORTATIV *kala*
2. „da izvide“ – BDB 343, KB 340, IMPERFEKAT *kala* upotrebljen kao JUSIV
3. „da nas izveste“ – BDB 996, KB 1427, IMPERFEKAT *hifila* upotrebljen kao JUSIV

1:23 „pa sam između vas izabrao dvanaest ljudi, po jednog iz svakog plemena“ Mojsije je bio dovoljno mudar da u to uključi sva plemena, da bi se sva osećala važnima.

1:24 „do klanca Eškola“ Ova reč (BDB 79) znači „grozd“ ili „stabljika“. U Brojevima 13:23-24 piše da je jedan grozd bio tako velik da su dvojica morala da ga nose pomoću motke. Tako je ova dolina (vadi) dobila svoje hebrejsko ime, ali nismo potpuno sigurni u kom delu južne Palestine se nalazi. Moguće je da je negde u okolini Hevrona (vidite: Brojevi 13:22,23).

■ **„i izvideli ga“** Glagol preveden rečju „izvideti“ (BDB 920, KB 1183, IMPERFEKAT *piela*) je srodan reči za „stopalo“ (BDB 919), što ukazuje na to da su ovi izvidnici hodali kroz zemlju. Nisu imali jahaće životinje i za njih je zaista bio korak vere da hodaju tom zemljom i da ih njeni stanovnici vide.

1:25 „Dobra je zemlja koju nam daje GOSPOD, naš Bog“ Kako silno ispovedanje zavetnog obećanja! A ipak, oni nisu postupili u skladu s tim teološkim ispovedanjem, nego u skladu sa svojim strahom (npr. Ponovljeni zakoni 1:21).

PONOVLJENI ZAKONI 1:26-33 (SSP)

²⁶Ali vi niste hteli da idete u tu zemlju, nego ste se pobunili protiv zapovesti GOSPODA, svoga Boga. ²⁷Gundali ste u svojim šatorima i govorili: »GOSPOD nas mrzi. Zato nas je izveo iz Egipta da nas preda u ruke Amorejcima, da nas zatru. ²⁸Kuda da idemo? Naša sabrača su nas obeshrabrila [NASB – učinila da se naša srca istope] rekavši: ‚Narod je snažniji i višeg rasta od nas. Gradovi su veliki, sa zidinama do neba. Čak smo tamo videli i Anakovce.‘« ²⁹A ja sam vam rekao: »Ne tresite se od straha, ne bojte ih se. ³⁰GOSPOD, vaš Bog, koji ide ispred vas, boriće se za vas kao što je naočigled vama činio u Egiptu ³¹i u pustinji, gde ste videli kako je, kao što otac nosi svoga sina, GOSPOD, vaš Bog, nosio vas celim putem koji ste prešli dok niste stigli do ovog mesta.« ³²Uprkos tome, niste verovali GOSPODU, svome Bogu, ³³Onome koji je, dok ste putovali, išao ispred vas – noću u ognju, a danju u oblaku – da vam traži mesto za tabor i pokazuje vam put kojim treba da idete.

1:26 „pobunili“ Ovaj GLAGOL (*BDB 598, KB 632, IMPERFEKAT hifila*) se veoma često pojavljuje u Ponovljenim zakonima (npr. 1:26,43; 9:7,23,24; 21:18,20; 31:27; čest je i u Psalmima). SRODNA aramejska reč znači „raspravljati se“, a srodna sirijska reč znači „svađati se“. Ova reč označava voljnu, svesnu neposlušnost!

■ **„protiv zapovesti GOSPODA“** U Ponovljenim zakonima 1:8 i 21 im je bilo zapovedeno da krenu i zauzmu obećanu zemlju.

1:27 „Gundali ste u svojim šatorima“ Narod je bio u svojim šatorima i gundao (*BDB 920, KB 1188, IMPERFEKAT nifala*); oni to nisu činili javno, ali Bog je video njihova srca (vidite: Psalm 106:25) i znao je da se bune protiv njega (tj. da ga ogovaraju, vidite: Poslovice 16:28; 18:8; 26:20,22). Bog zna ono što govorimo (vidite: Ponovljeni zakoni 1:25c), ali i ono što je u našim srcima – naše pobude (vidite: Brojevi 14:1-6).

■ **„GOSPOD nas mrzi“** Narod u ovom stihu napada Božije pobude i njegovu prirodu (npr. 9:28). Zaboravili su sva divna Božija obećanja i njegovo staranje za njih tokom putovanja od Sinaja do Kadeša i počeli su da se usredsređuju na svoju trenutnu situaciju, koju su smatrali strašnom.

1:28 „Naša sabrača su nas obeshrabrila [NASB – učinila da se naša srca istope]“ Narod je pokušao da optuži uhode za svoju neveru. Reč „istopiti“ (*BDB 587, KB 606*) je metafora za osobu koja se uplašila i izgubila volju da se odupre (vidite: Ponovljeni zakoni 20:8; Isus Navin 2:11; 5:1; 7:5; i možda u 14:8).

NASB, REB	„krupniji i viši“
NKJV, Pešita	„veći i viši“
NRSV, TEV,	
NJB, NIV	„snažniji i viši“
NET	„brojniji i viši“

Iz ovih prevoda je jasno da je prva osobina pod znakom pitanja. Da li je u pitanju sinonim ili reč koja pruža nove podatke?

Osnovno značenje ovog PRIDEVA (*BDB 152*) je „velik“. Koristi se na sledeće načine:

1. za velik opseg
2. za velik broj
3. za veliku silinu
4. za velik značaj

Ova reč je česta i ima tako široko semantičko polje da jedino kontekst može da razjasni njeno značenje. Izgleda da *Septuaginta* prevodi ove izraze kao „brojniji i moćniji“. Deo problema u prevođenju ove fraze je i uloga „divova“ u Starom zavetu!

■ **„Gradovi su veliki, sa zidinama do neba“** Iz arheologije imamo dokaze o nekim od ovih gradova. Lahiš je bio južni amorejski grad čiji zid je bio debeo skoro devet metara. Zidine ovakvih gradova su mestimično imale kule. Zato nije teško shvatiti zašto su Izraelci bili pod snažnim utiskom kad su videli te gradove („sa zidinama“, *BDB* 130, *KB* 148, PASIVNI PARTICIP *kala* znači „nepristupačni“).

Ovo preuveličavanje „sa zidinama do neba“ upotrebljeno je na isti metaforični način kao imena *zigurata* u Vavilonu (vidite: Postanje 11:4).

■ **„Anakovce“** Ova reč (*BDB* 778 I) doslovno znači „dugovrati“, a odnosi se na divove (vidite: Postanje 6).

**POSEBNA TEMA – NAZIVI ZA VISOKE/MOĆNE RATNIKE ILI GRUPE NARODA (DIVOVE)
(SPECIAL TOPIC: TERMS USED FOR TALL/POWERFUL WARRIORS OR PEOPLE GROUPS [GIANTS])**

Postoji nekoliko naziva za ove krupne/visoke/moćne ljude:

1. *Nefilimi* (*BDB* 658) – Postanje 6:4 (vidite Posebnu temu – Sinovi Božiji u Postanju 6); Brojevi 13:33
2. *Refajci* (*BDB* 952 ili *BDB* 952 II) – Postanje 14:5; Ponovljeni zakoni 2:11,20; 3:11,13; Isus Navin 12:4; 13:12; Druga o Samuilu 21:16,18,20,22; Prvi letopisi 20:4,6,8
3. *Zamzumci* (*BDB* 273), *Zujejci* (*BDB* 265) – Postanje 14:5; Ponovljeni zakoni 2:20
4. *Emijci* (*BDB* 34) – Postanje 14:5; Ponovljeni zakoni 2:10-11
5. *Anakovci* (Anakovi sinovi, dugovrati, *BDB* 778 I) – Brojevi 13:33; Ponovljeni zakoni 1:28; 2:10-11,21; 9:2; Isus Navin 11:21-22; 14:12,15; 15:14; Sudije 1:20

Zapazite da se u Postanju 14:5 spominju tri grupe ovih velikih ljudi (vidite i *LXX* i *Vulgatu*). Reč *Refajci* se koristi i za one koji žive u *Šeolu* (vidite: Jov 26:5; Psalmi 88:10-11; Isaija 26:14,19).

1:29

NASB „Ne potresajte se i ne bojte ih se“
NKJV „Ne prestravljujte se i ne bojte ih se“
NRSV „Ne užasavajte se i nemajte straha od njih“
TEV „Ne bojte se tih ljudi“
NJB „Ne plašite se, ne bojte ih se“

Prvi GLAGOL (*BDB* 791, *KB* 888, IMPERFEKAT *kala*) znači „izazvati drhtanje“. U aramejskom jeziku znači „tresti se“, a u sirijskom „obuzeti iznenadno i nasilno“ (vidite: Ponovljeni zakoni 7:21; 20:3; 31:6).

Drugi GLAGOL (*BDB* 431, *KB* 432, IMPERFEKAT *kala*) znači „strah“ ili „strahopoštovanje“. To je uobičajena reč za strah:

1. od neprijatelja – Ponovljeni zakoni 1:21,29; 2:4; 3:2,22; 7:18,19; 20:1,3; 31:6; Isus Navin 11:6
2. kad se zemaljski narodi plaše Božijeg naroda – Ponovljeni zakoni 28:10 (vidite: Isus Navin 4:24); Isus Navin 9:24

3. Izrael treba da se plaši Jahvea, da prema njemu oseća poštovanje i strahopoštovanje – Ponovljeni zakoni 4:10; 5:5; 6:2,13,24; 10:12,20; 13:11; 14:23; 17:13,19; 19:20; 21:21; 25:18; 28:58; 31:12; Isus Navin 4:24

1:30 „GOSPOD, vaš Bog, koji ide ispred vas“ Ovo je snažna ohrabrujuća fraza koja govori o Božijem najboljem daru – o njegovom ličnom prisustvu i staranju. Zapazite da je u Ponovljenim zakonima 1:30 on išao pred njima u bitku (vidite: Ponovljeni zakoni 9:3), a u Ponovljenim zakonima 1:33 je išao pred njima da bi ih vodio kroz pustinju.

■ **„boriće se za vas“** Ovo je primer „svetog rata“ ili *herem-a* (BDB 355, npr. Ponovljeni zakoni 2:24; 3:6; 7:2; 20:16-18; Isus Navin 6:17,21;8:26;10:1,28,37;11:12, 20-21). To je bila Božija kazna za Amorejce i Hanaance, za njihove grehe, a ne samo Božija naklonost prema svom narodu (vidite: Postanje 15:16). Bog je narodima Hanaana dao mnoge prilike da se pokaju, ali oni nisu hteli i zato ih je osudio. Bog je kasnije isto tako osudio i svoj narod kad je usvojio način života Hanaanaca (poslao ih je u izgnanstvo u Asiriju i Vavilon)! Bog je ovde svom narodu rekao da se ne plaši, nego da se pouzda u njega, jer je on na njihovoj strani (npr. Ponovljeni zakoni 3:22; 20:4; Isus Navin 10:14,42; 11:5-6)!

1:31 „kako je, kao što otac nosi svoga sina, GOSPOD, vaš Bog, nosio vas“ Reč „nosi“ (BDB 669, KB 724, PERFEKAT *kala*) može da se odnosi na fizičko nošenje nekoga ili nečega ili na „staranje za nekoga“. Bog kao otac (tj. roditelj) je predivna biblijska porodična metafora (vidite: Ponovljeni zakoni 8:5; 32:6; Izlazak 4:22; Psalam 27:10; 68:5; 103:13; Poslovice 3:12; Isaija 1:2; 63:16; Jeremija 3:19; Osija 11:1-4; Malahija 1:6; Dela apostolska 13:18). Pojam sina je u Starom zavetu bio zajednička metafora za Jahveovo očinstvo Izraelu, ali je postala vezana za pojedinca u slučaju cara iz Davidove loze i njegovog posebnog carskog potomka (tj. Pomazanika, Psalam 2:2,7; Dela apostolska 13:33).

1:32 „Uprkos tome“ To obuhvata Božije posebno, lično prisustvo i staranje, sve od poziva Avraamu (Postanje 13) do kraja izlaska iz Egipta (od Izlaska do Brojeva).

■ **„niste verovali GOSPODU, svome Bogu“** Ovaj GLAGOL (BDB 52, KB 63, PARTICIP *hifila*) je jedna od najvažnijih teoloških reči u Bibliji. To je osnova ličnog odnosa koji je ključni sastojak saveza.

POSEBNA TEMA – VEROVATI, UZDATI SE, VERA I VERNOST U STAROM ZAVETU (יְמוּנָה)

(SPECIAL TOPIC: BELIEVE, TRUST, FAITH, AND FAITHFULNESS IN THE OLD TESTAMENT [יְמוּנָה])

I. Uvodna tvrdnja

Treba reći da upotreba ovog teološkog pojma, koji je toliko značajan u Novom zavetu, nije tako jasno definisana u Starom zavetu. Taj pojam je u Starom zavetu svakako prisutan, ali se vidi u nekoliko ključnih odlomaka i osoba.

Stari zavet spaja:

A. Pojedinačno i zajedničko

B. Lični susret sa Bogom i poslušnost odredbama saveza

Vera je i lični susret sa Bogom i svakodnevni način života! Nju je lakše opisati na osnovu života vernog Božijeg sledbenika nego leksički (kroz proučavanje reči i izraza). Ovu ličnu stranu vere najbolje vidimo kod

A. Avraama i njegovog potomstva i kod

B. Davida i Izraela.

Ti ljudi su se sreli s Bogom i u njihovim životima je nastupila trajna promena (nisu počeli da žive savršeno, ali su neprestano živeli u veri). Iskušenja su otkrila slabe i jake strane njihove vere, ali prislan odnos pouzdanja se nastavljao! Njihova vera je bila proveravana i usavršavana, ali je bila trajno prisutna, što se videlo po njihovoj odanosti i načinu života.

II. Glavni koren ovih reči

A. אָמֵן (BDB 52, KB 63)

1. GLAGOL

- a. U *kalu* znači podržati, negovati (na primer: Druga o carevima 10:1,5; Jestira 2:7; to je neteološka upotreba ove reči)
- b. U *nifalu* znači učiniti sigurnim ili čvrstim, uspostaviti, potvrditi, biti veran ili pouzdan – a koristi se u sledećim slučajevima:
  - (1) za ljude, Isaija 8:2; 53:1; Jeremija 40:14
  - (2) za stvari, Isaija 22:23
  - (3) za Boga, Ponovljeni zakoni 7:9; Isaija 49:7; Jeremija 42:5
- c. U *hifilu* znači čvrsto stajati, pouzdati se
  - (1) Avraam je poverovao Bogu, Postanje 15:6
  - (2) Izraelci su poverovali u Egiptu, Izlazak 4:31, 14:31 (s negacijom u Ponovljenim zakonima 1:32)
  - (3) Izraelci su verovali da je Jahve govorio preko Mojsija, Izlazak 19:9; Psalam 106:12,24
  - (4) Ahaz nije verovao u Boga, Isaija 7:9
  - (5) Svako ko veruje u ugaoni kamen koji je Bog postavio, Isaija 28:16
  - (6) Vera u istine o Bogu, Isaija 43:10-12

2. IMENICA MUŠKOG RODA znači vernost (Ponovljeni zakoni 32:20; Isaija 25:1; 26:2)

3. PRILOG znači zaista, stvarno, slažem se, neka bude tako (vidite: Ponovljeni zakoni 27:15-26; Prva o carevima 1:36; Prva dnevnik 16:36; Isaija 65:16; Jeremija 11:5; 28:6). To je bogoslužbena upotreba reči „amin“ u Starom i Novom zavetu.

B. אֱמִינָה (BDB 54, KB 68), IMENICA ŽENSKOG RODA, koja znači čvrstina, vernost, istina – koristi se za

1. ljude, Isaija 10:20; 42:3; 48:1
2. Boga, Izlazak 34:6; Psalam 117:2; Isaija 38:18,19; 61:8
3. istinu, Ponovljeni zakoni 32:4; Prva o carevima 22:16; Psalam 33:4; 98:3; 100:5; 119:30; Jeremija 9:5; Zaharija 8:16

C. אֱמִינָה (BDB 53, KB 62), čvrstina, postojanost, vernost

1. ruku, Izlazak 17:12
2. vremenâ, Isaija 33:6
3. ljudi, Jeremija 5:3; 7:28; 9:2
4. Boga, Psalam 40:11; 88:11; 89:1,2,5,8; 119:138

III. Pavlova upotreba ovog starozavetnog pojma

A. Pavle je svoje novo shvatanje Jahvea i Starog zaveta zasnivao na svom ličnom susretu s Isusom na putu za Damask (vidite: Dela 9:1-19; 22:3-16; 26:9-18).

B. Starozavetnu potporu za svoje novo shvatanje pronašao je u dva ključna odlomka u kojima su upotrebljene reči od korena אָמֵן.

1. Postanje 15:6 – Bog je učinio prvi korak prema Avramu i Avraam je zbog ličnog susreta s Bogom (Postanje 12) počeo da živi životom poslušnosti i vere (Postanje 12-22). Pavle se

- osvrće na to u Rimljanima 4 i Galaćanima 3.
2. Isaija 28:16 – oni koji veruju u ugaoni kamen koji je Bog proverio i čvrsto postavio nikad se neće
    - a. Rimljanima 9:33 – „postideti“ ili „razočarati“
    - b. Rimljanima 10:11 – isto kao iznad
  3. Avakum 2:4 – oni koji poznaju vernog Boga treba da žive životom vere (vidite: Jeremija 7:28). Pavle je upotrebio ovaj tekst u Rimljanima 1:17 i Galaćanima 3:11 (vidite i Jevrejima 10:38).

IV. Petrova upotreba ovog starozavetnog pojma

A. Kod Petra su povezani

1. Isaija 8:14 i Prva Petrova 2:8 (kamen spoticanja)
2. Isaija 28:16 i Prva Petrova 2:6 (ugaoni kamen)
3. Psalam 118:22 i Prva Petrova 2:7 (odbačeni kamen)

B. On je preuzeo jedinstvene izraze kojima je u Starom zavetu bio opisan Izrael – „izabrani rod, carsko sveštenstvo, sveti narod, stečeni narod“ – koji potiču iz

1. Ponovljenih zakona 10:15, Isaije 43:21
2. Isaije 61:6, 66:21
3. Izlaska 19:6 i Ponovljenih zakona 7:6
i upotrebio ih za veru crkve u Hrista (vidite: Prva Petrova 2;5,9)

V. Jovanova upotreba ovog pojma

A. Upotreba u Novom zavetu

Reč „poverova“ je prevod grčke reči *pisteuō*, koja može da se prevede i kao „verovati“, „vera“ ili „pouzdanje“. Na primer, IMENICA od ovog korena se ne pojavljuje u Evandjelju po Jovanu, ali se GLAGOL pojavljuje veoma često. Nismo sigurni da li je u Jovanu 2:23-25 mnoštvo naroda zaista iskreno prihvatilo Isusa iz Nazareta kao Pomazanika. Drugi primeri ovako površne upotrebe reči „verovati“ nalaze se u Jovanu 8:31-59 i Delima 8:13,18-24. Istinska biblijska vera je više od prve reakcije i za njom treba da sledi proces učenja (vidite: Matej 13:20-22,31-32).

B. Upotreba s PREDLOZIMA

1. grčka reč *is* znači „u“. Ova jedinstvena konstrukcija naglašava da vernici veruju ili se uzdaju u Isusa:
  - a. u njegovo ime (Jovan 1:12; 2:23; 3:18; Prva Jovanova 5:13)
  - b. u njega (Jovan 2:11; 3:15,18; 4:39; 6:40; 7:5,31,39,48; 8:30; 9:36; 10:42; 11:45,48; 12:37,42; Matej 18:6; Dela 10:43; Filipljanima 1:29; Prva Petrova 1:8)
  - c. u mene (Jovan 6:35; 7:38; 11:25,26; 12:44,46; 14:1,12; 16:9; 17:20)
  - d. u Sina (Jovan 3:36; 9:35; Prva Jovanova 5:10)
  - e. u Isusa (Jovan 12:11; Dela 19:4; Galaćanima 2:16)
  - f. u svetlost (Jovan 12:36)
  - g. u Boga (Jovan 14:1)
2. *ev* znači „u“, kao u sledećim stihovima: Jovan 3:15; Marko 1:15; Dela 5:14
3. *epi* znači „u“ ili „njemu“, kao u sledećim stihovima: Matej 27:42; Dela 9:42; 11:17; 16:31; 22:19; Rimljanima 4:5, 24; 9:33; 10:11; Prva Timoteju 1:16; Prva Petrova 2:6
4. DATIV bez PREDLOGA, kao u sledećim stihovima: Galaćanima 3:6; Dela 18:8; 27:25; Prva Jovanova 3:23; 5:10
5. *oti*, što daje značenje „verovati da je“, nakon čega se iskazuje sadržaj u koji se veruje:

- a. da je Isus Svetac Božiji (Jovan 6:69)
- b. da je Isus „Ja jesam“ (Jovan 8:24)
- c. da je Isus u Ocu i da je Otac u njemu (Jovan 10:38)
- d. da Isus jeste Hristos (Jovan 11:27; 20:31)
- e. da Isus jeste Sin Božiji (Jovan 11:27; 20:31)
- f. da je Otac poslao Isusa (Jovan 11:42; 17:8,21)
- g. da je Isus jedno s Ocem (Jovan 14:10-11)
- h. da je Isus izašao od Oca (Jovan 16:27,30)
- i. da se Isus poistovetio s Očevim zavetnim imenom „Ja jesam“ (Jovan 8:24; 13:19)
- j. da ćemo s njim živeti (Rimljanima 6:8)
- k. da je Isus umro i vaskrsao (Prva Solunjanima 4:14)

VI. Zaključak

A. Biblijska vera je čovekov odaziv na Božiju reč i obećanja. Bog uvek čini prvi korak (Jovan 6:44,65), ali potrebno je da se ljudi odazovu (vidite Posebnu temu – Savez):

1. pokajanje (vidite Posebnu temu – Pokajanje)
2. vera/pouzdanje (vidite odgovarajuće Posebne teme)
3. poslušnost
4. istrajnost (vidite Posebnu temu – Istrajnost)

B. Biblijska vera je

1. lični odnos (prva vera)
2. usvajanje biblijske istine (vera u Božije otkrivenje, tj. u Bibliju)
3. prikladan odaziv na Bibliju – poslušnost (svakodnevna vernost)

Biblijska vera nije ulaznica za nebo ili polisa osiguranja, jer je u pitanju lični odnos sa Bogom. To je svrha stvaranja i zato su ljudi stvoreni na Božiju sliku, slični njemu (vidite: Postanje 1:26-27). Ključna je „bliskost“. Bog čezne za zajedništvom, a ne za određenim teološkim stavom! Ali zajedništvo sa svetim Bogom zahteva da njegova deca pokažu „porodične“ osobine (svetost, vidite: Levitska 19:2; Matej 5:48; Prva Petrova 1:15-16). Ljudski Pad (vidite: Postanje 3) je uticao na našu sposobnost da se ispravno odazovemo na Božiji poziv. Stoga se Bog zauzeo za nas (vidite: Jezekilj 36:27-38) i dao nam „novo srce“ i „nov duh“, što nam omogućuje da kroz veru i pokajanje živimo u zajedništvu s njim i budemo mu poslušni!

Sva tri sastojka su ključna i treba sve da ih negujemo. Cilj je da spoznajemo Boga (i u hebrejskom i u grčkom smislu) i da svojim životom odražavamo njegovu narav. Cilj vere nije da jednog dana dospemo u nebo, nego da svakog dana budemo hristoliki!

C. Čovekova vernost je posledica (Novi zavet), a ne osnova (Stari zavet) odnosa sa Bogom: čovekova vera u Božiju vernost i pouzdanje u njegovu pouzdanost. Srž novozavetnog pogleda na spasenje je da ljudi na Božiju milost koja im je ukazana u Hristu treba da se odazovu u prvi mah i da zatim nastave da se odazivaju na nju. On nas je voleo, on je poslao Hrista i on se postarao, a mi treba da se odazovemo verom i vernošću (vidite: Efescima 2:8-9 i 10)!

Verni Bog želi verne ljude da bi se otkrio nevrujućem svetu i doveo ga do lične vere u njega.

1:33 „Onome koji je, dok ste putovali, išao ispred vas – noću u ognju, a danju u oblaku – da vam traži mesto za tabor i pokazuje vam put kojim treba da idete“ Bog je išao pred narodom u stubu od ognja noću i u stubu od oblaka danju. Taj oblak je poznat kao „oblak u kom su Božija slava i Božije prisustvo (hebrejski: *šekina*)“ (npr. Izlazak 13:21-22; 14:19,24; 19:16-18; 20:21; 24:15,18; 33:9-10; Levitska 16:2; Brojevi 9:15-23; 14:14; Psalam 78:14). Taj oblak simbolizuje Božije prisustvo ili Božije pre-

vozno sredstvo i pojavljuje se kroz celu Bibliju (npr. Prva o carevima 8:10,12; Jezekilj 1:4; Danilo 7:13; Matej 24:30; 26:64; Dela apostolska 1:9-11; Prva Solunjanima 4:17; Otkrivenje 1:7). On će doći na oblacima! Vidite Posebnu temu – Dolazak na oblacima.

PONOVLJENI ZAKONI 1:34-40 (SSP)

³⁴Kada je GOSPOD čuo šta ste rekli, razgnevio se i zakleo: ³⁵»Ni jedan jedini čovek iz ovog zlog naraštaja neće videti dobru zemlju za koju sam se zakleo da ću je dati vašim praocima ³⁶osim Kaleva sina Jefuneovog – on će je videti. Njemu i njegovim potomcima daću zemlju kojom je gazio, jer je svim srcem išao za GOSPODOM.« ³⁷Zbog vas se GOSPOD razgnevio i na mene, pa mi je rekao: »Ni ti nećeš ući u nju. ³⁸Ali ući će tvoj pomoćnik Isus Navin [NASB – koji stoji pred tobom]. Bodri ga, jer će on povesti Izrael da zaposedne zemlju. ³⁹I vaša nejač, za koju rekoste da će postati plen – vaša deca koja još ne razlikuju dobro i zlo – i oni će ući u ovu zemlju. Njima ću je dati i oni će je zaposesti. ⁴⁰A vi se okrenite i pođite u pustinju putem prema Crvenom moru.«

1:34 „razgnevio se i zakleo“ Ista reč „zakleo“ (*BDB* 989 *KB* 1396, *IMPERFEKAT nifala*) upotrebljena je kad se Bog savezom obavezao Izraelu. On se ovde obavezao da će da sprovede zavetna prokletstva – posledice neposlušnosti savezu. Zapazite da je obećanje koje je Bog dao Avraamu važno za naredna pokolenja, ali je prokletstvo bilo samo za jedno pokolenje, za ono prvo, zlo pokolenje Izraelaca koji su izašli iz Egipta (koji nisu poverovali u Jahveovo obećanje da će im dati Hanaan).

1:35 Svi muškarci stasali za vojsku (od dvadeset godina i stariji) koji su odbili da poslušaju Jahveovu zapovest da zauzmu zemlju bili su osuđeni na lutanje pustinjom do svoje smrti (tj. 38 godina). O vernosti u ovim događajima raspravlja se i u novozavetnoj Poslanici Jevrejima, u trećem i četvrtom poglavlju.

Samo dva izvidnika koja su podnela povoljan izveštaj – Kaleb (vidite: Ponovljeni zakoni 1:36) i Isus Navin (vidite: Ponovljeni zakoni 1:38) bili su pošteđeni ove kazne. Neposlušnost savezu povlači za sobom prokletstva saveza i upravo to se dogodilo Izraelu (vidite: Ponovljeni zakoni 27-29) i Mojsiju (vidite: Ponovljeni zakoni 3:26-27).

■ **„dobru zemlju“** Ova fraza se pojavljuje više puta (vidite: Izlazak 3:8; Ponovljeni zakoni 1:35; 3:25; 4:21,22; 8:7,20; Isus Navin 23:13). Reč „dobra“ se ovde odnosi na (1) Božije prisustvo (tj. Bog je „dobar“, Psalam 86:5; 100:5; 106:1; 107:1; 118:1,29; 145:9; zapazite podudarnike u Amosu 5:4,6,14,15) i na (2) „zemlju kojom teče med i mleko“ (npr. Izlazak 3:8,17; 13:5; 33:3; Brojevi 13:27; 14:8; 16:13,14; Ponovljeni zakoni 6:3; 11:9; 26:9,15; 27:3; 31:20; Isus Navin 5:6).

1:36 „zemlju kojom je gazio“ Zemlja koju će Kaleb osvojiti i stoga naslediti nalazila se oko Hevrona. Smatramo da se bila blizu doline Eškol (vidite: Isus Navin 15:13), gde su živeli divovi!

■ **„svim srcem“** Ova reč znači „svesrdno“ (*BDB* 569, *KB* 583, *PERFEKAT piela*) i označava osobu koja nema mešane pobude. Kaleb je voleo Jahvea svim svojim srcem i išao je za njim. To je metafora za pravu odanost (npr. Brojevi 14:24; 32:11-12; Isus Navin 14:8,9,14; Prva o carevima 11:6). Slična je frazi „svim svojim srcem i svom svojom dušom“ (vidite: Ponovljeni zakoni 6:5; 10:12; 13:3; 30:2; Prva o carevima 9:4; 11:4).

1:37 „Zbog vas se GOSPOD razgnevio i na mene“ Mojsije je ovde pokušao da okrivi narod za svoju neposlušnost (vidite: Ponovljeni zakoni 3:26), slično kao Adam (vidite: Postanje 3:12), ali zapazite šta piše u sledećim odlomcima: Brojevi 20:7-13,24; 27:14; Ponovljeni zakoni 4:21.

GLAGOL „razgnevio“ (BDB 60, KB 72, PERFEKAT *hitpaela*) potiče od IMENICE za „nozdrvu“ ili „nos“. Očigledno se odnosila na (1) širenje nozdrva kao fizički znak besa (2) ili na frktanje. Ona se stalno koristi za Božiji gnev (u pitanju je čovekoliko opisivanje Boga ili *antropomorfizam*; vidite: Izlazak 32:12; Ponovljeni zakoni 1:37; 4:21; 9:8,20; Druga o carevima 24:20).

Druga upotreba ove reči za opis Boga nalazi se u frazi „spor na gnev“, koja naglašava Božije strpljenje (npr. Izlazak 34:6; Brojevi 14:18; Nemija 9:17; Poslovice 14:29).

1:38 „tvoj pomoćnik Isus Navin [NASB – koji stoji pred tobom]“ Fraza „koji stoji pred tobom“ je hebrejski idiom koji se odnosi na vođu. Isus Navin je bio Mojsijeva desna ruka i ovo je možda proroštvo o njegovoj budućoj ulozi kao vođe.

■ **„Bodri ga“** Ovaj GLAGOL (BDB 304, KB 302, IMPERATIV *piel*) znači „osnažiti“ (npr. 3:28). Sam Jahve je to učinio u Knjizi Isusa Navina 1:6,7,9,18!

■ **„jer će on povesti Izrael da zaposedne zemlju“** Ovo obećanje je povezano s proroštvima koja je Bog izrekao izraelskim praocima (npr. Postanje 12, 15, 18, 26) da predskaze da će njihovi potomci zauzeti Hanaan (npr. 3:28; 31:7; Isus Navin 11:23).

1:39 „I vaša nejač, za koju rekoste da će postati plen“ Ovo je vezano za Brojeve 14:3,31. Pošto odrasli Izraelci nisu verovali Bogu, on im je rekao da će njihova deca sigurno naslediti tu zemlju, baš kao što je on i obećao.

■ **„koja još ne razlikuju dobro i zlo“** Istorijski gledano, ovo se odnosi na decu koja su izašla iz Egipta. Bog ih nije smatrao odgovornima sve do trenutka kad su postali dovoljno zreli da shvate savez i da ga se drže.

U ovom tekstu možemo videti dve strane:

1. „Njima ću je dati“ (Božija sjevlast, vidite: Ponovljeni zakoni 1:8)
  2. „oni će je zaposesti“ (čovekov izbor i odgovornost, vidite: Ponovljeni zakoni 1:8)
- Vidite Posebnu temu ispod.

POSEBNA TEMA – U KOM UZRASTU POČINJE ODGOVORNOST?

(SPECIAL TOPIC: THE AGE OF ACCOUNTABILITY)

Crkva se, sledeći Pavla, usredsredila na Postanje 3 kao na izvor čovekovog greha i čovekovog zla. Iz toga se razvilo avgustinsko i kalvinističko naglašavanje potpune iskvarenosti (tj. čovekove nesposobnosti da se odazove Bogu bez Božije pomoći), što je postalo jedan od pet stubova kalvinizma i osnovno načelo reformatskog hrišćanstva.

Ali rabini se nikad nisu usredsređivali na Postanje 3 kao na izvor zla (neki su se usredsređivali na Postanje 6), nego na ličnu odgovornost koja je bila zasnovana na znanju i predanosti. Oni su tvrdili da postoje dve namere (dva *jecera*), jedna dobra, a druga zla. Klasičan primer je rabinska izreka: „U svakom ljudskom srcu su dva psa, jedan zao, a drugi dobar. Onaj koga više hraniš postaće veći.“ Stoga ljudi postaju odgovorni tek kada uđu u razdoblje zrelosti, kad postanu sposobni da razumeju savez i da se obavežu na njega (tj. *Bar micva* za dečake od trinaest godina i *Bat micva* za devojčice od dvanaest godina). Druge biblijske primere ovog teološkog stanovišta nalazimo u Joni 4:11 i Isaiji 7:15-16.

Evo kako izgledaju ove dve suprotstavljene strane:

1. Pavle, Avgustin i Kalvin bili su usredsređeni na Božiju sjevlast i čovekovu nesposobnost
2. Rabini, Isus i Pavle bili su usredsređeni na čovekovu odgovornost u okviru saveza

Odgovor na ovo pitanje ne sadrži jedno ili drugo, nego i jedno i drugo! Budite oprezni s teološkim sistemima! Shvatite da je istina u Bibliji predstavljena u parovima među kojima postoji napetost (vidite Posebnu temu – Paradoksi u Svetom pismu). Vernici treba da žive pobožnim životom u sklopu te napetosti, a ne da čeznu za brzim, lakim odgovorima ili da okrivljuju druge! Iako Biblija izričito ne navodi uzrast u kom čovek postaje odgovoran, postoje dva teksta koja pružaju određene nagoveštaje:

1. Ponovljeni zakoni 1:39
2. Isaija 7:16

Sud je vezan za znanje i čovek mora biti svestan svoje neposlušnosti da bi bio pobunjenik. Oni koji zbog

1. uzrasta,
2. okoline ili
3. onesposobljenosti

ne znaju Božiju volju i puteve sigurno neće biti smatrani odgovornima za kršenje ili odbacivanje nečega što nisu znali.

Ja se sada u svom hodu s Bogom uzdam u njegovo milosrđe, milost i samilost u ovakvim oblastima gde nemamo izričito otkrivenje.

Vidite Posebnu temu – Savez.

1:40 „putem prema Crvenom moru“ Izgleda da se ovo odnosi na put koji se zove „Carev drum“ i koji je prolazio kraj Akabskog zaliva, iz Elata u Kadeš Barneu (vidite: Brojevi 14:25; 20:17; 21:22). Ovo se ne odnosi na egipatske vode koje su Izraelci prešli u Izlasku, osim ako ta reč ne znači „u pravcu“.

POSEBNA TEMA – CRVENO MORE (SPECIAL TOPIC: THE RED SEA)

I. Ime

A. Ovaj naziv na hebrejskom glasi *jam suf*, što znači:

1. „More trave“ ili „more trske“ (egipatski koren)
2. „More na kraju (zemlje)“ (semitski koren)

B. Može da se odnosi na

1. slanu vodu, Prva o carevima 9:26 (Akabski zaliv), Jona 2:5 (Sredozemno more)
2. slatku vodu, Izlazak 2:3, Isaija 19:6

C. Prvi put je prevedeno kao „Crveno more“ u *Septuaginti*. Ovi prevodioci su ga možda povezali s edomskim morem (Edom znači crven). Ovaj prevod je ponovljen u latinskoj *Vulgati* i kasnije u engleskom prevodu *King James*.

II. Položaj

A. Postoji nekoliko vodenih celina koje su nazvane ovim imenom:

1. Uska vodena celina između Egipta i Sinajskog poluostrva, koja je dugačka oko 300 km (Suecki zaliv)
2. Vodena celina između Sinajskog poluostrva i Arabijskog poluostrva, duga oko 180 km (Akabski zaliv)

B. Možda se odnosi na plitku močvarnu oblast u severoistočnom delu delte Nila, blizu Tanisa, Coana, Avarisa i Ramzesa, koji se nalazi na južnoj obali jezera Menzale (močvarna oblast).

C. Možda je upotrebjeno na metaforičan način, da označi tajanstvene vode na jugu, kao što je često korišćeno za more na kraju (zemlje). To bi značilo da može da se odnosi na:

1. Današnje Crveno more (Suecki zaliv ili Akabski zaliv, vidite: Prva o carevima 9:26)
2. Indijski okean (vidite: Herodot 1.180)
3. Persijski zaliv (vidite: Josif Flavije)

III. Reč *suf* u Brojevima 33

- A. Vodena celina koju je Bog čudesno podelio je u Brojevima 33:8 nazvana *suf* (BDB 693 I, „trska“ ili „trava“).
- B. U Brojevima 33:10,11 piše da su Izraelci taborovali kraj nečega što je nazvano *jam suf* (more trske ili trave).
- C. Ovaj naziv je vezan za dve vodene celine:
  1. Prvo nije Crveno more (Suecki zaliv)
  2. Drugo verovatno jeste Crveno more (Suecki zaliv)
- D. Reč *suf* se u Starom zavetu koristi na tri načina:
  1. Za vodenu celinu koju je Jahve podelio kako bi Izraelci kroz nju prošli i kako bi se egipatski vojnici podavili
  2. Na severozapadni krak Crvenog mora (Suecki zaliv)
  3. Na severoistočni krak Crvenog mora (Akabski zaliv)
- E. Izraz *jam suf* ne znači „more trske“ iz sledećih razloga:
  1. U Crvenom moru nema trske (papirusa), jer je u pitanju slana voda
  2. Pretpostavljeni egipatski koren se tiče kopna, a ne jezera
- F. Reč *suf* možda potiče od semitskog korena koji znači „kraj“ i možda se odnosi na tajanstvene nepoznate vode na jugu – vidite: Bernard Batts (Bernard F. Batts), „Red Sea or Reed Sea? What Yam Suph Really Means“¹¹², iz: *Approaches to the Bible*¹¹³, tom 1, str. 291-304.

PONOVLJENI ZAKONI 1:41-46 (SSP)

⁴¹Tada ste vi odvratili: »Zgrešili smo protiv GOSPODA. Ići ćemo gore i borićemo se kao što nam je GOSPOD, naš Bog, zapovedio.« I svaki od vas je pripasao oružje, misleći da je lako otići u onaj gorski kraj. ⁴²Tada mi je GOSPOD rekao: »Kaži im: ,Ne idite gore da se borite, jer ja neću biti s vama i vaši neprijatelji će vas poraziti.« ⁴³Ja sam vam to i rekao, ali niste poslušali. Pobunili ste se protiv GOSPODNE zapovesti i u svojoj bahatosti otišli prema gorskom kraju. ⁴⁴Amorejci koji su živeli u gorskom kraju izašli su na vas, pa su vas gonili kao roj pčela i tukli vas od Seira sve do Horne. ⁴⁵Kada ste se vratili, plakali ste pred GOSPODOM, ali GOSPOD se nije obazirao na vašu kuknjavu i nije hteo da vas sluša. ⁴⁶Tako ste dugo ostali u Kadešu.

1:41 „Zgrešili smo protiv GOSPODA. Ići ćemo gore i borićemo se“ Ovo je očigledno bilo pokajanje izazvano posledicama. Teološki gledano, to pokazuje da prilika izgubljena zbog nevere često ne može ponovo da se dobije. Ovaj odlomak jasno pokazuje da Izraelci nisu bili poslušni Jahveu (vidite: Ponovljeni zakoni 1:43). Ova teološka istina je žiža mnogih istorijskih izveštaja u Starom zavetu.

1:42 „ja neću biti s vama“ Ključ pobede nije bila njihova vojna snaga, nego Jahveovo prisustvo (vidite: Ponovljeni zakoni 1:43).

1:43 Zapazite ove uporedne opise Izraela:

¹¹² Crveno more ili more trske? Šta znači izraz *jam suf*? (prim. prev.)

¹¹³ Pristupi Bibliji, prim. prev.

1. „niste poslušali“ – *BDB 1033, KB 1570, PERFEKAT kala*
2. „Pobunili ste se protiv GOSPODNE zapovesti“ – *BDB 598, KB 632, IMPERFEKAT hifila*
3. „u svojoj bahatosti otišli“ – *BDB 267, KB 268, IMPERFEKAT hifila*

Da su Izraelci poslušali Jahvea i u pravo vreme učinili to isto, bili bi uspešni, ali pošto su to učinili sada, ponovo su pokazali svoju trajnu, bahatu buntovnost!

Ovaj odlomak jasno pokazuje da je poslušnost nerazdvojivo povezana s Božijim zavetnim obećanjima, prisustvom i slilom!

1:44 „Amorejci koji su živeli u gorskom kraju“ Vidite Posebnu temu – Stanovnici Palestine pre dolaska Izraelaca, kod Ponovljenih zakona 1:4.

<i>NASB</i>	„zdrobili“
<i>NKJV</i>	„potisnuli“
<i>NRSV</i>	„potukli“
<i>TEV</i>	„gonili“
<i>NJB</i>	„jurili“

Ovaj GLAGOL (*BDB 510, KB 507, IMPERFEKAT hifila*) znači „razbiti u komade“. To je zabeleženo u Brojevima 14:45.

Ovaj PRIDEV se koristio za udaranje maslina radi dobijanja ulja (vidite: Izlazak 29:40; Brojevi 28:5). Upotrebljen je (1) za uništenje zlatnog teleta (vidite: Ponovljeni zakoni 9:21) i (2) za uništavanje idola (vidite: Mihej 1:7).

■ „od Seira“ Seir je drugi naziv za Edom.

<i>NASB, NKJV,</i>	
<i>NJB</i>	„do Horne“
<i>NRSV, TEV</i>	„čak do Horne“

Horma znači „mesto prokletstva“. Ova reč (*BDB 356*) znači „predat uništenju“ i povezano je s Brojevima 21:3. To mesto se izvorno zvalo Cefat (vidite: Sudije 1:17). Kad su ga uništili, Izraelci su mu promenili ime da znači „predat Jahveu“ ili „uništen za Jahvea“ (poput Jerihona, Isus Navin 6-7). To mesto se nalazilo na području dodeljenom Simeonovom plemenu, severoistočno od Beer Ševe.

Ovaj PREDLOG (*BDB 723 III*) ukazuje na to da su Hanaanci, tj. Amorejci, gonili Izraelce od Edoma (Seira) do ove oblasti koja je odmah severoistočno od Beer Ševe, i da su ih tamo potpuno porazili! Jahve nije bio sa svojim pobunjeničkim i bahatim narodom!

1:45 „Kada ste se vratili, plakali ste pred GOSPODOM“ Narod je plakao, ali Bog je znao njihova srca. To je bila tuga zasnovana na posledicama, a ne pokajanje.

■ „ali GOSPOD se nije obazirao na vašu kuknjavu i nije hteo da vas sluša“ To ne znači da ih Bog nije čuo, nego da nije hteo da ih poslušaju. Čuo ih je, ali je rekao ne. Greh za sobom povlači posledice, čak i kad je oprošten!

PITANJA ZA RAZMATRANJE

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Ova pitanja za razmatranje su data da vam pomognu da razmislite o najvažnijim stavkama ovog dela knjige. Njihov cilj je da vas izazovu na razmišljanje, ali ona nisu sveobuhvatna.

1. Koja je osnovna svrha Ponovljenih zakona?
2. Zašto se Sihon i Og ovde ukratko spominju kad se o njima potpunije raspravlja u poglavljima 2 i 3?
3. Nabrojte sve ključne činioce koji se tiču Mojsijevog pravosudnog sistema.
4. Odakle potiču divovi?
5. Zašto je Bog bio tako ljut na Izrael?
6. Da li je Izraelovo pokajanje uticalo na Božiju odluku?

PONOVLJENI ZAKONI 2

PODELA NA PASUSE U SAVREMENIM ENGLESKIM PREVODIMA

NKJV	NRSV	TEV	NJB
Godine u pustinji	Istorijski pregled (1:1-3:29) 1:46-2:8a	Godine u pustinji 1:46-2:1	Od Kadeša do Armona
2:1-7		2:2-6 2:7	2:1-7
2:8-15	2:8b-13a 2:13b-15	2:8-9 2:10-12 2:13-15	2:8-13a 2:13b-15
2:16-23	2:16-25	2:16-19 2:20-23	2:16-25
2:24-25		2:24-25	
Pobeda nad carem Sihonom		Izraelova pobeda nad carem Sihonom	Osvajanje Sihonovog carstva
2:26-37	2:26-30 2:31-37	2:26-27 2:28-30 2:31-37	2:26-29 2:30-37

TREĆI KRUG ČITANJA (vidite str. xix)

PRATITE NAMERU BOGONADAHNUTOG PISCA NA NIVOU PASUSA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Pročitajte celo poglavlje odjednom. Prepoznajte njegove teme. Uporedite svoju podelu po temama s podelama u pet prevoda u tabeli koja je iznad. Podela na pasuse nije bogonadahnuti, ali je ključ za praćenje piščeve namere, a to je srž tumačenja. Svaki pasus ima samo jednu jedinu temu.

1. Prvi pasus
2. Drugi pasus
3. Treći pasus
4. Itd.

Kratak pregled drugog poglavlja

- A. Odnos Izraela prema Edomu, Ponovljeni zakoni 2:4-7
- B. Odnos Izraela prema Moavu, Ponovljeni zakoni 2:8-15
- C. Odnos Izraela prema Amonu, Ponovljeni zakoni 2:16-19
- D. Stihovi 20-23 su umetak vezan za Refajce (vidite Posebnu temu kod Ponovljenih zakona 1:28)
- E. Odnos Izraela prema Amorejcima na istočnoj obali Jordana, Ponovljeni zakoni 2:24-37

PROUČAVANJE REČI I IZRAZA

PONOVLJENI ZAKONI 2:1-7 (SSP)

¹Onda smo se okrenuli i pošli u pustinju putem prema Crvenom moru, kao što mi je GOSPOD rekao. I dugo smo obilazili oko gorskog kraja Seira. ²Tada mi je GOSPOD rekao: ³»Dosta ste obilazili oko ovog gorskog kraja. Okrenite na sever. ⁴Ovako zapovedi narodu: „Sada ćete proći kroz područje svojih srodnika, Isavovih potomaka, koji žive u Seiru. Oni će vas se bojati, ali vi budite obazrivi. ⁵Ne zamećite kavgu s njima, jer vam neću dati ni stopu njihove zemlje. Gorski kraj Seir dao sam u posed Isavu. ⁶Hranu koju budete jeli i vodu koju budete pili platite im novcem.« ⁷GOSPOD, vaš Bog, blagoslovio vas je u svemu što ste činili. Bdeo je nad vašim putovanjem ovom ogromnom pustinjom. GOSPOD, vaš Bog, bio je s vama ovih četrdeset godina i ništa vam nije nedostajalo.

2:1 „u pustinju“ Put iz Egipta vodio je kroz nekoliko pustinja.

POSEBNA TEMA – PUSTINJE IZLASKA

(SPECIAL TOPIC: THE WILDERNESSES OF THE EXODUS)

1. Pustinja *Šur* – u severoistočnom Egiptu (npr. Izlazak 15:22)
2. Pustinja *Paran* – središnji deo Sinajskog poluostrva (npr. Postanje 21:21; Brojevi 10:12; 12:16; 13:3,26)
3. Pustinja *Sin* – južni deo Sinajskog poluostrva (npr. Izlazak 16:1; 17:1; Brojevi 33:11,12; zove se još i „Sinajska pustinja“, npr. Izlazak 19:1,2; Brojevi 1:1,19; 3:4; 9:1,5)
4. Pustinja *Cin* – južni Hanaan (npr. Brojevi 13:21; 20:1; 27:14; 33:36; 34:3; Ponovljeni zakoni 32:51)

■ „putem prema Crvenom moru“ Ovo se odnosi na put kroz Aravu (vidite engleski prevod *TEV*: „na putu za Akabski zaliv“), u rasednoj dolini Jordana, koja se proteže severno i južno s obe strane Mrtvog mora (vidite: Ponovljeni zakoni 2:8). To je široka dolina koja počinje blizu gradova Elat i Ecjon-Gever na Akabskom zalivu i prolazi kroz središte Edoma, Moava i carstva Amorejaca do Damaska u Siriji. To se u Starom zavetu naziva „Carev drum“ (npr. Brojevi 20:17 i 21:22).

Izraz „Crveno more“ (SPOJ reči BDB 410 i 693) doslovno glasi „more trske“ ili „more trave“. Taj izraz se koristio za „nepoznate i tajanstvene vode na jugu“. Može da se odnosi na vodenu celinu koju su Izraelci prešli prilikom izlaska iz Egipta, a može da se odnosi i na vodenu celinu zvanu Akabski zaliv, koja se nalazi na istočnoj strani Sinajskog poluostrva (ovde i u 1:40). U jednom starozavetnom odlomku se odnosi na Indijski okean. Vidite Posebnu temu – Crveno more.

■ **„kao što mi je GOSPOD rekao“** Ponovljeni zakoni se čitaocu predstavljaju kao otkrivenje koje je Jahve dao Mojsiju (vidite: Ponovljeni zakoni 2:1,2,9,17,31). Jahve je vodio svoj narod na sledeće načine:

1. Neposrednim otkrivenjima koja je davao Mojsiju (vidite: Ponovljeni zakoni 2:2)
2. Kretanjem oblaka prisustva (hebrejski *šekina*) u kom se nalazila Božija slava
3. Upotrebom Urima i Tumima (preko prvosveštenika)

■ **„oko gorskog kraja Seira“** Ovo se odnosi na zemlju Edom (vidite: Ponovljeni zakoni 2:5; 1:2; Izl. zak 3:1; 17:6).

2:3

NASB	„kružili“
NKJV, NRSV	„okolišali“
TEV	„lutali“
NJB	„dovoljno išli“

Ovaj GLAGOL (BDB 685, KB 738, KONSTRUKTNI INFINITIV *kala* u Ponovljenim zakonima 2:3 i IMPERFEKAT *kala* u Ponovljenim zakonima 2:1) znači „vrteti se“, „ići okolo“, „okružiti“. Izraelci nisu imali jasan pravac zbog onog zlog, neverujućeg pokolenja. Lutali su oko Kadeš Barnee trideset osam godina, ali Jahve je nameravao da pruži Mojsiju jasna i određena uputstva. Prevod „obilaziti“ ili „okolišati“ se najbolje uklapa u ovaj tekst.

■ **„Okrenite na sever“** Ovo bi moglo da se odnosi na Brojeve 20, kada je Izrael pitao da li može da prođe kroz zemlju Edom, ali Edomci nisu hteli da ih puste. Tražili su da prođu i kroz zemlju Moav, ali i Moavci su rekli ne. Ovo je osvrt na raniji događaj (vidite: ICC¹¹⁴ str. 34). Izraelci su tada pitali da li mogu da prođu Carevim drumom, koji je prolazio kroz središte ovih zemalja. Bili su spremni da plate hranu i vodu, ali Edomci i Moavci (Izraelovi rođaci preko Isava i Lota) su rekli ne. Zato su Izraelci išli oko granica Edoma.

I ova reč (BDB 815, KB 937), poput mnogih drugih hebrejskih reči, ima i doslovno značenje (npr. ovde) i nadograđeno, metaforično značenje. „Okrenuti se“ je hebrejska reč koja se često prevodi kao „pokajati se“ (npr. Druga o carevima 17:13; Drugi dnevnicu 30:6; Isaija 44:22; Jeremija 3:11-4:2; Osija 14:1).

2:4 **„zapovedi“** Ova reč (BDB 845, KB 1010, IMPERATIV *piela*), poput reči „okrenuti se“ (BDB 815, KB 937, IMPERATIV *kala*) u Ponovljenim zakonima 2:3, pokazuje da je Mojsije doslovno zabeležio Jahveove zapovedi (kao što IMPERFEKAT *hitpaela* upotrebljen kao JUSIV u Ponovljenim zakonima 2:5 znači „ne izazivajte ih“). On je lično upravljao njihovim putovanjima.

NASB	„svoje braće“
NKJV	„svoje braće“
NRSV	„svojih srodnika“

---

114 Verovatno: *International Critical Commentary* (Međunarodni kritički komentar), prim. prev.

TEV „svojih dalekih rođaka“
NJB „svojih rođaka“

Raznovrsni engleski prevodi pokazuju nijanse značenja hebrejske reči „brat“ (*BDB* 26). Ona je nekoliko puta upotrebljena za Edom (za Isavove potomke, vidite: Brojevi 20:14; Ponovljeni zakoni 2:4,8; Avdija 1:10).

■ „Oni će vas se bojati“ Ovo je proročka izjava koja je povezana sa pesmom oslobođenja u kojoj je Mirjam veličala Boga za čudesan prelaz preko Crvenog mora. Bog je predskazao: „užasnuće se edomske starešine, spopašće drhtavica moacske moćnike“ (vidite: Izlazak 15:15).

2:4, 9, 19 Kroz celo ovo poglavlje pojavljuje se nekoliko važnih fraza vezanih za Božiju svest: vlast:

“jer vam neću dati“ (Ponovljeni zakoni 2:5,9,19)

“dao sam“ (Ponovljeni zakoni 2:5, 9)

“koju mu je dao GOSPOD“ (Ponovljeni zakoni 2:12)

“u zemlju koju nam daje GOSPOD“ (Ponovljeni zakoni 2:29)

“GOSPOD, naš Bog, predao ga je nama“ (Ponovljeni zakoni 2:33)

Ovo poglavlje pokazuje Jahveovu svest vlast u postavljanju međunarodnih granica (vidite: Ponovljeni zakoni 32:8; Nemija 9:22), jer svaka od ovih fraza naglašava da je upravo Jahve spomenutim narodima dao da zauzmu određenu zemlju. Ovo poglavlje pokazuje da Jahve nije samo Izraelu dao zemlju, nego je svakom narodu dao određeni komad zemlje. Neki su izgubili svoju zemlju zbog svojih greha (npr. Postanje 15:16), a i Izrael je izgubio svoju zemlju na određeno vreme (u vreme izgnanstva u Asiriju i Vavilon) zbog svojih greha. Na taj način se u ovom tekstu tvrdi da je Jahve Bog celog sveta, što je u ono vreme mnogoboštva bilo divno veroispovedanje jednobojstva. Postoji jedan jedini Bog (Ponovljeni zakoni 6:4-6), koji daje zemlju čak i Edomcima, Moavcima i Amorejcima, a i drugima (vidite posebno: Ponovljeni zakoni 32:8 u *Septuaginti*).

NASB, NRSV,

REB „stoga budite veoma obazrivi“
NKJV „stoga se dobro čuvajte“
TEV (povezuje ovu frazu sa sledećom iz stiha 2:5 – „Ne zamećite kavgu s njima“)
NJB „i bićete dobro zaštićeni“

Ova fraza doslovno glasi „stoga dobro poslušajte“ (VEZNIK, GLAGOL [*BDB* 1036, *KB* 1581, *PERFEKAT nifala*] i *PRILOG* [*BDB* 547]). *Septuaginta* prevodi slično engleskom prevodu *TEV*.

Ova fraza je, u raznim oblicima, nekoliko puta upotrebljena u Ponovljenim zakonima (vidite: Ponovljeni zakoni 2:4; 4:9,15,23; 6:12; 8:11; 11:16; 12:13,19,30; 15:9; 24:8). Njome se podrazumeva: „dobro obratite pažnju“, „pazite šta radite“, „pažljivo razmislite o posledicama svojih postupaka“.

2:5

NASB „ni stopu“
NKJV „ni korak“
NRSV, NJB „ni dužinu stopala“
TEV „ni kvadratnu stopu“

Ovo je retka hebrejska reč (*BDB* 204) koja označava mesto na koje se može stupiti nogom. Isti koren upotrebljen je u Ponovljenim zakonima 11:24 i u Isusu Navinu 1:3. Ovo je na neki način bilo ohrabrenje od Jahvea. On je dao zemlju i Edomcima i Moavcima i svaki centimetar te zemlje je bio njihov! On je sada davao zemlju Izraelu, koji je trebalo da shvati da kad Bog nekome da zemlju, taj dar je siguran.

Treba dodati i da su ovi narodi (Edom i Moav) kasnije izgubili svoje zemlje zbog greha i da su nestali sa lica zemlje. Darovanje svih ovih zemalja je bilo uslovljeno, a to je važno i za Izrael (izgnanstvo u Asiriju i Vavilon). Svi Božiji savezi (sem Postanja 6 i 15) su uslovljeni.

Njegova obećanja o otkupljenju su sigurna (neuslovljena), ali svaka osoba i svaki narod moraju da se odazovu Bogu i da nastave da mu se odazivaju na ispravan način! Trajni odnos poslušnosti i vere je od ključnog značaja. Jahve zahteva veru, pokajanje, poslušnost i istrajnost, kako u Starom, tako i u Novom zavetu.

2:6 Izrael je trebalo od njih da kupi hranu i vodu i da tako pokaže da priznaje vlast Edomaca u zemlji koju im je Jahve dao. Rekao im je da novcem plate:

1. Hranu koju budu jeli (*BDB 991, KB 1404, IMPERFEKAT kala*)
2. Vodu koju budu pili (*BDB 500, KB 497, IMPERFEKAT kala*)

2:7 „**GOSPOD, vaš Bog, bio je s vama ovih četrdeset godina i ništa vam nije nedostajalo**“ Ovaj odlomak opisuje Božiju ljubav čak i pored Izraelove pobune protiv njega (nedostatka vere u njegovo obećanje da će im dati zemlju Hanaan).

Razdoblje lutanja pustinjom je bilo kazna za maloverno pokolenje Izraelaca, ali se pretvorilo u vreme Jahveovog ličnog prisustva i staranja. Rabini ga zovu Jahveovim i Izraelovim medenim mesecom. Jahve im je pružao:

1. Zaštitu
2. Lično vodstvo
3. Hranu
4. Vodu
5. Odeću koja se nije cepala
6. Pobedu u borbi

PONOVLJENI ZAKONI 2:8-15 (SSP)

⁸Tako smo prošli kraj svojih srodnika [*NASB – braće*], Isavovih potomaka, koji žive u Seiru. Sa puta koji iz Elata i Ecjon-Gevera vodi u Aravu skrenuli smo na put koji preseca Moavsku pustinju. ⁹Tada mi je GOSPOD rekao: »Ne uznemiravajte Moavce i ne zapodevajte boj s njima, jer vam nijedan deo njihove zemlje neću dati u posed. Ar sam dao u posed Lotovim potomcima.« ¹⁰(U Moavu su nekad živeli Emijci, narod snažan i brojan, visokog rasta kao Anakovci. ¹¹I njih su, kao i Anakovce, smatrali Refajcima, ali su ih Moavci zvali Emijcima. ¹²U Seiru su nekad živeli Horijci, ali su ih Isavovi potomci isterali, ztrli i nastanili se na njihovom, baš kao što je i Izrael učinio u zemlji koju mu je dao GOSPOD.) ¹³GOSPOD je rekao: »Sada se spremite i pređite preko potoka Zereda.« I mi smo prešli preko potoka Zereda. ¹⁴Otkad smo otišli iz Kadeš-Barnee, pa do prelaska preko potoka Zereda, prošlo je trideset osam godina. Do tada je ceo onaj naraštaj ratnika izumro iz tabora, kao što im se GOSPOD i bio zakleo. ¹⁵GOSPODNJA ruka bila je protiv njih sve dok ih nije sasvim uklonio iz tabora.

2:8 „Tako smo prošli kraj svojih srodnika [*NASB – braće*], Isavovih potomaka, koji žive u Seiru“ Reč „braća“ je ovde donekle ironično upotrebljena. Oni jesu bili srodnici i poticali su od istih predaka, Isaaka i Reveke, ali su se ponašali kao da uopšte nisu rođaci.

„Seir“ je naziv za planinski predeo u zemlji Edom, pa su „Seir“ i „Edom“ stoga sinonimi.

2:8,27 „Sa puta koji iz Elata i Ecjon-Gevera vodi u Aravu“ Ovo se odnosi na Carev drum, koji ide od Akabskog zaliva do Damaska (vidite: Ponovljeni zakoni 2:1 i Brojevi 20:17,19; 21:22).

2:8 „Elat“ Ovo doslovno znači „palme“ (BDB 19). Verovatno se nalazi blizu Ecjon-Gevera (vidite: Prva o carevima 9:26), na severnom kraju Akabskog zaliva.

■ **„na put koji preseca Moavsku pustinju“** Na mapi 10 u atlasu *MacMillan Bible Atlas*¹¹⁵ ovaj put je ucrtan uporedo s Carevim drumom, istočno od njega. Njegov južni kraj prolazi kroz Edom i poznat je kao „put kroz Edomsku pustinju“ (vidite: Druga o carevima 3:8). Carev drum i ovaj manji pustinjski put spajali su se kod Rabe Amonske, istočno od Jerihona.

2:9 „Ne uznemiravajte Moavce i ne zapovedajte boj s njima“ Ovo je podudarno Ponovljenim zakonima 2:5, gde se govori o Edomu. Reči su drugačije, ali misao je ista.

Oba GLAGOLA su JUSIVI:

1. „ne uznemiravajte“ (BDB 849 III, KB 1015, JUSIV *kala*, vidite: Izlazak 23:22; Jestira 8:11)

2. „ne zapovedajte“ (BDB 173, KB 202, JUSIV *hitpaela*, Ponovljeni zakoni 2:19,24; Poslovice 28:4; Danilo 11:10)

■ **„Ar“** Ova reč označava Moav ili njegov glavni grad (vidite: Brojevi 21:15,28; Ponovljeni zakoni 2:9,18,29; Isaija 15:1). Nalazio se na levoj obali reke Arnon.

■ **„dao u posed Lotovim potomcima“** Vidite Postanje 19:37-38.

2:10-12 Ovi stihovi su opaska urednika, kao i Ponovljeni zakoni 2:20-23; 3:9,11,13-14. Ovo su nazivi za divove: (1) *Emijci* (Ponovljeni zakoni 2:10,11), (2) *Anakovci* (stihovi 10,11,21) i (3) *Refajci* (Ponovljeni zakoni 2:11,20). Ovi nazivi mogu da znače (a) krupni ili visoki, (b) određenog etničkog porekla, a (c) kasnije, u Isaiji i Jeremiji, koristili su se za mrtve. Ovde se verovatno radi o njihovoj veličini. Vidite posebnu temu kod 1:28.

2:12 „Horijci“ Postoje određene rasprave o odnosu između Horijaca (BDB 360) i Hurijanaca (ABD, tom 3, str. 335-338). Ja ne mislim da je to isti narod (ABD, tom 3, str. 288), nego smatram da su u pitanju dva naroda, mada nisam dogmatičan po tom pitanju (vidite: NET, str. 348, pod brojem 5). Horijci su bili plemenski narod koji je živeo u oblasti Edoma, to jest Seira, pre nego što su Edomci postali narod (vidite: Postanje 14:6; 36:20-30).

2:13 „Sada se spremite i predite“ Ova dva GLAGOLA (BDB 877, KB 1086 i BDB 716, KB 778) su IMPERATIVI *kala*. Jahve je i dalje govorio Mojsiju šta da radi.

■ **„preko potoka Zereda“** Ovo je ime vadija između Moava i Edoma (vidite: Brojevi 21:12). Vadi nije reka, nego vododerina ispunjena nanosom, gde voda protiče samo povremeno, tokom kišnog razdoblja. Nanos u vadiju često obrazuje „put“. Ovaj vadi je bio granica između Edoma i Moava.

Značenje reči „Zered“ (BDB 279) je nepoznato.

2:14 „Otkad smo otišli iz Kadeš-Barnee, pa do prelaska preko potoka Zereda, prošlo je trideset osam godina“ Ovaj stih sažima razdoblje lutanja pustinjom (vidite: Ponovljeni zakoni 2:7).

2:14,16 „ceo onaj naraštaj ratnika“ „Ratnici“ su bili svi muškarci između dvadeset i pedeset godina starosti (vidite: Izlazak 30:14; 38:26; Brojevi 1:3; 14:29). Celo to zlo, neverujuće pokolenje (koje nije verovalo u Jahveova obećanja) moralo je da umre (vidite: Ponovljeni zakoni 2:15) pre nego što mlađi Izraelci počnu zauzimanje obećane zemlje.

---

115 Biblijski atlas Makmilan, prim. prev.

■ „kao što im se GOSPOD i bio zakleo“ Vidite: Brojevi 14:28-29; Ponovljeni zakoni 1:34-35.

2:15 „GOSPODNJA ruka“ Vidite Posebnu temu ispod.

POSEBNA TEMA – BOG OPISAN KAO ČOVEK (ANTROPOMORFNO IZRAŽAVANJE)
(SPECIAL TOPIC: GOD DESCRIBED AS A HUMAN [ANTHROPOMORPHIC LANGUAGE])

I. Ovakav način izražavanja je veoma čest u Starom zavetu. Evo nekih primera:

A. Delovi ljudskog tela:

1. Oči – Postanje 1:4,31; 6:8; Izlazak 33:17; Brojevi 14:14; Ponovljeni zakoni 11:12; Zaharija 4:10
2. Ruke – Izlazak 15:17; Brojevi 11:23; Ponovljeni zakoni 2:15
3. Ispružena ruka – Izlazak 6:6; 15:16; Ponovljeni zakoni 4:34; 5:15; 26:8
4. Uši – Brojevi 11:18; Prva o Samuilu 8:21; Druga o carevima 19:16; Psalam 5:1; 10:17; 18:6
5. Lice – Izlazak 33:11; Brojevi 6:25; 12:8; Ponovljeni zakoni 34:10
6. Prst – Izlazak 8:19; 31:18; Ponovljeni zakoni 9:10; Psalam 8:3
7. Glas – Postanje 3:8,10; Izlazak 15:26; 19:19; Ponovljeni zakoni 26:17; 27:10
8. Stopala – Izlazak 24:10; Jezekilj 43:7
9. Ljudski oblik – Izlazak 24:9-11; Psalam 47; Isaija 6:1; Jezekilj 1:26
10. Anđeo GOSPODNJI – Postanje 16:7-13; 22:11-15; 31:11,13; 48:15-16; Izlazak 3:4,13-21; 14:19; Sudije 2:1; 6:22-23; 13:3-22

B. Fizičke aktivnosti (vidite primere):

1. Govor kao sredstvo stvaranja – Postanje 1:3,6,9,11,14,20,24,26
2. Hod (zvuk hodanja) u Edenu – Postanje 3:8; Levitska 26:12; Ponovljeni zakoni 23:14; Avakum 23:14
3. Zatvaranje vrata Nojeve lađe – Postanje 7:16
4. Mirisanje žrtve – Postanje 8:21; Izlazak 29:18,25; Levitska 26:31; Amos 5:21
5. Silazak – Postanje 11:5; 18:21; Izlazak 3:8; 19:11,18,20
6. Sahranjivanje Mojsija – Ponovljeni zakoni 34:6

C. Ljudska osećanja (neki primeri):

1. Žaljenje/kajanje – Postanje 6:6,7; Izlazak 32:14; Sudije 2:18; Prva o Samuilu 15:29,35; Amos 7:3,6
2. Bes – Izlazak 4:14; 15:7; Brojevi 11:10; 12:9; 22:22; 25:3,4; 32:10,13,14; Ponovljeni zakoni 6:15; 7:4; 29:20
3. Ljubomora – Izlazak 20:5; 34:14; Ponovljeni zakoni 4:24; 5:9; 6:15; 32:16,21; Isus Navin 24:19
4. Gnušanje/gađenje – Levitska 20:23; 26:30; Ponovljeni zakoni 32:19

D. Porodični pojmovi (neki primeri):

1. Otac
  - a. Izraela – Izlazak 4:22; Ponovljeni zakoni 14:1; Isaija 1:2; 63:16; 64:8; Jeremija 31:9; Osija 11:1
  - b. Carev otac – Druga o Samuilu 7:11-16; Psalam 2:7
  - c. Metafore očinskih postupaka – Ponovljeni zakoni 1:31; 8:5; Psalam 27:10;

Poslovice 3:12; Jeremija 3:4,22; 31:20; Osija 11:1-4; Malahija 3:17

2. Roditelj – Osija 11:1-4
3. Majka – Isaija 49:15; 66:9-13 (slika majke dojilje)
4. Verni mladoženja – Osija 1–3

II. Svrha čovekolikog izražavanja:

- A. Ovakvo izražavanje je neophodno da bi se Bog objavio ljudima. Ne postoji drugi rečnik sem palih, svetovnih reči. Čak i preovlađujući pojam Boga kao pripadnika muškog pola spada u čovekolike opise, jer Bog je duh!
- B. Bog se objavio pomoću najznačajnijih uloga koje ljudi imaju u životu (otac, majka, roditelj, muž).
- C. Iako je ovo ponekad neophodno (npr. Postanje 3:8), Bog ne želi da bude ograničen ni na jedan fizički oblik (vidite: Izlazak 20; Ponovljeni zakoni 5).
- D. Vrhunac čovekolikosti je Isusovo utelovljenje! Bog je postao fizički dodirljiv (vidite: Prva Jovanova 1:1-3). Božija poruka je postala Božija Reč (vidite: Jovan 1:1-18).

III. Džordž Kerd (G. B. Caird) je napisao dobru kratku raspravu o ovoj temi u enciklopediji *The International Standard Bible Encyclopaedia*¹¹⁶, str. 152-154: *The Language and Imagery of the Bible*¹¹⁷, poglavlje 10: „Anthropomorphism“¹¹⁸.

PONOVLJENI ZAKONI 2:16-25 (SSP)

¹⁶A kada je umro i poslednji od tih ratnika, ¹⁷GOSPOD mi je rekao: ¹⁸»Danas ćete kod Ara proći kraj moavskog područja. ¹⁹Kada se primaknete Amoncima, ne uznemiravajte ih i ne zapodevajte kavgu s njima, jer vam neću dati u posed nijedan deo njihove zemlje. Dao sam je u posed Lotovim potomcima.« ²⁰(I ta zemlja se smatrala zemljom Refajaca, koji su nekad živeli u njoj, a Amonci su ih zvali Zamzumcima. ²¹Bio je to snažan i brojčan narod, visokog rasta kao Anakovci. GOSPOD ih je zatro ispred Amonaca, koji su ih isterali i nastanili se na njihovom, ²²baš kao što je učinio i za Isavove potomke, koji žive u Seiru, kada je ispred njih zatro Horijce. Oni su ih isterali, pa i dan-danas žive na njihovom. ²³Avijce, koji su živeli po selima sve do Gaze, zatrli su Kaftorci, koji su došli sa Kaftora, i naselili se na njihovom.) ²⁴»Sada se spremite, krenite i pređite preko klanca Arnona. Evo [NASB – gle] predao sam ti u ruke Sihona Amorejca, cara Hešbona, i njegovu zemlju. Počni da je zaposedaš i s njim zapodeni boj. ²⁵Od danas počinjem da unosim užas i strah od tebe u sve narode pod nebom. Kada čuju za tebe, drhtaće i tresti se od straha zbog tebe.«

2:16 „kada je umro i poslednji od tih ratnika“ Ovo pokazuje ravnotežu između Božije ljubavi i Božije pravde. Božiji cilj nije bio samo da kazni, nego da pomogne svom narodu da uči na svojim greškama. Stoga je on učinio da ovaj narod, koji je bio pod njegovom smrtnom kaznom, luta trideset osam godina, ali on ih je hranio, voleo i starao se o njima. Kazna nije bila nagla smrt, nego prevremena smrt. Svi muškarci koji su iz Egipta došli u Kadeš Barneu i koji su tada imali dvadeset godina i više sada su bili mrtvi, osim Isusa Navina i Kaleva.

116 Standardna međunarodna biblijska enciklopedija, prim. prev.

117 Jezik i slikovito izražavanje u Bibliji, prim. prev.

118 Čovekolikost, prim. prev.

2:19 Ovo je podudarno Ponovljenim zakonima 2:5 i 2:9. U pitanju su isti GLAGOLI kao u 9. stihu. Prvi od njih (*BDB 849, KB 1015*) je JUSIV po značenju, ali ne i po obliku. Drugi (*BDB 173, KB 202*) je JUSIV *hitpaela*. I Amonci su bili srodnici Izraelaca, preko Lota.

2:20 „I ta zemlja se smatrala zemljom Refajaca“ Refajci su bili etnička grupa koja je živela na tom mestu. Oni su se zvali i *Zamzumci*. Stih 21. pokazuje da su i oni bili divovi (vidite: Ponovljeni zakoni 2:9). Vidite Posebnu temu kod 1:28.

■ **„Zamzumci“** Vidite Postanje 14:5.

2:21 Jahve je bio veran Isavovim potomcima (Ponovljeni zakoni 2:5,22) i Lotovim potomcima (Ponovljeni zakoni 2:9-10,21-22). Isti rečnik vezan za „sveti rat“ koji je upotrebljen da se opišu Izraelove pobe- de prilikom osvajanja obećane zemlje upotrebljen je i da se opiše kako su Edomci i Amonci zauzeli svo- ja područja.

2:23 „Avijce“ Ova reč (*BDB 732*) ima dva značenja:

1. Narod koji je stanovao u zemlji južno od Palestine. Njih je pokorio jedan egejski narod (Filistej- ci. Olbrajt (Albright) ih čak povezuje sa naseobinama Hiksa (vidite: *ABD*, tom 1, str. 531). Ovo poglavlje navodi prvobitne stanovnike tih mesta koji su bili poraženi i kojima je zemlja bila odu- zeta.
2. Kasnije, u Knjizi Isusa Navina, ova reč postaje ime grada na području dodeljenom Venijaminu (vidite: Isus Navin 18:23). Neki stručnjaci pretpostavljaju da je to bio narod iz Aja.

■ **„Kaftorci, koji su došli sa Kaftora“** Ova reč (*BDB 499*) bi moglo da označava ostrvo Krit, Kipar, Kapadokiju ili severni Egipat (vidite: Postanje 10:13-14). Ne znamo tačno. Kaftorci (množina reči Kaf- tor) su možda bili susedi ili srodnici Filistejaca (vidite: Postanje 10:14; Jeremija 47:4; Amos 9:7).

2:24 Ovaj stih sadrži nekoliko zapovesti:

1. „Sada se spremite“ – *BDB 877, KB 1086, IMPERATIV kala*, vidite: Postanje 13:17
2. „krenite“ – *BDB 652, KB 704, IMPERATIV kala*, vidite: Ponovljeni zakoni 1:19; 2:1
3. „pređite preko“ – *BDB 716, KB 778, IMPERATIV kala*, vidite: Isaija 23:12
4. „Gle“ – *BDB 906, KB 1157, IMPERATIV kala*
5. „Počni“ – *BDB 320 III, KB 319, IMPERATIV hifila*, vidite: Ponovljeni zakoni 2:31
6. „da je zaposeđaš“ – *BDB 439, KB 441, IMPERATIV kala*, vidite: Ponovljeni zakoni 1:8,21; 2:31; 9:23
7. „zapodeni“ – *BDB 173, KB 202, IMPERATIV hitpaela*, vidite: Ponovljeni zakoni 2:5,9,19; Danilo 11:10

Jahve je zapovedao, ohrabrivao i podsticao svoj narod da mu veruje i da, za razliku od svojih rodite- lja, bude poslušan njegovoj reči. Zemlja će biti njihova ako budu postupali po veri!

■ **„Amorejca“** Vidite beleške kod 1:4. Glavni grad ovog carstva bio je Hešbon i nalazio se na području dodeljenom Ruvimovom plemenu.

■ **„GOSPODNJA ruka“** Ovo je čovekolik opis Boga (vidite 15. stih), jer Bog nema ruke niti fizičko telo. Bog je duh, ali o njemu možemo smisljeno da govorimo jedino pomoću reči koje razumemo i stoga o njemu govorimo kao da je čovek. Ovo je izraz koji pokazuje Božiju silu.

2:25 „danas počinjem da unosim“ Ove dve reči se u 24. stihu pojavljuju kao IMPERATIVI. Bog je bio spreman da se kao ratnik bori za njih ako mu budu verovali i ako budu započeli boj sa tamošnjim sta- novništvom!

■ **„užas i strah“** Prva reč (*BDB 808*) znači „biti užasnut“ ili „prestravljen“:

1. Izraelove neprijatelje će spopasti užas od njih – Ponovljeni zakoni 2:25; 11:25; Psalam 105:38
2. Izraelci će se plašiti Jahvea ako zgreše – Ponovljeni zakoni 28:66,67
3. Treba se plašiti Jahvea – Psalam 119:120

Druga reč (*BDB 432*) znači „strahovati“:

1. strah od Boga – Izlazak 20:20
2. poštovanje Boga – Psalam 2:11; 5:8; 90:11; 119:38
3. strah od smrti – Psalam 55:4-5
4. strah od Izraela – Ponovljeni zakoni 2:25

■ **„u sve narode pod nebom“** Ovo je očigledno preuveličavanje (cela zemlja, 4:19; Danilo 9:12) koje se odnosi na stanovnike Hanaana.

■ **„tresti se od straha“** Ovo je podudarno izrazu „užas i strah“. Taj prvi GLAGOL (*BDB 919, KB 1182, PERFEKAT kala*) znači „tresti se“ ili „drhtati“ (vidite: Poslovice 29:9; Isaija 14:9). Drugi GLAGOL (*BDB 296, KB 297, PERFEKAT kala*) znači „plesati“, „vrteti se“ (vidite: Tužbalice 4:6) ili „uvijati se“ (vidite: Isaija 23:4; 26:18 [roditi]).

PONOVLJENI ZAKONI 2:26-31 (SSP)

²⁶Iz pustinje Kedemot poslao sam glasnike Sihonu, caru Hešbona, ponudivši mu mir i rekavši: ²⁷»Pusti nas da prođemo kroz tvoju zemlju. Držaćemo se glavnog puta – nećemo skretati ni desno ni levo. ²⁸Prodaj nam hrane za jelo i vode za piće. Samo nas pusti da prođemo pešice, ²⁹kao što su nas pustili Isavovi potomci, koji žive u Seiru, i Moavci, koji žive u Aru, dok ne pređemo preko reke Jordan u zemlju koju nam daje GOSPOD, naš Bog.« ³⁰Ali Sihon, car Hešbona, nije hteo da nas pusti da prođemo, jer ga je GOSPOD, tvoj Bog, učinio tvrdoglavim i otvrdnuo mu srce, da bi ga predao u tvoje ruke, kao što je sada i učinio. ³¹GOSPOD mi je rekao: »Evo [NASB – Gle], počeo sam da ti predajem Sihona i njegovu zemlju. Počni osvajanje i zaposedni njegovu zemlju.«

2:26 „Kedemot“ Ovaj naziv se odnosi na oblast (ili naselje) severno od reke Arnon, ali ne znamo tačno gde se nalazila. Ovo je kasnije postao Levitski grad (vidite: Isus Navin 21:37).

2:27 „Pusti nas da prođemo kroz tvoju zemlju. Držaćemo se glavnog puta“ Prvi GLAGOL (*BDB 716, KB 778, KOHORTATIV kala*) često se pojavljuje u ovom istorijskom sažetku (vidite: Ponovljeni zakoni 2:4,8,13,14,18,24,27,28,29,30; 3:18,21,25,27,28; 4:14,21,22,26). Druga istaknuta osobina ovog teksta je udvajanje hebrejske reči „put“ i pratećih PREDLOGA. Na taj način je naglašeno da Izraelci neće skrenuti s glavnog puta, to jest sa Carevog drumu koji je prolazio kroz Edom, Moav i Sihonovo carstvo. Mojsije ovde kaže da su prošli kroz ta carstva ne izazivajući nevolje, čak ni kada njihovi carevi nisu hteli da propuste Izrael. Ovo je bila potpuno ista ponuda (vidite: Ponovljeni zakoni 2:29) koju je Mojsije uputio Edomu (vidite: Ponovljeni zakoni 2:6).

■ **„nećemo skretati ni desno ni levo“** Zapazite da Mojsije govori u množini. Mnoga pogrešna shvaćanja Biblije mogu se pripisati gubitku svesti o zajedničkoj prirodi biblijskog otkrivenja, koja je ustupila mesto savremenoj zapadnjačkoj usredsređenosti na pojedinca. Prava i povlastice pojedinca zasenile su starozavetni značaj zajednce.

Ova fraza je zasnovana na starozavetnom idiomu biblijske vere kao puta (npr. Psalam 119:105). Božija volja je jasno označena. Ovaj pojam je ovde doslovan (u pitanju je bio stvarni put), pa stoga i fraza

„nećemo skretati ni desno ni levo“ ima doslovno značenje, iako se obično koristi kao metafora za duhovni život (npr. Brojevi 20:17; 22:26; Ponovljeni zakoni 5:32; 17:11,20; 28:14; Isus Navin 1:7; 23:6; Prva o carevima 22:2).

2:30 „jer ga je GOSPOD, tvoj Bog, učinio tvrdoglavim i otvrdnuo mu srce“ Prvi GLAGOL (*BDB* 54, *KB* 69, PERFEKAT *piela*) znači „biti jak“. Obično se koristi u pozitivnom smislu (vidite: Ponovljeni zakoni 3:28; 31:6,7,23), ali ovde je upotrebljen podudarno s izrazom „tvrdoglav“ (vidite: Ponovljeni zakoni 15:7; Drugi dnevnik 36:13).

Drugi GLAGOL (*BDB* 904, *KB* 1151, PERFEKAT *hifila*) znači „biti tvrd“ u smislu tvrdoglavosti:

1. IMPERFEKAT *kala* je upotrebljen u Ponovljenim zakonima 1:17 i 15:18.

2. *Hifil* je upotrebljen u Izlasku 7:3 i 13:15, kada je Bog otvrdnuo faraonovo srce neposredno pre Izlaska iz Egipta.

3. *Hifil* je upotrebljen u Ponovljenim zakonima 10:16, gde Jahve upozorava Izraelce da ne otvrdnu svoja srca i da ne budu tvrdoglavi.

Broj 2 je podudaran Božijem otvrdnjavanju Sihonovog srca (tj. volje) u ovom odlomku.

Ovo je slično onome što se dogodilo faraonu: (1) Bog je otvrdnuo njegovo srce (vidite: Izlazak 7:3; 9:12; 10:1,20,27; 11:10; 14:4,8,17) ili je (2) faraon otvrdnuo svoje srce (vidite: Izlazak 8:15,32; 9:34). Ovi stihovi istovremeno pokazuju i Božiju sjevlast i slobodnu volju koju je Bog dao ljudskom rodu. Ovaj odlomak ukazuje na to da su faraon (u Izlasku) i Sihon (u Ponovljenim zakonima) imali slobodnu volju, jer inače nije jasno zašto bi Mojsije trošio vreme da im ponudi mir? U tim odlomcima se podrazumeva da Bog upravlja svime. Bog je uredio okolnosti, ali oni su odbili (vidite u knjizi *Hard Sayings of the Bible*¹¹⁹, str. 142-143). Rimljanima 9 i 10 sadrže taj isti paradoks. Poglavlje 9 je usredsređeno na Božiju sjevlast, a 10. poglavlje sadrži nekoliko ponuda za sve ljude (vidite: Rimljanima 10:4, „svakome“; Rimljanima 10:11,13, „ko god“; Rimljanima 10:12, „svima“ [dva puta]). Vidite Posebnu temu ispod.

POSEBNA TEMA – BOG MU OTVRDNU SRCE (Jovan 12:40; Rimljanima 9:18; 11:7,25)

(SPECIAL TOPIC: GOD HARDENED [John 12:40; Rimljanima 9:18; 11:7,25])

Ova zaprepašćujuća izjava postala je osnova teološkog sukoba između dva suprotstavljena teološka sistema:

1. Božija sjevlast nasuprot čovekove slobodne volje
2. Avgustin nasuprot Pelagija
3. Kalvin nasuprot Arminija

Smatram da su i jedno i drugo biblijske istine i da treba da ih držimo u teološkoj napetosti (vidite Posebnu temu – Izabranje, predodređenje i potreba za teološkom ravnotežom). Međusobno ih povezuje pojam „saveza“ (vidite Posebnu temu – Savez). Bog uvek nastupa prvi, postavlja svoj naum i poziva pali ljudski rod (npr. Jovan 6:44,65), ali mi smo odgovorni za svoje odluke (npr. Jovan 1:12; 3:16). Ljudska odgovornost i njene posledice omogućuju čovekovu slobodu (tj. „sposobnost duše“ – sposobnost svakog pojedinca za odnos sa Bogom)! Moralni postupci se zasnivaju na stvarnim izborima, koji imaju posledice u vremenu i u večnosti! Sveto pismo potvrđuje obe istine (tj. teološke strane; vidite Posebnu temu – Istočnjačka književnost [biblijski paradoksi])!

Svakako je moguće da ova teološka teškoća potiče od našeg pogrešnog shvatanja drevnih hebrejskih teoloških idioma. Izraelovo jedinstveno jednobojstvo zahtevalo je da ga Izrael brani u svim tačkama i stoga su Jevreji zastupali stav da je Jahve uzrok svega (vidite Posebnu temu – Jednobojstvo) i da se ništa ne dešava samo od sebe. Postoji samo jedan jedini uzrok – Jahve. Zbog tekstova koji

ovo potvrđuju (vidite: Propovednik 7:14; Isaija 45:7; Amos 3:6) savremeni ljudi su:

1. Bogu pripisali zlo
2. Otišli u krajnost u stavovima o Božijoj svesti

POSEBNA TEMA – SRCE (NOVI ZAVET) (SPECIAL TOPIC: THE HEART [NT])

Grčka reč *kardia* se u *Septuaginti* i Novom zavetu koristi kao prevod hebrejske reči *lev* (*BDB* 523, *KB* 513), a upotrebljena je na nekoliko načina – vidite u leksikonu *A Greek-English Lexicon*¹²⁰, pisci Bauer (Bauer), Arnt (Arndt), Gingrič (Gingrich) i Danker (Danker), drugo izdanje, str. 403-404):

1. Središte fizičkog života, metafora za osobu (vidite: Dela apostolska 14:17; Druga Korinćanima 3:2-3; Jakov 5:5)
2. Središte duhovnog života (tj. moralnog života)
  - a. Bog poznaje srce (vidite: Luka 16:15; Rimljanima 8:27; Prva Korinćanima 14:25; Prva Solunjanima 2:4; Otkrivenje 2:23)
  - b. Koristi se za duhovni život ljudi (vidite: Matej 15:18-19; 18:35; Rimljanima 6:17; Prva Timoteju 1:5; Druga Timoteju 2:22; Prva Petrova 1:22)
3. Središte misaonog života (tj. um, vidite: Matej 13:15; 24:48; Dela apostolska 7:23; 16:14; 28:27; Rimljanima 1:21; 10:6; 16:18; Druga Korinćanima 4:6; Efescima 1:18; 4:18; Jakov 1:26; Druga Petrova 1:19; Otkrivenje 18:7; srce i um su sinonimi u Drugoj Korinćanima 3:14-15 i Filipljanima 4:7)
4. Središte volje (vidite: Dela apostolska 5:4; 11:23; Prva Korinćanima 4:5; 7:37; Druga Korinćanima 9:7)
5. Središte osećanja (vidite: Matej 5:28; Dela apostolska 2:26,37; 7:54; 21:13; Rimljanima 1:24; Druga Korinćanima 2:4; 7:3; Efescima 6:22; Filipljanima 1:7)
6. Jedinstveno mesto delovanja Svetog Duha (vidite: Rimljanima 5:5; Druga Korinćanima 1:22; Galaćanima 4:6 [tj. Hristos u našim srcima, Efescima 3:17])
7. Srce je metafora za celu osobu (vidite: Matej 22:37, citat iz Ponovljenih zakona 6:5). Misli, pobude i dela pripisane su srcu i potpuno otkrivaju kakva je neka osoba. Stari zavet upotrebljava ove reči na začuđujuće načine:
  - a. Postanje 6:6; 8:21 – „GOSPOD zažali u svom srcu“, vidite i Osiju 11:8-9
  - b. Ponovljeni zakoni 4:29; 6:5; 10:12 – „svim svojim srcem i svom svojom dušom“
  - c. Ponovljeni zakoni 10:16; Jeremija 9:26 – „neobrezano srce“, vidite i Rimljanima 2:29
  - d. Jezekilj 18:31-32 – „novo srce“
  - e. Jezekilj 36:26 – „novo srce“ nasuprot „kamenog srca“ (vidite: Jezekilj 11:19; Zaharija 7:12)

2:31 Tri IMPERATIVA iz 2:24 se ponavljaju:

1. „Gle“ – *BDB* 906, *KB* 115, IMPERATIV *kala*
2. „Počni“ – *BDB* 320, *KB* 319, IMPERATIV *hifila*
3. „zaposedni“ – *BDB* 439, *KB* 441, IMPERATIV *kala*

PONOVLJENI ZAKONI 2:32-37 (SSP)

³²Kada je Sihon sa svom svojom vojskom izašao da s nama povede boj kod Jahaca, ³³GOSPOD, naš Bog, predao ga je nama i mi smo ga porazili, zajedno sa njegovim sinovima i svom njego-

120 Grčko-engleski leksikon, prim. prev.

vom vojskom. ³⁴Tada smo zauzeli sve njegove gradove i potpuno ih uništili – i muškarce i žene i nejač – nikog nismo ostavili u životu. ³⁵A stoku i plen iz gradova koje smo zauzeli uzeli smo za sebe. ³⁶Od Aroera, na rubu klanca Arnona, i od grada u klancu, pa sve do Gilada, nijedan grad nije mogao da nam se suprotstavi [NASB – nam nije bio previsok] – GOSPOD, naš Bog, predao nam ih je sve. ³⁷Jedino se nisi primicao zemlji Amonaca, ni onoj uz potok Jabok, ni gradovima u gorskom kraju, kao što je GOSPOD, naš Bog, i zapovedio.

2:32 „izašao da s nama povede boj“ Sihon je bio poražen zato što je napustio svoje utvrđene gradove i bio pobeđen na poljanama. Ovo je dobar primer kako je Bog upotrebio ljudski ponos da postigne svoj cilj.

■ **„Jahac“** Nismo sigurni u tačan položaj ovog mesta, ali znamo da je bilo na istočnoj strani Jordana, u Sihonovom carstvu, verovatno južno od glavnog grada Hešbona, jer su Izraelci dolazili s juga.

2:33 „naš Bog, predao ga je nama“ I ovde su, kao i u 31. stihu, istovremeno jasno vidljive i Božija sveltast (Ponovljeni zakoni 2:32a – Bog ga je predao, *BDB 678, KB 733, IMPERFEKAT kala*) i čovekova sloboda (Ponovljeni zakoni 2:32b, „mi smo ga porazili“, *BDB 645, KB 697, IMPERFEKAT hifila*).

2:34 „nikog nismo ostavili u životu“ To je bilo načelo svetog rata (*herem-a, BDB 355 I, vidite: Ponovljeni zakoni 3:6*). Svi su bili pobijeni jer je taj narod veoma dugo bio grešan (vidite: Ponovljeni zakoni 7:16; 20:14). Postanje 15:16 kaže „greh Amorejaca još nije navršio meru“, što znači da je Bog dugo čekao da mu se oni odazovu. Oni se nisu pokajali i kazna je konačno došla. Da nisu uništeni, iskvarili bi bogoslužbeni sistem i teologiju koja je bila data Izraelu na gori Sinaj. „Sveti rat“ je bio kazna za njih, a zaštita za Izraelce!

2:35 „A stoku i plen iz gradova koje smo zauzeli uzeli smo za sebe“ Ovo je primer ograničenog prokletstva (npr. 3:6-7; Isus Navin 8:2,27; 11:14), što znači da su mogli da uzmu određene vrste plena kad su uništili taj narod. To je povezano sa starozavetnim pojmom svetog rata – bitka je pripadala Jahveu i stoga mu je pripadao i plen (npr. Jerihon, Isus Navin 7).

2:36

NASB „grada u dolini“
NKJV „grada u klancu“
NRSV „grada u vadiju“
TEV „grada u središtu te doline“
NJB „grada dole u dolini“

Raznovrsnost engleskih prevoda pokazuje postojeće mogućnosti. Smatram da grad nikad ne bi bio izgrađen u samom vadiju zbog opasnosti od naglih poplava i stoga mi se dolina čini kao najbolji prevod.

■ **„nijedan grad nije mogao da nam se suprotstavi [NASB – nam nije bio previsok]“** Božiji narod je u prošlosti ustuknuo jer su gradovi bili suviše dobro utvrđeni, a njihovi stanovnici suviše visoki. Ali sada su govorili: „Ti ljudi su krupni, ali mi ćemo ih poraziti uz Božiju pomoć“ (vidite: Ponovljeni zakoni 1:28).

2:37 Oblast ovog osvajanja je bila veoma precizno određena (Božijom zapovešću, vidite: Ponovljeni zakoni 2:5,9,19).

PITANJA ZA RAZMATRANJE

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Ova pitanja za razmatranje su data da vam pomognu da razmislite o najvažnijim stavkama ovog dela knjige. Njihov cilj je da vas izazovu na razmišljanje, ali ona nisu sveobuhvatna.

1. Ispratite put ovog osvajanja na mapi.
2. Ko su bili divovi?
3. Kako objasniti 34. stih?

PONOVLJENI ZAKONI 3

PODELA NA PASUSE U SAVREMENIM ENGLESKIM PREVODIMA

NKJV	NRSV	TEV	NJB
Pobeda nad carem Ogom 3:1-11	Istorijski pregled (1:1-3:29) 3:1-7 3:8-17	Izraelova pobeda nad carem Ogom 3:1-2 3:3-7 3:8-10 3:11	Osvajanje Ogovog carstva 3:1-7 3:8-11
Podela zemlje istočno od Jordana 3:12-17		Plemena koja su se naselila istočno od Jordana 3:12-13a 3:13b-14 3:15-17	Podela Transjordanije 3:12-17 Mojsije daje dalja uputstva
3:18-22	3:18-22	3:18-20 3:21-22	3:18-22
Zabrana Mojsiju da uđe u obe- ćanu zemlju 3:23-29	3:23-29	Mojsiju nije bilo dozvoljeno da uđe u Hanaan 3:23-25 3:26-28 3:29	3:23-28 3:29

TREĆI KRUG ČITANJA (vidite str. xix)

PRATITE NAMERU BOGONADAHNUTOG PISCA NA NIVOU PASUSA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Pročitajte celo poglavlje odjednom. Prepoznajte njegove teme. Uporedite svoju podelu po temama s podelama u pet prevoda u tabeli koja je iznad. Podela na pasuse nije bogonadahnutu, ali je ključ za praćenje piščeve namere, a to je srž tumačenja. Svaki pasus ima samo jednu jedinu temu.

1. Prvi pasus
2. Drugi pasus
3. Treći pasus
4. Itd.

PONOVLJENI ZAKONI 3:1-7 (SSP)

¹Onda smo skrenuli i pošli putem prema Bašanu, a Og, car Bašana, izašao je sa svom svojom vojskom da s nama zapodene boj kod Edreja. ²GOSPOD mi je rekao: »Ne plaši ga se, jer sam ti ga predao u ruke, zajedno sa svom njegovom vojskom i zemljom. Učini s njim kao što si učinio sa Sihonom, carem Amorejaca, koji je vladao u Hešbonu.« ³Tako nam je GOSPOD, naš Bog, u ruke predao i bašanskog cara Oga i svu njegovu vojsku. Porazili smo ga, ne ostavivši nikoga u životu. ⁴Zauzeli smo sve njegove gradove. Nije bilo grada, od njih šezdeset, a da im ga nismo oteli – celu pokrajinu Argov, Ogovo carstvo u Bašanu. ⁵Svi ti gradovi bili su utvrđeni visokim zidinama i kapijama sa prevornicama, a bilo je tamo i mnogo neutvrđenih sela. ⁶Potpuno smo ih uništili, kao što smo učinili i sa hešbonskim carem Sihonom. Uništili smo svaki grad – i muškarce i žene i nejač – ⁷a svu stoku i plen iz njihovih gradova uzeli smo za sebe.

3:1 „pošli putem“ Ovo se onosi na Carev drum. To je bio put koji vodi kroz zemlje istočno od Jordana, a prolazio je kroz središte Edoma, Moava i Amona. To je bio glavni karavanski put od Akabskog zaliva do Damaska.

■ **„Bašan“** Ovo ime znači „gladak“ (*BDB* 143), a odnosi se na najkvalitetnije poljoprivredno zemljište (u kom nije bilo kamenja). To je bila veoma plodna i pošumljena zemlja u severnom delu oblasti istočno od Jordana, severno od reke Jarmuk ili možda reke Jabok, a odmah južno od podnožja gore Hermon, što znači da je tu pripadao i deo oblasti poznate kao Gilad. Bio je poznat po svojim stablima i velikim krdimama stoke.

■ **„Og, car Bašana“** Vidite: Brojevi 21:33-35; Ponovljeni zakoni 1:4.

■ **„kod Edreja“** Ovaj grad se nalazio na račvanju reke Jarmuk i bio je jedno od carskih sedišta. Glavni grad je bio Aštarot na severu. Og se ovde sukobio s Izraelom, verovatno koristeći reku u odbrambene svrhe.

3:2 „GOSPOD mi je rekao“ Vidite beleške kod Ponovljenih zakona 2:2.

■ **„Ne plaši ga se“** Ovaj GLAGOL (*BDB* 431, *KB* 432, IMPERFEKAT *kala* upotrebljen kao JUSIV) se često pojavljuje u Ponovljenim zakonima (npr. 1:19,21,29; 2:4; 3:2,22; 4:10). Bog se borio za njih („sveti rat“, npr. Brojevi 21:34; Isus Navin 10:8; 11:6).

<i>NASB, NKJV</i>	“ja sam ti ga predao“
<i>NRSV</i>	“ja sam ti ga predao“
<i>TEV</i>	“ja ću ti ga dati“
<i>NJB</i>	“prepustio sam ga tebi na milost i nemilost“

Ovaj GLAGOL (*BDB* 678, *KB* 733, PERFEKAT *kala*) je veoma čest, a znači „dati“, „staviti“ ili „postaviti“. Zapazite kako je upotrebljen u ovom odlomku Ponovljenih zakona (vidite: Ponovljeni zakoni 1:8,15,20,21,25,27,35,36,39; 2:5,9,12,19,24,25,28,29,30,31,33,36; 3:2,3,12,13,15,16,18,19,20; 4:1,8,21,38,40). Jahve je Bog koji daje. Postoji samo jedan Bog!

■ **„Porazili smo ga, ne ostavivši nikoga u životu“** Ovo je rečnik koji opisuje stvarnost „svetog rata“, a odražava jevrejski pojam *herem* koji znači „pod prokletstvom“ (vidite: Ponovljeni zakoni 3:6). Sledi uzorak starozavetnih pojavljivanja ove reči koji nam pokazuje načine na koje se koristila. Ovo je pojam *herem*, to jest „sveti rat“, „prokletstvo“ ili „korban“:

1. Potpuno uništenje – ništa što diše nije ostavljano u životu i nije smeo da se uzme nikakav materijalni plen (vidite: Ponovljeni zakoni 20:16-18; Prva o Samuilu 15:3; Isus Navin 7)
2. Ubijanje svih ljudi, ali poštediti stoke (vidite: Ponovljeni zakoni 2:34,35; 3:6,7)
3. Ubijanje samo muškaraca (vidite: Ponovljeni zakoni 20:10-15)

3:4 „pokrajinu Argov“ Reč „pokrajina“ (*BDB* 286) doslovno znači „nit“, a koristila se za:

1. Uže
2. Traku za merenje
3. Komad zemlje (tj. pokrajinu, vidite: Isus Navin 17:5, ili nasledstvo, vidite: Ponovljeni zakoni 32:9; Isus Navin 17:14)
4. Skupinu ljudi (npr. skupinu proroka, vidite: Prva o Samuilu 10:5,10)

■ **„Argov“** Ova reč (*BDB* 918) je ime oblasti ili predela u zemlji Bašan (vidite: Ponovljeni zakoni 3:4,13,14; Prva o carevima 4:13). Njen koren je možda povezan s rečju „busen“ (*BDB* 918) ili „gomila“ (*BDB* 918), ali nismo sigurni u to.

3:5 „Svi ti gradovi bili su utvrđeni visokim zidinama i kapijama sa prevornicama“ Ti gradovi su bili građeni od blokova vulkanskog kamena. Bili su prilično veliki i predstavljali su veoma zastrašujuć prizor. Njihova veličina je možda odražavala to što su njihovi stanovnici pripadali posebnoj rasi ljudi. Ipak, vera Izraelaca je bila jača od njihovog straha od divova (vidite: Ponovljeni zakoni 2:20-24).

U priručniku *The Handbook on Deuteronomy*¹²¹ (izdavač: *United Bible Societies*¹²², str. 68-69) se spominje da izraz „kapije sa prevornicama“ verovatno označava dvostruke kapije sa metalnom rudom preko obe. To bi moglo da objasni množinu reči „kapija“: (1) možda je tamo bilo više od jedne kapije (2) ili su to možda bile tada uobičajene unutrašnja i spoljašnja kapija (tj. komore).

3:6

NASB, NKJV,

<i>NRSV</i>	„potpuno uništili“
<i>TEV</i>	„uništili“
<i>NJB</i>	„prokletstvo uništenja“
<i>REB</i>	„pod teškim prokletstvom“
<i>JPSOA</i>	„prokleti“

Ovaj GLAGOL (*BDB* 355, *KB* 353) je u ovom stihu upotrebljen dva puta (IMPERATIV *hifila* i APSOLUTNI INFINITIV *hifila*). Njegovo osnovno značenje je „predati Bogu“, pri čemu predato postaje suviše sveto za ljudsku upotrebu i mora biti uništeno. Obično se pojavljuje u odlomcima o „svetom ratu“ (vidite: Ponovljeni zakoni 2:34; 7:2; Izlazak 22:20; Isus Navin 6:17,21) da se pokaže da pobjeda, a stoga i plen, pripadaju Jahveu. U ovim odlomcima o osvajanju, Bogu su bili predati Hanaanci i njihova imovina. Oni su bili kažnjeni zbog svojih gnusnih greha i nevoljnosti da se pokaju (vidite: Postanje 15:16; Levitska 18:24-26; Ponovljeni zakoni 9:5).

Dobru raspravu o „svetom ratu“ možete pronaći u knjizi *Ancient Israel: Social Institutions*¹²³, Rolan Devo (Roland de Vaux), tom 1, str. 258-267.

121 Priručnik za Ponovljene zakone, prim. prev.

122 Ujedinjena biblijska društva, prim. prev.

123 Drevni Izrael: Društvene ustanove, prim. prev.

PONOVLJENI ZAKONI 3:8-11 (SSP)

⁸Tako smo u to vreme od ova dva amorejska cara oteli zemlju istočno od reke Jordan, od klanca Arnona sve do gore Hermon. ⁹(Sidonci Hermon zovu Sirjon, a Amorejci ga zovu Senir.) ¹⁰Zauzeli smo sve gradove na visoravni, ceo Gilad i ceo Bašan sve do Salhe i Edreja, gradova Ogovog carstva u Bašanu. ¹¹(Od Refajaca je bio preostao samo bašanski car Og. Postelja mu je bila od gvožđa, devet lakata duga i četiri lakta široka¹²⁴. Ona se još nalazi u Rabi Amonskoj.)

3:8 „Tako smo u to vreme od ova dva amorejska cara oteli zemlju“ Stih 24 kaže da je to bila „jaka ruka Božija“, što na čovekolik način (vidite posebnu temu kod 2:15) izražava Božiju silu i moć. Ovde ponovo vidimo spregu Božije svesti i ljudskih napora.

■ **„do gore Hermon“** Gora Hermon je bila severna granica zemlje koju je Bog dao Izraelcima. To je najveća planina u celoj oblasti i nalazi se u Libanu, severno od mora Kineret (tj. Galilejskog mora). Njeno ime (*BDB* 356) je vezano za reč *herem* (što znači „predato“). Tamo su se nalazili mnogi hramovi – vidite: *Ancient Israel: Social Institutions*¹²⁵, Rolan Devo (Roland deVaux), str. 279-282. To je bila severna granica osvojenih zemalja (vidite: Sudije 1:1).

3:9 „Sidonci“ Sidon je bio glavni grad drevne Fenikije (vidite: Prva o carevima 16:31). Nalazio se na obali, ispod Tira, koji je kasnije postao glavni grad. Pošto se ovde spominje Sidon, a ne Tir, to ukazuje na starost ovog teksta.

■ **„Sirjon“** Ova reč (*BDB* 970, Psalam 29:6), upotrebljena za goru Hermon, pronađena je i u ugaritskim tekstovima, što isto pokazuje starost ovog teksta.

■ **„Senir“** Ova reč (*BDB* 972, vidite: Prvi dnevnic 5:23; Pisma nad pesmama 4:8; Jezekilj 27:5) pronađena je i u zapisima Salmanasara III, koji je napao Damask.

3:10

NASB, TEV „visoravan“
NKJV „ravnica“
NRSV, NJB „visoravan“

Ova reč (*BDB* 449) znači „ravno mesto“. Mogla bi da se odnosi na ravnicu ili na visoravan. Ovde se odnosi na visoravan između reke Arnon i grada Hešbona (vidite: Ponovljeni zakoni 4:43; Isus Navin 13:9,16,17,21; Jeremija 48:8,21). Ona je pripadala Moavu i kasnije je dodeljena Ruvimovom plemenu (vidite: Isus Navin 20:8).

■ **„Gilad“** Ova reč (*BDB* 166) je nepoznatog porekla i značenja. Njena narodska definicija (igra reči) data je u Postanju 31:48. Može da se odnosi na:

1. pleme (npr. Brojevi 26:29; Sudije 5:17)
2. zemlju (npr. Postanje 37:25)

Uvek se odnosi na oblast na istočnoj strani reke Jordan, severno od reke Arnon, do zemlje Bašan.

■ **„do Salhe“** Izgleda da je ovaj grad bio jugoistočna granica Bašana i često se, zajedno s gorom Hermon, koristila da označi granice Bašana (vidite: Isus Navin 12:5; 13:11; Prvi dnevnic 5:11).

124 *devet ... široka* 4,05 metara duga i 1,8 metara široka (napomena iz SSP-a, prim. prev.)

125 Drevni Izrael: Društvene ustanove, prim. prev.

3:11 Izgleda da je ovo opaska urednika, poput stihova 2:10-12,20; 3:9.

■ „**Od Refajaca**“ Ova reč može da označava (1) etničku grupu; (2) divove ili (3) svet mrtvih. Kontekst ukazuje na to da se ovde govori o divovima (vidite Posebnu temu kod 1:28).

NASB, NKJV „okvir njegovog kreveta je bio od gvožđa“
NRSV, NJB „krevet mu je bio gvozden“
TEV „njegov mrtvački kovčeg je bio od kamena“
REB „njegov sarkofag je bio od bazalta“

Osnovno značenje ove reči (*BDB* 793) je „drveni okvir“. Upotrebljavala se za špalir, ležaj, krevet, stolicu ili presto. Ovde se odnosi na postelju:

1. Krevet – Druga o Samuilu 17:28; Jov 7:13; Psalam 6:6; 41:3; Amos 6:4
2. Ležaj – Poslovice 7:16
3. Mrtvački kovčeg (sarkofag, tj. čovekova poslednja postelja)

Moguće je da se reč prevedena kao „gvožđe“ odnosi na boju sarkofaga od bazaltnog kamena (vidite: *NET*, str. 350). U rečniku *NIDOTTE* (tom 1, str. 741) piše: „U starim tekstovima nema podrške da je to bio sarkofag ili dolmen.“

■ „**u Rabi**“ To je bio glavni grad carstva Amon (vidite: Isus Navin 13:25), a danas je tamo Aman, glavni grad Jordana.

■ „**lakta**“ Tu doslovno piše „čovekov lakat“, što je bio idiom za običan lakat. Vidite Posebnu temu ispod.

POSEBNA TEMA – LAKAT (SPECIAL TOPIC: CUBIT)

U Bibliji se spominju dve vrste lakta (*BDB* 52, *KB* 61). Običan lakat je bio razdaljina od vrha najdužeg prsta prosečnog čoveka do njegovog lakta, obično oko 45 cm (npr. Postanje 6:15; Izlazak 25:10,17,23; 26:2,8,13,16; 27:1,9,12,13,14,16,18; Brojevi 35:4,5; Ponovljeni zakoni 3:11). Postojao je i duži lakat (carski lakat) koji se koristio u gradnji (npr. Solomonovog hrama) i koji je bio čest u Egiptu (21 prst), Palestini (24 prsta) i ponekad u Vavilonu (30 prsta). Bio je dugačak oko 53 cm (vidite: Drugi dnevnicu 3:3; Jezekilj 40:5; 43:13).

Drevni narodi su kao mere koristili delove čovekovog tela. Narodi Starog bliskog istoka su koristili:

1. Raširene ruke
2. Dužinu od lakta do kraja srednjeg prsta (lakat)
3. Širinu od ispruženog palca do malog prsta (pedalj, vidite: Izlazak 28:16; 39:9; Prva o Samuilu 17:4)
4. Širinu spojena četiri prsta (dlan, vidite: Izlazak 25:25; 37:12; Prva o carevima 7:26; Drugi dnevnicu 4:5)
5. Širina prsta (prst, Jeremija 52:21)

PONOVLJENI ZAKONI 3:12-17 (SSP)

¹²Od zemlje koju smo zaposeli u to vreme, Ruvimovcima i Gadovcima dao sam područje severno od Aroera kod klanca Arnona, uključujući pola gorskog kraja Gilada sa njegovim gradovima. ¹³Ostatak Gilada, kao i ceo Bašan, Ogovo carstvo, dao sam polovini Manasijinog plemena.

(Cela pokrajina Argov u Bašanu bila je poznata kao zemlja Refajaca. ¹⁴Jair, jedan od Manasijinih potomaka [NASB – sinova], zauzeo je svu pokrajinu Argov sve do granice Gešuraca i Maahatejaca. Nazvao ju je po sebi, pa se Bašan još i danas zove Havot Jair¹²⁶.) ¹⁵Gilad sam dao Mahiru, ¹⁶a Ruvimovcima i Gadovcima dao sam područje od Gilada dole do klanca Arnona – granica je išla sredinom klanca – i gore do potoka Jaboka, granice Amona. ¹⁷Na zapadu je granica išla rekom Jordan u Aravi, od Kinereta do mora Arave, Slanog mora¹²⁷, ispod obronaka gore Pizge na istoku.

3:12 „Ruvimovcima i Gadovcima“ Ova dva plemena su zauzela Sihonoovo carstvo (vidite: Isus Navin 13:15-23,24-28).

3:13 „polovini Manasijinog plemena“ Polovina Manasijinog plemena i Efremevo pleme bili su Josifovi potomci (vidite: Postanje 41:50,52; 48:1-7). Manasijino nasljedstvo je bilo podjeljeno, pola na istočnoj strani Jordana, a pola na zapadnoj.

3:14 „Jair, jedan od Manasijinih potomaka [NASB – sinova]“ Ova hebrejska reč ovde ne znači „sin“, nego „potomak“ (vidite: Brojevi 32:41). Nekoliko pokolenja je preskočeno u ovoj lozi. Stihovi 12 i 13 su uopšteni, a Ponovljeni zakoni 3:14-17 nam pružaju više pojedinosti – vidite: *NIC*¹²⁸, *Deuteronomy*¹²⁹, Krejgi (Craigie), str. 121.

■ **„još i danas“** Ova fraza se odnosi na razdoblje nakon ovih događaja (vidite: 2:22; 3:14; 4:38; 10:8,15; 29:28; Isus Navin 7:26; 8:28,29; 9:27; 13:13; 14:14; 16:10; 22:3,17; 23:8; Sudije 1:21,26; 10:4; 18:12,30; 19:30). Izgleda da stih 5 ima slično značenje. Glavno pitanje glasi *koliko kasnije*. Ovaj izraz može da znači „ubrzo“ (npr. Isus Navin 6:25; 23:9) ili pokolenjima kasnije. Ko je zabeležio Mojsijeve reči? Ko je uredio Petoknjžje? Ko je bio njegov konačni urednik? Savremeni stručnjaci ne mogu da odgovore na ta pitanja!

■ **„jedan od Manasijinih potomaka [NASB – sinova]“** Hebrejska reč prevedena kao „sin“ ovde znači potomak, a ne doslovno sin (vidite: Prvi dnevnik 2:22).

■ **„Gešuraca i Maahatejaca“** Oni su pripadali različitim rasnim i etničkim grupama (*BDB* 178 i 591). Živeli su na severnoj granici zemlje Bašan (vidite: Isus Navin 13:13). Izrael se nije borio s njima.

■ **„Havot Jair“** To znači Jairovi „gradovi“, „oblasti“ ili „carstva“ (*BDB* 795 II).

3:15 „Mahir“ Brojevi 32:39-40 pružaju više podataka o ovom čovetku.

3:17 „Arava“ Ovo je druga reč za dolinu Jordana, koja se proteže od tačke iznad Galilejskog mora, preko Mrtvog mora dole do Akabskog zaliva kraj Sinajskog poluostrva (vidite belešku kod 1:1). To je geološki rased kroz koji teče reka Jordan, od podnožja gore Hermon do Mrtvog mora.

■ **„Kineret“** Ova reč (*BDB* 490) je ime grada u Galileji koji je bio blizu velikog jezera koje u Bibliji ima nekoliko imena:

1. Kineret (npr. Brojevi 34:11; Isus Navin 12:3; 13:27)
2. Galileja (npr. Matej 4:18; Marko 1:16; Jovan 6:1)

126 *Havot Jair* Ili: Jairova naselja (napomena iz SSP-a, prim. prev.)

127 *mora Arave, Slanog mora* To jest: Mrtvog mora (napomena iz SSP-a, prim. prev.)

128 *New International Commentary* (Novi međunarodni komentar, prim. prev.)

129 Ponovljeni zakoni, prim. prev.

3. Genisaret (npr. Luka 5:1)
4. Tiverijada (npr. Jovan 6:1; 21:1)

■ **„Pizga“** Za ovu planinu (*BDB* 820) piše da je veoma blizu gore Nevo (*BDB* 612 I, vidite: Ponovljeni zakoni 32:49; 34:1). Moguće je da su u pitanju dva vrha jedne gore ili ime slemena i njegovog najvišeg vrha. Ove planine su nastale erozijom moavske visoravni iznad Arave. Ovaj naziv je u Starom zavetu češći od naziva Nevo (vidite: Brojevi 21:20; 23:14; Ponovljeni zakoni 3:17,27; 4:49; 34:1).

■ **„do mora Arave“** Ovo (vidite: Ponovljeni zakoni 4:49; Isus Navin 3:16; 12:3, još se naziva i „More u ravnici“, Druga o carevima 14:25) je drugo ime za Slano more (vidite: Postanje 14:3; Brojevi 34:3,12; Isus Navin 3:16; 15:2,5; 18:19), koje se danas zove Mrtvo more. Još jedan naziv je „istočno more“ (vidite: Jezekilj 47:18; Joil 2:20; Zaharija 14:8) ili samo „more“ (vidite: Isaija 16:8; Jeremija 48:32).

PONOVLJENI ZAKONI 3:18-22 (SSP)

¹⁸U to vreme sam vam zapovedio: »GOSPOD, vaš Bog, dao vam je u posed ovu zemlju. Svi vaši ratnici, naoružani za borbu, neka pređu preko reke Jordan ispred svoje sabraće Izraelaca. ¹⁹Ali vaše žene, nejač i stoka – znam da imate mnogo stoke – neka ostanu u gradovima koje sam vam dao ²⁰dok GOSPOD i vašoj sabraći ne dâ počinak kao i vama, dok i oni ne zaposednu zemlju koju im GOSPOD, vaš Bog, daje s one strane reke Jordan. Posle toga svaki od vas može da se vrati na posed koji sam vam dao.« ²¹U to vreme sam zapovedio Isusu Navinu: »Svojim očima si video šta je GOSPOD, vaš Bog, uradio sa ova dva cara. GOSPOD će isto uraditi i sa svim carstvima preko reke Jordan, tamo kuda ideš. ²²Ne plaši ih se, jer će se sâm GOSPOD, vaš Bog, boriti za vas.«

3:18 „GOSPOD, vaš Bog, dao vam je u posed ovu zemlju“ Ovo se odnosi na istočnu obalu Arave (oblast preko Jordana).

■ **„naoružani za borbu, neka pređu preko reke Jordan ispred svoje sabraće Izraelaca“** Pošto su se Ruvim, Gad i pola Manasije naselili na istočnoj strani Jordana, u zemljama koje su već bile pokorene, sada je trebalo da idu prvi i da se bore za zemlje svoje sabraće (vidite: Ponovljeni zakoni 3:19-20) pre nego što mogu da se nastane u svojoj.

3:19 „mnogo stoke“ Mnogo stoke koju su imali bila je ratni plen iz (1) Egipta i (2) od narodâ istočno od Jordana.

■ **„koje sam vam dao“** Izvor svih blagoslova je Bog (često se koristi GLAGOL „dati“, *BDB* 678, *KB* 733, *PERFEKAT kala*). Oni ovaj ratni plen nisu zaradili sami.

3:20 „dok GOSPOD i vašoj sabraći ne dâ počinak“ Poslanica Jevrejima je najbolji novozavetni komentar na Petoknjižje. U Jevrejima 4 reč „počinak“ se koristi na tri načina:

1. Sedmi dan, dan odmora, kad se Bog odmarao od stvaranja, subota
  2. Izraelci su se odmarali nakon osvajanja obećane zemlje (vidite: Ponovljeni zakoni 12:10; 25:19; Isus Navin 23:1)
  3. Nebo, večni odmor
- Reč „počinak“ se ovde odnosi na sigurnost, pod broj 2.

3:21 Pošto se Jahve starao za njih u pustinji i dao im pobeđu u zemljama istočno od Jordana, Izraelci sada treba da mu veruju i da nastave svoj marš!

3:22 „jer će se sâm GOSPOD, vaš Bog, boriti za vas“ Ovde nisu bili u pitanju ljudski napor, veštine ili sredstva, nego Božija sila (vidite: Ponovljeni zakoni 1:30; 20:4; Izlazak 14:14; 15:3).

PONOVLJENI ZAKONI 3:23-29 (SSP)

²³U to vreme sam molio GOSPODA: ²⁴»Gospode GOSPODE, počeo si meni, svom sluzi, da pokazuješ svoju veličinu i silu. Jer, postoji li bog na nebu ili na zemlji koji bi mogao da izvede takva dela i podvige kao ti? ²⁵Pusti me da odem preko i vidim onu dobru zemlju s one strane reke Jordan – onaj prelepi gorski kraj i Liban.« ²⁶Ali GOSPOD je zbog vas bio ljut na mene i nije hteo da me usliši. »Dosta!« rekao je. »Ne govori mi više o tome. ²⁷Idi na vrh gore Pizge, pa [NASB – podigni oči i] pogledaj na zapad i na sever, na jug i na istok. Dobro pogledaj onu zemlju, pošto nećeš preći preko reke Jordan. ²⁸Ali izdaj zapovesti Isusu Navinu, obodri ga i osnaži, jer će on povesti ovaj narod preko reke Jordan i uvesti ga u posed zemlje koju ćeš videti.« ²⁹Tako smo ostali u dolini blizu Bet-Peora.

3:23-29 Ovo je veoma lična Mojsijeva beleška i jedino mesto u celoj Bibliji gde imamo zabeleženo Mojsijevu ličnu molitvu u kojoj preklinje Boga. Na drugim mestima se molio za narod ili za zemlju, ali ovo je mogućnost da se zaviri u srce čoveka Mojsija.

3:23

NASB, NKJV,

NJB

„preklinjao“

NRSV

„preklinjao“

TEV

„usrdno molio“

Usrdno sam molio (BDB 335, KB 334, IMPERFEKAT *hitpaela*, vidite: Prva o carevima 8:33,47,59; Drugi dnevnic 6:37; Jov 8:5; 9:15; Psalam 30:8; 142:1; Osija 12:4) Gospoda. Mojsije je bio u agoniji zbog toga što mu nije bilo dozvoljeno da uđe u obećanu zemlju.

3:24 „Gospode GOSPODE“ Reč prevedena „Gospode“ je hebrejska reč *adonaj* (BDB 10), koja znači „vlasnik“, „gospodar“, „muž“ ili „Gospod“; Reč prevedena „GOSPODE“ je hebrejska reč „Jahve“ (BDB 217). Mojsije je govorio „Gospode Jahve“. Taj naziv se retko pojavljuje u Mojsijevim spisima. To je jezik Mojsijeve molitve. Vidite Posebnu temu – Božija imena kod 1:3.

■ „počeo si meni, svom sluzi, da pokazuješ svoju veličinu i silu“ Mojsije je preklinjao da njegovo blisko poznavanje Jahvea i njegove naravi (vidite potpune beleške kod Ponovljenih zakona 4:31 i 10:17) i dela motivišu Jahvea da ga pusti da pređe Jordan. Ali Jahve ne gleda ko je ko!

■ „Jer, postoji li bog na nebu ili na zemlji koji bi mogao da izvede takva dela i podvige kao ti?“ Da li je ovo pojam Boga kao vrhovnog boga među mnogim bogovima, što bi se zvalo *henoteizam* (npr. Izlazak 15:11; Ponovljeni zakoni 4:7; 5:7, vidite: *The Jewish Study Bible*¹³⁰, str. 379-380)? Da li to znači da Mojsije ne poriče postojanje drugih bogova, nego da je Jahve najjači među njima? Ili je u pitanju jedno-boštvo (npr. Ponovljeni zakoni 4:35,39; 6:4; Izlazak 20:2-3; Isaija 43:11; 44:6,8,24; 45:5,6-7,14,18, 21,22) i postoji samo jedan jedini Bog? To zaista ne znamo. Radije bih verovao da Mojsije ovde ne govori o drugim bogovima, nego o drugim duhovnim silama koje se ponekad nazivaju *elohim* (vidite: Psalam 8:5; 82:1,6; Prva o Samuilu 28:13).

130 Jevrejska Biblija za proučavanje, prim. prev.

3:25 „Pusti me da odem preko i vidim onu dobru zemlju“ Ova fraza sadrži dva GLAGOLA:

1. „da odem preko“ – *BDB 716, KB 778, KOHORTATIV kala*
2. „i vidim“ – *BDB 906, KB 1157, IMPERFEKAT kala*, ali upotrebljen kao KOHORTATIV

3:26 „Ali GOSPOD je zbog vas bio ljut na mene“ Ovo je primer čovekolikog opisa („ljut“ *BDB 720, KB 780*, vidite posebnu temu kod 2:15). Kako možemo izraziti da je Bog ljut bez upotrebe ljudskih izraza? Ne možemo, ali ne smemo zaboraviti da Bog nije čovek i da ne razmišlja i ne ponaša se poput ljudi. Mi koristimo ljudske izraze da opišemo Božiju prirodu, znajući da pali ljudi u krajnjoj liniji ne mogu da opišu Boga. Mojsijev javni greh (vidite: Ponovljeni zakoni 32:51; Brojevi 20:10-12; 27:12-14) imao je javne posledice!

■ „**zbog vas**“ Vidite beleške kod Ponovljenih zakona 1:34,37.

■ „**Dosta! ... Ne govori mi više o tome**“ Mojsije se stalno molio (vidite: Brojevi 20:2-13; 27:13; Ponovljeni zakoni 1:37; 3:23-27): „Žao mi je. Molim te pusti me da uđem u obećanu zemlju“. Bog je na kraju rekao: „Ne, nemoj više da tražiš“ (*BDB 414, KB 418, JUSIV hifila*).

3:27 Ovaj stih i stih 28 sadrže niz zapovesti u odgovor na Mojsijevu molitvu:

1. „Idi na vrh“ – *BDB 748, KB 828, IMPERATIV kala*
2. „podigni“ – *BDB 669, KB 724, IMPERATIV kala*
3. „pogledaj“ *BDB 906, KB 1157, IMPERATIV kala*
4. „izdaj zapovesti“ – *BDB 845, KB 1010, IMPERATIV piela*
5. „obodri ga“ – *BDB 304, KB 302, IMPERATIV piela*
6. „i osnaži“ – *BDB 54, KB 65, IMPERATIV piela*

Bog se postarao za Mojsija i za Izrael (predavši vlast Isusu Navinu, vidite: Ponovljeni zakoni 3:28b,c).

■ „**vrh gore Pizge**“ Vidite beleške kod Ponovljenih zakona 3:17.

■ „**pogledaj na zapad i na sever, na jug i na istok**“ Ovo je savršen primer Božije ljubavi i njegovog gneva: „Rekao sam da ne možeš da uđeš, ali ću dozvoliti da je vidiš.“

■ „**pošto nećeš preći preko reke Jordan**“ Bog ne gleda ko je ko. Mojsije je bio velik Božiji čovek, ali je javno bio neposlušan Bogu i zbog toga je trpeo posledice (vidite: Jov 34:11; Psalam 28:4; 62:12; Poslovice 24:12; Propovednik 12:14; Jeremija 17:10; 32:19; Matej 16:27; 25:31-46; Rimljanima 2:6; 14:12; Prva Korinćanima 3:8; Druga Korinćanima 5:10; Galaćanima 6:7-10; Druga Timoteju 4:14; Prva Petrova 1:17; Otkrivenje 2:23; 20:12; 22:12).

3:29 „Bet-Peor“ Ovo doslovno znači „kuća ili hram Peora“ (*BDB 112*). Peor je bila gora ili grad u severozapadnom Moavu. Na tom mestu je Izrael pao u idolopoklonstvo (upustili su se u obred plodnosti u čast Vaalu, vidite: Brojevi 22-23). To područje je kasnije pripalo Ruvimu (vidite: Isus Navin 13:20).

PITANJA ZA RAZMATRANJE

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Ova pitanja za razmatranje su data da vam pomognu da razmislite o najvažnijim stavkama ovog dela knjige. Njihov cilj je da vas izazovu na razmišljanje, ali ona nisu sveobuhvatna.

1. Šta saznajemo o Bogu iz ovog izveštaja?
2. Kako objašnjavate vezu između opisa Boga iz 3. i 6. stiha i opisa Boga u Novom zavetu?
3. Da li nas 24. stih uči da postoje i drugi bogovi?
4. Kako je Bog u 27. stihu iskazao Mojsiju milost, ali i pravdu?

PONOVLJENI ZAKONI 4

PODELA NA PASUSE U SAVREMENIM ENGLESKIM PREVODIMA

NKJV	NRSV	TEV	NJB
Mojsije zapoveda poslušnost	Zaključak prvog govora	Mojsije podstiče Izrael na poslušnost	Otpadništvo kod Bet Peora nasuprot pravoj mudrosti
4:1-8	4:1-4 4:5-8	4:1-4 4:5-6 4:7-10	4:1-8 Otkrivenje kod Horeva i Božiji zahtevi
4:9-14	4:9-14		4:9-14
Čuvajte se idolopoklonstva		4:11-14	
4:15-24	4:15-20	4:15-24	4:15-20 O budućoj kazni i obraćenju
	4:21-24		4:21-24
4:25-31	4:25-31	4:25-31	4:25-28 4:29-31
			Slava Božijeg izabranja
4:32-40	4:32-40	4:32-40	4:32-34 4:35-38 4:39-40
Gradovi-utočišta istočno od Jordana	Dodatak	Gradovi-utočišta istočno od Jordana	Gradovi-utočišta
4:41-43	4:41-43	4:41-43	4:41-43
Uvod u Božiji zakon	Mojsijev drugi govor (4:44-26:19;28)	Uvod u davanje Božijeg zakona	Mojsijev drugi govor (4:44-11:32)
4:44-49	4:44-49	4:44-49	4:44-49

TREĆI KRUG ČITANJA (vidite str. xix)

PRATITE NAMERU BOGONADAHNUTOG PISCA NA NIVOU PASUSA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Pročitajte celo poglavlje odjednom. Prepoznajte njegove teme. Uporedite svoju podelu po temama s podelama u pet prevoda u tabeli koja je iznad. Podela na pasuse nije bogonadahnuta, ali je ključ za praćenje piščeve namere, a to je srž tumačenja. Svaki pasus ima samo jednu jedinu temu.

1. Prvi pasus
2. Drugi pasus
3. Treći pasus
4. Itd.

PROUČAVANJE REČI I IZRAZA

ponovljeni zakoni 4:1-4 (SSP)

¹A sada, Izraele, čuj uredbe i zakone kojima vas učim. Izvršavajte ih da biste živeli i ušli u zemlju koju vam daje GOSPOD, Bog vaših praotaca, i zaposeli je. ²Nemojte ništa da dodajete onom što vam zapovedam niti od toga da oduzimate, nego se držite zapovesti GOSPODA, svoga Boga, koje vam dajem. ³Svojim očima ste videli šta je GOSPOD učinio u Vaal-Peoru. GOSPOD, vaš Bog, zatro je između vas sve one koji su pošli za Vaalom Peorskim, ⁴a svi vi koji ste se čvrsto držali GOSPODA, svoga Boga, i danas ste živi.

4:1 „čuj“ Ovaj GLAGOL (*BDB 1033, KB 1570, IMPERATIV kala*) se često pojavljuje u Ponovljenim zakonima (npr. 1:16; 4:1; 5:1; 6:3,4; 9:1; 20:3; 27:10; 33:7). Njegovo osnovno značenje je „čuti i poslušati“. On naglašava dela, a ne samo slušanje (vidite: Jakov 1:22-25). Ovo poglavlje sadrži nekoliko upozorenja: Ponovljeni zakoni 4:1,2,6,9,13,14,15,19,23,26 (vidite: Mihej 1:2; 3:1; 6:1).

■ **„uredbe i zakone“** Među ovima se nalaze i Božija otkrivenja zajednici. U pitanju je sve što je Bog otkrio o sebi i o svojim zahtevima vezanim za savez. Značnje je slično značenju reči *tora* (doslovno: „pouke“, tj. Mojsijev zakon).

POSEBNA TEMA – NAZIVI ZA OBLIKE BOŽIJEG OTKRIVENJA

(iz Ponovljenih zakona i Psalama)

(SPECIAL TOPIC: TERMS FOR GOD'S REVELATION [Using Deuteronomy and Psalms])

I. „Uredbe“, *BDB 349*, „zakon, proglas ili naredba“

A. MUŠKI ROD, $\aleph$ (KB 346) – Ponovljeni zakoni 4:1,5,6,8,14,40,45; 5:1; 6:1,24; 7:11; 11:32; 16:12; 17:19; 26:17; 27:10; Psalam 2:7; 50:16; 81:4; 99:7; 105:10,45; 148:6

B. ŽENSKI ROD, $\aleph$ (KB 347) – Ponovljeni zakoni 6:2; 8:11; 10:13; 11:1; 28:15,45; 30:10,16; Psalam 89:31; 119:5,8,12,16,23,26,33,48, 54,64,68,71,80, 83,112,124,135, 145,155,171

II. „Zakoni“, *BDB 435, KB 1710*, „uputstva“

– Ponovljeni zakoni 1:5; 4:44; 17:11,18,19; 27:3,8,26; 28:58,61; 29:21,29; 30:10; 31:9; Psalam 1:2; 19:7; 78:10; 94:12; 105:45; 119:1,18,29,34,44,51,53,55,61,70,72,77,85,92,97,109,113, 126,136,142,150,153,163,165,174

III. „Propisi“, *BDB 730, KB 790*, „Božiji zakoni“

A. MNOŽINA, $\aleph$ – Ponovljeni zakoni 4:45; 6:17,20; Psalam 25:10; 78:56; 93:5; 99:7; 119:22,

24,46,59,79,95,119,125,138,146,152,167,168

B. עֲדָרָה ili עֲדָה – Psalam 19:7; 78:5; 81:5; 119:2,14,31,36,88,99,111,129,144,157

IV. „Nalozi“, *BDB 824, KB 959*

– Psalam 19:8; 103:18; 111:7; 119:4,15,27,40,45,56,63,69,78,87,93,94,100,104,110,128,134,141,159,168,173

V. „Zapovesti“, *BDB 846, KB 622*

– Ponovljeni zakoni 4:2,40; 5:29; 6:1,2,17,25; 8:1,2,11; 10:13; 11:13; 15:5; 26:13,17; 30:11,16; Psalam 19:8; 119:6,10,19,21,32,35,47,48, 60,66,73,86,96,98,115,127,131,143,151,166,176

VI. „Presude“, *BDB 1048, KB 651*, „odluke“ ili „pravda“

– Ponovljeni zakoni 1:17; 4:1,5,8,14,45; 7:12; 16:18; 30:16; 33:10,21; Psalam 10:5; 18:22; 19:9; 48:11; 89:30; 97:8; 105:5,7; 119:7,13,20,30,39,43,52,62, 75,84,102,106,120,137,149,156,160,164; 147:19; 149:9

VII. „Njegovi putevi“, *BDB 202, KB 231*, Jahveova uputstva za način života njegovog naroda

– Ponovljeni zakoni 8:6; 10:12; 11:22,28; 19:9; 26:17; 28:9; 30:16; 32:4; Psalam 119:3,5,37,59

VIII. „Njegove reči“

A. *BDB 182, KB 211* – Ponovljeni zakoni 4:10,12,36; 9:10; 10:4; 17:19; 18:19; Psalam 119:9,16,17,25,28,42,43,49,57,65,74, 81,89,101,105,107,114,130,139,147, 160,161,169

B. *BDB 57, KB 67*

1. „reč“ – Ponovljeni zakoni 33:9; Psalam 119:11,67,103,162,170,172
2. „obećanje“ – Psalam 119:38,41,50,58,76,82,116,133,140,148,154
3. „zapovest“ – Psalam 119:158

Svi ovi nazivi se odnose na Božije posebno samootkrivenje Izraelu i u osnovi su sinonimi. Vidite Posebnu temu – Bogonadahnutost.

■ „**kojima vas učim**“ Mojsije je služio kao Jahveov posrednik u izbavljenju i otkrivenju (tj. prorok, vidite: Ponovljeni zakoni 3:14; 4:1-17; 18:15-18; 34:10-12).

■ „**Izvršavajte ih**“ Ovaj INFINITIV (*BDB 793, KB 889, KONSTRUKTNI INFINITIV kala*) ohrabruje narod da čuje Božiji zakon i da ga posluša (vidite: Ponovljeni zakoni 16:12; 30:8).

■ „**da biste živeli i ušli u zemlju ... i zaposeli je**“ Zapazite uslovnu prirodu Božijeg saveza (npr. 5:33; 8:1; 16:20; 30:16,19). Svi ovi GLAGOLI su u PERFEKTU *kala*, a poslednji GLAGOL u Ponovljenim zakonima 4:1 („dati“) je PARTICIP *kala*. Božiji dar je zavisio od Izraelovih postupaka!

■ „**Bog vaših praotaca**“ Ovo se odnosi na Izraelske praoce (Avraama, Isaaka i Jakova, vidite: Ponovljeni zakoni 1:11,21; 4:1,31,37; 6:3; 12:1; 26:7; 27:3). Svi savezi s praocima bili su uslovljeni (osim Postanja 6-9 i 15:12-21).

4:2 „Nemojte ništa da dodajete onom što vam zapovedam niti od toga da oduzimate“ Ovo se ne odnosi na pisare koji su osavremenjivali tekst Zakona, nego znači da se ništa ne sme dodavati suštini Zakona (vidite: Ponovljeni zakoni 12:32; Poslovice 30:5-6; Propovednik 3:14; Jeremija 26:2). Ovakve zabrane dodavanja ili oduzimanja svojstvene su književnosti Starog bliskog istoka. Postoje neke male razlike između Deset zapovesti u Izlasku 20 i u Ponovljenim zakonima 5.

4:3 „u Vaal-Peoru“ Ovo se odnosi na mesto gde su se Izraelci okrenuli od Jahvea, prestali da idu za njim i pošli za moavskim bogovima plodnosti (vidite: Brojevi 25:1-9).

4:4 „svi vi koji ste se čvrsto držali GOSPODA“ Hebrejska reč „držati se“, „prilepiti se“ (*BDB* 180) je u engleskom prevodu *NASB* prevedena *GLAGOLOM*. Ta reč je suprotna reči „poći za“ (*Vaalom*) u 3. stihu. Ovaj *GLAGOL* se koristio na sledeće načine:

1. Prionuti uz svoju ženu, Postanje 2:24
2. Ruta je ostala uz Noomi, Ruta 1:14

Ova reč označava stav odanosti i predanosti. U sledećim stihovima je upotrebljena uporedo s „ljubavlju“: Postanje 34:3; Prva o carevima 11:2; Poslovice 18:24 (vidite: *NIDOTTE*, tom 1, str. 911).

Ljudi su i pored toga što ih je Bog izabrao morali da se odazovu na pravi način. Kao što je Bog izabrao Izrael da bude njegov sveštinički narod (vidite: Izlazak 19:5-6), tako je i svaki pojedinac trebalo da izabere Boga. To je ravnoteža između Božije svesti i čovekove slobodne volje, a postoji i ravnoteža između zajedničkog („vi“) i pojedinačnog („svi vi“) odaziva.

U Ponovljenim zakonima 4:4 nema *GLAGOLA*, nego je *GLAGOLSKA* ideja saopštena pomoću dva *PRIDEVA* (*BDB* 180, 311).

PONOVLJENI ZAKONI 4:5-8 (SSP)

⁵Eto, naučio sam vas uredbama i zakonima kao što mi je zapovedio GOSPOD, moj Bog, da biste ih izvršavali u zemlji u koju ulazite da je zaposednete. ⁶Držite ih se i izvršavajte ih, jer će to pokazati vašu mudrost i razboritost narodima, koji će čuti za sve ove uredbe i reći: »Zaista je ovaj veliki narod mudar i razborit narod.« ⁷Koji drugi narod je tako velik da mu njegovi bogovi budu tako blizu kao što je nama GOSPOD, naš Bog, kad god mu zavapimo? ⁸I koji drugi narod je tako velik da ima tako pravedne uredbe i zakone kao sav ovaj Zakon koji vam danas izlažem?

4:5

NASB, NRSV „Gle“
NKJV „Zaista“
TEV -----
NJB „Pogledajte“

Ovo je *IMPERATIV kala* (*BDB* 906, *KB* 1157). To je književna tehnika kojom se ističe da je Mojsije ispunio svoju odgovornost i da sada narod treba da se odazove na pravi način.

4:6

NASB „Držite ih se i izvršavajte ih“
NKJV „dobro pazite da im budete poslušni“
NRSV „Morate im revnosno biti poslušni“
TEV „Verno im budite poslušni“
NJB „Držite ih se, sprovedite ih u dela“

U ovoj frazi se nalaze dva GLAGOLA:

1. „držite ih se“ (*BDB 1036, KB 1581, PERFEKAT kala*), GLAGOL koji znači „čuvati“, „paziti“ ili „očuvati“ i često se pojavljuje u Petoknjižju (vidite: Ponovljeni zakoni 2:4; 4:2,6,9,15,23,40; i na mnogim drugim mestima)
2. „izvršavajte“ (*BDB 793, KB 889, PERFEKAT kala*), što znači „učiniti“ ili „načiniti“. I ovaj GLAGOL se često pojavljuje u Starom zavetu (npr. Ponovljeni zakoni 4:1,3,6,13,14,16,23,25).

4:6 „mudrost“ Ova reč (*BDB 315*) je upotrebljena u Poslovicama 1:2,7, a srodni PRIDEV u 1:6. Ta mudrost je poznavanje Boga i njegove volje. Ljudi je traže jer su stvoreni na Božiju sliku, slični njemu (vidite: Postanje 1:26-27) i za zajedništvo s njim (vidite: Ponovljeni zakoni 4:7-8).

■ **„razboritost“** Ova reč (*BDB 108*) je podudarna s rečju mudrost. Cilj razboritosti je obavešten, pobožan i srećan život (npr. Ponovljeni zakoni 32:28; Poslovice 2:1-22; 3:13-18).

■ **„Zaista je ovaj veliki narod mudar i razborit narod“** Da li je Bog izabrao Izrael zato što ga je voleo više od drugih naroda? Bog voli sve ljude jednako (Jovan 3:16; Prva Timoteju 2:4; Druga Petrova 3:9). Bog je negde morao da počne i izabrao je Avraama i njegovo potomstvo da budu carstvo sveštenikâ u svetu (vidite: Postanje 12:3; Izlazak 19:4-6; Dela apostolska 3:25; Galaćanima 3:8). Izabrao ih je za određeni cilj, a ne zbog posebne ljubavi. Vidite Posebnu temu ispod.

POSEBNA TEMA – EVANĐEOSKE PREDRASUDE BOBA ATLIJA

(SPECIAL TOPIC: BOB'S EVANGELICAL BIASES)

Ovde želim da vam priznam neke svoje predrasude. Moja sistematska teologija nije ni kalvinizam, ni teorija bogomdanih poredaka (*dispenzacionalizam*), nego evanđeoska teologija oblikovana Velikim poslanjem (vidite: Matej 28:18-20; Luka 24:46-47; Dela 1:8). Verujem da Bog ima večni naum za otkupljenje celog ljudskog roda (npr. Postanje 3:15; 12:3; Izlazak 19:5-6; Jeremija 31:31-34; Jezekilj 18; 36:22-39; Dela 2:23; 3:18; 4:28; 13:29; Rimljanima 3:9-18,19-20,21-31), svih koji su stvoreni na njegovu sliku i slični njemu (vidite: Postanje 1:26-27). Savezi s Bogom su objedinjeni u Hristu (vidite: Galaćanima 3:28-29; Kološanima 3:11). Isus je Božija tajna koja je bila skrivena, ali sada je otkrivena (vidite: Efescima 2:11-3:13)! Ključ Svetog pisma je novozavetno evanđelje, a ne Izrael.

Ovo predubedenje oblikuje sva moja tumačenja Svetog pisma. Sve tekstove čitam kroz njega! Nema sumnje da je u pitanju predrasuda (svi tumači imaju predrasude!), ali ovo je pretpostavka utemeljena na podacima iz Svetog pisma.

Srž Postanja 1-2 je Jahveovo stvaranje mesta gde on i njegova najuzvišenija tvorevina, ljudski rod, mogu da žive u zajedništvu (vidite: Postanje 1:26,27; 3:8). Fizička tvorevina je poroznica za ovaj Božiji naum o životu s ljudima.

1. Sveti Avgustin je to nazivao bogolikom prazninom koja postoji u svakoj osobi i koju može da ispuni jedino sam Bog.
2. K. S. Luis (C. S. Lewis) je ovu planetu nazvao „dotaknuta planeta“ (tj. od Boga pripremljena za ljude).

Stari zavet sadrži mnoge nagoveštaje ovog Božijeg nauma:

1. Postanje 3:15 je prvo obećanje da Jahve neće ostaviti ljudski rod u užasnom stanju greha i pobune. Ono se ne odnosi na Izrael, jer Izrael, zavetni narod, nije postojao sve dok Bog nije pozvao Avraama u Postanju 12.
2. Postanje 12:1-3 je Jahveov prvobitni poziv i otkrivenje Avraamu, od koga će nastati zavetni narod Izrael, ali Bog je čak i u ovom prvom pozivu imao ceo svet na umu. Pogledajte Postanje 12:3!

3. Jahve je u Izlasku 20 (i u Ponovljenim zakonima 5) dao Mojsiju svoj Zakon kao sredstvo pomoću kog će voditi svoj poseban narod. Zapazite da je Jahve u Izlasku 19:5-6 otkrio Mojsiju jedinstveni odnos koji će Izrael imati sa Bogom, ali zapazite i da su Izraelci bili izabrani poput Avraama – da blagoslove svet (vidite: Izlazak. 19:5, „Iako je ceo svet moj“). Izrael je trebalo da bude sredstvo putem kog će svi narodi spoznati Jahvea i biti privučeni njemu. Na žalost, Izrael nije u speo u tome (vidite: Jezekilj 36:22-38).
4. U Prvoj o carevima 8 Solomon je posvetio Hram tako da svi mogu da dođu Jahveu (vidite: Prva o carevima 8:43,60).
5. U Psalmima – 22:27-28; 66:4; 86:9 (Otkrivenje 15:4)
6. Jahve je nastavio da otkriva svoje sveopšte naume o otkupljenju kroz proroke:
  - a. Isaija – 2:2-4; 12:4-5; 25:6-9; 42:6,10-12; 45:22; 49:5-6; 51:4-5; 56:6-8; 60:1-3; 66:18,23
  - b. Jeremija – 3:17; 4:2; 16:19
  - c. Mihej 4:1-3
  - d. Malahija 1:11

Ovaj naglasak na sveopštem otkupljenju je omogućen pojavom „novog saveza“ (vidite: Jeremija 31:31-34; Jezekilj 36:22-38), koji se usredsređuje na Jahveovo milosrđe, a ne na postignuća palih ljudi. Postojeće „novo srce“, „novi um“ i „novi duh“. Poslušnost je u njemu ključna, ali je unutrašnja i ne tiče se samo pravila koja dolaze spolja (vidite: Rimljanima 3:21-31).

Novi zavet jasno i na nekoliko načina pojačava sveopšti naum o otkupljenju:

1. Veliko poslanje – Matej 28:18-20; Luka 24:46-47; Dela 1:8
2. Božiji večni naum (tj. predodređenje) – Luka 22:22; Dela 2:23; 3:18; 4:28; 13:29
3. Bog želi da se svi ljudi spasu – Jovan 3:16; 4:42; Dela 10:34-35; Prva Timoteju 2:4-6; Titu 2:11; Druga Petrova 3:9; Prva Jovanova 2:2; 4:14
4. Hristos objedinjuje Stari i Novi zavet – Galaćanima 3:28-29; Efescima 2:11-3:13; Kološanima 3:11. Sve prepreke i razlike među ljudima su uklonjene u Hristu. Isus je „Božija tajna“ koja je bila skrivena, ali sada je otkrivena (Efescima 2:11-3:13).

Novi zavet se usredsređuje na Isusa, a ne na Izrael. Središnje mesto zauzima evanđelje, a ne jedan narod ili neko geografsko područje. Izrael je bio prvo otkrivenje, ali Isus je konačno otkrivenje (vidite: Matej 5:17-48).

Nadam se da ćete odvojiti malo vremena da pročitate Posebnu temu – Zašto starozavetna obećanja deluju toliko drugačije od novozavetnih obećanja?

4:7 „Koji drugi narod je tako velik da mu njegovi bogovi budu tako blizu“ Ovo se odnosi na Božije lično prisustvo (tj. blizinu) u Izraelu u obaku prisustva (hebrejski: *šekina*; to je bilo u razdoblju lutanja pustinjom) i kasnije u Kovčegu saveza (prelazak preko Jordana i u razdoblju careva).

■ **„kad god mu zavapimo“** To pokazuje da su Jevreji bili sigurni da će se Bog koji je stvorio svet odazvati na njihove molitve. On je i moćan i ličan Bog (npr. Psalm 34:18; 145:18)! On je Bog koji deluje, potpuno suprotno od hanaanskih idola!

4:8 „uredbe i zakone kao sav ovaj Zakon“ Vidite Posebnu temu kod 4:1.

■ **„pravedne“** Ovo je metafora zasnovana na rečnoj trski. Božija pravednost je merilo kojim se mere ljudi. Mojsijev zakon je zasnovan na Božijoj naravi. Vidite Posebnu temu kod 1:16.

PONOVLJENI ZAKONI 4:9-14 (SSP)

⁹Samo, pazi i dobro se čuvaj da ne zaboraviš ono što si svojim očima video. Neka ti to ne iščezne iz srca dok si živ. Uči o tome svoju decu i decu svoje dece. ¹⁰Ne zaboravi onaj dan kada si stajao pred GOSPODOM, svojim Bogom, na gori Horev, a on mi rekao: »Okupi narod preda mnom, da čuje moje reči kako bi naučio da me se boji sve dok živi na zemlji i da tome uči svoju decu.« ¹¹Prišli ste i stali u podnožju gore, a gora je plamtela ognjem, do neba obavijena gustim oblakom i tminom. ¹²Tada vam je GOSPOD govorio iz ognja. Čuli ste zvuk reči, ali nikakvo obličje niste videli – samo ste čuli glas. ¹³On vam je objavio svoj Savez, deset zapovesti, za koje vam je zapovedio da ih izvršavate i koje je napisao na dve kamene ploče. ¹⁴U to vreme mi je GOSPOD zapovedio da vas učim uredbama i zakonima koje treba da izvršavate u zemlji u koju idete preko reke Jordan da je zaposednete.

4:9

NASB	„Samo dobro pazi i pažljivo čuvaj svoju dušu“
NKJV	„Samo dobro pazi i pažljivo se čuvaj“
NRSV	„Ali vodi računa i dobro pazi na sebe“
TEV	„Budi na oprezu! Postaraj se...“
NJB	„Ali pazi ako ti je život mio“

Ova fraza sadrži dva IMPERATIVA od istog korena:

1. „pazi“ – BDB 1036, KB 1581, IMPERATIV *nifala*, vidite: Ponovljeni zakoni 4:15; Isus Navin 23:11; Jeremija 17:21.
2. „čuvaj se“ – BDB 1036, KB 1581, IMPERATIV *kala*, u smislu „čuvaj se određenim postupcima“ (vidite: Ponovljeni zakoni 7:12). Poslušnost je pitanje života i smrti (vidite: Ponovljeni zakoni 30:15-20)!

■ „da ne zaboraviš ... Neka ti to ne iščezne iz srca“ Vidite Ponovljene zakone 8:11-20.

■ „iz srca“ Prema jevrejskoj psihologiji osećanja se nalaze u utrobi. Srce je središte uma (posebno pamćenja) i sopstva. Bog je ovde rekao: „Ne zaboravite Zakon!“ Vidite Posebnu temu – Srce, kod 2:30.

■ „dok si živ“ Bog je zahtevao predanost koja se ispoljava određenim životnim stilom (vidite: Ponovljeni zakoni 4:10; 6:2; 12:1; 16:3).

■ „Uči o tome svoju decu i decu svoje dece“ Ovo je tema koja se pojavljuje na više mesta u Ponovljenim zakonima (vidite: Ponovljeni zakoni 4:10; 6:7, 20-25; 11:19; 31:13; 32:46; zapazite i Izlazak 10:2; 12:26; 13:8,14). Vernici koji ne poučavaju svoju decu o Bogu su neuspešni roditelji (biblijski govoreći)! Vera treba da prožima porodicu (vidite: Ponovljeni zakoni 5:10; 7:9)!

4:10 „Ne zaboravi onaj dan kada si stajao pred GOSPODOM, svojim Bogom, na gori Horev“ Mojsijevi slušaoci su bili deca ljudi iz pokolenja koje je izašlo iz Egipta. Ovo se posebno odnosi na Izlazak 19-20. Tema sećanja na Božija velika dela izbavljenja (tj. izlazak) se u ovoj knjizi pojavljuje na mnogim mestima (vidite: Ponovljeni zakoni 5:15; 7:18; 8:2,18; 9:7,27; 11:2; 15:15; 16:3,12; 24:9,18,22; 25:17; 32:7).

■ „kako bi naučio da me se boji“ Bog je na gori Horev postupio baš tako kako je postupio da bi ga se Izraelci bojali (vidite: Izlazak 20:20; Poslovice 1:7; 9:10; Propovednik 12:15; Isaija 11:2-3; Psalam 34:11).

4:11 „gora je plamtela ognjem“ Oganj je simbol Božijeg prisustva (vidite: Izlazak 19:18; Ponovljeni zakoni 5:23; 9:15; Jevrejima 12:18), a može da bude i simbol pročišćenja. Vidite Posebnu temu ispod.

POSEBNA TEMA – VATRA, OGANJ (SPECIAL TOPIC: FIRE)

Oganj ima i pozitivne i negativne uloge u Svetom pismu.

A. Positivne uloge

1. Grejanje (vidite: Isaija 44:15; Jovan 18:18)
2. Osvetljenje (vidite: Isaija 50:11; Matej 25:1-13)
3. Kuvanje (vidite: Izlazak 12:8; Isaija 44:15-16; Jovan 21:9)
4. Pročišćenje (vidite: Brojevi 31:22-23; Poslovice 17:3; Isaija 1:25; 6:6-8; Jeremija 6:29; Malahija 3:2-3)
5. Božija svetost (vidite: Postanje 15:17; Izlazak 3:2; 19:18; Jezekilj 1:27; Jevrejima 12:29)
6. Božije vođstvo (vidite: Izlazak 13:21; Brojevi 14:14; Prva o carevima 18:24)
7. Božija sila (vidite: Dela apostolska 2:3)
8. Božija zaštita (vidite: Zaharija 2:5)

B. Negativne uloge

1. Spaljivanje (vidite: Isus Navin 6:24; 8:8; 11:11; Matej 22:7)
2. Uništenje (vidite: Postanje 19:24; Levitska 10:1-2)
3. Gnev (vidite: Brojevi 21:28; Isaija 10:16; Zaharija 12:6)
4. Kazna (vidite: Postanje 38:24; Levitska 20:14; 21:9; Isus Navin 7:15)
5. Lažni znak u poslednjim vremenima (vidite: Otkrivenje 13:13)

C. Božiji gnev protiv greha je izražen metaforama vezanim za vatru:

1. Njegov gnev gori (vidite: Osija 8:5; Sofonija 3:8)
2. On izliva oganj (vidite: Naum 1:6)
3. Večni oganj (vidite: Jeremija 15:14; 17:4; Matej 25:41; Juda 7)
4. Eshatološka kazna (vidite: Matej 3:10; 5:22; 13:40; Jovan 15:6; Druga Solunjanima 1:7; Druga Petrova 3:7-10; Otkrivenje 8:7; 16:8; 20:14-15)

D. Vatra se često pojavljuje pri bogojavljanjima:

1. Postanje 15:17
2. Izlazak 3:2
3. Izlazak 19:18
4. Psalam 18:7-15; 29:7
5. Jezekilj 1:4,27; 10:2
6. Jevrejima 1:7; 12:29

E. Oganj u Bibliji može da bude i blagoslov i prokletstvo, a njegova uloga zavisi od konteksta, kao i kod mnogih drugih metafora u Svetom pismu (npr. kvasca ili lava).

- **„obavijena gustim oblakom i tminom“** Jahveovo fizičko prisustvo se može shvatiti na dva načina:
1. Kao vulkanska aktivnost – Izlazak 19:18; Psalam 68:7-8; 77:18; 97:2-5; Sudije 5:4-5; Druga o Samuilu 22:8; Isaija 29:6; Jeremija 10:10
  2. Kao oluja – Izlazak 19:16,19; Psalam 68:8; 77:18; Sudije 5:4; Isaija 29:6; Naum 1:3

Stoga bi duboka tama (vidite: Ponovljeni zakoni 5:22; Druga o Samuilu 22:10; Prva o carevima 8:12; Drugi dnevnik 6:1) mogla da bude posledica:

1. Oblaka pepela
2. Kišnih oblaka

Taj omotač je služio kao zaštita za Izrael (vidite: Izlazak 19:18). Izraelci su mislili da će čovek umreti ako pogleda Boga (vidite: Postanje 16:13; 32:30; Izlazak 3:6; 20:19; 33:20; Sudije 6:22-23; 13:22).

4:12 „nikakvo obličje niste videli“ Bog nema fizički oblik (vidite: Jovan 4:24). On je u Izlasku 33:23 dozvolio Mojsiju da vidi njegovu Slavu „s leđa“. Jahve zbog sklonosti palog ljudskog roda ka idolopoklonstvu ne želi da bude fizički predstavljen ni na koji način (vidite: Ponovljeni zakoni 4:15-19).

4:13 „On vam je objavio svoj Savez“ Ovaj GLAGOL (*BDB* 616, *KB* 665, *IMPERFEKAT hifila*), kada se koristi s Bogom kao subjektom, označava novo otkrivenje (npr. Druga o Samuilu 7:11; Isaija 42:9; 45:19; Amos 4:13).

IMPERFEKAT podrazumeva da „deset reči“ ne predstavlja celokupno Jahveovo otkrivenje. Veliki deo Izlaska i Ponovljenih zakona objašnjava značaj Deset zapovesti. Vidite Posebnu temu ispod.

POSEBNA TEMA – SAVEZ (SPECIAL TOPIC: COVENANT)

Starozavetnu reč *berit* (*BDB* 136), savez, nije lako definisati. Ne postoji srodan hebrejski GLAGOL. Svi pokušaji da se izvede etimološka definicija pokazali su se neubedljivima. Ipak, očigledan ključni značaj ovog pojma primorao je stručnjake da istraže upotrebu ove reči i pokušaju da odrede njeno značenje.

Savez je sredstvo pomoću kog jedini pravi Bog (vidite Posebnu temu – Jednoboštvo) radi s ljudima koje je stvorio. Pojam saveza, zaveta ili sporazuma je ključ za razumevanje biblijskog otkrivenja. Napetost između Božije svesti i čovekove slobodne volje se jasno vidi u pojmu saveza. Neki savezi su zasnovani isključivo na Božijoj naravi i delima:

1. Stvaranje (vidite: Postanje 1-2)
2. Očuvanje Noja i obećanja Noju (vidite: Postanje 6-9)
3. Pozivanje Avraama (vidite: Postanje 12)
4. Savez sa Avraamom (vidite: Postanje 15)

Ipak, sama priroda saveza zahteva odaziv:

1. Adam je morao verom da poslušava Boga i da ne jede s drveta koje je nasred vrta
2. Noje je morao verom da gradi veliku lađu daleko od vode i da skuplja životinje
3. Avraam je morao verom da ostavi svoju porodicu, da krene za Bogom i da veruje da će u budućnosti imati potomstvo
4. Mojsije je verom izveo Izraelce iz Egipta do gore Sinaj i primio uputstva za verski i društveni život, zajedno s blagoslovima i prokletstvima (vidite: Ponovljeni zakoni 27-28)

Ova ista napetost po pitanju Božijeg odnosa s ljudskim rodом postoji i kod „novog saveza“ (vidite: Jeremija 31:31-34; Jevrejima 7:22; 8:6,8,13; 9:15; 12:24). Ona se može jasno videti poređenjem Jezekilja 18 i Jezekilja 36:27-37 (Jahveovo delo). Da li se savez zasniva na Božijim milostivim delima ili zahteva ljudski odaziv? To je goruće pitanje i kod starog i kod novog saveza. Oba imaju iste ciljeve:

1. Obnovu zajedništva s Jahveom koje je izgubljeno u Postanju 3
2. Uspostavljanje pravednog naroda koji odražava Božiju narav.

Novi savez iz Jeremije 31:31-34 rešava ovu napetost uklanjajući ljudska dela kao sredstvo za pribavljanje prihvaćenosti. Božiji zakon postaje unutrašnja želja umesto spoljašnjeg zakonika. Cilj pobožnog, pravednog naroda ostaje isti, ali se menja način. Pali ljudski rod se pokazao nepodobnim

za odražavanje Božije slike. Problem nije bio u Božijem savezu, nego u ljudskoj grešnosti i slabosti (vidite: Postanje 3, Rimljanima 7 i Galaćanima 3).

Ova napetost, koja u Starom zavetu postoji i kod uslovnih i kod bezuslovnih saveza, ostaje prisutna i u Novom zavetu. Spasenje je potpuno besplatno u dovršenom delu isusa hrista, ali zahteva pokajanje i veru (i prvobitno i redovno, vidite Posebnu temu – Verovati, uzdati se, vera i vernost). Isus svoj novi odnos sa vernicima naziva „novi savez“ (vidite: Matej 26:28; Marko 14:24; Luka 22:20; Prva Korinćanima 11:25). To je istovremeno i zakonsko proglašenje (forenzika) i poziv na hristolikost (vidite: Matej 5:48; Rimljanima 8:29-30; Druga Korinćanima 3:18; 7:1; Galaćanima 4:19; Efescima 1:4; 4:13; Prva Solunjanima 3:13; 4:3,7; 5:23; Prva Petrova 1:15) i obaveštajni iskaz o prihvatanju (Rimljanima 4) i iskaz koji zapoveda svetost (Matej 5:48)! Vernici nisu spaseni na osnovu svojih dela, nego da budu poslušni (vidite: Efescima 2:8-10). Pobožan život je dokaz spasenja, a ne sredstvo spasenja (vidite Prvu Jovanovu i Jakovljevu). Ipak, večni život ima vidljive odlike! Ova napetost se jasno vidi u novozavetnim upozorenjima (vidite Posebnu temu – Otpadništvo).

■ „deset zapovesti“ Ovde doslovno piše „deset reči“ (SPOJ reči BDB 797 i 182), što je bilo prevedeno na grčki *dekalog*. To je veoma kratak tekst, sažetak Božijeg otkrivenja (vidite: Izlazak 20; Ponovljeni zakoni 5).

■ „koje je napisao“ Sam Bog je napisao (čovekoliki opis Boga, vidite Posebnu temu kod 2:15) ovih „deset reči“ (vidite: Izlazak 31:8; 32:15-16). Razmišljanje o doslovnosti ove izjave ne utiče na božanski izvor ovih zapovesti!

■ „dve kamene ploče“ Iz skorašnjih arheoloških otkrića i na osnovu hetitskih sizerenskih saveza (iz drugog milenijuma p.n.e.) znamo da Ponovljeni zakoni prate njihovu strukturu i oblik. Mislim da su „dve ploče“ u stvari bila dva istovetna prepisa Deset zapovesti, što je bilo u skladu s obrascem te vrste saveza (taj obrazac se sledi i beleženjem prošlih dela veće sile koja sklapa savez, Ponovljeni zakoni 1-4). Sve to potvrđuje istoričnost Ponovljenih zakona – vidite uvod u ovu knjigu, odlomak VII.

4:14 „koje treba da izvršavate“ Nije dovoljno znati Božiju volju za svoj život, nego je treba i izvršavati (vidite: Ponovljeni zakoni 4:1,2,5,6; Luka 6:46; Jakov 2:14-20).

PONOVLJENI ZAKONI 4:15-20 (SSP)

¹⁵Nikakvo obličje niste videli onoga dana kada vam je GOSPOD govorio iz ognja na gori Horev. Zato dobro pazite ¹⁶da se ne iskarite i sebi ne napravite nekog idola, neki lik u bilo kom obličju, bilo u obličju žene ili muškarca, ¹⁷bilo neke životinje na zemlji, bilo ptice koja leti vazduhom, ¹⁸bilo stvorenja koje gmiže po tlu, bilo neke ribe koja je dole u vodi. ¹⁹I kada pogledaš u nebo i vidiš sunce, mesec i zvezde – sve mnoštvo na nebu – neka te ne navedu da im se klanjaš i da im služiš. Njih je Bog dao [NASB – dodelio] svim narodima pod nebom. ²⁰A vas je GOSPOD uzeo i izveo vas iz užarene peći, iz Egipta, da budete njegov narod¹³¹, to što ste danas.

4:15

NASB

„Zato dobro pazite“

NKJV

„Dobro pazite na sebe“

NRSV

„Čuvajte se i pomno pazite na sebe“

131 *da budete njegov narod* Doslovno: da mu budete narod nasledstva (napomena iz SSP-a, prim. prev.)

TEV „Za svoje dobro se, stoga, postarajte“
NJB „Dobro pazite šta radite“

Ovaj GLAGOL (*BDB* 1036, *KB* 1581, *PERFEKAT nifala*) je upotrebljen u sledećim stihovima: Ponovljeni zakoni 4:2,6,9(dvaput),15,23,40. Izraelova dela su bila uslovno povezana s Jahveovim savezom. Izrael je trebalo svim silama da se kloni idolopoklonstva (vidite: Ponovljeni zakoni 5:8-10).

4:16 „da se ne iskvarite i sebi ne napravite nekog idola“ Ovo se odnosi na zlatno tele (vidite: Izlazak 32) i povezano je sa Jahveovom bestelesnošću. Izraelci nisu smeli da predstavljaju Jahvea ni u jednom fizičkom obliku (vidite: Ponovljeni zakoni 4:16-18,23,25; 5:8; Izlazak 20:4).

■ **„u obličju žene ili muškarca“** Ljudi su bili skloni da načine Boga u obliku muškarca ili žene, ali time mu pridajemo oblik kojim možemo da upravljamo.

4:17 „bilo neke životinje“ Ovo bi moglo da se odnosi na (1) to što su drugi narodi koristili životinje da predstave svoje bogove i boginje ili (2) na zabranu upotrebe životinjskih osobina za opisivanje Boga.

4:18 „bilo stvorenja koje gmiže po tlu“ Moguće je da se ovo odnosi na egipatsku bubu skarabej, koja im je bila sveta.

4:19 „sunce, mesec i zvezde – sve mnoštvo na nebu“ Drevni narodi su, poput savremenih ljudi (horoskop), smatrali da su zvezde sile koje upravljaju ljudskim životima. Klanjanje nebeskim telima verovatno je počelo u Vavilonu (Postanje 1 je možda reakcija na tu vrstu idolopoklonstva, a Izlazak 20 na egipatsko idolopoklonstvo). Izrael je trebalo snažno da odbaci ovu vrstu idolopoklonstva!

■ **„Njih je Bog dao [NASB – dodelio] svim narodima“** Ovaj GLAGOL (*BDB* 323, *KB* 322, *PERFEKAT kala*) znači „podeliti“, ali u smislu dodeljivanja ili raspodele. To bi moglo da znači da je Bog ohrabrivao klanjanje nebeskim telima, ali ipak mislim da je to još jedan način da se pokaže Jahveova sjevlast nad celom zemljom (vidite: Ponovljeni zakoni 29:26; 32:8). Idolopoklonstvo nikad nije bilo Božiji naum za ljudski rod.

4:20 „iz užarene peći“ U peć se stavlja neupotrebljiva ruda i zatim se zagreva i pretvara u upotrebljivi metal. To je poređenje koje govori šta je Bog učinio s Izraelom u Egiptu (vidite: Prva o carevima 8:51; Jeremija 11:4 ista metafora se pojavljuje u Isaiji 48:10).

■ **„da budete njegov narod“** Ovo je bio poseban naziv za narod koji je u savezu s Jahveom (npr. Izlazak 19:5; Ponovljeni zakoni 7:6; 14:2; 26:18; Titu 2:14; i Prva Petrova 2:9). Oni su imali božansko nasledstvo (Jahvea i zemlju) jer ih je Jahve izabrao još pre stvaranja (vidite: Ponovljeni zakoni 32:8-9; Psalam 33:6-12; Jeremija 10:16; 51:19) da ga predstavljaju u svetlu.

PONOVLJENI ZAKONI 4:21-24 (SSP)

²¹GOSPOD se razgnevio na mene zbog vas i zakleo se da neću preći preko reke Jordan i ući u dobru zemlju koju vam GOSPOD, vaš Bog, daje u nasledstvo. ²²Ja ću umreti u ovoj zemlji – neću preći preko reke Jordan. Ali vi ćete preći i zaposesti onu dobru zemlju. ²³Pazite da ne zaboravite Savez GOSPODA, vašega Boga, koji je sklopio s vama. Ne pravite sebi idola u obličju bilo čega što vam je GOSPOD, vaš Bog, zabranio. ²⁴Jer, GOSPOD, tvoj Bog, oganj je koji proždire, Bog ljubomoran.

4:21 „GOSPOD se razgnevio na mene zbog vas“ Mojsije je podsećao narod kako ga je Bog kaznio za neposlušnost (vidite: Ponovljeni zakoni 1:37; 3:26; Brojevi 20:7-13). Ako budu neposlušni, kazniće i njih!

4:23 „Pazite“ Ovaj GLAGOL (*BDB 1036, KB 1581, IMPERATIV nifala*) se često ponavlja u ovom poglavlju. Postoje dobrobiti saveza, ali i njegove posledice (vidite: Ponovljeni zakoni 4:25 i poglavlja 27-29).

■ **„da ne zaboravite Savez“** I ovaj GLAGOL (*BDB 1013, KB 1489, PERFEKAT kala*) se nekoliko puta pojavljuje u ovom poglavlju (vidite: Ponovljeni zakoni 4:9,23,31), a pojavljuje se i u sledećim stihovima: Ponovljeni zakoni 6:12; 8:11,14,19 (dva puta); 9:7; 24:19 (dva puta); 25:19; i 30:13; 31:21; 32:18. Ovo je jedna od najvažnijih tema i zato se stalno pojavljuje iznova!

4:24 „ljubomorani“ Jahve je u ovom stihu opisan na dva načina:

1. „oganj koji proždire“ (*BDB 77 i BDB 37, KB 46, AKTIVNI PARTICIP kala*, vidite: Izlazak 24:17; Ponovljeni zakoni 4:24; 9:3; Jevrejima 12:29), što znači:
  - a. Da je Jahve onaj Bog koji je s njima sklopio savez na Sinaju
  - b. Da je on Bog koji sudi za kršenje saveza
2. „Bog ljubomorani“ (*BDB 888 i 42*, vidite: Izlazak 20:5; 34:14; Ponovljeni zakoni 5:9; 6:15; Isus Navin 24:19), što pokazuje njegovu ličnu predanost i ljubav prema Izraelu i podudarno je s bračnim savezom (vidite: Osija 1-3). Prekršaj saveza donosi odbačenost (npr. Isus Navin 24:19; Naum 1:2). Ova reč ima široko semantičko polje:
  - a. Strast – Poslovice 6:34; Pisma nad pesmama 8:6
  - b. Gnev – Poslovice 14:30; 27:4
  - c. Ljubomora – Postanje 26:14; Brojevi 5:11-22; Jezekilj 31:9
  - d. Zavist – Propovednik 4:4
  - e. Predanost – Brojevi 11:29

(Ovaj spisak potiče iz rečnika *NIDOTTE*, tom 3, str. 938)

Vidite Posebnu temu – Bog opisan kao čovek (antropomorfno izražavanje) kod 2:15.

PONOVLJENI ZAKONI 4:25-31 (SSP)

²⁵Kada vam se rode deca i unuci i kada već dugo budete živeli u onoj zemlji, ako se tada iskvarite i napravite bilo kakvog idola, tako čineći ono što je zlo u očima GOSPODA, vašeg Boga, i izjavljujući ga na gnev ²⁶ – zemlja i nebo su mi danas svedoci protiv vas – brzo ćete nestati iz zemlje u koju idete preko reke Jordan da je zaposednete. Nećete dugo u njoj živeti, nego ćete biti potpuno zatrati. ²⁷GOSPOD će vas raspršiti po narodima i samo mali broj vas će preživeti među narodima među koje će vas GOSPOD oterati. ²⁸Tamo ćete služiti bogovima koji su delo ljudskih ruku od drveta i kamena, koji ne vide, ne čuju, ne jedu i nemaju čulo mirisa. ²⁹Ali, ako tamo budeš tražio GOSPODA, svoga Boga – naći ćeš ga ako ga budeš tražio svim svojim srcem i svom svojom dušom. ³⁰Kada budeš u nevolji i sve ovo te snađe, posle toga [*NASB – u kasnijim danima*] ćeš se vratiti GOSPODU, svome Bogu, i pokoriti mu se. ³¹Jer, GOSPOD, tvoj Bog, milostiv je Bog. Neće te ostaviti ni uništiti, niti će zaboraviti Savez s tvojim praocima, koji im je potvrdio zakletvom.

4:25 „kada već dugo budete živeli u onoj zemlji“ Ovo nije obećanje dugovečnosti za pojedince, nego obećanje zajednicama u kojima roditelji poučavaju decu o Bogu, a deca poštuju svoje roditelje. Čvrste porodice stvaraju jako društvo (npr. Ponovljeni zakoni 4:9,10,40 i 5:16,33).

■ **„ako se tada iskvarate“** Ovaj GLAGOL (*BDB 1007, KB 1469, PERFEKAT hifila*) znači „pokvariti“ ili „uništiti“, a poprimio je metaforično značenje kršenja saveza (tj. idolopoklonstvo, vidite: Ponovljeni zakoni 4:16,25; 9:12; 31:29).

■ **„izazivajući ga na gnev“** Ova fraza je KONSTRUKTNI INFINITIV *hifila* (*BDB 494, npr. 32:21; Prva o carevima 15:30; 16:13*). Ovo je još jedan čovekoliki opis Jahveove reakcije na ljudski greh! Vidite Posebnu temu kod 2:15.

4:26 „zemlja i nebo su mi danas svedoci protiv vas“ To je bio deo obrasca hetitskih sizerenskih saveza (potreba za moćnim duhovnim svedokom, vidite u Uvodu u ovu knjigu, odeljak VII). Zemlja i nebo su dve najtrajnije stvari u fizičkoj tvorevini. Bog ih je često pozivao za svedoke. To je u skladu i sa zahtevom izraelskog pravosudnog sistema da na sudu moraju svedočiti najmanje dva svedoka (vidite: Izlazak 35:30; Ponovljeni zakoni 17:6; 19:15). Ova fraza se često koristila za potvrđivanje saveza sa Jahveom (vidite: Ponovljeni zakoni 4:26; 30:19; 31:28).

■ **„brzo ćete nestati iz zemlje“** Vidite Ponovljene zakone 27-29, ali zapazite teološku ravnotežu u Ponovljenim zakonima 4:31. Pali ljudski rod, ukoliko ne primi pomoć, nema nade da će biti poslušan savezu (vidite: Jeremija 31:31-34; Jezekilj 36:22-36)!

4:27 „raspršiti po narodima“ Izgleda da je u pitanju predskazanje o tome kako će narod koji je u savezu s Bogom biti izgnan u Asiriju (722. p.n.e.) i Vavilon (605, 597, 586. i 582. p.n.e.), a to je predskazano i u Ponovljenim zakonima 28:64 i 29:28.

■ **„samo mali broj vas će preživeti“** To je jedna od posledica kršenja saveza, suprotna zavetnom blagoslovu koji je bio obećan Avraamu u Postanju 15:5.

4:28 „Tamo ćete služiti bogovima koji su delo ljudskih ruku“ GLAGOL „služiti“ (*BDB 712, KB 773, PERFEKAT kala*) je ovde upotrebljen u smislu klanjanja ili vršenja obredâ. Koristio se na sledeće načine:

1. Pozitivno, za služenje Jahveu – Izlazak 3:12; 4:23; Ponovljeni zakoni 6:13; Prva o Samuilu 7:3
2. Negativno, za služenje drugim bogovima – Izlazak 23:33; Ponovljeni zakoni 4:19,28; Isus Navin 23:7; Sudije 2:10,19; 10:6,10; Prva o Samuilu 22:10; Prva o carevima 16:31; Druga o carevima 17:12

Ovaj hebrejski koren je postao počasno zvanje za Jahveove slugе:

1. Izraelski praoci – Izlazak 32:13; Ponovljeni zakoni 9:27
2. Kalev – Brojevi 14:24
3. Mojsije – Izlazak 14:31; Brojevi 12:7; Ponovljeni zakoni 34:5; Prva o carevima 8:53
4. Isus Navin – Isus Navin 24:29
5. David – Prva o Samuilu 23:10; 25:39
6. Isaija – Isaija 20:3
7. Pomazanik – Isaija 53; Zaharija 3:8
8. Navuhodonosor – Jeremija 25:9; 27:6; 43:10
9. Kir – Isaija 44:28; 45:1
10. Izraelski narod – Isaija 41:8; 44:1-2; 45:4

Iskazi u Ponovljenim zakonima 4:26,27,28 pokazuju uslovljenost Božijih obećanja (tj. u Ponovljenim zakonima 4:26 Jahve ih izvodi iz zemlje, u 4:27 ih raspršuje po drugim zemljama, a u 4:28 oni lično učestvuju u idolopoklonstvu) i bezumnost idolopoklonstva!

4:29 „Ali, ako tamo budeš tražio GOSPODA“ Ovaj GLAGOL (*BDB* 134, *KB* 152, *PERFEKAT piela*) znači „tražiti“, što znači da će oni želeći da obnove savez i odnos sa Jahveom koji su raskinuli svojom neposlušnošću. Pokajanje zahteva potpunu predanost (tj. „svim svojim srcem i svom svojom dušom“, vidite: Ponovljeni zakoni 26:16; 30:2,10).

Božije oprostjenje je uvek dostupno ako ima pravog pokajanja (vidite: Ponovljeni zakoni 4:29-31; 30:1-3,10). Pravo pokajanje se ne sastoji samo iz izgovaranja određenih reči, nego je u pitanju potpuna vera. Pokajanje je promena načina života, a ne puko osećanje. Primere plitkog, kratkoročnog pokajanja vidimo u Osiji 6:1-3 i Jeremiji 3:21-25.

Ako budu tražili Boga, naći će ga (vidite: Jeremija 24:7; 29:13). Jahvea nije teško naći. On samo očekuje da njegov narod odražava njegovu narav! Vidite Posebnu temu kod 30:1.

4:30 Mojsije je ovde predskazao Izraelovu pobunu, a to je učinio i Isus Navin (vidite: Isus Navin 24:19-28). Pad u greh je duhovno ošteti čovekovu sposobnost da bude poslušan Bogu (vidite: Rimljanima 1-3; Galaćanima 3).

Iako 26. stih govori o trenutnoj kazni, zapazite da 27. stih govori o izgnanstvu u Asiriju (722. p.n.e.) i Vavilon (605, 597, 586. i 582. p.n.e.), a Ponovljeni zakoni 4:30 govore o poslednjim vremenima („u kasnijim danima“). Izrael mora da bude povezan s Jahveom onako kako je propisano savezom. To mogu da učine poslušnošću savezu (za koju Rimljanima 1-3 i Galaćanima 3 kažu da je nemoguća) ili to mogu da učine novim savezom, kroz pokajanje i veru u Isusa. Svi vernici se mole za probuđenje koje će u poslednjim danima nastupiti među Jevrejima (o tome možda govori Zaharija 12:10 ili Rimljani 11).

4:31 „GOSPOD, tvoj Bog, milostiv je Bog“ O različitim Božijim imenima (*El, Jahve, Elohim*) vidite Posebnu temu kod 1:3.

PRIDEV preveden rečju „milostiv“ (*BDB* 933) znači „milosrdan“ ili „samilostan“. To je jedna od nekoliko osobina upotrebljenih da se opiše Izraelov Bog. Vidite Posebnu temu koja sledi.

POSEBNA TEMA – OSOBINE IZRAELOVOG BOGA (STARI ZAVET)

(SPECIAL TOPIC: CHARACTERISTICS OF ISRAEL'S GOD [OT])

1. Sažaljiv (*BDB* 933, *KB* 1216) – Izlazak 34:6; Ponovljeni zakoni 4:31; Drugi dnevnic 30:9; Psalam 86:15; 103:8; 111:4; Nemija 9:17,31; Joil 2:13; Jona 4:2
2. Milostiv (*BDB* 337, *KB* 333) – Izlazak 34:6; Drugi dnevnic 30:9; Psalam 86:15; 103:8; 111:4; Nemija 9:17,31; Joil 2:13; Jona 4:2
3. Spor na gnev (SPOJ reči *BDB* 74 i *BDB* 60) – Izlazak 34:6; Psalam 86:15; 103:8; Nemija 9:17; Joil 2:13; Jona 4:2
4. Prepun postojane ljubavi (SPOJ reči *BDB* 912 I i *BDB* 338) – Izlazak 34:6-7; Psalam 86:15; 103:8; Nemija 9:17; Joil 2:13; Jona 4:2
5. Veran (ili „istinit“, *BDB* 54, vidite Posebnu temu – Verovati, uzdati se, vera i vernost u Starom zavetu) – Izlazak 34:6; Ponovljeni zakoni 7:9; Psalam 86:15; Isaija 49:7; Jeremija 42:5
6. Obilno prašta (*BDB* 699, *KB* 757) – Nemija 9:17
7. Nije ih ostavio (*BDB* 736 I, *KB* 806) – Nemija 9:17,31
8. Nevoljan da pošalje nesreću (*BDB* 636, *KB* 688, *PARTICIP nifala* + *BDB* 948) – Joil 2:13; Jona 4:2
9. Velik Bog (*BDB* 42, 152) – Nemija 1:5; 9:32
10. Velik i strašan (*BDB* 152, 431) – Nemija 1:5; 4:14; 9:32
11. Drži se saveza (*BDB* 1036, 136) – Nemija 1:5; 9:32
12. Postojana ljubav (*BDB* 338) – Nemija 1:5; 9:32, vidite Posebnu temu – Ljubav, dobrota (*hesed*)

Sve ove reči opisuju Božija osećanja prema njegovom narodu Izraelu. Njegova narav se ne menja (vidite: Malahija 3:6), pa se ovo stoga može primeniti na sve njegove verne sledbenike (tj. Dru- ga Korinćanima 1:3).

■ „Neće te ostaviti ni uništiti, niti će zaboraviti Savez s tvojim praocima“ Ovde se nalaze tri GLAGOLA s negacijama:

1. ostaviti – *BDB 951, KB 1276, IMPERFEKAT hifila* (doslovno „pustiti da ruke pad- nu“), što znači „napustiti“ ili „ostaviti“ (vidite: Ponovljeni zakoni 31:6,8; Isus Navin 1:5; 10:6; Prvi dnevnic 28:20; Jevrejima 13:5)
2. uništiti – *BDB 1007, KB 1469, IMPERFEKAT hifila*, što znači „upropastiti“, „pokva- riti“, „uništiti“ (vidite: Ponovljeni zakoni 9:26; 10:10; Jeremija 30:11)
3. zaboraviti – *BDB 1013, KB 1489, IMPERFEKAT kala* (vidite: Levitska 20:45; vidite i Posebnu temu – Obećanja u sklopu saveza s praocima.

Ovde se javlja jedno teško teološko pitanje: „Kako da ozbiljno shvatimo Božija obećanja u ovom stihu u svetlu zahteva saveza koji su izloženi pre toga?“ Izraelova nesposobnost da se drži saveza je za- beležena i u njihovoj istoriji i u Pavlovim spisima (vidite: Rimljanima 2-3; Galaćanima 3). To ukazuje na potrebu za „novim savezom“, koji nije zasnovan na ljudskim delima, nego na Božijoj volji i Božijim delima i koji predstavlja Božiji odgovor na to pitanje (vidite: Jeremija 31:31-34; Jezekilj 36:22-38). Bog se nikad ne menja, ali ni Izrael se nije menjao! Božiji zahtev da njegov narod bude pravedan ne može se ispuniti ljudskim naporima i ljudskom voljom. Potrebno nam je novo srce i nov duh!

Vi morate odlučiti o tome! Da li Stari zavet treba gledati kroz Novi zavet, ili Novi treba gledati kroz Stari? Da li je naglasak na Izraelu ili na svetu? Da li je važnija vera ili narodnost? Ako u Božijem več- nom naumu o otkupljenju postoji bilo kakva pauza, onda to nije crkva (kao što smatraju zastupnici teori- je bogomdanih poredaka, tj. *dispencionalisti*), nego Izrael!

POSEBNA TEMA – STAROZAVETNA PREDSKAZANJA BUDUĆNOSTI NASUPROT NO- VOZAVETNIM PREDSKAZANJIMA („KLJUČNI UVOD“ U OTKRIVENJE)

(SPECIAL TOPIC: OLD TESTAMENT PREDICTIONS OF THE FUTURE VS. NEW TE- STAMENT PREDICTIONS [„CRUCIAL INTRODUCTION“ TO REVELATION])

Proučavajući eshatologiju tokom godina shvatio sam da većina hrišćana nema ili ne želi da ima razvijenu, uređenu hronologiju poslednjih vremena. Neki hrišćani se usredsređuju na ovu oblast hri- šćanstva i najviše se bave njome iz teoloških, psihičkih ili denominacijskih razloga. Ovi hrišćani su izgleda postali obuzeti pitanjem kako će se sve završiti i zbog toga ne vide hitnost evanđelja! Verni- ci ne mogu da utiču na Božiji naum za poslednja vremena, ali mogu da učestvuju u ispunjavanju evanđeoskog zadatka (vidite: Matej 28:19-20; Luka 24:46-47; Dela apostolska 1:8). Većina vernika veruje u Hristov drugi dolazak i u vrhunac ispunjenja Božijih obećanja u poslednjim danima. Pro- blemi koji u tumačenju nastaju u skladu s našim shvatanjem hronologije ovog vrhunca potiču od ne- koliko biblijskih paradoksa (vidite Posebnu temu – Paradoksi u Svetom pismu):

1. Napetost između obrazaca kod starozavetnih proroka i obrazaca kod novozavetnih apostola
2. Napetost između biblijskog jednobojstva (jedan Bog za sve) i Božijeg izbora Izraela (poseb- nog naroda)
3. Napetost između uslovâ biblijskih savezâ i obećanjâ („ako... onda“) i Božije bezuslovne pre- danosti otkupljenju palog ljudskog roda

4. Napetost između književnih vrsta Starog bliskog istoka i književnih obrazaca savremenog Zapadnog sveta
5. Napetost koja postoji zbog toga što je Božije carstvo tu već sada, a ipak je još u budućnosti
6. Napetost između verovanja da će se Hristos uskoro vratiti i verovanja da prvo moraju da se odigraju određeni događaji

Hajde da razmotrimo svaku od ovih napetosti.

PRVA NAPETOST (rasne, nacionalne i geografske kategorije Starog zaveta nasuprot svih vernika svuda na svetu)

Starozavetni proroci su predskazali obnovljenje jevrejskog carstva u Palestini sa središtem u Jerusalimu, gde će se svi narodi zemlje okupiti da veličaju i služe vladara koji je Davidov potomak, ali ni Isus, ni novozavetni apostoli nikad nisu naglašavali taj naum. Zar Stari zavet nije bogonadahnut (vidite: Matej 5:17-19)? Zar su novozavetni pisci zanemarili ključne događaje poslednjih vremena?

Postoji nekoliko izvora podataka o kraju sveta:

1. Starozavetni proroci (Isaija, Mihej, Malahija)
2. Starozavetni pisci apokaliptičnih tekstova (vidite: Jezekilj 37-39; Danilo 7-12; Zaharija)
3. Jevrejski pisci nekanonskih apokaliptičnih tekstova međuzavetnog razdoblja (poput Prve Enohove knjige, čiji odjek nalazimo u Judinoj poslanici)
4. Sam Isus (vidite: Matej 24; Marko 13; Luka 21)
5. Pavlovi spisi (vidite: Prva Korinćanima 15; Druga Korinćanima 5; Prva Solunjanima 4-5; Druga Solunjanima 2)
6. Jovanovi spisi (Prva Jovanova i Otkrivenje)

Da li svi ovi izvori jasno uče o Božijem naumu za poslednja vremena (događaji, hronologija, ličnosti)? Ako ne, zašto? Zar svi oni nisu bogonadahnuti (sem jevrejskih međuzavetnih spisa)?

Sveti Duh je starozavetnim piscima otkrio te istine rečima i kategorijama koje su mogli da razumeju, ali je zatim postepeno otkrivao sve više i proširio ove starozavetne eshatološke pojmove dajući im sveopšti opseg („tajna Hrista“, vidite: Efescima 2:11–3:13). Evo nekih primera koji su važni za ovo pitanje:

1. Grad Jerusalim je u Starom zavetu korišćen kao metafora za Božiji narod (Sion), ali je u Novom zavetu pretvoren u pojam Božijeg prihvatanja svih ljudi koji se kaju i veruju („novi Jerusalim“ iz Otkrivenja 21-22). Teološko proširenje pojma doslovnog, fizičkog grada u pojam novog Božijeg naroda (Jevreji i neznabošci koji veruju) najavljeno je u Postanju 3:15, u Božijem obećanju da će otkupiti pali ljudski rod, mnogo pre nastanka Jevreja i njihovog glavnog grada. Čak je i pozivanje Avraama (vidite: Postanje 12:1-3) obuhvatalo neznabošce (vidite: Postanje 12:3; Izlazak 19:5). Vidite Posebnu temu – Jahveov večni naum o otkupljenju.
2. Neprijatelji Božijeg naroda su u Starom zavetu bili okolni narodi Starog bliskog istoka, ali pojam neprijatelja je u Novom zavetu proširen na sve ljude koji ne veruju i koji su protiv Boga, nadahnuti Satanom. Borba više nije ograničena na jedno geografsko područje, nego je u pitanju sukob svetskih i svemirskih razmera (vidite Poslanicu Kološanima).
3. Obećanje zemlje, koje je bilo toliko važno u Starom zavetu (obećanja data izraelskim praocima u Postanju, vidite: Postanje 12:7; 13:15; 15:7,15,16; 7:8), sada je prošireno na celu zemlju. Novi Jerusalim će se spustiti na ponovo stvorenu zemlju, a ne isključivo na Bliski istok (vidite: Otkrivenje 21-22).
4. Prošireni su i neki drugi starozavetni pojmovi:
  - a. Avraamovo potomstvo je sada duhovno obrezano (vidite: Rimljanima 2:28-29)
  - b. Narod koji je u savezu sa Bogom sada uključuje i neznabošce (vidite: Osija 1:10; 2:23, citirano u Rimljanima 9:24-26; isto tako i Levitska 26:12; Izlazak 29:45, citirano u Dru-

- goj Korinćanima 6:16-18 i Izlazak 19:5; Ponovljeni zakoni 14:2, citirano u Titu 2:14)
- c. Hram su sada Isus (vidite: Matej 26:61; 27:40; Jovan 2:19-21) i, kroz njega, mesna crkva (vidite: Prva Korinćanima 3:16) ili pojedinačni vernici (vidite: Prva Korinćanima 6:19)
  - d. Sada se čak i Izrael i fraze kojima je opisivan u Starom zavetu odnose na ceo Božiji narod (vidite: Rimljanima 9:6; Galaćanima 6:16, tj. „carstvo sveštenikâ“, vidite: Prva Petrova 2:5, 9-10; Otkrivenje 1:6)

Proročki model je ispunjen, proširen i sada je obuhvatniji. Isus i apostolski pisci ne predstavljaju poslednja vremena na isti način kao starozavetni proroci – vidite: Martin Vajngarde (Martin Wyn-garden), *The Future of The Kingdom in Prophecy and Fulfillment*¹³². Savremeni tumači koji doslovno shvataju starozavetni model i smatraju ga merodavnim iskrivljuju Otkrivenje Jovanovo, shvataju je kao veoma jevrejsku knjigu i nameću značenje Isusovim i Pavlovim dvosmislenim izrazima izdvajajući ih iz konteksta! Novozavetni pisci ne negiraju starozavetne proroke, nego pokazuju njihov krajnji sveopšti značaj. Isusova i Pavlova eshatologija ne sačinjavaju organizovan, logičan sistem. Njihova svrha je pre svega pastoralna i vezana za otkupljenje.

Ali napetost postoji čak i u okviru Novog zaveta. Nema jasne sistematizacije eshatoloških događaja. Otkrivenje nas iznenađuje na mnoge načine jer opisujući kraj koristi starozavetne pojmove, a ne Isusovo učenje (vidite: Matej 24; Marko 13)! Ono sledi knjiženu vrstu koju su započeli Jezekilj, Danilo i Zaharija, ali se razvila tokom međuzavetnog doba (jevrejska apokaliptična književnost). To je možda bio Jovanov način da poveže stari i novi savez. Ono prati drevni obrazac čovekove pobune i Božije predanosti otkupljenju! Ali treba zapaziti da Otkrivenje starozavetni jezik koji koristi i ličnosti i događaje koje spominje sve tumači u svetlu Rima I veka (vidite: Otkrivenje 17).

DRUGA NAPETOST (jednoboštvo nasuprot izabranog naroda)

Biblija naglašava da postoji jedan Bog, stvoritelj i otkupitelj, koji je duh i koji ima ličnost (vidite: Izlazak 8:10; Isaija 44:24; 45:5-7,14,18,21-22; 46:9; Jeremija 10:6-7). Stari zavet je u svoje vreme bio jedinstven po jednoboštvu (vidite Posebnu temu – Jednoboštvo). Svi okolni narodi su bili mnogobošci. Tvrdnja da je Bog jedan predstavlja srce starozavetnog otkrivenja (vidite: Ponovljeni zakoni 6:4). Stvaranje je pozornica za određeni cilj – za zajedništvo između Boga i ljudskog roda, koji je stvoren na njegovu sliku, sličan njemu (vidite: Postanje 1:26-27). Ipak, ljudski rod se pobunio, zgrešio protiv Božije ljubavi, vođstva i svrhe (vidite: Postanje 3). Božija ljubav i svrha su bili toliko jaki i sigurni da je obećao da će otkupiti pali ljudski rod (vidite: Postanje 3:15)!

Napetost je nastala kad je Bog izabrao da upotrebi jednog čoveka, jednu porodicu, jedan narod da dosegne ostatak ljudskog roda. Kada je Bog izabrao Avraama (vidite: Postanje 12; 15; 17; 18) i Jevreje kao carstvo sveštenikâ (vidite: Izlazak 19:4-6) to je u njima izazvalo ponos umesto služenja i isključivost umesto uključenja. Kad je Bog pozvao Avraama, to se ticalo i blagoslova za ceo ljudski rod (vidite: Postanje 12:3). Ne treba zaboraviti i treba naglasiti da je starozavetni izbor bio za službu, a ne za spasenje. Sav Izrael nikad nije bio u ispravnom odnosu sa Bogom i ne prima večno spasenje na osnovu svog prava prvorodstva (vidite: Jovan 8:31-59; Matej 3:9), nego verom i poslušnošću (vidite: Postanje 15:6, citirano u Rimljanima 4:3,9,22; Galaćanima 3:6). Izrael je izgubio svoju misiju (crkva je sada carstvo sveštenikâ, vidite: Otkrivenje 1:6; Prva Petrova 2:5,9) jer je svoj zadatak smatrao po-vlasticom, a svoje služenje posebnim položajem! Bog je izabrao jednoga da bi izabrao sve!

TREĆA NAPETOST (uslovljeni savezi nasuprot neuslovljenim savezima)

Postoje teološka napetost ili paradoks između uslovljenih i neuslovljenih saveza. Svakako je istina da je Božiji naum o otkupljenju bezuslovan (vidite: Postanje 15:12-21), ali čovekov odgovor, koji se pri tome zahteva, uvek stoji kao uslov!

132 Budućnost Božijeg carstva u proroštvima i njihovom ispunjenju, prim. prev.

Obrazac „ako ... onda“ pojavljuje se i u Starom i u Novom zavetu. Bog je veran, a ljudski rod nije. Ova napetost stvara mnoge zabune. Tumači teksta se obično usredsrede samo na jednu stranu ove napetosti – ili na Božiju vernost ili na ljudske napore, ili na Božiju svest ili na čovekovu slobodnu volju. Obe strane su biblijske i neophodne. Vidite Posebnu temu – Izabranje/predodređenje i potreba za teološkom ravnotežom.

Ovo je povezano sa eshatologijom, sa Božijim starozavetnim obećanjima Izraelu. Ako Bog nešto obeća, to je rešeno! Bog se obavezuje davanjem obećanja. To se tiče i njegovog ugleda (vidite: Jezekilj 36:22-38). Neuslovljeni i uslovljeni savezi se susreću u Hristu (vidite: Isaija 53), a ne u Izraelu! Božija konačna vernost leži u otkupljenju svih koji će pokajati i poverovati, a ne u pitanju ko su bili vaš otac i majka! Hristos je ključ svih Božijih saveza i obećanja, a ne Izrael. Ako postoji teološka „zagrada“ u Svetom pismu, onda to nije crkva, nego Izrael (vidite: Dela apostolska 7 i Galaćanima 3).

Svetska misija objavljivanja evanđelja prešla je na crkvu (vidite: Matej 28:19-20; Luka 24:47; Dela apostolska 1:8). I dalje je u pitanju uslovljeni savez! To ne znači da je Bog potpuno odbacio Jevreje (vidite: Rimljanima 9-11) i verujući Izrael će u poslednjim vremenima možda odigrati važnu ulogu (vidite: Zaharija 12:10).

ČETVRTA NAPETOST (književni obrasci Bliskog istoka nasuprot zapadnjačkim obrascima)

Književna vrsta je jedan od ključnih elemenata ispravnog tumačenja Biblije – vidite: Gordon Fi (Gordon Fee) i Daglas Stjuart (Douglas Stuart), *Kako tumačiti Bibliju*¹³³. Crkva se razvila u zapadnjačkom (grčkom) kulturnom okruženju, ali istočnjačka književnost je figurativnija, metaforičnija i simboličnija od književnih obrazaca savremene zapadnjačke kulture (vidite Posebnu temu – Istočnjačka književnost (biblijski paradoksi). Ona se više usredsređuje na ljude, susrete i događaje nego na kratke i jasne istinitosne iskaze. Hrišćani su krivi za upotrebu svoje istorije i književnih obrazaca u tumačenju biblijskih proroštava (i Starog i Novog zaveta). Svako pokolenje i geografsko područje koristilo je svoju kulturu, istoriju i doslovnost u tumačenju Jovanovog Otkrivenja i sva ta tumačenja su bila pogrešna! Uobraženo je misliti da je savremena zapadnjačka kultura žiža biblijskih proroštava!

Književna vrsta koju je bogonadahnuti pisac izabrao predstavlja književni ugovor sa čitaocem (Brus Korli [Bruce Corley]). Jovanovo Otkrivenje nije istorijska naracija, nego spoj pisma (poglavlja 1-3), proroštva i, najviše, apokaliptične književnosti. Pogrešno je siliti Sveto pismo da kaže više nego što je bogonadahnuti pisac nameravao da kaže, a pogrešno je i siliti ga da kaže manje! A tumačeva uobraženost i dogmatizam su još neprikladniji u knjizi poput Otkrivenja.

Crkva se nikad nije složila oko pitanja koje tumačenje Otkrivenja je ispravno. Želim da čujem celu Bibliju i da se njome bavim kao celinom, a ne samo nekim njenim delom ili delovima po sopstvenom izboru. Istočnjački način razmišljanja, koji je prisutan u Svetom pismu, predstavlja istinu u parovima među kojima postoji napetost. Naša zapadnjačka sklonost prema istinitosnim tvrdnjama je valjana, ali neuravnotežena! Mislim da je moguće ukloniti bar deo zastoja koji postoji kod tumačenja Otkrivenja ako zapazimo da se cilj ove knjige menja iz jednog pokolenja vernika u drugo. Većini tumača je jasno da Otkrivenje treba da se tumači u svetlu svog vremena i književne vrste kojoj pripada. Istorijski pristup Otkrivenju se mora pozabaviti pitanjem kako su njegovi prvi čitaoci mogli da ga shvate. Značenje mnogih simbola ove knjige više nije dostupno savremenim tumačima. Prvobitna glavna namera Otkrivenja bila je da ohrabri progonjene vernike. Ono pokazuje da Bog upravlja istorijom (kao što su to pokazivali i starozavetni proroci) i potvrđuje da se istorija razvija prema određenom kraju – prema kazni ili blagoslovu (kao što su govorili i starozavetni proroci). Ono potvrđuje Božiju ljubav, prisustvo, silu i svest koristeći hebrejske apokaliptične izraze prvog veka!

To se, teološki gledano, odvija na isti način u svakom pokolenju vernika. Otkrivenje predstavlja svemirsku borbu dobra i zla. Možda više ne možemo da razumemo detalje iz I veka, ali možemo da

133 Izvori, Osijek, 1999. Izvornik: *How to Read the Bible For All Its Worth*

shvatimo moćne, utešne istine iz teksta. Kada savremeni zapadnjački tumači pokušaju silom da ugraju detalje Otkrivenja u svoju savremenu istoriju, obrazac lažnih tumačenja se nastavlja!

Veoma je moguće da će detalji ove knjige ponovo postati iznenađujuće doslovni (kao što je bio slučaj sa Starim zavetom vezano za rođenje, život i smrt Isusa Hrista) za poslednje pokolenje vernika, kada se budu suočili s napadima vođe i kulture koji će se protiviti Bogu (vidite: Druga Solunjanima 2). Niko ne može da zna ova doslovna ispunjenja Otkrivenja dok se Isusove reči (vidite: Matej 24; Marko 13; Luka 21) i Pavlove reči (vidite: Prva Korinćanima 15; Prva Solunjanima 4-5; Druga Solunjanima 2) istorijski ne ispune. Nagađanja, pretpostavke i dogmatičnost su ovde neprikladni, a apokaliptična književnost ih trpi. Hvala Bogu za slike i simbole koji nadilaze istorijsku naraciju! Bog ima kontrolu; on vlada; on dolazi!

Većina savremenih komentara ne shvata suštinu ove književne vrste! Savremeni zapadnjački tumači često žele da sastave jasan i logičan teološki sistem, a ne da pošteno postupe sa dvosmislenim, simboličnim, dramskim žanrom jevrejske apokaliptične književnosti. Ovu je dobro zapazio i izrazio Ralf Martin (Ralph P. Martin) u članku *Approaches to New Testament Exegesis*¹³⁴ koji se nalazi u knjizi *New Testament Interpretation*¹³⁵, koju je uredio Hauard Maršal (I. Howard Marshall), str. 235:

„Ako ne prepoznamo dramsku prirodu ovih spisa i ako nemamo na umu način na koji se jezik koristi kao sredstvo izražavanja verske istine, ozbiljno ćemo pogrešiti u shvatanju Otkrivenja i pogrešno se truditi da protumačimo njegova viđenja, kao da je u pitanju knjiga doslovne proze koja želi da opiše događaje empirijske i zabeležive istorije. Ako pokušamo ovo drugo, naići ćemo na razne probleme u tumačenju. Nastaće i još ozbiljniji problem, a to je iskrivljivanje suštine značenja apokaliptične književnosti, i tako će nam promaći velika vrednost ovog dela Novog zaveta, koji na dramski način i mito-poetskim jezikom tvrdi da Bog ima vrhovnu vlast u Hristu i govori o paradoksu njegove vladavine, koja sadrži mešavinu njegove moći i ljubavi (vidite: Otkrivenje 5:5,6; Lav je Jagnje).“

Randolf Tejt (W. Randolph Tate) je ovako rekao u svojoj knjizi *Biblical Interpretations*¹³⁶ (str. 137):

„O apokaliptičnoj književnosti treba reći da nijedan drugi žanr u Bibliji nije tako žarko čitan, a da pri tome pruži tako poražavajuće rezultate, posebno Danilo i Otkrivenje. Ova književna vrsta je, zbog osnovnog nerazumevanja njenih književnih obrazaca, strukture i svrhe, pretrpela užasnu istoriju krivog tumačenja. Pošto apokaliptična književnost tvrdnji da otkriva ono što će se uskoro dogoditi, čitaoci su je shvatali kao nacrt budućnosti. Tragična greška ovog stanovišta leži u pretpostavci da Otkrivenje treba tumačiti na osnovu događaja iz čitaočevog, a ne piščevog vremena. Ovaj pogrešan pristup apokaliptičnoj književnosti (posebno Otkrivenju) ophodi se prema njoj kao prema kriptogramu kod kog se savremeni događaji mogu koristiti za tumačenje simbola u tekstu... Prvo, tumač mora da prepozna da apokaliptična književnost saopštava svoju poruku kroz simbole. Doslovno tumačenje simbola, koji ima preneseno značenje, predstavlja najosnovnije krivo tumačenje. Pitanje uopšte ne glasi da li su događaji u apokaliptičnom tekstu istorijski. Oni bi mogli biti istorijski. Možda su se već dogodili, možda će se tek dogoditi, ali pisac ih predstavlja i prenosi poruku kroz slike i arhitipove.“

Ovako stoji na str. 35 rečnika *Dictionary of Biblical Imagery*¹³⁷, urednici Rajken (Ryken), Vilhous (Wilhost) i Longman III (Longman III):

„Ova književna vrsta često zbunjuje i jedi današnje čitaoce. Neočekivane slike i iskustva koja nisu od ovog sveta deluju im nastrano i neusklađeno s većinom Svetog pisma. Doslovno shvatanje ovakve književnosti zbunjuje mnoge čitaoce i baca ih na muke jer žele tačno da odrede „šta će se kada dogoditi“ i tako propuštaju nameru apokaliptične poruke.“

134 Pristupi novozavetnoj egzegezi, prim. prev.

135 Tumačenje Novog zaveta, prim. prev.

136 Tumačenja Biblije, prim. prev.

137 Rečnik slikovitog izražavanja u Bibliji, prim. prev.

PETA NAPETOST (Božije carstvo kao sadašnje, a ipak buduće)

Božije carstvo je već prisutno, ali je ipak buduće. Žiža ovog teološkog paradoksa nastupiće u poslednjim danima (*eshatonu*). Ako očekujemo doslovno ispunjenje svih starozavetnih proroštava datih Izraelu, onda će Božije carstvo pre svega postati vraćanje Izraela na određeno geografsko područje i njegovo vraćanje na teološki istaknut položaj! To bi zahtevalo da Crkva bude tajno uzneta u Otkrivenju 5 i da se ostatak Otkrivenja odnosi samo na Izrael (ali zapazite Otkrivenje 22:16).

Ali ako je u svemu glavno da će to biti carstvo koje će uspostaviti Pomazanik koji je obećan u Starom zavetu, onda je to carstvo nastupilo Hristovim prvim dolaskom. Tako utelovljenje, život, učenje, smrt i vaskrsenje Isusa Hrista postaju žiža tog carstva, a teološki naglasak je na sadašnjem spasenju. Carstvo je došlo. Stari zavet je ispunjen u Hristovoj ponudi spasenja svima, a ne u njegovoj hiljadugodišnjoj vladavini nad nekima!

Svakako je istina da Sveto pismo govori o oba Hristova dolaska, ali pitanje je gde da stavimo naglasak? Čini mi se da se većina starozavetnih proroštava usredsređuje na Hristov prvi dolazak, na uspostavljenje mesijanskog carstva (vidite: Danilo 2), što je na mnoge načine podudarno s Božijom večnom vladavinom (vidite: Danilo 7). U Starom zavetu je bila naglašena Božija večna vladavina, ali ona se sprovodi kroz Pomazanikovu službu (vidite: Prva Korinćanima 15:25-27). Pitanje ne glasi šta od toga je istina, jer je istina i jedno i drugo. Pitanje glasi gde je naglasak. Treba reći da su neki tumači postali toliko usredsređeni na Pomazanikovu hiljadugodišnju vladavinu (vidite: *Uvidi iz konteksta* kod Otkrivenja 20) da nisu uočili da Biblija naglašava Očevu večnu vladavinu. Hristova vladavina je uvodni događaj. Privremena vladavina Pomazanika nije očigledno vidljiva u Starom zavetu, ali to nisu bila ni dva Hristova dolaska!

Božije carstvo je ključ Isusovog propovedanja i poučavanja. Ono je istovremeno prisutno (u spasenju i službi) i buduće (u rasprostranjenosti i sili). Ako se Otkrivenje usredsređuje na hiljadugodišnju vladavinu Pomazanika (vidite: Otkrivenje 20), onda je u pitanju uvodna, a ne konačna vladavina (vidite: Otkrivenje 21-22). U Starom zavetu se ne vidi da je privremena vladavina neophodna. U stvari, vladavina Pomazanika u Danilu 7 je večna, a ne hiljadugodišnja.

ŠESTA NAPETOST (Hristov skori povratak nasuprot odloženoj *Parusiji*)

Većina vernika je čula da Isus dolazi uskoro, naglo i neočekivano (vidite: Matej 10:23; 24:27,34,44; Marko 9:1; 13:30; Otkrivenje 1:1,3; 2:16; 3:11; 22:7,10,12,20; vidite Posebnu temu – Isusov brzi povratak). Ali svako pokolenje vernika koje ga je do sada iščekivalo bilo je u krivu! To što Isus dolazi uskoro je moćno obećanje koje daje nadu svakom pokolenju, ali će biti stvarnost samo za jedno pokolenje (i to za ono koje će biti progonjeno). Vernici treba da žive kao da Isus dolazi sutra, ali da planiraju i sprovode veliko poslanje (vidite: Matej 28:19-20) ako on ne dođe brzo.

Neki odlomci u evanđeljima i u Prvoj i Drugoj Solunjanima zasnovani su na odloženom Drugom dolasku (*Parusiji*), jer prvo moraju da se ispune neki istorijski događaji:

1. Evangelizacija celog sveta (vidite: Matej 24:14; Marko 13:10)
2. Otkrivanje Čoveka bezakonja (vidite: Matej 24:15; Druga Solunjanima 2; Otkrivenje 13)
3. Veliki progon (vidite: Matej 24:21,24; Otkrivenje 13)

Ovde namerno postoji dvosmislenost (vidite: Matej 24:42-51; Marko 13:32-36)! Živite svaki dan kao da vam je poslednji, ali planirajte i obučavajte se za buduću službu!

DOSLEDNOST I RAVNOTEŽA

Treba reći da u svim školama savremenog tumačenja eshatologije ima poluistine. One dobro objašnjavaju i tumače neke tekstove, ali problem leži u doslednosti i ravnoteži. Često postoji niz pretpostavki na osnovu kojih se biblijski tekst koristi da se popuni unapred određeni teološki okvir. Biblija ne otkriva logičnu, hronološku, sistematsku eshatologiju. Ona je kao porodični album. Slike su isti-

nite, ali nisu uvek poređane pravim redosledom, nisu u pravom kontekstu, ni u logičnom nizu. Neke od slika su ispale iz albuma i kasnija pokolenja članova te porodice ne znaju tačno gde treba da ih vrate. Namera bogonadahnutog pisca je ključ ispravnog tumačenja Otkrivenja, a ona nam je otkrivena njegovim izborom književne vrste. Većina tumača pri tumačenju Otkrivenja pokušava da upotrebi svoje egzegetske alate i postupke iz drugih novozavetnih žarova. Usredsređuju se na Stari zavet, umesto da dozvole da Isusovo i Pavlovo učenje postave teološki skelet i da zatim dozvole da Otkrivenje bude ilustracija tog učenja.

Priznajem da svom komentaru na Otkrivenje pristupam s određenim strahom i drhtanjem, ne zbog prokletstva iz Otkrivenja 22:18-19, nego zbog nivoa na kom je ova knjiga izazivala i nastavlja da izaziva rasprave u Božijem narodu. Volim Božije otkrivenje. Ono je istinito, a svi ljudi su lažovi (vidite: Rimljanima 3:4)! Molim vas, koristite ovaj komentar kao moj pokušaj da vas izazovem na razmišljanje, a ne kao konačni odgovor, ne kao znak kraj puta ili mapu. Koristite ga imajući na umu pitanje: „Šta kad bi bilo ovako?“, a ne s pretpostavkom: „Ovako govori Gospod“. Svestan sam svojih nedostataka, predrasuda i sklonosti da istaknem svoje teološko stanovište. To sam video i kod drugih tumača. Gotovo da mi se čini da ljudi u Otkrivenju nalaze sve što žele da nađu. Ova književna vrsta je pogodna za zloupotrebu! Ipak, ona se u Bibliji nalazi s određenim ciljem i nije slučajno smeštena u Bibliju kao Božija završna reč. Ona sadrži poruku koju Bog upućuje svojoj deci u svakom pokolenju. Bog želi da je razumemo! Hajde da se udružimo, a ne da se podelimo u razne tabore. Hajde da se složimo oko onoga što je jasno i ključno, a ne da se trudimo da se složimo oko svega onoga što će možda biti i što bi možda moglo biti. Neka nam Bog svima pomogne!

PONOVLJENI ZAKONI 4:32-40 (SSP)

³²Raspitaj se o ranijim vremenima, koja su bila davno pre tebe, od dana kada je Bog stvorio čoveka na zemlji. Raspitaj se od jednog kraja neba do drugog: Da li se ikad dogodilo nešto ovako veliko? Da li se ikad nešto slično čulo? ³³Da li je ikad neki drugi narod čuo glas Boga kako mu govori iz ognja, kao što si ga ti čuo i ostao živ? ³⁴Da li je ikad neki bog pokušao da za sebe uzme jedan narod iz drugog naroda iskušenjima, znamenjima i čudima, ratom, moćnom rukom i ispruženom desnicom, ili velikim i zastrašujućim delima kakva su sva ona koja je GOSPOD, vaš Bog, vama naočigled učinio za vas u Egiptu? ³⁵A tebi je to pokazano da znaš da je GOSPOD Bog. Nema drugoga osim njega. ³⁶On ti se oglasio s neba da te pouči. Na zemlji ti je pokazao svoj silni oganj, i ti si iz ognja čuo njegove reči. ³⁷Zato što je voleo tvoje praoce, izabrao je njihove potomke i izveo te [lično te izveo – NASB] iz Egipta svojom velikom snagom, ³⁸da ispred tebe istera narode veće i jače od tebe i da te uvede u njihovu zemlju i preda ti je u nasledstvo, kao što je to danas. ³⁹Danas, dakle, priznaj i usadi u svoje srce da je GOSPOD Bog gore na nebu i dole na zemlji – nema drugoga. ⁴⁰Drži se njegovih uredbi i zapovesti, koje ti danas dajem, da bude dobro i tebi i tvojim potomcima i da dugo živiš u zemlji koju ti GOSPOD, tvoj Bog, daje za sva vremena.

4:32 „Raspitaj se“ Ovaj GLAGOL (*BDB* 981, *KB* 1371, *IMPERATIV kala*) ih upućuje da pitaju Boga o jedinstvenosti Izraelovog odnosa s njim (vidite: Ponovljeni zakoni 4:32-40).

■ „od dana kada je Bog stvorio čoveka na zemlji“ Ovo se odnosi na Postanje 1-2; vidite i Psalam 104.

4:34 „moćnom rukom i ispruženom desnicom“ Ovo su idiomi čovekolikosti (vidite Posebnu temu kod 2:15) koji su upotrebljeni da opišu Jahveovu silu kojom je izbavio Izrael (vidite: Ponovljeni zakoni 5:15; 6:21; 7:19; 9:29; 11:2; 26:8). Ova fraza je u nekim tekstovima skraćena i glasi samo „moćna ruka“ (vidite: Ponovljeni zakoni 3:24; 6:21; 7:8; 9:26; Isus Navin 4:24) ili samo „ispružena ruka“ (vidite: Po-

novljeni zakoni 9:29; Izlazak 6:6). Ovaj idiomatski način izražavanja ima specifičnu paralelu u egipatskim tekstovima koji se tiču cara (rečnik *NIDOTTE*, tom 3, str. 92).

4:35 „da znaš“ Cilj čudâ koja se spominju u Ponovljenim zakonima 4:34 bio je da se uspostavi vera Izraelaca (vidite: Izlazak 7:5,17; 10:2; 31:13). Za glagol „znati“ (*BDB* 393, *KB* 390, KONSTRUKTNI INFINITIV *kala*) vidite Posebnu temu koja sledi.

POSEBNA TEMA – ZNATI (s primerima iz Ponovljenih zakona)

(SPECIAL TOPIC: KNOW [illustrated from Deuteronomy])

Hebrejska reč „znati“ (*jada*, *BDB* 393, *KB* 390) ima nekoliko značenja u *kalu*:

- A. Razumeti dobro i zlo – Postanje 3:22; Ponovljeni zakoni 1:39; Isaija 7:14-15; Jona 4:11
- B. Saznati putem razumevanja – Ponovljeni zakoni 9:2,3,6; 18:21
- C. Saznati iz iskustva – Ponovljeni zakoni 3:19; 4:35; 8:2,3,5; 11:2; 20:20; 31:13; Isus Navin 23:14
- D. Razmotriti – Ponovljeni zakoni 4:39; 11:2; 29:16
- E. Lično poznavati
  - 1. Neku osobu – Postanje 29:5; Izlazak 1:8; Ponovljeni zakoni 22:2; 33:9; Jeremija 1:5
  - 2. Nekog boga – Ponovljeni zakoni 11:28; 13:2,6,13; 28:64; 29:26; 32:17
Jahvea – Ponovljeni zakoni 4:35,39; 7:9; 29:6; Isaija 1:3; 56:10-11
  - 3. Seksualno – Postanje 4:1,17,25; 24:16; 38:26
- F. Stečena veština ili znanje – Isaija 29:11,12; Amos 5:16
- G. Biti mudar – Ponovljeni zakoni 29:4; Poslovice 1:2; 4:1; Isaija 29:24
- H. Kad Bog nekoga poznaje
  - 1. Mojsija – Ponovljeni zakoni 34:10
  - 2. Izrael – Ponovljeni zakoni 31:21

Značenje pod brojem 5 je teološki veoma značajno. Biblijska vera je svakodnevno, rastuće, blisko zajedništvo s Bogom (vidite Posebnu temu – *Koinōnia*). Nije u pitanju samo veroispovedanje ili samo moralni život, nego lični odnos zasnovan na veri. Zato je Pavle u Efescima 5:22–6:9 upotrebio hrišćanski dom kao sliku za Hristovu ljubav prema crkvi.

■ **„da je GOSPOD Bog“** Vidite Posebnu temu – Božija imena, kod Ponovljenih zakona 1:3.

■ **„Nema drugoga osim njega“** Ne postoji drugi duh ili bog koji spada u istu kategoriju kao Jahve (npr. Ponovljeni zakoni 4:39; 6:4; 32:39). Vidite detaljne beleške kod Ponovljenih zakona 6:4.

4:36 „On ti se oglasio s neba“ Ovaj stih se odnosi na fizički vidljivu pojavu koja je bila znak Jahveovog prisustva na gori Horev, tj. Sinaj, što je zabeleženo u Izlasku 19.

4:37 „Zato što je voleo tvoje praoce“ Ovo se odnosi na Božiji izbor Avraama, Isaaka i Jakova (izrael-skih praotaca iz Postanja 12-50, vidite: Ponovljeni zakoni 7:7-8; 10:15).

■ **„izabrao je“** Božiji izbor (tj. glagol „izabrati“, *BDB* 103, *KB* 119, IMPERFEKAT *kala*) u Starom zavetu podrazumeva izbor za službu (npr. car Kir u Isaiji 44:24-45:7), a ne za spasenje, kao u Novom zavetu.

■ **„lično te izveo iz Egipta“** Reč „lično“ (BDB 815) doslovno znači „lice“, što označava Božije lično prisustvo (vidite: Ponovljeni zakoni 5:4; Postanje 32:30; Izlazak 33:14-15; Isaija 63:9, „anđeo njegovog prisustva“ – NASB). Ovaj isti koren nalazimo u izrazu „licem u lice“ (vidite: Izlazak 33:11; Ponovljeni zakoni 34:10, a istu misao nalazimo u izrazu „od usta do usta“, u Brojevima 12:8, NASB).

Jahve zaista jeste Bog koji je s nama (tj. *Emanuel* iz Isaije 7:14 i 8:8,10). Greh raskida bliskost i Jahve okreće svoje lice (vidite: Ponovljeni zakoni 31:17; Levitska 17:10; 20:3,6; Isaija 59:2; Jeremija 18:17; Jezekilj 7:22; 39:23,24,29).

4:38

NASB, NKJV,

NRSV

„narode veće i moćnije“

TEV, REB

„narode veće i silnije“

NJB

„narode veće i brojnije“

Za ove narode saznajemo (Ponovljeni zakoni 4:38; 7:1; 11:23; Isus Navin 23:9) da su bili:

1. Brojniji (vidite: Ponovljeni zakoni 7:7)
2. Fizički veći (divovi), vidite: Brojevi 13:22,28,33; Ponovljeni zakoni 1:28

■ **„kao što je to danas“** Izgleda da je ovo znak rada kasnijeg urednika, ali moglo bi da se odnosi i na carstva Sihona i Oga na istočnoj strani Jordana. Vidite beleške kod Ponovljenih zakona 3:14.

4:39 Ovo je još jedno snažno ispovedanje jednoboštva (monoteizma). Vidite beleške kod Ponovljenih zakona 6:4.

4:40 „uredbi i zapovesti“ Vidite Posebnu temu kod Ponovljenih zakona 4:1.

■ **„i da dugo živiš u zemlji“** Ovaj GLAGOL doslovno znači „produžiti“ (BDB 73, KB 88, IMPERFEKAT *hifil*, vidite: Izlazak 20:12; Ponovljeni zakoni 4:26,40; 5:16,33; 6:2; 11:9; 17:20; 22:7; 25:15; 30:18; 32:47). Zapazite uslov!

■ **„koju ti GOSPOD, tvoj Bog, daje za sva vremena“** Ovaj GLAGOL (BDB 678, KB 733, AKTIVNI PARTICIP *kala*) mora se tumačiti u svetlu značenja izraza „za sva vremena“. Vidite Posebnu temu koja sledi.

POSEBNA TEMA – DOVEKA ('OLAM)

(SPECIAL TOPIC: FOREVER ['olam])

Nismo sigurni koji je koren hebrejske reči *'olam*, עולם (BDB 761, KB 798); vidite u rečniku *NI-DOTTE*, tom 3, str. 345. Ima nekoliko značenja (koje obično određuje kontekst), a sada slede samo neki primeri:

A. Neko ili nešto drevno

1. Narodi, Postanje 6:4; Prva o Samuilu 27:8; Jeremija 5:15; 28:8
2. Mesta, Isaija 58:12; 61:4
3. Bog, Psalmi 93:2; Poslovice 8:23; Isaija 63:16
4. Stvari, Postanje 49:26; Jov 22:15; Psalmi 24:7,9; Isaija 46:9
5. Vremena, Ponovljeni zakoni 32:7; Isaija 51:9; 63:9,11

B. U budućem vremenu

1. Nečiji život, Izlazak 21:6; Ponovljeni zakoni 15:17; Prva o Samuilu 1:22; 27:12
2. Hiperbola u znak poštovanja prema caru, Prva o carevima 1:31; Psalmi 61:7; Nemija 2:3
3. Trajno postojanje
  - a. Zemlja, Psalmi 78:69; 104:5; Propovednik 1:4
  - b. Nebo, Psalmi 148:5
4. Božije postojanje
  - a. Postanje 21:33
  - b. Izlazak 15:18
  - c. Ponovljeni zakoni 32:40
  - d. Psalmi 93:2
  - e. Isaija 40:28
  - f. Jeremija 10:10
  - g. Danilo 12:7
5. Savez
  - a. Postanje 9:12,16; 17:7,13,19
  - b. Izlazak 31:16
  - c. Levitska 24:8
  - d. Brojevi 18:19
  - e. Druga o Samuilu 23:5
  - f. Psalmi 105:10
  - g. Isaija 24:5; 55:3; 61:8
  - h. Jeremija 32:40; 50:5
6. Poseban savez sa Davidom
  - a. Druga o Samuilu 7:13,16,25,29; 22:51; 23:5
  - b. Prva o carevima 2:33,45; 9:5
  - c. Drugi letopisi 13:5
  - d. Psalmi 18:50; 89:4,28,36,37
  - e. Isaija 9:7; 55:3
7. Božiji Pomazanik
  - a. Psalmi 45:2; 72:17; 89:35-36; 110:4
  - b. Isaija 9:6
8. Božiji zakoni
  - a. Izlazak 29:28; 30:21
  - b. Levitska 6:18,22; 7:34; 10:15; 24:9
  - c. Brojevi 18:8,11,19
  - d. Psalmi 119:89,160
9. Božija obećanja
  - a. Druga o Samuilu 7:13,16,25; 22:51
  - b. Prva o carevima 9:5
  - c. Psalmi 18:50
  - d. Isaija 40:8
10. Avraamovi potomci i obećana zemlja
  - a. Postanje 13:15; 17:19; 48:4
  - b. Izlazak 32:13
  - c. Prvi letopisi 16:17

11. Praznici određeni savezom
  - a. Izlazak 12:14,17,24
  - b. Levitska 23:14,21,41
  - c. Brojevi 10:8
12. Večnost, večno
  - a. Prva o carevima 8:13
  - b. Psalmi 61:7-8; 77:8; 90:2; 103:17; 145:13
  - c. Isaija 26:4; 45:17
  - d. Danilo 9:24
13. U Psalmima, o tome šta će vernici raditi večno:
  - a. Zahvaljivati, Psalmi 30:12; 79:13
  - b. Prebivati u Božijem prisustvu, Psalmi 41:12; 61:4,7
  - c. Uzdati se u njegovu milost, Psalmi 52:8
  - d. Veličati Gospoda, Psalmi 52:9
  - e. Pevati hvalospeve, Psalmi 61:8; 89:1
  - f. Objavljivati njegovu pravdu, Psalmi 75:7-9
  - g. Proslavljati njegovo ime, Psalmi 86:12; 145:2
  - h. Blagosiljati njegovo ime, Psalmi 145:1
14. Upotreba u Isaiji za opis novog doba:
  - a. Večni savez, Isaija 24:5; 55:3; 61:8
  - b. Jahve je večna stena, Isaija 26:4
  - c. Večna radost, Isaija 35:10; 51:11; 61:7
  - d. Večni Bog, Isaija 40:28
  - e. Večno spasenje, Isaija 45:17
  - f. Večna ljubav i dobrota (*hesed*), Isaija 54:8
  - g. Večni znak, Isaija 55:13
  - h. Večno ime, Isaija 56:5; 63:12,16
  - i. Večna svetlost, Isaija 60:19,20

U Isaiji 33:14 se nalazi negativna upotreba ove reči vezana za večnu kaznu opakih, u izrazu „večni oganj“. Isaija često koristi reč „oganj“ da opiše Božiji gnev (vidite: Isaija 9:18,19; 10:16; 47:14), ali pridev „večni“ stoji uz njega samo u Isaiji 33:14.

- C. Istovremeno i unazad i unapred kroz vreme („od večnosti do večnosti“)
1. Psalmi 41:13 (blagosiljanje Boga)
  2. Psalmi 90:2 (Bog lično)
  3. Psalmi 103:17 (Gospodnja ljubav i dobrota)

Ne zaboravite da kontekst određuje opseg značenja neke reči. Večni savezi i obećanja su uslovljeni (recimo Jeremija 7, vidite Posebnu temu – Savez). Čuvajte se da ne učitate svoje savremeno shvatanje vremena ili svoju novozavetnu sistematsku teologiju u svaku starozavetnu upotrebu ove reči, jer ona ima mnoga značenja. Setite se i da su starozavetna obećanja u Novom zavetu primenjena na sveopštem nivou (vidite Posebnu temu – Starozavetna predskazanja budućnosti nasuprot novozavetnim predskazanjima).

PONOVLJENI ZAKONI 4:41-43 (SSP)

⁴¹Mojsije izabra tri grada istočno od reke Jordan ⁴²u koja će čovek moći da pobegne ako nenamerno ubije svoga bližnjeg koga pre toga nije mrzeo. Moći će, dakle, bežeci u jedan od ovih gra-

dova, da spase život. ⁴³A ovo su ti gradovi: Becer na pustinjskoj visoravni za Ruvimovce, Ramot u Giladu za Gadovce i Golan u Bašanu za Manasijevce.

4:41 „tri grada istočno od reke Jordan“ Ovi gradovi su nazvani „gradovi-utočišta“ (vidite: Brojevi 35; Ponovljeni zakoni 19; Isus Navin 20). Bilo ih je šest, po tri sa svake strane Jordana. Sve su to bili levitski gradovi (vidite: Isus Navin 21), tj. u njima su živeli Leviti, koji nisu nasledili zemlju.

Ovi gradovi su bili deo pravnog sistema Izraela zasnovanog na načelu „oko za oko“. Ako bi neko slučajno ubio drugog pripadnika naroda koji je u savezu sa Bogom, tada bi porodica ubijenoga imala pravo da ga ubije (krvni osvetnik se spominje u sledećim stihovima: Brojevi 35:12; Ponovljeni zakoni 19:6,12; Isus Navin 20:3,5,9). Ako bi taj ko je slučajno nekog ubio pobeo u jedan od ovih posebnih gradova, starešine tog grada bi mu sudile. Ako se ustanovi da to nije bilo ubistvo s predumišljajem, on je mogao bezbedno da živi u tom gradu (sve do smrti prvosveštenika). Tada je mogao da se vrati kući bezbedno (u pravnom smislu).

Zapazite da je izraz „preko Jordana“ ovde upotrebljen da označi njegovu istočnu obalu.

4:42 „nenamerno“ Negativan oblik ove reči (*BDB* 395) odnosi se na slučajnu smrt drugog Izraelca, bez predumišljaja, tj. bez unapred donete odluke. To se danas naziva ubistvo iz nehata.

Odsustvo zlog motiva je ovde ključni element. Ta ideja leži u srcu žrtvenog sistema. Ni za jedan namerno učinjeni greh nije postojala žrtva (vidite: Izlazak 21:12-14; Levitska 4:2,22,27; 5:15-18; 22:14; Brojevi 15:27,30; Ponovljeni zakoni 17:12-13; Isus Navin 20:1-6). Čak i žrtva koju je prvosveštenik na Dan pomirenja prinosio za ceo narod (Levitska 16) nije pokrivaio grehe koji su učinjeni s predumišljajem (vidite: Psalam 51:14-17)! Zar vam nije drago što živimo pod novozavetnom žrtvom Isusa Hrista!

Ovde želim da uvrstim jedan citat iz rečnika *NIDOTTE*, tom 2, str. 94, gde se raspravlja o reči „nenamerno“:

„Reč ‚nenamerno‘ ili ‚nehotice‘ (Levitska 4:2) je istovremeno i ključna i problematična (vidite: Ponovljeni zakoni 4:13,22,27; 5:15,18; 22:14; Brojevi 15:22,24-29). Neki stručnjaci su zbog nje zaključili da je žrtva za očišćenje važila samo za oprostjenje nehoticnih greha, to jest greha koji su učinjeni a da počinilac nije znao da je to što čini grešno – vidite Milgrom (Milgrom), 1991, str. 228-29. Ipak, reč ‚nenamerno‘ u osnovi znači ‚greškom‘ (glagol znači ‚počiniti grešku‘, ‚zastraniti‘). Iako to može da znači da je greška bila nenamerna ili nehoticna (vidite npr. Brojevi 35:11,15,22-23; Isus Navin 20:39), to ne mora biti tako (vidite: Prva o Samuilu 26:21; Propovednik 5:6).“

PONOVLJENI ZAKONI 4:44-49 (SSP)

⁴⁴Ovo je Zakon koji je Mojsije izložio Izraelcima. ⁴⁵Ovo su propisi, uredbe i zakoni koje im je Mojsije dao kada su izašli iz Egipta ⁴⁶i bili u dolini blizu Bet-Peora, na istočnoj strani reke Jordan, u zemlji Sihona, cara Amorejaca, koji je vladao u Hešbonu. Njega su Mojsije i Izraelci porazili kada su izašli iz Egipta. ⁴⁷Zaposeli su njegovu zemlju i zemlju Oga, cara Bašana, dvojice amorejskih careva koji su vladali istočno od reke Jordan, ⁴⁸zemlju koja se prostire od Aroera na rubu klanca Arnona do gore Sion, to jest Hermona, ⁴⁹a obuhvata celu Aravu istočno od reke Jordan sve do mora Arave¹³⁸ ispod obronaka gore Pizge.

4:44-45 „Zakon ... propisi, uredbe i zakoni“ Vidite Posebnu temu kod Ponovljenih zakona 4:1.

4:45 „Ovo su propisi“ Ovo su reči koje je psalmista upotrebio da opiše Toru, tj. Božiji zakon. Reč „tora“ znači Božije „pouke“. Zakon nije bio dat kao teret čiji je cilj da slomi čoveka. Usmena predanja

138 **4,49 mora Arave** To jest: Mrtvog mora (napomena iz SSP-a, prim. prev.)

koja su nastala vezano za Zakon učinila su da on postane veliki teret. Stari zavet nije ništa drugo do samootkrivenje Boga punog ljubavi, koji se otkrio ljudima usred njihovog neznanja. Starozavetni Zakon ukazuje na ozbiljnost greha, na slabost ljudskog roda i njegovu na potrebu za spasiteljem, ali je bio dat u ljubavi (vidite: Psalam 19:7-9).

■ „**koje im je Mojsije dao kada su izašli iz Egipta**“ Mojsije ovde po drugi put prolazi kroz Deset zapovesti, ali ljudi koji su ga ovaj put slušali bili su samo deca u Izlasku 20, kada su one po prvi put bile date, na gori Sinaj. Mojsije ih je sada ponovo izgovorio i tako je za Izraelce učinio ono što se očekivalo od oca u svakom domu – svako pokolenje mora svom potomstvu da kaže Božiju volju za njihov život.

4:46-49 Ovi stihovi su istorijski sažetak ove dve pobede. Bog je dozvolio ove dve pobede na istočnoj strani Jordana kao sliku za pojam prvih plodova. Prvi plodovi su u Judaizmu bili mali deo žetve koji dokazuje da je Bog veran i da će cela žetva doći. Poraz dva amorejska cara na istočnoj strani Jordana poručivao je Izraelu: „Ja te volim. Obećao sam da ću ti dati zemlju i znaš da sam to stvarno mislio. Uzđaj se u mene, budi mi poslušan i daću ti i ostatak.“

To je još jedan kratak sažetak iskustva koje je Izrael doživeo na kraju lutanja pustinjom, u vreme kad su bili u Moavu.

PITANJA ZA RAZMATRANJE

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Ova pitanja za razmatranje su data da vam pomognu da razmislite o najvažnijim stavkama ovog dela knjige. Njihov cilj je da vas izazovu na razmišljanje, ali ona nisu sveobuhvatna.

1. Da li je držanje Zakona bilo srž starozavetne vere ili odnos sa Bogom?
2. Zašto Sveto pismo naglašava da roditelji treba da uče svoju decu o Bogu?
3. Zašto je Bog zabranio čoveku da napravi bilo šta što bi predstavljalo Boga u bilo kom fizičkom obliku?
4. Na koji način je Izrael bio Božije blago? Zašto?
5. Nabrojte dva preduslova za zdravo i trajno društvo.
6. Nabrojte tri posledice kršenja saveza.
7. Da li ovaj odlomak sadrži učenje o jednobojstvu (monoteizmu) ili o glavnojboštvo (henoteizmu)?
8. Zašto je Bog izabrao Izrael?
9. Koja je bila svrha osвете zasnovane na načelu „oko za oko“?
10. Da li je žrtveni sistem rešavao problem čovekovog greha na pravi način? Zašto da ili ne?
11. Na koji način je Hristova žrtva veća od starozavetnih žrtava?

PONOVLJENI ZAKONI 5

PODELA NA PASUSE U SAVREMENIM ENGLESKIM PREVODIMA

NKJV	NRSV	TEV	NJB
Podsećanje na Deset zapovesti	Davanje Zakona kod Sinaja	Deset zapovesti	Deset zapovesti
5:1-5	5:1-5	5:1-5	5:1 5:2-5
5:6-7	5:6-7	5:6 5:7	5:6 5:7
5:8-10	5:8-10	5:8-10	5:8-10
5:11	5:11	5:11	5:11
5:12	5:12	5:12	5:12
5:13	5:13	5:13	5:13
5:14	5:14	5:14	5:14
5:15	5:15	5:15	5:15
5:16	5:16	5:16	5:16
5:17	5:17	5:17	5:17
5:18-21	5:18-21a 5:21b	5:18-21	5:18-21
5:22	5:22-27	5:22	5:22
Narod u strahu od Božijeg prisustva		Strah naroda	Mojsije kao posrednik
5:23-33		5:23-27	5:23-27
	5:28-33	5:28-31 5:32-33	5:28-31 Jahveova ljubav je suština Zakona (5:32-6:13) 5:32-6:3

TREĆI KRUG ČITANJA (vidite str. xix)

PRATITE NAMERU BOGONADAHNUTOG PISCA NA NIVOU PASUSA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Pročitajte celo poglavlje odjednom. Prepoznajte njegove teme. Uporedite svoju podelu po temama s podelama u pet prevoda u tabeli koja je iznad. Podela na pasuse nije bogonadahnuti, ali je ključ za praćenje piščeve namere, a to je srž tumačenja. Svaki pasus ima samo jednu jedinu temu.

1. Prvi pasus
2. Drugi pasus
3. Treći pasus
4. Itd.

PROUČAVANJE POZADINE

- A. Rolan Devo (Roland de Vaux) nabraja zakonske odlomke Starog zaveta u svojoj knjizi *Ancient Israel: Social Institutions*¹³⁹, tom 1, str. 143-144:
1. Deset zapovesti – Izlazak 20:2-17; Ponovljeni zakoni 5:6-21
  2. Knjiga saveza – Izlazak 20:22-23:33
  3. Ponovljeni zakoni – Ponovljeni zakoni 12-26
  4. Zakoni o svetosti – Levitska 17-26
  5. Zakoni za sveštenike – Levitska 1-7, 11-16
- Svi oni spadaju u *Toru*. U pitanju su Božija posebna uputstva vezana za čovekova dela i stavove.
- B. Vrste zakona u Izraelu:
1. Kazuistički zakoni, koji imaju obrazac „Ako ... onda“. Postupci imaju posledice. To su najčešće bila uputstva za društveni život.
  2. Apodiktički zakoni, koji izlažu zabrane (obično su u pitanju rečenice koje sadrže DRUGO LICE JEDNINE, npr. „Ne ubij!“). Oni najčešće sadrže uputstva za duhovni život.
- C. Uticaji kulture
1. Na sadržaj – postojeći zakonici
    - a. Lipit Ištarov zakonik
    - b. Hamurabijev zakonik
  2. Na oblik – Hetitski sizirenski savezi, koji postoje u nekoliko ustaljenih obrazaca. Ponovljeni zakoni i Isus Navin 24 drže se obrasca iz razdoblja oko 2000. godine p.n.e, što pokazuje njihovu istoričnost; vidite: Džon Volton (John H. Walton), *Ancient Israelite Literature in Its Cultural Context*¹⁴⁰, str. 95-107; K. Kičen (K. A. Kitchen), *The Bible in Its World*¹⁴¹, str. 80-95; vidite i Uvod u ovaj komentar, odeljak VII.

PROUČAVANJE REČI I IZRAZA

ponovljeni zakoni 5:1-5 (SSP)

¹Mojsije sazva ceo Izrael i reče: Čuj, Izraele, uredbе i zakone koje vam danas objavljujem. Naučite ih, držite ih se i izvršavajte ih [NASB – i držite ih se pažljivo]. ²GOSPOD, naš Bog, sklopio je s nama savez na gori Horev. ³On taj savez nije sklopio s našim praocima, nego s nama, sa svima nama koji smo danas ovde živi. ⁴GOSPOD je govorio s vama licem u lice iz ognja na gori. ⁵U to

139 Drevni Izrael: Društvene ustanove, prim. prev.

140 Drevna izraelska književnost u svom kulturnom kontekstu, prim. prev.

141 Biblija u svom svetu, prim. prev.

vreme sam ja stajao između GOSPODA i vas i objavljivao vam reč GOSPODNJU, jer ste se plašili ognja i niste se popeli na goru. A on je rekao:

5:1 „ceo Izrael“ Zakon je bio namenjen svima (a ne samo nekoj povlašćenoj skupini), ali Mojsije je verovatno govorio starešinama, koje su zatim prenele ove reči svem narodu (plemenima i bratstvima). Za značenje reči „Izrael“ vidite Posebnu temu kod Ponovljenih zakona 1:1.

■ **„Čuj“** Vidite beleške kod Ponovljenih zakona 4:1.

■ **„uredbe i zakone“** Vidite beleške kod Ponovljenih zakona 4:1.

■ **„Naučite ih, držite ih se i izvršavajte ih“** Ova fraza sadrži tri GLAGOLSKA OBLIKA:

1. „Naučite ih“ (*BDB 540, KB 531, PERFEKAT kala*, vidite: Ponovljeni zakoni 4:10; 5:1; 14:23; 17:19; 18:9; 31:12,13)
2. „držite ih se“ (*BDB 1036, KB 1581, PERFEKAT kala*, vidite: Ponovljeni zakoni 4:2,6,9,40; 5:10,12,29,32; 6:2,3, 17[dva puta],25; 7:8,9[dva puta],11,12[dva puta] itd.)
3. „pažljivo“ – doslovno „izvršavajte“ (*BDB 793, KB 889, KONSTRUKTNI INFINITIV kala*)

Ova tri GLAGOLSKA OBLIKA sažimaju značenje glagola *šema* (*BDB 1033, KB 1570, npr. 4:1; 5:1,23,24,25,26, 27[dva puta], 28[dva puta]; 6:3,4; 9:1; 20:3; 27:9*), što znači „slušati i poslušati“!

5:2 „GOSPOD, naš Bog“ Vidite Posebnu temu – Božija imena kod 1:3.

■ **„sklopio je“** Ovde doslovno piše „presekao“ (*BDB 503, KB 500, PERFEKAT kala* [dva puta]). To je u starozavetna vremena bio način potvrđivanja saveza (za izraz „seći savez“ vidite: Postanje 15:18; 21:27,32; 31:44; Izlazak 34:27; Ponovljeni zakoni 5:3; 29:12; 31:16). Avraam je uzeo kozu, junca i druge životinje, presekao ih na pola, stavio polovine jednu naspram druge i prošao između njih kao znak saveza. To je verovatno predstavljalo prokletstvo koje će snaći one koji prekrše savez (vidite: Postanje 15:9-18; Jeremija 34:18) a možda i obrok kojim se savez zapečaćuje.

■ **„s nama savez“** Vidite beleške kod Ponovljenih zakona 4:13.

■ **„na gori Horev“** Horev je hebrejski naziv za goru Sinaj. Vidite Posebnu temu – Položaj gore Sinaj kod 1:2.

5:3 „s našim praocima“ Neki stručnjaci smatraju da se ova fraza odnosi na izraelske praoce, Avraama, Isaaka i Jakova, ali drugi smatraju da se odnosi na roditelje Mojsijevihslušalaca, to jest na zlo pokolenje koje je pomrlo u pustinji (vidite: Brojevi 26:63-65). Izgleda da sledeća fraza potvrđuje ovu drugu mogućnost.

■ **„sa svima nama koji smo danas ovde živi“** Ovo se odnosi na decu (sve koji su imali manje od dvadeset godina) zlog pokolenja. To jasno pokazuje da su Jahveove reči važile i za to pokolenje i za svako drugo, uključujući i današnje.

5:4 „licem u lice“ Ovo se odnosi na lični susret (ne doslovno) kod gore Horev, tj. Sinaj, u Izlasku 19. Taj idiom se pojavljuje više puta (vidite: Postanje 32:30; Izlazak 33:11; Ponovljeni zakoni 5:4; 34:10; Sudije 6:22; Jezekilj 20:35).

■ „iz ognja“ Ovo se ponovo odnosi na Izlazak 19 (vidite: Ponovljeni zakoni 4:12,15,33,36; 5:4,22,24,26; 9:10; 10:4).

5:5 „U to vreme sam ja stajao između GOSPODA i vas ... jer ste se plašili“ Narod se uplašio Jahvea i zato je Mojsije posredovao između njega i Izraelaca (vidite: Izlazak 19:16).

PONOVljeni ZAKONI 5:6 (SSP)

6»Ja sam GOSPOD, tvoj Bog, koji te je izveo iz Egipta, kuće ropstva.

5:6 „Ja sam GOSPOD“ Ovo se može parafrazirati kao „Ja sam ‚Ja sam‘“; ja sam večno živi, jedini živi Bog; ja sam onaj koji postoji. Reč „Jahve“ je oblik hebrejskog GLAGOLA „biti“ (vidite: Izlazak 3:14). Vidite Posebnu temu – Božija imena.

■ „koji te je izveo iz Egipta“ Zapazite da su Jahveova milost i izbor nastupili pre nego što je Zakon bio dat. Bog je izabrao Izrael, a ne Izrael njega. Ovaj izbor je jasno objavljen Avraamu u neuslovljenim obećanjima i savezu u Postanju 15:12-21.

PONOVljeni ZAKONI 5:7 (SSP)

7»Nemoj da imaš drugih bogova osim mene.

5:7 „Nemoj da imaš drugih bogova osim mene“ Reč „osim“ (BDB 818, pod brojem 7) doslovno znači „pred licem“, što je idiom koji znači „drugih u mojoj kategoriji“ (vidite: Izlazak 20:3,23). Jahve je jedini, jedinstveni, večno živi Bog! To je jednobožačka tvrdnja (vidite: Izlazak 8:10; 9:14; Ponovljeni zakoni 4:35,39; 33:26; Prva o Samuilu 2:2; Druga o Samuilu 7:22; 22:32; Isaija 46:9). Ova prva tvrdnja i zapovest izraelske vere bili su jedinstveni na mnogobožaćkom Starom bliskom istoku. Vidite beleške kod Ponovljenih zakona 6:4.

PONOVljeni ZAKONI 5:8-10 (SSP)

8»Ne pravi sebi idola u obličju bilo čega što je gore na nebu ili dole na zemlji ili ispod u vodi. 9»Ne klanjaj im se, niti im služi, jer sam ja, GOSPOD, tvoj Bog, ljubomoran Bog i kažnjavam [NASB – posećujem] decu za grehe roditelja do trećeg i četvrtog kolena onih koji me mrze, 10a pokazujem ljubav do hiljaditog kolena onima koji me vole i drže se mojih zapovesti.

5:8 „idola“ Ovde doslovno piše „rezbarenu sliku“ (BDB 820). To može da se odnosi na (1) bilo koji fizički oblik koji bi predstavljao Jahvea (vidite: Ponovljeni zakoni 4:12,15-19,23,25); na primer, zlatno tele u Izlasku 32 trebalo je da predstavlja Jahvea; ili (2) na strane idole (vidite: Levitska 19:4; 26:1).

5:9 „Ne klanjaj im se, niti im služi“ Ovo su dva GLAGOLA u negativnom obliku:

1. „Ne klanjaj im se“ – BDB 1005, KB 295 IMPERFEKAT *hištafela* ili IMPERFEKAT *hitpaela*, što znači „pokloniti se“, „leći ničice“ (vidite: Ponovljeni zakoni 4:19; 8:19; 11:16; Izlazak 20:5; 23:24)
2. „niti im služi“ – BDB 712, KB 773, IMPERFEKAT *hofala*, što znači „činiti“, „služiti kao rob“ ili „činiti poklonička dela“ (vidite: Ponovljeni zakoni 13:2; Izlazak 20:5; 23:24)

Jahve je znao „religijske“ i „sujeverne“ sklonosti palog ljudskog srca i pokušao je da zaštiti otkrivenje koje je dao o sebi i o svojim ciljevima od razarajućih uticaja idolopoklonstva Bliskog istoka.

■ „ljubomorani“ Vidite beleške kod Ponovljenih zakona 4:24.

■ GLAGOL „posećujem“ (*BDB 823, KB 955, AKTIVNI PARTICIP kala*) ima nekoliko značenja:

1. Posetiti radi blagoslova – Postanje 21:1; 50:24,25; Izlazak 13:19; Ruta 1:6; Psalam 65:9; 106:4; Jeremija 27:22; 29:10; 32:5
2. Posetiti radi kazne – Izlazak 20:5; 34:7; Jeremija 11:22; 13:21; 21:14; 24:25; Amos 3:2,14; Osija 1:4; 2:15; 4:14; 12:2

■ „za grehe roditelja“ Reč „grehe“ (*BDB 730*) je možda povezana sa sličnim korenom koji znači „izvrnuti“ (npr. Druga o Samuilu 19:20; 24:17; Prva o carevima 8:47; Psalam 106:6). Izrael je bivao kažnjen zbog svoje neposlušnosti (npr. Izlazak 20:5; 34:7; Levitska 18:25; Brojevi 14:18; Ponovljeni zakoni 19:15; Jeremija 25:12; 36:31; Amos 3:2).

■ „kažnjavam decu ... do trećeg i četvrtog kolena onih koji me mrze“ Zapazite da ova kazna nije proizvoljna ili ne vodeći računa ko je kako zreo, nego je usmerena na one koji „mrze“ Jahvea (*BDB 971, KB 1338, AKTIVNI PARTICIP kala*). To pokazuje da se nevera prenosi u porodici. Uticaj roditelja je ključan u razvoju vere njihove dece (vidite beleške kod Ponovljenih zakona 4:10). Na Starom bliskom istoku je nekoliko pokolenja iste porodice živelo zajedno. Nevera ili neposlušnost jednog pokolenja uticali su na celu porodicu. To je povezano s jevrejskim pojmom neodvojivosti pojedinca i grupe (tj. jedan utiče na sve: Adam, Ahan, David, Isus).

Ovom pojmu neodvojivosti pojedinca i grupe moramo dodati i ličnu veru (vidite: Ponovljeni zakoni 24:16; Druga o carevima 14:6; Jeremija 31:29-30; Jezekilj 18)!

5:10 „pokazujem“ Ovaj GLAGOL (*BDB 793, KB 889*) je AKTIVNI PARTICIP *kala*, što znači da GLAGOL u Ponovljenim zakonima 5:9 označava trajnu radnju.

■ „ljubav“ Vidite Posebnu temu koja sledi.

POSEBNA TEMA – LJUBAV, DOBROTA (*HESED*)

(SPECIAL TOPIC: LOVINGKINDNESS [*HESED*])

Ova reč (*BDB 338 I, KB 336 II*) ima veliko semantičko polje:

A. Kad se koristi za ljude:

1. Dobrota prema drugim ljudima (npr. Prva o Samuilu 20:14; Druga o Samuilu 16:17; Druzi dnevnicima 24:22; Jov 6:14; Psalam 141:5; Poslovice 19:22; 20:6)
2. Dobrota prema siromašnima i ubogima (npr. Mihej 6:8)
3. Osećanja Izraela prema Jahveu (vidite: Jeremija 2:2; Osija 6:4,6)
4. Prolazna lepota divljeg cveta (vidite: Isaija 40:6)

B. Kad se koristi za Boga:

1. Odanost i ljubav koje Bog iskazuje u okviru saveza:

- a. Izbavljajući od neprijatelja i iz nevolje (npr. Postanje 19:19; 39:21; Izlazak 15:13; Psalam 31:16; 32:10; 33:18,22; 36:7,10; 42:8; 44:26; 66:20; 85:7; 90:14; 94:18; 107:8,15,21,31; 109:21-22; 143:8,12; Jeremija 31:3; Ezra 7:28; 9:9)
- b. Čuvajući život od smrti (npr. Jov 10:12; Psalam 6:4-5; 86:13)
- c. Rasplamsavajući duhovni život (npr. Psalam 119:41,76,88,124,149,159)

- d. Otkupljujući od greha (vidite: Psalam 25:7; 51:1; 130:7-8)
- e. Držeći se savezâ (npr. Ponovljeni zakoni 7:9,12; Drugi dnevnic 6:14; Nemija 1:5; 9:32; Danilo 9:4; Mihej 7:20)
- 2. Opisuje Božiju osobinu (npr. Izlazak 34:6; Psalam 86:15; 103:8; Nemija 9:17; Joil 2:13; Jona 4:2; Mihej 7:20)
- 3. Božija dobrota
  - a. Bog je „prepun dobrote“ (npr. Brojevi 14:18; Nemija 9:17; Psalam 86:5; 103:8; 145:8; Joil 2:13; Jeremija 4:2)
  - b. Velikih razmera (npr. Izlazak 20:6; Ponovljeni zakoni 5:10; 7:9)
  - c. Traje „doveka“ (npr. Prvi dnevnic 16:34,41; Drugi dnevnic 5:13; 7:3,6; 20:21; Ezra 3:11; Psalam 100:5; 106:1; 107:1; 118:1,2,3,4,29; 136:1-26; 138:8; Jeremija 33:11)
  - d. Poput utvrđenja (npr. Psalam 59:17)
  - e. Vezano za Božiju silu (npr. Psalam 62:11c-12a)
- 4. Dobra dela (npr. Drugi dnevnic 6:42; Psalam 89:2; Isaija 55:3; 63:7; Tužbalice 3:22)

Ova reč je u Svetom pismu prevedena na razne načine. Mislim da najbolja definicija i sažetak ovog pojma glasi: „Božija bezuslovna zavetna odanost“. Ona je podudarna s novozavetnim pojmom „voleti“ (*agapaō*). Bog je po svojoj prirodi veran i pun ljubavi!

■ **„do hiljaditog kolena“** Ova dva stiha mi pomažu da razumem Jahveovu prirodu. Njegova osnovna priroda je ljubav koja dugo trpi, ali on ipak kažnjava one koji ga voljno odbace (posebno one koji imaju neko znanje o njegovom otkrivenju, a takav je bio izraelski narod, koji je s njim u savezu). Brojevi koji se spominju u ova dva stiha podržavaju ovu istinu:

1. Kažnjava greh do trećeg i četvrtog kolena
2. Pokazuje zavetnu ljubav do hiljaditog kolena (vidite: Ponovljeni zakoni 7:9)

■ **„onima koji me vole i drže se mojih zapovesti“** Ponovljeni zakoni često povezuju poslušnost Jahveu sa zavetnom ljubavlju prema njemu (vidite: Ponovljeni zakoni 6:5; 7:9; 10:12; 11:1,13,22; 13:3; 19:9; 30:6,16,20).

Jahveova ljubav nije hirovita, nego je jasno definisana. On nije pristrasan. Njegova prva zavetna ljubav održava se poslušnošću savezu.

GLAGOL „drže“ (*BDB 1036, KB 1581*) označava ključni pojam ovog poglavlja (vidite: Ponovljeni zakoni 5:1,10,12,29,32, a pojavljuje se i na mnogim drugim mestima u Ponovljenim zakonima). Stari zavet je bio zasnovan na Jahveovoj milosti i na čovekovoju poslušnosti, tj. delima. Jahve je hteo da pokaže čovekovu nesposobnost da se odazove na ispravan način (vidite: Galaćanima 3). Novi zavet (uporedite: Jeremija 31:31-34; Jezekilj 36:22-38) je zasnovan na Božijem milostivom pozivu i otkupljenju u Hristu. Vernici su i dalje pozvani da budu pravedni (vidite: Efescima 1:14; 2:10), ali su prihvaćeni i oprošteno im je po milosti, kroz veru (vidite: Efescima 2:8-9), i sada su poslušni i čine dela zbog osećaja zahvalnosti i porodične ljubavi (stoga izraz „onima koji me vole“). Cilj je isti – a to je pravedan (hristolik) narod – ali sredstvo za postizanje tog cilja se promenilo i više se ne zasniva na čovekovim, nego na Hristovim postignućima (vidite: Marko 10:45; Druga Korinćanima 5:21).

PONOVLJENI ZAKONI 5:11 (SSP)

¹¹»Ne zloupotrebljavaj [NASB – Ne uzimaj uzalud] ime GOSPODA, svoga Boga, jer GOSPOD neće ostaviti nekažnjeno onoga ko zloupotrebljava njegovo ime.

5:11 „Ne uzimaj“ Ovaj GLAGOL (*BDB 669, KB 724, IMPERFEKAT kala*) znači „podići“, „nositi“ ili „uzeti“, a izgleda da je vezan za govor. Izraelci su bili pozvani da zazivaju Božije ime kad ga slave (vidite: Ponovljeni zakoni 6:13; 10:20), ali da ne izgovaraju imena drugih bogova!

Ovo je prvi put naglašeno u Postanju 4:25-26, gde Sitovi potomci „počeše da prizivaju Jahveovo ime“. Avraam je to činio (Postanje 12:8; 21:33), a tako i Isaak (Postanje 26:25). Isti pojam se u Joilu 2:28-32 pojavljuje u poslednjim vremena. Apostol Petar se na Pedeseticu nadovezao na Joila i rekao da se taj odlomak ispunio (vidite: Dela apostolska 2:14-21). Apostol Pavle je u Rimljanima 10:9-13 upotrebio ovu frazu da svima ponudi spasenje.

Božije ime predstavlja njegovu ličnost i narav. Izraelci su bili pozvani da budu carstvo sveštenikâ svetu (vidite: Izlazak 19:5-6), ali oni su, na žalost, bili neposlušni Savezu. Jahve ih je zbog toga kaznio (vidite: Ponovljeni zakoni 27-29) i poruka svetu je tako iskrivljena na sledeće načine:

1. Kazna umesto blagoslova nad Izraelom
2. Božiji narod se okrenuo idolima
3. Božiji narod je postao ohol, isključiv i samopravedan!

■ **„uzalud“** Ova reč (*BDB 996*) znači „prazan“, „nepostojeći“, „isprazan“ (vidite: Izlazak 20:7; Psalam 139:20). Ista reč upotrebljena je u u Ponovljenim zakonima 5:20 za „lažnog“ svedoka. Moguće je da se ova zapovest ne odnosi na zaklinjanje Jahveovim imenom (vidite: Ponovljeni zakoni 6:13; 10:20), nego na upotrebu njegovog imena prilikom lažnog svedočenja. Izrael je postao „lažni“ svedok o Jahveovoj naravi i ciljevima i to zbog svoje stalne neposlušnosti, zbog koje ih je Jahve kažnjavao (vidite: Ponovljeni zakoni 27-29). Vidite Posebnu temu kod Ponovljenih zakona 4:6.

■ **„jer GOSPOD neće ostaviti nekažnjenog onoga ko zloupotrebljava njegovo ime“** Ovaj GLAGOL (*BDB 667, KB 720, IMPERFEKAT piela*, koji znači „proglasiti nevinim“) je metafora za nešto čisto, tj. nedužno, odnosno bez krivice (vidite: Izlazak 20:7; 34:7; Brojevi 14:18; Jeremija 30:11; 46:28; Joil 3:21; Naum 1:3). Ljudski greh ima posledice. Pogrešno predstavljanje Jahvea je veoma ozbiljan greh, posebno za one koji ga poznaju (vidite: Luka 12:48; Jevrejima 10:26-31)!

PONOVLJENI ZAKONI 5:12-15 (SSP)

¹²»Poštuj subotu držeći je svetom, kao što ti je GOSPOD, tvoj Bog, zapovedio. ¹³Šest dana radi i obavljaš sve svoje poslove, ¹⁴ali sedmi dan je subota GOSPODA, tvoga Boga. Toga dana ne obavljaš nikakav posao, ni ti, ni tvoj sin, ni tvoja kći, ni tvoj rob, ni tvoja robinja, ni tvoj vo, ni tvoje magare, ni sva tvoja stoka, ni došljak u tvom gradu, da i tvoj rob i robinja mogu da se odmore kao i ti. ¹⁵Seti se da si i ti bio rob u Egiptu i da te je GOSPOD, tvoj Bog, odande izveo moćnom rukom i ispruženom desnicom. Zato ti je GOSPOD, tvoj Bog, zapovedio da slaviš subotu.

5:12 „držeći“ Ovaj GLAGOL (*BDB 1036, KB 1581, APSOLUTNI INFINITIV kala*) znači „držati“ i često se pojavljuje u Ponovljenim zakonima.

■ **„svetom“** Vidite Posebnu temu koja sledi.

POSEBNA TEMA – POJAM SVETOSTI (SPECIAL TOPIC: HOLY)

I. U Starom zavetu (s primerima pretežno iz Isaije)

A. Nismo sigurni koji je koren reči *kadoš* (*BDB 872, KB 1072*). Moguće je da potiče iz hanaan-skog (tj. ugaritskog) jezika, a moguće je i da deo njenog korena (suglasnici *kd*) znači „pode-

liti“. To je izvor popularne definicije „Odvojen (od hanaanske kulture, vidite: Ponovljeni zakoni 7:6; 14:2,21; 26:19) za Božiju upotrebu.“

B. Odnosi se na Božije prisustvo u predmetima, mestima, vremenima i osobama. Ne pojavljuje se u Postanju, ali je čest u Izlasku, Levitskoj i Brojevima.

C. U proročkim knjigama (posebno u Isaiji i Osiji) postaje važan lični element, koji je i pre bio prisutan, ali nije bio naglašen (vidite Posebnu temu – Svetac Izraelov). Svetost u ovim prorcima postaje odrednica za Božiju prirodu (vidite: Isaija 6:3). Bog je svet; sveto je i njegovo ime, koje predstavlja njegovu narav, a svet je i njegov narod, koji treba da živi u veri i u poslušnosti savezu i da tako otkrije Božiju narav svetu u potrebi.

1. PRIDEV שׁוֹדֵד, BDB 872, „svet“. Koristio se za:

- a. Boga, Isaija 5:16; 6:3 (tri puta); vidite Posebnu temu – Svetac Izraelov
- b. Božije ime, Isaija 40:25; 49:7; 57:15
- c. Božije prebivalište, Isaija 57:15
- d. Božiju subotu, Isaija 58:13

2. GLAGOL שׁוֹדֵד, BDB 872, „biti odvojen“, „osveštati“:

- a. Božija narav, Isaija 5:16; 29:23
- b. Bog, Isaija 8:13; 65:5
- c. Božiji anđeli, Isaija 13:3
- d. Božije ime, Isaija 29:23
- e. Praznici, Isaija 30:29
- f. Osveštani ljudi, Isaija 66:17

3. IMENICA שׁוֹדֵד, BDB 871, „odvojenost“, „svetost“:

- a. Sveta semenka, Isaija 6:13
- b. Sveta gora, Isaija 11:9; 27:13; 56:7; 57:13; 65:11,25; 66:20
- c. Odvojen, Isaija 23:18
- d. Put svetosti, Isaija 35:8
- e. Svetilište, Isaija 43:28; 62:9; 64:11
- f. Sveti grad, Isaija 48:2; 52:1
- g. Svetac Izraelov, Isaija 49:7 (vidite Posebnu temu – Svetac Izraelov)
- h. Sveta ruka, Isaija 52:10
- i. Sveti dan, Isaija 58:13
- j. Sveti narod, Isaija 62:12
- k. Sveti Duh, 63:10,11
- l. Božiji presto, Isaija 63:15
- m. Sveto mesto, Isaija 63:18
- n. Sveti gradovi, Isaija 64:10

D. Božija milost i ljubav su neodvojivi od teoloških pojmova saveza, pravde i Božije osnovne naravi. Ovde vidimo napetost koja nastaje u Bogu zbog nesvetog, palog, buntovnog ljudskog roda. O odnosu između „milostivog Boga“ i „svetog Boga“ postoji veoma zanimljiv članak u knjizi Roberta Girdelstouna (Robert B. Girdlestone) *Synonyms of the Old Testament*¹⁴², str. 112-113.

II. U Novom zavetu

A. Svi pisci Novog zaveta, sem Luke, bili su jevrejski mislioci, ali su pisali *kini* dijalektom grčkog jezika. Novozavetna crkva koristila je grčki prevod Starog zaveta, tzv. *Septuagintu*. To je bio grčki prevod Starog zaveta i stoga klasična grčka književnost, misao i religija nisu upravljale rečnikom tog prevoda.

142 Sinonimi u Starom zavetu, prim. prev.

- B. Isus je svet jer je od Boga i jer je kao Bog (vidite: Luka 1:35; 4:34; Dela apostolska 3:14; 4:27,30; Otkrivenje 3:7). On je Svetac i Pravednik (vidite: Dela apostolska 3:14; 22:14). Isus je svet i zato što je bezgrešan (vidite: Jovan 8:46; Druga Korinćanima 5:21; Jevrejima 4:15; 7:26; Prva Petrova 1:19; 2:22; Prva Jovanova 3:5).
- C. Pošto je Bog svet (vidite: Jovan 17:11; Prva Petrova 1:15-16; Otkrivenje 4:8; 6:10) i njegova deca treba da budu sveta (vidite: Levitska 11:44-45; 19:2; 20:7,26; Matej 5:48; Prva Petrova 1:16). Pošto je Isus svet i njegovi sledbenici treba da budu sveti (vidite: Rimljanima 8:28-29; Druga Korinćanima 3:18; Galaćanima 4:19; Efescima 1:4; Prva Solunjanima 3:13; 4:3; Prva Petrova 1:15). Hrišćani su spaseni da bi služili u hristolikosti (svetosti).

■ „**subotu**“ Vidite Posebnu temu koja sledi.

POSEBNA TEMA – SUBOTA (SPECIAL TOPIC: SABBATH)

Ovo je oblik hebrejske reči (*BDB* 992, *KB* 1409) koja znači „odmor“ ili „prestanak“. Vešana je za sedmi dan stvaranja – vidite: Džon Volton (John H. Walton), *The Lost World of Genesis One*¹⁴³ – kada je Bog završio prvobitnu tvorevinu i zatim prestao da radi i odmarao se (vidite: Postanje 2:1-3). Bog se nije odmarao zato što je bio umoran, nego iz sledećih razloga: (1) tvorevina je bila završena i dobra (vidite: Postanje 1:31); (2) da bi ljudskom rodu pružio trajan obrazac za odmor i proslavljanje Boga. Subota je uspostavljena kao dan za slavljenje Boga već u Postanju 2:2-3, kada je Jahve upotrebio svoj odmor kao obrazac za životinje (vidite: Izlazak 23:12) i ljudski rod (ljudima je potreban redovan raspored rada, odmora i slavljenja Boga). Subota počinje u sumrak, kao svi dani u Postanju 1, i stoga zvanično traje od sumraka u petak do sumraka u subotu. Svi detalji njenog obdržavanja dati su u Izlasku (posebno u poglavljima 16, 20, 31 i 35) i Levitskoj (posebno poglavlja 23-26). Izraelci su se prema ovom danu prvi put posebno ophodili u Izlasku 16:25-26, vezano za skupljanje mane. Subota se nakon toga pojavljuje u Deset zapovesti (vidite: Izlazak 20:8-11; Ponovljeni zakoni 5:12-15). Ovo je jedan od primera gde se Deset zapovesti u Izlasku 20 donekle razlikuju od Deset zapovesti u Ponovljenim zakonima 5. Ponovljeni zakoni pripremaju Izrael za sedelački, poljoprivredni život u Hanaanu.

Fariseji su ove propise tumačili pomoću svog usmenog predanja i dodali su im mnoga pravila. Isus je često činio čuda svesno kršeći njihova sitničava pravila, s namerom da s njima stupi u teološku raspravu (npr. Matej 12). On nije ni odbacio, ni omalovažio subotu, nego njihov samopravedni legalizam i nedostatak ljubavi (vidite: Marko 2:27-28).

Prva crkva slavila je Boga i u subotu i u prvi dan sedmice (tj. u nedelju, na dan Isusovog vaskrsenja, vidite: Jovan 20:1,19; Dela apostolska 20:7; Prva Korinćanima 16:2). Sinagoga je rastućem hrišćanskom pokretu poručila da od njegovih članova zahteva da poreknu da je Isus Pomazanik (tj. Osamnaest blagoslova). U tom trenutku, 70. godine n.e, hrišćani su počeli da se sastaju isključivo u nedelju.

5:13 „poslove“ Zakoni poput ovih koji su zabeleženi u Ponovljenim zakonima 5:13-14 doveli su do toga da se usmena predanja zapišu (vidite: Matej 5:21-48) kako bi se odgovorilo na pitanje „Šta je rad?“ i njemu slična. Rabini su razradili definiciju rada kako verni Jevreji ne bi kršili Zakon. Dvosmilnost zapisanog Zakona dovela je do razvoja legalističnog usmenog zakona.

5:14 „sedmi dan je subota“ Subota je bio dan odmora (*BDB* 992). U Bibliji su navedena dva izvora subote: (1) Izlazak 20:11 se usredsređuje na Postanje 1-2, a (2) Ponovljeni zakoni se usredsređuju na oslobođenje iz egipatskog ropstva (vidite: Ponovljeni zakoni 5:15). Subota je (poput obrezanja) postala znak

143 Izgubljeni svet Postanja 1, prim. prev.

Izraelovog saveza s Jahveom (vidite: Izlazak 31:13,17; Jezekilj 20:12,20). Poslušnost je bila obavezna (vidite: Isaija 56:2; 58:13; Jeremija 17:21-22).

Subota je, poput sunca i meseca (vidite: Postanje 1:14), bila data radi podele vremena i čovekovih aktivnosti (vidite: Propovednik 3). Sedmodnev je postao način obeležavanja posebnih dana i godina (vidite: Izlazak 23 i Levitska 23). Subota je počinjala u petak u sumrak i trajala do subote u sumrak, jer su Izraelci merili dane kao u Postanju 1 („veče i jutro“, vidite: Postanje 1:5,8,13,19,23,31).

5:15 „Seti se“ Vidite beleške kod Ponovljenih zakona 7:18.

■ **„da si i ti bio rob u Egiptu“** Mojsije je upotrebio iskustvo Izraelaca u ropstvu da ih podstakne na saosećajne postupke prema ljudima u svom društvu koji su u potrebi:

1. Da dozvole slugama (i životinjama) dan odmora – Ponovljeni zakoni 5:12-15; 16:12
2. Da rasterete Jevreje koji postanu robovi i da im daju veća prava – Ponovljeni zakoni 15:12-15
3. Da budu pravični i poštenu prema nepovlašćenima i obespravljenima – Ponovljeni zakoni 24:17-18
4. Da ostave uglove polja siromasima i da im dozvole da pabirče – Ponovljeni zakoni 24:19-22

Ova fraza je nebrojeno puta upotrebljena kao upozorenje Izraelcima da se dolično ponašaju u svetlu Jahveovog milostivog dara zemlje (npr. Ponovljeni zakoni 6:10-15) i da budu poslušni savezu (npr. Ponovljeni zakoni 8:1-10) da ne bi nastupile ozbiljne posledice (npr. Ponovljeni zakoni 8:11-20)

PONOVLJENI ZAKONI 5:16 (SSP)

16»Poštuj svoga oca i svoju majku, kao što ti je zapovedio GOSPOD, tvoj Bog, da požiš dugo i da ti bude dobro u zemlji koju ti daje GOSPOD, tvoj Bog.

5:16 „Poštuj“ Ovaj GLAGOL (*BDB 457, KB 455, IMPERATIV piela*) izvorno je značio „biti težak“ i razvio je preneseno značenje „pridati nečemu potrebnu težinu“ ili „ukazati čast“. Ova čast nije bila zasnovana na sporazumu, nego na vlasti i poštovanju. Ona na neki način predstavlja obrazac odnosa između Boga i ljudskog roda. Stav pokornosti prema vlastima je ključan u verskom životu!

Isus je spomenuo ove zapovesti nekoliko puta, a spomenuo je i druge odlomke Ponovljenih zakona:

1. Ponovljeni zakoni 5:16 – Matej 15:4; Marko 7:10
2. Ponovljeni zakoni 5:16-20 – Matej 19:18-19a; Marko 10:19; Luka 18:20
3. Ponovljeni zakoni 5:17 – Matej 5:21
4. Ponovljeni zakoni 6:4-5 – Matej 22:37; Marko 12:29-30; Luka 10:27
5. Ponovljeni zakoni 6:13 – Matej 4:10; Luka 4:8
6. Ponovljeni zakoni 6:16 – Matej 4:7; Luka 4:12
7. Ponovljeni zakoni 19:15 – Matej 18:16
8. Ponovljeni zakoni 19:15 – Matej 5:38

I Pavle je često citirao iz Ponovljenih zakona:

1. Ponovljeni zakoni 5:16 – Efescima 6:2-3
2. Ponovljeni zakoni 5:21 – Rimljanima 7:7
3. Ponovljeni zakoni 19:15 – Druga Korinćanima 13:1
4. Ponovljeni zakoni 21:23 – Galaćanima 3:13
5. Ponovljeni zakoni 25:4 – Druga Korinćanima 9:9; Prva Timoteju 5:18
6. Ponovljeni zakoni 27:26 – Galaćanima 3:10
7. Ponovljeni zakoni 30:12-14 – Rimljanima 10:6-8
8. Ponovljeni zakoni 32:21 – Rimljanima 11:8
9. Ponovljeni zakoni 32:35 – Rimljanima 12:19-20
10. Ponovljeni zakoni 32:43 – Rimljanima 15:10

Vidite: Ričard Longneker (Richard N. Longenecker), *Biblical Exegesis in the Apostolic Period*¹⁴⁴, str. 42-43, 92-95. Očigledno je da su novozavetni pisci obilno koristili Stari zavet, ali ne na legalističan način!

■ **„i svoju majku“** Ovde vidimo da je visoko mišljenje o majčinstvu postojalo čak i u istočnjačkom društvu, gde su žene pravno bile na nivou imovine. Majka je među Jevrejima bila poštovana u svom domu. Autoritet roditelja se strogo poštovao (vidite: Izlazak 21:17; Ponovljeni zakoni 27:16) i trebalo je poštovati i slušati i oca i majku (vidite: Poslovice 1:8; 6:20; 15:20; 19:26; 20:20; 23:22-25; 30:11,17).

■ **„da poživiš dugo“** Ponovljeni zakoni 5:33, 4:40 i 11:9 pokazuju da je ovo obećanje važno prvenstveno za društvo, a ne za pojedince. Društvo koje bude poštovalo dom i porodični život biće stabilno i dugo će trajati. Vidite beleške kod Ponovljenih zakona 4:40.

5:17-21 Ovi zakoni su bili zajednički svim istočnjačkim društvima. Iz arheoloških otkrića znamo za vavilonske zakonike – Lipit Ištarov zakonik i Hamurabijev zakonik – koji su od Mojsijevog zakona stariji nekoliko stotina godina. Hamurabijev zakonik je sličan kao Deset zapovesti. Ta sličnost pokazuje (1) da postoje neke stvari koje su same po sebi pogrešne u svakoj situaciji i u svakom društvu i (2) da je Mojsije, sem što je bio Božiji prorok, bio i dete svog vremena i kulture.

PONOVLJENI ZAKONI 5:17 (SSP)

17»Ne ubij.

5:17 „Ne ubij“ Hebrejski GLAGOL „ubiti“ (*BDB 953, KB 1283, IMPERFEKAT kala*) izvorno je značio „nasilno zdrobiti“. Život pripada Bogu. Ova zapovest se ne odnosi na ubistvo bilo koje vrste, jer Izrael je imao i smrtnu kaznu (npr. Brojevi 35:30) i sveti rat (npr. 20:13,16-17). Ova zapovest u stvari kaže: „Nemoj nasilno da ubiješ zbog sebičnih razloga ili osvete“ ili „Nemoj da počiniš protivzakonito ubistvo s predumišljajem“. Ovaj odlomak se po mom mišljenju ne može koristiti kao biblijska zabrana služenja vojske ili smrtne kazne.

POSEBNA TEMA – MIR I RAT (SPECIAL TOPIC: PEACE AND WAR)

I. Uvod

- A. Biblija, koja je naš jedini izvor vere i prakse, ne sadrži sveobuhvatni odlomak o miru: vidite Posebnu temu – Mir (Stari zavet) i Posebnu temu – Mir (Novi zavet). U stvari, Sveto pismo ovu temu predstavlja na paradoksalan način. Moglo bi se reći da se miru u Starom zavetu pristupa kao odsusvu rata. Novi zavet, s druge strane, govori o unutrašnjem duhovnom sukobu između svetla i tame (Efescima 2:2; 6:10-17).
- B. Biblijska vera, poput svetskih religija iz prošlosti i sadašnjosti, teži zlatnom dobu blagostanja i iščekuje ga, dobu u kom neće biti nikakvih sukoba.
  1. Isaija 2:2-4; 11:6-9; 32:15-18; 51:3; Osija 2:18; Mihej 4:3
  2. Biblijska proroštva najavljuju da će ga uspostaviti Pomazanik lično, Isaija 9:6-7
- C. Ali postavlja se pitanje kako da živimo u današnjem svetu punom sukoba. O tome postoji nekoliko hrišćanskih stavova koji su se, sledećim redom, razvili u razdoblju između smrti apostolâ i srednjeg veka:
  1. Pacifizam – iako je bio redak u starim vremenima, to je bio odgovor prve crkve na rimsko vojno društvo.

144 Biblijska egzegeza u apostolskom razdoblju, prim. prev.

2. Pravični rat – nakon Konstantinovog obraćenja (313. godine n.e.) crkva je počela da pronalazi razloge za opravdavanje vojne podrške „hrišćanskoj državi“ kao rešenja za neprestane upade varvara. To je u stvari bio klasičan grčki stav. Prvi ga je izložio Amvrosije, a zatim ga je proširio i razvio Avgustin.
3. Krstaški rat – sličan je starozavetnom pojmu svetog rata. Razvio se u srednjem veku kao reakcija na napredovanje muslimana u „svetoj zemlji“ i na drevnim hrišćanskim područjima, poput Severne Afrike, Male Azije i Istočnog rimskog carstva. Ti ratovi se nisu vodili u ime države, nego u ime crkve i s njenom podrškom.
4. Svi ovi stavovi razvili su se u kontekstu razmišljanja o tome kako hrišćani treba da se postave prema palom sistemu sveta. Svaki od njih naglašava neke biblijske tekstove, dok druge tekstove ne uzima u obzir. Pacifizam je težnja da se hrišćani odvoje od sveta. Pravični rat zastupa silu države radi kontrole nad zlim svetom (Martin Luter). Idejom o krstaškim ratovima zastupa se stav da crkva treba da napada pali sistem sveta da bi ga kontrolisala.
5. Roland Bejnton (Roland H. Bainton) je rekao sledeće u svojoj knjizi *Christian Attitudes Toward War and Peace*¹⁴⁵ (izdavač Abingdon, str. 15, kaže): „Reformacija je pokrenula verske ratove u kojima su se ponovo pojavila tri istorijska stava: pravični rat, među luteranima i anglikancima, krstaški rat, u reformatskim crkvama i pacifizam, među anabaptistima i kasnije kvekerima. U XVIII veku su i u teoriji i u praksi oživeli humanistički, renesansni ideali o miru. XIX vek je doneo vreme srazmernog mira i velike težnje da se ukine rat, a XX vek je doneo dva svetska rata. Tada su se ponovo pojavila tri istorijska stava o ratu i miru. Crkve u SAD su za vreme I svetskog rata imale stav o krstaškom ratu. Pacifizam je preovladavao između dva svetska rata, a stav prema II svetskom ratu bio je najbliže stavu o pravičnom ratu.“

D. Postoje rasprave o tačnoj definiciji mira:

1. Izgleda da su Grci shvatali mir kao društvo koje je uređeno i skladno.
2. Rimljani su ga shvatali kao nedostatak sukoba koji je država postigla svojom silom.
3. Mir je za Jevreje bio Jahveov dar zasnovan na ispravnoj reakciji ljudskog roda na njegov poziv. O miru se u Starom zavetu obično govori u poljoprivrednim okvirima (vidite: Levitska 26; Ponovljeni zakoni 27-28). Pojam mira uključivao je blagostanje, ali i Božiju zaštitu.

II. Biblijski tekstovi

A. Stari zavet

1. Sveti rat je jedan od osnovnih starozavetnih pojmova. Zapovest „Ne ubij“ iz Izlaska 20:13 i Ponovljenih zakona 5:17 se u hebrejskom jeziku odnosi na ubistvo s predumišljajem (BDB 953; vidite Posebnu temu – Ubistvo), a ne na smrt koja je nastupila slučajno ili u afektu ili u ratu. Jahve je čak predstavljen kao ratnik koji se bori za svoj narod (vidite: Isus Navin, Sudije i Isaija 59:17, čiji odjek nalazimo u Efescima 6:14).
2. Bog je koristio rat kao sredstvo za kažnjavanje svog naroda koji je zastranio – Asirija je odvela Izrael u izgnanstvo (722. godine p.n.e.), a neovavilonci su odveli Judu u izgnanstvo (586 p.n.e.).
3. Iznenaduje nas što u tako ratnoj atmosferi čitamo o slugi stradalniku u Isaiji 53. To bismo mogli nazvati pacifizmom otkupljenja.

B. Novi zavet

1. Vojnici se u evanđeljima spominju bez osude, a rimski centurioni se često spominju kao plemeniti ljudi.
2. Čak ni verujućim vojnicima nije (u prvoj crkvi) bilo zapovedeno da promene svoje svoje zanimanje.

145 Objavljeno na srpskom pod naslovom *Hrišćanski stavovi o ratu i miru*, Alfa i Omega, 1995. (prim. prev.)

3. Novi zavet ne sadrži podroban odgovor na društvena zla u smislu političke teorije ili postupaka, nego govori o duhovnom otkupljenju. Naglasak nije na fizičkim borbama, nego na duhovnoj borbi između svetlosti i tame, dobra izla, ljubavi i mržnje, Boga i Satane (Efescima 6:10-17).
4. Mir je stav srca usred problema ovog sveta. Povezan je isključivo za naš odnos sa Hristom (Rimljanima 5:1; Jovan 14:27), a ne sa državom. Mirotvorci iz Mateja 5:9 nisu politički mirotvorci, nego objavljiivači evanđelja! Zajedništvo treba da bude osnovna osobina unutrašnjeg crkvenog života, a ne svađe, a isto važi i za odnos crkve prema palom svetu.

PONOVLJENI ZAKONI 5:18 (SSP)

¹⁸»Ne učini preljubu.

5:18 „preljubu“ Reč preljuba (*BDB 610, KB 658, IMPERFEKAT kala*) se u Starom zavetu odnosi samo na seksualne aktivnosti van braka, što je zbog starozavetnih pogleda na zagrobni život bio ozbiljan prestup. Oni su verovali da svaka osoba na određeni način živi kroz svoje potomstvo. Važno je bilo i to što izraelska plemena nasleđuju i na sledeće pokolenje prenose zemlju koju im je Jahve dao, pa je preljuba i zbog toga predstavljala ozbiljan problem.

Zapazite da se prvi zakon tiče vernosti roditeljima, drugi vernosti koja se postiže neuzimanjem žene svoga bližnjeg, a treća ideja se tiče vernosti u domu. Čak i prema verenim ženama se postupalo kao da su udate (vidite: Ponovljeni zakoni 22:23 i sledeći stihovi). Marija je bila optužena za nevernost zato što je bila verena s Josifom.

Pojam preljube se često simbolično koristio za idolopoklonstvo. Jezekilj i Osija slikovito predstavljaju Boga kao muža Izraelskog naroda i stoga su, kad je Izrael išao za drugim bogovima, to nazivali bludničanjem. To se smatralo duhovnom preljubom ili neverstvom.

PONOVLJENI ZAKONI 5:19 (SSP)

¹⁹»Ne ukradi.

5:19 „Ne ukradi“ Ovo se verovatno odnosi na otimanje i prodaju (*BDB 170, KB 198, IMPERFEKAT kala*, vidite: Ponovljeni zakoni 24:7; Izlazak 21:16), a to zaključujemo na osnovu zakonâ koji se pojavljuju pre i posle ove zapovesti. Ona se tiče vernosti bližnjemu koji je u istom zavetu s Bogom i čiji život pripada Bogu. Svi zakoni u tom odeljku propisivali su smrtnu kaznu, što izgleda kao suviše stroga kazna za neku malu krađu.

PONOVLJENI ZAKONI 5:20 (SSP)

²⁰»Ne svedoči lažno protiv svoga bližnjega.

5:20 „Ne svedoči lažno“ Kada je čovek u drevnim društvima bio optužen, bio je dužan da dokaže da je tužilac u krivu, upravo suprotno od savremenog američkog pravosuđa, gde se pretpostavlja da je čovek nedužan dok se ne dokaže da je kriv. Ako biste u starom svetu uspeli da dokažete da je vaš tužilac u krivu, onda je on morao da podnese kaznu za zločin za koji vas je optužio (vidite: Ponovljeni zakoni 19:16-21). Pošto je neposlušnost bilo kojoj od Deset zapovesti povlačila smrtnu kaznu, lažno svedočenje je bilo ozbiljan zločin! Ono je bilo znak neverstva unutar zajednice vere. Laži uništavaju ugled i oduzimaju

nedužan život brata ili sestre po savezu. Bog je veoma ozbiljno shvatao takvo laganje (vidite: Jov 17:5; Psalam 101:5; Poslovice 11:9; Jeremija 9:8-9).

PONOVLJENI ZAKONI 5:21 (SSP)

²¹»Ne poželi ženu svoga bližnjega. Ne žudi za kućom svoga bližnjega, ni za njegovom njivom, ni za njegovim robom ili robinjom, ni za njegovim volom ili magarcem, ni za bilo čim drugim što pripada tvome bližnjemu.«

5:21 „Ne poželi ... Ne žudi“ Ova dva GLAGOLA su sinonimi:

1. „poželiti“ – *BDB 326, KB 325, IMPERFEKAT kala*, znači „jaka želja“ za materjalnim stvarima, koja može biti pozitivna ili negativna. U ovom kontekstu je u pitanju nesavladiva sebična želja za nečim što pripada bratu po savezu.
2. „žudeti“ – *BDB 16, KB 20, IMPERFEKAT hitpaela*, znači „želeti“ (vidite: Ponovljeni zakoni 14:26) ili „žudeti“ (često u seksualnom smislu, kao u Ponovljenim zakonima 5:21) da imam sve više i više po svaku cenu (npr. Brojevi 11:4; Psalam 106:14; Poslovice 13:4; 21:26; 23:3,6; 24:1).

Ova zapovest se odnosi na čovekove unutrašnje stavove i pobude. Ona je kruna svih ostalih zapovesti. Ovo je jedina zapovest koja se tiče pitanja zašto, a ne kako. Ova zapovest ne kaže samo „ne učini“, nego kaže „ne pomisli“. Isus nije poučavao samo da ne treba da ubijemo, nego i da ne treba da mrzimo, niti da pokažemo stav koji bi mogao dovesti do ubistva. Isus je, po uzoru na ovu poslednju zapovest, doveo ostale zapovesti na nivo unutrašnjih pobuda i stavova, i naglasio je njih, a ne spoljašnja dela (vidite: Matej 5:17-48). Postoji ogromna razlika u čoveku koji ne krade zato što to nije ugodno Bogu i čoveka koji ne krade zato što se plaši da će biti uhvaćen. Prvi postupa na osnovu hrišćanskih načela, a drugi zbog lične koristi.

PONOVLJENI ZAKONI 5:22-27 (SSP)

²²To su zapovesti koje je GOSPOD silnim glasom objavio svem vašem skupu tamo na gori, iz ognja, oblaka i guste tmine. I više ništa nije dodao. Onda ih je napisao na dve kamene ploče i predao ih meni. ²³Kada ste čuli glas iz tmine, dok je gora plamtela ognjem, sve vode vaših plemena i vaše starešine došli su k meni. ²⁴Rekli ste: »GOSPOD, naš Bog, pokazao nam je svoju slavu i svoje veličanstvo, i čuli smo njegov glas iz ognja. Danas smo videli da čovek može da ostane živ iako Bog govori s njim. ²⁵Ali zašto da se i dalje izlažemo smrtnoj opasnosti? Ovaj veliki oganj će nas proždreti i poginućemo ako još budemo slušali glas GOSPODA, našega Boga. ²⁶Jer, koji je smrtnik čuo glas živoga Boga kako govori iz ognja, kao što smo mi, i ostao živ? ²⁷Nego, ti pridi i slušaj sve što ti kaže GOSPOD, naš Bog. A onda nam reci sve što ti GOSPOD, naš Bog, bude rekao, i mi ćemo to poslušati i izvršiti.«

5:22 „I više ništa nije dodao“ Deset zapovesti (doslovno „deset reči“) i njihova objašnjenja potiču od Jahvea, a ne od Mojsija (vidite: Izlazak 31:18 i 34:27-28). Ovo je otkrivenje od Boga, a ne čovekovo otkriće ili razmišljanje. Fraza „I više ništa nije dodao“ je književni način da se istakne da je to otkrivenje potpuno (vidite: Ponovljeni zakoni 4:2; 12:32).

Stihovi 22-27 se odnose na iskustvo Izraela kod gore Horev, tj. Sinaj, koje je zabeleženo u Izlasku 19-20.

Ovo otkrivenje se mora poštovati i ne sme se menjati (vidite: Ponovljeni zakoni 4:2; 12:32; Poslovice 30:6; Propovednik 3:14).

5:23 „sve vode vaših plemena i vaše starešine“ Starešine su došle Mojsiju jer su bile uplašene (vidite: Ponovljeni zakoni 5:25-26; Izlazak 19:16,18; 20:18-20) fizičkim pojavama koje su bile vezane za Jahveovo lično prisustvo na gori Horev, tj. Sinaj.

5:24 „svoju slavu i svoje veličanstvo“ Hebrejske reči „slava“ (*BDB* 458) i „čast“ (*BDB* 457) iz Ponovljenih zakona 5:16 imaju isti koren. Obe reči su trgovački izrazi koji znače „težak“, a poprimili su značenje „čast“. Često se koristi za Božije ime (npr. Psalam 29:2; 66:2; 79:9; 96:8), Božiju ličnost (npr. Izlazak 24:16-17; 33:18,22; 40:34-35; Brojevi 14:22) i Božija dela (npr. Izlazak 16:7,12).

Reč „veličanstvo“ (*BDB* 152) se u Ponovljenim zakonima često koristi za Boga (vidite: Ponovljeni zakoni 3:24; 5:24; 9:26; 11:2; 32:3; Psalam 150:2). Vidite beleške kod Ponovljenih zakona 4:31 i 10:17.

POSEBNA TEMA – SLAVA (STAROZAVETNI POJAM)

(SPECIAL TOPIC: GLORY [OT])

I. Osnovno značenje

Postoji preko dvadeset hebrejskih reči koje su u *Septuaginti* prevedene rečju „slava“ (*doksa*), ali najvažnija od njih je hebrejska reč *kavod* (*BDB* 458-459, *KB*, 455-458). Njeno osnovno značenje je „težina“. To je bio trgovački izraz koji se koristio prilikom kupovine (vezano za vagu). Poprimio je šire semantičko polje i razvio se u pojam vrednosti ljudi, mesta i stvari.

II. Upotreba ove reči za Jahvea

- A. Ova reč je upotrebljena za opis Jahveovog ličnog prisustva, a povezuje njegovu moć, veličanstvo (tj. transcendentnost, neiskusivost) s njegovom ličnošću i prisustvom u fizičkoj stvarnosti (tj. imanencijom, iskusivošću).
- B. Označava Jahveovu vidljivost u njegovoj tvorevini, vidite: Psalam 19:1; 29:3,9; 104:31
- C. Koristila se za njegova ukazivanja vezana s nastankom zavetnog naroda. On je „Slava Izraelova“, vidite: Prva o Samuilu 15:29
  1. Izlazak iz Egipta, vidite: Brojevi 14:22 (predskazano u Postanju 15:12-21)
  2. U posebnom oblaku Slave koji je vodio Božiji narod i bio s njima, vidite: Izlazak 16:7,10
  3. Davanje Božijeg zakona na gori Sinaj, vidite: Izlazak 24:16,17
  4. Božija dela kojima se starao za Izrael, ali i dela kojima ih je kažnjavao tokom razdoblja lutanja pustinjom
    - a. Prva pobuna, vezana za izveštaj dvanaest uhoda, vidite: Brojevi 14:9-10
    - b. Mojsijevo posredovanje za narod, vidite: Brojevi 14:20-21
    - c. Korejeva pobuna, vidite: Brojevi 16:19
    - d. Kriza zbog nedostatka vode, vidite: Brojevi 26:6
- D. Mojsijeva molba da vidi Jahvea, vidite: Izlazak 33:18-23
- E. Koristila se za samog Jahvea (tj. za njegovu suštinu)
  1. Prvi dnevnicu 29:11
  2. Psalam 106:20; Jeremija 2:11; Osija 4:7; Rimljanima 1:23
  3. Isaija 42:8; 45:7; 48:11; 58:8; 60:1-2,19 (Otkrivenje 21:23; 22:5)
  4. Zaharija 2:5,10
- F. Koristila se vezano za Jahveovo prisustvo kod ili u:
  1. Šatoru sastanak, vidite: Izlazak 16:7,10; 29:43; 40:34-35; Levitska 9:6,23
  2. Hramu, vidite: Prva o carevima 811; Drugi dnevnicu 5:14; 7:1-3; Isaija 6:3; Agej 2:3,9
  3. Kovčegu saveza, vidite: Prva o Samuilu 4:22; Psalam 63:2; 78:61

- G. Koristila se kad se govori da je Jahve car, vidite: Prvi dnevnicu 29:12-13; Psalam 24:7-10; 45:3
H. Koristila se za Jahveovu moralnu prirodu (tj. pravednost), vidite: Psalam 29:3; 97:6; Isaija 42:8; 48:11; 58:8; Avakum 2:14

III. Upotreba za ljude i narode

A. Za ljude

1. Podudarno s rečju „duša“ (tj. *nefeš*), vidite: Postanje 49:6; Psalam 16:9; 108:1
2. Bogatstvo, vidite: Postanje 31:1; Psalam 49:16,17; Isaija 10:3; 61:6; 66:11-12
3. Čast, vidite: Postanje 45:13; Psalam 8:6; Agej 2:7
4. Ugled, vidite: Jov 19:9; 29:20; Psalam 4:2; 49:17
5. Slava, vidite: Prvi dnevnicu 29:12,28; Drugi dnevnicu 17:5; 18:13; 32:27

B. Za narode

1. Egipat
2. Efrem, vidite: Osija 9:11
3. Samarija, vidite: Osija 10:5

C. Za careve

1. Kserks, vidite: Jestira 1:4
2. Car Izraela, vidite: Psalam 21:6
3. Antioh IV, vidite: Danilo 11:39

D. Državne vojske

1. Asirija, vidite: Isaija 8:7
2. Izrael, vidite: Isaija 17:4
3. Kedar, vidite: Isaija 21:16

IV. Koristila se u opisu poslednjih dana (eshatologija)

- A. Jahve će se vratiti u svoj novi Hram, vidite: Jezekilj 43:2,4,5; 44:4
- B. Jahve će svet dovesti k sebi, vidite: Isaija 40:5; 59:19; 60:1-3; 66:18-19
- C. Jahve će spustiti „novi“ Jerusalem, vidite: Isaija 66:10; Zaharija 12:7

V. Svrha tvorevine je da proslavi Jahvea:

- A. Stvoreni za njegovu slavu, vidite: Isaija 43:7
- B. Njemu pripada slava, vidite: Prvi dnevnicu 16:29
- C. Treba ga slaviti pevanjem i hvalospevima, vidite: Psalam 66:2; 96:8; 115:1
- D. Sve činimo za njega, za njegovu slavu, vidite: Prva Korinćanima 10:31; Druga Korinćanima 4:15; Efescima 5:22; 6:5; Prva Petrova 2:12
- E. Prvi član Vestminsterskog kraćeg katehizma

■ „čovjek može da ostane živ iako Bog govori s njim“ Bog se otkriva i ljudski rod može da ga razume i da stupi u odnos sa njim! To je osnova našeg shvatanja Božijeg otkrivenja i Božijih zavetnih zahteva.

5:27 „ti priđi i slušaj sve što ti kaže GOSPOD, naš Bog“ Ovo su dva GLAGOLA u IMPERATIVU *kala*:

1. „priđi“ – *BDB 897, KB 1132*, što znači „prići“ ili „pristupiti“. Pristupanje Jahveu je često imalo opasne posledice (vidite: Izlazak 16:7; Levitska 16:1; Brojevi 16:16).
2. „slušaj“ – *BDB 1033, KB 1570*, ovo je česti GLAGOL *šema* („i mi ćemo to poslušati i izvršiti“).

PONOVLJENI ZAKONI 5:28-33 (SSP)

²⁸GOSPOD je čuo kada ste sa mnogom razgovarali, pa mi je rekao: »Čuo sam šta ti je ovaj narod rekao. Dobro je sve što su rekli. ²⁹Kada bi im samo srce bilo takvo da me se uvek boje i drže se mojih zapovesti. Tada bi njima i njihovoj deci bilo dobro dovek. ³⁰Idi i kaži im da se vrate u svoje šatore, ³¹a ti ostani sa mnogom ovde, da ti dam sve zapovesti, uredbe i zakone kojima ćeš ih učiti da ih izvršavaju u zemlji koju im dajem u posed [NASB – da je zaposednu].« ³²Zato pomno izvršavajte ono što vam je GOSPOD, vaš Bog, zapovedio. Ne skrećite ni desno ni levo. ³³Činite sve [NASB – hodajte] onako kako vam je GOSPOD, vaš Bog, zapovedio, da biste živeli, da bi vam bilo dobro i da biste dugo živeli u zemlji koju ćete zaposesti.

5:28-33 Zapazite da je Bog rekao „da bi vam bilo dobro“. Bog svom narodu nije ove zapovesti dao kao teret, nego da mu pruži slobodu. Bog je dao svoje zakone da bi nam dao celovit, zdrav i srećan život.

5:29 „Kada bi im samo srce bilo takvo da me se uvek boje i drže se mojih zapovesti“ Ovaj uvodni uzvik („Kada bi im samo“, BDB 566 i BDB 678, KB 733, IMPERFEKAT *kala*) je česta fraza u Starom zavetu. Pojavljuje se 25 puta, najčešće u Jovu (NIDOTTE, tom 3, str. 209). Ovde služi da se izrazi želja (vidite: Druga o Samuilu 18:33; Psalam 55:6).

Bog čezne za srećom i mirom ljudskog roda, ali to je nemoguće bez čovekove odgovornosti. Kad bi ljudi bili poslušni, to bi bilo dobro za njih, za njihovu decu, za decu njihove dece i tako dalje (vidite: Ponovljeni zakoni 27-29).

5:30,31 Ova dva stiha sadrže niz zapovest:

1. „Idi“ – BDB 229, KB 246, IMPERATIV *kala*, Ponovljeni zakoni 5:30
2. „kaži“ – BDB 55, KB 65, IMPERATIV *kala*, Ponovljeni zakoni 5:30
3. „da se vrate“ – BDB 996, KB 1427, IMPERATIV *kala*, Ponovljeni zakoni 5:30
4. „ostani“ – BDB 763, KB 840, IMPERATIV *kala*, Ponovljeni zakoni 5:31
5. „da ti dam“ – BDB 180, KB 210, IMPERATIV *kala*, Ponovljeni zakoni 5:31
6. „učiti“ – BDB 540, KB 531, IMPERFEKAT *piela* (moguće je da u ovom kontekstu ima značenje KOHORTATIVA), Ponovljeni zakoni 5:31

5:31 „sve zapovesti, uredbe i zakone“ Vidite Posebnu temu kod Ponovljenih zakona 4:1.

■ „u zemlji koju im dajem u posed [NASB – da je zaposednu]“ U ovoj frazi se nalaze dva GLAGOLA:

1. „dajem“ – BDB, 678, KB 733, AKTIVNI PARTICIP *kala*
2. „zaposednu“ – BDB, 429, KB 441, KONSTRUKTNI INFINITIV *kala*

Ova izjava je zasnovana na sledećim obećanjima:

1. Božije obećanje Avraamu, Postanje 12:1-3; 15:18-21
2. Božije obećanje Isaaku, Postanje 26:3-5
3. Božije obećanje Jakovu, Postanje 28:13-15; 35:9-12
4. Božije obećanje Izraelu, Postanje 15:16; Izlazak 6:4,8; Ponovljeni zakoni 4:38,40; 19:10; 20:16; 21:23; Isus Navin 1:2,3,6,11,13,15; 2:9,24; 18:3; 21:43; 24:13

Bog je Izraelu obećao i dao posebnu zemlju, ali Izrael je morao (1) da je zauzme, (2) da se naseli u njoj i (3) da nastavi u njoj verno da se drži Saveza (vidite: Ponovljeni zakoni 4:40; 7:12-13; 8:1-20).

5:32 „Ne skrećite ni desno ni levo“ Ovo je idiom koji o Božijoj reči govori kao o jasno određenom putu (vidite: Psalam 119:105; Poslovice 6:23). Bio je greh odstupiti od Božijeg jasnog puta (vidite: Po-

novljeni zakoni 9:12,16; 17:11,20; 28:14; Isus Navin 1:7; 23:6; 31:29; Druga o carevima 22:2; Drugi dnevnic 34:2; Poslovice 4:27). Vidite beleške kod Ponovljenih zakona 2:27.

5:33 „Činite sve [NASB – hodajte]“ Reč „hodati“ u ovom kontekstu označava „način života“ (*BDB* 229, *KB* 246, *IMPERFEKAT kala*). Biblijska vera se ne sastoji samo od zakona kojih se treba držati, nego je u pitanju svakodnevni način života, odnos sa Bogom zasnovan na veri, koji traje 24 časa dnevno, 7 dana sedmično. Takva vera mora da proizvede pobožan život.

■ **„da bi vam bilo dobro“** Ovaj GLAGOL (*BDB* 373, *KB* 370, *PERFEKAT kala*) doslovno znači „prijetan“ ili „dobar“. Ovaj PRIDEV se često koristi za opis obećane zemlje (vidite: Ponovljeni zakoni 1:25,25; 3:25; 4:21,22, itd.), a GLAGOL opisuje dobar život koji je Bog obećao za poslušnost Savezu (vidite: Ponovljeni zakoni 15:16; 19:13).

PITANJA ZA RAZMATRANJE

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Ova pitanja za razmatranje su data da vam pomognu da razmislite o najvažnijim stavkama ovog dela knjige. Njihov cilj je da vas izazovu na razmišljanje, ali ona nisu sveobuhvatna.

1. Koji je odnos između Zakona i milosti?
2. Da li hrišćani treba da se drže Deset zapovesti? Koja je svrha Zakona?
3. Zašto postoje razlike između Deset zapovesti u Izlasku 20 i u Ponovljenim zakonima 5?
4. Koja je svrha subote? Zašto mi nemamo bogoslužjenja subotom?
5. Koja tema objedinjuje stihove 16-21?

PONOVLJENI ZAKONI 6

PODELA NA PASUSE U SAVREMENIM ENGLESKIM PREVODIMA

NKJV	NRSV	TEV	NJB
Najveća zapovest	Značenje prve zapovesti	Najveća zapovest	Ljubav prema Jahveu je suština Zakona (5:32-6:13) 5:32-6:3
6:1-3	6:1-3	6:1-3	
6:4-5	6:4-9	6:4-9	6:4-9
6:6-9			
Upozorenje protiv neposlušnosti		Upozorenje protiv neposlušnosti	
6:10-15	6:10-15	6:10-15	6:10-13 Poziv na odanost 6:14-15
6:16-19	6:16-19	6:16-19	6:16-19
6:20-25	6:20-25	6:20-25	6:20-25

TREĆI KRUG ČITANJA (vidite str. xix)

PRATITE NAMERU BOGONADAHNUTOG PISCA NA NIVOU PASUSA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Pročitajte celo poglavlje odjednom. Prepoznajte njegove teme. Uporedite svoju podelu po temama s podelama u pet prevoda u tabeli koja je iznad. Podela na pasuse nije bogonadahnuti, ali je ključ za praćenje piščeve namere, a to je srž tumačenja. Svaki pasus ima samo jednu jedinu temu.

1. Prvi pasus
2. Drugi pasus
3. Treći pasus
4. Itd.

POZADINA

Među komentatorima postoje određene rasprave o tome da li je 6. poglavlje zaključak za Deset zapovesti ili uvod u odeljak koji proširuje pojmove predstavljene u Deset zapovesti. Meni se čini očiglednim da su Ponovljeni zakoni 5:28-33 početak novog odeljka koji naglašava poslušnost.

- A. Mnogi pretpostavljaju da je 6. poglavlje proširenje prve zapovesti, koja uspostavlja Jahveovo prvenstvo u našim životima.
- B. U ovom poglavlju se stalno naglašavaju Jahveova izvorna obećanja Avraamu iz Postanja 12:1-3 i njihovo ispunjenje (vidite: Ponovljeni zakoni 6:1, 3, 10, 18 i 23).

PROUČAVANJE REČI I IZRAZA

ponovljeni zakoni 6:1-3 (SSP)

¹Ovo su zapovesti, uredbi i zakoni za koje mi je GOSPOD, vaš Bog, zapovedio da vas naučim da ih izvršavate u zemlji u koju idete preko reke Jordan da je zaposednete. ²Dok ste živi, ti, tvoja deca i njihova deca, bojte se GOSPODA, svoga Boga. Drži se svih njegovih uredbi i zapovesti koje ti dajem, i dugo ćeš živeti. ³Čuj, Izraele, i pomno ih izvršavaj, da ti bude dobro i da se silno namnožiš u zemlji kojom teče med i mleko, kao što ti je obećao GOSPOD, Bog tvojih praotaca.

6:1 „zapovesti, uredbi i zakoni“ Vidite Posebnu temu kod 4:1.

■ „GOSPOD, vaš Bog“ Vidite Posebnu temu – Božija imena.

■ „naučim ... izvršavate“ Odlomak koji se sastoji iz zaključka 5. poglavlja i celog 6. poglavlja obeležen je snažnim, naglašenim pozivima na poslušnost (vidite: Ponovljeni zakoni 5:29,31,32,33; 6:1,2,3, 4,17,24,25). Iste takve pozive na poslušnost nalazimo i u Novom zavetu (vidite: Luka 6:46; Jovan 14:21; Jakov 2:14-26; Prva Jovanova 5:2). Poslušnost Božijim zapovestima je jedan od načina na koje pokaujemo Bogu da ga stvarno volimo. Ova poslušnost je prvenstveno usmerena prema Bogu, a zatim i prema našoj braći i sestrama po savezu. Bog milostivo uvek preduzima prvi korak (dobrobiti saveza), ali očekuje od nas da budemo poslušni njegovim zavetnim zahtevima!

■ „u zemlji u koju idete preko reke Jordan da je zaposednete“ Ovo se, naravno, odnosi na Postanje 12:1-3. U Starom zavetu su naglašena obećanja koja je Bog dao Avraamu o zemlji, dok je u Novom zavetu naglašeno obećanje koje je Bog dao Avraamu o potomstvu (Judino pleme, Jesejeva porodica, Davidova loza).

6:2 „ti, tvoja deca i njihova deca, bojte se GOSPODA, svoga Boga“ U Ponovljenim zakonima je naglašen ovaj pojam porodičnog straha od Boga i porodičnog klanjanja Bogu (vidite: Ponovljeni zakoni 4:9-10; 5:29; 6:13; 11:19; 32:46). To je teološka suprotnost sa Ponovljenim zakonima 5:9!

■ „bojte se ... Drži se“ Strah (*BDB 431, KB 432, IMPERFEKAT kala*) se pokazuje „držanjem“ (*BDB 1036, KB 1581, KONSTRUKTNI INFINITIV kala*) svih Božijih zavetnih zahteva!

■ „Drži se“ Vidite beleške kod Ponovljenih zakona 5:1.

■ **„Dok ste živi“** Zapazite ovaj naglasak na načinu života – važna je svakodnevna poslušnost, a ne samo bogoslužnja ili godišnji praznici. Biblijska vera se sastoji iz prvobitne vere i pokajanja, koju za tim prati život vere i pokajanja (vidite: Marko 1:15; Dela apostolska 3:16,19; 20:21).

■ **„i dugo ćeš živeti“** Ova fraza se često tumači u svetlu Ponovljenih zakona 5:16, kao obećanje dugovečnosti pojedincima, onima koji budu poštovali svoje roditelje. Ali pošto se ova fraza ponavlja u Ponovljenim zakonima 4:40; 5:16,33; 6:2 i 11:9, očigledno je da je u pitanju idiom za obećanje stabilnog društva, a ne dugovečnosti pojedinca. Božiji zavet je ustrojen tako da podstiče pobožno, stabilno, zdravo i produktivno društvo (vidite: Ponovljeni zakoni 6:3 i detaljne beleške kod Ponovljenih zakona 4:40).

6:3 Zapazite kako se određeni GLAGOLI i pojmovi često ponavljaju.

■ **„da ti bude dobro“** Ovo je podudarno s frazom „i dugo ćeš živeti“ iz Ponovljenih zakona 6:2. Zapazite da se ta fraza nalazi i u Ponovljenim zakonima 5:33; 15:16 i 19:13.

■ **„da se silno namnožiš u zemlji kojom teče med i mleko“** Treba reći da je Jahveov osnovni način da sebi privuče narode bio da blagoslovi Izrael na jedinstven način, ali neposlušnost Izraela nikad nije dozvolila da se ovo ispuni. Odlomak o prokletstvima i blagoslovima iz Ponovljenih zakona 27-29 je ključ za razumevanje istorije Avraamovih potomaka. Bilo im je izričito rečeno koje izobilje će doživeti ako budu poslušni Bogu i sva prokletstva koja će doživeti ako budu neposlušni. Istorija Izraela je istorija neposlušnosti.

Fraza „zemlja kojom teče med i mleko“ je tehnička fraza koja i u ugaritstkim i u egipatskim tekstovima označava Palestinu. Česta je u Starom zavetu (vidite: Izlazak 3:8,17; 13:5; 33:3; Levitska 20:24; Brojevi 13:27; 14:8; 16:13; Ponovljeni zakoni 6:3; 11:9; 26:9; 27:3; 31:20).

PONOVLJENI ZAKONI 6:4-9 (SSP)

⁴Čuj, Izraele! GOSPOD je naš Bog, GOSPOD je jedan! ⁵Voli GOSPODA, svoga Boga, svim svojim srcem, svom svojom dušom i svom svojom snagom. ⁶Neka ti u srcu budu zapovesti koje ti danas dajem. ⁷Ponavljaj ih svojoj deci. Govori o njima kada sediš u kući i kada ideš putem, kada ležeš i kada ustaješ. ⁸Priveži ih sebi na ruku i nosi ih na čelu kao znak. ⁹Ispiši ih na dovracima svoje kuće i na svojoj kapiji.

6:4 „Čuj“ Ovo je hebrejski GLAGOL *šema* (BDB 1033, KB 1570, IMPERATIV *kala*). Vidite detaljne beleške kod 4:1. On znači „čuti i poslušati“. Ovo je srž biblijskog saveza. Upotreba ovog GLAGOLA u Ponovljenim zakonima ukazuje i na to da je on korišćen i u bogoslužbene svrhe (npr. Ponovljeni zakoni 4:1; 5:1; 9:1; 20:3; 27:9-10). Jevrejski narod sve od vremena drugog Hrama (516. godine p.n.e.) ponavlja ovu molitvu iz Ponovljenih zakona 6:4-6, ujutro, uveče i na svakom bogoslužnju. To je njihovo najvažnije veroispovedanje.

NASB, NKJV,

NET, NIV	„GOSPOD je jedan“
NRSV, TEV	„samo GOSPOD“
NJB	„jedini Jahve“
LXX	„GOSPOD je jedan“
JPSOA	„samo GOSPOD“
REB	„GOSPOD, naš jedan Bog“

Ovde nema GLAGOLA. Ovo je glavni stub jevrejskog veroispovedanja jednoboštva (iako se mora priznati da ova glavna teološka istina nije naglašena u ovom kontekstu). Izrael je bio drugačiji od svojih mnogobožičkih suseda, a posebno od hanaanskog naglašavanja da postoje mnogi oblasni *Vaalovi*.

POSEBNA TEMA – JEDNOBOŠTVO (SPECIAL TOPIC: MONOTHEISM)

Ljudski rod je oduvek osećao da stvarnost nije samo fizička (npr. kad se nađu na udaru pojava koje su van njihove kontrole, poput oluja, pomračenja, kometa, vremenskih uslova, događaja, smrti i tome slično). Antropolozi su u grobovima primitivnih hominoida pronašli predmete koji su očigledno bili namenjeni sledećem životu, koji je bio smatran produžetkom ovog života.

Prva kultura koja je imala pismo bila je u Sumeru (južni deo reka Tigar i Eufkrat), a nastala je između 10000 i 8000 godina p.n.e. Pisali su pesme da izraze svoj pogled na bogove i njihove međuodnose. Ti bogovi su u mnogome bili kao ljudi i imali su sve njihove slabosti. Sumerska predanja su postojala u usmenom obliku mnogo pre nego što su zapisana.

Teologija se razvijala sledećim redom:

1. Iz animizma
2. u mnogoboštvo (politeizam),
3. pa do vrhovnog boga (ili dva boga, tj. dvoboštva ili dualizma).

Pojam jednoboštva (monoteizma, o samo jednom Bogu koji je lično i moralno biće i koje nema družbenicu) – a ne samo „vrhovnog boga“ u sklopu mnogoboštva ili dobrog boga, kao u iranskom dvoboštvu (zoroastrijanizmu) – potiče samo iz Izraela (Avraam i Jov, 2000 godina p.n.e.). Od toga postoji samo jedan kratak izuzetak, jer se Amenhotep IV (poznat i kao Ehnaton ili Ahenaten, koji je vladao od 1367. do 1350. ili od 1386. do 1361. godine p.n.e.) klanjao *Atenu*, bogu sunca, kao jedinom bogu. Vidite: Dž. Asman (J. Assmann), *The Mind of Egypt*¹⁴⁶, str. 216-217.

Pojam jednoboštva je u Starom zavetu izražen pomoću nekoliko fraza:

1. „niko nije kao GOSPOD, naš Bog“, Izlazak 8:10; 9:14; Ponovljeni zakoni 33:26; Prva o carevima 8:23
2. „Nema drugoga osim njega“, Ponovljeni zakoni 4:35,39; 32:39; Prva o Samuilu 2:2; Druga o Samuilu 22:32; Isaija 45:21; 44:6,8; 45:6,21
3. „GOSPOD je jedan“, Ponovljeni zakoni 6:4; Rimljanima 3:30; Prva Korinćanima 8:4,6; Prva Timoteju 2:5; Jakov 2:19
4. „nema nikoga kao što si ti“, Druga o Samuilu 7:22; Jeremija 10:6
5. „Ti jedini si Bog“, Psalmi 86:10; Isaija 37:16
6. „Pre mene nijedan bog nije sazdan niti posle mene ima ijednoga“, Isaija 43:10
7. „nema drugoga, osim mene nema Boga“, Isaija 45:5,6,22
8. On je izvor svega, Isaija 45:7 (uporedite: Amos 3:6)
9. „nema drugoga, nema drugog Boga“, Isaija 45:14,18
10. „Osim mene nema Boga“, Isaija 45:21
11. „nema drugoga ... niko mi nije sličan“, Isaija 46:9

Treba priznati da je ovo ključno učenje otkriveno na postupan način. Izjave iz ranijih razdoblja se mogu shvatiti kao glavnoboštvo (henoteizam), ili kao praktično jednoboštvo, čiji zastupnici bi rekli da postoje drugi bogovi (npr. Isus Navin 24:15; Prva o carevima 18:21), ali da za njih postoji samo jedan Bog (vidite: Izlazak 15:11; 20:2-5; Ponovljeni zakoni 5:7; 6:4,14; 10:17; 32:12; Prva o carevima 8:23; Psalmi 83:18; 86:8; 136:1-9).

Prvi tekstovi koji počinju da izražavaju postojanje samo jednog Boga (filozofski monoteizam) pojavili su se rano (vidite: Izlazak 8:10; 9:14; 20:2-3; Ponovljeni zakoni 4:35,39; 33:26), a potpune,

146 Um Egipta, prim. prev.

sveobuhvatne tvrdnje o tome nalaze se u Isaiji 43-46 (vidite: 43:10-11; 44:6,8; 45:7,14,18,22; 46:5,9).

Stari zavet govori sledeće o bogovima drugih naroda:

1. Da su ljudske tvorevine – Ponovljeni zakoni 4:28; Druga o carevima 19:18; Psalmi 115:4-8; 135:15-18; Isaija 2:8; 17:8; 37:19; 40:19; 41:7,24,29; 44:10,12; 46:6-7; Jeremija 10:3-5; Otkrivenje 9:10
2. Da su demoni – Ponovljeni zakoni 32:17; Psalmi 106:37; Isaija 8:19; 19:3c; Prva Korinćanima 10:20; Otkrivenje 9:20
3. Da su ništavni – Ponovljeni zakoni 32:21; Druga o carevima 17:15; Psalmi 31:6; Isaija 2:18; 41:29; Jeremija 2:5; 8:19; 10:8; 14:22;
4. Da nisu bogovi – Ponovljeni zakoni 32:21; Drugi dnevnik 13:9; Isaija 37:19; Jeremija 2:11; 5:7; Prva Korinćanima 8:4-5; 10:20; Otkrivenje 9:20

U Novom zavetu nalazimo odjeke Ponovljenih zakona 6:4 u sledećim tekstovima: Rimljanima 3:30; Prva Korinćanima 8:4,6; Efescima 4:6; Prva Timoteju 2:5; Jakov 2:19. Isus je citirao taj stih kao najveću zapovest (vidite: Matej 22:36-37; Marko 12:29-30; Luka 10:27). I Stari i Novi zavet potvrđuju postojanje drugih duhovnih bića (demoni, anđela), ali govore o samo jednom Bogu koji je stvoritelj i otkupitelj (a to je Jahve, Postanje 1:1).

Biblijsko jednobojstvo ima sledeće osobine:

1. Bog je jedan i jedinstven (njegovo postojanje se pretpostavlja, ali se ne objašnjava)
2. Bog je lično biće (vidite: Postanje 1:26-27; 3:8)
3. Bog je moralno biće (vidite: Izlazak 34:6; Nemija 9:17; Psalmi 103:8-10)
4. Bog je stvorio ljude na svoju sliku (Postanje 1:26-27) radi zajedništva (što je vezano sa drugom stavkom). On je ljubomoran Bog (vidite: Izlazak 20:5-6)

Iz Novog zaveta:

1. Bog postoji kao tri večne ličnosti (vidite Posebnu temu – Sveta Trojica)
2. Isus je Božije savršeno i potpuno otkrivenje (vidite: Jovan 1:1-14; Kološanima 1:15-19; Jevrejima 1:2-3)
3. Božiji večni naum za otkupljenje palog ljudskog roda je žrtva njegovog jedinog Sina (Isaija 53; Marko 10:45; Druga Korinćanima 5:21; Filipljanima 2:6-11; Poslanica Jevrejima)

6:5 „Voli GOSPODA, svoga Boga, svim svojim srcem, svom svojom dušom i svom svojom snagom“ Ovo je snažno naglašena tvrdnja da naš odaziv Bogu treba da uključuje celo naše biće. Isus je upotrebio ovaj stih i Levitsku 19:18 da objasni suštinu Zakona (vidite: Matej 22:36-38; Marko 12:29-34; Luka 10:27-38).

Ovde se opisuje kako vernik treba da „voli“ (*BDB 12, KB 17 PERFEKAT kala*). Poslušnost se u Ponovljenim zakonima često predstavlja kao dokaz nečije ljubavi za Boga (vidite: Ponovljeni zakoni 5:10; 6:5; 7:9; 10:12; 11:1,13; 13:3; 19:9; 30:6,16,20). Vidite potpuniju belešku kod Ponovljenih zakona 5:10.

Reči „srce“ i „duša“ se često koriste zajedno u značenju cele osobe (vidite: Ponovljeni zakoni 4:29; 10:12; 11:13; 13:3; 26:16; 30:2,6,10).

Reč „duša“ (*BDB 659*) opisuje životnu silu (tj. dah) u ljudima i u životinjama (npr. Postanje 1:20-30; 2:7,19; 7:22; Jov 34:14-15; Psalam 104:29,30; 146:4; Propovednik 3:19-21). Ovde označava strastvenu želju.

Reč „snaga“ (*BDB 547*) može da znači i „obilje“ (vidite: Druga o carevima 23:25). Ove tri reči – „srce“, „duša“ i „snaga“ – predstavljaju celu osobu i stoga su podudarne s frazom „svim srcem“. Zapazite da je sve naglašeno trostrukim ponavljanjem reči „svim“ (*BDB 481*).

Isus je ovu zapovest istakao kao najveću od svih zapovesti (vidite: Matej 22:34-40; Marko 12:29-30; Luka 10:25-37). Svaka od njih je upućena drugoj vrsti jevrejskih vođa, ali treba imati na umu da su Isusov život i život njegovih apostola bili prelazno doba između Starog i Novog zaveta. Ova dva zakona

koja glase voli Boga (Ponovljeni zakoni 6:5) i voli svog bližnjeg (Levitska 19:18) nesumnjivo su sažetak i novog saveza!

Za pitanje kako novozavetni vernici treba da se odazovu na starozavetne zakone vidite:

1. *Kako tumačiti Bibliju*¹⁴⁷ Douglas Stjuart (Douglas Stuart), str. 162-166

2. *Cracking Old Testament Codes*¹⁴⁸, D. Brent Sendi (D. Brent Sandy) i Ronald L. Gis (Ronald L. Giese), str. 123-125.

6:6 „zapovesti“ Ovo se odnosi na Jahveov savez, koji je bio dat preko Mojsija.

■ **„Neka ti u srcu budu“** Srce (*BDB* 523) se u hebrejskom tiče pravca nečijeg života. U Starom zavetu je bila naglašena unutrašnja vernost, kao i u Novom zavetu (vidite: Ponovljeni zakoni 4:29; 6:5, 6; 10:12; 11:13,18; 13:3; 26:16; 30:2, 6, 10; Novi zavet: „svim umom svojim“, Marko 12:30; Luka 10:27). Ponekad ističemo lažnu razliku između starog saveza kao spoljašnjeg zakona i novog saveza kao unutrašnje vere. Ovu grešku u razmišljanju verovatno činimo na osnovu Jeremije 31:31-34, gde je naglašeno „novo srce“. Ali, od pojedinačnih vernika se čak i u Starom zavetu očekivalo da svoje celo biće, dela i pobude usmere prema svom Gospodu Bogu.

6:7 „Ponavljaj ih svojoj deci“ Ovaj GLAGOL (*BDB* 1041, *KB* 1606, *PERFEKAT piela*) znači „naoštriti“, a samo ovde se pojavljuje u *pielu*. Ova reč u ugaritskom jeziku znači „ponavljati“ i izgleda da je to osnovni naglasak ovog stiha. Rabini ga koriste kao osnovu za tvrdnju da *Šema* treba da se ponavlja ujutro i uveče. Treba da razgovaramo o Božijoj volji za naše živote tokom svih dnevnih aktivnosti. Roditelji imaju odgovornost da na decu prenesu život vere (vidite: Ponovljeni zakoni 4:9; 6:20-25; 11:19; 32:46, vidite potpuniju belešku kod Ponovljenih zakona 4:9). Zanimljivo je da je književni obrazac ovih trenutaka određenih za poučavanje isti kao u Psalmu 139:2-6 i Poslovicama 6:20-22. Naglašena odgovornost roditelja je ponovljena i u Poslovicama 22:6. Naša savremena nedeljna škola ne može da zameni pouke roditelja, ali može da ih dopuni!

6:8 „Priveži ih sebi na ruku i nosi ih na čelu kao znak“ Izgleda da se ova fraza izvorno koristila kao metafora (vidite: *LXX*). Kontekst naglašava da treba iskoristiti sve životne prilike za poučavanje iz Božije reči, ali rabini su ovaj stih shvatali veoma doslovno i zbog toga su oko leve ruke umotavali kožnu traku s kutijicom (*tefilin*) u kojoj su bili izabrani stihovi iz Zakona. Takve kutijice su privezivali i na čelo. Ove „filakterije“ ili „čeonice“ (*BDB* 377) spominju se i u Ponovljenim zakonima 11:18 i u Mateju 23:5.

6:9 „Ispiši ih na dovcima svoje kuće i na svojoj kapiji“ I ovo je trebalo simbolično da pokaže da Bog ne treba da ima udela samo u našem kućnom životu, nego i u društvenom (kapija, vidite: Ponovljeni zakoni 21:19; 22:15,24). Kao što je kućni prag (*BDB* 265) u grčkom i rimskom svetu često smatran boravištem demona, tako je u jevrejskom svetu predstavljao mesto Božijeg prisustva (mesto gde je nanese na krv pashalnog jagnjeta, vidite: Izlazak 12:7,22,23).

Izraz „i na svojoj kapiji“ (*BDB* 1044) može da se odnosi i na mesto javnog društvenog okupljanja ili sprovođenja pravde (poput gradske kapije). Ove kutijice i zapisi na vratima (*mezusa*) sadržavali su nekoliko ustaljenih odlomaka iz Biblije: Ponovljene zakone 6:4-9; 11:13-21 i Izlazak 13:1-10,11-16.

PONOVLJENI ZAKONI 6:10-15 (SSP)

¹⁰Kada te GOSPOD, tvoj Bog, uvede u zemlju za koju se zakleo tvojim praocima, Avraamu, Isaaku i Jakovu, da će ti je dati – zemlju velikih, lepih gradova koje nisi ti podigao, ¹¹kuća prepunih sva-

147 Izvori, Osijek, 1999. Izvornik: *How to Read the Bible For All Its Worth*, str. 165-169.

148 Razbijanje starozavetnih kodova, prim. prev.

kovrsnih dobara kojima ih nisi ti napunio, bunarâ koje nisi ti iskopao, vinogradâ i maslinjakâ koje nisi ti posadio – tada, kada budeš jeo i bio sit, ¹²pazi da ne zaboraviš GOSPODA, koji te je izveo iz Egipta, kuće ropstva. ¹³Boj se GOSPODA, svoga Boga, samo njemu služi i samo se njegovim imenom zaklinji. ¹⁴Ne idite za drugim bogovima, bogovima narodâ oko vas. ¹⁵Jer, GOSPOD, tvoj Bog, koji je usred tebe, ljubomoran je Bog i razgneviće se na tebe, pa će te istrebiti sa lica zemlje.

6:10-11 Ovaj odlomak najavljuje da će Izraelci zaposesti zemlju Hanaanaca (vidite: Postanje 15:16). Zauzeće njihove kuće, polja i vinograde, ali 12. stih naglašava da Izrael ne sme da zaboravi da to ne stiće sam, nego da mu Gospod sve to daje (vidite: Ponovljeni zakoni 4:9; 8:11-20; Psalam 103:2). Ako zaborave Jahvea dogodiće se upravo suprotno – izgubiće svoje domove, polja i vinograde (vidite: Ponovljeni zakoni 28:27-48). Božija ljubav je započela zavetni odnos, ali čovekova poslušnost ga održava.

6:12 „pazi“ Ovaj GLAGOL (*BDB* 1036, *KB* 1581, IMPERATIV *nifala*) se često koristi u Ponovljenim zakonima, ali obično u *kalu*. U *nifalu* se pojavljuje u sledećim stihovima: Ponovljeni zakoni 2:4; 4:9,15,23; 6:12; 8:6,11; 11:16; 12:13,19,30; 15:9; 23:9; 24:8 i obično znači „budi pažljiv“!

■ „da ne zaboraviš“ Ovaj GLAGOL (*BDB* 1013, *KB* 1489, IMPERFEKAT *kala*) je upozorenje koje se ponavlja u Ponovljenim zakonima (vidite: Ponovljeni zakoni 4:9,23,31; 6:12; 8:11,14,19[dva puta]; 9:7; 25:19).

■ „GOSPODA, koji te je izveo iz Egipta, kuće ropstva“ U Ponovljenim zakonima se često naglašava da je Izraelu prvo došla Božija milost (vidite: Ponovljeni zakoni 4:10; 5:29; 6:2). Nije ispravno govoriti o Starom zavetu kao o zakonu, a o Novom zavetu kao o milosti (Martin Luter).

6:13 Ovaj stih nabroja nekoliko stvari koje Izrael, kada pobedi i osvoji obećanu zemlju, treba da čini u odnosu prema Jahveu:

1. „Boj se GOSPODA, svoga Boga“ – *BDB* 431, *KB* 432, IMPERFEKAT *kala*
2. „samo njemu služi“ – *BDB* 712, ili: samo njemu „se klanjaj“, *KB* 773, IMPERFEKAT *kala*
3. „samo se njegovim imenom zaklinji“ – *BDB* 989, *KB* 1396, IMPERFEKAT *nifala*. Vidite potpuni-ju belešku kod Ponovljenih zakona 5:11.

Sve se ovo tiče služenja Bogu i često se pojavljuje u Mojsijevim spisima.

Izraelci su na bogosluženjima ispovedali određene istine u Jahveovo ime. Izgleda da je Isus citirao ovaj stih u Mateju 4:10, u svom suočavanju sa Zlim. Isus je reči „boj se“ iz 13. stiha zamenio rečju „služi“, što pokazuje da su ove dve reči sinonimi. Božije ime odražava njegovu narav i ličnost. Jedno od tih veroispovedanja u kojima su se zaklinjali u Božije ime može se videti u Isaiji 48:1.

6:14 Ovaj stih spisku iz 13. stiha dodaje još jedan zahtev:

4. „Ne idite za drugim bogovima“ – *BDB* 229, *KB* 246, IMPERFEKAT *kala*
Ovim je strogo zabranjeno klanjanje hanaanskim bogovima plodnosti.

■ „bogovima, bogovima“ Ovo su reči *elohim* (*BDB* 43) i *el* (*BDB* 43). Vidite Posebnu temu kod 1:3.

6:15 „Jer, GOSPOD, tvoj Bog, koji je usred tebe“ Ovo je bila svrha stvaranja. Bog želi da boravi s onima koje je stvorio na svoju sliku, slične sebi (vidite: Postanje 1:26-27). O tome govori i mesijanski pojam *Emanuel*, što znači „Bog je sa nama“ (vidite: Isaija 7:14 i Matej 28:20).

■ „**ljubomorani je Bog**“ Ova hebrejska reč može da znači „revnostan“ ili „ljubomorani“ (BDB 888, vidite: Ponovljeni zakoni 4:24; 5:9; vidite belešku kod Ponovljenih zakona 4:24). Ljubomora je povezana s ljubavlju. Ljubomorni smo samo zbog onih koje duboko i iskreno volimo. U pitanju je još jedno potvrđenje Božije ljubavi izrečeno na čovekolik način, jezikom porodičnog života. Vidite Posebnu temu kod 2:15.

■ „**razgneviće se na tebe, pa će te istrebiti sa lica zemlje**“ Ova knjiga otkriva Božiju ljubav, ali otkriva i Božiji gnev. Ona nas preplavljuje Božijom ljubavlju i preneražava njegovim gnevom („razgneviće se“, BDB 354, KB 351, IMPERFEKAT *kala*, vidite: Ponovljeni zakoni 11:16-17; 31:16-17; Sudije 2:14; 6:13, i „zbrisati“ ili „istrebiti“, BDB 1029, KB 1552, PERFEKAT *hifila*, vidite: Ponovljeni zakoni 1:27; 2:22; 9:20; Isus Navin 9:24). Odnos Božije ljubavi i Božijeg gneva možemo da shvatimo poređenjem Ponovljenih zakona 5:9 i 7:9. Grehe koji se s oca i njegovog načina života prenose na njegovog sina Bog kažnjava do trećeg i četvrtog kolena, a veru blagosilja sve do hiljaditog kolena onih koji ga vole. Odbačena Božija ljubav pretvara se u gnev. Isaija Božiji gnev naziva „delo čudnovato“ (vidite: Isaija 28:21).

PONOVLJENI ZAKONI 6:16-19 (SSP)

¹⁶Ne iskušavajte GOSPODA, svoga Boga, kao što ste ga iskušavali kod Mase. ¹⁷Čvrsto se držite zapovesti GOSPODA, svoga Boga, i propisa i uredbi koje vam je dao. ¹⁸Čini ono što je ispravno i dobro u GOSPODNJIM očima, da ti bude dobro i da udeš u onu dobru zemlju za koju se GOSPOD zakleo tvojim praocima i zaposedneš je. ¹⁹GOSPOD će iz nje proterati sve tvoje neprijatelje ispred tebe, kao što je i obećao.

6:16 „Ne iskušavajte GOSPODA, svoga Boga, kao što ste ga iskušavali kod Mase“ Ovo mesto je dobilo ime „iskušavanje“, *masa* (BDB 650), to je vezano za događaj koji se dogodio u Izlasku 17:1-7 („iskušavali“, BDB 650, KB 702, PERFEKAT *piela*), kada je narod gundao protiv Božijeg staranja i Božijeg prisustva (vidite: Ponovljeni zakoni 9:22; 33:8) i time pokazao nedostatak vere (vidite: Psalam 95:8; Jevrejima 3-4). Ne činite to ponovo („ne iskušavajte“, IMPERFEKAT *piela*)! Isus je upotrebio i ovaj stih kada ga je Satana iskušavao (vidite: Matej 4:7; Luka 4:12).

6:17 „Čvrsto se držite zapovesti GOSPODA, svoga Boga“ Vidite beleške kod Ponovljenih zakona 6:3. Ovo stalno naglašavanje poslušnosti (vidite belešku kod Ponovljenih zakona 5:1) ostavlja snažan utisak i postavlja pozornicu za zavetni odnos. Bog je bio pokretač svih svojih saveza s ljudskim rodovima i pokrenuo ih je bezuslovno, ali je uvek postojao uslov da se ljudi odazovu (vidite: Ponovljeni zakoni 5:32, 33; 6:1, 2, 3, 17, 24, 25).

■ „**zapovesti ... i propisa i uredbi koje vam je dao**“ Vidite Posebnu temu kod 4:1.

6:18 U ovom stihu se nalaze tri reči koje opisuju Izraelova iskustva:

1. „Čini ono što je ispravno“ – GLAGOL „činiti“, BDB 793 I, KB 889, PERFEKAT *kala*
  - a. „ispravno“ – BDB 449, što znači „ispravan“ ili „ugodan“, vidite: Izlazak 15:26; Ponovljeni zakoni 6:18; 12:25,28; 13:18; 21:9
  - b. „dobro“ – BDB 373 II, pojavljuje se dva puta, a znači „nešto ugodno“, vidite: Postanje 16:6; Ponovljeni zakoni 12:28 (BDB 375 III, Ponovljeni zakoni 6:24)
2. „da ti bude dobro“ – BDB 405, KB 408, IMPERFEKAT *kala*, znači „biti dobar“, vidite: Ponovljeni zakoni 4:40; 5:16,29,33; 6:3,18; 12:25,28; 22:7

Zapazite da se sve tri reči nalaze i u Ponovljenim zakonima 12:25,28. Ako se Izrael bude držao zavetnih zahteva, Jahve će mu dati blagostanje i dugovečnost!

6:19 „proterati sve tvoje neprijatelje ispred tebe“ Bog im je dao obećanu zemlju („proterati“, *BDB* 213, *KB* 239, KONSTRUKTNI INFINITIV *kala*, vidite: Postanje 15:16-21). Davao im je pobjedu u ratu, ali Izrael je morao da se pripremi za borbu i da ide da se bori. Tu verovatno možemo dobro da uočimo obe strane: Božije staranje i neophodnost vernog zavetnog odaziva (vidite: Isus Navin 1-12).

PONOVLJENI ZAKONI 6:20-25 (SSP)

²⁰Sutra, kada te tvoje dete upita: »Šta znače propisi, uredbe i zakoni koje vam je GOSPOD, naš Bog, dao?« ²¹kaži mu: »Bili smo faraonovi robovi u Egiptu, ali nas je GOSPOD moćnom rukom izveo iz Egipta. ²²GOSPOD je naočigled nama poslao velika i strašna znamenja i čuda na Egipat, na faraona i sve njegove ukućane. ²³A nas je izveo odande da bi nas uveo u ovu zemlju i dao nam je, ovu zemlju za koju se zakleo našim praocima. ²⁴GOSPOD nam je zapovedio da izvršavamo sve njegove uredbe i da se bojimo GOSPODA, svoga Boga, da bi nam uvek bilo dobro i da bi nas sačuvao u životu, kao što je to danas. ²⁵Ako budemo pomno izvršavali sve ove zapovesti pred GOSPODOM, svojim Bogom, kao što nam je zapovedio, u tome će biti naša pravednost.«

6:20 Ovde se nastavlja naglašavanje duhovnog, zavetnog poučavanja dece (vidite potpuniju belešku kod Ponovljenih zakona 4:10).

U ovom odlomku (Ponovljeni zakoni 6:20-33) je neobično što su očevici bili mrtvi i što njihovi potomci treba da ispričaju svojoj deci šta se dogodilo. To znači da je to možda postala bogoslužbena formula (tj. „kada te tvoje dete upita ... kaži mu...“, Izlazak 12:26,27; 13:14-15; Ponovljeni zakoni 6:20-25; Isus Navin 4:6-7,21-24).

Moguće je da Ponovljeni zakoni 6:20-24 spadaju među odlomke koji prepričavaju Izraelov put vere s Jahveom, od pozivanja Avraama do razdoblja Izlaska i osvajanja obećane zemlje (vidite: Ponovljeni zakoni 26:5-9; Isus Navin 24:2-13; Psalam 77; 78; 105; 136).

6:21 „moćnom rukom“ Vidite beleške kod Ponovljenih zakona 4:34.

6:22 Ovo se odnosi na deset pošasti iz Egipta. Svaka o pošasti bila je kazna za jednog egipatskog boga. Izgleda da su ove pošasti trajale oko osamnaest meseci, uz pretpostavku da su i prirodne pojave bile donekle uključene. Bog je mogao da ih izbavi mnogo brže, ali lično smatram da je radio i na veri Egipćana i na veri Jevreja. U mnoštvu ljudi mešanog porekla koje je izašlo iz Egipta bilo je i nekih Egipćana koji su poverovali.

6:24 Ovaj stih izražava dobrobiti koje će Izrael dobiti za poslušnost Božijim zapovestima: (1) to će uvek biti za njihovo dobro (*BDB* 375 III, vidite: Ponovljeni zakoni 6:18) i (2) za njihovo preživljavanje (*BDB* 310, *KB* 309, KONSTRUKTNI INFINITIV *piela*) kao naroda (npr. Ponovljeni zakoni 4:1; 8:1; 30:16,19).

NASB, NKJV,

TEV „uvek“
NRSV „trajno“
NJB „zauvek“

Ovo je doslovno spoj reči „svih“ (*BDB* 481) i reči „dana“ (*BDB* 398) koji je upotrebljen kao metafora za trajnost – vidite: Ponovljeni zakoni 5:29; 28:33; Postanje 6:5; Psalam 52:1, a vidite i kod Roberta Girdlestouna (Robert B. Girdlestone), *Synonyms of the Old Testament*¹⁴⁹, str. 316.

149 Sinonimi u Starom zavetu, prim. prev.

6:25 „u tome će biti naša pravednost“ Kao što je Jahve kao „pravednost“ prihvatio Avraamovu veru, pouzdanje i poslušnost koja je iz njih proistekla, tako je prihvatio i Izraelovu poslušnost savezu (vidite: Ponovljeni zakoni 24:13). Vidite Posebnu temu – Pravednost, kod 1:16.

■ **„Ako budemo pomno izvršavali sve ove zapovesti“** Zapazite da se ovde ponavlja uslovljenost ovih obećanja:

1. „Ako budemo pomno“ – *BDB 1036, KB 1581, IMPERFEKAT kala*, vidite: Ponovljeni zakoni 4:6,9,40; 5:1,10,12,29,32; 6:2,3,17(dva puta)
2. „izvršavali“ – *BDB 793, KB 889, INFINITIV kala*, vidite: Ponovljeni zakoni 4:6; 5:1,15,27,32; 6:1,3,18,24,25. Vidite beleške kod Ponovljenih zakona 5:1.

PITANJA ZA RAZMATRANJE

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Ova pitanja za razmatranje su data da vam pomognu da razmislite o najvažnijim stavkama ovog dela knjige. Njihov cilj je da vas izazovu na razmišljanje, ali ona nisu sveobuhvatna.

1. Kako je 6. poglavlje povezano s Deset zapovesti?
2. Zašto je poslušnost savezu tako snažno naglašena?
3. Koji je značaj Ponovljenih zakona 6:4-6 i koji je odnos tog odlomka prema mnogoboštvu (*politeizmu*), glavnoboštvu (*henoteizmu*) i jednoboštvu (*monoteizmu*)?
4. Koju odgovornost verujući roditelji imaju prema svojoj deci?
5. Objasnite koren i biblijsku upotrebu reči „pravednost“, i u Starom i u Novom zavetu.

PONOVLJENI ZAKONI 7

PODELA NA PASUSE U SAVREMENIM ENGLESKIM PREVODIMA

NKJV	NRSV	TEV	NJB
Izabrani narod	Život u Hanaanu	Gospodnji narod	Izrael – odvojeni narod
7:1-5	7:1-6	7:1-6	7:1-6
7:6-11			Božiji izbor i naklonost
	7:7-11	7:7-11	7:7-11
Blagoslovi poslušnosti		Blagoslovi poslušnosti	
7:12-16	7:12-16	7:12-16	7:12-15
			7:16
			Jahveova sila
7:17-26	7:17-26	7:17-26	7:17-20
			7:21-24
			7:25-26

TREĆI KRUG ČITANJA (vidite str. xix)

PRATITE NAMERU BOGONADAHNUTOG PISCA NA NIVOU PASUSA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Pročitajte celo poglavlje odjednom. Prepoznajte njegove teme. Uporedite svoju podelu po temama s podelama u pet prevoda u tabeli koja je iznad. Podela na pasuse nije bogonadahnutu, ali je ključ za praćenje piščeve namere, a to je srž tumačenja. Svaki pasus ima samo jednu jedinu temu.

1. Prvi pasus
2. Drugi pasus
3. Treći pasus
4. Itd.

PROUČAVANJE REČI I IZRAZA

PONOVLJENI ZAKONI 7:1-5 (SSP)

¹GOSPOD, tvoj Bog, uvešće te u zemlju u koju ulaziš da je zaposedneš i ispred tebe isterati mnoge narode – Hetite, Girgašane, Amorejce, Hanaance, Perizane, Hivijce i Jevusejce – sedam naro-

da većih i jačih od tebe. ²Kada ti ih GOSPOD, tvoj Bog, preda i kada ih poraziš, potpuno ih uništi. Ne sklapaj savez s njima i nemaj prema njima milosti. ³Ne sklapaj s njima brakove. Nemoj da udaš svoju kćer za njihovog sina i nemoj da oženiš svoga sina njihovom kćeri. ⁴Jer, oni bi odvratili tvoju decu od mene, pa bi služila drugim bogovima. Tada bi se GOSPOD razgnevio na vas i brzo bi vas zatro. ⁵Nego, ovako im uradite: porušite im žrtvenike, porazbijajte njihove svete stubove, posecite njihove Ašerine motke i spalite njihove idole.

7:1 „Hetite“ Vidite Posebnu temu – Stanovnici Palestine pre dolaska Izraelaca kod 1:4.

■ **„sedam naroda“** Spisak naroda nekad sadrži 10, a nekad 7, ili 5, ili 3, ili samo 1 narod (tj. Hanaance ili Amorejce).

7:1-5 U ovim stihovima postoji nekoliko GLAGOLA koji su upotrebljeni da propišu Izraelov odnos prema narodima koji žive u Hanaanu:

1. „isterati“ – Ponovljeni zakoni 7:1, *BDB* 675, *KB* 730, PERFEKAT *kala*, doslovno znači „izbaciti“, vidite: Druga o carevima 16:6; ovde u prenesenom smislu znači „raščistiti“, vidite: Ponovljeni zakoni 7:2.
2. „Kada ti ih GOSPOD, tvoj Bog, preda“ – Ponovljeni zakoni 7:2, *BDB* 678, *KB* 733, PERFEKAT *kala*, vidite: Ponovljeni zakoni 7:23; Brojevi 21:3; Bog je kasnije učinio isto i s Izraelom, zbog njegovih greha u Prvoj o carevima 14:16
3. „kada ih poraziš“ – Ponovljeni zakoni 7:2, *BDB* 645, *KB* 697, PERFEKAT *hifila*, „udariš“, vidite: Izlazak 9:25; 21:20
4. „potpuno ih uništi“ – Ponovljeni zakoni 7:2, *BDB* 355, *KB* 353, APSOLUTNI INFINITIV *hifila*, vidite: Ponovljeni zakoni 2:34; 3:6 (dva puta); 7:2 (dva puta)
5. „Ne sklapaj savez s njima“ – Ponovljeni zakoni 7:2, *BDB* 503, *KB* 500, IMPERFEKAT *kala*, doslovno „ne seci savez“, vidite: Izlazak 23:32; 34:12
6. „nemaj prema njima milosti“ – Ponovljeni zakoni 7:2, *BDB* 335, *KB* 334, IMPERFEKAT *kala*, vidite: Ponovljeni zakoni 7:16; 13:8
7. „Ne sklapaj s njima brakove“ – Ponovljeni zakoni 7:3, *BDB* 368, *KB* 364, IMPERFEKAT *hitpaela*, doslovno „ne biti zetom“, vidite: Postanje 34:9; Isus Navin 23:12
8. „porušite im žrtvenike“ – Ponovljeni zakoni 7:5, *BDB* 683, *KB* 736, IMPERFEKAT *kala*, vidite: Ponovljeni zakoni 12:3; Izlazak 34:13 (23:24); Druga o carevima 23:12; Drugi dnevnic 31:1
9. „porazbijajte njihove svete stubove“ – Ponovljeni zakoni 7:5, *BDB* 990, *KB* 1402, IMPERFEKAT *piela*, vidite: Druga o carevima 11:18, falusni kameni simboli boga plodnosti *Vaala*, vidite: Drugi dnevnic 31:1
10. „posecite njihove Ašerine motke“ – Ponovljeni zakoni 7:5, *BDB* 154, *KB* 180, IMPERFEKAT *piela*, vidite: Ponovljeni zakoni 7:25; 12:3; Drugi dnevnic 14:3; 31:1; 34:4,7
11. „spalite njihove idole“ – Ponovljeni zakoni 7:5, *BDB* 976, *KB* 1358, IMPERFEKAT *kala*, vidite: Prvi dnevnic 14:12; Mihej 1:7, obredni idolopoklonički predmeti su se spaljivali

7:2 „potpuno ih uništi“ Ovo je reč *herem* (*BDB* 355, *KB* 353, APSOLUTNI INFINITIV *hifila*). Ona označava nešto što je predato Bogu za uništenje. Novozavetna reč za ovaj pojam je *korban*. Ovaj pojam je vezan za ideju svetosti, odnosno za nešto što je odvojeno za Božiju upotrebu. Kada bi nešto bilo toliko sveto da se ne može koristiti za ljudsku upotrebu, jedino je uništenje osiguravalo da ga ljudi neće koristiti. Stoga je izrael, osvajajući obećanu zemlju i zauzimajući gradove, ponekad ubijao sve muškarce, a ponekad i sve žene, decu i životinje. Savremeni ljudi ovo smatraju veoma okrutnim, ali u ono vreme se često tako radilo. Dobar primer ovakvog postupka su Jerihon u Isusu Navinu 6 i Lahiš u Isusu Navinu

10:28,35. Postanje 15:16, Brojevi 33:55 i Isus Navin 23:13 iznose teološki razlog za potpuno uništenje Hanaanaca.

■ „**Ne sklapaj savez s njima**“ Isus Navin 9 nam pruža istorijski primer koji pokazuje da Izraelci nisu uspjeli da se drže ove zapovesti.

NASB „ne budite blagonakloni prema njima“
NKJV „ne budite milostivi“
NRSV „ne ukazujte im milost“
TEV „nemojte ... da im ukažete nikakvu milost“
NJB „nemojte ... da im ukažete nikakvo sažaljenje“

Negirani GLAGOL (*BDB* 335 I, *KB* 334, IMPERFEKAT *kala*) znači „biti blagonaklon“ ili „biti milostiv“, ali Izrael nije imao ovu mogućnost (vidite: Ponovljeni zakoni 7:16; 13:11-16; 19:13,21; 25:12). Milost bi ukaljala zemlju zlom i pružila oprostjenje koje Jahve ne želi da pruži!

7:3 „Ne sklapaj s njima brakove“ Ovde nema rasnih prizvuka, nego su razlozi bili religijski (vidite: Izlazak 34:12-17). Glavni odlomci koji se tiču ove teme su Ezra 10 i Nemija 13. Bog nije želeo da se njegov narod venčava s Hanaancima zbog hanaanskog idolopoklonstva, koje bi odvučlo njihovo srce od Boga i iskvarilo Božije samootkrivenje svetu.

7:4 „Jer, oni bi odvratili tvoju decu od mene“ Vidite: Brojevi 33:55 i Isus Navin 23:13. Odatle potiče savremeni jevrejski običaj da se poreklo zakonski računa po majci.

7:5 „porušite ... porazbijajte ... posecite ... spalite“ Vidite potpun spisak kod Ponovljenih zakona 7:1-5.

■ „**Ašerine motke**“ U prevodu *KJV* stoji „drvorede“. Izvorna reč doslovno znači „drveni simboli neke boginje“ (*BDB* 81). To je bila drvena motka ugrađena kraj kamenog stuba Vaala, boga plodnosti. Ašera ili Aštarta bila je njegova družbenica i predstavljana je drvenom motkom. Nije sigurno da li je u pitanju bilo živo drveće ili rezbareni kolci.

PONOVLJENI ZAKONI 7:6-11 (SSP)

6Jer, ti si narod svet GOSPODU, tvome Bogu. GOSPOD, tvoj Bog, izabrao te je između svih naroda na licu zemlje da budeš njegov narod, njegov dragoceni posed. **7**Niste GOSPODU prirasli srcu i nije vas izabrao zato što ste brojniji od drugih naroda – u stvari, bili ste najmanji od svih naroda. **8**Nego, zato što vas je voleo i što je održao zakletvu kojom se zakleo vašim praocima, GOSPOD vas je moćnom rukom izveo i izbavio vas iz kuće ropstva, iz ruku faraona, egipatskog cara. **9**Stoga znaj da je GOSPOD, tvoj Bog, pravi Bog. On je veran Bog, koji se drži svog Saveza ljubavi sa hiljadama pokolenja onih koji ga vole i drže se njegovih zapovesti. **10**A onima koji ga mrze, njima će svakom ponaosob uzvratiti uništenjem – neće oklevati da uzvrati onima koji ga mrze, svakom ponaosob. **11**Zato se drži zapovesti, uredbi i zakonâ koje ti danas dajem da ih izvršavaš.

7:6 „ti si narod svet GOSPODU ... tvoj Bog, izabrao te je“ Božiji izbor u Starom zavetu (glagol „izabrao“ – *BDB* 103, *KB* 119, PERFEKAT *kala*) bio je za službu, što nije uvek uključivalo spasenje (npr. Kir u Isaiji 44:28 i 45:1). Reč „izabran“ je, poput reči „svet“ ili novozavetne reči „sveti“ za vernike, bila više vezana za njihov odnos sa Jahveom nego s njihovom ličnom pobožnošću. Bog je izabrao izraelski narod da bi izabrao ceo svet (vidite: Izlazak 19:5-6). On želi „sveti narod“ (*BDB* 872) koji će svetu pokazivati

njegovu narav i njegovi želju da ih pozna. Ali čak i u tom narodu je samo vera pojedinaca činila da neko bude u ispravnom odnosu sa Bogom, a ne puka pripadnost zajednici koja je u savezu s Bogom (vidite: Jezekilj 18). Zajednica koja je bila u savezu s Bogom sastojala se od pojedinaca koji su se Božijem zakonu pokoravali verom. Njoj nisu pripadali samo Jevreji, nego i stranci koji su živeli među njima, došljaci i strani robovi u njihovim domovima, koji su svi bili milostivo usvojeni i kojima je bilo dozvoljeno da imaju udela u savezu Božijeg izbora (vidite: Izlazak 12:38).

NASB	„lični posed“
NKJV, NASB (u napmeni)	„posebno blago“
NRSV, NIV	„dragoceni posed“
TEV	-----
NJB	„njegov dragoceni narod“
JPSOA, REB	„poseban posed“
NET Bible	„cenjeni“

Ovde doslovno piše „narod za posed“ (*BDB* 766 I i 688, vidite: Izlazak 19:5) ili „posebno blago“. Ova reč znači dragoceni posed, a upotrebljena je u prenesenom smislu za Božiji zavetni narod (vidite: Ponovljeni zakoni 7:6; 14:2; 26:18; Psalam 135:4; Titu 2:14; Prva Petrova 2:9). Možda bismo danas rekli da je Izrael bio dragulj u Jahveovoj kruni (zbog toga što je u svim narodima širio znanje o njemu i njegovom otkrivenju). Vidite Posebnu temu – Evanđeoske predrasude Boba Atlija, kod 4:6.

7:7 „Niste GOSPODU prirasli srcu i nije vas izabrao zato što ste brojniji od drugih naroda – u stvari, bili ste najmanji od svih naroda“ Prvi GLAGOL (*BDB* 365 I, *KB* 362, *PERFEKAT kala*) znači „stisnuti zajedno“ ili „vezati“, vidite: Ponovljeni zakoni 10:15 i moguće: Isaija 38:17. (U Ponovljenim zakonima 4:37 se nalazi druga reč za ljubav [vidite: Ponovljeni zakoni 7:8], ali u pitanju je isti pojam.) Ovaj GLAGOL je upotrebljen za žudnju u Postanju 34:8 i Ponovljenim zakonima 21:11.

Ovaj stih naglašava nezasluzeno Božije milosrđe, milost i ljubav! Vidite Posebnu temu – Jahveova dela milosti za Izrael, kod Ponovljenih zakona 9:4-6. Izrael je u stvari bilo teško voleti, jer je bio tvrdoglav, tvrde šije (vidite: Ponovljeni zakoni 9:6,13; 31:27). Božija milost se zbog Izraelove pobune videla još jasnije!

7:8 „zato što vas je voleo“ Stari zavet često naglašava da će Bog ispuniti obećanja koja je dao njihovim praocima Avraamu, Isaaku i Jakovu (vidite: Postanje 12, 15, 18, 26, 28). Ali Bog ovde pokazuje da je to učinio zato što voli i ovo pokolenje!

■ **„izveo“** Ovaj GLAGOL (*BDB* 422, *KB* 425, *PERFEKAT hifila*) je veoma čest i koristi se u mnogim značenjima (primeri iz Ponovljenih zakona):

1. Doslovno
  - a. Vojska koja je izašla u boj, Ponovljeni zakoni 1:44; 2:32; 3:1; 20:1,10; 24:5; 29:7
  - b. Voda iz izvora, Ponovljeni zakoni 8:7
  - c. Otići, Ponovljeni zakoni 9:7; 16:3,6
  - d. Polje daje plodove, Ponovljeni zakoni 14:22; 28:38
  - e. Izneti zalog, Ponovljeni zakoni 24:11
2. U prenesenom smislu
  - a. Podudarno s glagolom „izbaviti“, Ponovljeni zakoni 1:27; 4:20; 5:6,15, itd.
  - b. Zavičaj, Ponovljeni zakoni 2:23
  - c. Podudarno glagolu „otkupiti“, Ponovljeni zakoni 7:8
  - d. Klevetanje, rđav glas, Ponovljeni zakoni 22:14
  - e. Udati se, Ponovljeni zakoni 22:19; 24:2

f. Svakodnevni život, Ponovljeni zakoni 28:6,19; 33:18

g. Voditi, Ponovljeni zakoni 31:2

Jedino kontekst može da odredi koje značenje je u pitanju. To važi za sve reči!

■ „**izbavio vas**“ Ovaj GLAGOL (*BDB 804, KB 911, IMPERFEKAT kala*) znači „kupiti plaćanjem određene cene“. Koristio se za otkup (1) prvenaca (vidite: Izlazak 13:1-22; Brojevi 18:15-17) i Levita (Brojevi 3:44-51) ili (2) robova (vidite: Ponovljeni zakoni 15:15; 24:18, tj. Izraelaca).

POSEBNA TEMA – OTKUPNINA, OTKUPITI (SPECIAL TOPIC: RANSOM/REDEEM)

I. STARI ZAVET

A. Postoje dve hebrejske pravosudne reči koje označavaju ovaj pojam:

1. *Ga'al* (*BDB 145 I, KB 169 I*), čije osnovno značenje glasi „osloboditi plaćanjem cene“. Drugi oblik ove reči, *go'el*, dodaje ovom pojmu i ličnog posrednika, obično člana porodice (rođaka-otkupitelja). Pravo iz ondašnje kulture da se otkupe predmeti, životinje, zemlja (vidite: Levitska 25,27) ili rođaci (vidite: Ruta 4:14; Isaija 29:22) teološki je prenesen na Jahveovo izbavljenje Izraela iz Egipta (vidite: Izlazak 6:6; 15:13; Psalam 74:2; 77:15; Jeremija 31:11). On je postao Otkupitelj (vidite: Jov 19:25; Psalam 19:14; 78:35; Poslovice 23:11; Isaija 41:14; 43:14; 44:6,24; 47:4; 48:17; 49:7,26; 54:5,8; 59:20; 60:16; 63:16; Jeremija 50:34).
2. *Pada'* (*BDB 804, KB 911*), čije osnovno značenje glasi „izbaviti“.
  - a. Otkup prvenaca (Izlazak 13:13-15 i Brojevi 18:15-17)
  - b. Vidi se razlika između fizičkog otkupljenja i duhovnog otkupljenja (Psalam 49:7,8,15)
  - c. Jahve će otkupiti Izrael od njihovog greha i pobune (Psalam 130:7-8)

B. Ovaj teološki pojam je vezan za nekoliko drugih pojmova :

1. Postoji potreba: ropstvo, dug ili utamničenje
  - a. Fizička
  - b. Društvena
  - c. Duhovna (vidite: Psalam 130:8)
2. Mora da se plati cena za slobodu, oslobođenje ili obnovljenje položaja
  - a. Izraelskog naroda (vidite: Ponovljeni zakoni 7:8)
  - b. Pojedina (vidite: Jov 19:25-27; 33:28; Isaija 53)
3. Neko mora da bude posrednik i dobročinitelj. Kod glagola *ga'al* je to obično bio član porodice ili bliski rođak (tj. *go'el*, *BDB 145*).
4. Jahve sebe često opisuje koristeći nazive za članove porodice:
  - a. Otac
  - b. Muž
  - c. Rođak-otkupitelj ili rođak-osvetnik. Sam Jahve je osigurao otkupljenje. Cena je plaćena i otkupljenje je postignuto!

II. NOVI ZAVET

A. Postoji nekoliko reči koje se koriste za označavanje ovog teološkog pojma:

1. *Agorazō* (vidite: Prva Korinćanima 6:20; 7:23; Druga Petrova 2:1; Otkrivenje 5:9; 14:3-4). Ovo je trgovačka reč koja označava plaćenu cenu. Mi smo narod kupljen krvlju, koji ne kontroliše sopstvene živote. Pripadamo Hristu.
2. *Eksagorazō* (vidite: Galaćanima 3:13; 4:5; Efescima 5:16; Kološanima 4:5). I ovo je trgovačka reč, a označava smrt kojom je Isus umro umesto nas. Isus je poneo „prokletstvo“ Zakona, zasnovanog na delima (tj. Mojsijevog zakona, vidite: Efescima 2:14-16; Kološanima 2:14), koji grešni ljudi nisu mogli da izvrše. On je poneo prokletstvo (vidite: Ponovljeni za-

koni 21:23) svih nas (vidite: Marko 10:45; Druga Korinćanima 5:21)! Božija pravda i ljubav se u Isusu spajaju u potpunom oprostjenju, prihvatanju i otvorenom pristupu!

3. *Luō*, „osloboditi“

a. *Lutron*, „cena koja je plaćena“ (vidite: Matej 20:28; Marko 10:45). Ovo su moćne reči s Isusovih usana, a tiču se svrhe njegovog dolaska: došao je da bude Spasitelj sveta tako što će platiti tuđi dug, za grehe koje nije on počinio (vidite: Jovan 1:29).

b. *Lutroō*, „izbaviti“

(1) Izbaviti Izrael (Luka 24:21)

(2) Dao je sebe da otkupi i očisti narod (Titu 2:14)

(3) Bio je bezgrešna zamena (Prva Petrova 1:18-19)

c. *Lutrōsis*, „otkupljenje“, „izbavljenje“, „oslobođenje“

(1) Zaharijino proroštvo o Isusu, Luka 1:68

(2) Anino veličanje Boga zbog Isusa, Luka 2:38

(3) Isusova bolja žrtva, prineta jednom zauvek, Jevrejima 9:12

4. *Apolitrōsis*

a. Otkupljenje prilikom Drugog dolaska (vidite: Dela apostolska 3:19-21)

(1) Luka 21:28

(2) Rimljanima 8:23

(3) Efescima 1:14; 4:30

(4) Jevrejima 9:15

b. Otkupljenje Hristovom smrću

(1) Rimljanima 3:24

(2) Prva Korinćanima 1:30

(3) Efescima 1:7

(4) Kološanima 1:14

5. *Antilitron* (vidite: Prva Timoteju 2:6). Ovo je ključni tekst (kao i Titu 2:14) koji povezuje oslobođenje sa Isusovom zameničkom smrću na krstu. On je jedina prihvatljiva žrtva – onaj koji je umro za „sve“ (vidite: Jovan 1:29; 3:16-17; 4:42; Prva Timoteju 2:4; 4:10; Titu 2:11; Druga Petrova 3:9; Prva Jovanova 2:2; 4:14).

B. Novozavetni teološki pojam otkupljenja podrazumeva sledeće:

1. Da ljudski rod robuje grehu (vidite: Jovan 8:34; Rimljanima 3:10-18,23; 6:23).

2. Da je robovanje ljudskog roda grehu bilo otkriveno kroz Mojsijev zakon (vidite: Galaćanima 3) i kroz Isusovu Propoved na gori (vidite: Matej 5-7). Čovekova dela su zaslužila smrtnu presudu (vidite: Kološanima 2:14).

3. Isus, bezgrešno Jagnje Božije, došao je i umro umesto nas (vidite: Marko 10:45; Jovan 1:29; Druga Korinćanima 5:21). Otkupljeni smo od greha da bismo služili Bogu (vidite: Rimljanima 6).

4. Podrazumeva se da su Jahve i Isus naši „bliski rođaci“ koji rade za nas. To je proširenje spiska porodičnih metafora (otac, sin, muž, brat, bliski rođak).

5. Otkupljenje nije bila cena plaćena Satani (kao u srednjevekovnoj teologiji), nego pomirenje Božije reči i Božije pravde s Božijom ljubavlju i Božijim potpunim staranjem u Hristu. Na krstu je obnovljen mir. Ljudima je oprosteno za njihovu pobunu. Božija slika u ljudskom rodu je sada potpuno funkcionalna u bliskom zajedništvu!

6. I dalje postoji budući aspekt otkupljenja (vidite: Rimljanima 8:23; Efescima 1:14; 4:30), koji uključuje naša vaskrsla tela i ličnu bliskost sa trojedinim Bogom (vidite Posebnu temu – Sveta Trojica). Naša vaskrsla tela će biti poput njegovog (vidite: Prva Jovanova 3:2). On je imao fizičko telo, ali sa dodatnim dimenzijama. Teško je definisati paradoks

koji postoji između Prve Korinćanima 15:12-19 i Prve Korinćanima 15:35-58. Očigledno će u pitanju biti fizičko, zemaljsko telo i nebesko, duhovno telo. Isus je imao oba!

7:9 „znaj“ Vidite potpuniju belešku kod Ponovljenih zakona 4:35.

- Zapazite da je trebalo da Izraelci „znaju“ (*BDB 393, KB 390, PERFEKAT kala*) sledeće o Bogu:
  1. „da je GOSPOD, tvoj Bog, pravi Bog“ – ovo su u izvorniku samo IMENICE, vidite: Ponovljeni zakoni 4:35,39 s ODREĐENIM ČLANOM pre poslednje reči *Elohim*
  2. „veran Bog“ – *BDB 52, PARTICIP nifala*, vidite: Isaija 49:7. Ovo je važna teološka tvrdnja (vidite: Psalam 89)! Definisana je pomoću sledeća dva izraza.
  3. „koji se drži svog Saveza“ – *GLAGOL, BDB 1036, KB 1581, AKTIVNI PARTICIP kala*, vidite: Ponovljeni zakoni 7:12; Postanje 28:15,20; Isus Navin 24:17; Psalam 146:6
  4. „Saveza ljubavi“ – *IMENICA, BDB 338*, vidite: Ponovljeni zakoni 7:9,12; Prva o carevima 8:23; Drugi dnevnicima 6:14; Nemija 1:5; 9:32; Danilo 9:4

U svetlu toga, Izraelci je trebalo da čine sledeće:

1. „onih koji ga vole“, Ponovljeni zakoni 7:9, *BDB 12, KB 17, AKTIVNI PARTICIP kala* (vidite: Ponovljeni zakoni 6:5; 7:13; 11:1,13,22; 13:3). Vidite potpuniju belešku kod Ponovljenih zakona 5:10.
2. „i drže se njegovih zapovesti“, Ponovljeni zakoni 7:9, *BDB 1036, KB 1581, AKTIVNI PARTICIP kala*. Vidite beleške kod Ponovljenih zakona 5:1.

Zapazite ravnotežu između Božije vernosti i Izraelove vernosti! Odnos sa Jahveom – odnos ljubavi i pokornosti – donosio je blagoslov sve do „hiljaditog kolena“! Hiljadu je metafora za veliko obilje, nije uvek doslovan broj (vidite: Psalam 90:4; Otkrivenje 20:2,3,4,7). Vidite beleške kod Ponovljenih zakona 5:9.

7:10-11 Zapazite Jahveovu reakciju na one „koji ga mrže“ – *BDB 971, KB 1338, AKTIVNI PARTICIP kala*, vidite: Ponovljeni zakoni 5:9; Izlazak 20:5; Brojevi 10:35; Drugi dnevnicima 19:2; Psalam 68:1; 81:15; 83:2; 139:21:

1. „da uzvratiti uništenjem“ – *BDB 1, KB 2, KONSTRUKTNI INFINITIV hifila*
2. „svakom ponaosob“ – *BDB 1022, KB 1532, IMPERFEKAT piela*, što znači „uzvratiti“, vidite: Jeremija 51:24

7:11 „zapovesti, uredbi i zakonâ“ Vidite Posebnu temu kod 4:1.

PONOVLJENI ZAKONI 7:12-16 (SSP)

¹²Ako se budeš pokoravao svim ovim zakonima i držao ih se i izvršavao ih, onda će se GOSPOD, tvoj Bog, držati svog Saveza ljubavi s tobom, kao što se zakleo tvojim praocima. ¹³Voleće te i blagosloviće te i umnožiće te. Blagosloviće tvoj porod i tvoje useve – tvoje žito, mlado vino i ulje – tvoju telad i tvoju jagnjad u zemlji za koju se zakleo tvojim praocima da će ti je dati. ¹⁴Bićeš blagosloven više od bilo kog drugog naroda. Neće kod tebe biti ni neplodnog ni neplodne, ni među ljudima ni među stokom. ¹⁵GOSPOD će od tebe ukloniti svaku bolest i neće te udariti užasnim bolestima koje si upoznao u Egiptu, nego će njima udariti sve koji te mrže. ¹⁶Zatri sve narode koje ti GOSPOD, tvoj Bog, preda. Nemoj da imaš sažaljenja prema njima i ne služi njihovim bogovima, jer oni će ti biti zamka.

7:12 Zapazite uzajamni odnos (uzajamne zavetne odgovornosti). Zapazite da su izrazi „njegov savez“ i „njegova dobrota“ podudarni.

7:13-15 Zapazite Jahveove zavetne blagoslove:

1. „Voleće te“
2. „i blagosloviće te“
3. „i umnožiće te“
4. „Blagosloviće tvoj porod“
5. „i tvoje useve“
  - a. „tvoje žito“
  - b. „mlado vino“
  - c. „i ulje“
6. Tvoja stada
7. Neće biti neplodnosti (vidite: Izlazak 23:26)
  - a. Ni među ljudima (vidite: Postanje 11:30; 16:1; 25:21; 29:31)
  - b. Ni među stokom (vidite: Ponovljeni zakoni 28:4; 30:9)
8. Neće biti bolesti (rare term used only here and 28:10)
9. Pobjeda nad neprijateljima

Ovi obilni blagoslovi (vidite: Izlazak 23:25-26) su jasno izloženi i u Ponovljenim zakonima 28, ali su tamo okruženi poslasticama neposlušnosti (vidite: Ponovljeni zakoni 27 i 28:15-58). Uslovna priroda Mojsijevog saveza je jasna. Ostatak Izraelove istorije se može shvatiti u svetu Ponovljenih zakona 27-29. Božija obećanja i blagoslovi su dostupni Izraelu jedino kada je veran, kada se uzda u Boga i kad mu je poslušan. Izrael nikad nije mogao da održi taj nivo poslušnosti i zbog toga je postojala potreba za novim savezom (vidite: Jeremija 31:31-34; Jezekilj 36:22-38; Galaćanima 3), koji je zasnovan na Jahveovim delima.

Svi sledbenici Isusa Hrista koji vole Stari zavet mole se i očekuju otkrivenje koje će doći na kraju vremena (vidite: Rimljanima 9-11). Ali mora se jasno reći da bez Isusa nema zavetne nade (vidite: Jovan 14:6; 1:12; 3:16; 20:31).

7:16 „zamka“ Hanaanske bogove treba potpuno izbegavati da im ne bi postali zamka (*BDB 430*, vidite: Izlazak 23:33; Brojevi 33:55; Isus Navin 23:13; Sudije 2:3; 8:27; Psalam 106:36). Ova reč doslovno označava „zamku s mamcem za životinje“!

PONOVLJENI ZAKONI 7:17-26 (SSP)

¹⁷Možda ćeš pomisliti: »Ovi narodi su brojniji od mene. Kako, onda, da ih isteram?« ¹⁸Ne plaši ih se. Samo se seti šta je GOSPOD, tvoj Bog, uradio sa faraonom i sa celim Egiptom. ¹⁹Svojim očima si video velika iskušenja, znamenja i čuda, moćnu ruku i ispruženu desnicu kojima te je GOSPOD, tvoj Bog, izveo. GOSPOD, tvoj Bog, uradiće isto i svim narodima kojih se sada plašiš. ²⁰I više od toga: GOSPOD, tvoj Bog, poslaće stršljena među njih dok ne budu uništeni i oni preostali koji se sakriju od tebe. ²¹Ne strepi od njih. Jer, usred tebe je GOSPOD, tvoj Bog, Bog veliki i strašni. ²²GOSPOD, tvoj Bog, isteraće te narode ispred tebe malo-pomalo. Nećeš moći sve odjednom da ih istrebiš, jer bi se tada oko tebe namnožile divlje životinje. ²³GOSPOD, tvoj Bog, predaće ih u tvoje ruke i baciti ih u veliku pometnju dok ne budu zatrti. ²⁴Predaće ti u ruke i njihove careve, i ti ćeš im zatrti ime pod nebom. Niko neće moći da ti se suprotstavi – sve ćeš ih zatrti. ²⁵Spali likove njihovih bogova. Ne žudi za srebrom i zlatom koje je na njima. Ne uzimaj ga za sebe, da te ne uvuče u zamku. Jer, idol je ogavan GOSPODU, tvome Bogu. ²⁶Ne unosi ogavnog idola u svoju kuću, da ne budeš, kao i on, odvojen za uništenje. Gnušaj ga se i neka ti je odvrat, jer je odvojen za potpuno uništenje.

7:17 „Možda ćeš pomisliti“ Ovo je hebrejski idiom koji znači „ako mislite ili sumnjate“ (vidite: Ponovljeni zakoni 7:21; 9:23; Psalam 95:8). Suština ovog odlomka je da ohrabri Izrael:

1. Jahveovim delima protiv Egipta (tj. pošastima), Ponovljeni zakoni 7:18-19
2. Jahveovim obećanim delima protiv Hanaana (tj. stršljeni), Ponovljeni zakoni 7:20-24

7:18 „Samo se seti“ Ovaj GLAGOL (*BDB* 269, *KB* 269, APSOLUTNI INFINITIV *kala* i IMPERFEKAT *kala*) se često koristi za naglašavanje (vidite: Ponovljeni zakoni 5:15; 7:2[dva puta]; 8:18; 9:7,27; 15:15; 16:3,12; 24:9,18,22; 25:17; 32:7). Vernici moraju da se osvrnu u prošlost da bi videli da je Božija ruka i sada prisutna kao što je bila prisutna u prošlosti (s „onima koji ga vole i drže se njegovih zapovesti“). Jahve je delovao u prošlosti i ponovo će delovati za dobrobit svog naroda!

7:19 Zapazite reči kojima su opisana Jahveova otkupljujuća dela u Egiptu:

1. „velika iskušenja“ *BDB* 152 i 650 II, vidite: Ponovljeni zakoni 4:34; 29:3 (ovaj isti koren [III] je upotrebljen i kad je Izrael „iskušavao“ Jahvea u razdoblju lutanja pustinjom, vidite: Ponovljeni zakoni 6:16, 9:22)
2. „znamenja“ *BDB* 16, vidite: Ponovljeni zakoni 4:34; 7:19; 26:8; 29:2; 34:11; Psalam 28:43; 105:27; 135:9
3. „čuda“ *BDB* 68, vidite: Ponovljeni zakoni 4:34; 6:22; 7:19; 26:8; 34:11; Psalam 78:43; 105:27; 135:9
4. „moćnu ruku“ *BDB* 305 i 388, vidite: Ponovljeni zakoni 4:34; 5:15; 6:21; 7:8,19; 9:26; 11:2; 26:8; 34:12, vidite belešku kod Ponovljenih zakona 4:34
5. „ispruženu desnicu“ *BDB* 283 and 639 (PASIVNI PARTICIP *kala*), vidite: Ponovljeni zakoni 4:34; 5:15; 7:19; 9:29; 11:2; 26:8

Upravo sam izložio paralele u Ponovljenim zakonima koje se pojavljuju i u Izlasku. Jahveova otkupljujuća dela su bila Izraelova velika nada! Ona su bila ispunjenje obećanja Avraamu (vidite: Postanje 15:12-21) i njima je izvršena priprema za sklapanje saveza sa izraelskim narodom.

7:20 „GOSPOD, tvoj Bog, poslaće stršljena“ Postoje dva moguća značenja reči „stršljen“ (*BDB* 864): (1) ili je u pitanju preneseno značenje (vidite: Ponovljeni zakoni 1:44, gde se vojska opisuje kao roj pčela) ili (2) doslovno značenje (vidite: Izlazak 23:28; Isus Navin 24:12, gde je Bog poslao stršljene da porazi protivničke vojske). Bog ovim rečima pokazuje svom narodu da se bori za njih!

7:21 „Ne strepi od njih“ Ovaj GLAGOL (*BDB* 791, *KB* 888, IMPERFEKAT *kala*) se ponavlja nekoliko puta (vidite: Ponovljeni zakoni 1:29; 7:21; 20:3; 31:6; Isus Navin 1:9).

■ **„Jer, usred tebe je GOSPOD, tvoj Bog“** Ovo je sjajna istina. Uzvišeni (transcedentni) Bog, Svetac, boravi sa svojim narodom (vidite: Izlazak 29:45; Brojevi 5:3; 35:34). To je značenje imena *Emanuel* (*BDB* 769, vidite: Isaija 7:14; 8:8,10).

■ **„Bog veliki i strašni“** Ova fraza se sastoji iz sledećih delova:

1. PRIDEV „veliki“, *BDB* 42
2. PARTICIP *nifala* – „strašni“, *BDB* 431, *KB* 432

Ovakav opis Jahvea (uz upotrebu *nifala*) nalazimo i u sledećim stihovima: Ponovljeni zakoni 10:17; Nemija 1:5; 4:14; 9:32; Danilo 9:4.

7:22 Ovaj stih pokazuje ravnotežu između Jahveove sile (tj. „isteraće“, *BDB* 675, *KB* 730, PERFEKAT *kala*) i čovekovih ograničenja:

1. „Nećeš moći sve odjednom da ih istrebiš“
2. „jer bi se tada oko tebe namnožile divlje životinje“

7:23 Božija dela su opisana na sledeći način:

1. „GOSPOD, tvoj Bog, poslaće stršljena među njih“, Ponovljeni zakoni 7:20
2. „GOSPOD, tvoj Bog ... baciti ih u veliku pometnju“, Ponovljeni zakoni 7:23 (IMENICA i GLAGOL istog korena), Ponovljeni zakoni 7:23, vidite: Izlazak 23:27 (ovo je rečnik svetog rata)
3. „Pređaće ti u ruke i njihove careve“, Ponovljeni zakoni 7:24

7:24 „i ti ćeš im zatrti ime pod nebom“ Ovaj GLAGOL (*BDB* 1, *KB* 2, PERFEKAT *hifila*) je ovde upotrebljen kao idiom za potpuno uništenje i smrt, tako da im ne ostane ni jedan potomak (tj. sveti rat).

■ „**Niko neće moći da ti se suprotstavi**“ Ovo je hebrejski idiom za vojni sukob (tj. dve vojske, vidite: Ponovljeni zakoni 11:25; Isus Navin 1:5; 10:8; 23:9).

7:25-26 Ovi stihovi opisuju kako Izrael treba da postupi s hanaanskim idolima (tj. „rezbarenim likovima“ (SPOJ reči *BDB* 820 i 43; vidite potpuniju belešku kod Ponovljenih zakona 12:3):

1. „Spali“ – *BDB* 976, *KB* 1358, IMPERFEKAT *kala*, vidite: Ponovljeni zakoni 7:5,25; 12:3
2. „Ne žudi za srebrom i zlatom“
  - a. Ne unosi ogavnog idola u svoju kuću, Ponovljeni zakoni 7:25,26
  - b. da te ne uvuče u zamku (*BDB* 430)
  - c. idol je ogavan GOSPODU (*BDB* 1072, vidite: Ponovljeni zakoni 12:3)
  - d. odvojen za uništenje (tj. „prokleti predmet“, *BDB* 214)
  - e. Gnušaj ga se (*BDB* 1055, i GLAGOL i IMENICA) i neka ti je odvratn (*BDB* 1073)

7:26 „odvojen za uništenje“ Ovo je povezano s rečju *herem*, koja znači „predato Bogu za potpuno uništenje“. Obično se prevodi rečima „pod zabranom“. Svaka svetovna upotreba predmeta koji je pod zabranom bi ga oskrnavila i stoga je predmet trebalo potuno uništiti.

PITANJA ZA RAZMATRANJE

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Ova pitanja za razmatranje su data da vam pomognu da razmislite o najvažnijim stavkama ovog dela knjige. Njihov cilj je da vas izazovu na razmišljanje, ali ona nisu sveobuhvatna.

1. Zašto je Bog jednom narodu oduzeo zemlju i dao je drugom narodu?
2. Da li Biblija zabranjuje sklapanje brakova među rasama?
3. Šta znači da je Bog izabrao Izrael kao poseban narod?

PONOVLJENI ZAKONI 8

PODELA NA PASUSE U SAVREMENIM ENGLESKIM PREVODIMA

NKJV	NRSV	TEV	NJB
Seti se Gospoda, svog Boga	Iskušnja ponosa i samodovoljnosti	Dobra zemlja koju će zaposesti	Kušnja u pustinji
8:1-10	8:1-10	8:1-10	8:1-4 8:5-6 Obećana zemlja i njena iskušnja
		Upozorenje da ne zaborave Gospoda	8:7-10
8:11-20	8:11-20	8:11-20	8:11-16 8:17-20

TREĆI KRUG ČITANJA (vidite str. xix)

PRATITE NAMERU BOGONADAHNUTOG PISCA NA NIVOU PASUSA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Pročitajte celo poglavlje odjednom. Prepoznajte njegove teme. Uporedite svoju podelu po temama s podelama u pet prevoda u tabeli koja je iznad. Podela na pasuse nije bogonadahnuti, ali je ključ za praćenje piščeve namere, a to je srž tumačenja. Svaki pasus ima samo jednu jedinu temu.

1. Prvi pasus
2. Drugi pasus
3. Treći pasus
4. Itd.

PROUČAVANJE REČI I IZRAZA

PONOVLJENI ZAKONI 8:1-10 (SSP)

¹Pomno izvršavajte svaku zapovest koju vam danas dajem, da biste živeli i namnožili se i da biste ušli u zemlju za koju se GOSPOD zakleo vašim praocima i zaposeli je. ²Seti se kako te je GOSPOD, tvoj Bog, vodio celim putem kroz pustinju ovih četrdeset godina, da te ponizi i proveri da bi saznao šta ti je u srcu: da li ćeš se držati njegovih zapovesti ili nećeš. ³Ponizio te moreći te

gladu, a onda te nahranio manom, za koju ni ti ni tvoji praoci niste znali, da te nauči da čovek ne živi samo od hleba nego i od svake reči koja izlazi iz GOSPODNIH usta. ⁴Odeća ti se nije otrcala niti su ti noge natekle u ovih četrdeset godina. ⁵Dakle, ovo znaj: kao što otac stegom odgaja svoga sina, tako i GOSPOD, tvoj Bog, stegom odgaja tebe. ⁶Drži se zapovesti GOSPODA, svoga Boga, čini ono što on traži¹⁵⁰ i boj ga se. ⁷Jer, GOSPOD, tvoj Bog, uvodi te u dobru zemlju – zemlju potokâ koji ne presušuju, izvorâ i podzemnih voda koje izbijaju po dolinama i gorama, ⁸zemlju pšenice i ječma, loze, smokava i narova, zemlju maslinovog ulja i meda, ⁹zemlju gde nećeš jesti hleb kao sirotinja i u kojoj ni u čemu nećeš oskudevati, zemlju u kojoj su stene od gvožđa i iz čijih ćeš planina vaditi bakar. ¹⁰Kada budeš jeo i nasitio se, blagoslovi GOSPODA, svoga Boga, zbog dobre zemlje koju ti je dao.

8:1 „svaku zapovest koju vam danas dajem“ Zapazite da su IMENICA (*BDB* 846, vidite Posebnu temu kod Ponovljenih zakona 4:1) i GLAGOL (*BDB* 845, *KB* 1010, PARTICIP *piela*) SRODNI (potiču od istog korena).

■ **„Pomno izvršavajte“** Ovaj GLAGOL (*BDB* 1036, *KB* 1581, IMPERFEKAT *kala*, vidite belešku kod Ponovljenih zakona 6:12) se često pojavljuje u Ponovljenim zakonima (u *kalu*: 4:2,6,9,40; 5:1,10,12,29,32; 6:2,3,17[dva puta],25; 7:8,9,11,12[dva puta]; 8:1,2,6,11; 10:13; 11:1,8,22[dva puta],32; u *nifalu*: 2:4; 4:9,15,23; 6:12; 8:11; 11:16). Ovaj stih pokazuje da je Bog odlučio da blagoslovi ljudski rod i ispuni svoja obećanja kroz zavetni odnos ljubavi (vidite: Ponovljeni zakoni 8:2,6,16, 18; 4:1).

■ **„zemlju ... i zaposeli je“** Vidite Posebnu temu koja sledi.

POSEBNA TEMA – ZAPOSEĐANJE ZEMLJE (u Ponovljenim zakonima)

(SPECIAL TOPIC: POSSESS THE LAND [in Deuteronomy])

Ovaj GLAGOL (*BDB* 439, *KB* 441, PERFEKAT *kala*) se često koristi u vezi sa

1. Jahveovim obećanjima i zakletvama koje je izrekao izraelskim praocima (vidite: Ponovljeni zakoni 1:8; 10:11)
2. Izraelovim delima u skladu s tim obećanjima i sa zaposedanjem obećane zemlje (vidite: Ponovljeni zakoni 2:24; 3:18-20)
3. Ova reč je podudarna s rečju „nasledstvo“ (Ponovljeni zakoni 3:28)
4. Izrael mora da bude poslušan savezu da bi zadržao zemlju u posedu (vidite: Ponovljeni zakoni 4:1,5,14; 6:1; 8:1; 11:8-9,26-32; vidite Posebnu temu – Zadržati)

Jahve se u svom obećanju Avraamu (Postanje 12) usredsredio na dve stvari: (1) Na Avraamovog potomka ili potomstvo i (2) na obećanu zemlju (tj. Hanaan, vidite: Postanje 15:12-21). Stari zavet se usredsređuje na drugu stavku, a Novi zavet na prvu. Ne treba zaboraviti da je zemlja koju je Bog obećao Izraelu bila uslovljena poslušnošću savezu (vidite: Ponovljeni zakoni 27-30). Neposlušnost je dovela do izgnanstava u Asiriju i Vavilon.

Nisam siguran da je savremena država Izrael (od 1947. godine) ispunjenje starozavetnih proroštava, jer to nije država koja se kaje i koja je poslušna Bogu. Samo 5% njenih građana redovno ide u sinagogu. To je savremena, svetovna demokratija evropskog tipa. Oni su politički saveznici, ali nisu pravedni Izrael starozavetnih obećanja.

Mnogi ova obećanja shvataju kao etnička obećanja (tj. Postanje 12:1-3), ali većina savremenih Jevreja nisu Avraamovim telesni potomci (nisu semiti), nego su prozeliti, obraćenici iz Evrope (tj.

150 **8,6 čini ono što on traži** Doslovno: hodaj njegovim putevima (napomena iz SSP-a, prim. prev.)

Kazari turskog porekla, koji su se obratili na judaizam oko 740. godine n.e.) ili iz Afrike (tj. etiopski Jevreji).

Savez sa Jahveom (vidite Posebnu temu – Savez) je uslovljen!

8:2 „Seti se“ GLAGOL „setiti se“ (*BDB 269, KB 269, PERFEKAT kala*, vidite: Ponovljeni zakoni 5:15; 7:18[dva puta]; 8:2,18; 9:7,27; 15:15; 16:3,12; 24:9,18,22; 25:17; 32:7) se u Starom zavetu koristi na dva načina. To je zavetni zahtev ljudskom rodu da se seti Božijih dela i Božijeg zakona. To je hebrejski idiom „neka ti Bog bude na prvom mestu“, koji istovremeno izražava i molbu ljudskog roda da Bog ne zapamti naše grehe.

■ **„kroz pustinju“** Izraelski rabini razdoblje lutanja pustinjom smatraju Jahveovim i Izraelovim „medenim mesecom“. Bog nikad nije bio bliže svom narodu nego u tom razdoblju proveravanja, jer su oni u svemu zavisili od njega. Sada će, u obećanoj zemlji, imati izobilje i blagoslove. Bog ih je upozoravao da nastave da zavise od njega, zato što je on bio, i jeste, izvor svega (vidite: Ponovljeni zakoni 8:18).

■ **„četrdeset godina“** Ovaj broj se često koristi u prenesenom značenju, da se označi dugačak vremenski period, duži od jednog lunarnog meseca (tj. od 28 dana). Ali on ponekad ima i doslovno značenje, i često je teško bez drugih istorijskih podataka iz Svetog pisma sa sigurnošću odlučiti koje značenje je po sredi. Razdoblje lutanja pustinjom trajalo je oko 38 godina.

■ **„da te ponizi i proveri“** Zapazite sledeći niz:

1. VEZNIK „da“ (*BDB 775*)

2. Tri GLAGOLA u KONSTRUKTNOM INFINITIVU *piela*:

a. „ponizi“ (*BDB 776, KB 853*, vidite: Ponovljeni zakoni 8:2,3,16)

b. „proveri“ (*BDB 650, KB 702*, vidite: Ponovljeni zakoni 8:16)

c. „da bi saznao“ (*BDB 393, KB 390*, vidite: Ponovljeni zakoni 8:2[dva puta],3,[tri puta],5,16)

Bog nas proverava (*BDB 650, KB 702, KONSTRUKTNI INFINITIV piela*, Ponovljeni zakoni 8:16; 13:3; Sudije 2:22; 3:1,4) da bi osnažio našu veru (npr. Postanje 22:1; Izlazak 15:25; 16:4; 20:20; Ponovljeni zakoni 8:2,16; 13:3; Sudije 2:22; Drugi dnevnici 32:31 and Matej 4:1; Jevrejima 12:5-13). Ako smo Božija deca, bićemo proveravani! Bog nas obično proverava, tj. iskušava u oblasti koja nam je životni prioritet. Cilj tog proveravanja je da postanemo sličniji Hristu.

Reč „poniziti“ (*BDB 776, KB 853, KONSTRUKTNI INFINITIV piela*) je upotrebljena u Ponovljenim zakonima 8:2,3,16. Stari zavet jedino za Mojsija kaže da je bio ponizan (vidite: Brojevi 12:3; i mnogo puta u Psalmima). Novi zavet to kaže za Isusa (vidite: Matej 11:29). Bog čezne da njegov narod ima stav poniznosti i vere (npr. 10:3; Ezra 8:21).

Reč „srce“ se koristi u prenesenom značenju, za naše pobude (vidite: Ponovljeni zakoni 8:2,5,14, 17). Vidite Posebnu temu kod Ponovljenih zakona 2:30.

POSEBNA TEMA – BOG PROVERAVA SVOJ NAROD (STARI ZAVET)

(SPECIAL TOPIC: GOD TESTS HIS PEOPLE [OT])

Reč „proveravati“ (*BDB 650, KB 702, PERFEKAT piela*; Postanje 22:1) se koristi u značenju „isprobavanja“, tj. nečijeg dovođenja u situaciju u kojoj prepoznaje svoje prioritete i ponaša se u skladu s njima. Iz Postanja 12-22 je jasno da je Bog dovodio Avraama u niz situacija (rabini kažu deset) da bi Avraam imao priliku da usredsredi svoju ljubav i poverenje samo na Boga (možda je isto bilo i sa

Jovom). Ove provere nisu vršene zbog Boga, nego zbog Avraama i njegovog shvatanja Boga koji ga je pozvao iz Ura Haldejskog. Od Avraama se tražilo da se odrekne svoje porodice, doma, prijatelja, nasledstva, tradicije, pa čak i budućnosti (svog obećanog sina, u Postanju 22) da bi išao za Bogom po veri. Bog proverava svu svoju decu u oblasti njihovih prioriteta (vidite: Matej 4; Jevrejima 5:8; 12:5-13).

Bog proverava (BDB 650) da bi znao (BDB 393; vidite Posebnu temu – Znati). Izrael je često iskušavao Boga svojom neposlušnošću i Bog je dokazao da je veran svojoj reči. Bog će sada izraelskom narodu dati priliku da pokaže svoju odanost i veru koju su ispovedili.

1. Bog je proveravao svoj narod kao zajednicu:
  - a. Izlazak 15:25; 16:4; 20:20
  - b. Ponovljeni zakoni 8:2,16; 13:3
  - c. Sudije 2:22; 3:1,4
2. Bog je proveravao pojedinačne Izraelce:
  - a. Avraam, Postanje 22:1-12
  - b. Ezekija, Drugi dnevnicu 32:31
3. Pisci Psalama su vapili Bogu da ih proveri kako bi iz njih uklonio sve skrivene mane (vidite: Psalmi 26:2; 139:23)
4. Novozavetni Božiji narod takođe doživljava proveravanja, kao Isus (Matej 4; Luka 4; Jevrejima 5:8). Vidite Posebnu temu – Grčke reči za iskušavanje i njihove konotacije.

8:3 „manom“ Bog se pomoću mane (BDB 577 I, narod je skovao naziv *mana* [Izlazak 16:31] na osnovu pitanja iz Izlaska 16:15, „Šta je to?“; Mojsije je to nazvao „hleb sa neba“, Izlazak 16:4) na poseban način starao za njihovu hranu tokom razdoblja lutanja pustinjom. Opisana je u Izlasku 16:4,14-15,31 i Brojevima 11:7-8, ali njen tačan sastav nam nije poznat (u rečniku BDB kaže da je bila poznata beduinima u sinajskoj oblasti i da je to bio isključivo sok iz određene vrste grančice, ali to se ne uklapa s biblijskim opisom). Bog se starao za njihove potrebe iz dana u dan, a ne za dugačka razdoblja odjednom, da bi ljudi naučili da se uzdaju u njega za svoje svakodnevne potrebe. On isto čini i za novozavetne vernike (vidite: Matej 6:11).

■ **„znali“** Ovaj koren (BDB 393, KB 390, vidite Posebnu temu – Znati) je u ovom stihu upotrebljen tri puta (vidite potpuniju belešku kod Ponovljenih zakona 4:35):

1. „za koju ni ti [nisi znao]“ – PERFEKAT *kala*
2. „ni tvoji praoci niste znali“ – PERFEKAT *kala*
3. „da te nauči“ – KONSTRUKTNI INFINITIV *hifila*

Zapazite i druga mesta gde se ova reč pojavljuje u istom poglavlju:

stih. 2 „da bi saznao“ – KONSTRUKTNI INFINITIV *kala*

stih. 5 „ovo znaj“ – PERFEKAT *kala*

stih. 16 Isto kao gore pod brojem 2

■ **„čovjek ne živi samo od hleba“** Ovo je jedan od odlomaka koje je Isus citirao Satani kada je bio iskušavan (vidite: Matej 4:14; Luka 4:4). Ljudima je više od svega potreban lični odnos vere sa Bogom (npr. Psalm 42:1-4; 63:1; 143:6; Avgustin je rekao da u svakoj osobi postoji praznina u obliku Boga)! Ispunjenje fizičkih potreba nije dovoljno za pravi život (tj. „nego i od svake reči koja izlazi iz GOSPODNIH usta“).

8:4 „Odeća ti se nije otrcala“ I Raši (jevrejski komentator iz srednjeg veka) i Justin Mučenik (crkveni otac iz rane crkve) su tvrdili da je dečija odeća rasla zajedno s izraelskom decom i da se nije trošila (Po-

novljeni zakoni 29:5 dodaju da se ni njihove sandale nisu trošile; Nemija 9:21)! Kako divan izraz Božijeg staranja za svaku potrebu.

■ **„niti su ti noge natekle“** Ovo je redak hebrejski GLAGOL (*BDB* 130, *KB* 148, *PERFEKAT kala*, vidite: Nemija 9:21) koji znači „nateći“. IMENICA od istog korena označava dizanje hleba. Mojsije ovde govori da su njihova fizička tela bila dovoljno ojačana da podnesu dugo, teško putovanje.

8:5 „kao što otac stegom odgaja svoga sina, tako i GOSPOD, tvoj Bog, stegom odgaja tebe“ Ovde nalazimo izričito poređenje Jahvea s ocem koji voli (vidite: Poslovice 3:15). On nas vaspitava stegom za naše dobro (Jevrejima 12:5-13).

POSEBNA TEMA – BOG KAO OTAC (SPECIAL TOPIC: THE FATHERHOOD OF GOD)

I. Stari zavet

A. Bog je, u određenom smislu, Otac zato što je stvoritelj:

1. Postanje 1:26-27
2. Malahija 2:10
3. Dela apostolska 17:28

B. Poređenje s ocem je upotrebljeno na nekoliko načina:

1. Otac Izraela (putem izbora)
  - a. „Sin“ – Izlazak 4:22; Ponovljeni zakoni 14:1; Isaija 1:2; 63:16; 64:8; Jeremija 3:19; 31:9,20; Osija 1:10; 11:1; Malahija 1:6
  - b. „prvenac“ – Jeremija 31:9
2. Otac izraelskog cara (mesijanska upotreba)
  - a. Druga o Samuilu 7:11-16
  - b. Psalam 2:7; Dela apostolska 13:33; Jevrejima 1:5; 5:5
  - c. Osija 11:1; Matej 2:15
3. Poređenje s roditeljem koji voli
  - a. Otac (metafora)
    - (1) „kao što otac nosi svoga sina“ – Ponovljeni zakoni 1:31
    - (2) „stegom odgaja“ – Ponovljeni zakoni 8:5; Poslovice 3:12
    - (3) koji se stara (Izlazak iz Egipta) – Ponovljeni zakoni 32:6
    - (4) koji nikad neće ostaviti – Psalam 27:10
    - (5) koji voli – Psalam 103:13
    - (6) prijatelj i vodič – Jeremija 3:4
    - (7) iscelitelj koji oprašta – Jeremija 3:22
    - (8) davalac milosti – Jeremija 31:20
    - (9) učitelj – Osija 11:1-4
    - (10) koji šteti sina – Malahija 3:17
  - b. Majka (metafora)
    - (1) koja nikad neće ostaviti – Psalam 27:10
    - (2) ljubav majke koja doji – Isaija 49:15; 66:9-13 i Osija 11:4 (s predlogom tekstualne emendacije – promene reči „jaram“ u reč „dojenče“)

II. Novi zavet

A. Sveta Trojica (tekstovi gde su spomenute sve tri božanske ličnosti)

1. Evanđelja
  - a. Matej 3:16-17; 28:19
  - b. Jovan 14:26

2. Pavle
  - a. Rimljanima 1:4-5; 5:1,5; 8:1-4,8-10
  - b. Prva Korinćanima 2:8-10; 12:4-6
  - c. Druga Korinćanima 1:21-22; 13:14
  - d. Galaćanima 4:4-6
  - e. Efescima 1:3-14,17; 2:18; 3:14-17; 4:4
  - f. Prva Solunjanima 1:2-5
  - g. Druga Solunjanima 2:13
  - h. Titu 3:4-6
3. Petar – Prva Petrova 1:2
4. Juda – stihovi 20-21

B. Isus

1. Isus kao „jedinorođeni“ – Jovan 1:18; 3:16,18; Prva Jovanova 4:9
  2. Isus as „Sin Božiji“ – Matej 4:3; 14:33; 16:16; Luka 1:32,35; John 1:34,49; 6:69; 11:27
  3. Isus as ljubljeni Sin – Matej 3:17; 17:5
  4. Isusova upotreba reči *abba* za Boga – Marko 14:36
  5. Isusova upotreba ZAMENICA koje pokazuju i njegov i naš odnos sa Bogom
    - a. „Moj Otac“, npr. Jovan 5:18; 10:30,33; 19:7; 20:17
    - b. „vaš Otac“, npr. Matej 5:16,45,48; 6:1,4,6,8,9,14,15,18,26,32; 7:11; 10:20,29; 18:14
    - c. „naš Otac“, npr. Matej 6:9,14,26
- C. To je jedna od mnogih porodičnih metafora koje opisuju bliski odnos između Boga i ljudskog roda:
1. Bog Otac
  2. Vernici kao
    - a. Božiji sinovi
    - b. deca
    - c. rođeni od Boga
    - d. ponovo rođeni
    - e. usvojeni
    - f. rođeni
    - g. Božija porodica

8:6 „hodaj njegovim putevima“ Ovo je česta biblijska metafora za način života (npr. Ponovljeni zakoni 5:33; 8:6; 10:12; 11:22; 19:9; 26:17; 28:9; 30:16). Bog želi da živimo za njega svaki dan. Biblijska vera nije veroispovedanje, ni vršenje obreda, ni lekcija o sećanju, ni sistematska teologija, nego svakodnevni odnos sa Bogom.

■ **„boj ga se“** Ovaj KONSTRUKTNI INFINITIV *kala* je podudaran glagolu „hodati“. U pitanju je pojam uvažavanja i strahopoštovanja (vidite: Ponovljeni zakoni 4:10; 5:29; 6:2,13,24; 7:19; 8:6; 10:12,20; 13:4; 14:23; 17:19; 31:12-13).

8:7-10 Ovde su naglašene vrednost vode u poljoprivrednom društvu i plodnost tla u obećanoj zemlji. Palestina je u drevnim spisima iz Mesopotamije nazivana „zemlja kojom teče med i mleko“ (vidite: Izlazak 3:8,17; 13:5; 33:3; Ponovljeni zakoni 6:3; 11:9; 26:9; 27:3; 31:20). Imala je i izvanredno bogata nalazišta minerala, Ponovljeni zakoni 8:9. Trebalo je da Božiji blagoslovi izazovu zahvalnost Izraela (vidite: Ponovljeni zakoni 8:10). Bog želi da uživamo u njegovoj tvorevini, ali da ne zaboravimo da nam ju je on dao.

8:10 Prvi deo ovog stiha je izvor rabinskih uputstava da čovek treba da se moli nakon jela. Ova vrsta ne-kontekstualne doslovnosti, iako je pobožna, nema nikakve veze sa namerom pisca!

PONOVLJENI ZAKONI 8:11-20 (SSP)

¹¹Pazi da ne zaboraviš GOSPODA, svoga Boga, zanemarujući njegove zapovesti, zakone i uredbe koje ti danas dajem. ¹²Zato, kada budeš jeo i nasitio se, kada izgradiš lepe kuće i u njima se nastaniš, ¹³kada ti se krupna i sitna stoka namnoži, tvoje srebro i zlato se nagomila i umnoži se sve što imaš, ¹⁴nemoj da se uzoholiš i zaboraviš GOSPODA, svoga Boga, koji te je izveo iz Egipta, kuće ropstva. ¹⁵On te je proveo kroz onu veliku i strašnu pustinju, onu žednu i bezvodnu zemlju ljutih [NASB – ognjenih] zmija i škorpiona. On ti je izveo vodu iz tvrde stene. ¹⁶On te je u pustinji hranio manom, za koju tvoji praoci nisu znali, da te ponizi i proveriti, da bi ti na kraju bilo dobro. ¹⁷Možda ćeš pomisliti: »Svojom moći i snagom svojih ruku stekao sam ovo bogatstvo.« ¹⁸Seti se GOSPODA, svoga Boga, jer on je taj koji ti daje moć da stičeš bogatstvo i tako potvrđuje svoj Savez, za koji se zakleo tvojim praocima, kao što čini i danas. ¹⁹Ako ikad zaboravite GOSPODA, svoga Boga, i pođete za drugim bogovima, pa im služite i klanjate im se, upozoravam vas danas da ćete sigurno biti uništeni. ²⁰Kao narodi koje GOSPOD uništava ispred vas, tako ćete i vi biti uništeni što niste poslušali GOSPODA, svoga Boga.

8:11 „Pazi“ Ovaj GLAGOL (*BDB 1036, KB 1581, IMPERATIV nifala*, vidite: Ponovljeni zakoni 5:12; 8:6; 11:8; 16:1) je preveden rečima „držati se“, „pridržavati se“, „pažljivo činiti“ (vidite belešku kod Ponovljenih zakona 6:12). To je poziv na poslušnost.

■ **„da ne zaboraviš“** Ovaj GLAGOL (*BDB 1013, KB 1489, IMPERFEKAT kala*, vidite: Ponovljeni zakoni 4:9,23,31; 6:12; 8:11,14,19[dva puta]; 9:7; 25:19) je suprotan reči „setiti se“ (vidite: Ponovljeni zakoni 5:15; 7:18; 8:2,18; 9:7,27; 15:15; 16:3,12; 24:9,18; 25:17; 32:7). To je sklonost palog čoveka, pa čak i pobožnog čoveka kome su sve potrebe zadovoljene. Kad zaboravimo Božiji blagoslov zavaravamo se da smo to mogli da postignemo svojim snagama! Darodavac treba da ima prvenstvo, a ne dar (vidite: Psalm 103:20)!

■ **„GOSPODA, svoga Boga“** Zapazite da treba da se sećaju Boga, a pravi način za to je poslušnost (vidite: Luka 6:46). Za razna Božija imena vidite Posebnu temu kod 1:3.

■ **„njegove zapovesti, zakone i uredbe“** Vidite Posebnu temu – Nazivi za oblike Božijeg otkrivenja, kod 4:1.

8:13 „namnoži“ Ovaj GLAGOL (*BDB 915, KB 1176, IMPERFEKAT kala*) je ponovljen tri puta da bi se pokazale tri vrste Božijih blagoslova.

8:15 „ljutih [NASB – ognjenih] zmija“ Nismo sigurni (PRIDEV, *BDB 977 I* i IMENICA *BDB 638*) da li su dobile ovaj naziv zbog svoje boje (od GLAGOLA) ili zbog bola (zbog otrova) njihovog ujeda (vidite: Brojevi 21).

■ **„On ti je izveo vodu iz tvrde stene“** Ovaj događaj je zabeležen u Izlasku 17:6 i ponovo u Brojevima 20:11. Pavle u Prvoj Korinćanima 10:4 kaže da je ova stena bila simbol Božijeg mesijanskog staranja.

8:16 Jahve proverava da bi blagoslovio (npr. Avraama u Postanju 22 i izraelski narod u Izlasku 20:20 i vezano za manu u Izlasku 16:4). Proveravanje (*BDB 650, KB 702*) je postalo čak i predmet molitve u Psalmu 26:2, a ista misao je izrečena drugačijim rečima u Psalmu 139:1,23.

8:17 „Svojom moći i snagom svojih ruku stekao sam ovo bogatstvo“ Čuvajte se samodovoljnosti i ponosa (vidite: Ponovljeni zakoni 8:18; Jakov 4:13-17). Vidite Posebnu temu – Jahveova dela milosti za Izrael, kod 9:4-6.

8:18 „Seti se“ Vidite beleške kod Ponovljenih zakona 7:18.

■ „Savez, za koji se zakleo tvojim praocima“ Osvajanje obećane zemlje je bilo vrhunac Jahveovog nauma o otkupljenju koji susrećemo već u Postanju 3:15 i zatim u 12:1-3, 26:24 i 28:13-15. Ova fraza je postala ispovedanje koje se ponavlja u Ponovljenim zakonima (vidite: Ponovljeni zakoni 1:8; 6:10; 8:18; 9:5,27; 29:13; 30:20; 34:4).

Ovaj GLAGOL (*BDB 989, KB 1396*) je PERFEKAT *nifala*, koji u zavetnim obećanjima može da bude PASIVAN ili POVRATAN (npr. Postanje 12:3).

8:19 Posledice neposlušnosti su jednako jasne kao posledice poslušnosti! Zapazite da su GLAGOLI „poći“ (*BDB 229, KB 246, PERFEKAT kala*), „služiti“ (*BDB 712, KB 773, PERFEKAT kala*), i „klanjati se“ (*BDB 1005, KB 295, PERFEKAT hištafela*) podudarni.

NASB „ako ikad zaboravite GOSPODA“
NKJV „ako u bilo čemu zaboravite GOSPODA“
NRSV „ako zaboravite GOSPODA“
TEV „Nemojte nikad da zaboravite GOSPODA“
NJB „Budite sigurni, ako zaboravite Jahvea“

U ovoj konstrukciji se ponavlja GLAGOL „zaboraviti“ (*BDB 1013, KB 1485*), prvo kao APSOLUTNI INFINITIV, a zatim kao IMPERFEKAT *kala*. Ova konstrukcija je hebrejski način naglašavanja. Isti oblik vidimo i kod glagola „uništiti“ u Ponovljenim zakonima 8:19.

8:20 „tako ćete i vi biti uništeni“ Zapazite da je u Ponovljenim zakonima 8:19 i 20 GLAGOL „uništiti“ (*BDB 1, KB 2*) upotrebljen četiri puta (kao APSOLUTNI INFINITIV u Ponovljenim zakonima 8:19; dva puta kao IMPERFEKAT u Ponovljenim zakonima 8:19 i 20, i kao PARTICIP *hifila* u Ponovljenim zakonima 8:20). Ovo je česta reč upozorenja u Ponovljenim zakonima, a upotrebljena je na nekoliko načina:

1. Bog će uništiti Izraelce ako ne budu poslušni njegovom savezu – Ponovljeni zakoni 4:26 (dva puta); 8:19,20; 9:3; 11:17; 28:20,22,51,63; 30:18 (dva puta).
2. Bog je zapovedio Izraelu da potpuno uništi Hanaance – Ponovljeni zakoni 7:24; 8:20; 12:2,3.
3. Bog će uništiti one koji ga mrze – Ponovljeni zakoni 7:10.
4. Bog je uništio egipatsku vojsku – Ponovljeni zakoni 11:4

Izrael će trpeti posledice „svetog rata“ ako prekrši savez sa Bogom (Ponovljeni zakoni 27-29)! Bog ne gleda ko je ko!

Posledice neposlušnosti su ozbiljne, a dobrobiti poslušnosti velike. Povlastice donose odgovornost! „Ko god je mnogo dobio, od njega će se mnogo i tražiti“ (vidite: Luka 12:48)!

PITANJA ZA RAZMATRANJE

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Ova pitanja za razmatranje su data da vam pomognu da razmislite o najvažnijim stavkama ovog dela knjige. Njihov cilj je da vas izazovu na razmišljanje, ali ona nisu sveobuhvatna.

1. Nabrojte Božija čuda koja je milostivo učinio za svoj narod u pustinji, a koja su nabrojana u Ponovljenim zakonima 8.
2. Da li Bog proverava svoj narod? Zašto?
3. Zašto je poniznost toliko puta naglašena u ovom poglavlju?

PONOVLJENI ZAKONI 9

PODELA NA PASUSE U SAVREMENIM ENGLESKIM PREVODIMA

NKJV	NRSV	TEV	NJB
Osvrt na Izraelovu pobunu	Iskušenje samopravednosti (9:1-10:11)	Neposlušnost naroda	Jahve je izvojevao pobjedu, a ne Izrael
9:1-12	9:1-3	9:1-3	9:1-6
	9:4-5	9:4-6	
	9:6-7		Izraelovo ponašanje kod Horeva; Mojsijevo zastupanje
		9:7-11	9:7-14
	9:8-14		
		9:12	
9:13-24		9:13-14	
	9:15-21	9:15-21	9:15-21
			Izrael ponovo u grehu. Mojsijeva molitva
	9:22-24	9:22-24	9:22-24
9:25-29	9:25-29	9:25-29	9:25-29

TREĆI KRUG ČITANJA (vidite str. xix)

PRATITE NAMERU BOGONADAHNUTOG PISCA NA NIVOU PASUSA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Pročitajte celo poglavlje odjednom. Prepoznajte njegove teme. Uporedite svoju podelu po temama s podelama u pet prevoda u tabeli koja je iznad. Podela na pasuse nije bogonadahnuti, ali je ključ za praćenje piščeve namere, a to je srž tumačenja. Svaki pasus ima samo jednu jedinu temu.

1. Prvi pasus
2. Drugi pasus
3. Treći pasus
4. Itd.

PONOVLJENI ZAKONI 9:1-6 (SSP)

¹Čuj, Izraele! Danas ćeš preći preko reke Jordan da oduzmeš posed narodima većim i jačim od tebe, čiji su gradovi veliki i sa zidinama do neba. ²To su snažni i visoki ljudi, Anakovi potomci. Znaš za njih i čuo si da se kaže: »Ko može da se suprotstavi Anakovcima?« ³Ali znaj danas da GOSPOD, tvoj Bog, ide preko ispred tebe kao oganj koji proždire. On će ih zatrti i potući ispred tebe. Ti ćeš im oduzeti posed i brzo ih uništiti, kao što ti je GOSPOD obećao. ⁴Nakon što ih GOSPOD, tvoj Bog, istera ispred tebe, nemoj da pomisliš: »Zbog moje pravednosti GOSPOD me je doveo ovamo da zaposednem ovu zemlju.« Ne, nego zbog opakosti tih naroda GOSPOD će ih isterati ispred tebe. ⁵Nećeš ti ući u njihovu zemlju da je zaposedneš zbog svoje pravednosti ili čestitosti. Ne, nego zbog opakosti tih naroda GOSPOD će ih isterati ispred tebe da izvrši ono za šta [NASB – zakletvu kojom] se zakleo tvojim praocima, Avraamu, Isaaku i Jakovu. ⁶Znaj, dakle, da ti GOSPOD, tvoj Bog, ne daje ovu dobru zemlju u posed zbog tvoje pravednosti, jer ti si narod tvrdoglav.

9:1 „Čuj“ Ovo je hebrejska reč *šema* (BDB 1033, KB 1570, IMPERATIV *kala*, vidite: Ponovljeni zakoni 4:1; 5:1; 6:3,4; 9:1; 20:3; 27:9), koja znači „čuti i poslušati“. Vidite beleške kod Ponovljenih zakona 4:1.

■ **„Izraele“** Vidite Posebnu temu kod Ponovljenih zakona 1:1.

■ **„narodima većim i jačim od tebe“** Ova tema se ponavlja (vidite belešku kod Ponovljenih zakona 1:28). Njena teološka poruka (o tome kako je Jahve u svojoj svesti izabrao izraelske praoce i dao im obećanja) nalazi se u Ponovljenim zakonima 7:6-9. On je verodostojan i pouzdan. Njegova narav se još više ističe u svetlu Izraelove tvrdoglavosti i tvrdovratosti (vidite: Ponovljeni zakoni 9:6,7,13,24,27; 10:16; 31:27).

9:2 „Anakovi potomci ... Anakovcima“ Koren ove reči znači „dugačak vrat“ i stoga se odnosi na divove. Oni su u Ponovljenim zakonima 2:10-11 povezani sa *Refajcima*, a u Brojevima 13:33 sa *Nefilimima*. Vidite Posebnu temu kod 1:28.

■ **„Znaš“** Vidite potpuniju belešku kod Ponovljenih zakona 4:35.

9:3 „znaj“ Ovaj GLAGOL (BDB 393, KB 390, PERFEKAT *kala*) se često pojavljuje i ima nekoliko značenja. Vidite Posebnu temu kod 4:35.

■ **„oganj koji proždire“** Ovaj izraz se sastoji od hebrejskih reči BDB 77 i BDB 37. Ova metafora govori da će Bog kazniti narod one zemlje zbog njegove opakosti (vidite: stihovi 4-5; Postanje 15:16). Vidite beleške kod Ponovljenih zakona 4:24. U rečniku *The Dictionary of Biblical Imagery*¹⁵¹, na stranama 332-336, možete naći dobru i kratku raspravu o slikovitim opisima Boga.

■ **„On će ih zatrti i potući ispred tebe.“** Ova dva GLAGOLA koja su vezana za osvajanje međusobno su podudarna i označavaju dela koja će Jahve učiniti za Izrael:

1. „zatrti“ – BDB 1029, KB 1552, IMPERFEKAT *hifila*
2. „potući“ – BDB 488, KB 484, IMPERFEKAT *hifila*

151 Rečnik slikovitog izražavanja u Bibliji, prim. prev.

Zapazite da i Izrael mora da deluje u veri i da napadne:

1. „Ti ćeš im oduzeti posed“ – BDB 439, KB 441, PERFEKAT *hifila*
2. „i brzo ih uništiti“ – BDB 1, KB 2, PERFEKAT *hifila* plus the ADVERB (BDB 555 II)

Zapazite teološku i zavetnu ravnotežu između obećanih postupaka svezvladajućeg Boga i neophodnog vernog odaziva izraelske vojske i vođa. I jedno i drugo je neizostavno!

Treba zapaziti da je Jahve izvršio svoj zadatak, ali da Izrael nije završio svoj i nije potpuno uklonio tamošnje stanovnike (vidite: Sudije 1-2). Izrael je trebalo da radi brzo (vidite: Ponovljeni zakoni 7:22), ali nije!

9:4-6 „Nakon što ih GOSPOD, tvoj Bog, istera ispred tebe, nemoj da pomisliš: »Zbog moje pravednosti...« Ovo je slično Ponovljenim zakonima 8:11-20. Bog je ponovo pokazao narodu da njegovo delovanje neće biti izazvano njihovom dobrotom, nego (1) opakošću naroda one zemlje (vidite: Postanje 15:12-21; Levitska 18:24-25; 20:13-14) i (2) obećanjem koje je dao izraelskim praocima još u Postanju 12:1-3. On je hteo da zapamte da on ima potpunu vlast.

Prvi GLAGOL, „pomisliti“ (BDB 55, KB 65), je IMPERFEKAT *kala* upotrebljen kao JUSIV. Čovekovo posrnulo srce je uvek prisutno i duhovno opasno.

Drugi GLAGOL, „isterati“ (BDB 213, KB 239, KONSTRUKTNI INFINITIV *kala*), pokazuje da će Jahve biti aktivno uključen u osvajanje obećane zemlje (vidite: Ponovljeni zakoni 6:19; Isus Navin 23:5).

POSEBNA TEMA – DELA KOJA JE JAHVE MILOSTIVO UČINIO ZA IZRAEL (SPECIAL TOPIC: YHWH'S GRACE ACTS TO ISRAEL)

Treba jasno reći da su Izlazak iz Egipta, lutanje pustinjom i osvajanje obećane zemlje bila dela koja je Jahve učinio zbog svoje milosti (Postanje 15:12-21), a ne nagrade koje je Izrael zaradio svojim delima:

1. Jahve je to učinio zbog svoje ljubavi prema izraelskim „praocima“ – Ponovljeni zakoni 4:37-38; 7:8; 10:15 (tj. patrijarsima)
2. To se nije dogodilo zbog Izraelove veličine – Ponovljeni zakoni 7:7
3. To se nije dogodilo zbog Izraelove snage i moći – Ponovljeni zakoni 8:17
4. To se nije dogodilo zbog Izraelove pravednosti ili čestitosti – Ponovljeni zakoni 9:5-6
5. Jahve nastavlja da voli Izrael čak i kada kažnjava – Jeremija 31:3

9:5 „Nećeš ti ući u njihovu zemlju da je zaposedneš zbog svoje pravednosti ili čestitosti“ Ove dve IMENICE su ovde podudarne:

1. „pravednost“ – BDB 842, vidite: Ponovljeni zakoni 6:25; 9:4,5,6; 24:13; 33:21, vidite Posebnu temu kod 1:16
2. „čestitost“ – BDB 449, što znači integritet ili moralan način života, vidite: Prvi dnevnic 29:17; Psalam 119:7

Izrael nije dobio hanaansku zemlju zbog svoje pobožnosti, nego zbog bezbožnosti Hanaanaca (vidite: Ponovljeni zakoni 9:4; Postanje 15:12-21; Levitska 18:24-28, vidite belešku kod Ponovljenih zakona 3:6).

■ „da izvrši ono za šta [NASB – zakletvu kojom] se zakleo tvojim praocima, Avraamu, Isaaku i Jakovu“ Zapazite sledeće GLAGOLE:

1. „izvrši zakletvu“ – BDB 877, KB 1086, KONSTRUKTNI INFINITIV *hifila*
2. „GOSPOD ... se zakleo“ – BDB 989, KB 1396, PERFEKAT *nifala*

POSEBNA TEMA – ZAVETNA OBEĆANJA IZRAELSKIM PRAOCIMA

(SPECIAL TOPIC: COVENANT PROMISES TO THE PATRIARCHS)

Prvo obećanje posebnog zavetnog odnosa bilo je dato

1. Avraamu, Postanje 12:1-3
  - a. Zemlja, Postanje 12:7; 13:4-15; 15:18-21
  - b. Narod, Postanje 13:16; 15:4-5; 17:2-6; 22:18
  - c. Blagoslov za svet, Postanje 18:18; 22:18
2. Isaaku, Postanje 26:2-4
  - a. Zemlja
  - b. Narod
  - c. Blagoslov za svet
3. Jakovu, Postanje 28:2-4,13; 35:9-12; 48:3-4
  - a. Zemlja
  - b. Narod
4. Izraelskom narodu (zemlja), Izlazak 3:8,17; 6:8; 13:5; 33:1-3; Ponovljeni zakoni 1:7-8,35; 4:31; 9:3; 11:25; 31:7; Isus Navin 1:6

■ „pravednosti“ Vidite Posebnu temu kod 1:6.

9:6, 13 „ti si narod tvrdoglav“ Ovo je izvorno bila poljoprivredna fraza koja se odnosila na neposlušne bikove, a doslovno znači „tvrđog vrata“ ili „krutog vrata“ (SPOJ reči *BDB* 904 i *BDB* 791, vidite: Ponovljeni zakoni 9:6,7,13,24,27; 10:16; 31:27; Izlazak 32:9; 33:3,5; 34:9).

PONOVLJENI ZAKONI 9:7-21 (SSP)

⁷Sećaj se i ne zaboravlaj kako si u pustinji gnevio GOSPODA, svoga Boga. Od dana kada ste otišli iz Egipta, pa sve dok niste stigli ovamo, stalno ste se bunili protiv GOSPODA. ⁸Toliko ste razgnevili GOSPODA na Horevu da je hteo da vas zatre. ⁹Kada sam se popeo na goru da primim kamene ploče, ploče Saveza koji je GOSPOD sklopio s vama, ostao sam na gori četrdeset dana i četrdeset noći a da nisam jeo ni pio. ¹⁰Tada mi je GOSPOD dao dve kamene ploče ispisane Božijim prstom. Na njima su bile sve reči koje vam je GOSPOD rekao iz ognja na gori onoga dana kada ste se tamo okupili. ¹¹Kada je prošlo četrdeset dana i četrdeset noći, GOSPOD mi je dao one dve kamene ploče, ploče Saveza, ¹²i rekao mi: »Odmah [NASB – Ustani i] siđi odavde, jer se tvoj narod, koji si izveo iz Egipta, iskvario. Brzo su skrenuli sa puta kojim sam im zapovedio da idu. Napravili su sebi livenog idola.« ¹³I još mi je GOSPOD rekao: »Video sam taj narod – zaista su tvrdoglavi! ¹⁴Daj da ih zatrem i da im izbrišem ime pod nebom. A od tebe ću načiniti narod jači i brojniji od njih.« ¹⁵Tako sam se okrenuo i sišao sa gore, koja je još plamtela ognjem, a u rukama su mi bile one dve ploče Saveza. ¹⁶Onda sam video da ste zgrehili protiv GOSPODA, svoga Boga: izlili ste sebi idola u obliku teleta. Brzo ste skrenuli sa puta kojim vam je GOSPOD zapovedio da idete. ¹⁷Uzeo sam one dve ploče i bacio ih iz ruku, razbivši ih vama naočigled. ¹⁸Onda sam se ničice bacio pred GOSPODA. I opet četrdeset dana i četrdeset noći nisam jeo ni pio zbog svih greha koje ste počinili čineći zlo pred GOSPODOM i izazivajući ga na gnev. ¹⁹Bilo me je strah GOSPODNJEG gneva i jarosti, jer je bio toliko gnevan na vas da je hteo da vas zatre. Ali GOSPOD me je opet uslišio. ²⁰GOSPOD je i na Aarona bio silno gnevan i hteo da ga zatre, ali sam se ja tada molio i za Aarona. ²¹Uzeo sam vaše grešno delo – tele koje ste napravili – i spalio ga. Onda sam ga smrvio i samleo u prah, pa sam njegov prah bacio u potok koji teče sa gore.

9:7 „Sećaj se i ne zaboravljaj“ Ova prva dva GLAGOLA (*BDB* 269, *KB* 269, IMPERATIVI *kala*, vidite: Ponovljeni zakoni 5:15; 7:18[dva puta]; 8:2; 9:7,27; 15:15; 16:3,12; 24:9,18,22; 25:17; 32:7 i *BDB* 1013, *KB* 1489, IMPERFEKAT *kala* upotrebljen kao JUSIV, vidite: Ponovljeni zakoni 4:9,23; 6:12; 8:11,14,19[dva puta]; 9:7) treba da pomognu Izraelu da se seti (vidite belešku kod Ponovljenih zakona 7:18) i da ponovo ne zapadne u nedostatak vere u Jahvea, u njegova obećanja i u njegovu silu kao što se nekoliko puta dogodilo tokom Izlaska iz Egipta i lutanja pustinjom.

Mojsije u 8. stihu spominje njihov čin idolopoklonstva i pobune u podnožju gore Horev, kada je Aaron načinio zlatno tele na zahtev naroda!

9:7-8 „kako si u pustinji gnevio GOSPODA“ Neke primere možete videti u sledećim stihovima: Izlazak 16; 32; Brojevi 13-14; 16:21,25.

9:7-22 Ovi stihovi se odnose na Izraelova dela dok je Mojsije bio na gori Horev (tj. Sinaj) i primao Zakon (vidite: Izlazak 32).

9:9 „kamene ploče, ploče Saveza koji je GOSPOD sklopio s vama“ Fraze „kamene ploče“ i „ploče Saveza“ su očigledno podudarne. Vidite Posebnu temu – Savez, kod Ponovljenih zakona 4:13. Na njima su bile Jahveove, a ne Mojsijeve reči. U pitanju je otkrivenje, a ne čovekovo mišljenje ili otkriće.

9:9,11,18 „četrdeset dana“ Ovaj broj je često simbol za dugačak, neodređeni vremenski period koji je duži od lunarnog ciklusa (tj. 28 dana), ali kraći od godišnjeg doba. Od napuštanja gore Horev, (tj. Sinaj) do ulaska u Hanaan prošlo je trideset osam godina.

9:9, 18 „nisam jeo ni pio“ Ovo se odnosi na dva odvojena posta koji su trajali po četrdeset dana, što znači (1) da je Bog učinio čudo održavši Mojsija u životu (vidite: Izlazak 24:18; 34:28) ili (2) da je u pitanju idiom preuveličavanja ograničenog posta (posta bez hrane, ali s vodom).

9:10 „dve kamene ploče“ Pošto je moguće da ovaj događaj prati obrazac hetitskih sizerenskih saveza, možda su u pitanju bila dva potpuna prepisa Zakona. Vidite uvod u knjigu, pod brojem VII.

■ **„ispisane Božijim prstom“** Ovo je idiom za božansko poreklo Deset zapovesti i njihovih objašnjenja (vidite: Izlazak 31:18; 32:15-16; Ponovljeni zakoni 4:13). Vidite Posebnu temu – Bog opisan kao čovek (antropomorfno izražavanje), kod 2:15.

■ **„koje vam je GOSPOD rekao iz ognja na gori“** Ova tema se ponavlja više puta (vidite: Ponovljeni zakoni 4:12,15,33,36; 5:5,22,24,26; 9:10; 10:4). Ova fraza naglašava Božija dela i sadržaj ličnog zavetnog otkrivenja kod gore Horev (tj. Sinaj).

9:12-14 Dok je Mojsije zapisivao svoj razgovor s Bogom na gori Horev (tj. Sinaj), Jahve je upotrebio nekoliko zapovesti:

1. „ustani“, Ponovljeni zakoni 9:12 – *BDB* 877, *KB* 1086, IMPERATIV *kala*
2. „sidi“, Ponovljeni zakoni 9:12 – *BDB* 432, *KB* 434, IMPERATIV *kala*
3. „Daj“, Ponovljeni zakoni 9:14 – *BDB* 951, *KB* 1276, IMPERATIV *hifila*
4. „da ih zatrem“, Ponovljeni zakoni 9:14 – *BDB* 1029, *KB* 1552, IMPERFEKAT *hifila* upotrebljen kao KOHORTATIV
5. „da im izbrišem ime“, Ponovljeni zakoni 9:14 – *BDB* 562, *KB* 567, IMPERFEKAT *kala* upotrebljen kao KOHORTATIV

■ „**jer se tvoj narod, koji si izveo iz Egipta**“ Ovaj GLAGOL (*BDB 422, KB 425, PERFEKAT hifila*) je za Jahvea upotrebljen mnogo puta, ali za Mojsija samo ovde.

■ „**livenog idola**“ Ovo nije bilo idolopoklonstvo, nego fizički prikaz Jahvea, što je bio prekršaj druge zapovesti. Hteli su boga koga mogu da vide i opipaju, kao što su bogovi narodâ u Egiptu i Hanaanu.

9:14 Da li je ovo primer Božijeg gneva ili provera Mojsijevog vođstva (vidite: Ponovljeni zakoni 9, od 25. stiha, Izlazak 32:30-35)?

■ „**da im izbrišem ime pod nebom**“ Ovo je hebrejski idiom (vidite: Ponovljeni zakoni 25:5; Psalam 41:5) za potpuno uništenje Izraela!

9:15 „**sa gore, koja je još plamtela ognjem**“ Plamteći oganj ili jako svetlo bili su simbol Božijeg prisustva (vidite: Ponovljeni zakoni 1:32-33; Isaija 66:15). Vidite Posebnu temu – Vatra, oganj, kod 4:11.

9:16 „**izlili ste sebi idola u obliku teleta**“ Isti GLAGOL (*BDB 793 I, KB 899, PERFEKAT kala*) je upotrebljen u Ponovljenim zakonima 9:12 i 21. Ovde je taj lik nazvan (1) „liveno tele“ (*BDB 722, vidite: Izlazak 32:4,8*), (2) u Ponovljenim zakonima 9:21 „tele“, ali (3) u Ponovljenim zakonima 9:12 „liveni idol“ (vidite: Izlazak 34:17; Levitska 19:4).

9:17 „**razbivši ih vama naočigled**“ Savez je prekršen baš na dan kad ga je Bog zapisao (a razbijene su i ploče na kojima je bio zapisan).

9:19 „**GOSPOD me je opet uslišio**“ Vidite Izlazak 34. Zapazite izvor Mojsijevog straha (*BDB 388, KB 386, PERFEKAT kala*, uporedite s Ponovljenim zakonima 28:60):

1. Jahveov gnev – *BDB 60, vidite: Izlazak 32:12*
2. Jahveova ljutnja – *BDB 404, vidite: Ponovljeni zakoni 29:23*
3. Jahveova jarost – *BDB 893, KB 1124, PERFEKAT kala, vidite: Ponovljeni zakoni 1:34; Levitska 10:6; Brojevi 16:22*
4. „pa će te istrebiti“ – *BDB 1029, KB 1552, KONSTRUKTNI INFINITIV hifila, vidite: Ponovljeni zakoni 6:15; 9:20*

Brojevi 1 i 2 bi mogli biti *endijada* (vidite: *TEV, NET*).

9:20 „**ali sam se ja tada molio i za Aarona**“ Mojsijeva molitva za Aarona nije zabeležena u Izlasku 32.

9:21 Vidite Izlazak 32:20. Zapazite koliko GLAGOLA je upotrebljeno da se opiše šta je Mojsije uradio sa zlatnim teletom, izvorom greha:

1. „spalio ga“, *BDB 926, KB 1358, IMPERFEKAT kala*
2. „smrvio“, *BDB 510, KB 507, IMPERFEKAT kala, vidite: Druga o carevima 18:4; Mihej 1:7*
3. „samleo“, *BDB 377, KB 374, APSOLUTNI INFINITIV kala*
4. „u prah“, *BDB 200, KB 229, PERFEKAT kala*
5. „pa sam njegov prah bacio u potok“, *BDB 1020, KB 1527, IMPERFEKAT hifila*

PONOVLJENI ZAKONI 9:22-24 (SSP)

²²GOSPODA ste gnevili i u Taveri, Masi i Kivrot-Hataavi. ²³A kada vas je GOSPOD slao iz Kadeš-Barnee, rekavši: »Idite i zaposednite zemlju koju vam dajem«, pobunili ste se protiv zapovesti GOSPODA, svoga Boga. Niste mu verovali ni pokoravali mu se. ²⁴Bunite se protiv GOSPODA otkad vas znam.

9:22 „u Taveri“ Ime ovog mesta potiče od igre reči s GLAGOLOM „spaliti“ (BDB 129). To je bilo mesto gde je Jahve ognjem kaznio njihove neprestane pritužbe (vidite: Brojevi 11:1-3,34-35). To mesto se nazivalo oko tri dana severno od gore Horev (tj. Sinaj).

■ **„Masi“** Ovo je još jedno mesto gde je tokom Izlaska iz Egipta nastao sukob između Jahvea i Izraela (vidite: Izlazak 17:7). Ono se obično povezuje s Merivom (vidite: Ponovljeni zakoni 33:8), ali ne uvek (vidite: Ponovljeni zakoni 6:16; 9:2). Ta dva imena zajedno znače „proveravanje (BDB 650 III, vidite: Ponovljeni zakoni 6:16; 9:22; 33:8; Izlazak 17:7; Psalam 95:8) i prepirka“.

■ **„i Kivrot-Hataavi“** Ovo ime znači „grobovi požude“ (BDB 869, vidite: Brojevi 11:31-35). U Brojevima 11 nema zabeleženih kretanja između Taveri i Kivrot-Hataavi, ali ovde, u Ponovljenim zakonima, vidimo da su to dva različita mesta.

9:23 „Idite i zaposednite zemlju“ Oba ova GLAGOLA su IMPERATIVI *kala* i izražavaju Jahveov neposredni govor Izraelu preko Mojsija:

1. „Idite“ – BDB 748, KB 828
2. „zaposednite“ – BDB 439, KB 441

Zapazite još jednom Jahveovu zapovest o tome da Izrael treba da se ponaša u skladu sa svojim verovanjem u Božiju svest i u Božija obećanja. Ali Izrael je umesto vere pokazao neveru:

1. „pobunili ste se protiv zapovesti“ – BDB 598, KB 632, IMPERFEKAT *hifila*, vidite: Brojevi 20:24; 27:14; Ponovljeni zakoni 1:26,43; 9:23; Psalam 107:11
2. „Niste mu verovali“ – BDB 52, KB 63, PERFEKAT *hifila* (Vidite Posebnu temu kod 1:32)
3. „ni pokoravali mu se“ – BDB 1033, KB 1570, PERFEKAT *kala* (ovi PERFEKTI *kala* odražavaju izvršeno stanje). Ovo je upravo suprotno od zavetne poslušnosti i odgovornosti.

■ **„pobunili ste se“** Vidite belešku kod Ponovljenih zakona 1:26.

PONOVLJENI ZAKONI 9:25-29 (SSP)

²⁵Ležao sam ničice pred GOSPODOM četrdeset dana i četrdeset noći, jer je GOSPOD rekao da će vas zatrti. ²⁶Molio sam se GOSPODU i rekao: »Gospode GOSPODE, nemoj da istrebiš svoj narod, svoj posed koji si izbavio svojom velikom silom i moćnom rukom ga izveo iz Egipta. ²⁷Seti se svojih slugu, Avraama, Isaaka i Jakova. Ne obaziri se na tvrdoglavost ovoga naroda, na njegovu opakost i na njegov greh, ²⁸da ne kažu u zemlji iz koje si nas izveo: ,GOSPOD nije mogao da ih uvede u zemlju koju im je obećao, pa ih je, zato što ih mrzi, izveo da ih pomori u pustinji.« ²⁹A oni su tvoj narod, tvoj posed koji si izveo svojom silnom snagom i ispruženom rukom.«

9:25 Mojsije je u svojoj zastupničkoj molitvi upotrebio dva GLAGOLA:

1. „Ležao sam ničice“ – BDB 656, KB 709
  - a. IMPERFEKAT *hitpaela*, Ponovljeni zakoni 9:25
  - b. PERFEKAT *hitpaela*, Ponovljeni zakoni 9:25
2. „Molio sam se“ – Ponovljeni zakoni 9:26 – BDB 813, KB 933, IMPERFEKAT *hitpaela*

9:26-29 Stihovi 26-29 pokazuju tri razloga koja je Mojsije naveo Bogu kao odgovor na pitanje: „Zašto da poštedim Izrael?“:

1. Božija obećanja Avraamu, Isaaku i Jakovu (vidite: Izlazak 32:13)
2. Hanaan će pogrešno razumeti Jahveovu narav
3. Hanaan neće razumeti Jahveovu kaznu nad Izraelom

Taj biblijski pasus sadrži tri GLAGOLA koja izražavaju traženje u molitvi:

1. „nemoj da istrebiš“, Ponovljeni zakoni 9:26 – *BDB 1007, KB 1469, JUSIV hifila*
2. „Seti se“, Ponovljeni zakoni 9:27 – *BDB 269, KB 269, IMPERATIV kala*
3. „Ne obaziri se“ (tj. „ne okreći se“), Ponovljeni zakoni 9:27 – *BDB 815, KB 937, JUSIV kala*

Mojsije se pozvao na Jahveovu narav i na njegov večni naum o otkupljenju izraelskog naroda, i na osnovu toga molio Boga da ne uništi svoj neposlušni zavetni narod. Ulozi su bili veći od samo jednog naroda! Vidite Posebnu temu – Evandeoske predrasude Boba Atlija, kod 4:6.

9:26 Zapazite kako Mojsijeva molitva podseća Jahvea na njegov zavetni odnos sa Izraelom:

1. „Gospode GOSPODE“ (doslovno, „*adon Jahve*“, vidite: Ponovljeni zakoni 3:24. Vidite Posebnu temu – Božija imena, kod 1:3)
2. „svoj narod“ – zavetno zvanje, vidite: Ponovljeni zakoni 9:29
3. „svoj posed“ – zavetni dar, vidite: Ponovljeni zakoni 9:29
4. „koji si izbavio“ – *BDB 804, KB 911, PERFEKAT kala*, zavetni čin milosti (vidite Posebnu temu – Otkupnina, otkupiti, kod 7:8). Jahve ih je izbavio iz ropstva (vidite: Ponovljeni zakoni 7:8; 9:26; 13:5).
5. „izveo iz Egipta“ – *BDB 422, KB 425, PERFEKAT hifila*, zavetno obećanje Avraamu (vidite: Ponovljeni zakoni 9:29; Postanje 15:16-21)

Bog deluje na osnovu svoje prirode! On se drži svog nauma o otkupljenju! Velika nada sveg ljudskog roda jleži u nepromenjivoj, milostivoj, milosrdnoj naravi Jahvea koji je pun ljubavi (npr. Izlazak 34:6; Malahija 3:6). Vidite beleške kod Ponovljenih zakona 4:31 i 10:17.

■ **„moćnom rukom“** Ova fraza i fraza „ispružena ruka“ iz 29. stiha pronađene su u egipatskim tekstovima, gde se odnose na egipatskog cara. Mosije je izabrao ove fraze koje je Izrael čuo i pre, vezano za faraona. Jahve je bio njihov istinski car!

9:27 Zapazite Izraelovu narav:

1. „tvrdoglavost ovoga naroda“ – *BDB 904*, vidite: Ponovljeni zakoni 9:6,7,13,24,27
2. „njegovu opakost“ – *BDB 957*, vidite: Jeremija 14:20; Jezekilj 3:19; 33:12
3. „njegov greh“ – *BDB 308*, vidite: Izlazak 32:30; Ponovljeni zakoni 9:18; Psalam 32:5; 51:5; Poslovice 5:22; 13:6; 14:34; 21:4; 24:9 (Ponovljeni zakoni koriste isti rečnik kao mudraci)

9:28 „da ne kažu u zemlji iz koje si nas izveo“ Bože, poštedi Izrael zbog svog ugleda i nauma o otkupljenju celog sveta. Druga fraza upotrebljena u istom smislu glasi „radi Božijeg imena“ (vidite: Isaija 48:9-11; Jezekilj 20:9,14,22,44; 36:21-23; Danilo 9:17-19).

9:29 „svojom silnom snagom i ispruženom rukom“ Vidite potpuniju belešku kod Ponovljenih zakona 4:34.

PITANJA ZA RAZMATRANJE

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Ova pitanja za razmatranje su data da vam pomognu da razmislite o najvažnijim stavkama ovog dela knjige. Njihov cilj je da vas izazovu na razmišljanje, ali ona nisu sveobuhvatna.

1. Zašto je Bog izabrao Izrael?
2. Da li je 14. stih pravi izraz Božije prirode? Ako nije, šta je u pitanju?
3. Nabrojte i obrazložite tri razloga koja je Mojsije naveo u odgovoru na pitanje „Zašto Jahve ne treba da uništi Izrael?“

PONOVLJENI ZAKONI 10

PODELA NA PASUSE U SAVREMENIM ENGLESKIM PREVODIMA

NKJV	NRSV	TEV	NJB
Drugi par ploča	Iskušenje samopravednosti (9:1-10:11)	Mojsije ponovo prima zapovesti	Kovčeg saveza; izbor Levija
10:1-5	10:1-5	10:1-5	10:1-5
10:6-11	10:6-9 10:10-11	10:6-9 10:10-11	10:6-9 10:10-11
Sušтина Zakona	Šta GOSPOD traži? (10:12-11:32)	Šta Bog zahteva	Obrezanje srca
10:12-22	10:12-22	10:12-22	10:12-13 10:14-22

TREĆI KRUG ČITANJA (vidite str. xix)

PRATITE NAMERU BOGONADAHNUTOG PISCA NA NIVOU PASUSA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Pročitajte celo poglavlje odjednom. Prepoznajte njegove teme. Uporedite svoju podelu po temama s podelama u pet prevoda u tabeli koja je iznad. Podela na pasuse nije bogonadahnutu, ali je ključ za praćenje piščeve namere, a to je srž tumačenja. Svaki pasus ima samo jednu jedinu temu.

1. Prvi pasus
2. Drugi pasus
3. Treći pasus
4. Itd.

PROUČAVANJE REČI I IZRAZA

PONOVLJENI ZAKONI 10:1-5 (SSP)

¹U to vreme mi je GOSPOD rekao: »Iskleši dve kamene ploče kao što su bile one prve, pa se popni k meni na goru. A napravi i drveni kovčeg. ²Na ploče ću napisati reči koje su bile na onim prvim pločama, koje si razbio, a ti ih onda stavi u kovčeg.« ³I ja sam napravio kovčeg od bagremo-

vog drveta i isklesao dve kamene ploče kao što su bile one prve, pa sam se popeo na goru sa te dve ploče u rukama. ⁴GOSPOD je napisao na ove ploče isto što i pre: deset zapovesti koje vam je objavio na gori, iz ognja, onoga dana kada ste se tamo okupili. Onda je GOSPOD dao ploče meni, ⁵a ja sam sišao sa gore i stavio ih u kovčeg koji sam bio napravio. One su još tamo, kao što mi je GOSPOD i zapovedio.

10:1 „na goru“ Ovo se odnosi na goru Horev (tj. Sinaj). Vidite Posebnu temu – Položaj gore Sinaj kod 1:12.

■ Mojsije treba da se pripremi za ovaj drugi susret s Jahveom:

1. „Iskleši dve kamene ploče“ – BDB 820, KB 949, IMPERATIV *kala*, vidite: Izlazak 34:1,4
2. „pa se popni k meni“ – BDB 748, KB 828, IMPERATIV *kala*
3. „napravi i drveni kovčeg“ – BDB 793, KB 889, PERFEKAT *kala*, vidite: Izlazak 25:10

I hetitski savezi su zahtevali da se načine dva prepisa odredbi saveza. Jedan prepis se davao manjem caru, da ga čita svake godine, a drugi se smeštao u hram boga većeg cara. Vidite uvod u knjigu, pod brojem VII.

■ „**napravi i drveni kovčeg**“ Izlazak 37:1 kaže da je Becalel načinio Kovčeg saveza. Raši kaže da detalji o Kovčegu saveza nisu bili dati dok Mojsije nije po drugi put sišao s gore Sinaj. To bi značilo da je Mojsije napravio neki grub kovčeg, a da je Becalel kasnije napravio drugi kovčeg, s više detalja (vidite: Izlazak 25:10-22). U prvi kovčeg, koji je Mojsije napravio brzo, bilo je smešteno samo Deset zapovesti (vidite: Prva o carevima 8:9), a u drugom su bili i Deset zapovesti i uzorak mane i Aaronov propupeli štap. Dobru i kratku raspravu o tome možete naći u knjizi Rolana Devoa (Roland de Vaux) *Ancient Israel: Social Institutions*¹⁵², tom 2, str. 292-303.

10:2 „Na ploče ću napisati“ Jahve je zapisao Zakon, što vidimo u stihu 4 i u Izlasku 34:1. Ipak, Izlazak 34:27 govori o tome da je Mojsije zapisivao. Moguće je da je Bog zapisao Deset zapovesti, ali da je Mojsije zapisao opisne i propisne delove Zakona, koji objašnjavaju i primenjuju Deset zapovesti. Zakon nije nastao pod uticajem Mojsijevog načina razmišljanja, niti pod uticajem njegove kulture, nego mu je izvor sam Bog. Bog je koristio primere iz one kulture i oblike misli koji su Mojsiju bili poznati. Oblik ovog zakona je na mnoge načine sličan vavilonskom zakonu, ali sadržaj je drugačiji.

■ „**stavi u kovčeg**“ Spremanje posebnih spisa pred Boga je bilo često na Bliskom istoku. Egipatska *Knjiga mrtvih* je smeštena u kovčeg pod Totovim nogama, a isto se radilo i s hetitskim sizerenskim savezima iz drugog milenijuma p.n.e. Vidite uvod u knjigu, pod brojem VII.

10:3 „od bagremovog drveta“ To je bilo malo, tvrdo drvo (BDB 1008), smeđe-narandžaste boje, koje raste u pustinji (vidite: Isaija 41:19). To drvo je upotrebljeno za sav nameštaj Šatora sastanka. Ovo je jedino mesto na kom se ova reč pojavljuje van Izlaska.

10:4 „deset zapovesti“ Ovde doslovno stoji „deset reči“ (SPOJ reči BDB 796 i BDB 182). Ovi osnovni zakoni su veoma kratki i izraženi su kao opšta načela. Oni zahtevaju od vernika blizak odnos sa Bogom, i to isključivo s Jahveom (vidite: Ponovljeni zakoni 10:20), odnos koji nalazi svoj odraz u zajedničkom slavljenju i poslušnosti, što zahteva prikladan, saosećajan odnos s drugim članovima saveza (a tako i s onima koji nisu članovi, vidite: Ponovljeni zakoni 10:17-19). Poznavanje Jahvea utiče na celokupni život i na njegove prioritete!

---

152 Drevni Izrael: Društvene ustanove, prim. prev.

■ „na gori, iz ognja“ Ovo se odnosi na Božije prisustvo na gori Horev (tj. Sinaj), što je zabeleženo u Izlasku 19:16-20. Njegovo prisustvo je opisano kao „oganj koji sažiže na vrhu gore“ (vidite: Izlazak 24:17). Ova fraza je nekoliko puta upotrebljena u Ponovljenim zakonima (vidite: Ponovljeni zakoni 4:12,15,33,36; 5:4,24,26).

Oganj (BDB 77) je bio simbol Jahveovog slavnog prisustva:

1. Baklja u Postanju 15:17
2. Gorući grm u Izlasku 3:2
3. Oganj na gori Horev, Izlazak 19:18; Ponovljeni zakoni 4:11,12,15,33,36
4. Šekina – Božije prisustvo u stubu od ognja, Izlazak 13:21,22; 14:24; Brojevi 9:15,16; 14:14; Psalm 78:14
5. Užareno ugljevlje u Jezekiljevom viđenju Jahveovog pokretnog prestola s točkovima, Jezekilj 1:13; 10:2

Stalno se ponavlja da je Deset zapovesti bilo izgovoreno iz ognja (vidite: Ponovljeni zakoni 4:12,15,33; 5:4,22,24,26; 9:10; 10:4). Te zapovesti su bile Božija lična, zavetna otkrivenja, a ne Mojsijeve ideje.

PONOVLJENI ZAKONI 10:6-9 (SSP)

⁶(Izraelci su od izvora Jaakanovaca otišli u Moseru. Tamo je umro Aaron i bio sahranjen, a na mestu sveštenika nasledio ga je njegov sin Eleazar. ⁷Odande su otišli u Gudgodu, a iz Gudgode u Jotvatu, zemlju potokâ koji ne presušuju. ⁸U to vreme je GOSPOD odvojio Levijevo pleme da nosi Kovčeg GOSPODNJEG saveza, da stoji pred GOSPODOM vršeci službu i da blagosilja u njegovo ime, kao što to čini i danas. ⁹Zbog toga Levijevo pleme nema naslednog dela zemlje kao druga plemena. GOSPOD je njegovo nasledstvo, kao što mu je GOSPOD, tvoj Bog, i rekao.)

POSEBNA TEMA – KASNIJI UREDNICI PONOVLJENIH ZAKONA I NJIHOVI DODACI (SPECIAL TOPIC: LATER EDITORIAL ADDITIONS TO DEUTERONOMY)

Mnogi stručnjaci smatraju da su Ponovljeni zakoni 10:6-9 jedan od nekoliko dodataka koje su kasniji urednici dodali Mojsijevim spisima. Iako se ne može dokazati da ovaj sažetak nije iz Mojsijevog doba, jasno je da u njemu postoji nekoliko dodataka kasnijih urednika. Izrael je bio u Egiptu nekoliko vekova, a egipatski pisari su, za razliku od mesopotamskih, imali običaj da osavremenjuju tekstove po svom nahođenju. Mi koji verujemo u bogonadahnutost i zaštićenost Božijeg otkrivenja smatramo da je Sveti Duh vodio ove kasnije urednike i njihove dodatke. Oni ne utiču na najvažnija učenja i ne dovode u pitanje istoričnost okolnog teksta. Mi, savremeni ljudi, prosto moramo priznati da ne znamo

1. vreme,
2. pisca (ili pisce) i
3. metod sastavljanja

Starog zaveta u najranijim fazama. Držimo se pretpostavke da masoretski hebrejski teks (MT) sadrži Božije reči. Vidite knjigu Džona Voltona (John H. Walton) i Brenta Sendija (D. Brent Sandy) *The Lost World of Scripture*¹⁵³ (2013).

Polzin (R. H. Polzin) je u svom eseju „Deuteronomy“¹⁵⁴, koji je objavljen u knjizi *Literary Guide to the Bible*¹⁵⁵, predložio novu teoriju o nekim tekstovima za koje se tvrdi da su ih dodali kasniji

153 Izgubljeni svet Svetog pisma, prim. prev.

154 Ponovljeni zakoni, prim. prev.

155 Književni vodič kroz Sveto pismo, prim. prev.

pisari. On tvrdi da su to zapravo opaske samog pripovedača, a ne kasnijeg urednika, i smatra da se mogu videti u sledećim stihovima: Ponovljeni zakoni 1:1-5; 2:10-12, 20-23; 3:9, 11, 13b-14; 4:4-5:1a; 10:6-7, 9; 27:1a, 9a, 11; 28:69; 29:1; 31:1, 7a, 9-10a, 14a, 14c-16a, 22-23a, 24-25, 30; 32:44-45, 48; 33:1; 34:1-4a, 5-12. Polzin smatra da je pretpostavljeni pripovedač nastupio s autoritetom koji je pouzdan poput Mojsijevog, što priprema pozornicu za „deuteronomističku istoriju“ koja je zabeležena od Knjige Isusa Navina do knjiga o carevima. Ova teorija bi objasnila sličnosti između Petoknjžja i ranih proroka.

U mom „Pregledu Starog zaveta“, koji je objavljen na internetu, nabrojao sam nekoliko dodataka kasnijih urednika:

1. Postanje 12:6; 13:7; 14:14; 21:34; 32:32; 36:31; 47:11
2. Izlazak 11:3; 16:36
3. Brojevi 12:1,3; 13:22; 15:22-23; 21:14-15; od 32:33 nadalje
4. Ponovljeni zakoni 3:14; 27:3,8; 28:58; 29:21,29; 30:10,19; 31:24; 34:6

Za potpunu raspravu o tome ko je napisao Petoknjžje vidite Uvod u Postanje, IV. Pisac, na internet adresi http://www.freebiblecommentary.org/pdf/srb/VOL01AOT_serbian.pdf.

10:6 „od izvora Jaakanovaca otišli u Moseru“ Ove reči (*BDB* 91,122) doslovno znače „izvori sinova Jaakanovih“ (vidite: Brojevi 33:31). Mosera znači „prekorevanje“ (*BDB* 64, moguće je da je u pitanju oblast) bi mogla da bude isto što i gora Hor (vidite: Brojevi 20:22-29; 33:38), mesto gde je Aaron umro. I jedan i drugi naziv se odnose na geografske oblasti izraelskog lutanja.

■ **„Tamo je umro Aaron“** Brojevi 20:27-28 kažu da se to dogodilo na gori Hor. Aaron, poput Mojsija, nije ušao u obećanu zemlju zbog svoje neposlušnosti (vidite: Brojevi 20:8,12).

■ **„Eleazar“** Njegovo ime znači „Bog je pomogao“ (*BDB* 46). On je bio Aaronov treći sin (vidite: Izlazak 6:23). Prva dva sina su mu poginula zato što su olako shvatila Božije zapovesti (vidite: Levitska 10:1-7; Brojevi 3:4). Rabini kažu da su ta prva dva sina, Nadav i Avihu, bili pijani, pošto Levitska 10:9 zaabranjuje upotrebu alkohola sveštenicima koji su na dužnosti.

Prvosvešteničtvo se nasleđivalo u Aaronovoj porodici (vidite: Izlazak 29:9; 40:15; Brojevi 3:5-10; 25:13).

10:7 „u Gudgodu“ Nismo sigurni koje je značenje ovog imena (*BDB* 151). Izgleda da je u pitanju isto mesto kao Hor-hagidgad u Brojevima 33:32. Izrael je tokom putovanja od gore Horev (tj. Sinaj) do Kadeš Barnee taborovao na oba ova mesta.

■ **„u Jotvatu“** Ova reč znači „prijatnost“ (*BDB* 406, verovatno zbog toga što je tamo bilo vode). Izrael je taborovao i na ovom mestu, što se spominje u Brojevima 33:33-34.

10:8 „U to vreme je GOSPOD odvojio Levijevo pleme“ GLAGOL „odvojiti“ (*BDB* 95, *KB* 110, *PERFEKAT hifila*, vidite: Brojevi 8:14; 16:9; Prvi dnevnic 23:13) znači „razdvojiti“. Odvojio ih je iz sledećih razloga:

1. Za posebne obredne službe vezane za Šator sastanaka i kasnije za Hram.
2. Za blagosiljanje naroda (vidite: Ponovljeni zakoni 10:8; Lev.9:22-23; Brojevi 6:22-27).
3. Za presuđivanje u sporovima u narodu (vidite: Ponovljeni zakoni 21:5).
4. Za razlikovanje čistog i nečistog (vidite: Levitska 10:10). Ovaj GLAGOL je podudaran GLAGOLU „izabrati“ (*BDB* 103, *KB* 119, vidite: Ponovljeni zakoni 18:5; 21:5).

Kao što je Izrael trebalo da bude odvojen od drugih naroda (vidite: Levitska 20:24-26; Prva o carevima 8:53; tj. „sveti narod“, vidite: Izlazak 19:6), tako je i Levijevo pleme trebalo da bude odvojeno od ostalih plemena kao Jahveovi posebni obredni služitelji. Izabrani su iz sledećih razloga:

1. Levijevom plemenu su pripadali Mojsije i Aaron;
2. Leviti su zamenili izraelske prvence (vidite: Izlazak 13; Brojevi 3:12; 8:14-19)
3. Leviti su se verno odazvali na Mojsijev poziv da se kazni Izrael (vidite: Izlazak 32:25-29). U Postanju 29:34 Lija je svog trećeg sina nazvala Levije zato što je njen muž nije voleo, a detetovo ime je značilo „Jakov je bio sjedinjen sa mnom“ (BDB 532).

Pošto su bili sveštentičko pleme, imali su sledeće zadatke:

1. Da nose Kovčeg saveza.
2. Da stoje pred Gospodom i da mu služe (tj. da obavljaju sve dužnosti oko Šatora sastanka i kasnije oko Hrama u Jerusalimu, vidite: 18:5; Brojevi 18:1-7).
3. Da blagosiljaju njegovo ime (npr. Brojevi 6:24-27).

Kasnije su se razvili posebni zadaci koji su bili povereni nekim porodicama Levijevog plemena, pa su jedni bili sveštenici, a drugi Leviti. Ipak, u Ponovljenim zakonima su svi Leviti mogli da služe kao sveštenici (uporedite 31:9 i 31:25). Vidite u knjizi *Ancient Israel*¹⁵⁶, Rolan Devo (Roland deVaux), tom 2, str. 358-371.

10:9 „Zbog toga Levijevo pleme nema naslednog dela zemlje“ Levijevo pleme uopšte nije dobilo zemlju, ali je dobilo delove četrdeset osam gradova zajedno s okolnim pašnjacima (vidite: Brojevi 35:1-8; Isus Navin 21).

■ **„GOSPOD je njegovo nasledstvo“** Ovo označava njihovu posebnu ulogu u službi (vidite: Brojevi 18:20; Ponovljeni zakoni 10:9; 18:1,2; Isus Navin 13:33; Jezekilj 44:28)! Ovo divno obećanje Levijevom plemenu postalo je vapaj iz srca svakog istinskog vernika (vidite: Psalam 16:5; 73:23-28; 119:57; 142:5; Tužbalice 3:24).

PONOVLJENI ZAKONI 10:10-11 (SSP)

¹⁰Na gori sam, kao i prvi put, ostao četrdeset dana i četrdeset noći, i GOSPOD me je i ovaj put uslišio – nije vas istrebio. ¹¹»Spremi se«, rekao mi je GOSPOD, »i povedi ovaj narod na put, u zemlju za koju sam se zakleo njihovim praocima da ću im je dati, da uđu u nju i zaposednu je.«

10:10 „Na gori sam, kao i prvi put, ostao četrdeset dana i četrdeset noći“ Vidite Izlazak 34:28 i Ponovljeni zakoni 9:18.

■ **„GOSPOD me je i ovaj put uslišio – nije vas istrebio“** To je bilo zbog Mojsijeve zastupničke službe (vidite: Ponovljeni zakoni 9:25-29; Izlazak 32:9-14).

10:11 Jahve je zapovedio Izraelu da postupi u skladu s primljenim obećanjima o osvajanju obećane zemlje:

1. „Spremi se“ – BDB 877, KB 1086, JEDNINA IMPERATIVA *kala*. U Ponovljenim zakonima 2:13,24 je MNOŽINA koja se odnosi na Izrael, dok je ovde JEDNINA koja se odnosi na Mojsija.
2. „povedi“ – BDB 229, KB 246, JEDNINA IMPERATIVA *kala*, što je značilo „dići tabor i započeti sledeću fazu putovanja“ (vidite: Izlazak 17:1; 40:36,38; Brojevi 10:2,12; 33:1,2). Mojsije je trebalo da predvodi narod.
3. „da uđu“ – BDB 97, KB 112, MNOŽINA IMPERATIVA *kala*, koji ovde možda upotrebljen kao JUSIV
4. „i zaposednu je“ – BDB 439, KB 441, MNOŽINA IMPERFEKTA *kala*, koji ovde možda upotrebljen kao JUSIV

156 Drevni Izrael, prim. prev.

Ovo je bio poziv Izraelu da ispuni zakletvu koju je Jahve dao izraelskim praocima (vidite: Ponovljeni zakoni 1:8; Isus Navin 21:43). Bog koristi ljude kao svoje sredstvo (npr. Izlazak 3:7-12)! U pitanju su njegova sila i cilj, ali njegov zavetni narod mora da deluje u veri i poerenju!

PONOVLJENI ZAKONI 10:12-22 (SSP)

¹²Dakle, Izraele, šta to GOSPOD, tvoj Bog, traži od tebe? Samo da se bojiš GOSPODA, svoga Boga, da činiš sve što on traži¹⁵⁷ i da ga voliš, da služiš GOSPODU, svome Bogu, svim svojim srcem i svom svojom dušom, ¹³i da se držiš GOSPODNJIH zapovesti i uredbi koje ti danas dajem za tvoje dobro. ¹⁴GOSPODU, tvom Bogu, pripada nebo i nebesa nad nebesima, zemlja i sve što je na njoj. ¹⁵Ali GOSPODU omiliše tvoji praoci i on ih zavole, pa je između svih naroda izabrao vas, njihove potomke, kao što je očigledno danas. ¹⁶Zato obrežite svoje neobrezano srce i nemojte više da budete tvrdoglavi. ¹⁷Jer, GOSPOD, vaš Bog, jeste Bog nad bogovima i Gospodar nad gospodarima, Bog velik, silan i strašan, koji nije pristrasan i ne prima mito. ¹⁸On staje u odbranu siročeta i udovice, voli došljaka i daje mu hranu i odeću. ¹⁹Volite došljake, jer ste i sami bili došljaci u Egiptu. ²⁰Boj se GOSPODA, svoga Boga, i služi mu. Drži ga se čvrsto i u njegovo ime se zaklinji. ²¹On je tvoja hvala. On je tvoj Bog, koji je za tebe učinio ona velika i strahotna dela koja si svojim očima video. ²²Kada su tvoji praoci otišli u Egipat, bilo ih je samo sedamdeset, a sada je GOSPOD, tvoj Bog, učinio da te ima kao zvezda na nebu.

10:12-13 Vidite Posebnu temu koja sledi.

POSEBNA TEMA – JAHVEOVI ZAVETNI ZAHTEVI IZRAELU (Ponovljeni zakoni 10:12-13) (SPECIAL TOPIC: YHWH'S COVENANT REQUIREMENTS OF ISRAEL [Deut. 10:12-13])

Jahveovi zahtevi („zahtevati“, *BDB* 981, *KB* 1371, *AKTIVNI PARTICIP kala*) su jasno izrečeni u nizu *GLAGOLA* koji su *KONSTRUKTNI INFINITIVI kala*:

1. „da se bojiš GOSPODA“ – *BDB* 431, *KB* 432, vidite: Ponovljeni zakoni 4:10; 10:12,20
2. „da hodaš svim njegovim putevima“ – *BDB* 229, *KB* 246, vidite: Ponovljeni zakoni 4:29
3. „da ga voliš“ – *BDB* 12, *KB* 17, Ponovljeni zakoni 6:5; 10:15; vidite potpuniju belešku kod Ponovljenih zakona 5:10
4. „da služiš GOSPODU, svome Bogu, svim svojim srcem i svom svojom dušom“ – *BDB* 712, *KB* 773, Ponovljeni zakoni 4:29; 6:5; 10:12; 11:13; 13:3; 26:16; 30:2,6,10
5. „da se držiš GOSPODNJIH zapovesti i uredbi“ – *BDB* 1036, *KB* 1581

Ovaj odlomak je sličan Miheju 6:6-8. Oba odlomka govore o veri koja utiče na svakodnevni život!

10:13 „za tvoje dobro“ Poslušnost donosi blagoslov, a neposlušnost kaznu (vidite: Ponovljeni zakoni 27-29).

10:14 Ovaj stih podrazumeva jednobojstvo, a odnosi se na atmosferu ove planete, na svemir (zvezdani pokrov) i na Božiji presto (tri neba).

10:15 Zapazite podudarne načine na koje se opisuje da je Jahve izabrao Izrael da bude njegov poseban narod (tj. „između svih naroda“, vidite: Izlazak 19:5-6; Ponovljeni zakoni 7:6; 14:2):

1. „GOSPODU omiliše tvoji praoci“ – *BDB* 365 I, *KB* 362, *PERFEKAT kala*, vidite: Ponovljeni zakoni 7:7. U Ponovljenim zakonima 4:37 je upotrebljena druga reč za ljubav (*BDB* 12, *KB* 17).

157 *činiš sve što on traži* Doslovno: hodaš svim njegovim putevima (napomena iz SSP-a, prim. prev.)

2. „izabrao vas, njihove potomke“ – *BDB 103, KB 119, IMPERFEKAT kala*, vidite: Ponovljeni zakoni 4:37.

■ „kako što je očigledno danas“ Vidite beleške kod Ponovljenih zakona 3:14.

10:16 Izrael je na Jahveov izbor trebalo da se odazove na sledeće načine:

1. „obrežite svoje neobrezano srce“ – *BDB 557, KB 555, PERFEKAT kala*. Ovo je metafora za otvorenost prema Bogu (vidite: Levitska 26:41; Ponovljeni zakoni 10:16; 30:6; Jeremija 4:4; 9:25-26). Izražena je na nekoliko načina:
  - a. Obrežite svoje telo – Postanje 17:14 (znak saveza)
  - b. Obrežite svoje usne – idiom u Izlasku 6:12,30
  - c. Obrežite svoje uši – Jeremija 6:10
  - d. Odnosi se na pravo srce, a ne samo na obrezanje tela – 30:6; Jeremija 4:4; 9:25-26; Jezekilj 44:9; Rimljanima 2:28-29
2. „i nemojte više da budete tvrdoglavi“ – *BDB 904, KB 1151, IMPERFEKAT hifila*, vidite: Ponovljeni zakoni 9:6,7,13,24,27; 31:27. Vidite beleške kod Ponovljenih zakona 2:30.

10:17 Zapazite reči veličanja koje su upotrebljene za Jahvea:

1. Bog bogova – *BDB 43*, vidite: Psalam 136:2
2. Gospodar gospodara – *BDB 10*, vidite: Psalam 136:3
3. Velik Bog – *BDB 152*, vidite: Ponovljeni zakoni 3:24; 5:24; 9:26; 11:2; 32:3; Nemija 1:5; 9:32
4. Silan Bog – *BDB 150*, vidite: Nemija 9:32; Psalam 24:8; Isaija 10:21
5. Strašan Bog – *BDB 431, KB 432, PARTICIP nifala*, vidite: Ponovljeni zakoni 7:21; Nemija 1:5; 9:32

■ „nije pristrasan“ Ova hebrejska fraza znači „koji ne podiže lica“ (SPOJ GLAGOLA *BDB 669, KB 724* u IMPERFEKTU *kala* i reči *BDB 815*). Ovaj izraz se često koristio za sudije (vidite: Ponovljeni zakoni 1:17; 16:19; 24:17; Levitska 19:15), a znači da Bog pošteno sudi (vidite: Ponovljeni zakoni 10:17; Drugi dnevnik 19:7).

■ „i ne prima mito“ Jahveova narav je opisana ljudskim pravosudnim izrazima (vidite: Ponovljeni zakoni 10:18-19). Ova fraza je često povezana s prethodnom.

10:18-19 Zapazite kako se Božije pravosudne osobine iz 18. stiha pokazuju u praksi:

1. „On staje u odbranu“ (*BDB 793 I, KB 889, PARTICIP kala*):
  - a. Siročeta
  - b. Udovice (vidite: Ponovljeni zakoni 24:17; 26:12-13; 27:19; Psalam 68:4-5)
2. „voli“ (*BDB 12, KB 17, PARTICIP kala*) došljaka i daje mu“ (*BDB 678, KB 733, KONSTRUKTNI INFINITIV kala*):
  - a. Hranu
  - b. Odeću

Izraelcima je bilo zapovedeno da rade to isto iz dva razloga:

1. To odražava narav njihovog Boga (Ponovljeni zakoni 10:17; Isaija 58:6-7,10).
2. Znaju kako je kad se prema vama postupa nepravično (Ponovljeni zakoni 10:19; 24:18,22; Izlask 22:21; 23:9).

Izlazak 22:22-23 spominje i da će Bog čuti molitve tih društveno nemoćnih i zauzeti se za njih (vidite: Psalam 146:9; Malahija 3:5; to će činiti i Pomazanik, vidite: Isaija 11:4).

10:20 Kao što su Božiji zahtevi u Ponovljenim zakonima 10:12-13 bili izloženi pomoću nekoliko KONSTRUKTIVNIH INFINITIVA, ovde su ponovo izloženi kao GLAGOLI u IMPERFEKTU *kala*:

1. „Boj se GOSPODA“ – BDB 431, KB 432, vidite: Ponovljeni zakoni 5:29; 6:13; 13:4
2. „služi mu“ – BDB 712, KB 773, vidite: Ponovljeni zakoni 13:4
3. „Drži ga se“ – BDB 179, KB 209, vidite: Ponovljeni zakoni 11:22; 13:4
4. „u njegovo ime se zaklinji“ – BDB 989, KB 1396, vidite: Ponovljeni zakoni 5:11; 6:13. Vidite potpuniju belešku kod Ponovljenih zakona 5:11.

Svi ovi izrazi se odnose na ispravne pobude i postupke za služenje Bogu.

10:21 „On je tvoja hvala“ Jezik Ponovljenih zakona je u mnogome sličan jeziku mudrosne književnosti. Ova fraza se pojavljuje u Psalmu 109:1. Ovde nema GLAGOLA, ni u ovoj frazi ni u sledećoj. To su snažna potvrđenja da Jahveova dela otkupljenja tokom Izlaska iz Egipta i lutanja pustinjom jesu dostojna hvale:

1. Njihova hvala (BDB 239)
2. Njihov Elohim (BDB 43)

■ **„koji je za tebe učinio ona velika i strahotna dela koja si svojim očima video“** Ovo se odnosi na Jahveova dela i staranje tokom Izlaska iz Egipta i razdoblja lutanja pustinjom (vidite: Ponovljeni zakoni 11:2), koja će se ponoviti tokom osvajanja obećane zemlje!

10:22 „bilo ih je samo sedamdeset“ Sedamdeset je okrugao broj koji je ovde upotrebljen za ljude. Vidite Postanje 46:27 i Izlazak 1:5.

U jednom prepisu Izlaska 1:5, koji je pronađen u Kumranu (među spisima s Mrtvog mora), stoji broj sedamdeset pet, što se poklapa s Delima apostolskim 7:14-15. Dobru i kratku raspravu o brojevima u Svetom pismu možete videti u knjizi *Hard Sayings of the Bible*¹⁵⁸, str. 521 ili kod Glisona Arčera (Gleason L. Archer), *Encyclopedia of Bible Difficulties*¹⁵⁹, str. 378-379.

■ **„kao zvezda na nebu“** Ovo je ispunjenje Božijeg obećanja Avraamu. Vidite potpuniju belešku kod Ponovljenih zakona 1:10.

PITANJA ZA RAZMATRANJE

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Ova pitanja za razmatranje su data da vam pomognu da razmislite o najvažnijim stavkama ovog dela knjige. Njihov cilj je da vas izazovu na razmišljanje, ali ona nisu sveobuhvatna.

1. Koja je svrha Božijeg zakona (u starozavetnom smislu)?
2. Da li ovo poglavlje odražava jednoboštvo? Gde i kako?
3. Kako Ponovljeni zakoni izražavaju Božiju ljubav prema ljudskom rodu?

158 Teški delovi Biblije, prim. prev.

159 Enciklopedija biblijskih teškoća, prim. prev.

PONOVLJENI ZAKONI 11

PODELA NA PASUSE U SAVREMENIM ENGLESKIM PREVODIMA

NKJV	NRSV	TEV	NJB
Nagrada za ljubav i poslušnost	Šta GOSPOD traži (10:12-11:32)	Gospodnja veličina	Izraelova iskustva iz prošlosti
11:1-7	11:1-7	11:1-7	11:1-7
		Blagoslovi obećane zemlje	Obećanja i upozorenja
11:8-12	11:8-12	11:8-12	11:8-9
			11:10-17
11:13-17	11:13-17	11:13-17	Zaključak
11:18-21	11:18-21	11:18-21	11:18-21
11:22-25	11:22-25	11:22-25	11:22-25
11:26-32	11:26-28	11:26-32	11:26-32
	11:29-30		
	11:31-32		

TREĆI KRUG ČITANJA (vidite str. xix)

PRATITE NAMERU BOGONADAHNUTOG PISCA NA NIVOU PASUSA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Pročitajte celo poglavlje odjednom. Prepoznajte njegove teme. Uporedite svoju podelu po temama s podelama u pet prevoda u tabeli koja je iznad. Podela na pasuse nije bogonadahnutu, ali je ključ za praćenje piščeve namere, a to je srž tumačenja. Svaki pasus ima samo jednu jedinu temu.

1. Prvi pasus
2. Drugi pasus
3. Treći pasus
4. Itd.

PONOVLJENI ZAKONI 11:1-7 (SSP)

¹Voli GOSPODA, svoga Boga, i uvek se drži onoga što traži, njegovih uredbi, njegovih zakona i njegovih zapovesti. ²Zapamtite danas da ste vi, a ne vaša deca, videli i iskusili stegu GOSPODA, svoga Boga, njegovo veličanstvo, njegovu moćnu ruku, njegovu ispruženu desnicu, ³znamenja i dela koja je učinio usred Egipta, na faraonu, caru Egipta, i po svoj njegovoj zemlji. ⁴Videli ste šta je učinio sa egipatskom vojskom, njenim konjima i bornim kolima – kako ih je poklopio vodama Crvenog mora dok su vas gonili i kako ih je zauvek uništio. ⁵Videli ste šta je činio za vas u pustinji dok niste stigli na ovo mesto. ⁶Videli ste šta je učinio sa Datanom i Aviramom, sinovima Eliava Ruvimovca, kada je zemlja otvorila svoja usta usred celog Izraela i progutala njih, njihove ukućane, njihove šatore i sve živo što su imali. ⁷Svojim očima ste videli sva ta velika dela koja je GOSPOD učinio.

11:1 Zapazite kako su ova dva GLAGOLA u ovom stihu povezana i teološki podudarna. Jedan treba da proističe iz drugog!

1. „Voli GOSPODA“ – *BDB 12, KB 17, PERFEKAT kala*, vidite: Ponovljeni zakoni 11:13,22. Vidite potpuniju belešku kod Ponovljenih zakona 5:10.

2. „uvek se drži onoga što traži“ – *BDB 1036, KB 1581, PERFEKAT kala*

Ovde su ponovljene iste reči kao u 6:2,4-5 i 10:12. Ljubav je i delo (poslušnost) i osećanje („svim svojim srcem, svom svojom dušom i svom svojom snagom“, vidite: Ponovljeni zakoni 13:3)

■ „onoga što traži, njegovih uredbi, njegovih zakona i njegovih zapovesti“ Vidite Posebnu temu kod Ponovljenih zakona 4:1.

11:2 „Zapamtite danas da ste vi, a ne vaša deca“ Mojsije se obraćao onima koji su bili očevici (Levitima i ljudima koji su u ono vreme još bili deca nedorasla za vojsku, mlađa od 20 godina, vidite: Ponovljeni zakoni 1:6,9,14; 5:2,5; 11:2,7) događajâ koji su se odigrali tokom Izlaska iz Egipta i lutanja pustinjom (vidite: Ponovljeni zakoni 4:34; 7:19).

■ „iskusili“ Vidite potpuniju belešku kod Ponovljenih zakona 4:35.

■ „stegu GOSPODA“ Božija stega (*BDB 416*) je pozitivna (Ponovljeni zakoni 11:3) i negativna (Ponovljeni zakoni 11:6). Odgajanje dece je svojstveno našem Bogu Ocu (vidite: Jevrejima 12:5-13). To je još jedan mudrosni izraz koji se tako često koristi u Poslovicama.

■ „njegovo veličanstvo“ Vidite beleške kod Ponovljenih zakona 10:17 i 4:31.

■ „njegovu moćnu ruku, njegovu ispruženu desnicu“ Ovo su čovekolike fraze koje označavaju Božiju silu (vidite: Ponovljeni zakoni 4:34; 5:15; 6:21; 9:29). Vidite beleške kod Ponovljenih zakona 4:34.

11:4 „poklopio vodama Crvenog mora“ Hebrejska reč koja je ovde upotrebljena znači „more trske“ (SPOJ reči *BDB 410 i 693 I*). Vidite Posebnu temu kod 1:40. Reč prevedena kao „poklopiti“ doslovno znači „teći preko njihovih lica“ (*BDB 847, KB 1012, PERFEKAT hifila*, vidite: Izlazak 14:23-31), što je idiom za davljenje.

11:5 Ovo je podsetnik na Božije natprirodno staranje tokom lutanja pustinjom. Vidite potpuniju belešku kod Ponovljenih zakona 8:4.

11:6 „sa Datanom i Aviramom“ Vidite sledeće odlomke: Brojevi 16:1-35; 26:9-10; Psalam 106:16-18.

■ „usred celog Izraela“ Vidite Posebnu temu kod 1:1.

PONOVLJENI ZAKONI 11:8-12 (SSP)

⁸Držite se [NASB – stoga] svih zapovesti koje vam danas dajem, da biste imali snage da uđete i zaposednete zemlju u koju preko reke Jordan idete da je zaposednete ⁹i da biste dugo živeli u zemlji za koju se GOSPOD zakleo vašim praocima da će je dati njima i njihovim potomcima, zemlju kojom teče med i mleko. ¹⁰Zemlja u koju ulaziš da je zaposedneš nije kao Egipat, odakle ste došli, gde si sejao seme i mukotrпно ga zalivao [NASB – zalivao ga svojim stopalom] kao što se zaliva vrt s povrćem. ¹¹Nego, zemlja u koju preko Jordana idete da je zaposednete, zemlja je planina i dolina koja se natapa kišom sa neba. ¹²O toj zemlji stara se GOSPOD, tvoj Bog. Pogled mu je neprestano na njoj, od početka do kraja godine.

11:8 „stoga“ Ova reč se odnosi na sve istorijske odjeke koje nalazimo u 11. poglavlju, a možda i na neke ranije. Velik deo Ponovljenih zakona je sve do ovog odlomka stalno ponavljao ista upozorenja.

11:9 „da biste dugo živeli u zemlji“ Uporedite Ponovljene zakone 11:21 s Ponovljenim zakonima 5:16. Ovo nije obećanje pojedincima da će dugo živeti, nego obećanje celom narodu da će im društvo biti stabilno ako svojim načinom života bude poštovalo Božiji zakon (vidite: Ponovljeni zakoni 4:1; 8:1), uključujući i poštovanje u porodici (vidite: Ponovljeni zakoni 4:40; 5:16,33; 6:2). Vidite potpuniju belešku kod Ponovljenih zakona 4:40.

■ „za koju se GOSPOD zakleo vašim praocima da će je dati njima“ Vidite Posebnu temu – Zavetna obećanja izraelskim praocima, kod 9:5.

■ „zemlju kojom teče med i mleko“ Ovo nije samo fizički opis područja Palestine, nego i njegov tehnički naziv u ugaritskim i egipatskim spisima. Vidite beleške kod Ponovljenih zakona 6:3.

11:10 „nije kao Egipat“ Poljoprivredna proizvodnja je u Egiptu bila prilično drugačija nego u Palestini. Palestina je imala sezonske kiše (vidite: 11. stih), a Egipat je zavisio od navodnjavanja iz Nila i od godišnjih poplava.

■ „zalivao ga svojim stopalom“ Ovo se verovatno odnosi na (1) sistem za navodnjavanje u kom bi polje bilo poplavljeno, a zatim se stopalom otvarala rupa u nasipu da bi voda istekla ili (2) za spravu koja se koristila za navodnjavanje.

11:11 „zemlja ... koja se natapa kišom sa neba“ Za pustinjske narode nema većeg blagoslova od dobre, redovne vode (vidite: Ponovljeni zakoni 8:7-9). Ova dobra zemlja je uslovljena poslušnošću savezu (vidite: Ponovljeni zakoni 11:16-17; Levitska 26:14-20; Ponovljeni zakoni 28:12,23-24; Prva o carevima 8:35; 17:1; Drugi dnevnicima 7:11-14; Isaija 5:6; Jeremija 14; Amos 4:7-8).

11:12 „GOSPOD, tvoj Bog. Pogled mu je neprestano na njoj“ Ovo je čovekolik opis Gospoda, kao u 11:2, a označava njegovo posebno staranje za obećanu zemlju i njegovo prisustvo u njoj. Vidite Posebnu temu kod 2:15.

PONOVLJENI ZAKONI 11:13-17 (SSP)

¹³Ako se, dakle, potpuno pokorite zapovestima koje vam danas dajem – da volite GOSPODA, svoga Boga, i da mu služite svim svojim srcem i svom svojom dušom – ¹⁴»slaću [NASB – slaće] na vašu zemlju kišu u pravo vreme, i u jesen i u proleće [NASB – ranu i poznu], pa ćeš moći da sakupljaš svoje žito, mlado vino i ulje, ¹⁵i dawaću da na tvojim poljima raste trava za tvoja goveda. Tako ćeš jesti i biti sit.« ¹⁶Pazite da ne budete zavedeni, pa se okrenete i služite drugim bogovima i klanjate im se. ¹⁷Tada bi GOSPOD planuo gnevom na vas. Zatvorio bi nebo da ne pada kiša, zemlja ne bi davala svoj rod i brzo biste nestali sa dobre zemlje koju vam GOSPOD daje.

11:13 Zapazite uslovnu („ako se“, *BDB* 49, vidite: Ponovljeni zakoni 11:22; i „pokorite“ *BDB* 1033, *KB* 1570, APSOLUTNI INFINITIV *kala* i IMPERFEKAT *kala* istog korena, čime se postiže naglasak i izražava značenje „poslušati u smislu učiniti“!) prirodu Jahveovih blagoslova:

1. „da volite“ – *BDB* 12, *KB* 17, KONSTRUKTNI INFINITIV *kala*
2. „da mu služite“ – *BDB* 712, *KB* 773, KONSTRUKTNI INFINITIV *kala*. Uvaj koren u arapskom jeziku znači klanjati se Bogu i biti mu poslušan, vidite: Izlazak 3:12; 4:3; 7:16; 8:1
3. „svim svojim srcem i svom svojom dušom“, vidite: Ponovljeni zakoni 4:29; 6:5; i posebno 10:12.

Mojsije često ponavlja ovaj podsticaj da bi ga istakao.

■ „**srcem**“ Reč „srce“ je za drevne Jevreje označavala um, nameru, razum i pobude neke osobe. Vidite Posebnu temu kod 2:30.

■ „**dušom**“ Ova reč znači „Bogom dana životna sila“ (*BDB* 659), a u Postanju se koristila i za ljude i za životinje.

11:14 „slaću [NASB – slaće] na vašu zemlju kišu“ Reč „slaće“ (*BDB* 678, *KB* 733) se odnosi na Jahveove zavetne blagoslove i prokletstva:

1. Ponovljeni zakoni 11:9	–	KONSTRUKTNI INFINITIV <i>kala</i> (blagoslov)
2. Ponovljeni zakoni 11:14	–	PERFEKAT <i>kala</i> (blagoslov)
3. Ponovljeni zakoni 11:15	–	PERFEKAT <i>kala</i> (blagoslov)
4. Ponovljeni zakoni 11:17	–	IMPERFEKAT <i>kala</i> (prokletstvo)
5. Ponovljeni zakoni 11:17	–	PERFEKAT <i>kala</i> (prokletstvo)
6. Ponovljeni zakoni 11:21	–	KONSTRUKTNI INFINITIV <i>kala</i> (blagoslov)
7. Ponovljeni zakoni 11:25	–	IMPERFEKAT <i>kala</i> (blagoslov)
8. Ponovljeni zakoni 11:26	–	PARTICIP <i>kala</i> (blagoslov/prokletstvo)
9. Ponovljeni zakoni 11:29	–	PERFEKAT <i>kala</i> (blagoslov/prokletstvo)
10. Ponovljeni zakoni 11:31	–	PARTICIP <i>kala</i> (blagoslov)
11. Ponovljeni zakoni 11:32	–	PARTICIP <i>kala</i> (blagoslov/prokletstvo)

Jahve želi da blagoslovi, ali Izraelova poslušnost savezu određuje Božiju reakciju (blagoslov ili prokletstvo, vidite poglavlja 27-29).

Bog je odvojen od prirode, ali ipak upravlja njome i koristi je da se otkrije ljudskom rodu (vidite: Ponovljeni zakoni 27-28; Psalam 19:1-6; Rimljanima 1:19-25; 2:14-15).

■ „**ranu**“ Palestina ima dva razdoblja kiše tokom godine. Rane kiše (za sađenje) padaju u oktobru i novembru (*BDB* 435, vidite: Jeremija 5:24; Osija 6:2; Joil 2:23).

■ „**i poznu**“ Pozne kiše (za sazrevanje useva) padaju od februara do aprila (*BDB* 545, vidite: Jeremija 3:3; Joil 2:23). U drugim delovima godine jedini izvor vlage je jaka rosa. Pozne kiše se u Osiji 6:3 koriste kao slika za duhovnu obnovu.

■ „**svoje žito, mlado vino i ulje**“ Ove namirnice su redovno koristili u ishrani (vidite: Ponovljeni zakoni 7:13).

11:15 „za tvoja goveda“ Reč prevedena kao „goveda“ (*BDB* 96) se odnosi na sledeće:

1. Sva živa bića sem čoveka, Postanje 8:1; Izlazak 9:9,10,22
2. Domaće životinje, Postanje 47:17; Izlazak 20:10; Levitska 19:19; 26:22; Brojevi 3:41,45; Ponovljeni zakoni 2:35

■ „**Tako ćeš jesti i biti sit**“ Ovaj izraz sadrži obećanje koje se u Ponovljenim zakonima pojavljuje više puta (vidite: Ponovljeni zakoni 6:11; 8:10; 11:15; 14:29). Sastoji se iz dva GLAGOLA:

1. „jesti“ – *BDB* 37, *KB* 46, PERFEKAT *kala*
2. „biti sit“ – *BDB* 959, *KB* 1302, PERFEKAT *kala*

11:16-17 Ovi stihovi su upozorenje („Pazite“, *BDB* 1036, *KB* 1581, IMPERATIV *nifala*, vidite: Ponovljeni zakoni 4:9,15,23; 6:12; 8:11; 11:16; 12:13,19,28,30; 15:9; 24:8, vidite belešku kod Ponovljenih zakona 6:12) o idolopoklonstvu i njegovim posledicama.

POSEBNA TEMA – POSLEDICE IDOLOPOKLONSTVA (vidite Ponovljene zakone 11:16-17)
(SPECIAL TOPIC: CONSEQUENCES OF IDOLATRY)

A. „Pazite da ne budete zavedeni“ – *BDB* 834, *KB* 984, IMPERFEKAT *kala*, vidite: Jov 31:27

1. „pa se okrenete“ – *BDB* 693, *KB* 747, PERFEKAT *kala*, vidite: Izlazak 32:8; 9:12; 17:11,17; Jeremija 5:23
2. „i služite drugim bogovima“ – *BDB* 712, *KB* 773, PERFEKAT *kala*, vidite: Ponovljeni zakoni 7:4,26; 8:19; 11:16; 13:6,13; 17:3; 28:14,36,64; 29:26; 30:17; 31:20; Isus Navin 23:16; 24:2,16; Jeremija 11:10; 13:10; 16:11,13; 22:9; 25:6; 35:15
3. „i klanjate im se“ – *BDB* 1005, *KB* 295, *hitpael* (Ovens [Owens], str. 805) i *hištafel* (*OTPG*, str. 146)

Izrael je očigledno imao sklonost ka čestom padanju u idolopoklonstvo! Posledice idolopoklonstva su bile ozbiljne.

B. „Tada bi GOSPOD planuo gnevom na vas“ – *BDB* 354, *KB* 351, PERFEKAT *kala*, vidite: Izlazak 4:14; 22:24; 32:10; Brojevi 11:1,10; 12:9; 32:10; Ponovljeni zakoni 6:15; 7:4; 11:17; 29:27; Isus Navin 23:11

1. „Zatvorio bi nebo da ne pada kiša“ – ovo spada u prokletstva za neposlušnost savezu, vidite: Ponovljeni zakoni 28:24; Drugi dnevnic 6:26-28; 7:13
2. „zemlja ne bi davala svoj rod“ – posledice nedostatka kiše

C. „i brzo biste nestali sa dobre zemlje“ – *BDB* 1, *KB* 2, PERFEKAT *kala*, vidite: Ponovljeni zakoni 4:26; 7:4; 8:19,20; 28:20,22; 30:18; Isus Navin 23:13,16

Nema srednje mogućnosti! Bog očekuje potpunu vernost svom savezu ili smatra da je čovek izneverio. Pali ljudski rod ne može stalno da bude poslušan na tom nivou (vidite: Isus Navin 24:19) i stoga

je postojala, a i dalje postoji, potreba za novim savezom koji je zasnovan na Božijoj milosti i na njegovim delima (vidite: Jeremija 31:31-34; Jezekilj 36:22-38; Rimljanima 3:9-18,23; Galaćanima 3)!

PONOVLJENI ZAKONI 11:18-25 (SSP)

18 Utisnite ove moje reči u svoje srce i svoju dušu. Privežite ih sebi na ruku i nosite ih na čelu kao znak. **19** Učite o njima svoju decu. Govorite o njima kada sedite u kući i kada idete putem, kada ležete i kada ustajete. **20** Ispiši ih na dovracima svoje kuće i na svojoj kapiji, **21** da biste vi i vaša deca dugo živeli u zemlji za koju se GOSPOD zakleo da će je dati vašim praocima – sve dok traje nebo nad zemljom. **22** Ako se budete čvrsto držali svih ovih zapovesti koje vam dajem da ih izvršavate – da volite GOSPODA, svoga Boga, da činite sve što on traži¹⁶⁰ i da ga se čvrsto držite – **23** GOSPOD će sve ove narode isterati ispred vas i vi ćete oduzeti posed narodima većim i jačim od sebe. **24** Svako mesto na koje stupite nogom biće vaše. Vaše područje će se prostirati od pustinje do Libana, i od reke Eufrat do Zapadnog mora¹⁶¹. **25** Niko neće moći da vam se odupre. GOSPOD, vaš Bog, raširiće užas i strah od vas po celoj zemlji, kud god budete išli, kao što vam je obećao.

11:18-20 Ovi stihovi ponavljaju reči iz Ponovljenih zakona 6:6-9 i treba u verne da urežu svest o tome da je potrebno da žive u svetlu Božijih reči!

■ „Utisnite ove moje reči“ Ovo je rečeno u prenesenom smislu, *BDB* 962, *KB* 1321, *PERFEKAT kala*, vidite: Ponovljeni zakoni 32:46. Isto značenje imaju i metafore u Ponovljenim zakonima 6:8 i Izlasku 13:9,16. Neka ti Božija reč uvek bude u mislima. U njenom svetlu razmisli o svakom svom postupku!

11:19 „Učite o njima svoju decu“ Vidite beleške kod Ponovljenih zakona 4:9.

11:20 „Ispiši ih“ Neki stručnjaci su u prošlosti sumnjali da su Mojsije i tadašnji Izraelci bili pismeni, ali arheološki dokazi su se umnožili i to danas više niko ne smatra. Vidite „The Question of Israelite Literacy“¹⁶² u *Approaches to the Bible*¹⁶³, tom 2, str. 142-53 (izdavač: *Biblical Archaeology Society*¹⁶⁴, 1995).

11:21

NASB „sve dok nebo ostane nad zemljom“
NKJV „kao što su dani neba nad zemljom“
NRSV „sve dok je nebo nad zemljom“
TEV, NJB „sve dok ima neba nad zemljom“

Ova izjava je podudarna izrazu „trajna uredba“ (npr. Izlazak 12:14,17,24,25; 13:10). To je metafora trajnosti.

11:22 Ovde se ponavljaju uslovna priroda saveza (vidite: Ponovljeni zakoni 11:13) i njegovi zahtevi:

1. Ovaj uslov je sličan 13. stihu, ali donekle različit:
  - a. „Ako se“, *BDB* 49
  - b. „budete ... držali“, *BDB* 1036, *KB* 1581, *GLAGOL* u *APSOLUTNOM INFINITIVU kala* i *IMPERFEKTU kala* (gramatička konstrukcija upotrebljena radi naglaska)

160 *činite sve što on traži* Doslovno: hodate svim njegovim putevima (napomena iz SSP-a, prim. prev.)

161 *Zapadnog mora* To jest: Sredozemnog mora (napomena iz SSP-a, prim. prev.)

162 Pitanje pismenosti Izraelaca, prim. prev.

163 Pristupi Bibliji, prim. prev.

164 Biblijsko arheološko društvo, prim. prev.

2. Zahtevi (niz KONSTRUKTNIH INFINITIVA *kala*, kao u Ponovljenim zakonima 11:13):
  - a. „da činite“ – BDB 793, KB 889
  - b. „da volite“ – BDB 12, KB 17
  - c. „da hodate“ – BDB 229, KB 246, vidite: Ponovljeni zakoni 8:6
  - d. „da ga se čvrsto držite“ – BDB 179, KB 209, vidite: Ponovljeni zakoni 10:20; 13:4

11:23-25 Ovo su obećane posledice (tj. „kao što vam je obećao“, Ponovljeni zakoni 11:25) uslovljenog saveza:

1. „GOSPOD će sve ove narode isterati ispred vas“, Ponovljeni zakoni 11:23, BDB 439, KB 441, PERFEKAT *hifila*, vidite: Izlazak 34:24; Brojevi 32:21; Ponovljeni zakoni 4:37-38; 9:4-5; Isus Navin 23:5,13
  2. „vi ćete oduzeti posed narodima većim i jačim od sebe“, Ponovljeni zakoni 11:23, BDB 439, KB 441, PERFEKAT *kala*, vidite: Ponovljeni zakoni 7:17; 9:3; Brojevi 33:52
  3. „Svako mesto na koje stupite nogom biće vaše“, Ponovljeni zakoni 11:24, BDB 201, KB 231, IMPERFEKAT *kala*, vidite: Isus Navin 1:3. Njihove granice su opisane u sledećim stihovima: Postanje 15:18; Izlazak 23:31; Ponovljeni zakoni 1:7; 3:12-17; Isus Navin 1:1-4; 13:8-12
  4. „Niko neće moći da vam se odupre“, Ponovljeni zakoni 11:25, BDB 426, KB 427, IMPERFEKAT *hitpaela*, vidite: Ponovljeni zakoni 7:24; Isus Navin 1:5; 10:8; 23:9
  5. „GOSPOD, vaš Bog, raširiće“, BDB 678, KB 733, IMPERFEKAT *kala*
    - a. „užas“ – BDB 808, vidite: Ponovljeni zakoni 2:25
    - b. „strah“ – BDB 432, vidite: Postanje 9:2
- Ista istina je izrečena drugim rečima u Izlasku 23:27 i Isusu Navinu 2:9.

11:24 Potpunije beleške o granicama obećane zemlje možete naći kod 1:8.

PONOVLJENI ZAKONI 11:26-28 (SSP)

²⁶Evo, stavljam pred vas danas blagoslov i prokletstvo. ²⁷Blagoslov – ako se budete pokoravali zapovestima GOSPODA, svoga Boga, koje vam danas dajem. ²⁸Prokletstvo – ako se ne budete pokoravali zapovestima GOSPODA, svoga Boga, i okrenete se od puta kojim vam danas zapovedam da idete, pa pođete za drugim bogovima, koje niste poznavali.

11:26-28 Ovi stihovi dalje govore o posledicama uslovljenog saveza između Jahvea i njegovog naroda. One su obrazložene u Ponovljenim zakonima 27-29. Ovi stihovi objašnjavaju velik deo istorije Jevreja.

Ovaj pasus počinje čestom rečju za skretanje pažnje, „Evo“ – BDB 906, KB 1157, IMPERATIV *kala*, vidite: Ponovljeni zakoni 1:8,21; 2:24; 4:5; 11:26; 30:15; 32:39. Reč „danas“ (BDB 398) ovde služi za podsticanje odlučnog, trenutnog delovanja (vidite: Ponovljeni zakoni 4:39).

1. „Blagoslov“ – BDB 139
  - a. „ako se budete pokoravali“ – BDB 1033, KB 1570, IMPERFEKAT *kala*, „poslušati u smislu učiniti“; uporedite zapovesti u sledećim stihovima: Ponovljeni zakoni 4:1; 5:1; 6:3,4; 9:1; 20:3; 27:10; 33:7; a uslove u sledećim stihovima: Ponovljeni zakoni 7:12; 11:13 (dva puta); 15:5 (da puta); 28:1 (dva puta),13; 30:10,17
2. „Prokletstvo“ – BDB 887
  - a. „ako se ne budete pokoravali“, isto kao gore, IMPERFEKAT *kala*
  - b. „i okrenete se“ – BDB 693, KB 747, PERFEKAT *kala*
  - c. „pa pođete za drugim bogovima“ – BDB 229, KB 246, doslovno „hodati“, vidite: Ponovljeni zakoni 6:14; 8:19; 11:28; 13:2; 28:14; Sudije 2:12; Jeremija 7:6,9; 11:10; 13:10

Ove suprotne sudbine se često nazivaju „dva puta“ (vidite: poglavlja 28 i 30:1,15-20; Psalam 1; Jeremija 21:8; Matej 7:13-14).

11:28 „podete“ Ovde doslovno piše „znati“. Vidite potpuniju belešku kod Ponovljenih zakona 4:35.

PONOVLJENI ZAKONI 11:29-32 (SSP)

²⁹Kada te GOSPOD, tvoj Bog, uvede u zemlju u koju ulaziš da je zaposedneš, na gori Gerizim izreci blagoslov, a na gori Eval prokletstvo. ³⁰One se nalaze s one, zapadne strane reke Jordan, blizu velikog drveta More, na području Hanaanaca koji žive u Aravi u okolini Gilgala. ³¹Preći ćete preko reke Jordan da uđete u zemlju koju vam GOSPOD, vaš Bog, daje, i da je zaposednete. A kada je zaposednete i kada budete u njoj živeli, ³²pomno izvršavajte sve uredbe i zakone koje vam danas dajem.

11:29 „blagoslov ... prokletstvo“ Ovaj stih opisuje obred obnove saveza koji je Isus Navin obavio u Sihemu (vidite: Ponovljeni zakoni 27-28 i Isus Navin 8:30-35). Izgleda da su dve skupine levitskih pevača pevale ili pojale blagoslov sa gore Gerizim i prokletstvo sa gore Eval. Ove dve gore okružuju Sihem (što znači „ramene lopatice“, *BDB* 1014). Arheologija je pronašla velik kameni žrtvenik na gori Eval koji se poklapa s opisom ovog žrtvenika u Talmudu. Vidite Uvod u knjigu, pod brojem VII.

Ovo je u skladu s hetitskim sizerenskim savezima koji se tiču cara i njegovih podanika (Ponovljeni zakoni 27 i Isus Navin 24 imaju isti obrazac).

11:30 „u Aravi“ Ovo je dolina Jordana južno od Mrtvog mora. Vidite beleške kod Ponovljenih zakona 1:1.

■ **„u okolini Gilgala“** Ovaj naziv znači „krug kamenja“ (*BDB* 166 II). To je bilo prvo mesto na kom su se Izraelci utaborili u Hanaanu (vidite: Isus Navin 4:19). Ipak, ovo mesto bi moglo biti i severnije, blizu Sihema (vidite u komentaru *The IVP Bible Background Commentary, OT¹⁶⁵*, str. 181).

■ **„velikog drveta More“** To je bilo sveto drvo ili drvored. Na osnovu Postanja 12:6 i 35:4 znamo da je to sveto mesto bilo blizu Sihema. Reč „more“ znači „učitelj“ (*BDB* 435).

11:31-32 Ovi stihovi sažimaju ono što je rečeno već mnogo puta.

PITANJA ZA RAZMATRANJE

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Ova pitanja za razmatranje su data da vam pomognu da razmislite o najvažnijim stavkama ovog dela knjige. Njihov cilj je da vas izazovu na razmišljanje, ali ona nisu sveobuhvatna.

1. Zašto Ponovljeni zakoni toliko ponavljaju iste izraze i istorijske događaje?
2. Na koji način su naglašeni elementi saveza koji su uslovni i koji se tiču čovekove volje?
3. Kako je naglašena Jahveova sjevlast?

165 Komentari izdavačke kuće IVP o biblijskoj pozadini, Stari zavet, prim. prev.

PONOVLJENI ZAKONI 12

PODELA NA PASUSE U SAVREMENIM ENGLESKIM PREVODIMA

NKJV	NRSV	TEV	NJB
Mesto propisano za bogoslužnje	Centralizacija bogoslužnja	Jedno mesto za bogoslužnje	Knjiga drugozakonskih propisa (12:1-26:15)
12:1-28	12:1	12:1-3	12:1
	12:2-7		Mesto za bogoslužnje
		12:4-7	12:2-3
	12:8-12	12:8-14	12:4-7
			12:8-12
	12:13-14		Propisi o žrtvama
	12:15-19	12:15-19	12:13-14
			12:15-16
	12:20-27	12:20-28	12:17-19
	12:28		12:20-28
Čuvajte se lažnih bogova		Upozorenje protiv idolopoklonstva (12:29-13:18)	Protiv hanaanskih kultova
12:29-32	12:29-32	12:29-31	12:29-13:1
	Upozorenje protiv idolopoklonstva (12:32-13:18)	12:32	

TREĆI KRUG ČITANJA (vidite str. xix)

PRATITE NAMERU BOGONADAHNUTOG PISCA NA NIVOU PASUSA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Pročitajte celo poglavlje odjednom. Prepoznajte njegove teme. Uporedite svoju podelu po temama s podelama u pet prevoda u tabeli koja je iznad. Podela na pasuse nije bogonadahnuti, ali je ključ za praćenje piščeve namere, a to je srž tumačenja. Svaki pasus ima samo jednu jedinu temu.

1. Prvi pasus

2. Drugi pasus

3. Treći pasus

4. Itd.

UVOD

A. Ovde počinje obrazlaganje Deset zapovesti i njihova primena davanjem uputstava za Izraelov sveti i svetovni svakodnevni život (Ponovljeni zakoni 12-26). Ako se držimo nacрта hetitskih saveza, onda (1) Ponovljeni zakoni 4:1–11:32 sadrže osnovne zakone, a (2) Ponovljeni zakoni 12:1–26:19 predstavljaju svojstveno proširenje i objašnjenje tih zakona.

Stručnjaci su prepoznali četiri „Knjige zakona“ u Petoknjžju:

1. Knjiga saveza, Izlazak 20:22–23:33
2. Knjiga sveštentičkih propisa, Izlazak 25-31 i od Izlaska 34:29 do Levitske 16
3. Knjiga svetosti, Levitska 17-26
4. Drugozakonska knjiga, Ponovljeni zakoni 12-26 i 28

Ipak, ovaj spisak je više pod uticajem Julijusa Velhausena (Julius Wellhausen) i njegovog pristupa u oblasti kritike izvorâ Petoknjžja (tj. teorije o postojanju sledećih pisaca Petoknjžja: J=Jahvista; E=Elohista; D=Drugozakonik; i P=*Priester* – nem. „sveštenik“) nego što je pod uticajem ondašnjih uporednih tekstova, iz drugog milenijuma p.n.e. – vidite: Harison (R. K. Harison), *Old Testament times*¹⁶⁶ i Džon Volton (John H. Walton), *Ancient Israelite Literature in Its Cultural Context*¹⁶⁷.

B. U ovom poglavlju besni rasprava o datumu Ponovljenih zakona. Srž ove rasprave je vezana za stihove 1-7, koji pozivaju na bogosluženje oko jednog, glavnog žrtvenika (koji je kasnije bio u Jerusalimu).

C. Izgleda da se ovaj tekst odnosi na dva razdoblja i da ima dva cilja: (1) na razdoblje u pustinji (tj. na Šator sastanka) i (2) na razdoblje u obećanoj zemlji. Svi ovi zakoni su napisani da pruže uputstva za ispravno služenje Jahveu, uključujući i mesto, i pobude i način služenja. Idolopoklonstvo i idolska svetišta su odbačeni. Izgleda da postoji napetost između ispravnih mesnih svetišta (Izlazak 20:24; Ponovljeni zakoni 16:21) i centralnog mesta za obavljanje izraelskog bogosluženja. Mesni i posebni žrtvenici (vidite: Ponovljeni zakoni 27) su bili dozvoljeni (npr. Prva o carevima 3:3-5), ali Kovčeg saveza, Šator sastanka i kasnije Hram bili su posebno naglašeni.

D. Istorijski gledano, treba istaći da je Ezekijina reforma bila više vezana za centralno mesto bogosluženja nego Josijina reforma, koja se obično pretpostavlja kao istorijski povod za pisanje Ponovljenih zakona (tj. 621. godina p.n.e, vidite: Druga o carevima 18:22; Drugi dnevnic 32:12 i Isaija 36:7). Josijina reforma se pre svega bavila pitanjem idolopoklonstva, a ne centralizacijom bogosluženja! Lično odbacujem teoriju *JEDP* iz oblasti kritike izvorâ Petoknjžja – vidite: Džo Mekdauel, *Novi dokazi o kojima treba doneti sud* (Soteria, Beograd, 2005)¹⁶⁸.

166 Starozavetna vremena, prim. prev.

167 Drevna izraelska književnost u svom kulturnom kontekstu, prim. prev.

168 Naslov izvornika: Josh McDowell, *More Evidence That Demands A Verdict*

PONOVLJENI ZAKONI 12:1-7 (SSP)

¹Ovo su uredbe i zakoni koje treba pomno da izvršavate u zemlji koju vam GOSPOD, Bog vaših praotaca, daje u posed, sve dok budete živeli u toj zemlji [*NASB – na zemlji*]. ²Potpuno uništite sva mesta na visokim gorama, na brdima i pod svakim krošnjatim drvetom gde narodi kojima ćete oduzeti posed služe svojim bogovima. ³Porušite im žrtvenike, porazbijajte njihove svete stubove i spalite njihove Ašerine motke. Posecite likove njihovih bogova i zatrite njihova imena na tim mestima. ⁴Nemojte GOSPODU, svome Bogu, da služite na njihov način. ⁵Nego, tražite mesto koje će GOSPOD, vaš Bog, izabrati među svim vašim plemenima za svoje boravište, da bi tamo stavio svoje Ime, i tamo idite. ⁶Tamo donosite svoje žrtve paljenice i klane žrtve, svoje desetke i priloge, svoje žrtve zavetnice i žrtve dragovoljne, i prvine svoje krupne i sitne stoke. ⁷Tamo, pred GOSPODOM, svojim Bogom, vi i vaši ukućani jedite i radujte se zbog svega što ste postigli, čime vas je GOSPOD, vaš Bog, blagoslovio.

12:1 „uredbe i zakoni“ Vidite Posebnu temu kod 4:1.

■ **„koje treba pomno da izvršavate“** Ovo je SPOJ GLAGOLA „stražariti“ (*BDB 1036, KB 1581, IMPERFEKAT kala*) i KONSTRUKTNOG INFINITIVA *kala* GLAGOLA „činiti“ (*BDB 793, KB 889*). Ova tema se ponavlja više puta (npr. Izlazak 23:13,21; 34:11-12; Levitska 18:4-5,26,30; Ponovljeni zakoni 4:6,9,15,23,40; pojavljuje se i na mnogim drugim mestima, posebno u Ponovljenim zakonima i mudrosnim knjigama).

■ **„koju vam GOSPOD, Bog vaših praotaca, daje“** Ovaj GLAGOL izražava svršenu radnju (*BDB 678, KB 733, PERFEKAT kala*), ali govori o budućim događajima. To je hebrejski način izražavanja sigurnosti (tj. proročki perfekat). Ova tema se često pojavljuje u Ponovljenim zakonima (vidite: Ponovljeni zakoni 1:8,20,21,25,35,36,39; 2:29; 3:18,20; 4:1,21,38,40; 5:16,31; 6:10,23; 7:13,16; 8:10; 9:6,23; 10:11; 11:9,17,21,31; 12:1,9; 15:4; 17:14; 18:9; 19:1,2,8,14; 21:23; 24:4; 25:15,19; 26:1,2,3,6,9,10,15; 27:3; 28:8,11,52; 31:7; 32:49; 34:4). Ona pokazuje Jahveov milostivi izbor Izraelaca i njegovo staranje za njih.

■ **„u posed“** Ovaj GLAGOL (*BDB 439, KB 441, KONSTRUKTNI INFINITIV kala*) izražava obećanje koje se više puta ponavlja. Vidite Posebnu temu – Zaposedanje zemlje, kod 8:1.

■ **„na zemlji“** Ovaj izraz znači isto što i izraz „u zemlji“ (vidite: Ponovljeni zakoni 12:19). Izraelci će moći da žive u obećanoj zemlji dok god se budu držali Božijih zapovesti. Vidite beleške kod Ponovljenih zakona 4:40.

Ovaj stih sadrži dve različite reči za „zemlju“:

1. „u zemlji“ – *BDB 75*
2. „na zemlji“ – *BDB 9*

Obe ove reči mogu da se odnose i na celu zemlju i na hanaansku zemlju i najčešće se koriste kao sinonimi (vidite: Ponovljeni zakoni 4:38-40; 11:8-9; 12:1; 26:2,15).

12:2 „Potpuno uništite sva mesta“ Izraz „potpuno uništite“ potiče od hebrejske reči koja znači „učiniti da nestane“ (*BDB 1, KB 2, APSOLUTNI INFINITIV piela* i *IMPERFEKAT piela*, što pojačava silinu izraza, vidite: Ponovljeni zakoni 12:3; Brojevi 33:52 [dva puta]; Druga o carevima 21:3). Bog je upozoravao Izraelce da treba da unište neznabožačke žrtvenike da ne bi učestvovali u bogoslužjenjima njihovih kul-tova plodnosti (vidite: Izlazak 23:24; 34:13).

■ „na visokim gorama, na brdima i pod svakim krošnjatim drvetom“ To su bila mesta lokalnih žrtvenika posvećenih Vaalu i Ašeri gde su se obavljali obredi plodnosti (vidite: Jeremija 2:20; 3:2,6; 17:2; Isaija 57:5,7; Osija 4:13).

12:3 „svete stubove“ Vidite Posebnu temu koja sledi.

POSEBNA TEMA – IZRAELOVA OBAVEZNA REAKCIJA NA HANAANSKE KULTOVE PLODNOSTI

(SPECIAL TOPIC: ISRAEL'S MANDATED RESPONSE TO CANAANITE FERTILITY WORSHIP)

U Ponovljenim zakonima 12:3 je nabrojano nekoliko obrednih elemenata služenja Vaalu i načini na koje Izrael treba da ih uništi.

1. „Porušite im žrtvenike“
  - a. GLAGOL, *BDB* 683, *KB* 736, *PERFEKAT piela*, vidite: Ponovljeni zakoni 7:5; Drugi dnevnicima 31:3; 34:4
  - b. „žrtvenike“, *BDB* 258; Vaalovi žrtvenici su bili zaravnjene uzvišice od sečenog kamena sa uspravljenim kamenom (stubom) i s rupom u koju se sadilo drvo ili se učvršćivala drvena rezbarena motka (Ašerina motka)
2. „porazbijajte njihove svete stubove“
  - a. GLAGOL, *BDB* 990, *KB* 1402, *PERFEKAT piela*, vidite: Ponovljeni zakoni 7:5; Druga o carevima 3:2; 10:27
  - b. „svete stubove“, *BDB* 663; to je bilo uspravljeno kamenje koje je korišćeno kao falusni simbol muškog boga plodnosti (vidite: Ponovljeni zakoni 16:22).
3. „spalite njihove Ašerine motke“
  - a. GLAGOL, *BDB* 976, *KB* 1358, *IMPERFEKAT kala*, vidite: Ponovljeni zakoni 7:5; u Dru-goj knjizi dnevnika 31:1 i 34:4 je zabeleženo da ih „posekoše“
  - b. „Ašerine motke“ (*BDB* 81) su bile simbol drveta života. Ašera (vidite: *ABD*, tom 1, str. 483-87) je bila Vaalova družbenica (mada je u ugaritskoj poeziji Vaalova družbenica bila Anat, vidite: *ABD*, tom 1, str. 225-26). To je moglo da bude živo drvo ili rezbarena motka.
4. „Posecite likove njihovih bogova“
  - a. GLAGOL, *BDB* 154, *KB* 180, *IMPERFEKAT piela*, vidite: Ponovljeni zakoni 7:5; Drugi dnevnicima 14:2; 31:1; 34:4,7
  - b. „likove njihovih bogova“, *SPOJ* reči *BDB* 820 i 43. U Ponovljenim zakonima 7:5 i Dru-gim dnevnicima 34:7 se vidi razlika između Ašerinih motki i ovih likova.
5. „zatrite njihova imena na tim mestima“
  - a. GLAGOL, *BDB* 1, *KB* 2, *PERFEKAT piela*, vidite: Ponovljeni zakoni 12:2 (dva puta)
  - b. „imena“, *BDB* 1027. Izgleda da se to odnosi na ime boga kao vlasnika tog mesta, a pošto se mesto sada uništava, nestaje i njegovo ime. Od sada će Jahveovo ime imati mesto gde mu se služi (vidite: Ponovljeni zakoni 12:5,11).

12:5 „mesto koje će GOSPOD, vaš Bog, izabrati“ Bog je izabrao (*BDB* 103, *KB* 119, *IMPERFEKAT kala*, vidite: Ponovljeni zakoni 12:11,14,18,21,26; 14:23-25; 15:20; 16:2,6,11,15; 17:8,10; 18:6; 26:2; 31:11) mesto za bogosluženje (vidite: Izlazak 20:24).

Šator sastanka (i Kovčeg saveza) putovali su sa Izraelom:

1. Gilgal, Isus Navin 4:19; 10:6,15
2. Sihem, Isus Navin 8:33

3. Šilo, Isus Navin 18:1; Sudije 18:31; Prva o Samuilu 1:3
4. Betel, (possible) Sudije 20:18,26-28; 21:2
5. Kirjat Jearim, Kovčeg saveza, Prva o Samuilu 6:21; 7:1-2 (sveštenici u Novu, vidite: Prva o Samuilu 21-22)
6. Jerusalim
  - a. David je osvojio tvrđavu Jevus (vidite: Druga o Samuilu 5:1-10)
  - b. David je vratio Kovčeg saveza u Jerusalim (vidite: Druga o Samuilu 6)
  - c. David je kupio mesto za Hram (Drua o Samuilu 24:15-25; Drugi dnevnicu 3:1)

Mnogi savremeni stručnjaci su pokušali da dokažu tvrdnju da su Ponovljeni zakoni napisani kasno da potkrepe reforme koje su Ezekija i Josija sproveli centralizujući bogoslužjenje u Izraelu. Ipak, Ponovljeni zakoni ne navode Jerusalim kao mesto koje će Jahve izabrati. U ovom odlomku postoji teološka suprotnost između:

1. Mesnih Vaalovih svetilišta i jednog svetilišta u Izraelu
2. Izraelovog jednobojstva i mnogobojstva u Hanaanu (i u ostatku Starog bliskog istoka)

NASB	„da tamo uspostavi svoje Ime za svoje boravivšte“
NKJV	„da bi tamo stavio svoje Ime za svoje boravište“
NRSV	„kao svoje boravište, da bi tamo stavio svoje Ime“
TEV	„gde narod treba da dolazi u njegovo prisustvo“
NJB	„da tamo postavi svoje ime i da mu dom“

Prevod ovog stiha je pod uticajem Ponovljenih zakona 12:11. U stihu 5 piše „za njegovo boravište“ (*BDB* 1015), a u Ponovljenim zakonima 12:11 piše „da tamo boravi“ (*BDB* 1014, *KB* 1496, *KONSTRUKTNI INFINITIV piela*). Značenje im je veoma slično i među njima nema teološke razlike, niti različitih prizvuka.

Jevreji su zamenili Božije ime za Božije prisustvo. Ovo se neposredno odnosi na Šator sastanka u ranim danima.

POSEBNA TEMA – „IME” JAHVE (STARI ZAVET)

(SPECIAL TOPIC: „THE NAME“ OF YHWH [OT])

Upotreba reči „Ime” umesto imena Jahve je u skladu s Izlaskom 23:20-33, gde se spominje „anđeo” za kog je rečeno „u njemu je moje Ime”. Ova ista zamena se vidi i kod upotrebe izraza „njegova slava” (npr. Jovan 1:14; 17:22; vidite Posebnu temu – Bog opisan kao čovek). Sve su to pokušaji da se ublaži Jahveovo lično, čovekoliko prisustvo (vidite: Izlazak 3:13-16; 6:3). O Jahveu se svakako govori u ljudskim pojmovima, ali bilo je poznato i da je on bio duhovno prisutan tokom stvaranja (vidite: Prva o carevima 8:27; Psalam 139:7-16; Jeremija 23:24; Dela 7:49 – što je navod iz Isaije 66:1).

Postoji nekoliko primera u kojima reč „Ime” predstavlja Jahveovu božansku suštinu i lično prisustvo:

1. Ponovljeni zakoni 12:5; Druga o Samuilu 7:13; Prva o carevima 9:3; 11:36
2. Ponovljeni zakoni 28:58
3. Psalam 5:11; 7:17; 9:10; 33:21; 68:4; 91:14; 103:1; 105:3; 145:21
4. Isaija 48:9; 56:6
5. Jezekilj 20:44; 36:21; 39:7
6. Amos 2:7
7. Jovan 17:6,11,26

Pojam „prizivanja” (tj. slavljenja) Jahveovog imena se jasno vidi u Postanju:

1. Postanje 4:26, Sitova loza

2. Postanje 12:8, Avraam
3. Postanje 13:4, Avraam
4. Postanje 16:13, Agara
5. Postanje 21:33, Avraam
6. Postanje 26:25, Isaak

Vidi se i u Izlasku:

1. Izlazak 5:22-23, „da u tvoje ime govorim”
2. Izlazak 9:16, „da se o mom imenu govori po celom svetu” (vidite: Rimljanima 9:17)
3. Izlazak 20:7, „ne zloupotrebljavaj ime GOSPODA, svoga Boga” (vidite: Levitska 19:12; Ponovljeni zakoni 5:11; 6:13; 10:20)
4. Izlazak 20:24, „mestu na kom odredim da se spominje moje Ime” (uporedite: Ponovljeni zakoni 12:5; 26:2)
5. Izlazak 23:20-21, neki anđeo („jer u njemu je moje Ime”)
6. Izlazak 34:5-7, Mojsije je zazvao Gospodnje ime. Ovo je jedan od nekoliko tekstova koji opisuju Jahveovu narav (vidite: Nemija 9:17; Psalam 103:8; Joil 2:13)

Kad nekoga poznajemo po imenu to podrazumeva određenu bliskost (vidite: Izlazak 33:12). Mojsije je znao ime Jahve, a u Izlasku 33:17 piše i da Jahve zna Mojsija po imenu. To je u onom odlomku u kom je Mojsije tražio da vidi Božiju Slavu (vidite 18. stih), ali mu je Bog dozvolio da vidi „njegovu dobrotu” (19. stih), što je podudarno njegovom Imenu (19. stih).

Izraelci su imali zadatak da unište „imena” hanaanskih bogova (vidite: Ponovljeni zakoni 12:3) i da prizivaju Božije Ime (vidite: Ponovljeni zakoni 6:13; 10:20; 26:2) na posebnom mestu koje on izabere kao boravište za svoje Ime (vidite: Izlazak 20:24; Ponovljeni zakoni 12:5,11,21; 14:23,24; 16:2,6,11; 26:2).

Jahve ima sveobuhvatan cilj koji se tiče njegovog Imena:

1. Postanje 12:3
2. Izlazak 9:16
3. Izlazak 19:5-6
4. Ponovljeni zakoni 28:10,58
5. Mihej 4:1-5

12:6 Ovaj stih nabroja nekoliko vrsta darova:

1. **„žrtve paljenice“** Ovaj naziv označava žrtvu koja se potpuno spaljivala (*BDB* 750 II), što je bio način da se pokaže potpuno predanje Bogu. Ta žrtva se prinosila dobrovoljno (vidite: Levitska 1).
2. **„klane žrtve“** Ovaj naziv se odnosi na žrtve koje su se delimično spaljivale, a delimično jele (*BDB* 257). To su bile žrtva za očišćenje, žrtva za zajedništvo, žrtva zahvalnica itd. Ovaj naziv se odnosi na bilo koju krvnu žrtvu (vidite: Levitska 7).
3. **„desetke“** Desetak je u Izraelu služio za izdržavanje sveštenikâ, koji nisu dobili zemlju u nasleđstvo. Izgleda da su postojala tri desetka (*BDB* 798):
  - a. Za glavno svetište,
  - b. i za mesne Levite, s tim što je moguće da je
  - c. desetak svake tri godine išao mesnim siromasima (Levitska 27:30-33; Brojevi 18:21-22)
4. **„priloge“** Ovo je hebrejska reč za deo koji se „daruje“ (*BDB* 929, vidite: Levitska 7:32) svešteniku. Označava žrtvu kod koje se određeni deo životinje podizao i davao svešteniku koji je trebalo da ga jede.
5. **„žrtve zavetnice“** Ovo (*BDB* 623) je primer uslovnog zaveta Bogu: „Ako ti, Bože, učiniš ovo, ja ću učiniti ono.“ Ovde se govori o tome da Jevreji treba da se drže svog dela zaveta (Levitska 7:16-18).

6. „žrtve dragovoljne“ Ovo (*BDB* 621) označava žrtvu koja je prinošena kada prinosilac želi da zahvali Bogu ili da ga veliča jer je preplavljen Božijom dobrotom (vidite: *Levitska* 22:18 i dalje).
7. „prvine“ Ovo (*BDB* 114) je vezano za anđela smrti koji je u Egiptu pobio prvine stoke i prvence ljudi. Zbog tog događaja su sve prvine stoke i svi prvenci među ljudima pripadali isključivo Bogu (vidite: *Izlazak* 13; *Levitska* 27:26-27)!

12:7 „pred GOSPODOM, svojim Bogom, vi i vaši ukućani jedite“ Ovo se odnosi na obrok zajedništva koji je teološki prethodnik Pashe i pričesti (vidite: *Ponovljeni zakoni* 12:12,18; 14:26; *Otkrivenje* 3:20). Božiji narod je stvoren da se raduje (*BDB* 970, *KB* 1333, *PERFEKAT kala*) s Bogom u fizičkoj prirodi tvorevine i u bliskosti koju s njim ima dok ga slavi (vidite: *Levitska* 23:40; *Brojevi* 10:10; *Ponovljeni zakoni* 12:7,12,18; 14:26; 16:11; 26:11; 27:7; 28:47).

PONOVLJENI ZAKONI 12:8-12 (SSP)

⁸Nemojte tada da činite ovako kako to činimo sada – svako po svom nahodanju. ⁹Jer, još niste stigli u Počivalište, u nasledstvo koje vam GOSPOD, vaš Bog, daje. ¹⁰Ali, kada pređete preko reke Jordan i nastanite se u zemlji koju vam GOSPOD, vaš Bog, daje u nasledstvo, i kada vam dâ počinak od svih neprijatelja oko vas da biste živeli spokojno, ¹¹tada na mesto koje će GOSPOD, vaš Bog, izabrati za boravište svoga Imena donosite sve što vam zapovedam: svoje žrtve paljenice i klane žrtve, svoje desetke i priloge, i sve ono najbolje što ste zavetovali GOSPODU. ¹²I radujte se tamo pred GOSPODOM, svojim Bogom, vi, vaši sinovi i kćeri, vaše sluge i sluškinje, i Leviti iz vaših gradova, koji nemaju naslednog dela zemlje kao vi.

12:8 „Nemojte tada da činite ovako kako to činimo sada“ Stvari će u obećanoj zemlji biti uređenije. Verski obredi su tokom lutanja pustinjom bili jednostavniji od obredâ u obećanoj zemlji, posebno onih koji su vršeni kasnije, u jerusalimskom Hramu.

■ **„svako po svom nahodanju“** Ova fraza ovde ima neutralan prizvuk, ali u Knjizi o sudijama ima prizvuk koji označava zlog pojedinca koji u svoje ruke uzima slobodu od zavetnih obaveza, bilo kroz grešan izbor, bilo kroz zanemarivanje saveza (vidite: *Ponovljeni zakoni* 17:6; 21:25).

12:9 Vidite beleške kod *Ponovljenih zakona* 12:1

12:10 „kada vam dâ počinak od svih neprijatelja oko vas da biste živeli spokojno“ Jahve vam daje počinak (*BDB* 628, *KB* 679, *PERFEKAT hifila*) od vaših neprijatelja. Ova spokojnost (*BDB* 442, *KB* 444, *PERFEKAT kala*) nije postignuta zbog Izraelove velike vojne moći, nego zbog Jahveovog prisustva.

12:11 „mesto koje će GOSPOD, vaš Bog, izabrati“ Ovo se odnosi na centralno mesto za bogoslužjenje (tj. Šator sastanka i Kovčeg saveza, vidite: *Ponovljeni zakoni* 12:5,14), koje je prvo bilo u Šilu. Vidite potpuniju belešku kod *Ponovljenih zakona* 12:5.

12:12 „radujte se“ Ovo je svrha Božijih zakona (vidite: *Ponovljeni zakoni* 12:7,18; 14:26; 28:47).

■ **„vi, vaši sinovi i kćeri, vaše sluge i sluškinje, i Leviti“** Zapazite kako je trebalo da budu uključeni svi u porodici, zajedno sa slugama i mesnim Levitima (vidite: *Ponovljeni zakoni* 12:19)! Svi oni su na neki način bili članovi šire porodice. Bog ih je voleo i starao se za njih, i što se tiče životnih potreština i što se tiče sledećeg života (slavljenje Boga).

12:12, 19 „Leviti iz vaših gradova“ Svi sveštenici su bili Leviti, ali nisu svi Leviti bili sveštenici. Ovde se reč „Levit“ odnosi na nesveštene pripadnike Levijevog plemena, koji su simbolizovali siromašne i uboge (vidite: Ponovljeni zakoni 12:18,19; 14:27,29; 16:11,14; 26:12-13) pošto nisu dobili zemlju. Oni su bili poštovani mesni učitelji Zakona.

PONOVLJENI ZAKONI 12:13-14 (SSP)

**¹³Pazi da svoje žrtve paljenice ne prinosiš gde god ti se sviđi [NASB – gde god vidiš svetište],
¹⁴nego samo na mestu koje GOSPOD izabere u jednom od tvojih plemena. Tamo izvršavaj sve što ti zapovedam.**

12:13 „Pazi da svoje žrtve paljenice ne prinosiš gde god ti se sviđi [NASB – gde god vidiš svetište]“ Bog će vam pokazati posebna mesta za prinošenje žrtava (vidite: Ponovljeni zakoni 12:5,11,14). Nemojte koristiti mesne hanaanske žrtvenike samo zbog toga što su već tamo. Jahveu nemojte prinositi žrtve na žrtvenicima koji su podignuti za Vaala. Ipak, bilo je nekih mesnih žrtvenika koji su bili napravljeni za Jahvea (vidite: Ponovljeni zakoni 16:21; Prva o carevima 3:4).

Ovaj stih sadrži tri GLAGOLA:

1. „Pazi“ – BDB 1036, KB 1581, IMPERATIV *nifala*
2. „ne prinosiš“ – BDB 748, KB 828, IMPERFEKAT *hifila*
3. „vidiš“ – BDB 906, KB 1157, IMPERFEKAT *kala*

PONOVLJENI ZAKONI 12:15-19 (SSP)

¹⁵Ali svoje životinje možeš da kolješ kad god poželiš u bilo kom od svojih gradova i da jedeš mesa koliko ti duša želi prema blagoslovu koji ti je GOSPOD, tvoj Bog, dao. Mogu da ga jedu i nečisti i čisti kao da je od gazele ili jelena. ¹⁶Ali krv nemojte da jedete. Izlijte je na zemlju kao vodu. ¹⁷Desetak od svoga žita, mladog vina i ulja, ni prvine svoje krupne i sitne stoke, ni bilo šta od svojih žrtava zavetnica, ni od svojih žrtava dragovoljnih, ni od svojih priloga nemoj da jedeš u svom gradu. ¹⁸Nego, to jedi pred GOSPODOM, svojim Bogom, na mestu koje će GOSPOD izabrati – ti, tvoji sinovi i kćeri, tvoje slugе i sluškinje, i Levit iz tvoga grada – i raduj se pred GOSPODOM, svojim Bogom, zbog svega što si postigao. ¹⁹Pazi da ne zanemariš Levita sve dok živiš u svojoj zemlji.

12:15, 20-24 „možeš da kolješ“ Ovde vidimo proširivanje Zakona (vidite: Levitska 17:1 i dalje). Životinja koja se ubijala (BDB 256, KB 261, IMPERFEKAT *kala*) za hranu, a ne za žrtvu, mogla je da bude ubijena bilo gde.

12:15 „i nečisti i čisti“ Ovo se ne odnosi na nečiste životinje kao izvor hrane (vidite: Ponovljeni zakoni 12:20-22; Levitska 11), nego na nečiste životinje u sklopu propisa za žrtve. Ljudi su smeli da jedu ovcu s manom, a mogli su da jedu i neke divlje životinje, poput jelena, ali ne i svinju, itd.

12:16 „krv nemojte da jedete“ Ovo se odnosi na hebrejsko poštovanje krvi kao simbola života. Kad god su ubijali životinje, bilo za hranu ili za žrtvu, ocedivali su krv (vidite: Ponovljeni zakoni 15:23; Levitska 17:13) i nisu je jeli, jer život pripada Bogu. Krv predstavlja život, a život pripada Bogu (vidite: Ponovljeni zakoni 12:23-25; Postanje 9:4; Levitska 7:11-12; 17:10-11)!

12:17-18 Ovo je još jedno upozorenje da se za bogoslužjenje sme upotrebljavati samo centralno svetište (vidite: Ponovljeni zakoni 12:26).

12:17 „Desetak“ Ovaj stih nabroja nekoliko stvari od kojih je trebalo davati desetak (*BDB* 798 vidite: Ponovljeni zakoni 14:23; 18:4; Brojevi 18:12):

1. „od svoga žita“ – *BDB* 186
  2. „mladog vina“ – *BDB* 440
  3. „i ulja“ – *BDB* 850
- To je bilo poljoprivredno društvo.

12:19 Vidite beleške kod Ponovljenih zakona 12:12.

PONOVLJENI ZAKONI 12:20-28 (SSP)

²⁰Kada GOSPOD, tvoj Bog, proširi tvoje područje kao što ti je obećao, a ti poželiš mesa i kažeš: »Jede mi se mesa«, možeš da ga jedeš koliko ti duša želi. ²¹Ako mesto koje će GOSPOD, tvoj Bog, izabrati za svoje Ime bude suviše daleko od tebe, možeš da kolješ životinje od svoje krupne ili sitne stoke koju ti je GOSPOD dao, kao što sam ti zapovedio, i možeš u svom gradu da jedeš koliko ti duša želi. ²²Jedi ih kao što bi jeo gazelu ili jelena, a mogu da ih jedu i nečisti i čisti. ²³Ali pazi da ne jedeš krv, jer krv je život – ne jedi život zajedno s mesom. ²⁴Nemoj da jedeš krv. Izlij je na zemlju kao vodu. ²⁵Ne jedi je, da bi bilo dobro i tebi i tvojim potomcima, jer ćeš tako činiti ono što je ispravno u GOSPODNJIM očima. ²⁶Ali svoje svete darove i žrtve zavetnice uzmi, pa idi na mesto koje će GOSPOD izabrati. ²⁷Svoje žrtve paljenice, i njihovo meso i krv, prinesi na žrtveniku GOSPODA, svoga Boga. Krv svojih klanih žrtava izlij na žrtvenik GOSPODA, svoga Boga, a meso možeš da jedeš. ²⁸Drži se [*NASB* – Pazi da se držiš] svih ovih propisa koje ti dajem i pokoravaj im se, da uvek bude dobro i tebi i tvojim potomcima, jer ćeš činiti ono što je dobro i ispravno u očima GOSPODA, tvoga Boga.

12:20 „Jede mi se mesa“ Ovaj GLAGOL (*BDB* 37, *KB* 46) se ponavlja tri puta:

1. KOHORTATIV *kala*
2. KONSTRUKTNI INFINITIV *kala*
3. IMPERFEKAT *kala*

Bilo im je dozvoljeno da u obećanoj zemlji jedu mesa kad god požele, ali pod sledećim uslovima:

1. Dozvoljena vrsta mesa (Ponovljeni zakoni 12:17,22),
2. koja je ubijena na dozvoljenom mestu (Ponovljeni zakoni 12:15,18,21,27)
3. i na propisani način (Ponovljeni zakoni 12:16,23-25)

12:23 „Ali pazi“ Ovaj GLAGOL (*BDB* 304, *KB* 302, IMPERATIV *kala*) znači „biti jak“ (vidite: Ponovljeni zakoni 31:6,7,23) u smislu čvrste uzdržljivosti (vidite: Prvi dnevnicu 28:7).

12:26 „svete darove“ Ovo se odnosi na darove koji se spominju u 17. stihu.

12:28 „Pazi“ Ovaj GLAGOL (*BDB* 1036, *KB* 1581, IMPERATIV *kala*) se u Ponovljenim zakonima često koristi da ohrabri na poslušnost Jahveovom savezu (vidite: Ponovljeni zakoni 4:9,15,23; 6:12; 8:11; 11:16; 12:13,19,28,30; 15:9; 24:8).

■ **„da uvek bude dobro i tebi i tvojim potomcima“** Ovaj GLAGOL (*BDB* 405, *KB* 408, IMPERFEKAT *kala*) se više puta pojavljuje u Ponovljenim zakonima (vidite: Ponovljeni zakoni 4:40; 5:16,29,33; 6:3,18; 12:25,28; 22:7) i u Jeremiji (vidite: Ponovljeni zakoni 7:23; 38:20; 42:6), a označava blagosloven, srećan i celovit život Jahveovog naroda. Ovde je poslušnost savezu ponovo povezana s blagoslo-

vom i dugovečnošću u zemlji. Potpuna poslušnost je ovde upućena kao savet i za naredna pokolenja, (reč „uvek“). Vidite Posebnu temu – Doveka ('Olam).

■ „**jer ćeš činiti ono što je dobro i ispravno**“

1. „dobro“, *BDB 373 II*
  - a. U Božijim očima, 6:18; 13:18; Drugi dnevnicu 14:2
  - b. U očima ljudi, Isus Navin 9:25; Sudije 19:24; Jeremija 26:14
2. „ispravno“, *BDB 449*, isto kao gore, ali i u sledećim stihovima: Ponovljeni zakoni 12:25; 13:18; Prva o carevima 11:38; 14:8; 15:11; 22:43; Druga o carevima 12:2 (1. b. iznad je podudarno s 12:8).

PONOVLJENI ZAKONI 12:29-31 (SSP)

²⁹GOSPOD, tvoj Bog, ispred tebe će poraziti [*NASB – odstraniti*] narode na koje ideš da im oduzmeš posed, i ti ćeš ih isterati i nastaniti se u njihovoj zemlji. ³⁰Ali, kada budu zatrti ispred tebe, pazi da ne padneš u zamku, pa počneš da se raspituješ o njihovim bogovima, govoreći: »Kako su ovi narodi služili svojim bogovima? Tako ću i ja.« ³¹Nemoj da služiš GOSPODU, svome Bogu, na njihov način. Jer, oni, kada služe svojim bogovima, čine svakovrsne gadosti, koje GOSPOD mrzi. Čak i svoje sinove i kćeri spaljuju na žrtvu svojim bogovima.

12:29 „GOSPOD, tvoj Bog, ispred tebe će poraziti [*NASB – odstraniti*] narode“ Ovaj GLAGOL (*BDB 503, KB 500, IMPERFEKAT hifila*) znači da je Jahve pobio ove narode (vidite: Ponovljeni zakoni 19:1; Isus Navin 23:4; Druga o Samuilu 7:9; Jeremija 44:8), što znači da se borio u Izraelovim bitkama.

12:30 „pazi“ Vidite beleške kod Ponovljenih zakona 12:28.

■ „**da ne padneš u zamku**“ Ovaj GLAGOL (*BDB 669, KB 723, IMPERFEKAT nifala*) u *kalu* doslovno znači „oboriti štapom“ (vidite: Psalam 9:16), a u *nifalu* je upotrebljen jedino ovde i ima prošireno i metaforično značenje „baciti štap na metu“.

■ „**pa počneš da se raspituješ o njihovim bogovima**“ Ovaj GLAGOL (*BDB 205, KB 233, IMPERFEKAT kala*) znači „tražiti“:

1. Jahvea: Ponovljeni zakoni 12:5; 4:29; Jeremija 10:21; 29:13
2. Hanaanske bogove: Ponovljeni zakoni 12:30; Drugi dnevnicu 25:15,20; Jeremija 8:2

12:31 Jahve je jasno rekao Izraelu da će ih ukloniti iz zemlje ako budu obavljali iste odvratne obrede plodnosti (vidite: Ponovljeni zakoni 7:4; Levitska 18:24-30) koje su obavljali Hanaanci (vidite: Postanje 15:16-21). Jahve „mrzi“ (*BDB 971, KB 1338, PERFEKAT kala*) idolopoklonstvo (vidite: Ponovljeni zakoni 12:31; 16:22; vidite Posebnu temu – Bog opisan kao čovek [antropomorfno izražavanje] kod Ponovljenih zakona 2:15). Vidite i Posebnu temu koja sledi.

POSEBNA TEMA – MOLOH (SPECIAL TOPIC: MOLECH)

Nismo sigurni koje je značenje ove reči (*BDB 574, KB 592*). Postoji nekoliko teorija:

1. Značenje je vezano za boga podzemlja:
  - a. *Malik* iz Tablica iz Eble (severna Sirija, oko 2300 godina p.n.e.)
  - b. *Maliku* ili *Muluk* iz Tablica iz Marija (približno 1800-1750 p.n.e, iz sumerskog grada koji se nalazio na reci Eufrat)

2. Značenje je vezano za jednu vrstu žrtve i za punsku reč *molk* sa kamenog stuba iz severne Afrike iz razdoblja između IV do I veka p.n.e. Ta žrtva se, prema Ajsfeldu (Eissfeldt), možda sastojala i iz jagnjeta koje se spaljivalo kao zamena za dete. Snejt (N. H. Snaith) je smatrao da su deca davana za obrednu prostituciju, a to je zasnovao na sledećim zapažanjima:
  - a. Levitska 18:19-23 govori o seksualnim gresima, tako da je moguće da i 18. stih govori o tome.
  - b. To je tako shvaćeno i u Talmudu.
3. Moguće je da je ta reč nastala brkanjem s nazivom *Milkom* (vidite: *Moleh* u Prvoj o carevima 11:7, ali zapazite da se *Milkom* spominje u Prvoj o carevima 11:5,33; ipak, oba ova boga se spominju u Psalmu 106:35-39).
4. Ova reč je hebrejska igra reči sa suglasnicima reči „car“ (MLK, BDB 591) koji su spojeni sa samoglasnicima za reč „sramota“ (BDB 101 ili 102). Čak i ako je to istina, ne otkriva nam kom bogu je pripadao ovaj kult.

Molohov kult je opisan kao kult spaljivanja ljudskih žrtava, to jest dece (nismo sigurni da li su spaljivani živi ili su prvo ubijani, a zatim prinošeni kao žrtve paljenice).

Ako je to istina, onda je to:

1. Vrsta kulta plodnosti
2. Kult koji je proslavljao boga podzemnog sveta

Ovog boga su u Jerusalimu slavili u dolini Hinomovih sinova, koja je postala poznata kao „Tofet“ (vidite: Isaija 30:33; 57:5; Jeremija 7:31; 32:35). Ovaj obred je prepoznatljiv po tome što su poklonici činili da njihovi sinovi i kćeri prolaze kroz oganj (vidite: Ponovljeni zakoni 12:31; 18:10; Druga o carevima 16:3; 17:17,31; 21:6; Psalm 106:37; Jeremija 7:31; 19:5; Jezekilj 16:20-21). Ova reč se pojavljuje u sledećim stihovima: Levitska 18:21; 20:2,3,4,5; Prva o carevima 11:7; Druga o carevima 23:10; Jeremija 32:35; možda: Amos 5:26; Dela apostolska 7:43. Ovaj kult je bio najviše vezan za judejske careve Ahaza i Manasiju, mada se pojavljivao i ranije, kad su Jevreji dolazili u dodir s neznabožackim kultovima plodnosti.

PONOVLJENI ZAKONI 12:32 (SSP)

³²Pomno izvršavajte sve što vam zapovedam. Nemoj tome ništa da dodaješ ni od toga da oduzimaš.

12:32 „Nemoj tome ništa da dodaješ ni od toga da oduzimaš“ Bog ozbiljno shvata poslušnost svojoj reči (vidite belešku kod Ponovljenih zakona 4:2). Ipak, u Ponovljenim zakonima nalazimo promene nekih zakona iz razdoblja lutanja pustinjom. Treba da primenjujemo biblijske istine u svakom novom razdoblju i kulturi. Bog se otkrio određenoj kulturi u određeno vreme i deo njegovog otkrivenja je vezan žsamo za to vreme i te ljude (npr. sveti rat, mnogoženstvo, robovlasništvo, potčinjeni položaj čena), ali veliki deo tog otkrivenja se sastoji iz svestremenih istina koje treba primenjivati u svakom razdoblju. Za raspravu o tome kako razlikovati večno i uslovljeno kulturom vidite: Gordon Fi (Gordon Fee) i Daglas Stjuart (Douglas Stuart), *Kako tumačiti Bibliju*¹⁶⁹ (str. 161-177) i Gordon Fi, *Gospel and Spirit*¹⁷⁰, str. 1-36.

169 Izvori, Osijek, 1999. Izvornik: *How to Read the Bible For All Its Worth*, str. 149-164

170 Evandjelje i Duh, prim. prev.

PITANJA ZA RAZMATRANJE

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Ova pitanja za razmatranje su data da vam pomognu da razmislite o najvažnijim stavkama ovog dela knjige. Njihov cilj je da vas izazovu na razmišljanje, ali ona nisu sveobuhvatna.

1. Zašto je ovde toliko naglašeno centralno mesto za bogoslužjenje?
2. Zašto su se neki zakoni promenili?
3. Zašto je Jevrejima toliko važna krv?
4. Zašto su ova pravila tako podrobna?

PONOVLJENI ZAKONI 13

PODELA NA PASUSE U SAVREMENIM ENGLESKIM PREVODIMA

NKJV	NRSV	TEV	NJB
Kazna za otpadnike	Upozorenja protiv idolopoklonstva (12:32-13:19)	Upozorenje protiv idolopoklonstva (12:29-13:18) 12:32-13:5	Protiv hanaanskih kultova (12:29-13:1)
13:1-5	13:1-5		Protiv podsticanja na idolopoklonstvo 13:2-6
13:6-11	13:6-11	13:6-11	13:7-12
13:12-18	13:12-18	13:12-18	13:13-19

TREĆI KRUG ČITANJA (vidite str. xix)

PRATITE NAMERU BOGONADAHNUTOG PISCA NA NIVOU PASUSA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Pročitajte celo poglavlje odjednom. Prepoznajte njegove teme. Uporedite svoju podelu po temama s podelama u pet prevoda u tabeli koja je iznad. Podela na pasuse nije bogonadahnutu, ali je ključ za praćenje piščeve namere, a to je srž tumačenja. Svaki pasus ima samo jednu jedinu temu.

1. Prvi pasus
2. Drugi pasus
3. Treći pasus
4. Itd.

PROUČAVANJE POZADINE

- A. Teško je tumačiti i shvatiti ovaj biblijski odlomak, jer ne spada u odlomke koje bi čovek upotrebio da opiše Božiju ljubav.
- B. Ovaj odlomak je rasprava protiv idolopoklonstva na svim nivoima verskog i svetovnog života:
  1. Ponovljeni zakoni 13:1-5 govore o lažnim prorocima (vidite: Ponovljeni zakoni 18:20).

2. Ponovljeni zakoni 13:6-11 govore o članovima porodice koji pokušaju da uvuku druge članove porodice u idolopolonstvo.
3. Ponovljeni zakoni 13:12-18 govore o celom gradu ili zajednici koja prihvati idolopoklonstvo (vidite: Ponovljeni zakoni 29:18).

C. Izgleda da u Starom zavetu postoji razlika između proroka i sanjača snova. Osoba koja doživljava viđenje je budna i ima kontrolu nad svojim umom. Primer za to je Jezekilj na reci Kevar, a Danilo je primer čoveka koji je tumačio snove. I jedno i drugo su otkrivenja od Boga. Bog danas obično ne govori ljudima kroz viđenja i snove, mada ima moć da učini i jedno i drugo.

PROUČAVANJE REČI I IZRAZA

ponovljeni zakoni 13:1-5 (SSP)

¹Ako se među vama pojavi neki prorok, ili neko ko proriče pomoću snova, i najavi ti neko znamenje ili čudo, ²i to se znamenje ili čudo o kom ti je govorio dogodi, pa ti on kaže: »Hajde da idemo za drugim bogovima« – koje dosad nisi poznao – »i da im služimo«, ³ne slušaj reči tog proroka ili sanjaoca. Jer, to vas GOSPOD, vaš Bog, iskušava da sazna da li GOSPODA, svoga Boga, volite svim svojim srcem i svom svojom dušom. ⁴Idite za GOSPODOM, svojim Bogom, i njega se bojte. Njegovih zapovesti se držite i pokoravajte mu se. Njemu služite i čvrsto ga se držite. ⁵Taj prorok ili sanjalac neka se pogubi, jer je propovedao otpadništvo od GOSPODA, vašega Boga, koji vas je izveo iz Egipta i otkupio vas iz kuće ropstva. Taj je hteo da te odvraća od puta kojim ti je GOSPOD, tvoj Bog, zapovedio da ideš. Iskoreni zlo iz svoje sredine.

13:1 Ne treba verovati svim ljudima koji tvrde da govore za Boga, nego ih treba proveriti (vidite: Ponovljeni zakoni 18:20-22; Matej 7; 24:24; Prva Jovanova 4:1-6; Druga Petrova 3:15-16).

13:1,3 „prorok“ Vidite Posebnu temu koja sledi.

POSEBNA TEMA – STAROZAVETNA PROROŠTVA (SPECIAL TOPIC: OT PROPHECY)

I. UVOD

A. Osnovni podaci

1. Zajednica vernih se ne slaže oko pitanja kako treba tumačiti proroštva. O drugim pitanjima su tokom vekova formirani stavovi koji se smatraju pravovrnima, ali o ovom nije.
2. Postoji nekoliko jasno određenih faza starozavetnog proroštva:
  - a. Pre izraelskog carstva
    - (1) Pojedinci koji su nazvani prorocima
      - (a) Avraam – Postanje 20:7
      - (b) Mojsije – Brojevi 12:6-8; Ponovljeni zakoni 18:15; 34:10
      - (c) Aaron – Izlazak 7:1 (Mojsijev glasnogovornik)
      - (d) Mirjam – Izlazak 15:20
      - (e) Medad i Eldad – Brojevi 11:24-30
      - (f) Debora – Sudije 4:4
      - (g) Neimenovani prorok – Sudije 6:7-10
      - (h) Samuilo – Prva o Samuilu 3:20

- (2) Spominju se proroci kao grupa – Ponovljeni zakoni 13:1-5; 18:20-22
- (3) Proročka grupa ili družina – Prva o Samuilu 10:5-13; 19:20; Prva o carevima 20:35,41; 22:6,10-13; Druga o carevima 2:3,7; 4:1,38; 5:22; 6:1, itd.
- (4) Mesija je nazvan prorokom – Ponovljeni zakoni 18:15-18
- b. Proroci iz razdoblja carstva koji nisu zapisivali (govorili su caru):
  - (1) Gad – Prva o Samuilu 22:5; Druga o Samuilu 24:11; Prva letopisa 29:29
  - (2) Natan – Druga o Samuilu 7:2; 12:25; Prva o carevima 1:22
  - (3) Ahija – Prva o carevima 11:29
  - (4) Jehu – Prva o carevima 16:1,7,12
  - (5) Neimenovani prorok – Prva o carevima 18:4,13; 20:13,22
  - (6) Ilija – od Prve o carevima 18 do Druga o carevima 2
  - (7) Mihej – Prva o carevima 22
  - (8) Jelisije – Druga o carevima 2:9,12-13
- c. Klasični proroci koji zapisuju (oni su govorili i narodu i caru): Od Isaije do Malahije (sem Danila)

B. Biblijski nazivi

1. *Ro'eh*, što znači „videlac“ (BDB 906, KB 1157), Prva o Samuilu 9:9. U ovom stihu se vidi prelaz od ovog naziva do naziva *nabi'*. Reč *ro'eh* potiče od čestog GLAGOLA koji znači „videti“. To je bio naziv za osobu koja razume Božije puteve i naume i kod koje su ljudi išli da saznaju Božiju volju o nekom pitanju.
2. *Hozeh*, što isto znači „videlac“ (BDB 302, KB 3011), Druga o Samuilu 24:11. Ovo je u stvari sinonim reči *ro'eh*. Potiče od ređeg GLAGOLA koji znači „videti“ ili „posmatrati“. PARTICIP tog GLAGOLA se najčešće koristio da se označe proroci.
3. *Nabi'*, što znači „prorok“ (BDB 611, KB 661), srodan akadskoj reči *nabu*, što znači „pozvati“, i arapskoj reči *naba'a*, što znači „objaviti“. Ovo je najčešći starozavetni naziv za proroka, upotrebljen više od tri stotine puta. Ne znamo tačno koji je koren ove reči, ali trenutno izgleda da je GLAGOL „pozvati“ najbolji izbor. Ovaj pojam se možda može najbolje shvatiti na osnovu reči kojima je Jahve opisao odnos koji će Mojsije kroz Aarona imati prema faraonu (vidite: Izlazak 4:10-16; 7:1; Ponovljeni zakoni 5:5). Prorok je Božiji glasnogovornik u Božijem narodu (Amos 3:8; Jeremija 1:7,17; Jezekij 3:4).
4. Sva tri navedena naziva za proročku službu upotrebljena su u Prvim dnevnicima 29:29: Samuilu – *ro'eh*; Natan – *nabi'* i Gad – *Hozeh*.
5. Postoji i fraza *'ish ha'elohim*, „čovjek Božiji“, što je uopšteniji naziv za Božijeg glasnogovornika, a u Starom zavetu se u smislu „proroka“ pojavljuje 76 puta.
6. Engleska reč „prorok“ (*prophet*) je grčkog porekla i potiče od reči (1) *pro*, što znači „pre“ ili „unapred“ i (2) *femi*, što znači „govoriti“.

II. DEFINICIJA PROROŠTVA

- A. Reč „proroštvo“ ima širi raspon značenja u hebrejskom jeziku nego u engleskom ili srpskom. Jevreji su istorijske knjige od Isusa Navina do Prve i Druge o carevima (sem Rute) nazivali „ranim prorocima“, a i Avraam (Postanje 20:7; Psalam 105:15) i Mojsije (Ponovljeni zakoni 18:18) su nazvani prorocima (a tako i Mirjam, Izlazak 15:20). Stoga se čuvajte uobičajene engleske ili srpske definicije ove reči!
- B. „Proročko shvatanje istorije (*profetizam*) može s pravom da se definiše kao shvatanje da istorija ima značaj jedino zbog onoga što se tiče Boga, zbog Božijih ciljeva i Božijeg učestvovanja u njoj“ (rečnik *Interpreter's Dictionary of the Bible*¹⁷¹, tom 3, str. 896).

- C. „Prorok nije ni filozof, ni sistematski teolog, nego posrednik saveza koji Božijem narodu govori Božiju reč da bi oblikovao njihovu budućnost tako što će preoblikovati njihovu sadašnjost“ (članak „Prophets and Prophecy¹⁷²“, iz enciklopedije *Encyclopedia Judaica*¹⁷³, tom 13 str. 1152).

III. SVRHA PROROŠTVA

- A. Bog kroz proroštvo govori svom narodu pružajući mu usmerenje u trenutnim okolnostima i nadu zbog toga što on drži pod kontrolom sve u njihovim životima i u svetskim dešavanjima. Poruka proroka je u osnovi bila poruka zajednici. Njen cilj je bio da prekori, ohrabri, da probudi veru i pokajanje i da obavesti Božiji narod o Bogu i njegovim naumima. Proroci su pozivali Božiji narod na vernost Božijim savezima, a tome treba dodati da su proroštva često korišćena da jasno pokažu koga je Bog izabrao za svog glasnogovornika (Ponovljeni zakoni 13:1-3; 18:20-22). Ovo se na najvišem nivou odnosi na Pomazanika.
- B. Prorok je istorijsku ili teološku krizu svog vremena često prenosio na eshatološki nivo. Ovakvo gledanje na istoriju, sa stanovišta poslednjih dana, pojavljuje se jedinstveno u Izraelu, kao i njihova svest o tome da ih je Bog izabrao i da im je dao zavetna obećanja.
- C. Izgleda da je služba proroka služila kao ravnoteža službi prvosveštenika (Jeremija 18:18), pa čak i da ju je zamenila kao sredstvo za saznavanje Božije volje. Urim i Tumim su prerasli u glasnogovornikovo izgovaranje Božije poruke. Izgleda da je služba proroka u Izraelu zamrla nakon Malahije i da se pojavila tek četiri stotine godina kasnije, pojavom Jovana Krstitelja. Nismo sigurni kako je novozavetni dar „proroštva“ povezan sa Starim zavetom. Novozavetni proroci (Dela apostolska 11:27-28; 13:1; 15:32; Prva Korinćanima 12:10,28-29; 14:29,32,37; Efescima 4:11) nisu pružali nova otkrivenja, niti su zapisivali delove Svetog pisma, nego su predskazivali Božiju volju u zavetnim okolnostima.
- D. Proroštvo se po prirodi ne sastoji samo ili prvenstveno iz predskazanja. Predskazanja su bila jedan od načina da se potvrde služba i poruka proroka, ali treba istaći da „mesijanska proroštva sačinjavaju manje od 2% starozavetnih proroštava. Manje od 5% starozavetnih proroštava izričito opisuje razdoblje novog saveza. Manje od 1% se tiče događaja koji će tek doći“ – vidite: Gordon Fi (Gordon Fee) i Daglas Stjuart (Douglas Stuart), *Kako tumačiti Bibliju*¹⁷⁴, str. 179.
- E. Proroci predstavljaju Boga narodu, a sveštenici predstavljaju narod Bogu. To je uopštena izjava i od toga su postojali izuzeci poput Avakuma, koji je Bogu postavljao pitanja.
- F. Proroke je, između ostalog, teško razumeti i zbog strukture njihovih knjiga. One nisu hronološke, nego tematske, ali ne uvek onako kako bi to čovek očekivao. Često nema jasne istorijske pozadine, vremenskog okvira, ni jasnog razgraničenja među proroštvima. Ove knjige je teško
1. pročitati odjednom,
  2. podeliti tematskom logikom,
  3. i u njima razaznati glavnu istinu ili nameru pisca u svakom proroštvu.

IV. OSOBINE PROROŠTVA

- A. Izgleda da u Starom zavetu postoji razvoj pojmova „prorok“ i „proroštvo“. U ranom Izraelu se razvila služba u vidu družine proroka koju bi predvodio jak, harizmatičan vođa poput Ilije ili Jelisija. Za pripadnika ovakve družine se ponekad koristi izraz „sin proroka“ (Druga o ca-

171 Tumačev biblijski rečnik, prim. prev.

172 Proroci i proroštvo, prim. prev.

173 Judejska enciklopedija, prim. prev.

174 Izvori, Osijek, 1999. Izvornik: *How to Read the Bible For All Its Worth*, str. 166

revima 2). Ovim prorocima je bilo svojstveno padanje u određene oblike zanosa (Prva o Samuilu 10:10-13; 19:18-24).

- B. Ipak, ovo razdoblje je brzo prošlo i nastupilo je razdoblje pojedinačnih proroka. Bilo je proroka (pravih i lažnih) koji su služili caru i živeli na njegovom dvoru (Gad, Natan), a bilo je i onih koji su bili nezavisni, a ponekad čak i potpuno nepovezani s trenutnim stanjem izraelskog društva (Amos). Među takvim prorocima je bilo i muškaraca i žena (Druga o carevima 22:14.)
- C. Prorok je često objavljivao budućnost koja je zavisila od čovekove reakcije u sadašnjosti, ali mu je zadak često bio i da otkrije Božiji sveopšti naum za tvorevinu koji nije uslovljen čovekovom reakcijom. Ovaj sveopšti, eshatološki naum se na Starom bliskom istoku jedinstveno pojavljuje kod starozavetnih prorokâ. Proročke poruke su imale dvostruku žižu: predskazanja budućnosti i vernost savezu (vidite: *Kako tumačiti Bibliju*¹⁷⁵, str. 178-180). To podrazumeva da su proroci pre svega bili usredsređeni na zajednicu, odnosno, obično su se, mada ne uvek, obraćali celom narodu.
- D. Najveći deo proročkog štiva je prenošen usmeno, pa je kasnije povezivan na osnovu teme, hronologije i drugih književnih obrazaca Bliskog istoka koji su za nas izgubljeni. Pošto je to bilo usmeni štivo, nije bilo strukturirano kao pisana proza. Zato je ove knjige teško pročitati cele odjednom i teško ih je shvatiti bez jasne istorijske pozadine.
- E. Proroci su koristili nekoliko obrazaca za prenošenje svoje poruke:
  - 1. Sudnica – Bog daje svoj narod na sud, često u vidu brakorazvodne parnice, gde Jahve odbacuje svoju ženu (Izrael) zbog njene nevernosti (Osija 4; Mihej 6).
  - 2. Pogrebna tužbalica – obrazac ove vrste tekstova je prepoznatljiv po posebnom ritmu i po izrazu „teško vama“ (Isaija 5; Avakum 2).
  - 3. Proglašavanje zavetnih blagoslova – naglašena je uslovna priroda saveza i za budućnost se izriču i njegove pozitivne i njegove negativne posledice (Ponovljeni zakoni 27-28).

V. KORISNA UPUTSTVA ZA TUMAČENJE PROROŠTAVA

- A. Pronađite nameru izvornog proroka (urednika) sagledavajući istorijsku pozadinu i književni kontekst svakog proroštva. Obično se radi o tome da je Izrael na neki način prekršio Mojsijev savez.
- B. Čitajte i tumačite celo proroštvo, a ne samo jedan deo. Zapišite pregled njenog sadržaja. Razmotrite kako je povezano s proroštvima koja ga okružuju. Pokušajte da zapišete pregled cele knjige.
- C. Pretpostavite da je značenje odlomka doslovno, sem ako vam nešto u samom tekstu ne pokaže da su reči upotrebljene u prenesenom smislu. Zatim taj figurativni deo teksta izrazite svojim rečima na doslovan način, u vidu proze.
- D. Analizirajte simbolične postupke u svetlu istorijske pozadine i uporednih odlomaka. Ne zaboravite da je ovo književnost Starog bliskog istoka, a ne zapadnjačka ili savremena književnost.
- E. Pažljivo pristupajte predskazanjima:
  - 1. Da li govore isključivo o pišćevom vremenu?
  - 2. Da li su se nakon toga ispunila u istoriji Izraela?
  - 3. Da li se govori o događajima koji su i dalje budućí?
  - 4. Da li istovremeno imaju i onovremeno ispunjenje i buduće ispunjenje?
  - 5. Dozvolite da vas do odgovora vode pisci Svetog pisma, a ne savremeni pisci.
- F. Posebna pitanja
  - 1. Da li je predskazanje uslovljeno reakcijom primalaca?
  - 2. Da li je sigurno kome je proroštvo upućeno (i zašto)?
  - 3. Da li postoje biblijska ili istorijska mogućnost za višestruko ispunjenje?

4. Bogonadahnuti novozavetni pisci su videli Pomazanika u mnogim starozavetnim tekstovima u kojima nam njegovo prisustvo inače ne bi bilo očigledno. Izgleda da su koristili tipologiju i igru reči. Pošto mi nismo bogonadahnuti, najbolje je da taj pristup ostavimo samo njima.

VI. KORISNE KNJIGE

- A. *A Guide to Biblical Prophecy*¹⁷⁶, Karl Amending (Carl E. Amending) i Vord Bask (W. Ward Basque)
- B. *Kako tumačiti Bibliju*¹⁷⁷, Gordon Fi (Gordon Fee) i Daglas Stjuart (Douglas Stuart)
- C. *My Servants the Prophets*¹⁷⁸, Edvard Jang (Edward J. Young)
- D. *Plowshares and Pruning Hooks: Rethinking the Language of Biblical Prophecy and Apocalyptic*¹⁷⁹, Brent Sendi (D. Brent Sandy)
- E. *New International Dictionary of Old Testament Theology and Exegesis*¹⁸⁰, tom 4, str. 1067-1078
- F. *The Language and Imagery of the Bible*¹⁸¹, Kerd (G. B. Caird)

NASB, NKJV,

NJB „sanjač snova“
NRSV „oni koji gataju na osnovu snova“
TEV „tumači snova“
JPSOA „sanjači-gataoci“

Ovaj naziv je nastao od GLAGOLA (*BDB* 321, AKTIVNI PARTICIP *kala*) i IMENICE u MNOŽINI (*BDB* 321). Gatanje (vidite: Ponovljeni zakoni 18:14-15), tj. pokušaj da se razume ili unapred zna volja boga ili bogova ili da se na nju utiče, bilo je na Starom bliskom istoku česta pojava. Postojali su mnogi načini gatanja:

1. Snovi i padanje u zanos (stanja uma)
2. Kocke i štapići (predmeti koje je čovek načinio)
3. Oblaci, oluje, suše (vremenske prilike)
4. Ptice (njihov let i vrste)
5. Događaji na nebu (kretanje sazvežđa, komete, pomračenja, itd.)
6. Stanje ovčije jetre (i drugih žrtvenih životinja)

13:1, 2 „znamenje“ Čini mi se da se u Bibliji reč „znamenje“ (*BDB* 16) koristi kad se govori o nečemu što je bilo predskazano i zatim se ispunilo. Ova reč je u Ponovljenim zakonima upotrebljena s nekoliko različitih značenja:

1. Čuda, tj. pošasti koje je Jahve u Egiptu učinio preko Mojsija da primora faraona da pusti Izraelce da odu (Ponovljeni zakoni 4:34; 6:22; 7:18-19; 11:3; 26:8; 29:2-3; 34:11).
2. Kutijice s tekstovima iz Svetog pisma (6:8; 11:8)
  - a. Na levoj ruci
  - b. Na čelu
  - c. Na dovracima
3. Čuda i predskazanja lažnih proroka, koja su služila da zavedu Izrael da se ne klanja isključivo Jahveu (Ponovljeni zakoni 13:1-2).

176 Vodič kroz biblijska proroštva, prim. prev.

177 Izvori, Osijek, 1999. Izvornik: *How to Read the Bible For All Its Worth*

178 Moje sluge proroci, prim. prev.

179 Raonici i srpovi: Novo razmišljanje o jeziku biblijskih proroštava i apokaliptične književnosti, prim. prev.

180 Novi međunarodni rečnik starozavetne teologije i egzegeze, prim. prev.

181 Jezik i slike Svetog pisma, prim. prev.

4. Jahveove kazne za neposlušni Izrael, koje će biti upozorenja za buduća pokolenja Izraelaca (Ponovljeni zakoni 28:46).

■ **„ili čudo“** Izgleda da se reč „čudo“ (*BDB 65*) odnosi na čudesno delo koje je učinjeno u prisustvu svedokâ. Ova reč se često pojavljuje u paru sa „znamenjima“.

13:2 „i to se znamenje ili čudo o kom ti je govorio dogodi“ Čuda ne potiču nužno od Boga (vidite: Izlazak 7:11,22; Matej 24:24; Druga Solunjanima 2:9). Isto važi i za tačna predskazanja (vidite: Ponovljeni zakoni 18:22).

Ako je „Prorok“ iz Ponovljenih zakona 18:18-19 najava Hrista, onda je ovaj lažni prorok najava Antihrista (vidite: Ponovljeni zakoni 18:20). Činjenica da je „lažan“ se otkriva na sledeće načine:

1. Ako se njegove reči ne ispune
2. Ako njegove reči nisu od Jahvea

■ **„Hajde da idemo za drugim bogovima ... i da im služimo“** Ova dva GLAGOLA beleže moguće odstupanje od klanjanja isključivo Jahveu:

1. „da idemo“ – *BDB 229, KB 246, KOHORTATIV kala*. Ovo upozorenje se ponavlja, vidite: Ponovljeni zakoni 6:14; ;8:19; 11:28; 13:2,6,13; 28:14; 29:18,26
2. „služimo“ – *BDB 712, KB 773, IMPERFEKAT hofala* upotrebljen kao KOHORTATIV. I ovo upozorenje se ponavlja, vidite: Ponovljeni zakoni 5:9; 7:4,16; 8:19; 11:16; 13:2,6,13; 17:3; 28:14,36,64; 29:18,26; 30:17; 31:20.

Fraza „hajde da idemo za drugim bogovima“ se ne ponavlja u sklopu upozorenja samo u Ponovljenim zakonima, nego i u Jeremiji.

■ **„bogovima“ – koje dosad nisi poznavao“** Ovde se ne radi o sposobnosti da se izvedu znaci koji pokazuju silu, nego o služenju isključivo Jahveu. Vidite Posebnu temu – Znati, kod 4:35.

13:3 „ne slušaj reči tog proroka“ Ovaj GLAGOL (*BDB 1033, KB 1570, IMPERFEKAT kala*) je glagol *šema*, koji se često ponavlja, a znači „čuti i poslušati“. Vidite beleške kod Ponovljenih zakona 4:1.

■ **„Jer, to vas GOSPOD, vaš Bog, iskušava“** Ovaj GLAGOL (*BDB 650, KB 702, PARTICIP piela*) govori o tome da Bog ljude smešta u situacije u kojima ih proverava ili iskušava da bi znao i ojačao njihovu veru, pouzdanje i poslušnost (vidite: Postanje 22:1-12; Izlazak 15:25; 16:4; 20:20; Ponovljeni zakoni 8:2,16; Sudije 2:22; 3:1,4; Drugi dnevnicima 32:31). Bog je koristio čak i prisustvo lažnih proroka u svom narodu da odvoji prave vernike od onih koji to nisu. Bog koristi zlo za svoje ciljeve (vidite: Postanje 3)!

■ **„svim svojim srcem i svom svojom dušom“** Vidite beleške kod Ponovljenih zakona 4:29. Ovo je metafora za potpunu, celokupnu predanost. Izrael je stalno pozivan da voli Jahvea s potpunom predanošću (vidite: Ponovljeni zakoni 6:5; 7:9; 10:12; 11:1,13,22; 13:3; 19:9; 30:6,16,20).

13:4 Ovaj stih sadrži niz GLAGOLA u IMPERFEKU *kala*, koji služe kao vodilje za služenje isključivo Jahveu:

1. „Idite za“, *BDB 229, KB 246*, vidite: Ponovljeni zakoni 8:6
2. „se bojte“, *BDB 431, KB 432*
3. „se držite“, *BDB 1036, KB 1581*, vidite: Ponovljeni zakoni 5:29; 6:2
4. „pokoravajte mu se“, *BDB 1033, KB 1570*
5. „služite“, *BDB 712, KB 773*
6. „čvrsto ga se držite“, *BDB 179, KB 209*

Ovaj stih je sličan Ponovljenim zakonima 6:13 i 10:20.

13:5 „Taj prorok ili sanjalac neka se pogubi“ Jahveu je stalo da njegovo bogoslužjenje ne bude ukaljano, što jasno vidimo i u Ponovljenim zakonima 12. Da je bogoslužjenje Jahveu u ono vreme ukaljano, ne bi bilo ni Novog zaveta. Bogu je stalo da mu njegov narod služi baš onako kako je zapovedio (vidite: Ponovljeni zakoni 4:2; 12:32). Kazna za takvo onečišćenje je bila smrt, uključujući i Hanaance i lažne proroke u Izraelu (vidite: Ponovljeni zakoni 13:5,9,15). Bilo je moguće da pojedinci u zajednici budu zavedeni (vidite: Ponovljeni zakoni 4:19; 13:5,10).

■ „**otkupio**“ Ova reč (*BDB 804, KB 911, PARTICIP kala*) je označavala cenu koju je trebalo platiti da bi neko bio oslobođen iz ropstva ili iz zatvora. Vidite Posebnu temu kod 7:8.

PONOVLJENI ZAKONI 13:6-11 (SSP)

⁶Kada bi te i tvoj rođeni brat, ili tvoj sin ili kći, ili žena koju voliš, ili tvoj najbolji prijatelj, potajno nagovarao, govoreći: »Hajde da služimo drugim bogovima« – koje ni ti ni tvoji praoci niste poznavali, ⁷bogovima narodâ oko vas, koji žive blizu ili daleko, od jednog kraja zemlje do drugog – ⁸»nemoj da pristaneš i ne slušaj ga! Ne sažaljevaj ga! Ne šteti ga i ne štiti, ⁹nego ga ubij! Ti prvi digni ruku na njega da ga pogubiš, a onda sav ostali narod. ¹⁰Kamenuj ga do smrti, jer je pokušao da te odvрати od GOSPODA, tvoga Boga, koji te je izveo iz Egipta, iz kuće ropstva. ¹¹Tada će sav Izrael to čuti i uplašiti se, i više niko neće učiniti takvo zlo među vama.

13:6, 8 „tvoj rođeni brat, ili tvoj sin ili kći, ili žena koju voliš, ili tvoj najbolji prijatelj“ Ako bi ga čak i krajnje bliska osoba koju voli, ili rođak ili prijatelj navodili da se klanja drugom bogu, verni Izraelac je morao da ga prijavi da ih zajednica kamenuje (vidite: Ponovljeni zakoni 13:9-10). To je srž lične zavetne odgovornosti. Ovo je oštra zapovest u kontekstu ondašnjeg kulturnog ustrojstva, gde je porodica bila najvažnija (vidite: Matej 10:34-39; Luka 14:25-27).

13:6 „Hajde da služimo drugim bogovima“ Oba ova GLAGOLA su KOHORTATIVI *kala*:

1. „hajde“ – *BDB 229, KB 246*

2. „služimo“ – *BDB 712, KB 773*

Oni služe kao zajedničke metafore za bogopoklonstvo.

13:7 „bogovima narodâ oko vas, koji žive blizu ili daleko, od jednog kraja zemlje do drugog“ Ovaj tekst ima nekoliko mogućih tumačenja. Ova fraza može da se odnosi na sledeće:

1. Na hanaanske bogove, i na severu i na jugu Hanaana („zemlja“ = „područje“)

2. Na strane bogove, bilo iz Mesopotamije, bilo iz Palestine („blizu ili daleko“)

3. Na posebno upozorenje protiv klanjanja nebeskim bogovima, bilo da je u pitanju sunce, mesec, zvezde, planete, sazvežđa, komete, meteori, nove, pomračenja itd. (tela koja izlaze i zalaze)

13:8 Ovaj stih nabraja (u nizu negiranih IMPERFEKATA *kala*) kako Jahveov istinski sledbenik treba da se ophodi prema sledbeniku stranih bogova:

1. „nemoj da pristaneš“ – *BDB 2, KB 3*

2. „i ne slušaj ga“ – *BDB 1033, KB 1570*

3. „Ne sažaljevaj ga“ – *BDB 299, KB 298*, vidite: Ponovljeni zakoni 7:2,16

4. „Ne šteti ga“ – *BDB 328, KB 328*, vidite: Prva o Samuilu 15:3

5. „i ne štiti“ – *BDB 491, KB 487* (doslovno „ne pokrивaj“)

Samo kratak komentar na broj 3. U pitanju je idiom koji znači „ne dozvoli da tvoja ljudska osećanja utiču na dela koja Bog od tebe traži“. Pojavljuje se na nekoliko mesta u Ponovljenim zakonima: 7:16; 13:8; 19:13,21; 25:12 (vidite: rečnik *NIDOTTE*, tom 2, str. 50).

13:9 „nego ga ubij! Ti prvi digni ruku na njega da ga pogubiš“ U masoretskom tekstu ovog stiha nema reči „kamenovati“, iako je to nesumnjivo bio način izvršenja smrtne kazne na koji se ovde misli (vidite: Ponovljeni zakoni 13:10). U masoretskom tekstu se nalaze APSOLUTNI INFINITIV *kala* i IMPERFEKAT *kala* GLAGOLA „ubiti“ (BDB 246, KB 255), tj. „sigurno ubiti“, što je konstrukcija kojom se pojačava silina izraza.

Svedok je bacao prvi kamen na optuženoga (vidite: Ponovljeni zakoni 13:10; 17:7), a ako bi neko slagao o optuženome, to se smatralo ubistvom s predumišljajem (vidite: Ponovljeni zakoni 5:20).

13:10 „Kamenuj ga do smrti“ U masoretskom tekstu stoji GLAGOL za „kamenovati do smrti“ (BDB 709, KB 768, PERFEKAT *kala*) i reč za „kamen“ (BDB 6), što doslovno znači „kamenovati kamenjem“. Kamenovanje je bilo smrtna kazna koju je sprovodila cela zavetna zajednica (vidite: Levitska 20:2,27; 24:13-23; Brojevi 15:32-36; Ponovljeni zakoni 13:10; 21:21; Isus Navin 7:22-26).

Ovo nije uobičajena reč za smrtnu kaznu koja je izrečena na sudu, nego reč koja govori o hitnosti trenutnog, odlučnog očišćenja od zla (vidite: Izlazak 32:27; Levitska 20:15,16; Brojevi 25:5; Ponovljeni zakoni 13:10; Jezekilj 9:6).

Zajednica je kamenovala ljude iz sledećih razloga:

1. Idolopoklonstvo, Levitska 20:2-5 (možda i u 6-8); Ponovljeni zakoni 13:1-5; 17:2-7
2. Bogohuljenje, Levitska 24:10-23; Prva o carevima 11-14; Luka 4:29; Dela apostolska 7:58 (oba odražavaju Izlazak 22:28); vidite i sledeće odlomke: Jovan 8:59; 10:31; 11:8
3. Odbacivanje roditeljskog autoriteta, Ponovljeni zakoni 21:18-21 (moguće i Levitska 20:9)
4. Neverstvo u braku, Ponovljeni zakoni 22:22,23-27 (možda i Levitska 20:10-16)
5. Izdaja (svesna neposlušnost Jahveu), Isus Navin 7

NASB	„da te zavede“
NKJV	„da te nagovori“
NRSV	„pokušao da te okrene“
TEV	„pokušao da te odvede“
NJB	„pokušao da te odvrati“

Ovaj GLAGOL (BDB 623, KB 673, KONSTRUKTNI INFINITIV *hifila*) znači „naglo gurnuti“. Ovi lažni proroci (Ponovljeni zakoni 13:1) i tobožnji članovi saveza (Ponovljeni zakoni 13:6) su pokušavali da nagaju vernike da se od Jahvea okrenu ka bogovima drugih naroda. Ovaj GLAGOL (vidite: Ponovljeni zakoni 13:5,12; 4:19; Druga o carevima 17:21) je podudaran s GLAGOLOM „nagovoriti“ (BDB 694, KB 749, IMPERFEKAT *hifila*) iz Ponovljenih zakona 13:6.

Zanimljivo je da je isti taj hebrejski koren upotrebljen da se označi izgnanstvo (tj. rasejanje).

13:11 Kazna je bila više od odmazde za pojedinca. Ljudi koji se pobune su trpeli posledice (kamenovanje), ali to je istovremeno odbijalo od greha ljude koji su prisustvovali kažnjavanju ili su čuli o njemu (vidite: Ponovljeni zakoni 17:12-13; 19:15-21; 21:18-21; Rimljanima 13:4).

PONOVLJENI ZAKONI 13:12-18 (SSP)

¹²Ako čuješ da se za neki grad koji ti je GOSPOD, tvoj Bog, dao da u njemu živiš govori ¹³da su se u njemu pojavili pogani ljudi i da su njegove žitelje odvratili od GOSPODA, tvoga Boga, govoreći: »Hajde da služimo drugim bogovima« – koje niste poznavali – ¹⁴»tada se o tome pomno raspitaj i to brižljivo istraži i ispitaj. Ako se pokaže da je to istina i utvrdi se da je takva gadost počinjena među vama, ¹⁵pogubi mačem žitelje toga grada. Potpuno uništi taj grad i sve ljude u njemu i njihovu stoku. ¹⁶Sva dobra iz grada sakupi nasred trga, pa spali ceo grad sa svim njegovim dobrima kao žrtvu paljenicu GOSPODU, svome Bogu. Neka ostane u ruševinama dovek. Neka se više nikad ne sazida. ¹⁷Ne uzimaj sebi ništa od onoga što je određeno za potpuno uništenje, pa će

GOSPOD odustati od svoga ljutog gneva i smilovati ti se. U svojoj će te samilosti umnožiti kao što se zakleo tvojim praocima ¹⁸zato što se pokoravaš GOSPODU, svome Bogu, držeći se svih njegovih zapovesti koje ti danas dajem i čineći ono što je ispravno u očima GOSPODA, tvoga Boga.

13:13 „pogani ljudi“ Ovo doslovno znači „sinovi *Veliala*“ (*BDB* 116). Ova hebrejska reč je značila „bezvredan“ ili „nije ni za šta“ (vidite: Sudije 19:22; 20:13; Prva o Samuilu 10:27; 30:22; Prva o carevima 21:10,13; Poslovice 6:12). Reč *Velial* je do novozavetnog razdoblja postala sinonim za Satanu (vidite: Druga Korinćanima 6:15).

■ „odvratili“ Vidite beleške kod Ponovljenih zakona 13:10.

13:14 Ovaj stih sadrži niz GLAGOLA koji se tiču istraživanja (svi su u PERFEKTU *kala*):

1. *NASB* „istraži“
NKJV, NRSV „raspitaj se“
NJB „razmotri stvar“

Ovaj GLAGOL (*BDB* 205, *KB* 233) znači „istražiti“, vidite: Ponovljeni zakoni 17:4,9; 19:18

2. *NASB, NKJV* „pretresi“
NJB „ispitaj“

Ovaj GLAGOL je *BDB* 350, *KB* 347, a znači „tražiti“, vidite: Psalam 139:1,23; Poslovice 18:17

3. *NASB* „podrobno se raspitaj“
NKJV „marljivo pitaj“
NJB „raspitaj se krajnje pažljivo“

Ovo je spoj reči *BDB* 981, *KB* 1371, koja je u PERFEKTU *kala*, a znači „raspitati se“ i reči *BDB* 405, *KB* 408, koja je u APSOLUTNOM INFINITIVU *hifila*, a znači „podrobno“, vidite: Ponovljeni zakoni 17:4; 19:8.

13:15 „Potpuno uništi“ Fraza prevedena rečima „potpuno uništi“ (*BDB* 355) znači „potpuno predato Bogu za uništenje“. Vidite potpuniju belešku kod Ponovljenih zakona 3:6. Ako Jevreji budu služili drugim bogovima, stići će ih ista kazna kao neznabošce.

13:16

NASB „biće ruševina doveka“
NKJV „biće gomila doveka“
NRSV „ostaće trajna ruševina“
TEV „mora ostati ruševina doveka“
NJB „moraš ga staviti pod prokletstvo uništenja“

Ova poslednja fraza je hebrejski idiom za prokletstvo (npr. Isus Navin 8:28; Jeremija 49:2). Za pojam „doveka“ vidite Posebnu temu kod 4:40.

13:17 „što je određeno za potpuno uništenje“ Ovo je jevrejski pojam davanja plena „svetog rata“ Bogu (*BDB* 356). Baš to o čemu se govori ovde (i u Ponovljenim zakonima 13:17) dogodilo se u Isusu Navinu 6-7!

13:17-18 Zapazite kako teče misao:

1. Idolopoklonstvo zaslužuje kaznu (tj. sveti rat u kom umire sve što diše), Ponovljeni zakoni 13:12-15
2. Sav plen iz grada se davao Jahveu kao žrtva paljenica (tj. u svetom ratu su se sve dragocenosti davale Jahveu), Ponovljeni zakoni 13:16-17

3. Poslušnost donosi blagoslov, Ponovljeni zakoni 13:17-18:
  - a. On odustaje od svog plamtećeg gneva.
  - b. On iskazuje milosrđe (vidite: Ponovljeni zakoni 30:3).
  - c. On je samilostan (isti koren kao iznad, *BDB* 933).
  - d. On daje izobilje.
  - e. On ispunjava zakletvu praocima.
4. Blagoslov zavisi od poslušnosti, Ponovljeni zakoni 13:18

■ „čineći ono što je ispravno u očima GOSPODA, tvoga Boga“ Ova fraza se u Ponovljenim zakonima pojavljuje nekoliko puta (vidite: Ponovljeni zakoni 6:18; 12:28; 13:18), a pojavljuje se i u sledećim stihovima: Prva o carevima 11:38; 14:8; 15:11; 22:43; Druga o carevima 12:3. Jahve je merilo pravde i pravednosti i na osnovu tog merila se sudi o svemu. Vidite Posebnu temu – Pravednost, kod 1:16.

PITANJA ZA RAZMATRANJE

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Ova pitanja za razmatranje su data da vam pomognu da razmislite o najvažnijim stavkama ovog dela knjige. Njihov cilj je da vas izazovu na razmišljanje, ali ona nisu sveobuhvatna.

1. Zašto ovo poglavlje tako oštro govori o drugim verama?
2. Da li ovo poglavlje može i u današnje vreme da bude osnova našeg odnosa prema drugim verama?
3. Kako da prepoznamo kad neko laže da govori u Božije ime? Šta ako ta osoba čini čuda?
4. Objasnite starozavetni pojam zajedničke odgovornosti (jedan utiče na sve), koji odgovara na mnoštvo pitanja o Novom zavetu.

PONOVLJENI ZAKONI 14

PODELA NA PASUSE U SAVREMENIM ENGLESKIM PREVODIMA

NKJV	NRSV	TEV	NJB
Neprikladno tugovanje 14:1-2	Kako živi sveta osoba 14:1-2	Zabranjen izraz tugovanja 14:1-2	Protiv jednog idolopokloničkog običaja 14:1-2
Čisto i nečisto meso 14:3-8 14:9-10 14:11-20	14:3-8 14:9-10 14:11-20	Čiste i nečiste životinje 14:3-8 14:9-10 14:11-18 14:19-20	Čiste i nečiste životinje 14:3-8 14:9-10 14:11-20
14:21	14:21a 14:21b	14:21a 14:21b	14:21a 14:21b
Načela davanja desetka 14:22-27 14:28-29	14:22-27 14:28-29	Zakon o desetku 14:22-26 14:27-29	Godišnji desetak 14:22-23 14:24-27 Desetak treće godine 14:28-29

TREĆI KRUG ČITANJA (vidite str. xix)

PRATITE NAMERU BOGONADAHNUTOG PISCA NA NIVOU PASUSA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Pročitajte celo poglavlje odjednom. Prepoznajte njegove teme. Uporedite svoju podelu po temama s podelama u pet prevoda u tabeli koja je iznad. Podela na pasuse nije bogonadahnuta, ali je ključ za praćenje piščeve namere, a to je srž tumačenja. Svaki pasus ima samo jednu jedinu temu.

1. Prvi pasus
2. Drugi pasus
3. Treći pasus
4. Itd.

UVIDI U KONTEKST PONOVLJENIH ZAKONA 14:1–16:17

- A. Ponovljeni zakoni 14:1-2 su uvodna potvrda da je Izrael Jahveov jedinstveni narod (vidite: Izlask 19:5-6) i da treba da živi u skladu s tim!
- B. U Ponovljenim zakonima 14:3–16:17 ponavljaju se neki od najvažnijih zavetnih zahteva za Božiji narod, koji su izvorno izloženi od Izlaska do Brojeva.
1. Propisi o čistoj i nečistoj hrani iz Ponovljenih zakona 14:1-21 izvorno se nalaze u Levitskoj 11:1-23.
  2. Deseci iz Ponovljenih zakona 14:22-29 izvorno su propisani u Brojevima 18:21-29.
  3. Ukidanje dugova iz Ponovljenih zakona 15:1-11 izvorno je propisano u Levitskoj 28:8-38.
  4. Oslobođanje robova koji su Jevreji iz Ponovljenih zakona 15:12-18 izvorno je propisano u Levitskoj 25:38-55.
  5. Otkupljivanje prvenaca iz Ponovljenih zakona 15:19-23 izvorno je propisano u Izlasku 13:1-16.
  6. Tri godišnja hodočasnička praznika iz Ponovljenih zakona 16:1-17 izvorno su propisana u Levitskoj 23:4-8 i Brojevima 28:16-29:40.
(Ovaj pregled potiče iz knjige Pola Hausa [Paul R. House], *Old Testament Theology*¹⁸², str. 184)
  7. Jasno se vidi da je sažimanje osnovni pristup Ponovljenih zakona, a zakoni su često malo izmenjeni za nove okolnosti.

Treba ponovo naglasiti da savremeni ljudi ne znaju kako, kada ili zašto su starozavetne knjige oblikovane baš tako kako jesu.

PROUČAVANJE REČI I IZRAZA

PONOVLJENI ZAKONI 14:1-2 (SSP)

¹Vi ste deca GOSPODA, svoga Boga. Ne secite se i ne brijte čelo od žalosti za pokojnikom. ²Jer, ti si narod svet GOSPODU, svome Bogu. Od svih naroda na licu zemlje GOSPOD je tebe izabrao da budeš njegov dragoceni posed.

14:1 „Vi ste deca GOSPODA“ Zapazite porodične metafore koje su upotrebljene za opis saveza (vidite: Ponovljeni zakoni 1:31; 8:5; 32:5). Vidite Posebnu temu – Bog kao Otac, kod 8:5. Zapazite tri posebna zvanja koja su za Izraelce upotrebljena u Ponovljenim zakonima 14:1-2.

■ **„Ne secite se“** Ovaj GLAGOL (*BDB 151, KB 177*) je IMPERFEKAT *hitpoela* (retkog oblika *hitpaela*) i često se nalazi u tekstovima o „zasecanju“ ili „sečenju“, što je bio neznabožački bogoslužbeni običaj (služio je da se privuče božija pažnja ili da se izazovu osećanja tugovanja za mrtvima, vidite: Levitska 19:28; 21:5; Prva o carevima 18:28; Jeremija 16:6; 41:5; 47:5; 48:37).

POSEBNA TEMA – OBREDI TUGOVANJA (SPECIAL TOPIC: GRIEVING RITES)

Izraelci su na nekoliko načina izražavali tugu zbog smrti voljene osobe, u znak ličnog pokajanja, ili zbog zajedničkih prestupa:

1. Ceganje spoljašnjeg sloja odeće, Postanje 37:29,34; 44:13; Sudije 11:35; Druga o Samuilu 1:11; 3:31; Prva o carevima 21:27; Jov 1:20

182 Starozavetna teologija, prim. prev.

2. Oblačenje kostreti, Postanje 37:34; Druga o Samuilu 3:31; Prva o carevima 21:27; Jeremija 48:37
  3. Izuvanje obuće, Druga o Samuilu 15:30; Isaija 20:3
  4. Hvatanje za glavu, Druga o Samuilu 13:19; Jeremija 2:37
  5. Bacanje prašine po glavi, Isus Navin 7:6; Prva o Samuilu 4:12; Nemija 9:1
  6. Sedenje na zemlji, Tužbalice 2:10; Jezekilj 26:16 (ležanje na zemlji, Druga o Samuilu 12:16); Isaija 47:1
  7. Udaranje u grudi, Prva o Samuilu 25:1; Druga o Samuilu 11:26; Naum 2:7
  8. Naricanje, Prva o Samuilu 25:1; Druga o Samuilu 11:26
  9. Zasecanje tela, Ponovljeni zakoni 14:1; Jeremija 16:6; 48:37
  10. Post, Druga o Samuilu 1:12; 12:16,21; Prva o carevima 21:27; Prvi dnevnicu 10:12; Nemija 1:4
  11. Zapevanje tužbalice, Druga o Samuilu 1:17; 3:31; Drugi dnevnicu 35:25
  12. Čelavost (čupanje ili brijanje kose), Jeremija 48:37
  13. Štucovanje brade, Jeremija 48:37
  14. Pokrivanje glave ili lica, Druga o Samuilu 15:30; 19:4
- Sve ovo su bili spoljašnji znaci unutrašnjih osećanja.

■ **„ne brijete čelo“** Ovo (brijanje na čelavo, *BDB* 901) je bio jedan od obreda tugovanja kod okolnih naroda (vidite: Jeremija 16:6; 41:5; Jezekilj 27:31; 44:20). Nasuprot tome, (1) Izraelskim sveštenicima uopšte nije bilo dozvoljeno da se briju (vidite: Levitska 21:5), a (2) Izraelcima uopšte nije bilo dozvoljeno da štucuju bradu (vidite: Levitska 19:27). Mnogi izraelski zakoni su u neposrednoj suprotnosti s običajima Hananaaca!

■ **„od žalosti za pokojnikom“** Obredi tugovanja koji su ovde opisani vezani su za:

1. Slavljenje predaka
2. Slavljenje Vaala (boga umiranja [zima] i oživljavanja [proleće] prirode, iz hanaanskog panteona)

14:2 „narod svet“ Ovaj pojam je vezan za Izraelov zadatak da objavi Jahvea i njegovog Pomazanika (vidite: Izlazak.19:6; Ponovljeni zakoni 7:6). Vidite Posebnu temu kod 4:6.

Knjiga ponovljenih zakona često koristi zavetni jezik i Boga naziva „GOSPOD, tvoj Bog“, a za njegov narod govori da je „svet“, da je „izabran“ i da je njegov „dragoceni posed“ (vidite: Ponovljeni zakoni 4:20; 7:6; 14:2; 26:18; 28:9; 29:12-13). Zapazite i ove stihove u Jeremiji (7:23; 11:4; 13:11; 24:7; 30:22; 31:1,33; 32:38). I naravno, ko može da zaboravi Osiju 1-3!

■ **„GOSPOD je tebe izabrao“** Ovaj GLAGOL (*BDB* 103, *KB* 119, *PERFEKAT kala*) se koristio kad se govori da je sjevladajući Bog izabrao:

1. Avraama, Postanje 12:1; Nemija 9:7
2. Izraelske praoce, Ponovljeni zakoni 7:8
3. Potomke izraelskih praotaca, Ponovljeni zakoni 4:37; 10:15
4. Izrael, Ponovljeni zakoni 7:6; Psalam 135:4; Isaija 44:1,8; 43:10; Jezekilj 20:5
5. Ješuruna (Izrael ili Jerusalim), Ponovljeni zakoni 32:15; 33:5,26; Isaija 44:2
6. Izraelskog cara (simbol Jahveove vlasti koji će biti najava Davida [vidite: Prva o Samuilu 10:24; 16:8,9,10; Druga o Samuilu 6:21], koji je postao ličnost koja najavljuje Pomazanika), Ponovljeni zakoni 17:14-17
7. Mesto gde će prebivati njegovo Ime (tj. centralno svetište), Ponovljeni zakoni 12:5,11,14,18, 21,26; 14:24; 15:20; 16:2,6,7,11,15; 17:8,10; 31:11

Božiji izbor Izraela pokazuje Božiju svest i njegove ciljeve. Božiji „izbor“ je u Starom zavetu uvek bio vezan za službu, a ne nužno za spasenje, za razliku od Novog zaveta. Izrael je trebalo da objavi Jahvea celom svetu da bi ceo svet mogao da se spase (vidite: Postanje 12:3, citirano u Delima apostolskim 3:25 i Galaćanima 3:8). Vidite Posebnu temu kod 4:6.

■ **„Od svih naroda na licu zemlje ... da budeš njegov dragoceni posed“** Reč „posed“ (BDB 688) znači „posebno blago“ (vidite: Izlazak 19:5; Psalam 135:4; Malahija 3:17). Ova fraza se više puta pojavljuje u Ponovljenim zakonima (vidite: Ponovljeni zakoni 7:6; 14:2; 26:18). Molim vas, pročitajte Posebnu temu – Evandeoske predrasude Boba Atlia, kod Ponovljenih zakona 4:6. Tu ćete videti moj stav o tumačenju Svetog pisma, a videćete i centar koji povezuje sve elemente mog pogleda na svet (tj. Veliko poslanje)!

PONOVLJENI ZAKONI 14:3-8 (SSP)

³Nemoj da jedeš ništa odvratno. ⁴Ovo su životinje koje smete da jedete: vo, ovca, koza, ⁵jelen, gazela, srndać, divokoza, kozorog, antilopa i muflon. ⁶Smete da jedete svaku životinju koja ima potpuno razdvojene papke i preživa. ⁷Ali nemojte da jedete one koje samo preživaju ili samo imaju razdvojene papke. Kamila, zec i daman za vas su nečisti – iako preživaju, nemaju razdvojene papke. ⁸I svinja je nečista – iako ima razdvojene papke, ne preživa. Ne jedite njihovo meso i ne dotičite njihove crkotine.

14:3 „Nemoj da jedeš“ Stihovi 3-21 su uporedni s Levitskom 11:2-19, ali među njima postoje i razlike. Ovakve razlike je teško objasniti i o njima postoje nagađanja u mnogim izvorima. Zapazite da je GLA-GOL „jesti“ upotrebljen u ovom poglavlju sedamnaest puta. Vidite Posebnu temu koja sledi.

POSEBNA TEMA – STAROZAVETNI ZAKONI O HRANI

(SPECIAL TOPIC: OLD TESTAMENT FOOD LAWS)

Ovi zakoni o hrani (Levitiska 11; Ponovljeni zakoni 14) po mom mišljenju nisu propisani prvenstveno iz zdravstvenih i higijenskih razloga (Majmonid, *Vodič* 3:48; *Kidušin* 49b [traktar Talmuda]), nego iz teoloških razloga. Izraelcima je bilo zabranjeno da imaju dodira s Hanaancima (vidite: Isaija 65:4; 66:3,17). Mnogi propisi koji su Izraelu dati preko Mojsija vezani su za hanaansku ishranu, društveni život i bogoslužbene običaje (npr. Izlazak 8:23).

Na pitanje „Da li su ovi zakoni o hrani obavezni ili bar korisni za novozavetne vernike?“, odgovorio bih: „Ne!“ Evo mojih razloga za to:

1. Isus je odbacio ove zakone o hrani kao način da se pristupi ili ugodi Bogu, Marko 7:14-23 (nema sumnje da je komentar urednika (bilo Petra ili Jovana Marka) u 19. stihu jednako bogonadahnut)
2. Baš je ovo pitanje bilo najspornije na Saboru u Jerusalimu opisanom u Delima 15, gde je odlučeno da neznabošci ne moraju da se drže starozavetnih obrednih zakona (vidite posebno Dela apostolska 15:19). Dela 15:20 nisu zakon o hrani, nego ustupak koji je u ime zajedništva pružen verujućim Jevrejima koji su išli na bogoslužjenja u neznabožake crkve.
3. Petrovo iskustvo u Jopi koje je opisano u Delima 10 ne tiče se hrane, nego prihvatljivosti svih naroda, ali Sveti Duh je upotrebio baš nevažnost zakona o hrani kao simbol kojim je poučio Petra!
4. Pavova rasprava o „slabim“ i „jakim“ vernicima upozorava nas da ne namećemo svoje lično tumačenje svim drugim vernicima (vidite: Rimljanima 14:1-15:13; Prva Korinćanima 8-10), posebno ako se radi o tumačenju starozavetnih zakona.

5. Pavlova upozorenja o legalizmu i osuđivanju koji su potekli od gnostičkih lažnih učitelja i koji su zabeleženi u Kološanima 2:16-23 zapravo su upozorenja za sve vernike svih razdoblja! Čuvajte se novozavetnog farisejstva!

POSEBNA TEMA – GADOST (SZ) [SPECIAL TOPIC: ABOMINATION (OT)]

Osnovno značenje ove reči je „odvratnost“ ili „odbojnost“. Radi se o namernom kršenju poznatih granica.

Reč „gadost“ (*BDB 1072, KB 1702*) može da se odnosi na nekoliko stvari:

1. Stvari vezane za Egipćane:
  - a. Bilo im je odvratno da jedu s Jevrejima, Postanje 43:32
  - b. Bili su im odvratni pastiri, Postanje 46:34
  - c. Bile su im odvratne jevrejske žrtve, Izlazak 8:26

2. Stvari vezane za Jahveova osećanja zbog Izraelovih dela:
  - a. Nečista hrana, Ponovljeni zakoni 14:3-20
  - b. Idoli, Ponovljeni zakoni 7:25; 27:15
  - c. Neznabožački prizivači duhova, Ponovljeni zakoni 18:9,12
  - d. Žrtvovanje (spaljivanje) dece Molohu, Levitska 18:21; 20:2-5; Ponovljeni zakoni 12:31; 18:9,12; Druga o carevima 16:3; 17:17-18; 21:6; Jeremija 32:35
  - e. Hanaansko idolopoklonstvo, Ponovljeni zakoni 13:14; 17:4; 20:17-18; 32:16; Isaija 44:19; Jeremija 16:18; Jezekilj 5:11; 6:9; 11:18,21; 14:6; 16:50; 18:12
  - f. Žrtvovanje životinja s manom, Ponovljeni zakoni 17:1 (vidite: Ponovljeni zakoni 15:19-23; Malahija 1:12-13)
  - g. Žrtvovanje idolima, Jeremija 44:4-5
  - h. Stupanje u brak sa ženom s kojom si se prethodno razveo, Ponovljeni zakoni 24:1-4
  - i. Kad žena nosi mušku odeću (moguća veza s hanaanskim bogoslužnjima), Ponovljeni zakoni 22:5
  - j. Novac od obredne prostitucije (hanaanska bogoslužnja), Ponovljeni zakoni 23:18
  - k. Izraelovo idolopoklonstvo, Jeremija 2:7
  - l. Homoseksualnost (moguća veza s hanaanskim bogoslužnjima), Levitska 18:22; 20:13
  - m. Upotreba netačnih tegova, Ponovljeni zakoni 25:15-16; Poslovice 11:1; 20:23
  - n. Kršenje zakona o hrani (moguća veza s hanaanskim bogoslužnjima), Ponovljeni zakoni 14:3

3. Primeri iz mudrosne književnosti
  - a. Jov 30:10 – Jov je bio odvratan svojoj društvenoj zajednici
  - b. Psalmi 88:8 – psalmista je bio odvratan svojim prijateljima
  - c. Poslovice
    - (1) Poslovice 3:32 – GOSPODU je odvratan izopačen čovek
    - (2) Poslovice 6:16-19
      - (a) Ohol pogled, Poslovice 6:17a
      - (b) Lažljiv jezik, Poslovice 6:17a
      - (c) Ubica, Poslovice 6:17b
      - (d) Opake spletke, Poslovice 6:18a; 15:26
      - (e) Aktivno zlo, Poslovice 6:18b

- (f) Lažni svedok, Pro 6:19a
- (g) Čovek koji seje razdor među braćom, Poslovice 6:19b
- (3) Poslovice 11:1; 20:10,23 – trgovci varalice
- (4) Poslovice 11:20 – ljudi izopačenog srca
- (5) Poslovice 12:22 – lažljive usne
- (6) Poslovice 15:8; 21:27 – žrtve opakih
- (7) Poslovice 15:9 – put opakoga
- (8) Poslovice 16:5 – svi oholog srca
- (9) Poslovice 17:15
  - (a) Onaj ko opravdava krivoga
  - (b) Onaj ko osuđuje nedužnoga
- (10) Poslovice 28:9 – ko se ogluši o zakon

4. Postoji eshatološka fraza „grozota pustošenja“, koja se pojavljuje na više mesta, a potiče iz Knjige proroka Danila (vidite: Danilo 9:27; 11:31; 12:11). Izgleda da se odnosi na tri različite osobe (proroštvo s višestrukim ispunjenjem):
- a. Antioh IV Epifan iz međuzavetnog, makavejskog razdoblja (vidite: Prva o Makavejcima 1:54,59; Druga o Makavejcima 6:1-2)
  - b. Rimski general (kasnije i car) Tit, koji je opustošio Jerusalim i uništio Hram 70. godine n.e. (vidite: Matej 24:15; Marko 13:14; Luka 21:20)
  - c. Svetski vođa pred kraj sveta koji je nazvan „Čovek bezakonja“ (vidite: Druga Solunjanima 2:3-4) ili „Antihrist“ (vidite: Prva Jovanova 2:18; 4:3; Otkrivenje 13)

■ „ništa odvratno“ Ova fraza je SPOJ reči *BDB* 481 i 1072, a upotrebljena je i u Ponovljenim zakonima 14:3.

14:5 „jelen, gazela, srnđac“ Ovo su divlje životinje koje su bile nečiste za žrtvu, ali ne i kao hrana. One se ne spominju u Levitskoj 11, jer su bile nepoznate u Egiptu. Savremenim ljudima je teško da tačno odrede neke od spomenutih životinja.

14:6 „svaku životinju koja ima potpuno razdvojene papke i preživa“ Ovo je osnovna smernica za određivanje žrtveno čiste životinje, a potiče iz Levitske 11:4.

Fraza „razdvojene papke“ je u pojačanom obliku (SPOJ GLAGOLA *BDB* 828, *KB* 969, koji je u PERFEKTU *hifila* i IMENICE *BDB* 828) a tako je i u Ponovljenim zakonima 14:7. Ovaj opis je povezan s drugim pojačanim oblikom (SPOJ GLAGOLA *BDB* 1042, *KB* 1608, koji je u AKTIVNOM PARTICIPU *kala* s IMENICOM *BDB* 1043). Ovaj opis je veoma izričit i jasan.

■ U Ponovljenim zakonima 14:7 nabrojane su neke životinje koje samo delimično ispunjavaju ova dva zahteva (ili „ima razdvojene papke“ ili „preživa“).

14:7

NASB	„šafan“
NKJV	„hiraks“
NRSV, TEV	„daman kamenjar“
LXX, NJB,	
NJB, NIV	„kunić“
JPSOA	„daman“

Ova životinja (*BDB* 1050 I) se u Levitskoj 11:6 spominje kao „zec“. Zanimljivo je da Levitska kaže da zec preživa (a to se i ovde pretpostavlja). Ovo je dobro mesto za podsetnik čitaocima da su Izraelci svoje znanje o prirodi zasnivali na osobinama koje se mogu videti (jezik pojavnosti). Zečevi ne preživaju, ali zbog brzog kretanja nosa izgleda kao da to čine. Ovo nije greška u Bibliji, nego znak da su drevni narodi zasnivali svoje znanje na posmatranju, a ne na savremenim naučnim metodima.

14:8 „svinja“ Hanaanci su jeli i žrtvovali svinje (vidite: Isaija 65:4; 66:3,17). Ona je svrstana među nečiste životinje zbog svog načina ishrane (isto važi i za pse) i zbog omiljenih mesta za odmor (blatne kaljuge). Hetitske, grčke i rimske kulture su redovno žrtvovala svinje, a određene grupe u svim sredozemnim kulturama su ih jele. Opširnu raspravu o hrani i žrtvama Starog bliskog istoka možete naći u rečniku *ABD*, tom 6, članak „*Zoology*“¹⁸³, str. 1109-1167; za svinje vidite str. 1130-1135.

PONOVLJENI ZAKONI 14:9-10 (SSP)

⁹Od svih stvorenja koja žive u vodi smete da jedete svako koje ima peraja i krljušti. ¹⁰Ali, koje god nema peraja i krljušti, njega nemojte da jedete – za vas je nečisto.

14:9 „svako koje ima peraja i krljušti“ Ovo je osnovno uputstvo koje potiče iz Levitske 11:9-12. Razlozi za ovu zabranu nisu navedeni nigde u Starom zavetu. Vidite beleške kod Ponovljenih zakona 14:3.

PONOVLJENI ZAKONI 14:11-20 (SSP)

¹¹Možete da jedete svaku čistu pticu. ¹²Ali ove nemojte da jedete: orla, orlušinu, crnog strvinara, ¹³crvenkastu lunju, crnu lunju, sve vrste sokola, ¹⁴sve vrste gavrana, ¹⁵noja, buljinu, galeba, sve vrste kopca, ¹⁶ćuka, ušaru, kukuviju, ¹⁷pustinjsku sovju, orla ribara, gnjurca, ¹⁸rodu, sve vrste čaplje, pupavca i slepog miša. ¹⁹Svi krilati insekti za vas su nečisti – nemojte da ih jedete. ²⁰Ali smete da jedete svako krilato stvorenje koje je čisto.

14:11 Ovaj odlomak je uporedan s Levitskom 11:13-19. Nije naveden razlog zbog kog je životinja „nečista“, ali izgleda da sve ptice koje su ovde nabrojane jedu strvine.

14:18 „pupavca“ Ova vrsta ptice (*BDB* 189) jede sve vrste insekata, uključujući i bube balegare. Postala je poznata po tome što jede na nečistim mestima i što joj je gnezdo puno izmeta, pa je stoga postala „nečista“ ptica selica.

14:19 „Svi krilati insekti“ Ova fraza (SPOJ reči *BDB* 481 i 1056 i 733, vidite: Postanje 7:14,21) se odnosi na leteće insekte. Podudaran odlomak nalazimo u Levitskoj 11:20-23, gde vidimo da su neki od tih insekata bili čisti za jelo (tj. skakavci, vidite: Matej 3:4; Marko 1:6). Ovi insekti su hrana mnogim nabrajanim nečistim pticama.

PONOVLJENI ZAKONI 14:21 (SSP)

²¹Nemojte da jedete ništa crknuto. To možeš da daš došljaku koji je u tvom gradu – on to sme da jede. Ili, možeš to da prodaš strancu. Ali ti si narod svet GOSPODU, svome Bogu. Ne kuvaj jare u mleku njegove majke.

183 Zoologija, prim. prev.

14:21 „Nemojte da jedete ništa crknuto“ Ovo možda odražava Izlazak 22:31. To je bilo zabranjeno između ostalog i zbog toga što bi krv u tom slučaju i dalje bila u telu životinje (vidite: Ponovljeni zakoni 12:16,23-25; Postanje 9:4). Ovaj zakon se nije odnosio na sve ljude u Obećanoj zemlji (stranci i došljaci su bili izuzetak, ali zapazite Levitsku 17:15). Ovi zakoni o hrani su služili da odvoje Izrael od hanaan-skog društva i bogoslužbenih običaja.

■ **„Ne kuvaj jare u mleku njegove majke“** Tekstovi iz Ras Šamre (vidite Sajrus Gordon [Cyrus H. Gordon], *Ugaritic Handbook*¹⁸⁴, str. 174) pokazuju da se to u drugim kulturama radilo kao simbol plodnosti. Judaizam je na osnovu ovog stiha razvio stroga pravila o ishrani (odvojene posude i tanjiri za mesne i mlečne proizvode). Ipak, izgleda da je smisao ovde vezan za hanaan-ske žrtvene obrede (vidite: Izlazak 23:19; 34:26). To gotovo uopšte ili uopšte nije povezano sa zarazom ili higijenom.

PONOVLJENI ZAKONI 14:22-27 (SSP)

²²Staraj se da svake godine odvojiš desetak od roda svojih polja. ²³Desetak od svoga žita, mladog vina i ulja i prvine svoje krupne i sitne stoke jedi pred GOSPODOM, svojim Bogom, na mestu koje će on izabrati da tamo nastani svoje Ime, da naučiš da se uvek bojiš GOSPODA, svoga Boga. ²⁴Ali, ako ti put bude suviše dug, jer je mesto koje je GOSPOD izabrao za svoje Ime suviše daleko, pa ne možeš onamo da odneseš svoj desetak kada te GOSPOD, tvoj Bog, blagoslovi, ²⁵prodaj svoj desetak za novac, pa uzmi novac i idi na mesto koje je GOSPOD, tvoj Bog, izabrao. ²⁶Tim novcem kupi što god ti duša želi – goveda, ovce, vino ili neko drugo opojno piće, ili bilo šta drugo što ti duša poželi – pa ti i tvoji ukućani jedite tamo pred GOSPODOM, tvojim Bogom, i radujte se. ²⁷Nemoj da zanemariš Levita koji živi u tvom gradu, jer on nema naslednog dela zemlje kao ti.

14:22 „desetak“ Brojevi 18 raspravljaju o desecima za mesne Levite i za sveštenike u glavnom svetilištu. Ipak, ovaj odlomak je podudaran s 12. poglavljem i bavi se pretežno pitanjima desetka koji se daje od poljoprivrednih proizvoda na mesnom nivou. Vidite beleške kod 12. poglavlja.

14:23 „na mestu koje će on izabrati da tamo nastani svoje Ime“ Vidite potpuniju belešku kod Ponovljenih zakona 12:5.

14:26 „Tim novcem kupi što god ti duša želi“ Ovo se odnosi na sve ono što se kao desetak daje u glavnom svetilištu. Ovaj stih je upoređan s Ponovljenim zakonima 12:20. Ova fraza sigurno izluđuje „legaliste“! Jahve želi da budemo srećni! On prosto želi da deli sreću s nama (vidite: Ponovljeni zakoni 12:7,18; 16:14; 27:7; Prvi dnevnik 29:22; Psalam 104:15; Propovednik 2:24; 3:12,13,22; 5:18; 8:15; 9:7-9; Isaija 22:13). Novi zavet čak proširuje ovaj pojam, jasno ističući da ništa u fizičkoj tvorevini nije samo po sebi nečisto (npr. Dela apostolska 10:15; Rimljanima 14:2,14,20; Prva Korinćanima 6:12; 10:23-33; Prva Timoteju 4:4). To nam ne daje dozvolu da činimo greh, nego ohrabruje hrišćansku slobodu od legalizma i osuđivanja drugih (vidite: Kološanima 2:16-23). Ipak, zreo vernik će u ovom palom svetu paziti da ne učini ništa što može da sablazni slabijeg brata, za koga je Hristos umro (vidite: Rimljanima 14:1-15:13)!

■ **„drugo opojno piće“** Ova reč (*BDB* 1016) označava vino kome su dodavani drugi prirodni prevreli sokovi da bi postotak alkohola bio jači (i da bi piće bilo opojnije). Vidite posebnu temu koja sledi.

184 Priručnik za ugaritski jezik, prim. prev.

POSEBNA TEMA – BIBLIJSKI STAVOVI PREMA ALKOHOLU I ALKOHOLIZMU (VINO I JAKO PIĆE)

(SPECIAL TOPIC: BIBLICAL ATTITUDES TOWARD ALCOHOL AND ALCOHOL ABUSE)

I. Biblijski nazivi

A. Stari zavet

1. *Jajin* – ovo je opšti naziv za vino (*BDB 406, KB 409*) i upotrebljen je 141 put. Nismo sigurni koji je koren ove reči, jer nije hebrejskog porekla. Uvek se odnosi na prevreli voćni sok, najčešće groždani. Na primer, pojavljuje se u Postanju 9:21, Izlasku 29:40 i Brojevima 15:5,10.
2. *Tiroš* – označava „novo vino” (*BDB 440, KB 1727*). Vrenje je zbog klimatskih uslova na Bliskom istoku počinjalo već šest sati nakon ceđenja soka. Ova reč označava sok koji je u procesu vrenja. Na primer, pojavljuje se u Ponovljenim zakonima 12:17 i 18:4, Isaiji 62:8-9 i Osiji 4:11.
3. *Asis* – očigledno su u pitanju alkoholna pića („slatko vino“, *BDB 779, KB 860*, npr. Joil 1:5 i Isaija 49:26).
4. *Sekar* – Ova reč znači „jako piće” (*BDB 1016, KB 1500*, vidite: Isaija 5:1), piće kome je dodato nešto zbog čega postaje još opojnije. Od istog hebrejskog korena potiče i reč „pijanica”. Ova reč se koristi podudarno s rečju *jajin* (vidite: Poslovice 20:1; 31:6; Isaija 28:7).

B. Novi zavet

1. *Inos* – ova grčka reč je podudarna hebrejskoj reči *jajin* (vidite: Poslovice 20:1; 31:6; Isaija 28:7)
2. *Neos inos* (novo vino) – ova grčka reč je podudarna hebrejskoj reči *tiroš* (vidite: Marko 2:22).
3. *Glevkos vinos* (slatko vino, *asis*) – vino u ranoj fazi vrenja (vidite: Dela apostolska 2:13).

II. Upotreba vina u Bibliji

A. Stari zavet

1. Vino je Božiji dar (vidite: Postanje 27:28; Psalam 104:14-15; Propovednik 9:7; Osija 2:8-9; Joil 2:19,24; Amos 9:13; Zaharija 10:7).
2. Vino je sastojak žrtvenih prinosa (vidite: Izlasku 29:40; Levitska 23:13; Brojevi 15:7,10; 28:14; Ponovljeni zakoni 14:26; Sudije 9:13).
3. Vino je korišćeno kao lek (vidite: Druga o Samuilu 16:2; Poslovice 31:6-7).
4. Vino može da bude velik problem (Noje: Postanje 9:21; Lot: Postanje 19:33,35; Samson: Sudije 16:19; Naval: Prva o Samuilu 25:36; Urija: Druga o Samuilu 11:13; Amnon: Druga o Samuilu 13:28; Ela: Prva o carevima 16:9; Ben Hadad – Prva o carevima 20:12; vladari: Amos 6:6; žene: Amos 4).
5. Vino može da se zloupotrebi (vidite: Poslovice 20:1; 23:29-35; 31:4-5; Isaija 5:11,22; 19:14; 28:7-8; Osija 4:11).
6. Vino je bilo zabranjeno određenim grupama ljudi (sveštenicima na dužnosti, Levitska 10:9, Jezekilj 44:21; nazirejima, Brojevi 6; vladarima, Poslovice 31:4-5, Isaija 56:11-12, Osija 7:5).
7. Spominje se i eshatološka upotreba vina (vidite: Amos 9:13; Joil 3:18; Zaharija 9:17).

B. Međuzavetno razdoblje

1. Vino u umerenoj količini je dobro (Sirah 31:27-30).
2. Rabini su rekli „Vino je najbolji lek, a gde nema vina, potrebni su lekovi” (*BB 58b*).

- C. Novi zavet
1. Isus je pretvorio veliku količinu vode u vino (vidite: Jovan 2:1-11).
  2. Isus je pio vino (vidite: Matej 11:16-19; Luka 7:33-34; od 22:17)
  3. Petar je na Pedesetnicu optužen da je pijan od „novog vina” (vidite: Dela 2:13).
  4. Vino se može koristiti kao lek (vidite: Marko 15:23; Luka 10:34; Prva Timoteju 5:23).
  5. Vođe ne treba da se opijaju. To ne znači da ne smeju uopšte da koriste vino (vidite: Prva Timoteju 3:3,8; Titu 1:7; 2:3; Prva Petrova 4:3).
  6. Vino u poslednjim danima (vidite: Matej – od 22:1; Otkrivenje 19:9).
  7. Pijanstvo je za osudu (vidite: Matej 24:49; Luka 11:45; 21:34; Prva Korinćanima 5:11-13; 6:10; Galaćanima 5:21; Prva Petrova 4:3; Rimljanima 13:1-14)

III. Teološki uvidi

- A. Dijalektička napetost
1. Vino je Božiji dar.
  2. Pijanstvo je ozbiljan problem.
  3. Vernici u nekim kulturama treba da ograniče svoju slobodu radi evanđelja (Matej 15:1-20; Marko 7:1-23; Prva Korinćanima 8-10; Rimljanima 14).
- B. Sklonost za kršenje granica koje je Bog postavio
1. Bog je izvor svega dobrog.
    - a. Hrane – Marko 7:19; Luka 11:44; Prva Korinćanima 10:25-26
    - b. Svega što nije nečisto – Rimljanima 14:14,20; Prva Timoteju 4:4
    - c. Svega zakonitog – Prva Korinćanima 6:12; 10:23
    - d. Svega čistog – Titu 1:15
  2. Pali ljudski rod je zloupotrebio sve Božije darove prekršivši granice koje je Bog postavio.
- C. Zloupotreba potiče od nas, a ne od predmeta koje zloupotrebljavamo. Fizička tvorevina uopšte nije zla (vidite B/1 iznad).

IV. Jevrejska kultura I veka i vrenje

- A. Vrenje je počinjalo veoma brzo, oko šest sati nakon drobljenja grožđa.
- B. Jevrejska tradicija kaže da sok podleže vinskom desetku čim se na površini pojavi tanka pena (*Ma aserot* 1:7). To se nazivalo „novo vino“ ili „slatko vino“.
- C. Prvo, snažno vrenje se tamo završava za jednu sedmicu.
- D. Drugo vrenje traje oko četrdeset dana. U toj fazi se smatra odležalim vinom i može se prineti na žrtveniku (*Edhujjot* 6:1).
- E. Vino koje se čuva s talogom (staro vino) smatralo se dobrim, ali je moralo dobro da se procedi pre upotrebe.
- F. Smatralo se da je vino dovoljno zrelo ako je odležalo godinu dana. Vino je moglo da stoji najduže tri godine. To se zvalo „staro vino” i moralo je da se razređuje vodom.
- G. Tek je u poslednjih sto godina, s pojavom sterilnih uslova i hemijskih sredstava, postalo moguće da se proces vrenja odgodi. U starom svetu nisu mogli da zaustave proces vrenja.

V. Završne opaske

- A. Pazite da zbog svog iskustva, teologije i metoda tumačenja Svetog pisma ne umanjite Isusov značaj i značaj jevrejske i hrišćanske kulture I veka! Oni se očigledno nisu potpuno klonili vina.

- B. Ovdje ne zagovaram upotrebu alkohola u društvu, ali mnogi su biblijske tvrdnje odveli u krajnost i na osnovu njih tvrde da su pravedniji, a sve je to zasnovano na predrasudama njihove kulture i denominacije.
- C. Rimljani 14 i Prva Korinćanima 8-10 su mi pružili uvide i uputstva zasnovana na ljubavi i poštovanju drugih vernika i širenja evanđelja u našoj kulturi, a ne na ličnoj slobodi ili osuđujućem kriticismu. Ako je Biblija jedini izvor vere i prakse, onda može svi treba ponovo da promislimo o ovom pitanju.
- D. Ako budemo nametali potpuno odricanje od alkohola kao Božiju volju, šta onda tvrdimo o Isusu i o savremenim kulturama u kojima se redovno koristi vino (npr. Evropa, Izrael, Argentina)?

■ „**jedite tamo pred GOSPODOM**“ Ovo se odnosi na žrtvu za zajedništvo u kojoj su Bog i prinosilac žrtve i njegova porodica simbolično jeli zajedno. Zajednički obrok je na Starom bliskom istoku bio znak saveza.

PONOVLJENI ZAKONI 14:28-29 (SSP)

²⁸Na kraju svake treće godine, donesi sve desetke od roda te godine i spremi ih u svom gradu, ²⁹da bi Levit – koji nema naslednog dela zemlje kao ti – došljak, siročić i udovica, koji žive u tvom gradu, mogli da dođu i jedu i nasite se, i da te GOSPOD, tvoj Bog, blagoslovi u svemu što činiš.

14:29 „došljak, siročić i udovica“ Ponovljeni zakoni naglašavaju da se treba starati za sve koji žive u Obećanoj zemlji (vidite: Ponovljeni zakoni 10:18; 26:12-15)! Desetak se svake treće godine davao Levitima i mesnim siromasima.

PITANJA ZA RAZMATRANJE

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Ova pitanja za razmatranje su data da vam pomognu da razmislite o najvažnijim stavkama ovog dela knjige. Njihov cilj je da vas izazovu na razmišljanje, ali ona nisu sveobuhvatna.

1. Na osnovu kojih merila se odlučivalo šta je čisto, a šta nečisto?
2. Da li ovi zakoni potiču od Boga? Ako da, zašto ih se mi danas ne držimo?
3. Koja je bila svrha desetka?

PONOVLJENI ZAKONI 15

PODELA NA PASUSE U SAVREMENIM ENGLESKIM PREVODIMA

<i>NKJV</i>	<i>NRSV</i>	<i>TEV</i>	<i>NJB</i>
Otpisivanje dugova svakih sedam godina	Način života svetog naroda (14:1-15:23)	Sedma godina	Subotnja godina
15:1-6	15:1-6	15:1-3	15:1-6
Velikodušnost prema siromasima		15:4-6	
15:7-11	15:7-11	15:7-11	15:7-11
Zakon o robovima sunarodnicima		Ophođenje prema robovima	Robovi
15:12-18	15:12-17a	15:12-15	15:12-15
		15:16-18	15:16-17
	15:17b		
	15:18		15:18
Zakon o prvinama stoke		Prvine goveda i ovaca	Prvine
15:19-23	15:19-23	15:19-23	15:19-23

TREĆI KRUG ČITANJA (vidite str. xix)

PRATITE NAMERU BOGONADAHNUTOG PISCA NA NIVOU PASUSA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Pročitajte celo poglavlje odjednom. Prepoznajte njegove teme. Uporedite svoju podelu po temama s podelama u pet prevoda u tabeli koja je iznad. Podela na pasuse nije bogonadahnuta, ali je ključ za praćenje piščeve namere, a to je srž tumačenja. Svaki pasus ima samo jednu jedinu temu.

1. Prvi pasus
2. Drugi pasus
3. Treći pasus
4. Itd.

UVIDI IZ KONTEKSTA 15. POGLAVLJA

- A. Ponovljeni zakoni 15 su nastavak zakona koji se izričito bave nekim jedinstveno poljoprivrednim potrebama i simboličnim istinama vezanim za odnos koji je Jahve želeo da izgradi sa svojim narodom.
- B. Ovo poglavlje se lepo deli u tri prepoznatljive celine:
1. Ponovljeni zakoni 15:1-11 se tiču proširivanja propisa o odmoru subotnje godine iz Izlaska 23:10-13 i Levitske 25:1-7 na dužnike i mesne siromahe. U Drugim dnevnicima 36:21 piše da je izgnanstvo bilo kazna za to što se Izraelci nisu držali ovog zakona.
  2. Ponovljeni zakoni 15:12-18 se tiču roba sunarodnika, Jevrejina ili Jevrejke, koji su morali da rade za nekoga da bi otplatili dugove.
  3. Ponovljeni zakoni 15:19-23 se tiču prvina stoke i njihovim prinošenjem Bogu.
- C. U ovom poglavlju je česta dvostruka upotreba GLAGOLA:
1. Neki od njih su u APSOLUTNOM INFINITIVU i IMPERFEKTU (što je gramatički oblik koji pojačava silinu izraza):
    - a. „obilno blagosloviti“, Ponovljeni zakoni 15:4, *piel* reči BDB 138, KB 159
    - b. „potpuno pokoravao“, Ponovljeni zakoni 15:5, *kal* reči BDB 1033, KB 1570
    - c. „budi široke ruke“, Ponovljeni zakoni 15:8, *kal* reči BDB 834 I, KB 986
    - d. „spremno mu pozajmi“, Ponovljeni zakoni 15:8, *hifil* reči BDB 716, KB 778
    - e. „Daj mu rado“, Ponovljeni zakoni 15:10, *kal* reči BDB 678, KB 733
    - f. „da budeš široke ruke“, Ponovljeni zakoni 15:11, *kal* reči BDB 834, KB 986
    - g. „Daruj ga obilato“, Ponovljeni zakoni 15:14, *hifil* reči BDB 778, KB 858
  2. Na nekim mestima je dva puta upotrebljen isti GLAGOL:
    - a. „pozajmljivati ... uzajmljivati“, Ponovljeni zakoni 15:6, a PERFEKAT *hifila* i IMPERFEKAT *kala* reči BDB 716, KB 778
    - b. „vladaćeš ... neće vladati“, Ponovljeni zakoni 15:6, PERFEKAT *kala* i IMPERFEKAT *kala* reči BDB 605, KB 647
    - c. „pusti na slobodu ... pustiš ... ne šalji“, Ponovljeni zakoni 15:12,13, sva tri su u IMPERFEKTI *piela* reči BDB 1018, KB 1511
    - d. „jedu ... nemoj da jedeš“, Ponovljeni zakoni 15:22,23, oba su IMPERFEKTI *kala* reči BDB 37, KB 46
Zapazite da je GLAGOL u ovoj drugoj grupi prvo upotrebljen u potvrdnom, a zatim u odričnom obliku.
  3. U drugom stihu se isti koren (BDB 1030, KB 1557) ponavlja kao IMENICA i kao APSOLUTNI INFINITIV *kala* – „otpiše dug ... otpisivanja dugova“.

PROUČAVANJE REČI I IZRAZA

PONOVLJENI ZAKONI 15:1-6 (SSP)

¹Na kraju svake sedme godine, otpiši dugove. ²A to će se činiti ovako: Neka svako ko je pozajmio novac svome bližnjemu otpiše dug. Neka ne traži isplatu od svoga bližnjega ili svoga sunarodnika, jer je proglašeno GOSPODnje vreme otpisivanja dugova. ³Od tuđinca možeš da tražiš isplatu, ali svom sunarodniku otpiši sve što ti duguje. ⁴Neka među vama ne bude siromaha, jer će te GOSPOD, tvoj Bog, obilno blagosloviti u zemlji koju ti daje u posed kao nasledstvo, ⁵ako se

budeš potpuno pokoravao GOSPODU, svome Bogu, i pomno izvršavao sve ove zapovesti koje ti danas dajem. ⁶Jer, GOSPOD, tvoj Bog, blagosloviće te kao što je obećao, pa ćeš pozajmljivati mnogim narodima, a ni od koga nećeš uzajmljivati. Vladaćeš nad mnogim narodima, a nijedan neće vladati nad tobom.

15:1 „Na kraju svake sedme godine“ Događale su se dve stvari: (1) zemlja je trebalo da miruje i to je bio simbol koji pokazuje da je Bog njen vlasnik i simbol njegovog staranja za siromašne (vidite: Izlazak 23:10-13; Levitska 25:1-7). U knjizi *Jevrejske starine*, Josifa Flavija (XIII.8.1), nalazimo zapis o jevrejskom običaju da se zemlja ostavi da se odmori; (2) Izraelci su tada otpisivali dugove drugim Izraelcima (vidite: Ponovljeni zakoni 15:2; 31:10). Broj sedam je smatran savršenim brojem, zbog šest dana stvaranja i sedmog dana odmora u Postanju 1:1-2:3.

15:2 „otpiše“ Ova reč (*BDB* 1030) znači „pustiti da padne“. Ovaj GLAGOL je u Izlasku 23:10-11 upotrebljen za zemlju koja odmara svakih sedam godina. IMENICA od ovog korena se u Starom zavetu pojavljuje samo dva puta, ovde i u 31:10. Ovde se koristi kao metafora za otpisivanje dugova, jer napoličar nije mogao da vraća svoje dugove tokom godine u kojoj je sadnja bila zabranjena i u kojoj nije bilo posla za najamnike. Ali stranac je smeo da obrađuje svoje polje i stoga mogao da vraća svoje dugove.

■ **„Neka svako ko je pozajmio novac svome bližnjemu otpiše dug“** Ne znam da li je ovo bilo trajno ili privremeno otpisivanje dugova. Iz konteksta izgleda verovatnije da je u pitanju bilo trajno otpisivanje, ali verujem da je moguće i da se dug otpuštao samo za godinu tokom koje je zemlja odmarala (vidite engleski prevod *NET Bible*, str. 368, #16). Pošto je Bog oprostio zemljoposjednicima, to je bila osnova da oni otpišu dugove svojim dužnicima (simbolično, privremeno).

15:3 „Od tuđinca“ Ova reč označava neizraelca koji trajno živi u Palestini (*BDB* 648, vidite: Ponovljeni zakoni 14:21; 15:3; 17:15; 23:20; 29:22), koji je imao ograničena građanska prava i pravnu zaštitu Mojsijevog zakona.

Druga reč, „stranac“ (*BDB* 158), koristila se za novopridošlice ili došljake koji su takođe imali ograničena prava i zaštitu (vidite: Ponovljeni zakoni 1:16; 5:14; 10:18,19[dva puta]; 14:21,29; 16:11,14; 23:7; 24:14,17,19,20,21; 26:11,12,13; 27:19; 28:43; 29:11; 31:12).

Ovo staranje o neizraelcima jasno pokazuje sledeće:

1. Jahveovu narav
2. Da je uključivanje drugih naroda bilo moguće
3. Prošlo iskustvo Izraela u Egiptu

15:4 „Neka među vama ne bude siromaha“ Stihovi 4-6 govore o idealnoj situaciji (simbolizovanoj propisima o subotnjoj godini i godini jubileja), ali ideali se retko ostvaruju u životu. Mnogi Izraelci su izgubili svoje porodično zemljište. Među Jevrejima je uvek bilo siromaha (vidite: Matej 26:11).

15:5 Ovde se opet ponavlja upozorenje o poslušnosti savezu:

1. „ako se budeš potpuno pokoravao“ – APSOLUTNI INFINITIV *kala* i IMPERFEKAT *kala* reči *BDB* 1033, *KB* 1570 (što pojačava silinu izraza)
2. „i pomno izvršavao sve ove zapovesti“ – dva KONSTRUKTNA INFINITIVA *kala*, reči *BDB* 1036, *KB* 1581 i reči *BDB* 793, *KB* 889

Jahveova zavetna obećanja su uslovljena trajnim odazivanjem vernika poslušnošću.

15:6 Ovde su zabeleženi Jahveovi izgovoreni, to jest obećani (*BDB* 180, *KB* 210, PERFEKAT *piela*) blagoslovi:

1. „GOSPOD, tvoj Bog, blagosloviće te“, PERFEKAT *piela* reči BDB 138, KB 159, vidite: Ponovljeni zakoni 15:4 (dva puta); 1:11; 2:7; 7:13 (dva puta); 12:7; 14:24,29; 15:10,14,18; 16:10,15.
  2. „pa ćeš pozajmljivati mnogim narodima, a ni od koga nećeš uzajmljivati“, ovo su PERFEKAT *hi-fila* i odrični oblik IMPERFEKTA *kala* reči BDB 716, KB 778.
  3. „Vladaćeš nad mnogim narodima, a nijedan neće vladati nad tobom“, ovo su PERFEKAT *kala* i odrični oblik IMPERFEKTA *kala* reči BDB 605, KB 647.
- Ova obećanja imaju međunarodni i eshatološki značaj (vidite: Isaija 9:6-7; 11:1-10; Mihej 5:1-5a).

PONOVLJENI ZAKONI 15:7-11 (SSP)

⁷Ako bude koji siromah među tvojim sunarodnicima, u bilo kom gradu u zemlji koju ti daje GOSPOD, tvoj Bog, ne budi neosetljiv [NASB – ne otvrdni svoje srce] ni škrt [NASB – ne zatvori svoju ruku] prema njemu. ⁸Nego, budi široke ruke i spremno mu pozajmi što god mu treba. ⁹Pazi da ti se u srce ne usadi ova zla misao: »Blizu je sedma godina, godina otpisivanja dugova«, pa pokažeš zlu volju prema svom sunarodniku u nuždi i ne daš mu ništa. On će se potužiti GOSPODU na tebe, i ti ćeš biti kriv za greh. ¹⁰Daj mu rado, ne žaleći, jer će te zbog toga GOSPOD, tvoj Bog, blagosloviti u svakom tvom poslu i u svemu što preduzmeš. ¹¹U zemlji će uvek biti siromaha. Zato ti zapovedam da budeš široke ruke prema svom sunarodniku, prema siromahu i ubogome u tvojoj zemlji.

15:7 „Ako bude koji siromah“ Stvarnost je jasno izražena u 11. stihu. Siromaštvo se može definisati kao nedostatak poštovanja i časti. Ovde je taj nedostatak izazvan gubitkom porodičnog zemljišta, do kog je došlo zbog uzajmljivanja novca za koji je ta zemlja bila zalog.

■ **„među tvojim sunarodnicima“** Mojsijev zakon poziva na veoma posebno staranje i milosrđe prema sledećim ljudima:

1. Siromasima koji su zavetna braća i sestre
2. Udovicama
3. Siročićima
4. Strancima
5. Došljacima

Upravo ova samilost koja prelazi društvene i ekonomske granice čini izraelov zakonik jedinstvenim. Drugi drevni zakoni davali su povlastice najuglednijima, bogatima i plemstvu, a Izrael je davao povlastice slabima, društveno i ekonomski ugroženima, pravno ranjivima i obespravljenima!

■ **„u bilo kom gradu u zemlji“** Zapazite da se ovde ne radi samo o mesnim siromasima, nego o tome kako se celo društvo ophodi prema siromasima. Jahve želi da se njegov narod ophodi prema ubogima kao što se on ophodi prema njima!

■ **„ne budi neosetljiv [NASB – ne otvrdni svoje srce] ni škrt [NASB – ne zatvori svoju ruku] prema njemu“** Tu su obuhvaćene i pobude i dela (vidite: Druga Korinćanima 9:7):

1. „ne otvrdni svoje srce“, IMPERFEKAT *piela*, BDB 54, KB 65, vidite: Drugi dnevnicima 36:13
2. „ne zatvori svoju ruku“, IMPERFEKAT *kala*, BDB 891, KB 1118

15:8 Zapazite kako su APSOLUTNI INFINITIVI povezani s IMPERFEKTIMA istog korena da bi se ostvario naglasak:

1. „budi široke ruke“, APSOLUTNI INFINITIV *kala* i IMPERFEKAT *kala* reči BDB 834, KB 986. Ova metafora je podudarna s Ponovljenim zakonima 15:7.

- a. otvori svoje srce (ne budi tvrdog srca)
  - b. otvori svoju ruku (ne budi zatvorene ruke), vidite: Ponovljeni zakoni 15:11,13
2. „spremno mu pozajmi“, APSOLUTNI INFINITIV *kala* i IMPERFEKAT *hifila* reči *BDB* 716, *KB* 778

■ „što god mu treba“ Ovo je SPOJ reči *BDB* 191 i *BDB* 341, što označava količinu koja je dovoljna da ispuni bratovu potrebu, a ne samo znak pažnje u prolazu (vidite: Jakov 2:15-26; Prva Jovanova 3:16-17).

15:9 „Pazi“ Ovo je IMPERATIV *nifala* (*BDB* 1036, *KB* 1581), a ova reč, to jest tema se često ponavlja (vidite: Ponovljeni zakoni 4:9,15,23; 6:12; 8:11; 11:16; 12:13,19,28,30; 15:9; 24:8). To su zavetne posledice poslušnosti i neposlušnosti.

■ „da ti se u srce ne usadi“ Reč „usadi“ potiče od istog korena (*BDB* 116) kao reč *Velial*. Ima značenje „bezvredan“, „bezobziran“, „zla osoba“ (vidite: Poslovice 6:12). Vidite beleške kod Ponovljenih zakona 13:14.

<i>NASB</i>	„da ti oko ne bude neprijateljsko“
<i>NKJV</i>	„da ti oko ne bude zlo“
<i>NRSV</i>	„da ga ne pogledaš neprijateljski“
<i>TEV</i>	-----
<i>NJB</i>	„da se ne namrštiš“

Reč „zla volja“ (*BDB* 949, *KB* 1269, PERFEKAT *kala*) znači „rđav“ ili „zao“. Sličan idiom je upotrebljen i u Ponovljenim zakonima 28:54,56. Ovaj GLAGOL se ponavlja u 10. stihu, gde je preveden rečju „žaliti.“ Ovaj idiom se odnosi na stav koji nabuja u osobi u određenim okolnostima ili prema određenim osobama. Pobude su ključne i u Starom i u Novom zavetu. Bog gleda u srce!

■ „On će se potužiti GOSPODU na tebe, i ti ćeš biti kriv za greh“ Molitva siromaha ne čini da to postane gršno (tj. protivzakonito), nego pred Jahveom naglašava greh u srcu sebičnog prestupnika (vidite: Ponovljeni zakoni 24:18; Izlazak 22:23). Jahveovi blagoslovi su uslovljeni ispravnim zavetnim pobudama i delima. Njegov narod treba da odražava njegovu narav!

15:10 Ovo je sažetak odlomka koji je počeo u 7. stihu.

■ „Daj mu rado, ne žaleći“ Vidite: *Uvidi iz konteksta*, C, 1, e.

15:11 „da budeš široke ruke“ Vidite: *Uvidi iz konteksta*, C, 1, f.

PONOVLJENI ZAKONI 15:12-17 (SSP)

¹²Ako ti se proda tvoj sunarodnik – Jevrejkin ili Jevrejka – neka ti služi šest godina, a sedme godine ga pusti na slobodu. ¹³A kada ga pustiš, ne šalji ga od sebe praznih ruku. ¹⁴Daruj ga obilatno od svoje sitne stoke, sa svoga gumna i iz svoje muljače. Daj mu onako kako je tebe blagoslovio GOSPOD, tvoj Bog. ¹⁵Seti se da si bio rob u Egiptu i da te je GOSPOD, tvoj Bog, oslobodio. Zato ti ovo danas zapovedam. ¹⁶Ali, ako ti tvoj rob kaže: »Ne želim da odem od tebe«, zato što voli tebe i tvoje ukućane i zato što mu je kod tebe dobro, ¹⁷tada mu prisloni uho uz vrata i šilom mu probuši resicu, a on neka ti bude rob do kraja života [*NASB* – dovek]. Isto učini i sa svojom robinjom.

15:12 Ovde doslovno piše „brat“ (*BDB* 26), ali upotrebljeno je u smislu narodnosti i označava „zavetnog sadruga“ ili „rođaka“ (vidite: Levitska 19:17; 25:25,35,36,39,47; Ponovljeni zakoni 15:12; 17:15).

Ta reč je naglašavala jedinstvo celog naroda, nasuprot plemenskim i porodičnim razlikama. Ova terminologija i teologija slične su onima u Galaćanima 6:10.

■ **„Jevrejin“** Reč „Jevrejin“ (*BDB 720, KB 782*) je retka u Starom zavetu. Ovde se odnosi na (1) telesne potomke Evera, Simovog unuka (vidite: Postanje 10:21); (2) na reč koja opisuje veliku grupu semita (*habiru*) sa Starog bliskog istoka koji su se selili preko Mesopotamije kao nomadi u drugom milenijumu p.n.e. ili (3) na mešovitu grupu siromašnih, stranih nadničara (ovu reč su stranci koristili za Avraamovu, Jakovljevu i Josifovu porodicu).

■ **„Jevrejin ili Jevrejka“** Ovde vidimo pravnu jednakost polova (vidite: Ponovljeni zakoni 15:17, a vidite i Postanje 1:26-27), dok su ih stariji propisi Zakona razdvajali (tj. muškarci – Izlazak 21:2-6; žene – Izlazak 21:7-11). To je bilo korenito odstupanje od Hamurabijevog zakonika, vavilonskog pravnog spisa koji je stariji od Mojsija, a i od kulturnih sistema hanaanskih naroda. Božiji narod je bio drugačiji!

■ **„Ako ti se proda“** Ovaj GLAGOL (*BDB 569, KB 581, IMPERFEKAT nifala*) se odnosi na nekoga ko samog sebe prodaje kao prinudnog radnika (vidite: Levitska 25:39,47,48,50; o Jevrejima u ovom položaju se govori u sledećim odlomcima: Levitska 25:39-46; Izlazak 21:2-6).

■ **„neka ti služi šest godina“** Izgleda da ovo nije vezano za subotnju godinu koja se spominje u stihovima 1-11, ali ako je tako, onda nismo sigurni koje je značenje 9. stiha.

■ **„pusti na slobodu“** Ovaj GLAGOL (*BDB 1018, KB 1511, IMPERFEKAT piela*) je toliko važan da je u Ponovljenim zakonima 15:12-13 ponovljen tri puta.

15:14 Robu se prilikom oslobođenja nakon šest godina slušbe davalo sve što mu je bilo potrebno da uspostavi svoju porodicu:

1. „Daruj ga obilato“, ovo je još jedan GLAGOL u APSOLUTNOM INFINITIVU i IMPERFEKTU. To je hebrejski idiom koji doslovno glasi „postaraj se da mu napraviš ogrlicu“. Vidite: *Uvidi iz konteksta C, 1, g.*
2. Zapazite šta je trebalo da mu se da:
  - a. Iz stada
  - b. Sa gumna
  - c. Iz muljače
  - d. Dodatna uputstva su data u sledećim odlomcima: Izlazak 21:3-4; Levitska 25:41
3. Ovo davanje je po duhu i količini trebalo da bude isto kao Jahveovo davanje Izraelu (vidite: Ponovljeni zakoni 15:4,6,10,18), a razlozi za to su navedeni u Ponovljenim zakonima 15:15 i Levitskoj 25:41.

15:15 „Seti se da si bio rob u Egiptu“ Velikodušnost robovlasnika se zahtevala na osnovu činjenice da je njegova porodica robovala u Egiptu i da je Bog bio velikodušan prema njemu. Vidite potpuniju belešku kod Ponovljenih zakona 5:15.

■ **„i da te je GOSPOD, tvoj Bog, oslobodio“** Ovaj GLAGOL (*BDB 804, KB 911, IMPERFEKAT kala*) je u Ponovljenim zakonima upotrebljen nekoliko puta, a uvek se odnosi na Jahveovo milostivo delo izbavljanja Izraela iz egipatskog ropstva (vidite: Ponovljeni zakoni 7:8; 9:26; 13:5; 15:15; 21:8; 24:18). Vidite Posebnu temu kod 7:8. Stari zavet je svedok Božije ljubavi koja ga pokreće na dela i njegovog milosrđa jednako kao Novi zavet! Ljudi nisu tražili Boga, nego je on tražio i otkupio njih! Njegova dela kojima je započeo odnos s nama i njegova nepromenjiva narav su naša velika nada! Pomazanikova dela za sve ljude najavljenja su Jahveovim delima za Izrael!

15:16 Ovaj stih je podudaran s Izlaskom 21:5, a oslikava odnos voljnog potčinjavanja koji je odraz zavetnog odnosa vere, ljubavi i poslušnosti između Jahve i Izraela. Cilj ovog zaveta je blagosloven ovomezemaljski život ispunjen ljubavlju, nakon kojeg sledi još bliskiji odnos u duhovnom svetu. Blagoslovi su uvek proizvod odnosa, a ne njihov cilj!

15:17 „tada mu prisloni uho uz vrata i šilom mu probuši resicu“ Ovde se nalaze dva simbola: (1) uho je bilo simbol poslušnosti, (2) a vrata su bila simbol ljubavi prema domu (engleski prevod *TEV*). Ovaj obred je vršen kod kuće, a ne na kapijama svetilišta ili grada, s tim što to tumačenje zavisi od značenja reči *elohim* u Izlasku 21:6. *Septuaginta*, *Pešita* i aramejski *targumi* prevode ovu reč kao „sudije“, što podrazumeva promenu prethodno uspostavljenog obreda (vidite: Izlazak 21:1-6). Ovaj čovek je tako postajao trajni rob.

■ „doveka“ Ovde je upotrebljena hebrejska reč *'olam* (*BDB* 761), čija upotreba u ovoj rečenici pokazuje da je treba definisati na osnovu konteksta. Ona može da znači „doveka“ ili da označava „dugo, ali ograničeno vreme“. Rabini kažu da je značila „do godine jubileja“, ali u ovom kontekstu označava ceo život roba. Vidite Posebnu temu kod 4:40.

PONOVLJENI ZAKONI 15:18 (SSP)

¹⁸Neka ti ne bude teško da pustiš svoga roba na slobodu, jer ti je njegovo služenje tih šest godina vredelo dvostruko više nego služenje najamnika. GOSPOD, tvoj Bog, blagosloviće te u svemu što budeš činio.

15:18 „Neka ti ne bude teško da pustiš svoga roba na slobodu“ To znači da niko nije trebalo da se žali kad oslobađa roba nakon šest godina službe.

<i>NASB</i>	„dvostruka služba“
<i>NKJV</i>	„vredeo ti je dvostruko više od najamnika“
<i>NRSV</i>	„vredeo plate najamnika“
<i>TEV</i>	„upola cene najamnika“
<i>NJB</i>	„on vredi dvostruko od troškova koje bi imao za najamnika“
<i>NET</i>	„trajalo dva puta duže nego služenje najamnika“

Nismo sigurni koji je ispravan prevod ovog izraza (tu doslovno piše „upola cene“, SPOJ reči *BDB* 1041 i *BDB* 969 I). Postoje tri mogućnosti:

1. Rob je služio i danju i noću
2. Rob je radio bez nadoknade, a najamniku se plaćalo
3. Isaija 16:14 navodi tri godine kao vreme najamnikovog rada (a tako je i u Hamurabijevom zakonu), što znači da je rob radio dvostruko duže

■ „GOSPOD, tvoj Bog, blagosloviće te u svemu što budeš činio“ Zavetni blagoslov je posledica zavetne poslušnosti, posebno kad je prisutan ispravan stav ljubavi, opraštanja i pomaganja!

PONOVLJENI ZAKONI 15:19-23 (SSP)

¹⁹Odvoj za GOSPODA, svoga Boga, svakog muškog prvenca svoje krupne i sitne stoke. Vola prvenca ne koristi za rad i prvenca od sitne stoke ne striži. ²⁰Svake godine ih ti i tvoji ukućani jedite pred GOSPODOM, svojim Bogom, na mestu koje će on izabrati. ²¹Ako životinja ima neku manu, ako je hroma ili slepa ili ima neki ozbiljan nedostatak, nemoj da je žrtvuješ GOSPODU,

svome Bogu. ²²Jedi je u svom gradu. Neka je jedu i nečisti i čisti kao da je gazela ili jelen. ²³Ali krv nemoj da jedeš. Izlij je na zemlju kao vodu.

15:19-23 Ovi stihovi govore o dozvoljenoj i zabranjenoj upotrebi prvina stoke. Ovaj običaj potiče iz Izlaska 13:2, odlomka koji je vezan za pošast smrti prvenaca ljudi i prvina stoke koje je anđeo smrti ubio u Egiptu i Gošenu u svim kućama koje nisu bile obeležene krvlju. To je bio simboličan način da se pokaže da je Bog vlasnik svega (vidite: Izlazak 13:2; Levitska 2:14-16).

15:19 „**Odvoj za GOSPODA, svoga Boga, svakog muškog prvenca svoje krupne i sitne stoke**“ U Izlasku 13 čitamo o poreklu ovog obreda, a vidite i Brojeve 18:15-16. To je postao način da se dopuni prihod Levita.

15:20 Ovo je vezano za 12:17-19 i 14:23. Vidite potpuniju belešku kod Ponovljenih zakona 12:5.

15:21 „**Ako životinja ima neku manu ... nemoj da je žrtvuješ GOSPODU, svome Bogu**“ Životinja koja je imala manu (nedostatak) bilo koje vrste, to jest koja je bila slepa, bez pigmenta, bolesna, hroma, izobličena i tome slično, nije mogla da se prinosi kao žrtva, ali je mogla da se pojede s porodicom i prijateljima u svom gradu (vidite: Ponovljeni zakoni 12:15-16).

15:22

NASB

„i nečisti mogu da je jedu kao i čisti“

NKJV

„i nečista i čista osoba mogu da je jedu bez razlike“

NRSV

„i nečisti kao i čisti“

TEV

„svi vi, bilo da ste obredno čisti ili nečisti, možete ih jesti“

NJB

„i čisti i nečisti“

Ovo u hebrejskom može da se odnosi na sledeće:

1. Na one koji jedu
2. Na ono što se jede

Prva mogućnost se čini boljom (*LXX*).

15:23 „**Ali krv nemoj da jedeš**“ Krv je bila simbol života, a život pripada Bogu (vidite: Postanje 9:4-6; Levitska 1:17; 7:26-27; 17:10-16; 19:26; Ponovljeni zakoni 12:16, 23-25; Prva o Samuilu 14:32-34). Simboli u prethodnim stihovima pokazuju da je Bog vlasnik sve tvorevine, posebno svega što je živo.

PITANJA ZA RAZMATRANJE

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Ova pitanja za razmatranje su data da vam pomognu da razmislite o najvažnijim stavkama ovog dela knjige. Njihov cilj je da vas izazovu na razmišljanje, ali ona nisu sveobuhvatna.

1. Da li postoje istorijski dokazi da su se Izraelci ikad držali propisa o subotnjoj godini?
2. Koja je osnovna svrha ovih zakona iz 15. poglavlja?
3. Koje je moguće poreklo reči „Jevrejini“?

PONOVLJENI ZAKONI 16

PODELA NA PASUSE U SAVREMENIM ENGLESKIM PREVODIMA

NKJV	NRSV	TEV	NJB
Osvrt na Pashu 16:1-8	Praznični dani 16:1-8	Pasha 16:1-4 16:5-8	Praznici: Pasha i Praznik beskvasnih hlebova 16:1-8
Osvrt na Praznik sedmica 16:9-12	16:9-12	Praznik žetve 16:9-12	Drugi praznici 16:9-12
Osvrt na Praznik senica 16:13-17	16:13-15 16:16-17	Praznik senica 16:13-15 16:16-17	16:13-15 16:16-17
Mora se deliti pravda (16:18-17:13) 16:18-20	Zakoni o pravdi i religiji (16:18-17:20) 16:18-20	Deljenje pravde (16:18-17:13) 16:18-20	Sudije 16:18-20 Zloupotreba bogoslužnja (16:21-17:7)
16:21-17:1	16:21-17:1	16:21-17:1	16:21-17:1

TREĆI KRUG ČITANJA (vidite str. xix)

PRATITE NAMERU BOGONADAHNUTOG PISCA NA NIVOU PASUSA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Pročitajte celo poglavlje odjednom. Prepoznajte njegove teme. Uporedite svoju podelu po temama s podelama u pet prevoda u tabeli koja je iznad. Podela na pasuse nije bogonadahnut, ali je ključ za praćenje piščeve namere, a to je srž tumačenja. Svaki pasus ima samo jednu jedinu temu.

1. Prvi pasus
2. Drugi pasus
3. Treći pasus
4. Itd.

PROUČAVANJE REČI I IZRAZA

PONOVLJENI ZAKONI 16:1-8 (SSP)

¹Poštuj mesec aviv i slavi Pashu GOSPODA, tvoga Boga, jer te je u mesecu avivu GOSPOD, tvoj Bog, noću izveo iz Egipta. ²Kao pashalnu žrtvu GOSPODU, svome Bogu, prinesi životinju od svoje sitne ili krupne stoke na mestu koje će GOSPOD izabrati da tamo nastani svoje Ime. ³Nemoj da je jedeš s hlebom umešenim s kvascem, nego sedam dana jedi beskvasni hleb, hleb jada, jer si iz Egipta otišao u žurbi – da bi celog svog života pamtio dan kada si otišao iz Egipta. ⁴Neka se sedam dana kvasac ne nađe kod tebe na celom tvom području. I neka ništa od mesa žrtve koju prineseš uveče prvoga dana ne ostane do jutra. ⁵Nemoj da prinosiš pashalnu žrtvu ni u jednom gradu koji ti GOSPOD, tvoj Bog, daje, ⁶nego samo na mestu koje će on izabrati da tamo nastani svoje Ime. Tamo prinesi pashalnu žrtvu, uveče, kada sunce zađe, u doba dana kada si izašao iz Egipta. ⁷Ispeci je [NASB – skuvaj] i pojedij na mestu koje će GOSPOD, tvoj Bog, izabrati, a ujutro se vrati u svoj šator. ⁸Šest dana jedi beskvasni hleb, a sedmoga dana održi svečani skup u čast GOSPODA, svoga Boga, i nikakav posao ne obavlja.

16:1 „Poštuj“ Ova reč (*BDB 1036, KB 1581, APSOLUTNI INFINITIV kala*) se veoma često ponavlja u Ponovljenim zakonima – 73 puta! Ovo poglavlje je napisano u istom jevrejskom stilu kao Deset zapovesti u 5. poglavlju.

■ **„mesec“** Ova reč ima isti koren kao „novi mesec“ (*BDB 294 I*). Vidite Posebnu temu – Kalendari sa Starog bliskog istoka, kod 1:3.

■ **„aviv“** Ova reč znači „novo žito“ (*BDB 1*), što se odnosilo na prve zrele klasove ječma. To je bio ha-naanski naziv za mesec koji traje tokom našeg marta i aprila. U kasnijim spisima se za ovo razdoblje koristila vavilonska reč *nisan*. Izlazak 12:2,6 navodi specifične datume koji se ovde spominju uopšteno.

■ **„slavi“** Ovaj česti GLAGOL, „činiti“, „načiniti“ (*BDB 793, KB 1581*), upotrebljen je u 16. poglavlju nekoliko puta i preveden je na nekoliko načina:

1. „proslavi“, Ponovljeni zakoni 16:1,10,13
2. „održij“, Ponovljeni zakoni 16:8
3. „drži se“, Ponovljeni zakoni 16:12
4. „ne postavlja“, Ponovljeni zakoni 16:21

POSEBNA TEMA – PASHA (SPECIAL TOPIC: THE PASSOVER)

I. Uvodne opaske

- A. Božija kazna nad Egipćanima i izbavljenje Izraela su pokazatelj Jahveove ljubavi i uspostavljanja Izraela kao naroda (posebno u Prorocima).
- B. Izlazak je specifično ispunjenje Jahveovog obećanja Avraamu koje je zabeleženo u Postanju 15:12-21. Pasha je sećanje na Izlazak iz Egipta.
- C. Ovo je bila poslednja, najrasprostranjenija (geografski, jer je obuhvatala i Egipat i Gošen) i najrazornija (prvenci ljudi i prvine stoke su bili pobijeni) od deset pošasti koje je Jahve poslao na Egipat preko Mojsija.

II. Reč Pasha (*BDB 820, KB 947*)

- A. Nismo sigurni u značenje ove IMENICE

1. Možda je vezano za „pošast“ i stoga bi značenje bilo „zadati udarac“ (Izlazak 11:1); Jahveov anđeo je udario prvence ljudi i prvine stoke.

B. Značenje GLAGOLA

1. „Šepati“ ili „šantati“ (vidite: Druga o Samuilu 4:4); koristi se u smislu „skočiti preko obeleženih kuća“ (Izlazak 12:13,23,27, *BDB* 619, narodska etimologija)
2. „Plesati“ (vidite: Prva o carevima 18:21)
3. Akadski – „umilostiviti“
4. Egipatski – „udariti“
5. Podudarni GLAGOLI u Isaiji 31:5 znače „stražariti nad“ (vidite: Izlazak 12:13 u engleskom prevodu *REB*)
6. Rana hrišćanska narodna igra po zvučnosti između hebrejske reči *pasah* i grčke reči *paschō*, što znači „patiti“

C. Moguće istorijske preteče

1. Pastirska žrtva za novu godinu
2. Beduinska žrtva i zajednički obrok u vreme selidbe šatorâ na prolećne pašnjake, da se otera zlo
3. Žrtva da se zlo otera od nomadskih naroda

D. Razlozi iz kojih nam je teško da budemo sigurni u značenje ove reči i u njeno poreklo potiču od toga što se mnogi elementi Pashe nalaze i u mnogim drugim drevnim obredima

1. Prolećni datum
2. Nesigurna etimologija IMENICE
3. Povezanost sa noćnom stražom
4. Upotreba krvi
5. Pojavljivanje anđela ili demona
6. Poseban obrok
7. Poljoprivredni elementi (beskvasni hleb)
8. Bez sveštenika i žrtvenika, pomesno sprovođenje obreda

III. Događaj

A. Ovaj događaj je zabeležen u Izlasku 11-12.

B. Godišnji praznik je opisan u Izlasku 12 i povezan je s Praznikom beskvasnog hleba u osmodnevni praznik

1. To je izvorno bio mesni događaj, vidite: Izlazak 12:21-23; Ponovljeni zakoni 16:5 (uporedite: Brojevi 9)
  - a. Bez sveštenika
  - b. Bez posebnog žrtvenika
  - c. Posebna upotreba krvi
2. To je kasnije postao događaj koji se odvija u glavnom svetilištu
3. Ova kombinacija mesne žrtve (tj. krv jagnjeta koja služi kao sećanje na prelazak anđela smrti preko kuća) i praznika vezanog za žetvu u središnjem svetilištu postignuta je povezivanjem 14. aviva (tj. nisana) i razdoblja između 15 i 21 nisana.

C. Simbolično vlasništvo prvenaca ljudi i prvina stoke i njihovo otkupljenje opisano je u Izlasku 13.

IV. Istorijski izveštaji slavljenja Pashe

A. Prva Pasha je proslavljena u Egiptu, Izlazak 12

B. Na gori Horev, tj. Sinaj, Brojevi 9

C. Prva Pasha koja je proslavljena u Hanaanu (Gilgal), Isus Navin 5:10-12

D. U vreme Solomonovog posvećenja Hrama, Prva o carevima 9:25 i Drugi dnevnicu 8:12 (verovatno, ali nije izričito rečeno)

- E. Pasha koja je proslavljena u vreme Ezekijine vladavine, Drugi dnevnicu 30
- F. Pasha koja je proslavljena tokom Josijinih reformi, Druga o carevima 23:21-23; Drugi dnevnicu 35:1-18
- G. Zapazite da Druga o carevima 23:22 i Drugi dnevnicu 35:18 spominju da je Izrael zanemario slavljenje ovog godišnjeg praznika

V. Značaj

- A. Ovo je jedan od tri obavezna godišnja praznika (vidite: Izlazak 23:14-17; 34:22-24; Ponovljeni zakoni 16:16):
  1. Pasha i Praznik beskvasnog hleba
  2. Praznik sedmica
  3. Praznik senica
- B. Mojsije u Ponovljenim zakonima najavljuje dan kada će se ona slaviti u centralnom svetilištu (kao i druga dva praznika).
- C. Isus je upotrebio prigodu godišnjeg pashalnog obroka (ili prethodnog dana) da objavi novi savez koristeći simbole hleba i vina, ali nije upotrebio jagnje:
  1. Zajednički obrok
  2. Žrtva za otkupljenje
  3. Trajni značaj za kasnija pokolenja

■ **„noću“** Kada je anđeo smrti prošao Egiptom te noći (*BDB 538*), faraon je rekao: „Sada idite“ (vidite: Izlazak 12:31-33). Izraelci su odmah otišli.

16:2 „od svoje sitne ili krupne stoke“ Uporedite Izlazak 12:5 s Drugim dnevnicima 30:24 i 35:7, gde je žrtvovanje prošireno s ovce ili koze na čitav niz domaćih životinja.

■ **„na mestu koje će GOSPOD izabrati da tamo nastani svoje Ime“** U Egiptu je ovo bila porodična služba, a u Ponovljenim zakonima je ograničena samo na bogoslužjenje u glavnom svetilištu (vidite: Ponovljeni zakoni 12:5,11,13,14,18,21,26; 14:23,25; 15:20; 16:2,6,7,11,15,16; 17:8,10; 18:6; 23:16; 26:2; 31:11).

16:3 „beskvasni hleb“ Izraelci nisu mogli da čekaju do jutra da se hleb podigne. Ovaj detalj iz noći Izlaska je bio osnova da se praznik Pashe, koji je vezan za Izlazak, veže i za poljoprivredu (vidite: Izlazak 12:15-20; 23:14-17; 34:18).

Kvasac, koji se redovno koristio u žrtvenim obredima (vidite: Levitska 7:13; 23:17), postao je simbol graha i pobune. Vrenje je u ovom simboličnom prazniku smatrano prilikom da Izrael ispita svoj život na nivou svakog pojedinca i da vidi da li u njemu ima i trunka pobune ili neposlušnosti Jahveu. Kao što je Dan pomirenja (Levitska 16) funkcionisao na nacionalnom nivou, tako je Praznik beskvasnog hleba funkcionisao na nivou pojedinca i porodice.

Ovaj obavezni godišnji praznik je bio spojen s Pashom. Služio je da podseća umove i srca Božijeg naroda na Jahveovo milostivo izbavljenje. Božija milost i obećanja su Izraelcima doneli izbavljenje iz Egipta, a i njihovo spasenje je tokom budućih godina zavisilo od ovih nepromenjivih Božijih osobina (vidite: Ponovljeni zakoni 4:9).

■ **„hleb jada“** Vidite Izlazak 12:8.

■ **„jer si iz Egipta otišao u žurbi“** Jevreji su otišli žurno, na faraonov zahtev (vidite: Izlazak.12:31-33).

■ „**da bi celog svog života pamtio dan kada si otišao iz Egipta**“ Pasha ima istorijski i teološki značaj. Ona je u Egiptu bila usmerena na porodicu, u Ponovljenim zakonima najavljuje dolazak bogoslužjenja u glavnom svetilištu, a u Isusovo vreme je obuhvatala i jedno i drugo (delimično se vršila u Hramu, a delimično kod kuće ili tamo gde su hodočasnici oseedali dok su bili u Jerusalimu).

16:4 Ne zaboravite da se Mojsije ovde uglavnom obraćao deci pokolenja koje je izašlo iz Egipta. Ovaj stih poručuje da svako pokolenje treba da se stavi na mesto tog prvog pokolenja, koje je doživelo Božiju silu i prisustvo, a ipak se pobunilo i pomrlo u pustinji. Svaki od godišnjih praznika trebalo je da pomogne Izraelu da više veruje u Jahveovo prisustvo i staranje. On je bio s njima i za njih, a bio je i s njihovim precima.

16:5 „ni u jednom gradu“ Ovde doslovno piše „kapijama“ (*BDB* 1044, vidite: Ponovljeni zakoni 12:15,17,21) i stoga se odnosi na buduće vreme, nakon što Izrael osvoji Hanaan (vidite: Ponovljeni zakoni 16:18).

16:6 „uveče, kada sunce zađe“ Ovo je za Izraelce bio početak novog dana (vidite: Postanje 1 i Izlazak 12:6).

16:7 „Ispeci je [NASB – skuvaj] i pojedij“ Ova hebrejska reč može da znači „proključati“ ili „kuvati“ (*BDB* 143, *KB* 164, *PERFEKAT* *piela*), ali zbog Izlaska 12:8-9 mora da znači „kuvati“.

■ „**a ujutro se vrati u svoj šator**“ Ovo može da se odnosi na sledeće: (1) na postavku tokom lutanja pustinjom (ili možda na Moavskim poljanama); (2) na hodočasnike koji idu u Jerusalim i koji su boravili u šatorima tokom sedam dana praznika; (3) ili je u pitanju idiom koji znači „vratite se svojim domovima“.

16:8 „svečani skup u čast GOSPODA, svoga Boga“ Ovaj praznik se završavao zajedničkim bogoslužjenjem (vidite: Izlazak 12:16, „sveti skup“). Glavno svetilište je između ostalog uspostavljeno i da bi se u narodu razvio osećaj zajedničkog identiteta.

PONOVLJENI ZAKONI 16:9-12 (SSP)

⁹Odbroj sedam sedmica od dana kada srpom počneš da žanješ klasje, ¹⁰a onda proslavi Praznik sedmica GOSPODA, tvoga Boga, prinevši žrtvu dragovoljnu u skladu s blagoslovom koji ti je dao GOSPOD, tvoj Bog. ¹¹I raduj se pred GOSPODOM, svojim Bogom, na mestu koje će on izabrati da tamo nastani svoje Ime – ti, tvoji sinovi i kćeri, tvoje sluge i sluškinje, Levit iz tvoga grada, došljak, siročić i udovica koji žive među vama. ¹²Seti se da si bio rob u Egiptu i drži se ove uredbe i izvršavaj je.

16:10 „Praznik sedmica“ Ovo se još naziva i (1) Praznik žetve, u Izlasku 23:16) i (2) Dan prvina, u Brojevima 28:26. Kasnije je dobio ime Pedesetnica (rabini su ga povezali s davanjem Zakona na gori Sinaj), od reči koja znači „pedeset dana“. To je bio praznik žetve u razdoblju maja i juna, odnosno u vreme žetve pšenice. Jahve je davao žetvu, a ne Vaal!

■ „**žrtvu dragovoljnu**“ Ovaj propis je omogućavao svakom čoveku da donese dar u skladu s merom u kojoj ga je Gospod blagoslovio (vidite: Ponovljeni zakoni 16:17). Ovo je sveopšte načelo davanja (vidite: Druga Korinćanima 8-9).

16:11 Jahve želi da svi znaju za dela koja je u prošlosti učinio za Izrael i za njegovo posebno staranje za ljude u potrebi (vidite: Ponovljeni zakoni 16:14; 12:12,18,19; 14:27,29; 26:11-13).

16:12 „Seti se“ Izraelovo robovanje u Egiptu je teološka osnova Praznika sedmica (poljoprivredna žetva).

PONOVLJENI ZAKONI 16:13-15 (SSP)

¹³Nakon što sakupiš plodove sa svoga gumna i iz svoje muljače, sedam dana slavi Praznik senica. ¹⁴Raduj se na svoj praznik – ti, tvoji sinovi i kćeri, tvoje sluge i sluškinje, Levit i došljak, siroče i udovica koji žive u tvom gradu. ¹⁵Sedam dana slavi ovaj praznik GOSPODA, tvoga Boga, na mestu koje će on izabrati. Jer, GOSPOD, tvoj Bog, blagosloviće te u svim tvojim žetvama i u svemu što činiš, i tvoja radost biće potpuna.

16:13 „Praznik senica“ Praznik senica se slavio u jesen, u doba sabiranja plodova (vidite: Izlazak 23:16; 34:22; Levitska 23:33-43).

Smatra se da pozadina reči „senice“ odražava sldćeea iskustva Izraelaca:

1. Poljoprivredni život u Egiptu, gde su senice građene u poljima za vreme žetve
2. Život u privremenim domovima (tj. šatorima) tokom Izlaska i razdoblja lutanja pustinjom
3. Privremena skloništa koja su bila potrebna hodočasniciima koji dođu u glavno svetište (manje verovatno)

16:15 Jahve želi da blagoslovi svoj narod da bi se ljudi radovali (*BDB 970, KB 1333, PERFEKAT kala*) na nivou pojedinca, porodice i celog Božijeg naroda (vidite: Ponovljeni zakoni 12:7,12,18; 14:26; 16:11,14; 26:11; 27:7).

PONOVLJENI ZAKONI 16:16-17 (SSP)

¹⁶Tri puta godišnje neka se svako tvoje muško pokaže pred GOSPODOM, tvojim Bogom, na mestu koje će on izabrati: na Praznik beskvasnog hleba, na Praznik sedmica i na Praznik senica. Neka niko ne izlazi pred GOSPODA praznih ruku, ¹⁷nego neka svaki od vas donese dar u skladu s blagoslovom koji mu je dao GOSPOD, tvoj Bog.

16:16 „Tri puta godišnje neka se svako tvoje muško pokaže“ Stihovi 16 i 17 su sažetak koji se odnosi na sva tri praznika (vidite: Izlazak 23:14,17). Setite se da su obroci bili posebno vreme prijateljstva i porodičnog zajedništva. Ti praznici su Izraelu omogućavali sledeće:

1. Da razvije osećanje nacionalne pripadnost
2. Da pouči novo pokolenje o Božijim milostivim delima
3. Da pomogne siromašnima i ubogima
4. Da se raduje dobroti Izraelovog Boga i njegovom ispunjavanju zavetnih obećanja i blagoslova
Zašto samo muški? Da li to pokazuje podređenu ulogu žene? Na Starom bliskom istoku svakako nije vladala jednakost polova, ali žene su u Izraelu bile poštovane (npr. Poslovice 31).

Mislim da tu postoje dve dobre mogućnosti:

1. Žene su bile potrebne u domaćinstvu radi poljoprivrede i uzgoja životinja, posebno kad su muškarci bili odsutni.
2. Prisustvo samih muškaraca na bogoslužjenjima bi primetno izdvojilo bogoslužjenje Izraela od ha-naanskih kultova plodnosti, gde su bile prisutne i žene.

Dobra, kratka rasprava o ova tri hodočasnička praznika možete naći kod Rolana Devoa (Roland de Vaux), u knjizi *Ancient Israel: Social Institutions*¹⁸⁵, tom 2, str. 484-502.

185 Drevni Izrael: Društvene ustanove, prim. prev.

■ „Praznik“ Ovaj hebrejski koren (*BDB* 290, *KB* 290) se i kao GLAGOL i kao IMENICA odnosi na jedan od tri godišnja bogoslužbena dana u glavnom svetištu. Ova reč bi mogla da se prevede kao „hodočasnički praznik“.

16:17 „dar u skladu s blagoslovom“ Ovo se odnosi na sveopšte načelo davanja – svako treba da dâ koliko može (vidite: Ponovljeni zakoni 16:10; Druga Korinćanima 8-9).

PONOVLJENI ZAKONI 16:18-20 (SSP)

¹⁸U svakom gradu koji ti daje GOSPOD, tvoj Bog, postavi sudije i nadglednike nad svakim od svojih plemena, a oni neka narodu sude pravedno. ¹⁹Ne iskrivljuj pravdu i ne budi pristrasan. Ne uzimaj mito, jer mito zaslepljuje oči mudrima i izvrće reči pravednima¹⁸⁶. ²⁰Teži za pravdom i ni za čim drugim, da živiš i zaposedneš zemlju koju ti daje GOSPOD, tvoj Bog.

16:18-20 Ovo je drugačiji odlomak i trebalo bi da pripada 18. poglavlju. Sadrži uputstva za građansko vođstvo (plemenske sudije, levitske sudije, careve, sveštenike i proroke).

16:18 „U svakom gradu ... postavi sudije i nadglednike“ Ovo su službe koje su imale mesne starešine na kapijama (npr. 21:19; 22:15; Amos 5:10,12,15). Mojsije je bio glavni sudija, ali je postavljao pomoćnike (vidite: Ponovljeni zakoni 1:9-18; Izlazak.18:13-27).

16:19 „Ne iskrivljuj“ Ovaj stih nabroja tri uputstva za sudije, Mojsijeve pomoćnike:

1. „Ne iskrivljuj pravdu“ (*BDB* 639, *KB* 692, IMPERFEKAT *hifila*, vidite: Izlazak 23:6; 27:19; Ponovljeni zakoni 16:19; 24:17; 27:19)
2. „ne budi pristrasan“ (*BDB* 647, *KB* 699, IMPERFEKAT *hifila*, u hebrejskom doslovno piše „ne gledaj lice“)
3. „Ne uzimaj mito“ (*BDB* 542, *KB* 534, IMPERFEKAT *kala*, vidite: Ponovljeni zakoni 27:25).

■ „mito“ Mito čini dve stvari:

1. „zaslepljuje oči mudrima“ – *BDB* 734, *KB* 802, IMPERFEKAT *piela*, vidite: Izlazak 23:8; to je metafora za silu novca
2. „izvrće [doslovno „uvrće“] reči pravednima“ – *BDB* 701, *KB* 758, IMPERFEKAT *piela*, vidite: Izlazak 23:8; ne zaboravite da reč „pravedan“ ili „pravednik“ potiče od reči za „mernu trsku“ ili „pravu ivicu“ (vidite Posebnu temu kod Ponovljenih zakona 1:16). Većina biblijskih reči za greh predstavlja igru rečima za ovaj pojam.

16:20 „Teži za pravdom“ Reči „pravda“ u 20. stihu i „pravednost“ u 18. stihu potiču od istog hebrejskog korena (*BDB* 841), koji govori o merilu. Sudija je vladao u skladu s merilima, to jest s otkrivenom Božijom voljom („pravda i jedino pravda“). Vođe (mesne i sveštenečke sudije) je trebalo da budu uzor Jahveove milosti i pravde (vidite: Izlazak 23:6-8).

■ „Teži“ Ovaj GLAGOL (*BDB* 922, *KB* 1191, IMPERFEKAT *kala*) je u Ponovljenim zakonima 11:4 i 19:6 upotrebljen doslovno, ali ovde metaforično označava pravni sistem Izraela. Drugu metaforičnu upotrebu ove reči nalazimo u sledećim stihovima: Psalam 34:14; Poslovice 21:21; Isaija 51:5; Osija 6:3.

186 *izvrće reči pravednima* Ovaj izraz na hebrejskom može da znači i »ugrožava slučaj nedužnih« (napomena iz SSP-a, prim. prev.)

■ „**da**“ Izrael je morao da ispunjava određene uslove da bi mogao da zauzme zemlju i da primi Jahveova obećanja i blagoslove (vidite: Ponovljeni zakoni 4:1,25-26,40; 5:16,29,33; 6:18; 8:1; 11:8-9,18-21; 16:20; 32:46-47).

PONOVLJENI ZAKONI 16:21-22 (SSP)

²¹Ne postavljalj drvene Ašerine motke pored žrtvenika koji podigneš GOSPODU, svome Bogu, ²²i ne podiži svete stubove, jer ih GOSPOD, tvoj Bog, mrzi.

16:21 Ponovljeni zakoni 16:21, 22 i 17:1 tvore jedan pasus, koji se bavi prikladnim načinima prinošenja žrtava. Kratak opis hanaanskih obreda možete naći kod Alfreda Hirta (Alfred J. Hoerth), *Archaeology and the Old Testament*¹⁸⁷, str. 219-222 i Vilijama Foksvela Olbrajta (William Foxwell Albright), *Archaeology and the Religion of Israel*¹⁸⁸, str. 67-92.

■ „**Ne postavljalj drvene Ašerine motke**“ Izraz „Ašerina motka“ može da označava drvored na uzvišicama gde su se vršila hanaanska bogoslužjenja ili rupe koje su tamo pravljene i u koje su stavljane rezbarene motke ili živo drveće da predstavljaju družbenicu muškog boga plodnosti. To je bio simbol kulta plodnosti. Vidite beleške kod Ponovljenih zakona 12:3.

16:22 „ne podiži svete stubove“ Vidite beleške kod Ponovljenih zakona 12:3.

■ „**jer ih GOSPOD, tvoj Bog, mrzi**“ Vidite beleške kod Ponovljenih zakona 12:31.

PITANJA ZA RAZMATRANJE

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Ova pitanja za razmatranje su data da vam pomognu da razmislite o najvažnijim stavkama ovog dela knjige. Njihov cilj je da vas izazovu na razmišljanje, ali ona nisu sveobuhvatna.

1. Zašto je Gospod želeo da se održavaju tri godišnja skupa?
2. Da li su sva tri praznika bila vezana za poljoprivredu? Da li to znači da je Mojsije uzeo već postojeće praznike i promenio im svrhu?
3. Nabrojte i opišite ove praznike.
4. Nabrojte tri pravila za sudije.
  - a.
  - b.
  - c.
5. Kako su Ponovljeni zakoni 16:21-22 povezani s Ponovljenim zakonima 17:1?

187 Arheologija i Stari zavet, prim. prev.

188 Arheologija i izraelska religija, prim. prev.

PONOVLJENI ZAKONI 17

PODELA NA PASUSE U SAVREMENIM ENGLESKIM PREVODIMA

NKJV	NRSV	TEV	NJB
Mora se sprovesti pravda (16:18-17:13)	Zakoni o pravdi i religiji (16:18-17:20)	Sprovođenje pravde (16:18-17:13)	Bogoslužbeni prestupi (16:21-17:7)
16:21-17:1	16:21-17:1	16:21-17:1	16:21-17:1
17:2-7	17:2-7	17:2-7	17:2-7
			Levitske sudije
17:8-13	17:8-13	17:8-13	17:8-13
Propisi o caru		Uputstva vezana za cara	Carevi
17:14-17	17:14-20	17:14-20	17:14-15 17:16-20
17:18-20			

TREĆI KRUG ČITANJA (vidite str. xix)

PRATITE NAMERU BOGONADAHNUTOG PISCA NA NIVOU PASUSA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Pročitajte celo poglavlje odjednom. Prepoznajte njegove teme. Uporedite svoju podelu po temama s podelama u pet prevoda u tabeli koja je iznad. Podela na pasuse nije bogonadahnuti, ali je ključ za praćenje piščeve namere, a to je srž tumačenja. Svaki pasus ima samo jednu jedinu temu.

1. Prvi pasus
2. Drugi pasus
3. Treći pasus
4. Itd.

PROUČAVANJE REČI I IZRAZA

PONOVLJENI ZAKONI 17:1 (SSP)

¹Nemoj da žrtvuješ GOSPODU, svome Bogu, ni vola ni ovcu sa nekom manom ili ozbiljnim nedostatkom, jer bi to bilo odvratno GOSPODU, tvome Bogu.

17:1 „sa nekom manom ili ozbiljnim nedostatkom“ Ovaj stih spada zajedno s Ponovljenim zakonima 16:21-22, gde se isto govori o vrstama žrtava i o prikladnim mestima za njihovo prinošenje. Starozavetna reč „mana“ (BDB 548) odnosi se na bilo koju vrstu fizičkog nedostatka (vidite: Ponovljeni zakoni 15:21; Levitska 22:20-25). U Malahiji 1:6-8 zabeležen je primer kad Izrael Bogu nije davao najbolje što ima.

NASB	„odvratno“
NKJV	„gadost“
NRSV	„odbojno“
TEV	„Gospod to mrzi“
NJB	„odvratno“

O ovoj reči (BDB 1072) se raspravlja kod Ponovljenih zakona 14:3.

■ „**GOSPODU, tvome Bogu**“ Ovo je česta zavetna fraza koja koristi imenice Jahve i *Elohim*. Vidite Posebnu temu – Božija imena, kod 1:3.

PONOVLJENI ZAKONI 17:2-7 (SSP)

²Ako se među vama, u nekom od gradova koje ti daje GOSPOD, tvoj Bog, nađu muškarac ili žena koji čine ono što je zlo u očima GOSPODA, tvoga Boga, kršeći njegov Savez ³i, protivno mojoj zapovesti, služeći [NASB – otišavši i služeći] drugim bogovima i klanjajući se njima ili suncu, ili mesecu, ili zvezdama na nebu, ⁴a ti to doznaš, onda to pomno istraži. Ako to bude istina i dokaže se da je ta gadost učinjena u Izraelu, ⁵tog muškarca ili ženu koji su počinili to zlodelo odvedi na gradsku kapiju i kamenuj do smrti. ⁶Neka se čovek pogubi na osnovu svedočenja dva ili tri svedoka, ali neka niko ne bude pogubljen na osnovu svedočenja samo jednog svedoka. ⁷Neka svedoci prvi dignu ruku da ga pogube, a potom sav ostali narod. Iskoreni zlo iz svoje sredine.

17:2-13 Ovi stihovi se bave administrativnom pravdom. Stihovi 2-7 se bave idolopoklonstvom i svedočenjem pred zakonom, a stihovi 8-13 se bave praktičnom postavkom suda.

17:2

NASB	„koji čine ono što je zlo“
NKJV	„koji su bili opaki“
NRSV	„koji čine ono što je zlo“
TEV	„koji su zgrešili“
NJB	„koji čine ono što je loše“

Ova fraza se sastoji iz GLAGOLA u IMPERFEKTU *kala* (BDB 793 I, KB 889) i DIREKTOG OBJEKTA (BDB 948). To je čest dvosuglasnički koren 𐤊𐤍, koji znači „loš“, „zao“, „nevolja“, „jad“, „povreda“ ili „nepogoda“. Ovde kontekst određuje značenje ove reči navodeći da oni to čine (1) „kršeći njegov Savez“ (Ponovljeni zakoni 17:2, BDB 716, KB 778, doslovno „prelazeći preko“) i (2) „služeći drugim bogovima i klanjajući se njima ili suncu, ili mesecu, ili zvezdama na nebu“ (Ponovljeni zakoni 17:3):

1. „otišavši“ – BDB 229, KB 246, IMPERFEKAT *kala*
2. „služeći“ – BDB 712, KB 773, IMPERFEKAT *kala*
3. „klanjajući se“ – BDB 1005, KB 295, IMPERFEKAT *hištafela*

■ „**kršeći njegov Savez**“ Ovaj GLAGOL (BDB 716, KB 778, KONSTRUKTNI INFINITIV *kala*) u osnovi znači „preći preko“ ili „proći kroz“. Najčešće se koristio u doslovnom smislu, ali ponekad ima teološko značenje.

Izvorno se možda odnosio na čin raspolućivanja životinje u okviru sklapanja saveza prolaskom između njenih polutki (npr. Postanje 15:17). Kršenje saveza povlačilo je kao posledice smrt ili uništenje (poput sudbine raspolućene životinje). U pitanju je bilo kršenje jasno postavljenih granica (tj. odredbi saveza, vidite: Ponovljeni zakoni 26:13; Isus Navin 7:11,15; Sudije 2:20; Druga o carevima 18:12; Jeremija 34:18-19; Osija 6:7; 8:1).

17:3 „suncu, ili mesecu, ili zvezdama na nebu“ Drevni Vavilonci su bili prvi, ali ne i poslednji koji su nebeska tela smatrali predstavnicima bogova i boginja (vidite: Ponovljeni zakoni 4:19; Druga o carevima 17:16; 21:3,5; 23:4-5; Drugi dnevnicima 33:3,5; Jeremija 8:2; 19:13). Oni su smatrali da nebeska svetla upravljaju sudbinom ljudskog roda (fizički i duhovno).

17:4 Ovaj stih je sličan Ponovljenim zakonima 13:14. GLAGOL „pomno istraži“ (*BDB* 205, *KB* 233, *PERFEKAT kala*) podrazumeva sveobuhvatno istraživanje (vidite: Ponovljeni zakoni 13:14; 17:4,9; 19:18; Levitska 10:16; Sudije 6:29). Optužbe i saznanja iz druge ruke nisu bila dovoljna za osudu. Izraelski pravosudni sistem je bio oštar („kamenuj do smrti“, Ponovljeni zakoni 17:5), ali temeljan.

NASB, TEV	„ako je to istina“
NKJV	„ako je to stvarno istina“
NRSV	„ako se dokaže da je optužba istinita“
NJB	„ako se pokaže da je to istina i ako se potvrdi“

Ovaj hebrejski idiom (koji se sastoji iz REČCE *BDB* 243 II, b, koja izražava uslovljenost i IMENICE *BDB* 54) ponavlja se tri puta u Ponovljenim zakonima (tj. Ponovljeni zakoni 13:14; 17:4; 22:20).

NASB	„ta odvratna stvar“
NKJV	„da je takva gadost“
NRSV	„tako gnusna stvar“
TEV	„ta zla stvar“
NJB	„ta grozna stvar“

Ova reč (*BDB* 1072) je upotrebljena i u Ponovljenim zakonima 17:1, gde se odnosi na žrtvu s manom, a ovde se odnosi na idolopoklonstvo (klanjanje „nebeskoj vojsci“).

■ „u Izraelu“ Vidite Posebnu temu kod 1:1.

17:5 „na gradsku kapiju“ Ova fraza je značila „u vaš mesni sud“. To je bilo mesto gde su sedele mesne starešine.

■ „kamenuj do smrti“ Ovo je bio jedan od oblikâ zajedničkog sprovođenja kazne (vidite: Ponovljeni zakoni 17:7). Svaki odrasli član zajednice je učestvovao u čišćenju zajednice od zla (vidite potpuniju belešku kod Ponovljenih zakona 13:10).

■ Hebrejski tekst Ponovljenih zakona 17:5-7 sadrži niz GLAGOLA koji se odnose na smrt:

1. „kamenuj do smrti“ – *BDB* 709, *KB* 768, *PERFEKAT kala*, Ponovljeni zakoni 17:5
2. smrt – *BDB* 559, *KB* 562
  - a. Stih 5, *PERFEKAT kala*
  - b. Stih 6, *IMPERFEKAT hofala*
  - c. Stih 6, *PARTICIP kala*
  - d. Stih 6, *IMPERFEKAT hofala*
  - e. Stih 7, *KONSTRUKTNI INFINITIV hifila*

Kršenje saveza imalo je ozbiljne posledice (vidite: Ponovljeni zakoni 27-29)! Zlo se moralo iskoreniti iz zajednice.

17:6 „na osnovu svedočenja dva ili tri svedoka“ Ovo je obavezno prema Mojsijevom zakonu (vidite: Brojevi 35:30 i Ponovljeni zakoni 19:15; zapazite i Matej 18:16; Jovan 8:7; Druga Korinćanima 13:1; Prva Timoteju 5:19).

■ **„ne bude pogubljen na osnovu svedočenja samo jednog svedoka“** Vidite Ponovljene zakone 19:15-21 i Brojeve 35:30.

17:7 „Neka svedoci prvi dignu ruku da ga pogube“ Svedoci protiv optuženog morali su prvi da bace kamenje (vidite: Ponovljeni zakoni 13:9; Levitska 24:14). Stoga bi Bog, u slučaju da su svedoci lagali, njih kaznio za prolivanje nedužne krvi (tj. za ubistvo).

PONOVLJENI ZAKONI 17:8-13 (SSP)

⁸Ako pred sud u tvom gradu dođe slučaj koji je suviše težak za presuđivanje – prolivanje krvi, razmirica ili teška telesna povreda – iznesi ga na mestu koje će GOSPOD, tvoj Bog, izabrati. ⁹Idi sveštenicima, koji su Leviti, i sudiji koji bude u to vreme, pa njih pitaj, i oni će doneti presudu. ¹⁰Postupi po odluci koju ti oni budu dali na mestu koje će GOSPOD izabrati. Pomno učini sve onako kako te oni upute – ¹¹postupi po zakonu u koji će te uputiti i po presudi koju će ti dati. Ne skreći ni desno ni levo od onoga što ti oni kažu. ¹²Ko se drzne da ne poslušá sveštenika koji tamo obavlja službu pred GOSPODOM, tvojim Bogom, ili sudiju, neka se pogubi. Iskoreni zlo iz Izraela. ¹³Kada sav narod čuje za to, uplašice se, pa se više neće drznuti da ne poslušá.

17:8 Veoma teške (*BDB 810, KB 927, IMPERFEKAT nifala*) slučajeve trebalo je prepustiti sveštenicima u glavnom svetilištu (vidite: Ponovljeni zakoni 12:5,11,13).

Ove vrste pravosudnih teškoća opisane su na sledeći način:

1. „prolivanje krvi“ (*BDB 196*) znači ubistvo
2. „razmirica“ (*BDB 192*)
  - a. *NRSV* – „sukob dve vrste zakonskog prava“
  - b. *TEV* – „određeni slučajevi vezani za imovinska prava“
  - c. *NJB* – „razmirica“
  - d. *REB* – „građanska prava“
  - e. *JPSOA* – „građanski zakon“
  - f. *NET Bible* – „traženje zakonskog prava“
  - g. *NIV* – „tužba“
3. „teška telesna povreda“ (*BDB 619*) – ovaj izraz se odnosio na razne vrste povreda (vidite: Ponovljeni zakoni 21:5)

*The Jewish Study Bible*¹⁸⁹, str. 405, tvrdi da su teški slučajevi nastajali zbog nedostatka dokaza. Mojsije je, time što ih je prosleđivao sveštenicima u glavnom svetilištu, pretpostavljao da će uvid od Boga odlučiti krivicu ili nedužnost uključenih strana.

■ **„na mestu koje će GOSPOD, tvoj Bog, izabrati“** Ovaj GLAGOL (*BDB 103, KB 119*) je u Ponovljenim zakonima upotrebljen za nekoliko stvari:

1. Jahveov izbor izraelskih praotaca, Ponovljeni zakoni 4:37
2. Jahveov izbor Izraela, Ponovljeni zakoni 7:6,7; 10:15; 14:2

3. Jahveov izbor mesta za glavno svetište, Ponovljeni zakoni 12:5,11,14,18,21,26; 14:23,24,25; 15:20; 16:2,6,7,11,15,16; 17:8,10; 18:6; 26:2; 31:11
4. Jahveov izbor cara, Ponovljeni zakoni 17:15
5. Jahveov izbor aronovskog (levitskog) sveštenstva, Ponovljeni zakoni 18:5; 21:5

17:9 „sveštenicima, koji su Leviti“ Masoretski tekst (hebrejski jezik), *Septuaginta* (grčki jezik), i *Pešita* (aramjeski jezik) ovde imaju množinu: „sveštenici“, što podrazumeva skupinu ili red sveštenikâ (vidite: Ponovljeni zakoni 19:17). Rabini su ovaj tekst koristili kao dokaz za osnivanje Sinedriona (koji je osnovao Ezra).

■ **„sudiji“** U masoretskom tekstu se nalazi reč u jednini, tj. govori se o jednom sudiji (istorijski primer možete videti u Drugim dnevnicima 19:11) ili vođi ili o skupini sudija.

17:9-12 Izrael je trebalo da poštuje sudijske odluke i da im se pokorava, jer one odražavaju Jahveovu vlast. Zapazite upotrebljene GLAGOLE:

1. „doneti presudu“ – *BDB 616, KB 665*
  - a. Ponovljeni zakoni 17:9, PERFEKAT *hifila*
  - b. Ponovljeni zakoni 17:10, IMPERFEKAT *hifila*
  - c. Ponovljeni zakoni 17:11, IMPERFEKAT *hifila*
2. „Postupi“ – *BDB 793, KB 889*
  - a. Ponovljeni zakoni 17:10, PERFEKAT *kala*
  - b. Ponovljeni zakoni 17:10, KONSTRUKTNI INFINITIV *kala*
  - c. Ponovljeni zakoni 17:11, IMPERFEKAT *kala*
  - d. Ponovljeni zakoni 17:12, IMPERFEKAT *kala*
3. „upute“ – *BDB 434, KB 436*
  - a. Ponovljeni zakoni 17:10, IMPERFEKAT *hifila*
  - b. Ponovljeni zakoni 17:11, IMPERFEKAT *hifila*
4. „Ne skreći“ – *BDB 1033, KB 1570, KONSTRUKTNI INFINITIV kala*

17:11 „Ne skreći ni desno ni levo od onoga što ti oni kažu“ Ovo je hebrejski idiom koji znači ne menjaj presudu i kaznu koju odrede levitske sudije. Slična metafora je upotrebljena i za Jahveove reči u Ponovljenim zakonima 4:2 i 12:32. Kad se Jahveova volja zna, skretanje levo ili desno od nje predstavlja neposlušnost (vidite: Ponovljeni zakoni 5:32; 17:20; 28:14; Isus Navin 1:7; 23:6; Druga o carevima 22:2; Poslovice 4:27).

17:12 „Ko se drzne“ Ova reč (*BDB 268*) se koristi za voljnu neposlušnost (vidite: Ponovljeni zakoni 1:43; 17:12,13; 18:20,22). Sudija i sveštenik su bili predstavnici Jahveove vlasti i stoga je odbacivanje njihove odluke bilo odbacivanje Jahvea! U Ponovljenim zakonima 18:20-22 spominju se proroci koji ne znaju Jahvea, a govore u njegovo ime, koristeći njegovu vlast!

■ **„sveštenika koji tamo obavlja službu pred GOSPODOM“** Ovo je metafora koja se koristila za levitske sveštenike.

NASB, NRSV	„iskoreni zlo iz Izraela“
NKJV	„ukloni zlo iz Izraela“
TEV	„uklonićeš ovo zlo iz Izraela“
NJB	„moraš oterati to zlo iz Izraela“

Ovaj GLAGOL (*BDB 128, KB 145, PERFEKAT piela*) znači goreti ili spaliti (vidite: Brojevi 11:3). Ovde se koristi u prenesenom značenju, kao i u sledećim stihovima: Ponovljeni zakoni 13:5; 17:7,12; 19:13,19; 21:21.

PONOVLJENI ZAKONI 17:14-17 (SSP)

¹⁴Kada uđeš u zemlju koju ti daje GOSPOD, tvoj Bog, i kada je zaposedneš i nastaniš se u njoj, pa kažeš: »Hajde da nad sobom postavim cara kao što su učinili svi narodi oko mene«, ¹⁵pazi da za cara nad sobom postaviš onoga koga izabere GOSPOD, tvoj Bog. Neka to bude jedan od tvojih sunarodnika. Ne postavljaš nad sebe stranca, nekoga ko nije tvoj sunarodnik. ¹⁶Neka car ne uzima za sebe mnogo konja i neka ne tera narod nazad u Egipat da bi sebi nagomilao još konja. Jer, GOSPOD vam je rekao: »Ovim putem se više ne vraćajte!« ¹⁷Neka sebi ne uzima mnogo žena, da se ne okrene od GOSPODA, i neka za sebe ne nagomilava srebra i zlata.

17:14-20 Ovi stihovi spadaju među najkontroverznije starozavetne stihove, pogotovo one iz Petoknjižja, jer govore o caru koji dolazi. Mnogi savremeni starozavetni stručnjaci smatraju da su Ponovljeni zakoni zapravo ona knjiga koja je pronađena tokom Josijine reforme, nekoliko stotina godina nakon Mojsija, tokom razdoblja carstva i da su je napisali tadašnji sveštenici da centralizuju bogoslužje u Jerusalimu (vidite: Druga o carevima 22:8; Drugi dnevnik 34:14-15). Oni smatraju da je ovo dokaz da ovu knjigu nije napisao Mojsije, jer se car ne spominje ni na jednom drugom mestu u Petoknjižju. Smatraju da je to reč koja potiče iz drugog razdoblja, da se odnosi na Solomona i da je stoga ova knjiga očigledno morala biti napisana kasnije. Ja uopšte ne verujem u sve to! Evo nekih stihova koji pokazuju da Ponovljeni zakoni 17:14-20 nisu jedinstveni u Petoknjižju: Postanje 17:6, 35:11; 36:31; Brojevi 24:7; Sudije 8:22,23; 9:6. Vidite Posebnu temu koja sledi.

POSEBNA TEMA – MOJSIJEVO AUTORSTVO PETOKNJIŽJA

(SPECIAL TOPIC: MOSES' AUTHORSHIP OF THE PENTATEUCH)

- A. Sveto pismo ne navodi ko je autor Petoknjižja (što je istina i za mnoge druge knjige Starog zaveta). U Postanju nema odlomaka u prvom licu jednine poput onih u Ezri i Nemiji, niti u prvom licu množine poput onih u Delima apostolskim.
- B. Jevrejska tradicija
  1. Drevni jevrejski pisci kažu da je Mojsije napisao Petoknjižje:
    - a. Knjiga Sirahova 24:23, napisana oko 185. godine p.n.e.
    - b. *Baba Batra* 14b, deo Talmuda koji navodi tradicionalne stavove o autorstvu starozavetnih knjiga
    - c. Filon Aleksandrijski iz Egipta, jevrejski filozof koji je živeo otprilike od 20. godine p.n.e. do 42. godine n.e.
    - d. Josif Flavije, jevrejski istoričar koji je živeo otprilike od 37. do 70. godine n.e.
  2. Jahve je Mojsiju otkrivao istinu:
    - a. Navedeno je da je Mojsije pisao za narod:
      - (1) Izlazak 17:14
      - (2) Izlazak 24:4,7
      - (3) Izlazak 34:27,28
      - (4) Brojevi 33:2
      - (5) Ponovljeni zakoni 31:9,22,24-26
    - b. Piše da je Bog narodu govorio preko Mojsija:

- (1) Ponovljeni zakoni 5:4-5,22
- (2) Ponovljeni zakoni 6:1
- (3) Ponovljeni zakoni 10:1
- c. Piše da je Mojsije narodu izgovorio reči *Tore*
  - (1) Ponovljeni zakoni 1:1,3
  - (2) Ponovljeni zakoni 5:1
  - (3) Ponovljeni zakoni 27:1
  - (4) Ponovljeni zakoni 29:2
  - (5) Ponovljeni zakoni 31:1,30
  - (6) Ponovljeni zakoni 32:44
  - (7) Ponovljeni zakoni 33:1
- 3. Starozavetni autori Petoknjižje pripisuju Mojsiju:
  - a. Isus Navin 8:31
  - b. Druga o carevima 14:6
  - c. Ezra 6:18
  - d. Nemija 8:1; 13:1-2
  - e. Drugi dnevnic 25:4; 34:12; 35:12
  - f. Danilo 9:11
  - g. Malahija 4:4
- C. Hrišćanska tradicija
  - 1. Isus je Mojsiju pripisivao citate iz *Tore*:
    - a. Matej 8:4; 19:8
    - b. Marko 1:44; 7:10; 10:5; 12:26
    - c. Luka 5:14; 16:31; 20:37; 24:27,44
    - d. Jovan 5:46-47; 7:19,23
  - 2. Drugi novozavetni autori su Mojsiju pripisivali citate iz *Tore*:
    - a. Luka 2:22
    - b. Dela apostolska 3:22; 13:39; 15:1, 15-21; 26:22; 28:23
    - c. Rimljanima 10:5, 19
    - d. Prva Korinćanima 9:9
    - e. Druga Korinćanima 3:15
    - f. Jevrejima 10:28
    - g. Otkrivenje 15:3
  - 3. Većina ranih crkvenih otaca prihvatila je Mojsijevo autorstvo, ali su Irinej, Kliment Aleksandrijski, Origen i Tertulijan postavljali pitanja o Mojsijevom odnosu prema obliku kanonskog Postanja (vidite: d. / (2) na str. 3).
- D. Savremeni stručnjaci
  - 1. Očigledno je da su urednici dodavali građu u *Toru* (izgleda zato da bi učinili to drevno delo razumljivijim za svoje savremenike, što je bila odlika egipatskih pisara):
    - a. Postanje 12:6; 13:7; 14:14; 21:34; 32:32; 36:31; 47:11
    - b. Izlazak 11:3; 16:36
    - c. Brojevi 12:3; 13:22; 15:22-23; 21:14-15; 32:33ff
    - d. Ponovljeni zakoni 3:14; 34:6
  - 2. Drevni pisari su imali visoko obrazovanje i obuku, ali se njihov pristup razlikovao od zemlje do zemlje:
    - a. U Mesopotamiji su pazili da ništa ne promene i proveravali su tačnost svog rada. Evo jedne drevne napomene sumerskog pisara koja potiče približno iz 1400. godine p.n.e:

- „Rad je završen od početka do kraja – tekst je prepisan, pregledan, upoređen i proveren znak po znak.“
- b. U Egiptu su slobodno prepravljali drevne tekstove da ih prilagode za svoje savremenike. Takav pristup su imali i pisari u Kumranu (tj. tvorci rukopisâ s Mrtvog mora).
  3. Stručnjaci iz XIX veka su postavili teoriju da je *Tora* sastavljena iz mnogo izvora i tokom dugog vremenskog razdoblja – Graf-Velhauzenova teorija (Graff-Wellhausen). Ova teorija je bila zasnovana na sledećem:
    - a. Različita Božija imena
    - b. Dvostruki izveštaji u tekstu
    - c. Književni oblik izveštajâ
    - d. Teologija izveštajâ
  4. Pretpostavljeni izvori i datumi:
    - a. Izvor J (upotreba imena Jahve u južnom Izraelu) – 950. p.n.e.
    - b. Izvor E (upotreba imena *Elohim* u severnom Izraelu) – 850. p.n.e.
    - c. Spoj izvorâ J i E – 750 p.n.e.
    - d. Izvor D – 621. p.n.e. Knjiga zakona (Druga o carevima 22:8), knjiga koja je otkrivena tokom Josijine reforme i tokom renoviranja Hrama, navodno je bila Knjiga ponovljenih zakona, koju je napisao nepoznati sveštenik u Josijino vreme radi podrške njegovoj reformi.
    - e. Izvor P (sveštencička prerada Starog zaveta, posebno obrednih tekstova) – 400. p.n.e.
  5. Urednici su *Tori* očigledno dodavali građu. Jevreji smatraju da su to bili:
    - a. Prvosveštenik (ili neko iz njegove porodice) u vreme pisanja
    - b. Prorok Jeremija
    - c. Ezra zvani Pisar – U IV Ezrinoj piše da je on ponovo napisao Petoknjižje jer su izvornici bili uništeni prilikom pada Jerusalima 586. godine p.n.e.
  6. Ipak smatram da se teorija o izvorima J, E, D, i P više zasniva na našim savremenim književnim teorijama i kategorijama nego na dokazima iz samog Petoknjižja – vidite R. K. Harison (R. K. Harrison), *Introduction to the Old Testament*¹⁹⁰, str. 495-541 i komentar na Levitsku („*Leviticus*“) iz serijala *Tyndale's Commentaries*¹⁹¹, str. 15-25.
  7. Odlike jevrejske književnosti
    - a. Dvostruki izveštaji poput Postanja 1 i 2 su česti u jevrejskoj književnosti. Obično prvo dolazi opšti opis, a zatim sledi detaljniji izveštaj. To je možda bio način da se određene istine naglase ili da se pomogne pamćenje usmenog predanja.
    - b. Drevni rabini su govorili da dva najčešća Božija imena imaju određeni teološki značaj:
      - (1) Jahve – zavetno Božije ime vezano za njegov odnos prema Izraelu kao spasitelja i otkupitelja (vidite: Psalam 19:7-14; 103).
      - (2) *Elohim* – Bog kao tvorac, davalac i održavalac sveg života na zemlji (vidite: Psalam 19:1-6; 104).
    - c. Na Starom bliskom istoku vidimo čestu upotrebu različitih stilova i raznovrsnost rečenika u vanbiblijskim knjigama od kojih svaka predstavlja doslednu celinu – vidite R. K. Harison, str. 522-526.
  8. U razvoju je teorija o tome da su u različitim delovima Izraela u isto vreme postojali pisari koji su pod Samuilovim nadgledništvom radili na različitim delovima Petoknjižja (vidite: Prva o Samuilu 10:25). Ovu teoriju je prvi postavio E. Robertson (E. Robertson) u

190 Uvod u Stari zavet, prim. prev.

191 Komentari Tindejl, prim. prev.

knjizi *The Old Testament Problem*¹⁹².

E. Dokazi iz književnosti sa Starog bliskog istoka ukazuju na to da je Mojsije, kada je pisao Postanje, koristio tekstove pisane klinastim pismom ili usmena predanja mesopotamskog stila (izraelskih praotaca). To ni najmanje ne umanjuje bogonadahnutost Postanja, nego je u pitanju pokušaj da se objasni njegov književni oblik – vidite Vajzmanovu (P. J. Wiseman) knjigu *New Discoveries in Babylonia about Genesis*¹⁹³. U Postanju 37 počinje prepoznatljivo egipatski uticaj na stil, oblik i rečnik, što izgleda ukazuje na to da je Mojsije koristio književna dela ili usmena predanja iz izraelskih dana kako u Egiptu, tako i u Mesopotamiji. Mojsijevo zvanično obrazovanje je bilo u potpunosti egipatsko! Nismo sigurni u tačan postupak nastanka Petoknjižja. Lično verujem da je Mojsije bio sastavljač i autor najvećeg dela Peto-knjižja, iako je moguće da je koristio pisare i/ili pisana ili usmena predanja izraelskih praotaca. Kasniji pisari su osavremenjavali njegove spise. I savremena arheologija pokazuje istoričnost i verodostojnost ovih prvih nekoliko knjiga Starog zaveta.

17:14 „pa kažeš: »Hajde da nad sobom postavim cara kao što su učinili svi narodi oko mene“ Ovaj GLAGOL je KOHORTATIV *kala* (BDB 962, KB 1321), a u Ponovljenim zakonima 17:14-15 se ponavlja četiri puta. Drugo (APSOLUTNI INFINITIV *kala*) i treće (IMPERFEKAT *kala*) pojavljivanje su povezani i pojačavaju silinu izraza:

1. NASB, NKJV – „pazi da postaviš“
2. NRSV – „dobro pazi da postaviš“
3. TEV – „postaraj se“

Problem nije bio car, nego postavljanje cara „kao svi narodi oko nas“. Car je trebalo da predstavlja Jahvea (vidite: Ponovljeni zakoni 17:8), a ne istočnjačke neznabožačke dvorove. Upravo ovaj problem je iskrsao kad je Izrael od Samuila tražio cara u Prvoj o Samuilu 8.

17:15 „koga izabere GOSPOD, tvoj Bog“ Bog je svevladar. On (a ne Izrael) bira čoveka, ali Izrael potvrđuje njegov izbor (npr. Sudije 11:11; Osija 1:11).

Zapazite uputstva o caru:

1. Kada Izrael zauzme zemlju, Ponovljeni zakoni 17:14
2. Onaj koga Jahve izabere, Ponovljeni zakoni 17:15
3. Ne stranac, Ponovljeni zakoni 17:15
4. Ne treba da se uzda u vojnu opremu („mnogo konja“), Ponovljeni zakoni 17:16
5. Da ne traži pomoć od Egipta, Ponovljeni zakoni 17:16
6. Da se ne uzda u politička savezništva („mnogo žena“), Ponovljeni zakoni 17:17
7. Da se ne uzda u bogatstvo („ne nagomilava srebra i zlata“), Ponovljeni zakoni 17:17

Stavke 4-7 odražavaju Solomonove prestupe! Ovo je na Starom bliskom istoku jedinstveni primer da careva vlast bude ograničena zakonom, ali Bog je u Izraelu učinio sledeće:

1. Uspostavio mesto i postupke za sprovođenje pravde
2. Uspostavio bogoslužbene obrede
3. Postavio granice carske vlasti, nasleđivanja i bogastva
4. Car je bio jedan od mnogih učesnika saveza (vidite: Ponovljeni zakoni 17:20)
5. Car je trebalo redovno da proučava i primenjuje (lično i zvanično) Božije zakone (vidite: Ponovljeni zakoni 17:18-19)

192 Problem Starog zaveta, prim. prev.

193 Nova otkrića u Vavilonu o Knjizi postanja, prim. prev.

17:16 „Neka car ne uzima za sebe mnogo konja“ Konje su imali samo carevi, a narod ne. Konj je bio ratno oružje. Drugim rečima: „Ne uzdaj se u svoju vojnu silu. Štitim te ja, Bog.“

■ **„Ovim putem se više ne vraćajte!“** Moguće je da se ovo odnosi na kasniju praksu zamene jevrejskih plaćenika za konje. Jedan od istorijskih primera za to je elefantinska zajednica. Ipak, u ovom kontekstu se ponovo nalaze da car koji će doći mora potpuno da se uzda jedino u Jahvea!

17:17 „Neka sebi ne uzima mnogo žena“ Ovo se odnosi na (1) upotrebu vlasti radi zadovoljavanja sopstvene požude ili, što je verovatnije, (2) na politička i verska savezništva, što je na Starom bliskom istoku bio način da se sklope sporazumi o nenapadanju.

■ **„i neka za sebe ne nagomilava srebra i zlata“** Bog je postavljao cara kao svog podpastira i taj podpastir nikad nije trebalo da teži ličnom bogatstvu ili moći.

PONOVLJENI ZAKONI 17:18-20 (SSP)

¹⁸Kada dođe na carski presto, neka od sveštenikâ, koji su Leviti, sebi na svitak prepíše ovaj zakon. ¹⁹Neka ga drži kod sebe i neka ga čita celog svog života, da bi naučio da se boji GOSPODA, svoga Boga, i držao se svih reči ovog zakona i ovih uredbi i izvršavao ih, ²⁰a ne da sebe smatra boljim od svojih sunarodnika, pa skrene od ove zapovesti desno ili levo. Tako će on i njegovi potomci dugo vladati nad svojim carstvom u Izraelu.

17:18-20 Ovi stihovi su sažetak carevog odnosa prema Božijoj otkrivenoj volji (tj. prema Zakonu).

17:18 „sebi na svitak prepíše ovaj zakon“ Ovde se verovatno pretpostavlja da će neko (levitski sveštenik) načiniti taj prepis za njega. Ovo je stih na osnovu kog je ova knjiga dobila ime u *Septuaginti* (doslovno „drugi zakon“), ali u ovom odlomku se taj stih odnosi na drugi prepis Zakona, a ne na njegovo prerađeno izdanje.

17:19 Ovaj i 20. stih sadrže niz KONSTRUKTNIH INFINITIVA *kala* i govore o tome da car treba da čita (*BDB 894, KB 1128, PERFEKAT kala*) i uči (*BDB 540, KB 531, IMPERFEKAT kala*) iz Jahveovog otkrivenja svoje volje koje je dao preko Mojsija (tj. iz Petoknjižja):

1. Da se boji (*BDB 431, KB 432*)
2. Da se drži (*BDB 1036, KB 1581*)
3. Da izvršava (*BDB 793, KB 889*)
4. Da sebe ne smatra boljim od svojih sunarodnika (*BDB 926, KB 1202, vidite: Ponovljeni zakoni 8:14*)
5. Da ne skrene od ove zapovesti desno ili levo (*BDB 693, KB 747*)

Ovaj prepis Božijeg zakona treba da ostane uz cara (to se odnosi na prvi GLAGOL u Ponovljenim zakonima 17:19, *BDB 224, KB 243, PERFEKAT kala*). Ovo je slično s podudarnim hetitskim savezima kod kojih su pravljena dva prepisa teksta saveza. Jedan se stavljao u hram prve zavetne strane (ovde u Jahveov Šator), a drugi je ostajao kod cara-vazala (da se redovno čita i sprovodi).

■ **„ovog zakona i ovih uredbi“** Vidite Posebnu temu kod 4:1.

17:20 „desno ili levo“ Ovo je hebrejski idiom za poslušnost. Božija volja je opisana kao „put“ ili „staza“ koja je jasno označena (Zakonom). Izraelci su bili pozvani da ostanu na tom putu (npr. Psalam 119:105), a to se ticalo njihovog načina života (npr. Poslovice 6:23).

■ „Tako će on i njegovi potomci dugo vladati nad svojim carstvom u Izraelu“ Carski položaj je poput prvosvešteništa trebalo da bude nasledan. Carski položaj (i kasniji pojam Pomazanika) bio je predviđen za Judino pleme (vidite: Postanje 49:10; Druga o Samuilu 7).

PITANJA ZA RAZMATRANJE

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Ova pitanja za razmatranje su data da vam pomognu da razmislite o najvažnijim stavkama ovog dela knjige. Njihov cilj je da vas izazovu na razmišljanje, ali ona nisu sveobuhvatna.

1. Kako su Ponovljeni zakoni 16:21-22 povezani s Ponovljenim zakonima 17:1?
2. Kako je trebalo sprovesti pravdu?
3. Zašto o Ponovljenim zakonima 17:14-20 postoje tolike rasprave?
4. Koji je bio odnos izraelskog cara prema Zakonu?

PONOVLJENI ZAKONI 18

PODELA NA PASUSE U SAVREMENIM ENGLESKIM PREVODIMA

NKJV	NRSV	TEV	NJB
Deo koji pripada sveštenicima i Levitima	Ispravno služenje Bogu	Deo koji pripada sveštenicima	Levitsko sveštenstvo
18:1-5	18:1-2 18:3-5	18:1-2 18:3-5	18:1-2 18:3-5
18:6-8	18:6-8	18:6-8	18:6-8
Izbegavajte opake običaje		Upozorenje protiv neznabožačkih običaja	Proroci
18:9-14	18:9-14	18:9-13 Obećanje o slanju proroka	18:9-12 18:13-20
Novi prorok poput Mojsija		18:14-15	
18:15-22	18:15-22	18:16-20 18:21-22	18:21-22

TREĆI KRUG ČITANJA (vidite str. xix)

PRATITE NAMERU BOGONADAHNUTOG PISCA NA NIVOU PASUSA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Pročitajte celo poglavlje odjednom. Prepoznajte njegove teme. Uporedite svoju podelu po temama s podelama u pet prevoda u tabeli koja je iznad. Podela na pasuse nije bogonadahnuti, ali je ključ za praćenje piščeve namere, a to je srž tumačenja. Svaki pasus ima samo jednu jedinu temu.

1. Prvi pasus
2. Drugi pasus
3. Treći pasus
4. Itd.

UVIDI IZ KONTEKSTA – Ponovljeni zakoni 16:18–18:22 se tiču izraelskog vodstva

- A. Sudije – Ponovljeni zakoni 16:18-20; 17:8-13
- B. Car – Ponovljeni zakoni 17:14-20

- C. Leviti i sveštenici – Ponovljeni zakoni 18:1-8
- D. Proroci – Ponovljeni zakoni 18:9-22
  - 1. Lažni – Ponovljeni zakoni 9-13
  - 2. Pravi – Ponovljeni zakoni 14-22
    - a. Sadašnji (Mojsije)
    - b. Budući (pre and post exilic)
    - c. Eshatološki (Pomazanik)

PROUČAVANJE REČI I IZRAZA

ponovljeni zakoni 18:1-2 (SSP)

¹Neka sveštenici, koji su Leviti – u stvari, celo Levijevo pleme – nemaju naslednog dela zemlje kao ostali Izraelci. Neka žive od žrtava GOSPODU spaljenih vatrom, jer to je njihovo nasledstvo.
²Neka nemaju nikakvog naslednog dela zemlje među svojim sunarodnicima. GOSPOD je njihovo nasledstvo, kao što im je obećao.

18:1 „sveštenici, koji su Leviti – u stvari, celo Levijevo pleme“ Prema Rolanu Devou (Roland de Vaux), *Ancient Israel: Social Institutions*¹⁹⁴, tom 2, str. 358, ime Levije ima tri moguća korena:

1. „Vrteti naokolo“, što pretpostavlja obredni ples ili postupak (slično plesu Vaalovih proroka u Prvoj o carevima 18:26)
2. „Biti u nečijoj pratnji“ ili „biti vezan za nekoga“, moguća narodska etimologija koja potiče iz Postanja 29:34, a zapazite i Brojeve 18:2,4
3. „Pozajmiti“, „zavetovati“, moguće je da ima podudarno značenje s rečju „dat“, što se odnosi na davanje prvenaca Jahveu (Brojevi 3:12; 8:16) ili na davanje Samuila Jahveu u Prvoj o Samuilu 1:28
 Tu je uključeno nekoliko razvojnih faza:
  1. U vreme Izlaska iz Egipta je bilo određeno da se prvenac svake porodice daje Jahveu, da mu služi (vidite: Izlazak 13)
  2. Ovo je promenjeno (u okviru saveza sklopljenog preko Mojsija) na jedno pleme (tj. Levijevo pleme) i njegovi pripadnici su postali Jahveove posebne sluge (vidite: Brojevi 3:12; 8:16)
  3. Ovo je zatim promenjeno u kasnijoj istoriji Izraela:
    - a. Neke levitske porodice su služile u glavnom svetilištu
    - b. Drugi Leviti su služili na mesnom nivou
    - c. Kasniji, rabinski judaizam je proširio pojam levitskih lokalnih učitelja na lokalne rabine ili pisare, koji nisu nužno poticali iz Levijevog plemena
  4. Za dobru raspravu o drugačijoj teoriji vidite (1) *The Language and Imagery of the Bible*¹⁹⁵, Kerd (G. B. Caird), str. 70 i (2) Rolan Devo (Roland de Vaux), *Ancient Israel: Social Institutions*¹⁹⁶, tom 2, str. 360-371

■ **„nemaju naslednog dela zemlje“** Sam Bog je bio nasledstvo Levita (vidite: Ponovljeni zakoni 10:9; 12:12; 14:27,29; Psalam 16:5; 73:23-26; Tužbalice 3:24; Jezekilj 28). Levitima su u Isusu Navinu 20-21 u posed dati delovi četrdeset osam gradova s okolnom zemljom. Među tih četrdeset osam gradova spadali su i gradovi-utočišta, tri sa svake strane Jordana, gde je čovek mogao da pobegne ako bi slučajno ubio sunarodnika i da tako pokuša da umakne krvnom osvetniku (vidite: Ponovljeni zakoni 19:1-13; Brojevi 35:9-15).

194 Drevni Izrael: Društvene ustanove, prim. prev.

195 Jezik i slikovito izražavanje u Bibliji, prim. prev.

196 Drevni Izrael: Društvene ustanove, prim. prev.

■ „Neka žive od žrtava GOSPODU spaljenih vatrom“ Svi Leviti su izvorno dobijali deo Izraelovih žrtava (vidite: Ponovljeni zakoni 18:6-8). Sveštenici su se kasnije izdržavali hranom sa žrtvenika i malim komadima privatne zemlje koji su okruživali levitske gradove. Leviti su se izdržavali na mesnom nivou, od desetka svake treće godine (vidite: Ponovljeni zakoni 14:27; Brojevi 18: 25-29; Nemija 10:37, 38).

Postoji nekoliko različitih načina na koje se Levijevo pleme izdržavalo. Nisu u pitanju protivrečnosti, nego razvoj okolnosti vezanih za glavno svetište.

PONOVLJENI ZAKONI 18:3-5 (SSP)

³Ovo je sveštencički deo od naroda, od onih koji žrtvuju vola ili ovcu: plećka, čeljusti i iznutrice. ⁴Daj im i prvine svoga žita, mladog vina i ulja i prvu vunu svojih ovaca. ⁵Jer, GOSPOD, tvoj Bog, izabrao je njih i njihove potomke između svih plemena da doveka obavljaju službu u GOSPODNJE ime.

18:3 Zapazite da su u Levitskoj 7:28-36 i Brojevima 18:8-19 sveštenicima dati različiti delovi žrtava.

■ „čeljusti“ Ova reč (*BDB* 534 I) se odnosi na kosti vilice i na meso koje na njima tvori obraze.

■ „iznutrice“ Ova reč (*BDB* 867) u osnovi znači „šupalj“ ili „šupljina“, a u ovom kontekstu se odnosi na jedan od želudaca, verovatno na četvrti kod životinja koje preživaju. U rečniku *Webster's Third International Dictionary*¹⁹⁷, na 1922. stranici stoji da je sluzokoža četvrtog želuca stoke korišćena za sirenje mleka. Ta sluzava membrana je obradom pretvarana u žućkasti prah koji se koristio za pravljenje sira.

18:4 „prvine ... ulja“ Prva količina ulja istisnuta iz prvih zrelih maslina bila je dar naroda Jahveu, a on je to darovao Levitima i sveštenicima (vidite: Brojevi 18:12; Ponovljeni zakoni 12:17; 14:23; 18:4).

■ „prvu vunu svojih ovaca“ Ovaj zahtev se spominje jedino ovde.

18:3-5 Oni koji su služili kod Jahveovog žrtvenika primali su Jahveov deo. Savremeni ljudi treba da se podsete da su

1. subota,
2. davanje prvih plodova,
3. davanje prvorođenih
4. i davanje desetka

u stvari jevrejski načini da se pokaže da je Jahve vlasnik svega. To ne znači da su ljudi vlasnici preostalih šest dana, svih preostalih useva ili devet desetina svog prihoda! Ljudi nisu vlasnici ničega, nego su upravitelji! Ova planeta i dar života pripadaju njihovom tvorcu i održavaocu.

■ „Jer, GOSPOD, tvoj Bog, izabrao je“ U Ponovljenim zakonima 10:8 je za isti ovaj čin upotrebljen glagol „odvojiti“ (*NIDOTTE*, tom 1, str. 604). Ovakva podudarna mesta pomažu savremenim ljudima da definišu nijanse drevnih glagola i preklapanje semantičkih polja reči.

PONOVLJENI ZAKONI 18:6-8 (SSP)

⁶Kad god poželi, Levit može da dođe iz bilo kog tvog grada u celom Izraelu u kom živi na mesto koje će GOSPOD izabrati ⁷da obavlja službu u ime GOSPODA, svoga Boga, kao i sva njegova sabaća Leviti koji tamo služe pred GOSPODOM. ⁸Neka dobija istu količinu hrane kao i oni, iako je dobio novac od prodaje svoje očevine.

197 Websterov treći međunarodni rečnik, prim. prev.

18:6 Oni su zamenili „prvence“ o kojima se govori u Izlasku 13. To je bio Božiji izbor, a ne njihova za-
sluga, što je očigledno iz Levijevih, Mojsijevih i Aaronovih greha.

18:6-7 Ovo je Levitima i sveštenicima omogućavalo da žive van Jerusalima i da budu na raspolaga-
nju da poučavaju i sude u svakom gradu, ali su istovremeno imali pristup i pravo da služe i u glav-
nom svetištu.

18:8

NASB	„osim onoga što prime od prodaje imanja svojih očeva“
NKJV	„pored onoga što dobiju prodajom svog nasledstva“
NRSV	„iako imaju prihod od prodaje porodične imovine“
TEV	„i može da zadrži sve što mu njegova porodica pošalje“
NJB	„bez obzira na ono što je dobio prodajom svoje očevine“
JPSOA	„bez obzira na lične darove ili očevinu“
LXX	„pored prodaje imovine koju je nasledio“
REB	„pored onoga što možda nasledi od porodice svoga oca“

Ovi različiti prevodi nam pokazuju postojeće mogućnosti. Ovaj stih se odnosi na prodaju porodične imo-
vine (a ne zemlje).

PONOVLJENI ZAKONI 18:9-14 (SSP)

⁹Kada uđeš u zemlju koju ti daje GOSPOD, tvoj Bog, nemoj da se učiš da činiš gnusna dela tamo-
šnjih naroda. ¹⁰Neka se među vama ne nađe niko ko bi žrtvovao svoga sina ili kćer u ognju, bavio
se pogađanjem budućnosti, vradžbinama, gatanjem i vraćanjem, ¹¹ili bacao čini, ili bio medijum,
ili prizivao duhove, ili tražio savet od mrtvih. ¹²Ko god čini tako nešto, odvratan je GOSPODU.
Zbog takvih gadosti GOSPOD, vaš Bog, isteraće te narode ispred tebe. ¹³Budi besprekoran pred
GOSPODOM, svojim Bogom. ¹⁴Narodi kojima ćeš oduzeti posed slušaju one koji se bave vradžbi-
nama i gatanjem, ali tebi GOSPOD, tvoj Bog, ne dopušta da to činiš.

18:10-11 Ovde se nalazi niz PARTICIPÂ koji opisuju hanaansko idolopoklonstvo:

1. **NASB** – „koji tera svog sina ili kćer da prođe kroz oganj“ (*BDB 716, KB 778, PARTICIP hifila*)
2. **NASB** – „koji se bavi pogađanjem budućnosti“ (*BDB 890, KB 1115, PARTICIP kala, tu se poja-
vljuju i GLAGOL i IMENICA*)
NKJV, NET – „koji se bavi vradžbinama“
NRSV, NJB, NIV – „koji se bavi pogađanjem budućnosti“
JPSOA – „proricač“
3. **NASB** – „koji se bavi vradžbinama“ (*BDB 778 II KB 857, PARTICIP poela*)
NKJV, NRSV, NJB, JPSOA – „predskazivač“
NIV – „vradžbine“
NET – „tumač znamenjâ“
4. **NASB, NKJV, NIV** – „tumač znamenjâ“ (*BDB 638 II, KB 690, PARTICIP piela*)
NRSV, NJB – „proricač“
JPSOA – „vrač“
NET – „predskazivač“

5. *NASB, NKJV, NRSV, NJB, JPSOA, NET* – „veštac“ (*BDB* 506, *KB* 503, *PARTICIP piela*)
NIV – „koji se bavi vradžbinama“
6. *NASB* – „koji baca čini“ (*BDB* 287, *KB* 287, *PARTICIP kala*, tu se pojavljuju i *GLAGOL* i *IMENICA*)
NKJV – „koji izvodi čini“
NRSV, JPSOA, NIV, NET – „koji baca čini“
NJB – „koji plete čini“
7. *NASB, NKJV* – „koji pita [duhove]“ (tj. medijum, *BDB* 981, *KB* 1371, *PARTICIP kala*)
NRSV, JPSOA – „koji se savetuje sa duhovima“
NJB – „koji traži savet od duhova“
NIV – „medijum“
NET – „koji priziva duhove“
8. *NASB, NKJV, NIV* – „onaj koji se raspituje“ [pretpostavlja se kod duhova] (tj. spiritista, *BDB* 981, *KB* 1371, *PARTICIP kala*)
NRSV – „koji se savetuje sa duhovima“
NJB – „medijumi“
JPSOA – „duh pomoćnik“
NET – „koji se bavi okultnim radnjama“
9. *NASB, NKJV* – „koji priziva mrtve“
  - a. *BDB* 205, *KB* 233, *PARTICIP kala*
  - b. *BDB* 559, *KB* 562, *PARTICIP kala**NRSV* – „koji traži proroštva od mrtvih“
NJB, NET – „prizivač duhova“
JPSOA – „koji se raspituje kod mrtvih“
NIV – „koji se savetuje sa mrtvima“

Kao što vidite iz ovih različitih engleskih prevoda, ove reči se donekle preklapaju. Izgleda da se sve one na neki način odnose na različite vrste neznabožačkih običaja, ali njihove tačne definicije nisu poznate savremenim proučavaocima Biblije. Vidite kratku raspravu o tome u (1) *Dictionary of Biblical Imagery*¹⁹⁸, str. 524-528 i 608-610 i (2) kod Roberta Girdelstouna (Robert B. Girdlestone), *Synonyms of the Old Testament*¹⁹⁹, str. 296-302. Opšti smisao svih ovih običaja je pokušaj da se sazna budućnost i da se njome upravlja u ličnu korist. Jahveov narod treba da se uzda u njega i da mu služi. Stari, prvi greh, koji glasi „prvo ja“, koren je svih problema ljudskog roda!

18:10 „ko bi žrtvovao svoga sina ili kćer u ognju“ Ovo je vezano za služenje bogu plodnosti Molohu. U Izraelu su prvenci (vidite: Izlazak 13) davani Jahveu, da mu služe, a u Hanaanu su prvenci vatrom žrtvovani Molohu, da se osigura plodnost (vidite: Ponovljeni zakoni 12:31; Levitska 18:21). U Drugoj o carevima 21:6 čak postoji izveštaj o tome da je Božiji narod služio ovom lažnom bogu! I to je možda na neki način bilo povezano sa saznavanjem budućnosti (vidite: Druga o carevima 3:26-27). Vidite Posebnu temu – Moloh, kod 12:31.

■ **„bavio se pogađanjem budućnosti“** Ova reč potiče od hebrejskog korena koji znači „pogađati budućnost“ (*BDB* 890, vidite: Brojevi 22:7; 23:23; Jezekilj 21:21; Druga o carevima 17:17). To je imenica koja opisuje nekoliko različitih metoda, ali svi oni služe za otkrivanje božije volje putem mehaničkih ili

198 Rečnik slikovitog izražavanja u Bibliji, prim. prev.

199 Sinonimi u Starom zavetu, prim. prev.

prirodnih sredstava, kao što je ispitivanje ovčije jetre ili bacanje strela. Ova praksa je zasnovana na neznabožačkom pogledu na svet, prema kom su podaci o budućnosti skriveni u prirodnim događajima, a daroviti ljudi (tj. lažni proroci, npr. Jeremija 27:9; 29:8; Jezekilj 13:9; 22:28) ih znaju i mogu da utiču na budućnost.

■ **„vradžbinama“** Ova reč (*BDB 778 II, KB 857*) je vezana za reč „oblak“ (*BDB 777*). Stručnjaci za jezik misle da je ova reč vezana za zvuk:

1. Bruj insekata
2. Zvuk vetra u drveću
3. Nepoznat koren (ako znači oblak, onda je vezano za vid)

Uporedni odlomak u Mojsijevim spisima, koji zabranjuje iste te neznabožačke običaje, nalazi se u Levitskoj 19:26–20:8 (vidite posebno 19:26). Ista ova reč nalazi se i u sledećim stihovima: Sudije 9:37; Druga o carevima 21:6; Drugi dnevnicima 33:6; Isaija 2:6; 57:3; Jeremija 27:9; Mihej 5:12.

■ **„gatanjem“** Nismo sigurni koje je značenje ove reči (*BDB 638 II, KB 690*). Ona u sirijskom jeziku znači „mrljati nerazgovetnu bajalicu“ (*KB 690*). Ovaj koren ima nekoliko značenja:

1. Zmija – *BDB 638 I*
2. GLAGOL se pojavljuje samo u *pielu* (*BDB 638 II*) i znači:
  - a. Pogađati budućnost
  - b. Tumačiti znake i znamenja
3. Bakar, bronza – *BDB 638 III*
4. Nepoznato – *BDB 638 IV*

■ **„vračanjem“** Ova reč (*BDB 506, KB 503*) u osnovi znači „raseći“, (1) na primer iseckati sastojke za čarobni napitak ili (2) zasecati samog sebe kako bi se privukla pažnja nekog boga (to je značenje u sirijskom jeziku, vidite: Prva o carevima 18:28). Ova reč je upotrebljena za faraonove mudrace u Izlasku 7:11 i za Navuhodonosorove mudrace u Danilu 2:2.

18:11 „ili bacao čini“ Ovo doslovno znači „vezati čvorove“, „biti udružen sa“ ili „udružiti se“ (*BDB 287, KB 287*). U Psalmu 58:5 i Propovedniku 10:11 označava kroćenje zmija. Ova reč sa malo drugačijim samoglasnicima opisuje u Isaiji 47:8-11 vavilonske lažne mudrace.

■ **„ili bio medijum“** Osnovno značenje ovog PARTICIPA (*BDB 981, KB 1371*) jeste „pitati“ ili „raspitivati“. Ovde se odnosi na raspitivanje u duhovnom svetu (npr. pitanje Jahvea, Isus Navin 9:14 ili idola, Osija 4:12).

Prvu IMENICU, „medijum“ (*BDB 15*), teško je definisati. Neki je shvataju onako kako je upotrebljena u Levitskoj 19:31 i 20:6,27 gde znači (1) jama ili mesto žrtvovanja, ili kao (2) oblik reči „otac“, što se odnosi na slavljenje predaka. U LXX je, u Isaiji 8:19, prevedena kao „trbuhozborac“. Zbog toga i zbog Isaije 29:4 neki misle da ova reč znači „mrljati“ ili „mumlati“. To bi podrazumevalo „govor drugačijim glasom“. Ipak, u Prvoj o Samuilu 28:7-9 vidimo da je bila vezana sa sposobnošću da se pozove neko ko je pod zemljom ili da se razgovara s njim, ili da se komunicira s mrtvima ili sa duhovima podzemnog sveta, tj. sa prizivanjem mrtvih.

Druga IMENICA, „prizivač duhova“ (*BDB 396*), oblik je hebrejske reči koja znači „znati“ (*BDB 395*). Odnosi se na nekoga ko poznaje duhovni svet i ima kontakt s onima koji su u duhovnom svetu i koji imaju znanje (vidite: Isaija 8:19; 19:3).

■ **„ili tražio savet od mrtvih“** Ova fraza je kombinacija dva PARTICIPA *kala* (*BDB 205, KB 233*, „pitati“ i *BDB 559, KB 562*, „mrtvi“). Ova fraza se u ovom kontekstu odnosi na medijume i „prizivače duho-

va“. Ovi elitni ljudi, za koje se smatralo da imaju poseban dar, stupali su u kontakt sa mrtvima da bi od njih primili podatke o budućnosti i silu da utiču na budućnost.

Sve drevne kulture verovala su u zagrobni život. Za mnoge na Starom bliskom istoku to je stvaralo dve mogućnosti:

1. Slavljenje predaka, gde su duhovi članova porodice mogli da utiču na sadašnjost i budućnost.
2. Sila fizičke (zvezde, prirodne sile) i duhovne (demoni, polubogovi) prirode mogla je da se upotrebi da bi se saznala lična sudbina i da bi se na nju uticalo.

18:12 „odvratan“ Ova reč (*BDB 1072*) se najčešće koristi u Ponovljenim zakonima, Poslovicama i Jezekilju. Vidite Posebnu temu kod Ponovljenih zakona 14:3.

■ **„GOSPOD, vaš Bog, isteraće te narode ispred tebe“** Ovo je jedan aspekt „svetog rata“. To je bilo otkriveno Avraamu kao obećanje koje je zabeleženo u Postanju 15:16, a njihovi gresi su opisani u Levitskoj 18:24-28.

18:13 „besprekoran“ Ova reč je vezana za žrtvovanje (*BDB 1071*) i označava čistu životinju koja je „savršena“, bez mane, i stoga je prihvatljiva kao žrtva (vidite: Izlazak 12:5; 29:1; Levitska 1:3,10; 3:1,6,9; 4:3,23,28,32; 5:15,18; 6:6; itd.). Ova reč je postala metafora za ljude koji su prihvatljivi Bogu zbog toga što se pridržavaju odredbi saveza (vidite: Postanje 6:9; 17:1; Druga o Samuilu 22:24,26; Jov 1:1,8; 2:3; 12:4; Psalam 15:2; 18:23,25; Jezekilj 28:15). Vidite Posebnu temu koja sledi.

POSEBNA TEMA – BESPREGORAN, NEDUŽAN, BEZ KRIVICE, ČIST

(SPECIAL TOPIC: BLAMELESS, INNOCENT, GUILTLESS, WITHOUT REPROACH)

A. Uvodne napomene

1. Ovaj pojam teološki opisuje izvorno stanje ljudskog roda (tj. Postanje 1, Edenski vrt).
2. Greh i pobuna su desetkovali ovo stanje savršenog zajedništva (tj. Postanje 3).
3. Ljudi (muškarci i žene) čeznu za obnovljenjem zajedništva s Bogom jer su stvoreni na njegovu sliku, slični njemu (Postanje 1:26-27).
4. Bog se na nekoliko načina postarao za grešni ljudski rod:
  - a. Pobožne vođe (tj. Avraam, Mojsije, Isaija)
  - b. Žrtveni sistem (tj. Levitska 1-7)
  - c. Pobožni uzori (tj. Noje, Jov)
5. Iznad svega, Bog je poslao Pomazanika
  - a. kao potpuno otkrivenje samog sebe (vidite: Jovan 1:1-14; Kološanima 1:13-17; Jevrejima 1:2-3) i
  - b. kao savršenu žrtvu za greh (vidite: Marko 10:45; Druga Korinćanima 5:21)
6. Hrišćani postaju besprekorni
  - a. pravno, jer im je pripisana Hristova pravednost (vidite: Rimljanima 4:3,6,8,11,22,23,24; Jakov 2:23) i
  - b. postepeno, kroz rad Svetog Duha (Jovan 16:8-11).
  - c. Cilj hrišćanskog života je hristolikost (vidite: Rimljanima 8:28-30; Druga Korinćanima 3:18; Galaćanima 4:19; Efescima 1:4; 4:13; Prva Solunjanima 3:13; 4:3; 5:23; Druga Solunjanima 2:13; Titu 2:14; Prva Petrova 1:15), što je u stvari obnovljenje Božije slike koja je izgubljena Adamovim i Evinim padom.
7. Nebo je obnovljenje savršenog zajedništva iz Edenskog vrta. Ono je Novi Jerusalim koji

silazi iz Božijeg prisustva (vidite: Otkrivenje 21:2) na pročišćenu zemlju (vidite: Druga Petrova 3:10). Biblija počinje i završava istim temama:

- a. Blizak lični odnos sa Bogom
- b. U vrtu (Postanje 1-2 i Otkrivenje 21-22)
- c. Prema onome što su rekli proroci, u prisustvu prijateljski nastrojenih životinja (vidite: Isaija 11:6-9)

B. Stari zavet

1. Postoji toliko velik broj hebrejskih reči koje izražavaju pojam savršenstva, besprekornosti i nedužnosti da bi bilo teško imenovati i pokazati sve složene odnose među njima.
2. Prema Robertu Girdelstounu (Robert B. Girdlestone, *Synonyms of the Old Testament*²⁰⁰, str. 94-99), ovo su najvažnije reči koje izražavaju pojam savršenstva, nedužnosti ili nevinosti:
  - a. *šalom* (BDB 1022, KB 1532)
  - b. *thamam* (BDB 1070, KB 1743)
  - c. *calah* (BDB 478, KB 476)
3. *Septuaginta* (tj. Biblija rane crkve) prevodi ove reči u *kini* dijalekat grčkog jezika, koji se koristi i u Novom zavetu (vidite dole, pod C).
4. Ključni pojam je vezan za žrtveni sistem.
  - a. *amōmos* (BDB 1071, vidite: Izlazak 29:1; Levitska 1:3,10; 3:1,6; Brojevi 6:14)
  - b. i reči *amiandos* i *aspilus* imaju obredne prizvuke

C. Novi zavet

1. Pravni pojam
    - a. Hebrejska reč koja ima pravne i obredne prizvuke prevedena je rečju *amōmos* (BDB 1071, vidite: Efescima 5:27; Filipljanima 2:15; Prva Petrova 1:19)
    - b. Grčke reči s pravnim prizvucima (vidite: Prva Korinćanima 1:8; Kološanima 1:22)
  2. Hristos je bezgrešan, besprekoran i nedužan (*amōmos*, vidite: Jevrejima 9:14; Prva Petrova 1:19)
  3. Hristovi sledbenici treba da budu poput njega (*amōmos*, vidite: Efescima 1:4; 5:27; Filipljanima 2:15; Kološanima 1:22; Druga Petrova 3:14; Jude 1:24; Otkrivenje 14:5)
  4. Ovaj pojam se primenjuje i na crkvene vođe:
    - a. *aneglētos*, „bez optužbe“ (vidite: Prva Timoteju 3:10; Titu 1:6-7)
    - b. *anepileptos*, „bez prigovora“ ili „bez razloga za prekor“ (vidite: Prva Timoteju 3:2; 5:7; 6:14; Titu 2:8)
  5. Pojam „neokaljanosti“ (*amiandos*) se koristi
    - a. za samog Hrista (vidite: Jevrejima 7:26) i
    - b. za nasledstvo hrišćana (vidite: Prva Petrova 1:4)
  6. Pojam „celovitosti“ ili „zdravlja“ (*holoklēria*, vidite: Dela apostolska 3:16; Prva Solunjanima 5:23; Jakov 1:4)
  7. Pojam „bez greške“, „nedužnost“ ili „bez krivice“ izražava se rečju *amemptos* (vidite: Luka 1:6; Filipljanima 2:15; 3:6; Prva Solunjanima 2:10; 3:13; 5:23)
  8. Pojam „nepodložan optužbama“ se izražava rečju *amōmētos* (vidite: Druga Petrova 3:14)
  9. Pojam „neumrljan“ ili „neokaljan“ se često koristi u odlomcima u kojima se pojavljuje i neka od gore navedenih reči (vidite: Prva Timoteju 6:14; Jakov 1:27; Prva Petrova 1:19; Druga Petrova 3:14)
- D. Značaj ovog pojma vidi se i po broju hebrejskih i grčkih reči koje ga izražavaju. Bog se kroz Hrista postarao za našu potrebu i sada nas poziva da budemo poput njega.
- Vernici, sudski gledano, zbog Hristovog dela imaju sledeći položaj: proglašeni su „isprav-

nima“, „pravednima“ i „besprekornima“. Oni sada treba da žive u skladu sa svojim položajem. Treba da „hodamo u svetlosti, kao što je on u svetlosti“ (vidite: Prva Jovanova 1:7) i „da živite dostojno poziva kojim ste pozvani“ (vidite: Efescima 4:1,17; 5:2,15). Isus je obnovio Božiju sliku. Blisko zajedništvo je sada moguće, ali ne zaboravite da Bog hoće narod koji pred izgubljenim svetom (tj. pred narodima) odražava njegovu narav kao što je to činio i njegov Sin. Pozvani smo na ništa manje od svetosti (vidite: Matej 5:20,48; Efescima 1:4; Prva Petrova 1:13-16) – Božije svetosti, i to ne samo pravno, nego i praktično!

PONOVLJENI ZAKONI 18:15-22 (SSP)

¹⁵GOSPOD, tvoj Bog, podići će ti između tvojih sunarodnika proroka kao što sam ja. Njega slušajte. ¹⁶Jer, evo šta si tražio od GOSPODA, svoga Boga, na gori Horev onoga dana kada si se tamo okupio²⁰¹, kada si rekao: »Nemoj više da slušam glas GOSPODA, svoga Boga, ni da gledam ovaj silni oganj, da ne poginem.« ¹⁷GOSPOD mi je rekao: »Dobro kažu. ¹⁸Podići ću im između njihovih sunarodnika proroka kao što si ti. Reći ću mu šta da govori, i on će im govoriti sve što mu zapovedim. ¹⁹Ako neko ne posluša moje reči koje će prorok govoriti u moje ime, sâm ja ću ga pozvati na odgovornost. ²⁰Ali prorok koji se drzne da u moje ime govori ono što mu ja nisam zapovedio da govori ili prorok koji bude govorio u ime drugih bogova, neka se pogubi.« ²¹Možda ćeš pomisliti: »Kako ćemo znati koju poruku nije izgovorio GOSPOD?« ²²Ako se ono što prorok objavi u GOSPODNJE ime ne dogodi ili ne obistini, tu poruku nije izgovorio GOSPOD. Taj prorok se drznuo da govori sam od sebe. Ne plaši ga se.

18:15-22 Ponovljeni zakoni 18:9-14 pokazuju neispravan način da se traži Božija volja za svoj život, a stihovi 15-22 opisuju ispravan način da se stekne znanje o Bogu i njegovim ciljevima.

18:15 „proroka kao što sam ja“ Ovo je postalo Pomazanikovo zvanje (vidite: Jovan 1:21, 25, 45; 5:46; 6:14; 7:40; Dela apostolska 3:22; 7:37). Isus je radio kao „novi“ Mojsije:

1. Dao je zakon novog saveza (vidite: Matej 5-7)
2. Hranio je ljude u skladu s njihovim očekivanjima (vidite: Jovan 6)
3. Sreo se sa Bogom na gori (vidite: Matej 17)
4. Molio se za zavetni narod (vidite: Jovan 17)

U knjizi *Kako tumačiti Bibliju*²⁰², koju su napisali Gordon Fi (Gordon Fee) i Daglas Stjuart (Douglas Stuart), na str. 178-185 možete naći izvanrednu raspravu o ulozi proroštva u Izraelu. Ova korisna rasprava se zatim, na str. 185-200 (u izvorniku 189-204, prim. prev.), bavi tumačenjem proročkih odlomaka i knjigâ.

18:16 Ovo odražava Izraelov susret s Jahveom kod gore Sinaj (vidite: Izlazak 19–20). Neposredno otkriće od Boga je zastrašujuće (vidite: Izlazak 20:18-21)! Narod je tražio posrednika!

Ovaj odlomak je, u određenom smislu, proroštvo s višestrukim ispunjenjem. Ono se očigledno odnosi na službu prorokâ, koji su se stalno iznova pojavljivali u životu Izraela (vidite: *TEV*). Carevi i proroci su bili iz po jedne porodice, ali proroke je Bog pozivao pojedinačno, da posreduju njegov savez svakom novom pokolenju. Ali ova služba ukazuje i na posebnog Jahveovog glasnogovornika (JEDNINA u hebrejskom, Ponovljeni zakoni 18:15,18 i komentar u Ponovljenim zakonima 34:10, tj. na Slugu patnika, na Pomazanika). O njemu se govori u sledećim odlomcima: Postanje 3:15; 49:10; Druga o Samuilu

201 *onoga ... okupio* Doslovno: na dan skupa (napomena iz SSP-a, prim. prev.)

202 Izvori, Osijek, 1999. Izvornik: *How to Read the Bible For All Its Worth*, str. 184-189

7:12-13,16; Isaija 7:14; 9:1-7; 11:1-5; Danilo 7:13; 9:25; Mihej 5:2-5a; Zaharija 9:9. Zapazite i Jovana 1:45 i 5:46.

18:17 Izraz „dobro kažu“ nalazi se i u Ponovljenim zakonima 5:28, ali ne i u Izlasku 19-20 i stoga je u pitanju nezabeleženo otkrivenje. Ne treba da zaboravimo da je Biblija samo deo Božije reči. Vernici prihvataju verom da se u Bibliji nalazi sve što je neophodno za život i doktrinu, ali ona nije sveobuhvatna. Ona je po tome na određeni način slična Isusovim rečima (vidite: Jovan 20:30; 21:25).

18:18 „Podići ću ... proroka“ Ovaj GLAGOL (*BDB 877, KB 1080, IMPERFEKAT hifila*) se često koristi za Jahveova svrsishodna, zavetna, istorijska dela (npr. Postanje 6:18; 9:9,11,17; 17:7,19,21; Izlazak 6:4; Ponovljeni zakoni 18:15,18; 28:9; Sudije 2:16,18; 3:9,15; Prva o Samuilu 2:35; Prva o carevima 9:5; 11:14,23; 14:14; Drugi dnevnik 7:18, itd.).

Jahve upravlja istorijom, što jasno pokazuju i predskazanja poput ovog koje se odnosi na Isusa (zapazite i Miheja 5:2). Biblija je jedina „sveta knjiga“ koja sadrži predskazanja!

■ **„Reći ću mu šta da govori“** On će govoriti Jahveovu poruku! Govoriće samo ono što mu Jahve kaže (Isus je to potvrdio, vidite: Jovan 3:34; 12:49; 14:10; 17:8).

18:19 Kad saznamo Božiju volju, odgovorni smo da je se držimo. Ali postavlja se pitanje kako da znamo ko zaista govori u Božije ime (vidite: Ponovljeni zakoni 18:21). Stihovi 20-22 pružaju delimičan odgovor, a postoje i druga merila (vidite: Ponovljeni zakoni 13:1-2; 18:20-22; Matej 7; Prva Jovanova 4:1-6). Ovaj stih je citiran u Delima apostolskim 3:22-23!

18:20-22 Božiji glasnogovornik će se raspoznavati po sledećem: (1) govoriće u Jahveovo ime, a ne u ime drugih bogova (vidite: Ponovljeni zakoni 18:20); (2) po tačnosti svojih izjava (vidite: Ponovljeni zakoni 18:22); (3) i Ponovljeni zakoni 13:1-2 se moraju uzeti u obzir, jer je Božije ophođenje prema Izraelcima bilo zasnovano na njihovom duhovnom odazivu.

Postavlja se pitanje kako prorokovi savremenici mogu da sude o proroku koji predskazuje nešto što će se dogoditi nakon njihove smrti. Isto tako, šta s uslovljenim proroštvima, koja zavise od pokajanja i vere naroda kom prorok govori (npr. Jona)?

Nije lako suditi o ljudima koji tvrde da govore u Božije ime. Evo nekih merila:

1. Sadržaj njihove poruke
2. Prorokov način života
3. Odnos njihove poruke s drugim biblijskim odlomcima

Lažni proroci i lažni učitelji su često veoma dinamični, obrazovani, logični i dopadljivi ljudi. Odluke današnjih lažnih proroka ili učitelja bi mogle biti sledeće:

1. Naglasak na novcu
2. Prekomerna seksualna sloboda
3. Tvrdnja da pruža jedini pristup Bogu

Vidite *A General Introduction to the Bible*²⁰³, Norman Gajsler (Norman Geisler) i Vilijam Niks (William Nix), str. 241-242.

KORISNE KNJIGE O STVARNOSTI ZLOG DUHOVNOG SVETA

1. *Christian Counseling and the Occult*²⁰⁴, Kurt Kauč (Kurt Kouch)
2. *Demons in the World Today*²⁰⁵, Meril Anger (Merrill F. Unger)

203 Opšti uvod u Bibliju, prim. prev.

204 Hrišćansko savetovanje i okultizam, prim. prev.

205 Demoni u današnjem svetu, prim. prev.

3. *Principalities and Powers*²⁰⁶, Džon Vorvik Montgomeri (John Warwick Montgomery)
4. *Demons, Demons, Demons*²⁰⁷, Džon Njuport (John Newport)
5. *Biblical Demonology*²⁰⁸, Meril Anger (Merrill F. Unger)
6. *Three Crucial Questions About Spiritual Warfare*²⁰⁹, Klinton Arnold (Clinton E. Arnold)

---

206 Poglavarstva i vlasti, prim. prev.

207 Demoni, demoni, demoni, prim. prev.

208 Biblijska demonologija, prim. prev.

209 Tri ključna pitanja o duhovnoj borbi, prim. prev.

PONOVLJENI ZAKONI 19

PODELA NA PASUSE U SAVREMENIM ENGLESKIM PREVODIMA

NKJV	NRSV	TEV	NJB
Tri grada-utočišta	Sprovođenje pravde	Gradovi utočišta	Ubistvo i gradovi-utočišta
19:1-3	19:1-3	19:1-7	19:1-4a
19:4-10	19:4-7		19:4b-6
			19:7-10
	19:8-10	19:8-10	
19:11-13	19:11-13	19:11-13	19:11-13
Međe		Drevni međaši	Međe
19:14	19:14	19:14	19:14
Zakon o svedocima		O svedocima	Svedoci
19:15-21	19:15-21	19:15-21	19:15
			19:16-21

TREĆI KRUG ČITANJA (vidite str. xix)

PRATITE NAMERU BOGONADAHNUTOG PISCA NA NIVOU PASUSA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Pročitajte celo poglavlje odjednom. Prepoznajte njegove teme. Uporedite svoju podelu po temama s podelama u pet prevoda u tabeli koja je iznad. Podela na pasuse nije bogonadahnuti, ali je ključ za praćenje piščeve namere, a to je srž tumačenja. Svaki pasus ima samo jednu jedinu temu.

1. Prvi pasus
2. Drugi pasus
3. Treći pasus
4. Itd.

PROUČAVANJE REČI I IZRAZA

PONOVLJENI ZAKONI 19:1-3 (SSP)

¹Kada GOSPOD, tvoj Bog, porazi narode čiju zemlju ti daje i ti ih isteraš i nastaniš se u njihovim gradovima i kućama, ²tada za sebe odvoj tri grada koja leže usred zemlje koju ti GOSPOD, tvoj Bog, daje da je zaposedneš. ³Do njih izgradi puteve [NASB – pripremi puteve] i na tri dela pode-

li područje koje ti GOSPOD, tvoj Bog, daje u nasljedstvo, da ko god nekog ubije, može da pobjegne u jedan od tih gradova.

19:1 „porazi“ Ovaj GLAGOL (*BDB 503, KB 500, IMPERFEKAT hifila*) se koristi s nekoliko značenja:

1. Sklopiti („iseći“) savez, Ponovljeni zakoni 4:23; 5:2,3; 7:2; 9:9; 29:1,12,14,25; 31:16
2. Ukloniti, uništiti, Ponovljeni zakoni 12:29; 19:1
3. Iseći (doslovno, npr. drvo), Ponovljeni zakoni 19:5; 20:19,20

■ „čiju zemlju ti daje“ Vidite beleške kod Ponovljenih zakona 1:8.

■ „i nastaniš se u njihovim gradovima i kućama“ U Ponovljenim zakonima 4:41-43 opisana su dela koja je Bog preduzeo radi postizanja ovog cilja na istočnoj strani reke Jordan.

19:2,7 „tri grada“ To su bili levitski gradovi-utočišta, o kojima se govori u Brojevima 35 i Isusu Navinu 20, gde je neko ko je bio optužen za ubistvo bez predumišljaja („ubica“) mogao da pobjegne i tako se zaštititi od rodbine ubijene osobe („krvni osvetnik“). Vođe ovih gradova trebalo je da održe suđenje (vidite: Ponovljeni zakoni 19:11-13) i da utvrde činjenice vezane za njegov slučaj.

Spisak gradova-utočišta nalazi se u Isusu Navinu 20:7-8:

1. Preko reke Jordan
  - a. Becer u Ruvimu
  - b. Ramot-Gilad u Gadu
  - c. Golan u Manasiji (u Bašanu)
2. U Hanaanu
  - a. Kedeš u Neftalimu (u Galileji)
  - b. Sihem u Efreemu
  - c. Hevron u Judi

Ideja o utočištu nije bila jedinstveno prisutna u Izraelu. Većina bliskoistočnih i sredozemnih društava imala je takva posebna mesta. Ona su obično bila u religijskim svetilištima. I u Izraelu je postojao pojam hvatanja za rogove žrtvenika (vidite: Izlazak 27:2; 30:10) u glavnom svetilištu (vidite: Izlazak 21:14; Prva o carevima 1:50-53; 2:28-34). Ali posebni gradovi su bili jedinstveno prisutni u Izraelu. Jahveu je stalo do pitanja smrti nedužnih ubica iz nehata.

19:3 „izgradi puteve [NASB – pripremi puteve]“ Ovaj GLAGOL (*BDB 465, KB 464, IMPERFEKAT hifila*) ovde znači „pripremiti put“. Ima tri moguća značenja:

1. Jednaka razdaljina
2. Lak pristup
3. „Postaviti kraj puta znakove koji usmeravaju“ (Raši citira makavejski spis)

PONOVLJENI ZAKONI 19:4-7 (SSP)

⁴Ovo je propis za onoga ko ubije drugoga i pobjegne u jedan od ovih gradova da spase svoj život, to jest za onoga ko nenamerno ubije svoga bližnjega, koga nije ranije mrzeo. ⁵Na primer, čovek može sa svojim bližnjim da ode u šumu da seče drva. Kada zamahne sekirom da obori drvo, sečivo može da izleti sa drške i da pogodi i ubije onog drugog. Ubica može da pobjegne u jedan od ovih gradova i spase svoj život. ⁶Kada bi put do grada bio suviše dug, krvni osvetnik bi, goneći ga u svom besu, mogao da ga stigne i da ga ubije, iako ovaj nije zaslužio smrt, jer ubijenoga nije ranije mrzeo. ⁷Zato ti zapovedam da za sebe odvojiš tri grada.

19:4 „propis za onoga ko ubije drugoga“ Ovo je proširenje odlomka iz Izlaska 21:12-14, koji se tiče glavnog svetišta. Njime je sigurnost glavnog svetišta proširena na šest levitskih gradovâ-utočišta.

■ **„pobegne u jedan od ovih gradova da spase svoj život“** Ako bi onaj ko je nekoga ubio pobegao (*BDB 630, KB 681, IMPERFEKAT kala*) u jedan od određenih gradova i ako bi nakon toga sud ustanovio da nije bilo predumišljaja, onda je taj čovek morao da živi (*BDB 310, KB 309, PERFEKAT kala*) u tom gradu-utočištu do smrti tadašnjeg prvosveštenika (vidite: Isus Navin 20:6).

■ **„nenamerno“** Vidite beleške kod Ponovljenih zakona 4:42. Ovo je suprotno od „čina s predumišljajem“.

19:6 „krvni osvetnik“ Ova fraza je spoj (*BDB 145 I, KB 169, PARTICIP kala i BDB 196*, vidite: Brojevi 35:9-28). Ta osoba je još poznata i kao „rođak-otkupitelj“ (onaj koji radi u ime porodice). Ovo je primer ograničenja osвете koja je propisana u Ponovljenim zakonima 19:21 (vidite: Izlazak 21:23-25; Levitska 24:19-22).

■ **„iako ovaj nije zaslužio smrt“** Ovo je teološki razvoj Postanja 9:5-6. Ovde se u obzir uzima i motiv koji stoji iza čina. Nešto što se dogodi slučajno i bez predumišljaja ne podleže kazni po načelu „oko za oko“, ali postojale su posledice (morao je da živi u gradu-utočištu do smrti tadašnjeg prvosveštenika).

Izraelu je, kao i Jahveu, trebalo da bude stalo do pravde i ograničenja osвете!

19:7 Mojsije im je preneo Jahveovu reč u Ponovljenim zakonima 19:1-3, objasnio ju je u Ponovljenim zakonima 19:4-6, a onda je ponovio Jahveovu zapovest u Ponovljenim zakonima 19:7.

PONOVLJENI ZAKONI 19:8-10 (SSP)

⁸Ako GOSPOD, tvoj Bog, proširi tvoje područje, kao što se zakleo tvojim praocima, pa ti dâ svu onu zemlju koju im je obećao, ⁹zato što pomno izvršavaš sve ove zakone koje ti danas dajem – da voliš GOSPODA, svoga Boga, i uvek činiš ono što on traži²¹⁰ – onda odvoj još tri grada. ¹⁰Učini to da se nedužna krv ne bi prolivala u tvojoj zemlji, koju ti GOSPOD, tvoj Bog, daje u nasledstvo, i da ne budeš kriv za prolivanje krvi.

19:8 „Ako“ Ova uslovna REČCA (*BDB 49*) izražava uslovnu prirodu Jahveovog saveza s Izraelom (vidite: Ponovljeni zakoni 19:9). On im je dao oblast preko reke Jordan, a sada će im, ako budu poslušni, dati i Hanaan.

19:9 „zato što pomno izvršavaš“ Iza GLAGOLA „izvršavati“ (*BDB 1036, KB 1581, IMPERFEKAT kala*, vidite belešku kod Ponovljenih zakona 6:12) sledi nekoliko KONSTRUKTNIH INFINITIVA:

1. „da činiš“ – *BDB 793, KB 889*

2. „da voliš“ – *BDB 12, KB 17*

3. „da hodaš“ – *BDB 229, KB 246*, vidite: Ponovljeni zakoni 10:12; 11:1,13,22; 30:16

■ **„sve ove zakone“** Ova reč je izvorno u JEDNINI (*BDB 846*, vidite Posebnu temu kod 4:1), a upotrebljena je da se označi celokupni Božiji savez (vidite: Ponovljeni zakoni 4:2; 6:1; 11:8; 15:5; 19:9).

■ **„odvoj još tri grada“** Ova tri grada i ona tri iz Ponovljenih zakona 19:2 zajedno čine onih šest koji se spominju u Isusu Navinu 20. Oni se odnose na (1) buduća tri grada na zapadnoj strani Jordana, koji još nisu bili osvojeni ili (2) na Izraelovo kasnije proširenje ovog teksta nakon osvajanja Isusa Navina (dorada urednika).

210 **činiš ono što on traži** Doslovno: hodaš njegovim putevima (napomena iz SSP-a, prim. prev.)

19:10 Jahveu je stalo do pitanja smrti ljudi koji je nisu zaslužili (tj. „nedužna krv“, vidite: Druga o carevima 21:16; 24:4; Jeremija 22:17). U Starom zavetu nema razlike između moralne i obredne čistote. Život je dragocen! Njegov gubitak ima posledice („krvna krivica“, vidite: Brojevi 35:33-34). Upravo se ta posledica i druge obredne nečistote rešavaju (1) svake godine na Dan pomirenja, koji je opisan u Levitskoj 16 i (2) na mesnom nivou, putem žrtvovanja junice (vidite: Ponovljeni zakoni 21:1-9). Kao što su gradovi-utočišta rešavali pitanje pojedinaca, tako Ponovljeni zakoni 21:1-9 rešavaju pitanje obredne krivice zajednice.

PONOVLJENI ZAKONI 19:11-13 (SSP)

¹¹Ali, ako neko mrzi svoga bližnjega, pa vreba na njega, napadne ga i ubije, a onda pobegne u jedan od ova tri grada, ¹²starešine njegovog grada treba da pošalju po njega, vrate ga iz onog grada i predaju krvnom osvetniku da ga pogubi. ¹³Ne sažaljevaj ga. Iskoreni krivicu zbog prolijanja nedužne krvi iz Izraela, da bi ti bilo dobro.

19:11 Zapazite niz GLAGOLA koji opisuju ubistvo s predumišljajem:

1. „mrzi“ – BDB 971, KB 1338, PARTICIP *kala*, vidite: Ponovljeni zakoni 4:42
2. „vreba“ – BDB 70, KB 83, PERFEKAT *kala*
3. „napadne“ – BDB 877, KB 1086, PERFEKAT *kala*
4. „ubije“ – BDB 645, KB 697, PERFEKAT *kala*

19:12 „starešine njegovog grada“ Ovo se odnosi na grad najbliži mestu zločina ili na grad u kom je taj čovek živeo.

19:13 „Ne sažaljevaj ga“ Ova reč (BDB 299, KB 298, IMPERFEKAT *kala*) pripada temi koja se ponavlja u Ponovljenim zakonima (vidite: Ponovljeni zakoni 7:16; 13:8; 19:13,21; 25:12). Čovekovo sažaljenje ili nacionalna osećanja ne mogu da promene Jahveova zakone. Izrael mora da bude svet! Izraelovo buduće blagostanje (pa čak i ostanak u Obećanoj zemlji) zavisilo je od njegove poslušnosti.

NASB	„očisti krv nedužnoga iz Izraela“
NKJV	„ukloni krivicu nedužne krvi od Izraela“
NRSV	„očisti krivicu nedužne krvi sa Izraela“
TEV	„Izrael se mora otarasiti ubistava“
NJB	„Moraš ukloniti iz Izraela prolivanje nedužne krvi“

Ovaj GLAGOL (BDB 128, KB 145, PERFEKAT *piela*) znači „spaliti“, a ovde je metaforično upotrebljen za potpuno uklanjanje (vidite: Ponovljeni zakoni 13:8; 17:7,12; 19:13,19; 21:21; 22:21,22,24; 24:7).

Ubistvo utiče na odnos pojedinaca (vidite: Postanje 4) i zajednice (vidite: Ponovljeni zakoni 21:1-9) s Jahveom i na primanje njegovih blagoslova. Greh i sebičnost uništavaju sve što dotaknu!

PONOVLJENI ZAKONI 19:14 (SSP)

¹⁴Ne pomeraj susedov kamen-međaš. Njega su postavili tvoji prethodnici da označe tvoje nasledstvo u zemlji koju ti GOSPOD, tvoj Bog, daje u posed.

19:14 „Ne pomeraj susedov kamen-međaš“ Sela su u drevnom svetu zajedno obrađivala zemlju (tj. oranje, sejanje i žetva). Prolazniku bi izgledalo kao da je u pitanju jedno polje, ali svaka porodica je imala svoje polje, koje je bilo obeleženo belim kamenjem. Svaka porodica je dobijala useve sa svog polja, iako je s celim selom radila u celom polju. Ako bi neko pomerio međaše i tako sebi dao više zemlje (tj.

useva), to bi bio zločin protiv cele zajednice i protiv Jahvea, jer je on dao zemlju u nasledstvo svakom plemenu i svakoj porodici (vidite: Ponovljeni zakoni 27:17; Poslovice 22:28; 23:10; Osija 5:10).

■ „Njega su postavili tvoji prethodnici“ Ovakve izjave su podstakle mnoge stručnjake da odbace stav da je Mojsije autor Ponovljenih zakona. Izgleda da se ovo odnosi na dodeljivanje zemlje kockom, što se dogodilo nakon osvajanja Isusa Navina (vidite: Isus Navin 13-19). Egipatski pisari su osavremenjavali tekstove, a mesopotamski nisu. Izraelski pisari su bili obučavani u Egiptu.

PONOVLJENI ZAKONI 19:15-21 (SSP)

¹⁵Jedan svedok nije dovoljan da se osudi [NASB – Neka jedan svedok ne ustaje protiv] čovek koji je optužen za zlodelo ili prekršaj. Neka se svaka stvar utvrdi na osnovu svedočenja dva ili tri svedoka. ¹⁶Ako zlonameran svedok pokuša da naudi nekome optuživši ga za zločin, ¹⁷onda neka oba učesnika u sporu stanu pred GOSPODOM pred sveštenike i sudije koji budu u to vreme. ¹⁸Neka sudije izvrše temeljnu istragu, pa ako se pokaže da je svedok lažov, da je lažno svedočio protiv drugoga, ¹⁹onda njemu učinite ono što je on hteo da učini drugome. Iskoreni zlo iz svoje sredine. ²⁰Kada ostali čuju za to, uplašiće se i takvo zlo se više neće činiti među vama. ²¹Nemaj sazaljenja: život za život, oko za oko, zub za zub, ruka za ruku, noga za nogu.

19:15 Ovaj stih pokazuje s koliko pažnje je trebalo da vode sudski postupak (vidite: Ponovljeni zakoni 17:6; Brojevi 35:30). GLAGOL „ustati“ (BDB 877, KB 1086, IMPERFEKAT *kala*) je u hebrejskom tekstu Ponovljenih zakona 19:15-16 upotrebljen tri puta.

19:16 „zlonameran svedok“ Osnovno značenje IMENICE „zlonamernik“ (BDB 329) jeste „nasilje“, ali ona ovde označava lažnog svedoka koji na sudu (vidite: Izlazak 23:1; Psalam 27:12; 5:11) govori u Jahveovo ime (zakletva pred zakonom), ali svesno izvrće istinu. Stih 19 pokazuje posledice po lažnog svedoka (vidite: Ponovljeni zakoni 5:20 i 11. poglavlje).

NASB, NKJV,

NRSV	“zlodelo“
TEV	“lažne optužbe“
NJB	“optužba o otpadništvu“

Ova hebrejska reč (BDB 694 II) obično znači „buntovan stav koji postaje delo“, vidite: Ponovljeni zakoni 13:5; Jeremija 28:16; 29:32. Kontekst ovde ukazuje na svrsishodno „laganje“ s predumišljajem.

19:17 „pred sveštenike i sudije“ Ovo se odnosi na:

1. Mesne sudije, Ponovljeni zakoni 16:18-20; 17:8-13
2. Levitske sveštenike u glavnom svetilištu, Ponovljeni zakoni 18:1-8

Zapazite da je stajanje pred ovim sudijama isto kao stajanje pred Jahveom (vidite: Ponovljeni zakoni 17:9,12).

19:18 „Neka sudije izvrše temeljnu istragu“ Vidite beleške kod Ponovljenih zakona 13:15. Ista ova reč (BDB 405, KB 408, APSOLUTNI INFINITIV *hifila*) upotrebljena je u Ponovljenim zakonima 17:4.

19:19 „onda njemu učinite ono što je on hteo da učini drugome“ Ovo je primer pravde po načelu „šta si sejao, to ćeš i žnjeti“ ili po načelu „oko za oko“ (vidite: Levitska 24:19).

19:20 „Kada ostali čuju za to, uplašiće se“ Ovo je zastrašivanje koje nastaje kada društvo kazni pojedinca (vidite: Ponovljeni zakoni 13:11; 17:13).

19:21 Vidite beleške kod Ponovljenih zakona 19:13. Izraelova pravda po načelu „oko za oko“, koja deluje tako okrutno – tj. *Lex talionis*, koji je svojstven i Hamurabijevom zakoniku, vidite *Old Testament Times*²¹¹, Harison (R. K. Harrison), str. 57-59 – zapravo je imala za cilj da zaustavi „osvetničke ratove“ među porodicama i plemenima i da istovremeno održi obrednu čistotu Božijeg zavetnog naroda.

Postavlja se pitanje koliko doslovno je ovaj zakon bio sproveden. Izgleda da je fizičko sakaćenje bilo zamenjeno odgovarajućom nadoknadom. Ovo je zasnovano na kontekstu podudarnog odlomka u Izlasku 21:23-25. Odlomci koji mu neposredno prethode i koji ga slede bave se nadoknadom. Kasniji rabinu su propisali prikladne nadoknade za dela koja dovode do telesnih povreda, ali ubistvo je ostalo religijski tabu, jer je negativno uticalo na zavetne blagoslove od Jahvea i zbog toga se moralo rešavati kako treba!

PITANJA ZA RAZMATRANJE

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Ova pitanja za razmatranje su data da vam pomognu da razmislite o najvažnijim stavkama ovog dela knjige. Njihov cilj je da vas izazovu na razmišljanje, ali ona nisu sveobuhvatna.

1. Zašto je Bog uspostavio gradove-utočišta?
2. Objasnite pojam „krvnog osvetnika“.
3. Kako su Jevreji postupali u slučaju krivokletstva?
4. Koji je bio cilj pravde po načelu „oko za oko“?

---

211 Starozavetna vremena, prim. prev.

PONOVLJENI ZAKONI 20

PODELA NA PASUSE U SAVREMENIM ENGLESKIM PREVODIMA

<i>NKJV</i>	<i>NRSV</i>	<i>TEV</i>	<i>NJB</i>
Načela ratovanja	Pravila za sveti rat	O ratu	Rat i vojnici
20:1-9	20:1-9	20:1-4 20:5-7 20:8-9	20:1-4 20:5 20:6 20:7 20:8 20:9 Osvojeni gradovi
20:10-18	20:10-18	20:10-15 20:16-18	20:10-14 20:15-18
20:19-20	20:19-20	20:19-20	20:19-20

TREĆI KRUG ČITANJA (vidite str. xix)

PRATITE NAMERU BOGONADAHNUTOG PISCA NA NIVOU PASUSA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Pročitajte celo poglavlje odjednom. Prepoznajte njegove teme. Uporedite svoju podelu po temama s podelama u pet prevoda u tabeli koja je iznad. Podela na pasuse nije bogonadahnuti, ali je ključ za praćenje piščeve namere, a to je srž tumačenja. Svaki pasus ima samo jednu jedinu temu.

1. Prvi pasus
2. Drugi pasus
3. Treći pasus
4. Itd.

PROUČAVANJE POZADINE

- A. Ponovljeni zakoni 20 opisuju kako je Izrael trebalo da vodi sveti rat, rat koji se vodi u Božije ime, koji je Bog zapovedio, čija pravila Bog postavlja i koji se vodi za Božiju slavu (vidite: Ponovljeni zakoni 20:1-20; 21:10-14; 23:9-14; 24:5; 25:17-19).
- B. Savremeni ljudi se kod ovakvih tekstova obično razbesne po etičkoj osnovi, ali nije pošteno primenjivati savremena shvatanja etike i ratovanja na drevne vojne običaje.
Drugi problem je što savremeni hrišćani pokušavaju da primene svaki starozavetni tekst u svom dobu. Nije Božija volja da svako pokolenje na svakom području podražava kulturu Bliskog istoka, nego da tražimo večne istine koje stoje iza postupaka u toj kulturi i da ih zatim primenimo u svojim kulturama. Dobra knjiga koja govori o tome je knjiga *Kako tumačiti Bibliju*²¹², koju su napisali Fi (Fee) i Stjuart (Stuart).
Činjenica da se nešto dogodilo i da je zabeleženo u Bibliji ne znači automatski da je u pitanju Božija volja za svako doba i za svaku kulturu (npr. zakoni o hrani, sveti rat, mnogoženstvo, robovlasništvo, podređeni položaj žena, itd.).
- C. Ovo poglavlje je mešavina saosećanja i žestine!
- D. Dobru i kratku raspravu o ovom pitanju možete naći kod Rolana Devoa (Roland de Vaux), *Ancient Israel: Social Institutions*²¹³, tom 1, str. 258-267.

PROUČAVANJE REČI I IZRAZA

PONOVLJENI ZAKONI 20:1-9 (SSP)

¹Kada pođeš u rat protiv svojih neprijatelja, pa vidiš konje i borna kola i vojsku veću od svoje, ne plaši ih se, jer GOSPOD, tvoj Bog, koji te je izveo iz Egipta, biće s tobom. ²Pre boja, neka dođe sveštenik i obrati se vojsci. ³Neka kaže: »Čuj, Izraele! Danas idete u boj protiv svojih neprijatelja. Ne budite malodušni i ne plašite se. Ne strahujte i ne drhtite pred njima. ⁴Jer, GOSPOD, vaš Bog, ide s vama da se za vas bori protiv vaših neprijatelja i donese vam pobedu.« ⁵A nadglednici neka kažu vojsci: »Da li je neko sazidao novu kuću, a još je nije posvetio? Neka ide kući [NASB – neka ode i neka se vrati kući], da ne pogine u boju, pa mu kuću posveti drugi. ⁶Da li je neko zasadio vinograd, a još ga nije brao? Neka ide kući, da ne pogine u boju, pa mu ga drugi bere. ⁷Da li se neko verio, a još se nije oženio? Neka ide kući, da ne pogine u boju, pa se drugi oženi njegovom verenicom.« ⁸Onda neka nadglednici još kažu vojsci: »Da li se neko plaši ili je malodušan? Neka ide kući, da se i drugi ne obeshrabre.« ⁹Kada nadglednici završe svoj govor vojsci, neka nad njom postave zapovednike da je predvode.

20:1 „konje i borna kola“ Hanaanci su imali mnogo konjâ i bornih kola (tj. najjače vojno oružje tog vremena i prostora); Izraelci ih uopšte nisu imali (vidite: Isus Navin 11:4; 17:16; Isaija 31:1-3; Osija 14:3). Izraelci su morali da se pouzdaju da će im Jahve dati pobedu, a ne bolje oružje (vidite: Isaija 30:15-17; 31:1-9).

212 Izvori, Osijek, 1999. Izvornik: *How to Read the Bible For All Its Worth*

213 Drevni Izrael: Društvene ustanove, prim. prev.

■ „ne plaši ih se“ Ovaj GLAGOL (*BDB 431, KB 4387, IMPERFEKAT kala*) pripada temi koja se ponavlja u odlomcima o svetom ratu (vidite: Ponovljeni zakoni 1:21,29; 3:2,22; 7:18; 20:1,3; 31:6,8). Nije trebalo da se plaše sile ili brojnosti svojih hanaanskih neprijatelja, nego da se plaše Jahvea (vidite: Ponovljeni zakoni 4:10; 5:29; 6:2,13,24; 10:12,20; 13:4; 14:23; 17:19; 28:58; 31:12,13), jer on je strašan Bog (ista hebrejska reč, vidite: Ponovljeni zakoni 7:21; 10:17; 28:58).

■ „jer GOSPOD, tvoj Bog, koji te je izveo iz Egipta“ O tome kako je Bog izbavio svoj narod od faraona vidite Izlazak 14:26-28. Poverenje Izraelaca bilo je zasnovano na sledećem:

1. Prethodnom otkrivenju izraelskim praocima
2. Natprirodnom oslobođenju iz Egipta
3. Natprirodnom staranju za njih tokom lutanja pustinjom
4. Pobedama na istočnoj obali Jordana

20:2 „neka dođe sveštenik i obrati se vojsci“ Rabini su ga zvali „pomazani vojni sveštenik“. On ih je pre borbe podsticao da budu hrabri jer je Bog s njima. Čak i da neki od njih poginu u borbi, Bog će se postarati za njih i za njihove porodice.

20:3-4 Zapazite niz ohrabrenjâ („Čuj“ *BDB 1033, KB 1570, IMPERATIV kala*) koji sveštenik upućuje u 3. stihu:

1. „Ne budite malodušni“ – *BDB 939, KB 1236, IMPERFEKAT kala* sa značenjem kao JUSIV, vidite: Isaija 7:4; Jeremija 51:46
2. „ne plašite se“ – *BDB 431, KB 432, IMPERFEKAT kala* sa značenjem kao JUSIV, vidite belešku kod Ponovljenih zakona 20:1
3. „Ne strahujte“ – *BDB 342, KB 339, IMPERFEKAT kala* sa značenjem kao JUSIV, vidite: Jov 40:23 (primeri: Prva o Samuilu 23:26; Druga o carevima 7:15; Psalam 48:5)
4. „ne drhtite pred njima“ – *BDB 791, KB 888, IMPERFEKAT kala* sa značenjem kao JUSIV, vidite: Ponovljeni zakoni 1:29; 7:21; 31:6; Isus Navin 1:9

Razlog za ovo pouzdanje naveden je u Ponovljenim zakonima 20:4

1. „Jer, GOSPOD, vaš Bog, ide s vama“ – *BDB 229, KB 246, AKTIVNI PARTICIP kala*
2. „da se za vas bori“ – *BDB 535, KB 526, KONSTRUKTNI INFINITIV nifala*
3. „i donese vam pobedu“ – *BDB 446, KB 448, KONSTRUKTNI INFINITIV hifila*

20:5-8 „naglednici“ Ovo je posebna hebrejska reč (*BDB 1009*), koja se povremeno pojavljuje zajedno s mesnim sudijama i vojnim vođama. Ona znači „predstavnici svakog plemena“ (vidite: Ponovljeni zakoni 1:15; 29:10; 31:28). Oni su prosuđivali u svim izuzetnim situacijama.

Evo spiska situacija koje su omogućavale Izraelcu da bude izuzet i ne ide u boj:

1. Svako ko je izgradio novu kuću, a još je nije posvetio, Ponovljeni zakoni 20:5 (očigledno je u pitanju budući događaj; u Starom zavetu nije zabeležena ni priroda ni svrha tog postupka, ali upotrebljena je ista reč kao za posvećenje Hrama, *BDB 335 II*).
2. Svako ko je zasadio vinograd, ali još nije počeo da koristi njegove plodove, Ponovljeni zakoni 20:6 (očigledno je u pitanju budući događaj, jer je vinogradu trebalo tri godine da počne da rađa, vidite: Levitska 19:23-25).
3. Svako ko se verio, ali se još nije oženio, Ponovljeni zakoni 20:7, vidite: Ponovljeni zakoni 24:5.
4. Svako ko se plaši ili je malodušan (Ponovljeni zakoni 20:8) jer zbog njega i drugi mogu da se uplaše, vidite: Sudije 7:3; Prva o Makavejcima 3:56.

Stavke 1, 2 i 3 vezane su za nasledna pitanja, ali se na njih može gledati i u svetlu Ponovljenih zakona 28:30, gde se sve tri stavke spominju kao posledica neposlušnosti savezu.

■ „Neka ide kući [*NASB – neka ode i neka se vrati kući*]“ Ova fraza se sastoji od sledećih GLAGOLA:

1. „ode“ – BDB 229, KB 246, IMPERFEKAT *kala* upotrebljen kao JUSIV

2. „vrati se“ – BDB 996, KB 1427, JUSIV *kala*

Ova fraza se ponavlja sa svakim spomenutim izuzetkom (vidite: Ponovljeni zakoni 20:5,6,7,8). Nije bila važna veličina Izraelove vojske, nego sila Izraelovog Boga! Što je vojska bila manja i slabije opremljena, to više je veličala Božiju pobjedu (vidite: Sudije 7).

PONOVLJENI ZAKONI 20:10-18 (SSP)

¹⁰Kada se primakneš nekom gradu da ga napadneš, najpre njegovim žiteljima ponudi da se mirno predaju. ¹¹Ako prihvate i otvore ti kapije, sav narod u njemu neka bude podvrgnut kuluku – neka rade za tebe. ¹²Ali, ako odbiju da se mirno predaju, pa se upuste u borbu s tobom, opsedni taj grad. ¹³Kada ti ga GOSPOD, tvoj Bog, preda u ruke, sve muškarce u njemu pobij mačem, ¹⁴a žene, nejač, stoku i sve drugo u gradu uzmi kao plen za sebe. Iskoristi plen koji ti GOSPOD, tvoj Bog, daje od tvojih neprijatelja. ¹⁵Tako postupi sa svim gradovima koji su daleko od tebe, koji ne pripadaju obližnjim narodima. ¹⁶Ali u gradovima onih naroda koje ti GOSPOD, tvoj Bog, daje u nasljedstvo, ne ostavljaj u životu ništa što diše. ¹⁷Potpuno uništi Hetite, Amorejce, Hanaance, Perizane, Hivijce i Jevusejce, kao što ti je GOSPOD, tvoj Bog, zapovedio, ¹⁸da vas ne nauče da činite sve one gadosti koje oni čine za svoje bogove, pa zgrešite protiv GOSPODA, svoga Boga.

20:10-15 Ovo su uputstva za udaljene gradove koji se predaju, koji su bili na granicama ili izvan područja Obećane zemlje koju im je Bog dao (tj. izvan Izraelovog nasljedstva, vidite: Ponovljeni zakoni 20:15).

20:11 „neka bude podvrgnut kuluku – neka rade za tebe“ Ovo je bio čest običaj u ratovima Starog bliskog istoka.

20:13 „mačem“ U hebrejskom doslovno piše „ustima mača“. Podrazumevalo se da će biti ubijeni svi muškarci određene starosti.

20:14 Vojnici u drevnom svetu nisu dobijali platu, nego im je ratni plen bio nadoknada. U Izraelu, pogotovo u „svetom ratu“, plen je pripadao Jahveu, da se pokaže da su i pobjeda i zemlja njegovi. Ovi stihovi govore o izuzecima, jer su ti gradovi bili van Obećane zemlje.

■ **„žene“** Čak i zarobljeni robovi su imali neka prava (vidite: Ponovljeni zakoni 21:10-14).

20:16-18 Ovi stihovi se odnose na gradove u Obećanoj zemlji, koji su bili određeni za potpuno uništenje (vidite: Ponovljeni zakoni 20:16-17).

20:16 „ne ostavljaj u životu ništa što diše“ Ovo se odnosilo na malu decu, trudne žene, stare ljude, životinje – na sve što diše (vidite: Isus Navin 10:40; 11:11,14).

20:17 „Potpuno uništi“ Ovde je upotrebljena reč *herem* (BDB 355, KB 353, APSOLUTNI INFINITIV *hifila* i IMPERFEKAT *hifila*, što je gramatički način za pojačavanje siline izraza), koja izražava ideju potpunog i sveobuhvatnog uništenja nečega što je posvećeno Bogu (vidite: Ponovljeni zakoni 2:34; 7:1-5).

■ **„Hetite, Amorejce, Hanaance, Perizane, Hivijce i Jevusejce“** Vidite Posebnu temu – Stanovnici Palestine pre dolaska Izraelaca, kod 1:4.

20:18 Kako je Bog koji je pun ljubavi mogao tako da čini? Jedan odgovor na to pitanje nalazimo u Ponovljenim zakonima 20:18, gde je naveden teološki razlog: ako ih ne istrebite, oni će vas teološki ukaljati. Drugi odgovor nalazimo u Ponovljenim zakonima 9:4, a treći u Postanju 15:12-21. Ljudski gresi imaju posledice!

PONOVLJENI ZAKONI 20:19-20 (SSP)

¹⁹Kada napadneš neki grad i dugo ga opseđaš da bi ga osvojio, ne uništavaj njegova stabla sekići ih sekirom, jer možeš da jedeš njihove plodove. Ne seci ih, jer stabla u polju nisu ljudi koje si došao da opsedneš. ²⁰Ali možeš da uništiš i posečeš ona stabla za koja znaš da nisu voćke i da od njih gradiš opsadne sprave dok ne padne grad koji je s tobom u ratu.

20:19-20 Gradovi opasani zidinama su na Starom bliskom istoku opsedani pomoću drvenih sprava. Drvo za njih se moglo uzimati od drveća koje ne spada u voćke, verovatno zbog toga što će voće kasnije biti potrebno Izraelcima koji će se naseliti u tim gradovima.

20:19

NASB, NJB „zar je drvo u polju čovek“
NKJV „jer drvo u polju je čoveku hrana“
NRSV „zar su drveta u polju ljudi“
TEV „drveće nije vaš neprijatelj“

Ovaj hebrejski tekst je težak za razumevanje. Izgleda da mu je smisao da drveće ne spada u neprijatelje! Ono je sadašnja i buduća hrana kojom se Jahve stara za svoj narod.

PITANJA ZA RAZMATRANJE

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Ova pitanja za razmatranje su data da vam pomognu da razmislite o najvažnijim stavkama ovog dela knjige. Njihov cilj je da vas izazovu na razmišljanje, ali ona nisu sveobuhvatna.

1. Kako se izlazilo na kraj s Izraelovim strahom od brojnijeg neprijatelja i jače ratne opreme?
2. Nabrojte četiri izuzetka od vojne službe.
3. Da li je Bog podržavao robovlasništvo (Ponovljeni zakoni 20:11)?
4. Kako pomiriti Ponovljene zakone 20:16-17 s našim stavom o Bogu?
5. Nabrojte sve čovekoljubive strane ovog poglavlja.

PONOVLJENI ZAKONI 21

PODELA NA PASUSE U SAVREMENIM ENGLESKIM PREVODIMA

NKJV	NRSV	TEV	NJB
Zakon o nerazrešenom ubistvu	Razni zakoni (21:1-23:14)	O nerazrešenom ubistvu	Nepoznati ubica
21:1-9	21:1-9	21:1-9	21:1-9
Žene zarobljene u ratu		O ženama zarobljenim u ratu	Žene zarobljene u ratu
21:10-14	21:10-14	21:10-14	21:10-14
Nasledno pravo prvenaca		O nasledstvu prvorođenog sina	Pravo prvorođenih
21:15-17	21:15-17	21:15-17	21:15-17
Buntovni sin		O neposlušnom sinu	Buntovni sin
21:18-21	21:18-21	21:18-21	21:18-21
Razni zakoni (21:22-22:12)		Razni zakoni (21:22-22:12)	Razni propisi (21:22-22:12)
21:22-23	21:22-23	21:22-22:3	21:22-22:2

TREĆI KRUG ČITANJA (vidite str. xix)

PRATITE NAMERU BOGONADAHNUTOG PISCA NA NIVOU PASUSA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Pročitajte celo poglavlje odjednom. Prepoznajte njegove teme. Uporedite svoju podelu po temama s podelama u pet prevoda u tabeli koja je iznad. Podela na pasuse nije bogonadahnuti, ali je ključ za praćenje piščeve namere, a to je srž tumačenja. Svaki pasus ima samo jednu jedinu temu.

1. Prvi pasus
2. Drugi pasus
3. Treći pasus
4. Itd.

UVIDI IZ KONTEKSTA

- A. Zapazite da se ponavlja obrazac „ako ... onda“. To je jedna vrsta bliskoistočnog zakona (tj. zakon slučaja ili kazuistički zakon), koji se razlikuje od apodiktičkog zakona (npr. Deset zapovesti).

- B. Zakoni koji su zabeleženi u Ponovljenim zakonima imaju nekoliko jedinstvenih odlika:
1. Stalno se iznova naglašava zavetna ljubav:
    - a. Jahvea prema Izraelu
    - b. Izraelca prema Izraelcu
    - c. Izraelca prema strancu
    - d. Izraelca prema životinjama
  2. Posebno staranje za siromahe, obespravljene i nemoćne
- C. Jahve jasno poučava svoj narod o putevima kojima treba da idu. On želi da njihovo shvatanje i ponašanje bude ispravno. Njihova dela treba da odražavaju njegovu narav i da budu sredstvo pomoću kog će biti dosegnuti ljudi koji ga još ne poznaju (lični i nacionalni odnos zasnovan na veri). Zakon je Božiji dar palom ljudskom rodu, a ne sredstvo hirovite kontrole! Zakoni na mnoge praktične i specifične načine pokazuju kako „narod koji nije svet“ može da ostane u zajedništvu sa svetim Bogom!

PROUČAVANJE REČI I IZRAZA

ponovljeni zakoni 21:1-9 (SSP)

¹Ako se u zemlji koju ti GOSPOD, tvoj Bog, daje u posed, nađe ubijen čovek gde leži u polju, a ne zna se ko ga je ubio, ²neka tvoje starešine i sudije odu i izmere udaljenost od leša ubijenoga do okolnih gradova. ³Neka tada starešine grada koji je najbliži lešu ubijenoga uzmu junicu koja još nije radila i još nije nosila jaram, ⁴odvedu je u dolinu koja nije uzorana i zasejana i kojom teče potok, i neka joj tamo, u dolini, slome šiju. ⁵Tada neka dođu sveštenici, Levijevi potomci, jer je njih GOSPOD, tvoj Bog, izabrao da mu služe i da u GOSPODNJE ime blagosiljaju i da presuđuju [NASB – da se njihovom rečju razreši] u svim sporovima i u svakom slučaju nasilja. ⁶Neka starešine grada koji je najbliži lešu ubijenoga operu ruke nad junicom kojoj je slomljena šija u dolini ⁷i neka izjave: »Mi nismo prolili ovu krv, niti smo videli kako se to desilo. ⁸GOSPODE, oprostí svom narodu Izraelu, koji si oslobodio, i ne smatraj svoj narod krivim za prolivanje nedužne krvi.« Tako ćete dobiti oprosténje za prolivenu krv ⁹i od sebe otkloniti krivicu za prolivanje nedužne krvi, pošto ste učinili ono što je ispravno u GOSPODNJIM očima.

21:1-9 Ovaj odlomak govori o tome kako očistiti zemlju kad se ubijen čovek pronade na otvorenom polju, daleko od grada. Ubistvo kalja Jahveovu zemlju (npr. Ponovljeni zakoni 7:13; 11:9,21; 28:11; 30:20) i mora se rešiti na odgovarajući način (tj. žrtvom).

21:2 „starešine i sudije“ To su mesne vođe koje su sedele na kapijama grada i presuđivale u sporovima zajednice. Jedino teže slučajeve su prosleđivali višim vlastima (tj. levitskim sveštenicima, vidite: Ponovljeni zakoni 21:5). Starešine i sudije su merile udaljenost pronađenog leša od okolnih gradova. Najbliži grad je morao da obavi određene obrede (vidite: Ponovljeni zakoni 21:3-8). To pokazuje da je njihovo shvatanje krivice bilo vezano za razdaljinu. Najbliži grad je bio odgovoran za krvnu krivicu, koja je mogla da utiče na Jahveove blagoslove na celom području (vidite: Ponovljeni zakoni 19:13).

21:3 „junicu koja još nije radila i još nije nosila jaram“ Dakle junicu koja još nije korišćena za poljoprivredne poslove.

21:4 „u dolinu koja nije uzorana i zasejana i kojom teče potok“ I ova dolina je morala da bude nezaagađena čovekovim radom, tj. da bude u prirodnom stanju. Voda je simbolizovala odnošenje krivice (slično jarcu u Levitskoj 16).

■ **„i neka joj tamo, u dolini, slome šiju“** Rabini su kasnije rekli „neka joj odseku glavu sekirom“, pošto je lomljenje vrata bio težak zadatak (vidite: Izlazak 13:13; 34:20). Ipak, izgleda da krv nije bila deo ovog obreda, nego je u pitanju bila zamena. U ovom obredu, nedužna junica zauzima mesto nepoznatog ubice. Svrha obreda je bila da se zemlja očisti od krivice zbog prolivanja nedužne krvi (vidite: Brojevi 35:33-34).

21:5 „sveštenici“ Kasnije su mogli da se obrate mesnim Levitima.

■ **„da u GOSPODNJE ime blagosiljaju“** Blagosiljanje je bilo jedan od zadataka sveštenikâ/Levitâ (vidite: Ponovljeni zakoni 10:8; Prvi dnevnik 23:13). Primer svešteničkog blagoslova zabeležen je u Brojevima 6:22-26. Taj blagoslov je vezan za Izraelovo pridržavanje saveza (vidite: Brojevi 6:27; Ponovljeni zakoni 28:3-6). Svaki Izraelac je poštovao ili odbacivao Jahveovo lično prisustvo (tj. Ime) svojom poslušnoću ili voljnom neposlušnošću Jahveovom otkrivenju (tj. savezu). Izraelov blagoslov, kako lični (vidite: Izlazak 19:5-6) tako i zajednički, nije zavisio od Božijeg proizvoljnog i hirovitog izbora, nego od lične vere u Jahvea koja se pokazivala poslušnošću savezu (tj. načinom života). Jahve je hteo da ih blagoslovi (vidite: Izlazak 20:24; Drugi dnevnik 30:27).

■ **„da presuđuju [NASB – da se njihovom rečju razreši] u svim sporovima i u svakom slučaju nasilja“** Ovo je GLAGOL „biti“ (*BDB 224, KB 243, IMPERFEKAT kala*), koji je čest. Prevod „razreši“ potiče od prethodeće fraze koja sadrži IMENICU i glasi „njegovom rečju“ (*BDB 804*).

Ovde se spominju dve vrste zakonskih problema:

1. „sporovi“ (tj. parnice) – *BDB 936*, vidite: Ponovljeni zakoni 1:12; 19:17; 21:5; 25:1; Izlazak 23:2,3,6
2. „nasilje“ – *BDB 619*, vidite: Ponovljeni zakoni 17:8. Ova reč se ovde odnosi na fizički napad, ali inače može da znači i bolest, vidite: Ponovljeni zakoni 24:8 (u Levitskoj se pojavljuje mnogo puta).

21:6 „operu ruke nad junicom“ Ovo simbolizuje očišćenje (vidite: Psalam 26:6; 73:13) od krivice koja je nastala zbog blizine leša. Starešine predstavljaju celu zajednicu i stoga zajedno spiraju krivicu sa svog sela i oblasti.

21:7 „Mi nismo prolili ovu krv, niti smo videli kako se to desilo“ Rabini ovo povezuju s pomaganjem strancu, siromahu, siročetu ili udovici. Pošto stanovnici sela nisu videli da je tom strancu bila potrebna pomoć, oslobođeni su obaveze da ispune njegovu potrebu. To je možda bio način da se porodica ubijenoga (tj. krvni osvetnik) spreči da ne ubije nedužnog stanovnika najbližeg sela.

21:8

NASB, TEV,

NJB

„Oprosti“

NKJV

„Daj pomirenje“

NRSV

„Pomiluj“

REB

„prihvati zadovoljenje“

Ovo je hebrejski GLAGOL „pokriti“ (*BDB 497, KB 493, IMPERATIV piela*). U ovom stihu je upotrebljen dva puta (drugi put u PERFEKTU *nitpaela*). Ova reč, koja je toliko česta u Levitskoj i Brojevima, u Po-

novljenim zakonima se pojavljuje samo tri puta: u 21:8 [dva puta] i u 32:43). Njeno osnovno značenje glasi „obredno pokriti prinošenjem žrtve“.

■ „**oprosti**“ Ovaj GLAGOL (*BDB 804, KB 911, IMPERFEKAT kala* sa značenjem kao JUSIV) je podudaran glagolu „oprostiti“ (tj. pokriti). Vidite Posebnu temu – Otkupnina, otkupiti, kod 7:8.

NASB „ne smatraj svoj narod krivim za prolivanje nedužne krvi“
NKJV „nemoj da otpužiš svoj narod za nedužnu krv“
NRSV „ne dozvoli da krivica zbog nedužne krvi ostane u tvom narodu“
TEV „ne smatraj nas odgovornima za ubistvo nedužne osobe“
NJB „ne daj da se među tvojim narodom proliva nedužna krv“

Ovaj GLAGOL (*BDB 678, KB 733, IMPERFEKAT kala* sa značenjem JUSIVA) je molitva za obredno pomilovanje od posledica nerazrešenog ubistva. Zapazite da je ova fraza u engleskom prevodu *NJB* prevedena kao JUSIV.

21:9 Ovaj obred (vidite: Ponovljeni zakoni 21:1-8) se smatrao „pročišćenjem“ (*BDB 128, KB 145, IMPERFEKAT piela*) cele zajednice od posledicâ njenog greha (tj. nerazrešenog ubistva; ovo je slično obredima koji su vršeni na „Dan pomirenja“ u Levitskoj 16). Greh, pa čak i nenameran greh zajednice, utiče na Jahveove blagoslove i na zajednicu donosi gnev (tj. prokletstva, vidite: Ponovljeni zakoni 27-29).

PONOVLJENI ZAKONI 21:10-14 (SSP)

¹⁰Kada pođeš u rat protiv svojih neprijatelja i GOSPOD, tvoj Bog, preda ih u tvoje ruke, pa ih zarobiš, ¹¹ako među zarobljenima opaziš lepu ženu i ona ti se dopadne, možeš da se oženiš njome [NASB – da je uzmeš za ženu]. ¹²Odvedi je svojoj kući, pa neka obrije glavu, odseče nokte ¹³i odbaci odeću koju je imala na sebi kada je zarobljena. Tek pošto u tvojoj kući provede mesec dana oplakujući svoga oca i majku, možeš da spavaš s njom [NASB – možeš da uđeš k njoj]. Tada ćete postati muž i žena. ¹⁴Ako ne budeš zadovoljan njome, pusti je neka ide kud god joj drago. Nemoj da je prodaš ni da s njom postupaš kao sa robinjom, jer s njom si imao polne odnose.

21:10-14 Ovi stihovi pokazuju prikladno ophođenje prema ženama (ali ne Hanaankama, nego drugima, vidite: Ponovljeni zakoni 20:10-15) koje su zarobljene u ratu. Čak i one su imale prava u Jahveovoj zemlji. Ovo staranje za siromašne i nemoćne je jedinstveno među zakonicima drevnog sveta.

21:11 „ženu“ Ovo nije bila Hanaanka. Možda je bila strankinja, ali ne Hannanka.

■ Zapazite glagolsku gradaciju:

1. „opaziš“ – *BDB 906, KB 1157, PERFEKAT kala*
2. „dopadne“ – *BDB 365 I, KB 362, PERFEKAT kala*, ovaj GLAGOL je u Ponovljenim zakonima 7:7 i 10:15 upotrebljen za Jahveovu ljubav prema Izraelu
3. „uzmeš“ – *BDB 542, KB 534, PERFEKAT kala*. Ovde se ne podrazumeva seksualno sjedinjenje, nego dovođenje u kuću (vidite: Ponovljeni zakoni 21:12).
Isti redosled GLAGOLA nalazi se i u Postanju 3:6!

21:12 „neka obrije glavu, odseče nokte“ Ovo je bio (1) završni obred (vidite: Brojevi 6:9,18-19), (2) obred očišćenja (vidite: Levitska 13:33; 14:8-9) ili (3) obred tugovanja (vidite: Ponovljeni zakoni 14:1; Levitska 21:5; Jeremija 41:5; Jezekilj 44:20). On ovde simbolizuje novi dan, novi život i novu porodicu. Zanimljivo je da se njeno obraćenje Jahveu pretpostavlja, ali se ne spominje. Muževa vera je bila vera porodice!

21:13 „oplakujući svoga oca i majku“ Ovde se podrazumeva da to mora da bude neudata žena, iako to nije izričito navedeno u tekstu. Ne spominje se tugovanje za izgubljenim mužem, niti se spominju deca.

■ **„možeš da spavaš s njom [NASB – možeš da uđeš k njoj]“** Ovo je hebrejski idiom za polni odnos (tj. sklapanje braka). Zapazite da želja za polnim odnosom, čak i sa ženom koja nije Izraelka, nije osuđena, ali da je postojalo prikladno vreme. Taj mesec oplakivanja je tom Jevrejину davao vremena da upozna svoju potencijalnu ženu. Ako nešto ne bude kako treba, postojao je izlaz bez razvoda.

Zapazite i odsustvo obreda sklapanja braka (uporedite: Postanje 24:67).

21:14 „pusti je“ Ovo je tehnički izraz za razvod (*BDB* 1018, *KB* 1511, *PERFEKAT piela*). Nije smeo da je proda (*APSOLUTNI INFINITIV kala* i *IMPERFEKAT kala* reči *BDB* 569, *KB* 5181, što je bio gramatički način naglašavanja) kao robinju, ali je mogao da se razvede od nje. Vidite beleške kod Ponovljenih zakona 24:1-4.

NASB „ne smeš da je zlostavljaš“
NKJV „ne smeš da budeš okrutan prema njoj“
NRSV, TEV „ne smeš njom da postupaš kao sa robinjom“
NJB -----

Ovaj *GLAGOL* (*BDB* 771 II, *KB* 849, *IMPERFEKAT hitpaela*) znači „da se ophodiš kao tiranin“ ili „primoran da se potčini volji moćnije osobe“ (vidite: Ponovljeni zakoni 24:7). Jahveu je stalo do ispravnog ophođenja čak i prema zarobljenim ženama!

NASB, NKJV „jer si je ponizio“
NRSV „jer si je obeščastio“
TEV „jer si je primorao da ima polne odnose s tobom“
NJB „jer si je iskoristio“
REB „jer si s njom postupio kako si hteo“

Ovaj *GLAGOL* (*BDB* 776, *KB* 853, *PERFEKAT piela*) je u ovom kontekstu najbolje prevesti kao u engleskom prevodu *TEV* (npr. Postanje 34:2; Ponovljeni zakoni 22:24,29; Sudije 19:24; 20:5; Druga o Samuilu 13:12,14,22,32). Takve žene bi pretrpele:

1. Zarobljavanje u ratu
2. Gubitak porodice
3. Primoravanje da stupi u brak, što podrazumeva i versko obraćenje
4. I sada odlazak iz kuće (podrazumeva se da je to greh, vidite: Ponovljeni zakoni 24:1-4), a nema gde Zapazite da ovaj i sledeći pasus ograničavaju kulturno prihvatljivu moć izraelskih muškaraca!

PONOVLJENI ZAKONI 21:15-17 (SSP)

¹⁵Ako čovek ima dve žene, pa jednu voli, a drugu ne, i obe mu rode sinove, ali prvorođeni sin bude od one žene koju ne voli, ¹⁶kada bude ostavljao svoju imovinu sinovima, neka pravo prvorođstva ne daje sinu žene koju voli mesto svom pravom prvencu, sinu žene koju ne voli. ¹⁷Nego, neka za prvenca prizna sina žene koju ne voli tako što će mu dati dvostruki deo od svega što ima. Taj sin je njegov prvi sin i njemu pripada pravo prvorođstva.

21:15 U ovom odlomku je prepoznato mnogoženstvo koje se praktikovalo u onoj kulturi. Prvi starozavetni primer za to je Lameh (Postanje 4:23). Najpoznatiji rani mnogoženac je bio Jakov (Postanje 29).

Mnogoženstvo se praktikovalo među bogatim i moćnim ljudima, retko među običnim narodom (mada se Ponovljeni zakoni 21:10-14 možda odnose na dvoženstvo).

Nismo sigurni iz kojih pobuda je dolazilo do toga:

1. Seksualne pobude
2. Potomstvo (naslednik)
3. Ekonomske pobude
  - a. Pomoć siromašnoj porodici
  - b. Način da se stekne bogatstvo i uticaj
  - c. Način da se upravlja ratnim plenom
4. Politički brakovi kojima se održavao mir među susednim narodima (npr. David, Solomon)

■ „**koju ne voli**“ Ovde doslovno stoji reč koja znači „koju mrzi“ (*BDB* 971, vidite: Ponovljeni zakoni 21:15 [dva puta],16,17), ali ona ovde igra ulogu hebrejskog idioma poređenja: voljena nasuprot nevoljenoj (vidite: Postanje 29:30-31; Malahija 1:2-3; Rimljanima 9:13 [citat iz Malahije 1:2-3]; Luka 14:26).

■ „**prvorodeni sin**“ Prava prvenca su bila važeća čak i kad je bio sin nevoljene (vidite: Ponovljeni zakoni 21:17; Izlazak 13:14-15; Levitska 3:12-13).

21:17 „dvostruki deo“ Ovaj hebrejski idiom (*BDB* 804, „usta“ i *BDB* 1040, „dvostruki“) upotrebljen je i za želju koju je Jelisije izrekao Iliji u Drugoj o carevima 2:9. Ovo je jedino mesto u Starom zavetu gde se izričito spominje dvostruki deo. Ako su u porodici bila dva sina, stariji bi dobio dve trećine, a mlađi jednu trećinu. Ako su bila tri sina, onda je raspodela bila 50%, 25%, 25%, itd. Najstariji sin je trebalo da se stara za roditelje u starosti.

Zanimljivo je da drugi drevni zakonici koje je arheologija pronašla potvrđuju istoričnost ovih zakona:

1. Jakov je svoj dvanaestorici svojih sinova dao jednako nasledstvo (Postanje 49), a to se vidi i u Hamurabijevom zakoniku.
2. Ovde se spominje dvostruki deo, a to se vidi i u tablicama iz Marija i tablicama iz Nuzija.
3. Razlike koje su zabeležene u Pismu odražavaju razlike u ondašnjim kulturama – vidite *The Old Testament Documents*²¹⁴, Volter Kajzer (Walter C. Kaiser, Jr.), str. 86.

PONOVLJENI ZAKONI 21:18-21 (SSP)

¹⁸Ako čovek ima tvrdoglavog i buntovnog sina, koji ne sluša svoga oca i majku i ne pokorava im se iako ga odgajaju stegom, ¹⁹neka ga njegov otac i majka [NASB – uhvate i] odvedu starešinama na kapiji svoga grada. ²⁰Neka kažu starešinama grada: »Ovaj naš sin je tvrdoglav i buntovan. Ne sluša nas, raspikuća je i pijanica.« ²¹Neka ga onda svi ljudi iz njegovog grada kamenuju do smrti. Iskoreni zlo iz svoje sredine. Kada sav Izrael čuje za to, uplašiće se.

21:18-21 Ovaj odlomak govori o buntovnim sinovima i o tome kako roditelji treba da se ophode prema njima (vidite: Izlazak 21:15,17; Levitska 20:9). Roditelji nisu imali pravo da odlučuju o životu i smrti deteta, ali sudovi jesu. Ovo se ticalo (1) kršenja Ponovljenih zakona 5:16, (2) nasleđivanja u porodici i (3) solidarnosti zajednice.

21:18 Ovakvi mladići, koji su se protivili društvenom poretku, imali su sledeće osobine:

1. „tvrdoglav“ – *BDB* 710, *KB* 770, AKTIVNI PARTICIP *kala*
2. „buntovan“ – *BDB* 598, *KB* 632, AKTIVNI PARTICIP *kala*
3. Ove dve osobine se zajedno spominju u Psalmu 78:8 i Jeremiji 5:23

214 Starozavetni dokumenti, prim. prev.

U ovom stihu se pojavljuje pet PARTICIPA. Oni izražavaju trajnu radnju. Ostatak stiha opisuje dela takvih mladića:

1. Nije poslušan svojim roditeljima, Ponovljeni zakoni 21:18,20
  2. Neće čak ni da ih sluša, Ponovljeni zakoni 21:18
  3. Izjelica, Ponovljeni zakoni 21:20 – BDB 272 II
  4. Pijanac, Ponovljeni zakoni 21:20 – BDB 684
- Vidite *Hard Sayings of the Bible*²¹⁵, str. 174-175.

21:19 „neka ga njegov otac i majka [NASB – uhvate i] odvedu“ To znači da je trebalo (1) zajedno da ga uhvate (BDB 1074, KB 1779, PERFEKAT *kala*) ili (2) da se radi o obavezi da postoje dva svedoka (vidite: Ponovljeni zakoni 17:6; 19:15; Brojevi 35:10).

■ **„na kapiji“** Gradska kapija, gde su starešine sedele, bila je mesto za sprovođenje pravde na lokalnom nivou (npr. 19:12; 22:15; 25:7).

21:21 „Neka ga onda svi ljudi iz njegovog grada kamenuju do smrti“ Zapazite čovekoljubivi aspekt ovog propisa: roditelji nisu morali da kamenuju svog sina, nego je to činila zajednica (vidite: Levitska 20:2,27; 24:14-23; Brojevi 15:35) da se očisti od zlih, samovoljnih, jogunastih članova.

POSEBNA TEMA – SMRTNA KAZNA U IZRAELU

(SPECIAL TOPIC: THE DEATH PENALTY IN ISRAEL)

Drevni Izrael je trebalo svetu da odražava Jahveovu narav (vidite: Postanje 12:3; 22:18; Izlazak 19:5-6). Kad god bi namerna pobuna protiv Saveza ugrožavala ovaj misijski cilj, nastupale bi ozbiljne posledice (tj. smrtna kazna).

U Petoknjižju je nabrojano nekoliko takvih kategorija:

1. Gresi protiv Jahvea
  - a. Hanaanski bogoslužbeni običaji – Izlazak 22:18; Levitska 20:2-3,27; Ponovljeni zakoni 18:10-11
  - b. Idolopoklonstvo (klanjanje nebeskoj vojsci) – Izlazak 22:20; Ponovljeni zakoni 17:2-7
  - c. Bogohuljenje – Izlazak 22:28; Levitska 24:15-16
  - d. Lažno prorokovanje – Ponovljeni zakoni 13:1-11; 18:20-22
  - e. Kršenje subote – Izlazak 31:14-15; 35:2
2. Seksualni gresi
  - a. Rodoskvrnuće (*incest*) – Levitska 20:11-21
  - b. Blud – Levitska 19:29; 21:9; Ponovljeni zakoni 22:13-21; 23:17-18
  - c. Preljuba – Izlazak 20:14; Levitska 20:10; Ponovljeni zakoni 22:23-24
  - d. Istopolni seksualni odnosi (*sodomija*) – Levitska 18:22; 20:13
  - e. Polni odnosi sa životinjama (*bestijalnost*) – Izlazak 22:19; Levitska 20:15-16
3. Prekršaji zavetnih propisa protiv drugih Izraelaca
  - a. Ubistvo – Izlazak 20:13; 21:12-14; Levitska 24:17; Brojevi 35:16-21; Ponovljeni zakoni 5:17
  - b. Otmica (radi prodaje) – Izlazak 21:16; Ponovljeni zakoni 24:7 i možda Izlazak 20:15; Ponovljeni zakoni 5:19
  - c. Pobuna protiv roditeljâ – Ponovljeni zakoni 21:18-21
  - d. Lažno svedočenje
  - e. Uzimanje plena u svetom ratu – Isus Navin 7

215 Teški delovi Biblije, prim. prev.

Postojali su razni načini pogubljenja:

1. Kamenovanje – najčešće
2. Spaljivanje – Postanje 38:24; Levitska 20:14; 21:9
3. Vešanje ili nabijanje na kolac – Ponovljeni zakoni 21:22-23
4. Mač – Ponovljeni zakoni 13:15

Izuzeci u posebnim slučajevima:

1. Gradovi-utočišta i suđenje koje zatim sledi – Isus Navin 20
2. Strogo ispitivanje optužbi – Ponovljeni zakoni 13:15; 17:4; 19:18
3. Obavezna dva svedoka – Brojevi 35:36; Ponovljeni zakoni 17:6; 19:15

Smrtna kazna je imala sledeće ciljeve:

1. Da se zemlja očisti – Ponovljeni zakoni 13:5; 17:12; 19:13,19; 21:9,21; 22:21,22,24; 24:7
2. Da zastraši druge – Ponovljeni zakoni 17:13; 19:20; 21:21
3. Da bude jedan od načina da se zaustavi nasilje među bratstvima (tj. da ne bude lične osvete, sem propisa koji su postojali za krvne osvetnike)

See *Ancient Israel*²¹⁶, tom 1, str. 147-163.

NASB	„ukloni“
NKJV	„odstrani“
NRSV	„pročisti“
TEV	„otarasi se“
NJB	„izbaci“

Ovaj hebrejski GLAGOL (*BDB* 128, *KB* 145, PERFEKAT *piel*) znači „spaliti“, a ovde ima smisao potpunog uklanjanja (vidite: Ponovljeni zakoni 13:5; 17:7,12; 19:13,19; 21:9,21; 22:21,22,24; 24:7).

■ „Kada sav Izrael čuje za to, uplašiće se“ Društvena kazna služi kao zastrašivanje. Vidite beleške kod Ponovljenih zakona 13:11.

PONOVLJENI ZAKONI 21:22-23 (SSP)

²²Ako se pogubi neko čiji prekršaj zaslužuje smrt i bude obešen o drvo, ²³neka njegov leš ne ostane na drvetu preko noći. Sahrani ga [*NASB* – pazi da ga sahraniš] istog dana, jer je onaj ko je obešen pod Božijim prokletstvom. Ne čini nečistom zemlju koju ti GOSPOD, tvoj Bog, daje u nasledstvo.

21:22 „i bude obešen o drvo“ Vidite Posebnu temu koja sledi.

POSEBNA TEMA – OBESITI (SPECIAL TOPIC: HANG)

GLAGOL preveden rečju „obesiti“ (*BDB* 1067, *KB* 1738) ima dva značenja:

1. Doslovno obesiti o konopac do smrti
  - a. Arapski: „spustiti niz konopac“
  - b. Filistejski običaj, Druga o Samuilu 21:12
  - c. Hebrejski običaj, Druga o Samuilu 17:23 i u Novom zavetu, Matej 27:5
  - d. Vavilonski običaj, Hamurabijev zakonik (vidite *ISBE*, tom 2, str. 1327-1332)
  - e. Persijski običaj, vidite: Jestira 2:23; 5:14; 6:4; 7:9-10; 9:13,25

216 Drevni Izrael, prim. prev.

2. Nabiti na zašiljen kolac
  - a. Egipatski postupak, vidite: Postanje 40:19; 41:13
  - b. Vavilonski postupak, vidite: Hamurabijev zakonik
  - c. Persijski postupak (vidite: Ezra 6:11)

To se obično radilo nakon što bi neko bio pogubljen na drugi način, da bi ga se javno osramotilo. Prikladno sahranjivanje je bilo veoma važno za drevne narode i uticalo je na njihovo poimanje zadovoljstva u zagrobnom životu (npr. Ponovljeni zakoni 21:23).

U samoj Bibliji je teško znati kad se misli na prvo, a kad na drugo značenje. U Ponovljenim zakonima 21:22-23, Isusu Navinu 10:26-27, Prvoj o Samuilu 31:10,12, i Drugoj o Samuilu 4:12 i 21:12 je jasno da su ljudi koji su bili javno obešeni već bili mrtvi. Ali kako je bilo u Isusu Navinu 8:29 i u Drugoj o Samuilu 21:9?

Rabini Isusovog vremena su smatrali da se ovaj tekst odnosi i na rimsko raspinjanje. Verske vođe su htele da Isus bude raspet da bi, kao neko ko se pretvara da je Pomazanik, dospeo pod Jahveovo prokletstvo (vidite: Ponovljeni zakoni 21:23). Uobičajena smrt za bogohuljenje bilo je kamenovanje. Mnogo puta sam čuo tvrdnju da jevrejske vođe Isusovog vremena nisu pod rimskom vlašću imale pravo da sprovedu smrtnu kaznu i da su zato odvele Isusa Pilatu, da ga on osudi i pogubi. Ali ako su Stefana kamenovali pred kapijama Hrama (vidite: Dela apostolska 7) bez dozvole Rimljana, zašto nisu i Isusa? Hteli su da bude raspet, da mu smrt ne bi donela samo javnu sramotu, nego i prokletstvo od Boga!

21:23 „[NASB – pazi da ga sahraniš]“ Ovaj SPOJ koji pojačava silinu izraza sastoji se iz APSOLUTNOG INFINITIVA i IMPERFEKTA *kala* GLAGOLA „sahriniti“ (BDB 868, KB 1064). Jahveov gnev je zahtevao smrt prestupnika kao kaznu za njegovu tvrdoglavu pobunu, ali bi se njegova jarost prenela na zajednicu ako se s telom pogubljenog prekršioca saveza ne bi na vreme postupilo kako treba.

■ **„jer je onaj ko je obešen pod Božijim prokletstvom“** Vidite Pavlovu upotrebu ove fraze u Galaćanima 3:13. Prema Pavlu, Isus je svojom zameničkom smrću uzeo na sebe prokletstvo Mojsijevog zakona. To prokletstvo je izvorno bilo vezano za ispravne postupke sahranjivanja u svetoj zemlji.

POSEBNA TEMA – PROKLETSTVO (*anatema*) (SPECIAL TOPIC: CURSE [*anathema*])

I. Stari zavet

Postoji nekoliko hebrejskih reči za „prokletstvo“. Reč *herem* (BDB 356, KB 353) koristila se za nešto što je dato Bogu (u LXX je prevedena rečju *anatema*, BAGD 54, vidite: Levitska 27:28). To se obično uništavalo jer je bilo suviše sveto za ljudsku upotrebu (vidite: Ponovljeni zakoni 7:26; Isus Navin 6:17-18; 17:12). Ova reč se koristila u okviru pojma „svetog rata“. Bog je Isusu Navinu rekao da uništi Hanaance i Jerihon je bio prva prilika za to, „prvi plodovi“ svetog uništenja, tj. očišćenja.

II. Novi zavet

Reč *anatema* i reči koje su joj srodne imaju u Novom zavetu nekoliko različitih značenja:

- A. Dar ili žrtva Bogu (vidite: Luka 21:5)
- B. Smrtna zakletva (vidite: Dela apostolska 23:14)
- C. Proklinjati i psovati (vidite: Marko 14:71)
- D. Izraz prokletstva vezan za Isusa (vidite: Prva Korinćanima 12:3)
- E. Predavanje nekoga ili nečega Božijem sudu ili uništenju (vidite: Rimljanima 9:3; Prva Korinćanima 16:22; Galaćanima 1:8-9)

O gornjoj stavki pod D postoje mnoge rasprave. Ovde prenosim svoje beleške iz komentara na Prvu Korinćanima 12:3:

“Proklet Isus“ ili „Isus je proklet“ je šokantna izjava. Zašto bi iko (sem tradicionalnih Jevreja) ko tvrdi da govori u Božije ime rekao nešto takvo? Ova reč (tj. *anatema*) ima starozavetnu pozadinu (tj. hebrejsku reč *herem*). Bila je povezana s pojmom svetog rata, u kom bi grad bio posvećen Bogu i stoga bi postao svet. To je značilo da u njemu mora da umre sve što diše – i ljudi i životinje (vidite: Isus Navin 6:17; 7:12). Ovo su teorije o tome kako se ova reč koristila u Korintu:

1. Teorija da reč ima jevrejsku pozadinu, vezano za zakletve u sinagogi (vidite: Dela apostolska 26:11, tj. kasnije su rabini sročili proklinjanja koja su korišćena da se hrišćani uklone iz sinagoge). Svako ko je hteo da ostane član sinagoge morao je da odbaci ili prokune Isusa Nazarećanina.
2. Teorija da reč ima rimsku pozadinu, vezano za klanjanje caru, jer samo se car smeo oslovljavati rečju „Gospod“.
3. Teorija da reč ima iman pozadinu neznabožackih kultova, gde su na ljude prizivana prokletstva uz upotrebu imena nekog boga. U tom slučaju bi ova fraza mogla da se prevede rečima „Neka Isus prokune _____“ (vidite: Prva Korinćanima 16:22).
4. Teorija da je neko povezo ovaj izraz sa teološkim pojmom o tome da je Isus uzeo starozavetno prokletstvo umesto nas (vidite: Ponovljeni zakoni 21:23; Galaćanima 3:13).
5. Skorašnja istraživanja u Korintu – vidite: Brus Vinter (Bruce Winter), *After Paul Left Corinth*²¹⁷, str. 164, fusnota 1 – beleže tablice s prokletstvima koje su pronađene na drevnom korintskom akropolju. Biblijski stručnjaci su pretpostavljali da GLAGOL „je“ treba da se umetne u ovaj izraz, ali ovaj arheološki dokaz jasno pokazuje da ova prokletstva iz rimskog razdoblja (kao i neka prokletstva u Ponovljenim zakonima 22:15-20 u LXX), to jest iz I veka, nemaju GLAGOL, kao ni Prva Korinćanima 12:3. Postoje i drugi arheološki dokazi, koji pokazuju da su hrišćani u rimskom Korintu I veka koristili prokletstva prilikom sahranjivanja (u vizantijskom razdoblju), koja su pronađena na hrišćanskim grobovima – Kent (J. H. Kent), *The Inscriptions*²¹⁸, 1926-50, Princeton (Princeton): *American School of Classical Studies*, 1966, tom 8:3, br. 644).

Neki delovi crkve u Korintu su se vraćali neznabožackim proklinjanjima, proklinjući druge članove crkve u Isusovo ime. Tu nije problem samo u načinu, nego i u mržnji kao pobudi. To je još jedan primer napetih odnosa u ovoj crkvi. Pavle je hteo da oni izgrađuju crkvu i da je prosvećuju, a oni su hteli da prokunu deo crkve!

PITANJA ZA RAZMATRANJE

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Ova pitanja za razmatranje su data da vam pomognu da razmislite o najvažnijim stavkama ovog dela knjige. Njihov cilj je da vas izazovu na razmišljanje, ali ona nisu sveobuhvatna.

1. Zašto su nedužni ljudi nekog grada bili krivi za nerazrešeno ubistvo?
2. Šta je neobično kod junice i njene smrti?

217 Nakon Pavlovog odlaska iz Korinta, prim. prev.

218 Natpisi, prim. prev.

3. Zašto su zarobljene žene brijale glavu?
4. Nabrojte povlastice prvenaca:
  - a.
  - b.
  - c.
  - d.
5. Na koji način se Ponovljeni zakoni 21:23 razlikuju od Isusove smrti? Na koji način su povezani?

PONOVLJENI ZAKONI 22

PODELA NA PASUSE U SAVREMENIM ENGLESKIM PREVODIMA

NKJV	NRSV	TEV	NJB
Razni zakoni (21:22-22:12)	Razni zakoni (21:1-23:14)	Razni zakoni (21:22-23:12)	Razni propisi (21:22-23:12)
		21:22-22:3	
22:1-3	22:1-3		22:1-2 22:3
22:4	22:4	22:4	22:4
22:5	22:5	22:5	22:5
22:6-7	22:6-7	22:6-7	22:6-7
22:8	22:8	22:8	22:8
22:9	22:9	22:9	22:9
22:10	22:10	22:10	22:10
22:11	22:11	22:11	22:11
22:12	22:12	22:12	22:12
Zakoni seksualnog morala		Zakoni o seksualnoj čistoti	Ugled mlade supruge
22:13-21	22:13-19	22:13-14 22:15-19	22:13-19
	22:20-21	22:20-21	22:20-21 Preljuba i blud
22:22	22:22	22:22	22:22
22:23-24	22:23-24	22:23-24	22:23-27
22:25-27	22:25-27	22:25-27	
22:28-29	22:28-29	22:28-29	22:28-23:1
22:30	22:30	22:30	

TREĆI KRUG ČITANJA (vidite str. xix)

PRATITE NAMERU BOGONADAHNUTOG PISCA NA NIVOU PASUSA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Pročitajte celo poglavlje odjednom. Prepoznajte njegove teme. Uporedite svoju podelu po temama s podelama u pet prevoda u tabeli koja je iznad. Podela na pasuse nije bogonadahnuta, ali je ključ za praćenje piščeve namere, a to je srž tumačenja. Svaki pasus ima samo jednu jedinu temu.

1. Prvi pasus
2. Drugi pasus
3. Treći pasus
4. Itd.

PROUČAVANJE REČI I IZRAZA

PONOVLJENI ZAKONI 22:1-4 (SSP)

¹Ako vidiš vola ili ovcu svoga sunarodnika kako lutaju, ne pretvaraj se da ih ne vidiš, nego mu ih vrati. ²Ako on ne živi blizu tebe, ili ako ga ne poznaješ, povedi ih svojoj kući, pa ih zadrži kod sebe dok on ne dođe da ih potraži. Tada mu ih vrati. ³Isto učini ako nađeš magarca svoga sunarodnika, ili njegov ogrtač, ili bilo šta što je izgubio. Ne pretvaraj se da ih ne vidiš. ⁴Ako vidiš da je magarac ili vo tvoga sunarodnika pao na putu, ne pretvaraj se da to ne vidiš, nego mu pomoz da ih podigne.

22:1 „ne pretvaraj se da ih ne vidiš“ Namerno ili ravnodušno zanemarivanje („sakriti se“, *BDB* 761, *KB* 834, vidite: Ponovljeni zakoni 22:1,3,4; Levitska 20:4; Poslovice 28:27; Jezekilj 22:26) imovine zavetnog brata u potrebi je zabranjeno (vidite: Ponovljeni zakoni 22:3; Izlazak 23:4-5).

■ **„nego mu ih vrati“** Ovaj česti GLAGOL (*BDB* 996, *KB* 1427, u *hitpaelu*) je u Ponovljenim zakonima 22:1-2 upotrebljen tri puta. Osnovno značenje mu je „vratiti“ ili „okrenuti se“. Izrael je trebalo da bude kao porodica čiji članovi se staraju jedni za druge. Odlomci poput ovoga pokazuju šta Levitska 19:18 znači u praktičnom, konkretnom smislu. Braća se staraju o braći!

Ova prva upotreba ovog GLAGOLA je pojačana upotrebom APSOLUTNOG INFINITIVA i IMPERFEKTA istog korena, sa značenjem „dobro pazi da ih vratiš“! Isti način za pojačavanje siline izraza nalazi se i u Ponovljenim zakonima 22:4 – „obavezno mu pomoz da ih podigne“ (tj. APSOLUTNI INFINITIV i IMPERFEKAT GLAGOLA *BDB* 877, *KB* 1086).

PONOVLJENI ZAKONI 22:5 (SSP)

⁵Neka žena ne oblači mušku odeću, a muškarac neka ne oblači žensku, jer je GOSPODU, tvome Bogu, odvratn svako ko to čini.

22:5 Ovaj stih se navodi kao dokaz na osnovu kog se nameću merila prikladnog odevanja za savremena bogoslužnja (tj. da žene ne mogu da nose pantalone u crkvi). Ne treba zaboraviti da su i muškarci i žene Starog bliskog istoka nosili haljine. Jedina razlika je bila u tome što su ženske haljine u Izraelu imale plave ukrase oko ramena.

Osnovni smisao ovog teksta nije patrijarhalan, nego se tiče odbacivanja hanaanskih bogoslužbenih običaja (tj. „gadosti“, vidite: Levitska 18:26,27,29,30). Treba da postoje odgovarajući znaci raspoznavanja

nja koji ukazuju na Bogom dane razlike između muškaraca i žena (tj. na ustrojstvo tvorevine). Oni ne treba da budu negativni i ograničavajući, nego da ukazuju na to da polovi imaju različite jake strane i uloge u društvu!

Svakako je moguće da je ovaj tekst povezan sa osudom homoseksualnosti u Mojsijevom zakonu (vidite: Levitska 18:22; 20:13), koju su Hanaanci praktikovali u sklopu svojih bogoslužjenja.

PONOVLJENI ZAKONI 22:6-7 (SSP)

⁶Ako naiđeš na ptičje gnezdo pored puta, bilo na drvetu ili na zemlji, a majka leži na ptićima ili na jajima, ne uzimaj majku s ptićima. ⁷Ptiće uzmi, ali majku [NASB – obavezno] pusti, da ti bude dobro i da dugo poživiš.

22:6-7 Izgleda da se ovi stihovi tiču očuvanja izvorâ hrane iz pokolenja u pokolenje Izraelaca. Ljudi nakon Postanja 3 smeju da jedu meso, ali treba, radi dobrobiti budućih pokolenja zavetne braće, da paze da ne dođe do uništenja njegovog izvora (tj. „da dugo poživiš“, vidite: Ponovljeni zakoni 4:40). Divlje životinje su Božiji dar za njegov narod, dar proteina. Mnogi od ovih specifičnih i detaljnih propisa su imali za cilj da podstaknu Izraelce da razmišljaju o svojoj zavetnoj odgovornosti da vole Božiji narod, da ga štite i da se staraju za njegovo zdravlje i rast.

22:7 „majku [NASB – obavezno] pusti“ Ovo je ista vrsta naglašavanja kao i u Ponovljenim zakonima 22:1 i 22:4 (tj. APSOLUTNI INFINITIV i IMPERFEKAT istog GLAGOLA, *BDB* 1018, *KB* 1511).

PONOVLJENI ZAKONI 22:8 (SSP)

⁸Kada zidaš novu kuću, podigni ogradu duž ivica krova, da ne budeš kriv za prolivenu krv ako neko padne s krova tvoje kuće.

22:8 „podigni ogradu duž ivica krova“ Ta oграда (*BDB* 785, što na arapskom znači „prepreka“) se stavljala oko ravnih krovova kuća kao zaštita, da ljudi ne bi pali. Ovo je još jedan primer koji pokazuje da je Izrael trebalo da misli na bezbednost svoje zavetne braće, sestara i članova porodice!

PONOVLJENI ZAKONI 22:9 (SSP)

⁹Nemoj u svom vinogradu da seješ druge useve osim loze [NASB – dve vrste semena]. Ako to učiniš, neće samo usevi koje seješ biti ukaljani, nego i rod vinograda.

22:9 „Nemoj u svom vinogradu da seješ druge useve osim loze [NASB – dve vrste semena]“ Izgleda da se ovo izričito ne odnosi na vrste vinove loze, ali se pretpostavlja da ovo načelo dozvoljava samo jednu vrstu po vinogradu. Ovo se odnosi na sezonske useve koji su se sejali između loza.

Ovo je možda vezano za (1) hanaanski običaj koji je služio da se umilostive bogovi, ili (2) za način razmišljanja po kom je mešanje dovodilo do gubitka čistote (vidite: Levitska 19:19).

■ **„ukaljani“** Reč *kadoš* (*BDB* 872, *KB* 1073, IMPERFEKAT *kala*) znači odvojen za Boga (vidite: Ponovljeni zakoni 15:19). To je moglo da znači (1) da to mora da bude uništeno ili (2) da bude dato sveštenicima. Da li se to načelo primenjuje i danas? Mislim da starozavetni zakoni moraju da budu ponovljeni u Novom zavetu da bi bili obavezni za vernike u sklopu novog saveza (vidite: Dela apostolska 15; Prva Korinćanima 8-10; Galaćanima 3). Sam Isus je negirao žrtveni sistem i zakone o hrani (vidite: Marko

7:17-23). Pogledajte strukturu cele novozavetne Poslanice Jevrejima (tj. nadmoć novog saveza nad starijim). Sledeće dve knjige su mi pomogle da promislim ovo pitanje:

1. *Kako tumačiti Bibliju*²¹⁹, Gordon Fi (Gordon Fee) i Daglas Stjuart (Douglas Stuart)
2. *Gospel and Spirit*²²⁰, Gordon Fi (Gordon Fee)

PONOVLJENI ZAKONI 22:10 (SSP)

¹⁰Nemoj da oreš sa volom i magarcem upregnutnima zajedno.

22:10 „Nemoj da oreš sa volom i magarcem“ Volovi su bili čiste životinje, a magarci nečiste, ali rabini kažu da je ova zabrana propisana iz obzira prema životinjama koje međusobno imaju drugačiju snagu i osobine. To je u ovom odlomku još jedan primer koji poručuje: „Ne mešajte stvari!“

PONOVLJENI ZAKONI 22:11 (SSP)

¹¹Nemoj da nosiš odeću istkanu i od vune i od lana.

22:11 „Nemoj da nosiš odeću istkanu i od vune i od lana“ Ovo je još jedna zabrana mešanja (vidite: Levitska 19:19). Možda je u pitanju metafora za mešanje običajâ iz Jahveovog bogoslužjenja s običajima iz hanaanskih bogoslužjenja. Neki čak smatraju da je to povezano (1) s čarobnom odećom (tj. oblici od mešanih tkanina), a (2) rukopisi sa Mrtvog mora (tj. 4QMMT) spominju da samo određene vrste odeće smeju da imaju mešanu tkaninu (tj. sveštenečke odore, koje su bile načinjene od vune i lana, a to je bila sveta odeća). Možda je zato sve što bi nastalo nepropisanim mešanjem bilo smatrano „ukaljanim“.

PONOVLJENI ZAKONI 22:12 (SSP)

¹²Na četiri ugla ogrtača koji nosiš napravi rese.

22:12 Ovaj propis verovatno u ovom odlomku nastavlja s odbacivanjem svega hanaanskog. Izrael je trebalo da ima drugačije bogoslužjenje, drugačijeg Boga, drugačiju odeću! U Brojevima 15:37-42 ove rese imaju dodatni značaj, jer je trebalo da podsećaju Izraelce da misle na Zakon i da ga se drže. Ista vrsta simbolike je prisutna i kod šala zvanog *talit* (molitveni šal) iz Isusovog vremena. Odevni predmet na koji se misli bio je pravougaoni ogrtač koji je pokrivao gornji deo tela, a nosio se pre svega tokom bogoslužjenja, molitve i čitanja Svetog pisma. Nismo sigurni da li su rese bile obavezne (ili uopšte dozvoljene) i na ženskoj odeći. To je možda još jedna stavka vezana za nošenje odeće namenjene suprotnom polu (vidite: Ponovljeni zakoni 22:5).

PONOVLJENI ZAKONI 22:13-19 (SSP)

¹³Ako se čovek oženi, pa spava sa ženom [NASB – pa uđe k njoj], a ona mu se posle ne dopadne [NASB – pa se okrene protiv nje] ¹⁴i on je okleveta i iznese na rđav glas govoreći: »Oženio sam se ovom ženom, ali kad sam spavao s njom, nisam našao dokaz njenog devičanstva«, ¹⁵neka tada devojčin otac i majka gradskim starešinama na kapiji odnesu dokaz da je bila devica. ¹⁶Neka devojčin otac kaže: »Udao sam svoju kćer za ovog čoveka, ali ona mu se ne dopada, ¹⁷pa je kleveće govoreći: ‚Nisam našao dokaz devičanstva tvoje kćeri.‘ Ali evo dokaza devičanstva moje kćeri.« Neka tada roditelji rašire čaršav pred gradskim starešinama. ¹⁸Starešine neka uzmu

219 Izvori, Osijek, 1999. Izvornik: *How to Read the Bible For All Its Worth*

220 Evandjelje i Duh, prim. prev.

onog čoveka i neka ga kazne. ¹⁹Neka mu naplate kaznu od sto šekela²²¹ srebra zato što je na rđav glas izneo jednu izraelsku devicu i neka ih daju devojčinom ocu. Ona neka i dalje bude njegova žena, a on neka se od nje ne razvodi dok je živ.

22:13 „pa uđe k njoj“ Ovo je jedan od tri eufemizma za polni odnos koji su upotrebljeni u ovom poglavlju:

1. „uđe k njoj“, Ponovljeni zakoni 22:13 (*BDB* 97)
2. „kad sam joj prišao“, Ponovljeni zakoni 22:14 (*BDB* 897)
3. „leži sa“, Ponovljeni zakoni 22:22,23,25,28,29 (*BDB* 1011)

■ **„okrene protiv nje“** Ovo je hebrejska reč „mrzeti“ (*BDB* 971, *KB* 1338), koja je upotrebljena i u Ponovljenim zakonima 21:15, gde je prevedena kao „nevoljena“ i predstavlja hebrejski idiom poređenja kojim se izražava ideja da je ona druga „voljenija“ ili „omiljenija“, dok ovde poprima značenje „odbaciti“ ili „biti nezadovoljan“.

22:14

<i>NASB, NJB</i>	„javno okleveta“
<i>NKJV, REB</i>	„iznese na loš glas“
<i>NRSV</i>	„opanjka“
<i>TEV</i>	„lažno je optuži“

Ovde doslovno piše „ako na nju svali zlo ime“ (*GLAGOL* – *BDB* 422, *KB* 425, *PERFEKAT hifila* i *IMENICA* – *BDB* 1027, i *PRIDEV* – *BDB* 948). Ovo je slično Ponovljenim zakonima 24:1-4, gde se potvrđuje o razvodu davala zbog „nečeg nedoličnog“, za šta se podrazumevalo da je seksualne prirode. Optužena žena je mogla malo čemu ili ničemu da pribegne da se zaštiti od gubitka svog ugleda i ugleda svoje porodice. Ugrožene su bile i njene buduće mogućnosti za udaju i nasledstvo njenog deteta (ako je bilo začeto rano u braku). Ovo je bio veoma ozbiljan problem za ljude Starog bliskog istoka!

■ **„nisam našao dokaz njenog devičanstva“** Jevrejsko društvo je devičanstvu pridavalo veliku važnost (vidite: Ponovljeni zakoni 22:19). Nasleđivanje je bilo veoma značajno i zbog toga se blud oštro kažnjavao!

GLAGOL „naći“ (*BDB* 592, *KB* 619) je u ovom poglavlju upotrebljen nekoliko puta:

1. pronaći, otkriti
  - a. pravno, Ponovljeni zakoni 22:14,17,20
  - b. fizički, Ponovljeni zakoni 22:23,27,28
2. uhvatiti na delu, Ponovljeni zakoni 22:22,23

22:15 „neka tada devojčin otac i majka gradskim starešinama na kapiji odnesu dokaz“ Ovo predstavlja (1) uvođenje pojma zajedničkog odgoja žena u Zakon, pojma koji je svojstven Ponovljenim zakonima, ili (2) obavezu postojanja dva svedoka.

■ **„dokaz da je bila devica“** Dokaz je mogao da bude sledeći:

1. Ako su roditelji pokidali devičnjak pre nego što će se njihova ćerka udati i sačuvali trag tih tečnosti na tkanini
2. Ako je posteljina nakon prve bračne noći data roditeljima na čuvanje
3. Dokaz da je devojka redovno imala mesečnicu pre venčanja kao dokaz da nije bila trudna
Izgleda da stavka pod 2 ne dolazi u obzir jer bi muž sigurno znao da je to učinjeno.

---

221 *sto šekela* 1.140 grama (napomena iz SSP-a, prim. prev.)

■ „gradskim starešinama na kapiji“ Ovo se odnosi na sudije koje su sudile na gradskoj kapiji ili na drugom određenom mestu (npr. kraj nekog velikog drveta, kraj nekog jedinstvenog obeležja tog predela ili kraj glavnog puta).

22:18 „neka uzmu onog čoveka i neka ga kazne“ To je moglo da znači da ga istuku zadavanjem četrdeset udaraca (vidite: Ponovljeni zakoni 25:2-3), ali ako je tako, onda je to jedina takva upotreba ove reči (*BDB* 415, *KB* 418) u Starom zavetu, gde se obično odnosi na poučavanje (vidite: Ponovljeni zakoni 21:18, *NIDOTTE*, tom 2, str. 479-481).

22:19 „Neka mu naplate kaznu“ Ovog čoveka je trebalo kazniti i naplatiti mu kaznu zbog toga što je oklevetao (doslovno: „izneo na zao glas“) jednu izraelsku devicu. Novčana kazna je očigledno dvostruko veća od iznosa koji je platio za nju kad ju je uzimao za ženu (vidite: Ponovljeni zakoni 22:29). Možda se ovde podrazumeva da je on prosto hteo da mu devojčin otac vrati novac.

■ „izraelsku devicu“ Ovo je bilo počasno (ali očekivano) opisno zvanje svih devojaka koje se udaju u Božijoj teokratiji.

22:19, 29 „Ona neka i dalje bude njegova žena, a on neka se od nje ne razvodi dok je živ“ Time su prava tog čoveka bila ograničena. Žene u Izraelu nisu imale pravo na razvod. Ovaj propis je štitiio nasledna prava dece ove žene (vidite: Ponovljeni zakoni 21:15-17).

PONOVLJENI ZAKONI 22:20-21 (SSP)

²⁰Ali, ako je optužba istinita i dokaz njenog devičanstva ne može da se nađe, ²¹neka je dovedu na vrata kuće njenog oca i neka je ljudi iz njenog grada kamenuju do smrti. Počinila je delo bestidnosti u Izraelu jer se odavala bludu dok je bila u očevom domu. Iskoreni zlo iz svoje sredine.

22:20,21 Kamenovanje se obično sprovodilo van gradskih kapija. Vidite Posebnu temu – Smrtna kazna u Izraelu, kod 21:21. Otac je zbog jevrejskog pojma zajedničke odgovornosti bio odgovoran za postupke svoje kćeri i stoga se kazna sprovodila pred njegovim vratima!

Kazna za lažne svedoke je obično bila smrt. Ovde se jasno vide dvostruki aršini: ako bi muževa optužba bila istinita, devojka bi bila kamenovana, ali ako bi njegova optužba bila lažna (pa čak i zlonamerna), on bi bio kažnjen i bila bi mu naplaćena kazna, ali ne bi bio kamenovan (vidite: Ponovljeni zakoni 19:19). Žene u Starom zavetu nisu imale ista zakonska prava i zaštitu kao muškarci. Postojalo je saosećanje, ali ne i prava!

22:21 „delo bestidnosti“ Ova reč (*BDB* 615) se koristi za neprikladne seksualne aktivnosti:

1. Postanje 34:7 (neko ko nije Izraelac je silovao Jakovljevu ćerku)
2. Ponovljeni zakoni 22:21 (gubitak devičanstva)
3. Sudije 19:23; 20:6,10 (neznabošci su napastvovali naložnicu jednog Levita)
4. Druga o Samuilu 13:12-13 (Amnon, Davidov prvenac, silovao je svoju polusestru)

■ „jer se odavala bludu“ Ovo je KONSTRUKTNI INFINITIV *kala* korena *BDB* 275, *KB* 275, koja je označavala neprikladne seksualne aktivnosti, uključujući blud (seks pre braka), preljubu (seks nakon venčanja, ali s nekim ko nije vaš supružnik) i kurvanje (seks za novac).

PONOVLJENI ZAKONI 22:22 (SSP)

²²Ako se čovek zatekne u polnom odnosu sa tuđom ženom, neka se pogube i čovek i žena s kojom je imao polni odnos. Iskoreni zlo iz Izraela.

22:22 „Ako se čovek zatekne u polnom odnosu sa tuđom ženom“ Postojao je postupak čak i u slučaju sumnje (vidite: Brojevi 5:11-31).

Fraza „sa tuđom ženom“ doslovno glasi „s ženom drugog čoveka“. U pitanju je dvostruka upotreba reči *b'l* (*BDB* 127, *KB* 142, PASIVNI PARTICIP *kala* i NOMINATIV IMENICE MUŠKOG RODA U JEDNINI). Ova reč, koja se obično prevodi kao „gospodar“ ili „muž“, ima isti koren kao reč *Ba'al*, hananski bog plodnosti. Muž je bio „gospodar“ svog doma. Njegova žena i deca su, u zakonskom smislu, bili njegovo vlasništvo. Seksualni prestupi su smatrani grehom protiv Boga (vidite: Postanje 39:9; Druga o Samuilu 12:13), jer narušavaju Bogom dani poredak i stabilnost društva i utiču na nasledstvo koje je Bog dao porodicama i bratstvima u Izraelu.

■ **„neka se pogube i čovek i žena“** Kasniji rabini su zbog ideje o zajedničkom grehu smatrali da se to odnosi i na dete, ako je žena bila trudna. Zapazite ravnopravnost kazne, koja je neobična za Stari zavet.

PONOVLJENI ZAKONI 22:23-24 (SSP)

²³Ako čovek u nekom gradu sretne devicu koja je verena za drugoga i spava s njom, ²⁴dovedite oboje na gradsku kapiju i kamenujte ih do smrti – devojku zato što je bila u gradu, a nije zvala u pomoć, a muškarca zato što je imao polne odnose s tuđom ženom. Iskoreni zlo iz svoje sredine.

22:23 „verena“ U Izraelu je veridba (*BDB* 76, *KB* 91) bila zakonski obavezujuća kao i brak (npr. Josif i Marija, vidite: Matej 1:18-19).

22:24 „kamenujte ih ... devojku zato što je bila u gradu, a nije zvala u pomoć“ Oboje bi u tom slučaju bilo kamenovano (vidite: Levitska 20:10), muškarac zbog toga što je silovao ženu bližnjega, a žena zbog toga što nije vikala (*BDB* 858, *KB* 1042, PERFEKAT *kala*) i zvala u pomoć.

■ **„Iskoreni zlo iz svoje sredine“** Vidite beleške kod Ponovljenih zakona 13:5.

PONOVLJENI ZAKONI 22:25-27 (SSP)

²⁵Ali, ako čovek u polju sretne devojku koja je verena za drugoga i siluje je, neka se pogubi samo on. ²⁶Devojci nemojte da učinite ništa. Ona nije počinila greh koji zaslužuje smrt. Ovo je kao kada neko napadne i ubije svoga bližnjega: ²⁷čovek je devojku zatekao u polju i, iako je verena devojka vikala, nije bilo nikoga da joj priskoči u pomoć.

22:25-27 Zakonodavstvo je u Izraelu trebalo da služi pravdi, a ne da bude samo formalno. Grešna dela utiču i na nedužne ljude!

PONOVLJENI ZAKONI 22:28-29 (SSP)

²⁸Ako čovek sretne devicu koja nije verena za drugoga i siluje je, pa budu otkriveni, ²⁹neka devojčinom ocu plati pedeset šekela²²² srebra i neka se devojkom oženi. Zato što je s njom imao polne odnose ne može od nje da se razvede dok je živ.

222 *pedeset šekela* 570 grama (napomena iz SSP-a, prim. prev.)

22:28 „Ako čovek sretne devicu koja nije verena za drugoga i siluje je“ S obzirom na to da su se jevrejske devojke obično verile veoma mlade, rekao bih da se ovo odnosi na (1) zlostavljanje dece ili (2) na zlostavljanje siromašnih porodica. Savez sklopljen preko Mojsija štiti obespravljene i društveno nemoćne!

22:29 „čovek ... neka devojčinom ocu plati pedeset šekela srebra ... ne može od nje da se razvede“ Ako je otac bio suviše siromašan da veri svoju ćerku ili je devojka bila umno zaostala, a muškarac ju je ukaljao, onda je morao da plati za nju i da se doživotno oženi njome (vidite: Izlazak 22:16).

PONOVLJENI ZAKONI 22:30 (NSRP²²³)

³⁰Neka se niko ne ženi očevom ženom; niko da ne otkriva golotinju [NASB – haljinu] svoga oca.

22:30 „Neka se niko ne ženi očevom ženom“ Ovo verovatno znači da čovek nije mogao da se oženi svojom maćehom (moguće jednom od nekoliko žena svoga oca), čak ni ako je otac umro ili kad je ta žena bila razvedena od njega.

■ **„haljinu svoga oca“** Ovo je idiom koji se odnosi na očeve bračne aktivnosti (vidite: Ruta 3:9; Jezekilj 16:8). Ako bi neko spavao sa ženom koja je pre toga spavala s njegovim ocem, taj bi na određeni način činio prestup protiv svog oca (vidite: Ponovljeni zakoni 27:20; Levitska 18:8; 20:11).

PITANJA ZA RAZMATRANJE

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Ova pitanja za razmatranje su data da vam pomognu da razmislite o najvažnijim stavkama ovog dela knjige. Njihov cilj je da vas izazovu na razmišljanje, ali ona nisu sveobuhvatna.

1. Koliki deo ovog poglavlja je primenjiv u našoj kulturi? Na osnovu čega donosite odluku o tome?
2. Koja je pozadina ovih zakona?

---

223 Citat Svetog pisma preuzet iz izdanja *Novi srpski prevod*, copyright © 2005, 2017 Biblica, Inc.® Koristi se uz dopuštenje. Sva prava zadržana.

PONOVLJENI ZAKONI 23

PODELA NA PASUSE U SAVREMENIM ENGLESKIM PREVODIMA

<i>NKJV</i>	<i>NRSV</i>	<i>TEV</i>	<i>NJB</i>
Ljudi isključeni iz zajednice	Razni zakoni (21:1-23:14)	Isključenje iz Gospodnjeg naroda	Preljuba i blud (22:22-23:1)
			22:28-23:1
23:1	23:1	23:1	Učestvovanje na javnom bogoslužju
23:2	23:2	23:2	23:2-7
23:3-8	23:3-6	23:3-6	
	23:7-8	23:7-8	
			23:8-9
Čistoća tabora		Održavanje čistoće vojnog tabora	Higijena u taboru
23:9-14	23:9	23:9-11	
	23:10-11		23:10-12
	23:12-14	23:12-14	
			23:13-15
Razni zakoni	Zakoni vezani za čovekoljubi- ve i verske obaveze (23:15-25:19)	Razni zakoni	Razno
23:15-16	23:15-16	23:15-16	
			23:16-17
23:17-18	23:17-18	23:17-18	
			23:18-19
23:19-20	23:19-20	23:19-20	
			23:20-21
23:21-23	23:21-23	23:21-23	
			23:22-24
23:24-25	23:24	23:24-25	
	23:25		23:25-26
			[sledi podelu MT-a]

TREĆI KRUG ČITANJA (vidite str. xix)

PRATITE NAMERU BOGONADAHNUTOG PISCA NA NIVOU PASUSA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Pročitajte celo poglavlje odjednom. Prepoznajte njegove teme. Uporedite svoju podelu po temama s podelama u pet prevoda u tabeli koja je iznad. Podela na pasuse nije bogonadahnuti, ali je ključ za praćenje piščeve namere, a to je srž tumačenja. Svaki pasus ima samo jednu jedinu temu.

1. Prvi pasus
2. Drugi pasus
3. Treći pasus
4. Itd.

PROUČAVANJE REČI I IZRAZA

PONOVLJENI ZAKONI 23:1-6 (SSP)

¹Neka u GOSPODNJU zajednicu ne ulazi niko kome su mošnice zgnječene ili mu je polni ud odsečen. ²Neka u GOSPODNJU zajednicu ne ulazi niko ko je rođen u nezakonitom braku, a ni njegovi potomci sve do desetog kolena. ³Neka u GOSPODNJU zajednicu ne ulazi nijedan Amonac ni Moavac, ni bilo koji njihov potomak sve do desetog kolena [KJV – doveka] ⁴zato što nisu izašli pred vas sa hlebom i vodom na vašem putu kada ste izašli iz Egipta i zato što su unajmili Valaama sina Veorovog iz Petora u Aram-Naharajimu da vas prokune. ⁵Ali GOSPOD, vaš Bog, nije hteo da usliši Valaama, nego je prokletstvo pretvorio u blagoslov za vas, jer vas GOSPOD, vaš Bog, voli. ⁶Ne zalaži se za njihovo blagostanje ili dobrobit dok si živ.

23:1 „zgnječene“ Ova engleska reč prevodi dve hebrejske reči:

1. „zgnječiti“ – BDB 194
2. „raniti ili napraviti modricu“ – BDB 822, KB 954, PASIVNI PARTICIP *kala*

Ovo se odnosi na (1) uklanjanje muškarčevih testisa ili (2) na oštećenje spermovoda (koje je moglo nastati drobljenjem).

■ **„ili mu je polni ud odsečen“** Ovo se odnosi na odsečeni penis (BDB 1050, „mesto isticanja tečnosti“). To je verovatno bio još jedan način da se opiše evnuh (vidite: Matej 19:12). Ova dva oštećena muškarca su prvi u nizu ljudi kojima je bilo zabranjeno da prisustvuju na izraelskim skupovima (tj. događajima kod Šatora sastanka). Njihovo isključenje je simbol čistote i celovitosti Božijeg naroda, koji je bio carstvo sveštenikâ (vidite: Izlazak 19:6 i Levitska 21:17-23; 22:17-25). Mnogi od isključenih su kasnije u Starom zavetu bili uključeni (npr. Ruta Moavka i evnuh u Isaiji 56:3-5 i Delima apostolskim 8:26-40).

Moguće je da je ovakvo oštećivanje muškog seksualnog potencijala bilo hanaanski običaj. Mnoge naizgled neobične zabrane u Mojsijevom zakonu bile su usmerene na potpuni raskid sa hanaanskim društvom i bogoslužbenim običajima.

■ **„ne ulazi“** Ovaj GLAGOL (*BDB 97, KB 112*) je u ovom poglavlju upotrebljen nekoliko puta:

1. „ući“, Ponovljeni zakoni 23:1, 2 (dva puta), 3 (dva puta), 8, 11 (dva puta), 20, 24, 25
2. „uneti“, Ponovljeni zakoni 23:18

Većina njegovih upotreba vezana je za:

1. Ljude koji ne mogu da uđu u izraelsku zajednicu (ili da prisustvuju događajima u Šatoru sastanka):
  - a. Oštećeni muškarci
  - b. Nezakonito rođene osobe i njihovi potomci
  - c. Amonci, Moavci ili njihovi potomci
2. Ljudi koji su mogli da uđu:
  - a. Edomci
  - b. Egipćani
3. Ljudi koji moraju da napuste izraelski tabor na određeno vreme:
  - a. Muškarci s noćnim izlivima
  - b. Svi Izraelci koji žele da se olakšaju

■ **„u GOSPODNJU zajednicu“** Fraza „GOSPODNJA zajednica“ koristila se za Jahveov zavetni narod koji se okupio za bogoslužnje, koje je prvi put održano gori Horev, tj. Sinaj:

1. Izlazak 12:6, „ceo skup izraelske zajednice“
2. Levitska 16:17, „cela izraelska zajednica“
3. Brojevi 16:3, „cela zajednica“, „GOSPODNJA zajednica“
4. Brojevi 20:4, „GOSPODNJA zajednica“
5. Ponovljeni zakoni 5:22, „svem vašem skupu“
6. Ponovljeni zakoni 9:10; 10:4; 18:16, „na dan skupa“
7. Ponovljeni zakoni 23:1,2,3,8, „GOSPODNJA zajednica“
8. Ponovljeni zakoni 31:30, „celoj izraelskoj zajednici“
9. Isus Navin 8:33, „izraelski narod“

Ova fraza predstavlja:

1. Izrael na bogoslužnju
  - a. Na gori Sinaj, tj. Horev
  - b. Kod Šatora sastanka
2. U izdanju Biblije *The Jewish Study Bible*²²⁴, na str. 418 se na temelju Sudija 20:2 tvrdi da se ovo odnosi na savet vođa ili na upravno telo (vidite: Brojevi 16:3; 20:4)

Ljudi koji su bili isključeni ipak su imali zakonska prava kao „došljaci“, kao što je izloženo u sledećim stihovima: Izlazak 22:21; Levitska 19:9-10,33-34; 23:22; Ponovljeni zakoni 1:16; 5:14; 27:19.

Septuaginta hebrejsku reči *kahal* (*BDB 874*) prevodi rečju *eklisia*, od koje je nastala engleska reč za crkvu. Isus i novozavetni pisci izabrali su ovu reč da bi novozavetnom Božijem narodu ukazali na to da treba da se smatraju produžetkom starozavetnog Božijeg naroda (vidite: Jeremija 31:31-34; Jezekilj 36:22-38; Galaćanima 6:16; Prva Petrova 2:9; Otkrivenje 1:6).

23:2 „rođen u nezakonitom braku“ Ova reč (*BDB 561*) se definiše kao (1) dete začeto van braka, (2) dete rođeno iz rodoskrvuća (vidite: Levitska 18:6-18) ili (3) dete iz mešovitog braka (Jevreja i nezabožaca, vidite: Ezra 9:2; Nemija 13:23-25; Zaharija 9:6). Ova hebrejska reč se najbolje uklapa sa značenjem pod 2.

23:2,3 „do desetog kolena“ Zapazite podudarnu strukturu fraze „neka ... ne ulazi ... dovek“ u Ponovljenim zakonima 23:2 i 3. Broj deset je idiom za celovitost ili večnost (vidite Posebnu temu kod Ponovljenih zakona 4:40).

---

224 Jevrejska Biblija za proučavanje, prim. prev.

POSEBNA TEMA – SIMBOLIČNI BROJEVI U SVETOM PISMU

(SPECIAL TOPIC: SYMBOLIC NUMBERS IN SCRIPTURE)

- A. Određeni brojevi su služili i kao brojevi i kao simboli:
1. Jedan – Bog (npr. Ponovljeni zakoni 6:4; Efescima 4:4-6)
  2. Četiri – cela zemlja (tj. četiri ugla, četiri vetra, npr. Isaija 11:12; Jeremija 49:36; Danilo 7:2; 11:4; Zaharija 2:6; Matej 24:31; Marko 13:27; Otkrivenje 7:1)
  3. Šest – čovekova nesavršenost (za jedan manje od sedam, npr. Otkrivenje 13:18)
  4. Sedam – božansko savršenstvo (sedam dana stvaranja). Zapazite simbolične upotrebe ovog broja u Otkrivenju:
    - a. Sedam svećnjaka, Otkrivenje 1:12,20; 2:1
    - b. Sedam zvezda, Otkrivenje 1:16,20; 2:1
    - c. Sedam crkava, Otkrivenje 1:20
    - d. Sedam Božijih duhova, Otkrivenje 3:1; 4:5; 5:6
    - e. Sedam buktinja, Otkrivenje 4:5
    - f. Sedam pečata, Otkrivenje 5:1,5
    - g. Sedam rogova i sedam očiju, Otkrivenje 5:6
    - h. Sedam anđela, Otkrivenje 8:2,6; 15:1,6,7,8; 16:1; 17:1
    - i. Sedam truba, Otkrivenje 8:2,6
    - j. Sedam gromova, Otkrivenje 10:3,4
    - k. Sedam hiljada, Otkrivenje 11:13
    - l. Sedam glava, Otkrivenje 13:1; 17:3,7,9
    - m. Sedam pošasti, Otkrivenje 15:1,6,8; 21:9
    - n. Sedam zdela, Otkrivenje 15:7; 21:9
    - o. Sedam careva, Otkrivenje 17:10
  5. Deset – celovitost
    - a. Upotreba u evanđeljima
      - (1) Matej 20:24; 25:1,28
      - (2) Marko 10:41
      - (3) Luka 14:31; 15:8; 17:12,17; 19:13,16,17,24,25
    - b. Upotreba u Otkrivenju
      - (1) Otkrivenje 2:10, deset dana zlopaćenja
      - (2) Otkrivenje 12:3; 17:3,7,12,16, deset rogova
      - (3) Otkrivenje 13:1, deset kruna
    - c. Sadržaj broja deset u Otkrivenju
      - (1) $144.000 = 12 \times 12 \times 1000$, vidite: Otkrivenje 7:4; 14:1,3
      - (2) $1.000 = 10 \times 10 \times 10$, vidite: Otkrivenje 20:2,3,6
  6. Dvanaest – organizacija ljudi
    - a. Dvanaest Jakovljevih sinova (tj. dvanaest izraelskih plemena, Postanje 35:22; 49:28)
    - b. Dvanaest stubova, Izlazak 24:4
    - c. Dvanaest kamenova u naprsniku prvosveštenika, Izlazak 28:21; 39:14
    - d. Dvanaest vekni hleba za sto u Svetinji (simbol Božijeg staranja za dvanaest plemena), Levitska 24:5; Izlazak 25:30
    - e. Dvanaest uhoda, Ponovljeni zakoni 1:23
    - f. Dvanaest nosača kamenja, Isus Navin 4:2,3,4,8,9,20
    - g. Dvanaest apostola, Matej 10:1
    - h. Upotreba u Otkrivenju

- (1) Dvanaest hiljada obeleženih pečatom, Otkrivenje 7:5-8
  - (2) Dvanaest zvezda, Otkrivenje 12:1
  - (3) Dvanaest kapija, dvanaest anđela, dvanaest plemena, Otkrivenje 21:12
  - (4) Dvanaest temelja, imena dvanaest apostola, Otkrivenje 21:14
  - (5) Novi Jerusalem ima osnovu od dvanaest hiljada stadija, Otkrivenje 21:16
  - (6) Dvanaest kapija napravljenih od dvanaest bisera, Otkrivenje 21:21
  - (7) Drvo života s dvanaest vrsta ploda, Otkrivenje 22:2
7. Četrdeset – broj vezan za vreme
- a. Ponekad je doslovan (Izlazak i lutanje pustinjom, npr. Izlazak 16:35; Ponovljeni zakoni 2:7; 8:2)
  - b. Može da bude doslovan ili simboličan
    - (1) Potop, Postanje 7:4,17; 8:6
    - (2) Mojsije na gori Sinaj, Izlazak 24:18; 34:28; Ponovljeni zakoni 9:9,11,18,25
    - (3) Podela Mojsijevog života:
      - (a) Četrdeset godina u Egiptu
      - (b) Četrdeset godina u pustinji
      - (c) Četrdeset godina vodio Izrael
    - (4) Isus je postio četrdeset dana, Matej 4:2; Marko 1:13; Luka 4:2
  - c. Zapazite (uz pomoć konkordancije) koliko puta se ovaj broj pojavljuje u Bibliji u vremenskim odrednicama!
8. Sedamdeset – okrugao broj ljudi
- a. Izrael, Izlazak 1:5
  - b. Sedamdeset starešina, Izlazak 24:1,9
  - c. Eshatološki, Danilo 9:2,24
  - d. Misijski tim, Luka 10:1,17
  - e. Oproštenje (70x7), Matej 18:22
- B. Dobri izvori:
1. Džon Dejvis (John J. Davis), *Biblical Numerology*²²⁵
  2. Brent Sendi (D. Brent Sandy), *Plowshares and Pruning Hooks*²²⁶

23:3 „nijedan Amonac ni Moavac“ Ovi narodi su bili plod rodoskrvnuća, koje se spominje i u Ponovljenim zakonima 23:2. Neki rabini kažu da Postanje 19:30-38 (narodi koji su nastali Lotovim rodoskrvnim polnim odnosom s njegovim kćerima) pokazuje da se to odnosi samo na muškarce i tako premošćavaju problem što je Ruta, pretkinja cara Davida, bila Moavka. Ipak, u Ponovljenim zakonima 23:4-6 se pored rodoskrvnuća spominju i drugi konkretni razlozi za njihovo odbacivanje.

23:4 „Valaam“ Ovaj prorok nije bio Avraamov potomak, ali je poznavao Jahvea, kao i Melhisedek i Jov, koji isto nisu bili Avraamovi potomci. Priča o Valaamu je zabeležena u Brojevima 22-24.

23:5 „jer vas GOSPOD, vaš Bog, voli“ Ova tema se stalno ponavlja u Ponovljenim zakonima:

1. 4:37, „Zato što je voleo tvoje praoce“
2. 7:7-8, „zato što vas je voleo i što je održao zakletvu kojom se zakleo vašim praocima“
3. 7:12-13, „Voleće te i blagosloviće te i umnožiće te“ (ako budeš poslušan)
4. 10:15, „Ali GOSPODU omiliše tvoji praoci i on ih zavole“
5. 33:3, „Ti zaista voliš narod“

225 Biblijska numerologija, prim. prev.

226 Raonici i srpovi za orezivanje, prim. prev.

Jahveova dela su zasnovana na njegovom izboru, a ne na Izraelovoj dobroti (vidite: Ponovljeni zakoni 7:7-8). On je izabrao Avraama da bi izabrao svet (vidite Posebnu temu – Evanđeoske predrasude Boba Atlija, kod 4:6).

23:6 „za njihovo blagostanje ili dobrobit“ Ovo bi moglo da se odnosi (1) na sporazume i saveze (npr. Ezra 9:12) ili (2) na molitve za njih (npr. Jeremija 14:11).

PONOVLJENI ZAKONI 23:7-8 (SSP)

⁷Ne preziri Edomca, jer on ti je srodnik. Ne preziri Egipćanina, jer si kao došljak živeo u njegovoj zemlji. ⁸Počev od trećeg kolena, njihovi potomci mogu da uđu u GOSPODNJU zajednicu.

23:7 „Ne preziri“ Ovaj GLAGOL (*BDB* 1073, *KB* 1765, IMPERFEKAT *piela*, upotrebljen dva puta) znači „gaditi se“, od IMENICE „gadost“ (npr. Ponovljeni zakoni 7:26). Vidite Posebnu temu – Gadost, kod 14:3.

■ **„Edomca, jer on ti je srodnik“** Raši kaže da je razlika između Ponovljenih zakona 23:3 i 23:7 u tome što su zemlje koje su nabrojane u Ponovljenim zakonima 23:3 navodile Izrael na greh (vidite: Postanje 36). Edomski narod je potekao od Jakovljevog brata Isava (vidite: Postanje 25:24-26; 36:1).

23:8 „Počev od trećeg kolena, njihovi potomci“ Ovo razdoblje čekanja je verovatno bilo određeno zato što je bilo neophodno da prođe neko vreme da se ti ljudi potpuno uključe u izraelsko društvo i bogoslužbene običaje.

PONOVLJENI ZAKONI 23:9 (SSP)

⁹Kada se utaboriš nakon što si krenuo na svoje neprijatelje, čuvaj se svega što je nečisto.

23:9 Izrael je bio uključen u „sveti rat“ (vidite: Ponovljeni zakoni 20). Jahve se borio za njih, ali oni su morali da ostanu „obredno“ čisti da bi Jahve ostao prisutan među njima (vidite: Ponovljeni zakoni 23:14; Isus Navin 5:13-15).

PONOVLJENI ZAKONI 23:10-11 (SSP)

¹⁰Ako je neki od vaših muškaraca nečist zbog noćnog izliva, neka izade van tabora i neka tamo ostane. ¹¹Predveče neka se opere, pa po zalasku sunca može da se vrati u tabor.

23:10 „zbog noćnog izliva“ U hebrejskom doslovno piše „zbog nečega što mu se dogodi noću“ (SPOJ reči *BDB* 899 i 538). U pitanju su mogle da budu telesne tečnosti poput urina ili proliva i slično. Svaki izliv telesnih tečnosti je čoveka činio obredno nečistim (vidite: Levitska 15). Ne zaboravite da se ovo tiče obredne čistoće i da u pitanju nije greh.

23:11 „po zalasku sunca“ U Izraelu novi dan počinje zalaskom sunca, po uzoru na obrazac iz Postanja 1.

PONOVLJENI ZAKONI 23:12-14 (SSP)

¹²Odredi mesto van tabora gde ćete vršiti nuždu. ¹³Sa svojom opremom nosi i nešto za kopanje, pa kada obaviš nuždu, iskopaj rupu i zatrpaj svoj izmet. ¹⁴Jer, GOSPOD, tvoj Bog, ide po tvom

taboru da bi te zaštitio i da bi ti izručio tvoje neprijatelje. Zato neka tvoj tabor bude svet, da on kod tebe ne primeti ništa nedolično, pa se okrene od tebe.

23:12 „mesto“ U hebrejskom stoji reč „ruka“ (BDB 388), što se verovatno odnosilo na znak koji je pokazivao predeo u kom se mogla vršiti nužda (BDB 844).

23:13

<i>NASB</i>	„ašov“
<i>NKJV</i>	„alatku“
<i>NRSV, NJB</i>	„ašovčić“
<i>TEV</i>	„štap“

Ova hebrejska reč (BDB 450) se odnosi na neku vrstu alatke za kopanje. Nismo sigurni da li je u pitanju bilo vojno oružje koje je imalo dvostruku namenu ili poseban predmet, poput šatorskog kočića, koji su nosili za tu svrhu.

<i>NASB</i>	„alatima“
<i>NKJV, TEV,</i> <i>NJB</i>	„opremom“
<i>NRSV</i>	„posudem“

Nismo sigurni koje je značenje ove reči (BDB 24). Srodna arapska reč znači „imovina“, a aramejska „oružje“. Iz konteksta se čini da je u pitanju vojno oružje koje je korišćeno i kao alatka za kopanje u svrhu obrednog i higijenskog zakopavanja izmeta. U Starom zavetu se pojavljuje samo ovde.

23:14 „GOSPOD, tvoj Bog, ide po tvom taboru“ Moguće je da se ovo odnosi na Levite koji nose Kovčeg saveza (vidite: Izlazak 25:10-22), koji je zauzeo mesto oblaka prisustva (hebrejski: *šekina*, npr. Izlazak 13:21-22; 14:19-20; 16:10; 19:9,16; Levitska 16:2,13) kao simbol Božijeg prisustva nakon Izraelovog prelaska preko Jordana. Rabini su ovaj stih kasnije shvatali doslovno i propisali da prirodno đubrivo životinjskog porekla ne sme da se koristi u jerusalimskim baštama.

■ **„ništa nedolično“** Ovo je SPOJ reči „reč“ (BDB 182 IV, pod 6) i reči „golotinja“ (BDB 788, pod 2, vidite: Ponovljeni zakoni 24:1). U ovom kontekstu se odnosi na obrednu čistoću vezanu za telesne tečnosti (vidite: Levitska 15). Izgleda da je to bio način da se Izrael nauči da na Jahveovo prisustvo i silu koja je s njima treba da odgovore svojom „svetošću“ i stalnom budnošću.

PONOVLJENI ZAKONI 23:15-16 (SSP)

**¹⁵Ako je rob pobjegao i potražio utočište kod tebe, nemoj da ga izručiš njegovom gospodaru.
¹⁶Neka živi kod tebe, među tvojim narodom, gde god mu drago i u bilo kom tvom gradu koji izabere. Ne tlači ga.**

23:15 „nemoj da ga izručiš njegovom gospodaru“ Pitanje narodnosti ovog roba i njegovog gospodara je ključno za tumačenje ovih stihova. Na koga se ovo odnosi? Mora biti da se odnosi na stranog roba ili na stranog gospodara (ili na obojicu). Ovo jasno pokazuje izraelsko stanovište da je rob više od žive alatke. Jahve dozvoljava ropstvo uz određena ograničenja, ali istovremeno mu je stalo do nemoćnih, bespomoćnih i ranjivih!

23:16 Zapazite koje slobode je Jahve zahtevao za odbeglog stranog roba:

1. „Neka živi kod tebe“ – *BDB 442, KB 444*
2. „gde god mu drago“ – *BDB 103, KB 119, IMPERFEKAT kala*
3. „u bilo kom tvom gradu koji izabere“ – *BDB 373 II*
4. „Ne tlači ga“ – *BDB 413, KB 416, IMPERFEKAT hifila*

Kakva sloboda i zaštita! Svi drugi zakonici Starog bliskog istoka zahtevali su da se odbegli robovi vrate (što je verovatno značilo njihovu smrt). Savez sklopljen preko Mojsija usredsređuje se na prava i zaštitu slabih, nemoćnih, društveno neprihvaćenih i siromašnih. Prepoznatljiva fraza koja ih predstavlja glasi: „udovica, siroče i došljak“ (vidite: Ponovljeni zakoni 10:18; 14:29; 16:11; 24:17,19; 26:12,13; 27:19).

PONOVLJENI ZAKONI 23:17-18 (SSP)

¹⁷Neka nijedna Izraelka ni Izraelac ne budu hramski bludnici. ¹⁸Ne unosi u Dom GOSPODA, svoj Boga, zaradu bludnice ili platu bludnika²²⁷ da bi ispunio zavet, jer je i jedno i drugo odvratno GOSPODU, tvome Bogu.

23:17 „hramska bludnica“ Ovo je reč „sveta“ (*BDB 873 I*), a pokazuje prisustvo hramske prostitucije u Hanaanu (vidite: Izlazak 34:15-16; Druga o carevima 23:7), mada za to postoji malo opipljivih arheoloških dokaza (vidite: *NIDOTTE*, tom 1, str. 1124, pod 6). Ako je tamo bilo obredne prostitucije i ako su se takve gadosti pojavile i u izraelskom društvu, onda one predstavljaju još veće zlo (vidite: Osija 4:11-14; Luka 12:48).

■ **„hramski bludnik“** Ovo je reč „svet“ (*BDB 873 I*). Muški javni bludnici su se u tom razdoblju nazivali „psima“ (vidite: Ponovljeni zakoni 23:18).

23:18 „zaradu bludnice“ Ovo je drugačija reč od one u Ponovljenim zakonima 23:17 (vidite: Osija 9:1). To je uobičajena reč za partnera u obredu plodnosti (*BDB 1072*). Postoje rasprave o tome da li su reči za obrednu prostituciju u Ponovljenim zakonima 23:17 podudarne s ovom rečju u Ponovljenim zakonima 23:18 i da li se Ponovljeni zakoni 23:18 odnose na prostituciju koja nije obredna (*BDB 1072*). U mnogim tekstovima postoji razgraničenje, ali se čini da je podudarnost ovde namerna. U pitanju je pokušaj da se cena koja je naplaćena vrati bogu (vidite: Mihej 1:7). Jahve odbija svaki novac koji je zarađen kao plata za seks!

■ **„platu psa“** Ovo je cena koju je naplaćivao muški javni bludnik. Jahve odbacuje sve obrede plodnosti i sav prihod koji oni donose!

PONOVLJENI ZAKONI 23:19-20 (SSP)

¹⁹Ne naplaćuj kamatu svom sunarodniku, ni na novac, ni na hranu, ni na bilo šta drugo što donosi kamatu. ²⁰Strancu možeš da naplatiš kamatu, ali ne i svom sunarodniku, da bi te GOSPOD, tvoj Bog, blagoslovio u svemu što budeš činio u zemlji u koju ulaziš da je zaposedneš.

23:19 „Ne naplaćuj kamatu“ U hebrejskom doslovno piše „nešto odgrizeno“ (*BDB 675*). O tome se raspravlja i u Izlasku 22:25 i u Levitskoj 25:35-37.

227 *bludnika* Doslovno: psa (napomena iz SSP-a, prim. prev.)

23:20 Postojao je drugačiji skup uputstava za odnos između pripadnikâ zavetnog naroda i neznabožaca (*BDB* 648, vidite: Ponovljeni zakoni 14:21; 15:3).

■ **„da bi te GOSPOD, tvoj Bog, blagoslovio u svemu što budeš činio“** Zapazite da je Jahveov blagoslov, koji je trebalo da bude znak koji svet privlači k njemu, bio uslovljen Izraelovom poslušnošću savezu. Stari savez je, poput novog, bio zasnovan na milosti, ali izvršavanje zavetnih obaveza se očekivalo i od Boga i od njegovog naroda, jer Bog želi da njegov narod odražava njegovu narav pred duhovno izgubljenim svetom u potrebi. Spasenje u okviru novog saveza je potpuno besplatno kroz Hristovo dovršeno delo, ali i ono ima uslove i očekivanja (tj. pokajanje, veru, poslušnost, istrajnost). Cilj bogopoznanja je život u skladu s njegovom otkrivenom voljom i s njegovom naravi. Vidite Posebnu temu – Evandeoske predrasude Boba Atlija, kod 4:6.

Zanimljivo je da se nekoliko ovih tekstova o blagoslovu pojavljuje u kontekstu Izraelovog pomaganja siromasima i ubogima (npr. Ponovljeni zakoni 14:29; 24:19).

PONOVLJENI ZAKONI 23:21-23 (SSP)

²¹Ako se zavetuješ GOSPODU, svome Bogu, ne oklevaj da ispuniš zavet, jer će ga GOSPOD, tvoj Bog, sigurno tražiti od tebe i bićeš kriv za greh. ²²Ali, ako se ne zavetuješ, nećeš biti kriv. ²³Drži se svega što obećaš i to izvrši, jer si se svojim ustima dragovoljno zavetovao GOSPODU, svome Bogu.

23:21 „zavetuješ“ Zakoni o zavetima (*BDB* 623, *KB* 674, *IMPERFEKAT kala*, vidite: Ponovljeni zakoni 12:11,17) nalaze se u Levitskoj 27 i Brojevima 30 (nazirejski zavet je opisan u Brojevima 6). Zavet je obećanje Jahveu zasnovano na određenim događajima i okolnostima.

Ova fraza se sastoji iz sledećih delova:

1. Odrični *IMPERFEKAT piela* reči *BDB* 29, *KB* 24
2. *KONSTRUKTNI INFINITIV piela* reči *BDB* 1023, *KB* 1532

Ako se zavetuješ, ispuni zavet na vreme!

■ **„ne oklevaj da ispuniš zavet“** Rabini su kasnije tumačili dozvoljeno vreme kao „ne više od tri praznika“ (tj. jedne godine).

■ **„sigurno tražiti od tebe“** Ova fraza je naglašena (*APSOLUTNI INFINITIV* i *IMPERFEKAT* istog *GLAGOLA*, *BDB* 205, *KB* 233). Jahve ozbiljno shvata zavete izrečene u njegovo ime (vidite: Propovednik 5:1-7).

23:22-23 Ovde se govori o tome da je mudro ne zavetovati se ishitreno (npr. Sudije 11) i vidi se jevrejsko stanovište o sili i važnosti izgovorene reči (npr. Postanje 1; Isaija 55:11; Jovan 1:1). Jahve ozbiljno shvata sve što izgovorimo u njegovo ime (vidite: Izlazak 20:7, npr. bračni zavet i druga obećanja koja damo u njegovo ime [„svojim ustima“]). Reči imaju posledice (vidite: Levitska 27; Rimljanima 10:13).

PONOVLJENI ZAKONI 23:24 (SSP)

²⁴Ako uđeš u tuđi vinograd, možeš da jedeš grožđa koliko ti drago dok se ne nasitiš, ali nemoj da ga stavljaš u svoju korpu.

23:24-25 „Ako uđeš“ Ovo se odnosi na uboge u zemlji, na siročad, udovice, došljake i siromahe. Ovaj propis pripada zakonu o pabirčenju koji je izložen u nekoliko tekstova (vidite: Levitska 19:9-10; 23:22;

Ponovljeni zakoni 24:21; Sudije 8:2; 20:45; Ruta 2; Isaija 17:6; 24:13; Jeremija 6:9; 49:9; Mihej 7:1), a pokazuje da se Bog stara za siromahe i da je vlasnik žetve.

23:24 „dok se ne nasitiš“ Ovde jedna uz drugu stoje fraze „koliko ti drago“ (*BDB* 659) i „dok se ne nasitiš“ (*BDB* 959, vidite: Izlazak 16:3; Levitska 25:19; Ruta 2:18; Psalam 78:25; Poslovice 13:25), a njihov smisao je da smeš da jedeš ne samo da zavaráš glad, nego koliko god hoćeš. Kako divno staranje za siromahe, uboge i došljake koji tuda prolaze. Ovde nije ograničeno ni koliko puta smeš da prođeš kroz vinograd.

PONOVLJENI ZAKONI 23:25 (SSP)

²⁵Ako uđeš u žito svoga blišnjega, možeš da kidaš klasove rukom, ali nemoj srpom da sečeš njegovo žito.

23:25 Stihovi 24 i 25 propisuju da ubogi smeju da jedu koliko god žele, ali ne smeju sa sobom da ponesu ništa od plodova da bi ih kasnije jeli ili prodali (npr. Matej 12:1-8; Marko. 2:23-28; Luka 6:1-5). Javeu je stalo i do siromaha i do prava poljoprivrednika.

PITANJA ZA RAZMATRANJE

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Ova pitanja za razmatranje su data da vam pomognu da razmislite o najvažnijim stavkama ovog dela knjige. Njihov cilj je da vas izazovu na razmišljanje, ali ona nisu sveobuhvatna.

1. Zašto bi Bog zabranio da neko bude pripadnik njegovog naroda iako taj to želi?
2. Zašto je Bog na neke zemlje gledao drugačije nego na druge?
3. Koji je odnos obredne čistoće i greha u Starom zavetu?
4. Na koji način se u Ponovljenim zakonima 23:24-25 uspostavlja ravnoteža između prava vlasnika imanja i staranja za siromahe i uboge?

PONOVLJENI ZAKONI 24

PODELA NA PASUSE U SAVREMENIM ENGLESKIM PREVODIMA

NKJV	NRSV	TEV	NJB
Zakoni o razvodu	Zakoni o čovekoljubivim i verskim obavezama (23:15-25:19)	Razvod i ponovno stupanje u brak	Razvod
24:1-4	24:1-4	24:1-4	24:1-4
Razni zakoni		Razni zakoni	Zaštita pojedinca
24:5	24:5	24:5	24:5
24:6-7	24:6	24:6	24:6
	24:7	24:7	24:7
24:8-9	24:8-9	24:8-9	24:8-9
24:10-13	24:10-13	24:10-13	24:10-13
24:14-16	24:14-15	24:14-15	24:14-15
	24:16	24:16	24:16
24:17-18	24:17-18	24:17-18	24:17-18
(24:19-25:4) 24:19-25:3	24:19-20	24:19-22	24:19
			24:20
	24:21-22		24:21
			24:22

TREĆI KRUG ČITANJA (vidite str. xix)

PRATITE NAMERU BOGONADAHNUTOG PISCA NA NIVOU PASUSA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Pročitajte celo poglavlje odjednom. Prepoznajte njegove teme. Uporedite svoju podelu po temama s podelama u pet prevoda u tabeli koja je iznad. Podela na pasuse nije bogonadahnuta, ali je ključ za praćenje piščeve namere, a to je srž tumačenja. Svaki pasus ima samo jednu jedinu temu.

1. Prvi pasus
2. Drugi pasus
3. Treći pasus
4. Itd.

PONOVLJENI ZAKONI 24:1-4 (SSP)

¹Ako se čovek oženi ženom koja mu posle ne bude po volji [NASB – i ona posle ne nade naklonost u njegovim očima] zato što kod nje otkrije nešto nedolično, pa joj napiše potvrdu o razvodu, ^{dâ} joj je i otera je iz svoje kuće, ²i ako se ona, kada ode iz njegove kuće, uda za drugog čoveka, ³pa ni svom drugom mužu ne bude po volji [NASB – pa ako se drugi muž okrene protiv nje] i on joj napiše potvrdu o razvodu, ^{dâ} joj je i otera je iz svoje kuće, ili ako on umre, ⁴njen prvi muž, koji se od nje razveo, ne može opet da je uzme za ženu nakon što je postala nečista, jer to bi bilo gnušno pred GOSPODOM. Ne navlači greh na zemlju koju ti GOSPOD, tvoj Bog, daje u nasledstvo.

24:1-4 „Ako ... onda“ Ova konstrukcija se sastoji iz PERFEKTA *kala* (BDB 224, KB 243) GLAGOLA „dogoditi se“ i uslovne REČICE (BDB 49). Ova pretpostavljena situacija opisana je u prva tri stiha. Stihovi 1-4 su jedna rečenica čiji zaključak se nalazi u Ponovljenim zakonima 24:4. Zapazite da ovo nije opšta rasprava o razvodu, nego poseban slučaj razvoda, ponovnog stupanja u brak, zatim razvoda ili smrti drugog muža i ponovnog stupanja u brak s prvim mužem. Iz ovog odlomka je teško doći do mnogih sveopšte važećih istina. Čak je i Isusova rasprava o ovom odlomku i o pitanju razvoda obojena pokušajima verskih vođa da ga uhvate u reči kako bi umanjili podršku koju mu narod pruža i našli zakonsku ili teološku osnovu da ga optuže. Razvod nikad nije bio najbolje rešenje!

■ **„koja mu posle ne bude po volji [NASB – i ona posle ne nade naklonost u njegovim očima]“** Ovaj česti GLAGOL (BDB 592, KB 619) je u ovom stihu upotrebljen dva puta (prvo kao IMPERFEKAT *kala* i zatim kao PERFEKAT *kala*). Upotrebljen je sa značenjem „prepoznati postojeće stanje“ (vidite: Ponovljeni zakoni 22:14,17).

Reč „naklonost“ (BDB 336) se koristi i za Božiju naklonost (npr. Postanje 6:8; Izlazak 33:17) i za čovekovu naklonost (npr. Postanje 30:27; 33:8,10,15; Ruta 2:2,10,13). Ona označava blagonaklono prihvatanje ili stav povoljnog uzvraćanja. Ovde je u odričnom obliku i pokazuje palu prirodu ljudske ljubavi, koja je ponekad nestalna i kratkotrajna.

Ovaj tekst je izvor velike rasprave među rabinima. Šamaj (iz grupe konzervativnih rabina) je rekao da se on odnosi samo na preljubu, a Hilel (iz grupe liberalnih rabina) je rekao da to može da bude bilo šta, čak i proste stvari (npr. ako je hrana loša, ako su loši odnosi s njenim roditeljima ili ako je našao lepšu ženu). U Izraelu je samo muž imao zakonsko pravo na razvod.

NASB	„nešto nedolično“
NKJV	„nešto nečisto“
NRSV	„nešto neprijatno“
TEV	„nešto što mu se kod nje ne sviđa“
NJB	„nešto neprikladno“
JPSOA	„nešto odvratno“

Ovde doslovno piše „golotinju nečega“ (BDB 788). Ta reč je u Ponovljenim zakonima 23:14 upotrebljena u smislu koji se ne tiče morala. Ovo ne može da se tiče dokazane preljube, jer je kazna za to bila smrt (vidite: Ponovljeni zakoni 22:22). Kad je Isus citirao ovaj tekst u Mateju 19:9, izgleda da ga je protumačio u svetlu reči „blud“, tj. grčke reči (*pornea*) koja označava bilo kakvu seksualnu neprikladnost ili neverstvo. Namerno je izabrana ta višesmislena reč koja pokriva najširi mogući raspon okolnosti.

Mojsije je napisao ovaj tekst da zaštiti odbačenu, ranjivu ženu. Preneražen sam što Isus tvrdi da ova zakonska zaštita vezana za razvod i ponovno stupanje u brak u stvari nije bila Božija namera (vidite: Matej 5:27-32; 19:7-12; Marko 10:2-12; Luka 16:14-18), nego Mojsijeva ideja zbog tvrdoće srcâ Izrae-

laca. Koliki broj drugih stvari koje su zabeležene u Petoknjižju ustvari nisu Božija volja? Isus je, kao Gospod Svetog pisma, pokazao svoju vlast ispravljajući starozavetne tekstove i njihova tumačenja (vidite: Matej 5:17-48; Marko 7:1-23). Ovo stvara teškoće savremenim evanđeoskim hrišćanima, koji toliko naglašavaju da je Biblija „Božija reč“ (i ona to svakako jeste!), ali ne treba da zaboravimo da je Isus živa Božija reč, a da mi imamo samo delić svega što je on učinio i rekao (vidite: Jovan 20:30). Biblija je pre svega sačinjena tako da nam dâ spasenje (vidite: Jovan 20:31; Druga Timoteju 3:15) i da nas zatim vodi u hrišćanskom životu (vidite: Druga Timoteju 3:16-17). Imamo sve podatke koji su nam potrebni da se spasemo i da živimo bogougodnim životom. Nisu nam potrebni dodatni zakoni i pravila. Tekstovi koje imamo i Sveti Duh koji je u nama vode nas u nesigurnim oblastima. Ne zaboravite da je Isus rekao da je sveukupno učenje Svetog pisma o tome kako treba živeti sažeto u samo dve zapovesti, koje stoga imaju prvenstvo (vidite: Matej 22:34-40; Marko 12:28-34; Luka 10:25-28):

1. Ponovljeni zakoni 6:4-5 – potpuna ljubav prema Bogu
2. Levitska 19:18 – voli bližnjega kao sebe

■ **„potvrdu o razvodu“** To je bio zakonom propisani dokument o razvodu. Možda se uz njega vraćao i svadbeni dar. Davanje potvrde je kasnije zahtevalo zakonski postupak koji je supružnicima pružao priliku da se pomire, ali izgleda da su je u početku pisali muž ili njegov predstavnik (tj. neki Levit).

O razvodu i ponovnom stupanju u brak se raspravlja i vezano za sveštenike u Levitskoj 21:7,14 i 22:13. Izgleda da je to bila česta pojava (vidite: Brojevi 30:9).

24:2 „uda za drugog čoveka“ Pravo ponovnog stupanja u brak je ovde pretpostavljeno i iskazano. To je i bio cilj ovog postupka.

24:3 „pa ni svom drugom mužu ne bude po volji [NASB – pa ako se drugi muž okrene protiv nje]“ Reč „ako“ se ne nalazi u hebrejskim rukopisima, ali se ovde pretpostavlja još jedna moguća situacija (kao u Ponovljenim zakonima 24:1).

GLAGOL „okrene protiv“ doslovno glasi „zamrzi“ (*BDB 971, KB 1338, PERFEKAT kala*), a u aramejskom jeziku je značio „razvesti se“.

■ **„ili ako on umre“** Ovo je još jedan moguć scenario.

24:4 „njen prvi muž ... ne može opet da je uzme za ženu“ Prvi bračni par se ohrabruje na pomirenje (zakonskim postupkom davanja potvrde o razvodu), ali ako se razvedu i ako se žena ponovo uda, pomirenje s prvim mužem je bilo zabranjeno! To je svrha svih uslova koji su zabeleženi u Ponovljenim zakonima 24:1-3. To je možda bio način da se zaštiti ovaj drugi brak.

■ **„nakon što je postala nečista“** Izgleda da je postala nečista zato što je imala polne odnose i sa jednim i sa drugim muškarcem, pa bi ponovna udaja za prvog muža zapravo bila vrsta preljube!

Dvosmislenost reči koje su upotrebljene u ovom odlomku otežava da se iz njega izdvoje sveopšte važeća duhovna načela. Ovaj odlomak ne govori da su razvod i ponovno stupanje u brak zlo, nego govori o pitanju da li prvi muž može ponovo da uzme ženu od koje se razveo ako je ona u međuvremenu bila udata za drugog čoveka. Razvod i ponovno stupanje u brak su bili česti na Starom bliskom istoku i stoga nisu bili osuđivani.

U knjizi *The IVP Bible Background Commentary*²²⁸ nalazi se zanimljiv komentar:

“Veoma neobičan oblik hebrejskog glagola koji je upotrebljen u 4. stihu jasno pokazuje da žena u tom slučaju nije kriva, nego je žrtva. Nemilosrdnim postupcima svog prvog muža je primorana da objavi svoju nečistotu, ali drugi brak pokazuje da je drugi muž mogao da pri-

---

228 Komentari izdavačke kuće IVP o biblijskoj pozadini, prim. prev.

hvati „nečistotu“ kojom je ona bila zahvaćena. Ova zabrana ima za cilj da spreči prvog muža da se ponovo oženi tom ženom (kako bi mogao da ostvari određenu novčanu dobit), jer da je žena stvarno bila nečista, ova zabrana bi bila upućena protiv nje i branila bi da se uda za bilo koga“ (str. 198).

■ **„Ne navlači greh na zemlju“** Bog želi jake, pobožne brakove i porodice, jer oni pružaju snagu, stabilnost i obrazovanje sledećem pokolenju zavetnog naroda. O braku se poučava primerom više nego rečima! Greh o kome se ovde govori nije razvod, nego stupanje prvog muža u brak sa ženom od koje se razveo, a koja je u međuvremenu imala još jednog muža!

Dva proroka metaforično koriste ovaj odlomak da opišu kako je Bog postupio zbog neverstva Izraela (Isaija 50:1; Jeremija 3:1,8). Klanjanje drugim bogovima se smatralo „duhovnom preljubom“.

PONOVLJENI ZAKONI 24:5 (SSP)

⁵Ako se čovek tek oženio, neka se ne šalje u rat i neka mu se ne nameće bilo koja druga obaveza. Neka bude slobodan da kod kuće provede godinu dana i čini srećnom ženu kojom se oženio.

24:5 „Ako se čovek tek oženio“ Tek oženjen čovek je bio na godinu dana oslobođen služenja vojske i drugih građanskih dužnosti. To je imalo za cilj da se osigura rođenje naslednika (vidite: Ponovljeni zakoni 20:7).

■ **„čini srećnom ženu“** Ovaj GLAGOL (*BDB 970, KB 1333, PERFEKAT piela*) znači „radovati se“ ili „biti veseo“. To je bio Jahveov cilj za njegov zavetni narod. Zakoni koji su zabeleženi u Ponovljenim zakonima trebalo je da pomognu palom ljudskom rodu da stvori i održava srećno i zadovoljno društvo.

U rečniku *NIDOTTE* je zabeležena dobra misao o tome (tom 3, str. 1252):

“Radost treba da prevladava u porodičnim odnosima. Mojsije podstiče tek oženjenog muža da se posveti usrećivanju svoje žene (Ponovljeni zakoni 24:5), a i mudrac savetuje mužu da se raduje ženi svoje mladosti (Poslovice 5:18). Iako bezumnikov otac ne može da se raduje (Poslovice 17:21), mudar sin svom ocu donosi veliku radost i zadovoljstvo (Poslovice 10:1; 15:20; 23:24-25; 27:11; 29:3).“

PONOVLJENI ZAKONI 24:6 (SSP)

⁶Ne uzimaj mlinski kamen – ni gornji ni donji [NASB – ručni ili gornji mlinski kamen] – kao zalog za dug, jer bi time kao zalog uzeo ono od čega čovek živi.

24:6 „mlinski kamen – ni gornji ni donji [NASB – ručni ili gornji mlinski kamen]“ Ovo se odnosi na gornji kamen mlina koji ima dva kamena (*BDB 932, 939*, vidite: Izlazak 11:5; Sudije 9:53; Druga o Samuilu 11:21) i koji se koristio za svakodnevno pripremanje hleba. Gornji deo je bio beskoristan bez odgovarajućeg donjeg dela.

■ **„kao zalog“** Reč „zalog“ (*BDB 286, KB 285*) u osnovi znači „vezati“. Kad neko nešto pozajmi, ima obavezu da to i vrati. Da bi se ovaj povrat (bez kamate od drugog Izraelca) osigurao, zajmodavac je mogao privremeno da uzme nešto vredno:

1. Mlinski kamen, 24:6
2. Odeću, 24:17; Izlazak 22:25-27; Jov 24:7,10
3. Kuće ili zemlju predaka, Nemija 5:3 (možda i Jov 24:2)
4. Nezamenjivu životinju, Jov 24:3
5. Nezamenjivu pomoć, decu, Izlazak 21:7; Levitska 25:39-43; Druga o carevima 4:1; Jov 24:9

Svaka od nabrojanih stavki bila je neophodna za svakodnevni poljoprivredni život. Uklanjanje bilo koje od njih ugrožavalo je porodicu, pa čak i život. Izraelci koji su imali potrebna sredstva trebalo je da se ugledaju na Jahveovo saosećanje i staranje za Izrael. Bog bi ih blagoslovio za saosećanje. Bilo bi im dato više, da bi mogli više da daju (vidite: Ponovljeni zakoni 24:13; Druga Korinćanima 9:6-10).

PONOVLJENI ZAKONI 24:7 (SSP)

⁷Ako neko otme svog sunarodnika Izraelca, pa s njim postupi kao da je ovaj rob ili ga proda, neka se otmičar pogubi. Iskoreni zlo iz svoje sredine.

24:7 „otme“ Ovo je hebrejski GLAGOL „ukrasti“ (*BDB 170, KB 198, PERFEKAT kala*). Na „otimanje“ se gledalo kao na krađu života (doslovno „ako ukrade *nefeš*“, *BDB 659*). Mnogi veruju da se zabrana „Ne ukradi“ iz Deset zapovesti odnosi upravo na to. Za taj prekršaj je propisana smrtna kazna, što se čini preoštrim za običnu krađu (vidite: Izlazak 21:16; Ponovljeni zakoni 5:19).

NASB	„postupi nasilno“
NKJV	„zlostavlja“
NRSV	„porobi“
TEV	„učini ih svojim robovima“
NJB	„učini ga svojim robom“

Ovaj koren (*BDB 771*) ima nekoliko značenja:

1. Snop, Ponovljeni zakoni 24:19, ili vezivanje u snopove, Psalam 129:7
2. Omer – *BDB I, Izlazak 16:18,22,32,33*
3. Tlačiti – *BDB II, Ponovljeni zakoni 21:14; 24:7*
4. Živeti dugo (arapski koren) – *BDB III*

Izgovor i kontekst su određivali koje značenje ovog troznačnog glagola je u pitanju. Mogućnost pod 3 se u Starom zavetu pojavljuje samo dva puta, oba puta u Ponovljenim zakonima.

■ **„Iskoreni zlo iz svoje sredine“** Ovaj idiom se ponavlja više puta. Vidite beleške kod Ponovljenih zakona 13:5 (vidite: Ponovljeni zakoni 17:7,12; 19:13,19; 21:9,21; 22:21,22,24; Sudije 20:13).

PONOVLJENI ZAKONI 24:8-9 (SSP)

⁸Ako se pojavi neka zarazna kožna bolest [NASB – guba], dobro pazi da uradiš sve onako kako vas upute sveštenici, koji su Leviti. Pomno izvršite sve što sam im zapovedio. ⁹Seti se šta je GOSPOD, tvoj Bog, učinio Mirjam na putu kada ste izašli iz Egipta.

24:8 „pazi“ Ovaj GLAGOL (*BDB 1036, KB 1581*) je u ovom stihu upotrebljen tri puta:

1. IMPERATIV *nifala*, „pazi“
2. KONSTRUKTNI INFINITIV *kala*, s PRILOGOM „veoma“ (*BDB 547*) i GLAGOLOM „činiti“ (*BDB 793, KB 889, KONSTRUKTNI INFINITIV kala*)
3. IMPERFEKAT *kala*, „pazi da učiniš“ s GLAGOLOM „činiti“ (*BDB 793, KB 889, IMPERFEKAT kala*)

Njegovo osnovno značenje je „paziti“, „gledati“, „sačuvati“. Ovim trostrukim ponavljanjem je naglašena pažljiva poslušnost Jahveovim uputstvima.

■ **„zarazna kožna bolest [NASB – guba]“** Ova reč (*BDB 863*) se ne odnosi na savremenu gubu za koju mi znamo, nego se odnosila na zarazu koja zahvata razne stvari (tj. živu kožu, odeću, kožne pred-

mete, kuće). Uputstva i postupci vezani za nju izloženi su u Levitskoj 13-14. Ovaj propis podrazumeva da im je Levitska u to vreme već bila na raspolaganju. Petoknjižje je objedinjena celina.

24:9 Događaj koji se ovde spominje zabeležen je u Brojevima 12. Tada su i Aaron i Mirjam prigovarali zbog Mojsijevog vođenja i zbog njegovog braka s jednom Kušankom (crnkinjom). Jahve je na te prigovore odgovorio potvrdivši Mojsijevo vođstvo i udarivši Mirjam gubom (izgubila je kožni pigment), ali joj je vratio boju jer se Mojsije molio za nju.

PONOVLJENI ZAKONI 24:10-13 (SSP)

¹⁰Kada svome blišnjemu daš nešto na zajam, nemoj da ulaziš u njegovu kuću da uzmeš ono što ti nudi kao zalog. ¹¹Ostani napolju, a čovek kome pozajmljuješ neka ti iznese zalog. ¹²Ako je siromašan, nemoj da zadržiš njegov zalog preko noći [NASB – nemoj da spavaš s njegovim zalogom]. ¹³Vrati mu [NASB – Obavezno mu vrati] ogrtač do zalaska sunca, da bi mogao u njemu da spava, pa će te on blagosiljati. Tako ćeš učiniti pravedno delo pred GOSPODOM, svojim Bogom.

24:10 „nemoj da ulaziš u njegovu kuću da uzmeš ono što ti nudi kao zalog“ Ovim propisom je zaštićeno dostojanstvo i privatnost čovekove kuće. Čovek je tako mogao da odluči koji odevni predmet će dati kao zalog.

Silina ovog GLAGOLA (BDB 716, KB 778, KONSTRUKTNI INFINITIV *kala*) pojačana je upotrebom srodne IMENICE „zalog“ (BDB 716). Zalog je bio neki fizički predmet. Čovekov ogrtač je u ovom kontekstu upotrebljen kao jemstvo za pozajmicu (vidite: Ponovljeni zakoni 24:11-13).

Ovi odevni predmeti nisu bili mnogo skupi, ali su bili neophodni za svakodnevne potrebe siromaha. Uzimanje nečije odeće bilo je više od jemstva za pozajmicu: to je bio izraz prezira prema siromahu. Svi ljudi su vredni u Božijim očima jer su stvoreni na njegovu sliku, slični njemu (vidite: Postanje 1:26-27). Božiji zavetni narod treba da prepozna koliko Bog vrednuje ljude i da se ponaša u skladu sa tim!

24:12 „Ako je siromašan, nemoj da zadržiš njegov zalog preko noći [NASB – nemoj da spavaš s njegovim zalogom]“ Ovo se odnosi na spoljašnji ogrtač koji su siromasi koristili kao pokrivač za spavanje (vidite: Izlazak 22:26-27).

24:13 „Obavezno mu vrati“ Ovo je SPOJ APSOLUTNOG INFINITIVA i IMPERFEKTA istog GLAGOLA (BDB 996, KB 1427), što pojačava silinu izraza.

■ „pa će te on blagosiljati“ Jahve štiti siromahe, udovice, došljake i siročad i njihova prava. Zlostavljanje nekoga od njih izazivalo je reakciju samog Jahvea (npr. Izlazak 22:23; Ponovljeni zakoni 15:9; 24:15)!

■ „Tako ćeš učiniti pravedno delo pred GOSPODOM“ *Septuaginta* je ovu reč shvatila kao hebrejsku reč „milostinja“ (vidite: Ponovljeni zakoni 6:25; 15:7-11; Matej 6:1-4).

POSEBNA TEMA – DAVANJE MILOSTINJE (SPECIAL TOPIC: ALMSGIVING)

I. Reč

A. Ova reč se razvila u judaizmu.

B. Označava davanje siromašnima i ubogima.

C. Engleska reč *almsgiving* (davanje milostinje, prim. prev.) potiče od grčke reči *eleimosini*.

II. Starozavetni pojam

A. Pojam pomaganja siromasima pojavljuje se u ranim delovima Petoknjižja:

1. Uobičajeni kontekst, Ponovljeni zakoni 15:7-11
2. „Pabirčenje“, ostavljanje dela žetve siromasima, Levitska 19:9; 23:22; Ponovljeni zakoni 24:20
3. „Subotnja godina“, dozvoljavanje siromasima da jedu plodove koji sami niknu sedme godine, kad zemlja odmara, Izlazak 23:10-11; Levitska 25:2-7.

B. Ovaj pojam je dalje razvijen u mudrosnim knjigama (izabrani primeri):

1. Jov 5:8-16; 29:12-17 (opis opakih u 24:1-12)
2. Psalmi, 11:7
3. Poslovice 11:4; 14:21,31; 16:6; 21:3,13

III. Razvoj u judaizmu

A. Prvi deo *Mišne* govori kako se ophoditi prema siromasima, ubogima i mesnim Levitima.

B. Izabrani citati:

1. Sirah 3:30, „Kao što voda gasi plamteću vatru, tako davanje milostinje vrši pomirenje za greh.“
2. Tovit 4:6-11, „⁶Jer oni koji postupaju u skladu sa istinom napredovaće u svojim delima. Svima koji čine pravednost ⁷daj milostinju od svoje imovine, neka ti oko žali za darom dok ga daješ. Ne okreći svoje lice ni od koga siromašnog i Božije lice se neće okrenuti od tebe. ⁸Ako imaš mnogo imovine, daruj od nje srazmerno, a ako imaš malo, ne boj se da daš prema tome koliko malo imaš. ⁹Tako ćeš skupljati za sebe dobro bogatstvo za dan potrebe. ¹⁰Jer davanje milostinje izbavlja od smrti i čuva te da ne odeš u tamu. ¹¹Milostinja je, za sve koji je daju, zaista izvrsna žrtva u prisustvu Svevišnjega.“
3. Tovit 12:8-9, „⁸Molitva i post su dobri, ali od oboje je bolje davanje milostinje s pravednošću. Bolje je malo s pravednošću nego bogatstvo s nepravdom. Bolje je davati milostinju, nego nagomilavati zlato. ⁹Jer davanje milostinje spasava od smrti i čisti od svakog greha. Oni koji daju milostinju uživaće puninu života.“

C. U ovom poslednjem citatu (Tovit 12:8-9) vidimo kako nastaje problem. Ljudska dela i zasluge su se shvatale kao sredstvo za postizanje oproštenja i blagostanja.

Ovaj pojam se dalje razvio u *Septuaginti*, gde je grčka reč za davanje milostinje (*eleimosini*) postao sinonim reči „pravednost“ (*dikeosini*). Jedna se mogla zameniti drugom prilikom prevođenja hebrejske reči za „pravednost“ (*BDB* 842, Božija zavetna ljubav i odanost, vidite: Ponovljeni zakoni 6:25; 24:13; Isaija 1:27; 28:17; 59:16; Danilo 4:27).

D. Ljudska dela koja se čine iz saosećanja postala su sama sebi cilj da bi čovek u ovom životu postigao lično blagostanje, a prilikom smrti spasenje. Samo delo je postalo teološki važnije od pobude iz koje se čini. Bog gleda u srce, a zatim sudi o delima ruku. To je bilo rabinsko učenje, ali se nekako izgubilo u ličnoj samopravednosti (vidite: Mihej 6:8).

IV. Novozavetna reakcija

A. Ovu reč nalazimo na sledećim mestima:

1. Matej 6:1-4
2. Luka 11:41; 12:33
3. Dela apostolska 3:2-3,10; 10:2,4,31; 24:17

B. Isus je govorio o tradicionalnom shvatanju pravednosti (vidite: Druga Klimentova 16:4) kao o

1. Davanju milostinje

2. Postu
  3. Molitvi
- C. Isus u svojoj Propovedi na gori (vidite: Matej 5-7) iz korena menja tradicionalni pogled na pravednost (tj. uzdanje u svoja dela). „Novi savez“ iz Jeremije 31:31-34 postao je novo merilo pravednosti pred Bogom (vidite: Rimljanima 3:19-31). Bog daje novo srce, novi um i novi duh. U žiži nisu ljudska dela, nego Božija (tj. Jezekilj 36:26-27).

PONOVLJENI ZAKONI 24:14-15 (SSP)

¹⁴Ne iskorišćavaj siromašnog i ubogog najamnika bio on Izraelac ili došljak u jednom od tvojih gradova. ¹⁵Isplati mu nadnicu svakog dana pre zalaska sunca, jer je siromašan i računa na nju. Inače će zavapiti GOSPODU protiv tebe, pa ćeš biti kriv za greh.

24:14 „došljak u jednom od tvojih gradova“ U Ponovljenim zakonima se jasno vidi da je Bogu stalo do udovice, siročeta i došljaka (vidite: Ponovljeni zakoni 10:18; 14:29; 16:11,14; 24:17,19,20,21; 26:12,13; 27:19).

24:15 „Isplati mu nadnicu svakog dana“ Siromasima je nadnica bila potrebna svakog dana (tj. „računa na nju“) da bi kupili hranu za sebe i za svoju porodicu. Zemljoposjednik je želeo da je zadrži da bi osigurao da mu se radnik vrati i sledećeg dana (vidite: Levitska 19:13; Malahija 3:5; Jakov 5:4).

■ **„Inače će zavapiti GOSPODU protiv tebe“** Bogu je stalo i on čuje vapaj siromaha, došljaka i odbačenih! Vidite beleške kod Ponovljenih zakona 24:13.

■ **„pa ćeš biti kriv za greh“** Ovo stanje je suprotno od „pravednog“ koje se spominje u Ponovljenim zakonima 24:13.

PONOVLJENI ZAKONI 24:16 (SSP)

¹⁶Neka se roditelji ne pogubljuju zbog svoje dece, ni deca zbog roditeljâ – neka se svako pogubi za svoj greh.

24:16 Ovaj stih je veoma sličan Jezekilju 18:1-33 i 17:12-20, Jeremiji 31:29-30 i Drugoj o carevima 14:6. Usredsređuje se na redak starozavetni pojam lične odgovornosti i stvara ravnotežu Izlasku 20:5, 34:7 i Brojevima 14:18. Stari zavet se obično usredsređuje na zajedničku odgovornost (vidite: Ponovljeni zakoni 5:9).

Zapazite trostruku upotrebu GLAGOLA „pogubiti“ (*BDB 559, KB 562, sve su IMPERFEKTI hofala*). Pobuna je ozbiljna stvar! Neposlušnost ima posledice!

Ovaj zakon se ne odnosi na pobunu protiv Boga (npr. idolopoklonstvo), nego na dela vezana za građanske propise (npr. dela protiv uspostavljene građanske vlasti ili protiv drugog učesnika u Savezu).

Ljudi su odgovorni za lične grehe, ali ti gresi su često vezani za porodične ili društvene običaje. Svi smo istorijski i kulturno uslovljeni. Mi biramo, ali naši izbori su ograničeni primerima s kojima smo dolazili u dodir. Društvo, porodica i pojedinci su međusobno neodvojivo povezani! Svi su pod uticajem roditelja, kulture i ličnih izbora! Bog sudi društvu, porodicama i pojedincima. Ljudska sloboda je i divan i užasan dar!

PONOVLJENI ZAKONI 24:17-18 (SSP)

¹⁷Ne uskraćuj pravdu došljaku ili siročetu. Od udovice ne uzimaj odeću kao zalog. ¹⁸Seti se da si bio rob u Egiptu i da te je GOSPOD, tvoj Bog, odande oslobodio [NASB – otkupio]. Zato ti zapovedam da tako činiš.

24:17 „Ne uskraćuj pravdu“ Osnovno značenje ovog GLAGOLA (*BDB 639, KB 692*) jeste „razapeti“, „raširiti“ ili „skrenuti“. Često se koristi metaforično u izrazima poput ovog: „skrenuti desno ili levo i ostaviti Božiji jasno otkriveni zakon“ (vidite: Ponovljeni zakoni 5:32; 17:11,20; 28:14; Isus Navin 1:7; 23:6).

Postoji nekoliko mesta gde je „pravda“ (*BDB 1048, vidite: Izlazak 23:6; Ponovljeni zakoni 16:19; 24:17; 27:19; Prva o Samuilu 8:3; Poslovice 17:23; Tužbalice 3:35; i Amos 2:7*) objekat ovog skretanja ili izvrtanja. Pravda je Jahveova volja za sve u izraelskom društvu, jer odražava njegovu narav i ophođenje prema njima (vidite: Ponovljeni zakoni 32:4).

■ **„došljaku ili siročetu. Od udovice ne uzimaj odeću kao zalog“** Vidite Ponovljene zakone 10:18 i Izlazak 22:22-24. Mojsijev zakonik je drugačiji od drevnih mesopotamskih zakonika po svom staranju za siromahe, uboge i društveno nemoćne!

24:18 „Seti se“ Zapazite kako se naglasak na sećanju (*BDB 269, KB 269, PERFEKAT kala*) pojavljuje u ovom poglavlju tri puta (Ponovljeni zakoni 24:9,18,22). Prošlost ne utiče na budućnost. Izrael je trebalo da se seća prošlosti i da se prikladno ponaša u sadašnjosti!

■ **„oslobodio [NASB – otkupio]“** Vidite Posebnu temu – Otkupnina, otkupiti, kod 7:8.

PONOVLJENI ZAKONI 24:19-20 (SSP)

¹⁹Kada požanješ žito na svojoj njivi, pa zaboraviš neki snop na njoj, ne vraćaj se da ga uzmeš. Ostavi ga došljaku, siročetu i udovici, da bi te GOSPOD, tvoj Bog, blagoslovio u svemu što činiš. ²⁰Kada omlatiš svoju maslinu, ne tresi grane po drugi put. Ono što ostane ostavi došljaku, siročetu i udovici.

24:19-21 Cilj ovih poljoprivrednih propisa bio je da se pruži hrana siromasima i ubogima (vidite: Levitska 19:9-10; 23:22; Ruta 2). To se zove „pabirčenje“.

U Ponovljenim zakonima postoji nekoliko zakona o davanju hrane ubogima:

1. Desetak se svake treće godine davao mesnim siromasima, Ponovljeni zakoni 14:28-29; 26:12-15
2. Hrana se davala tokom slavljenja Praznika sedmica i Praznika senica, Ponovljeni zakoni 16:9-17
3. Pabirčenje u vreme godišnjih žetvi, Ponovljeni zakoni 24:19-21

PONOVLJENI ZAKONI 24:21-22 (SSP)

²¹Kada obereš grožđe u svom vinogradu, ne pabirči za sobom. Ono što ostane ostavi došljaku, siročetu i udovici. ²²Seti se da si bio rob u Egiptu – zato ti zapovedam da tako činiš.

24:22 Izraelci su bili pozvani na saosećanje prema slugama i došljacima jer su nekad i sami živeli u istim uslovima u Egiptu. Bog je bio milostiv prema njima, pa zato i oni treba da budu milostivi prema drugima!

Izraelcima je u Ponovljenim zakonima nekoliko puta upućen poziv da se sete razdoblja ropstva kako bi se pokrenuli na određeno ponašanje u sadašnjosti:

1. Svi u zajednici trebalo je da drže subotu, Ponovljeni zakoni 5:12-15
2. Trebalo je da oslobađaju robove Izraelce sedme godine, Ponovljeni zakoni 15:12-18
3. Svi u zajednici trebalo je da učestvuju u Prazniku sedmica, Ponovljeni zakoni 16:9-17
4. Da ne uskraćuju pravdu došljaku ili siročetu i da ne uzimaju udovičinu odeću kao zalog, Ponovljeni zakoni 24:17-18
5. Da ne žanju skroz do uglova polja i da ne žanju dva puta, Ponovljeni zakoni 24:19-22
6. Drugim rečima, ali s istim naglaskom, od njih se tražila poslušnost, Ponovljeni zakoni 6:10-15; 8:2,18

PITANJA ZA RAZMATRANJE

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Ova pitanja za razmatranje su data da vam pomognu da razmislite o najvažnijim stavkama ovog dela knjige. Njihov cilj je da vas izazovu na razmišljanje, ali ona nisu sveobuhvatna.

1. Koji je odnos razvoda i ponovnog stupanja u brak u Ponovljenim zakonima 24:1-4?
2. Kako je to povezano s Isusovim rečima o razvodu?
3. Nabrojte čovekoljubive elemente ovog poglavlja.
4. Zašto su Ponovljeni zakoni 24:16 tako važni? Kako su povezani s Ponovljenim zakonima 5:9?

PONOVLJENI ZAKONI 25

PODELA NA PASUSE U SAVREMENIM ENGLESKIM PREVODIMA

NKJV	NRSV	TEV	NJB
Razni zakoni (24:5-25:4)	Zakoni o čovekoljubivim i verskim obavezama (23:15-25:19)	Razni zakoni (24:5-25:4)	Zaštita pojedinca (24:5-25:4)
24:19-25:3			
	25:1-3	25:1-3	25:1-3
25:4	25:4	25:4	25:4
Bračna dužnost preživelog brata		Dužnost prema preminulom bratu	Leviratski zakon
25:5-10	25:5-10	25:5-10	25:5-10
Razni zakoni		Drugi zakoni	Pristojsnost prilikom tuče
25:11-12	25:11-12	25:11-12	25:11-12
			Dodaci
25:13-16	25:13-16	25:13-16	25:13-16
Uništi Amalečane		Zapovest da se pobiju Amalečani	
25:17-19	25:17-19	25:17-19	25:17-19

TREĆI KRUG ČITANJA (vidite str. xix)

PRATITE NAMERU BOGONADAHNUTOG PISCA NA NIVOU PASUSA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Pročitajte celo poglavlje odjednom. Prepoznajte njegove teme. Uporedite svoju podelu po temama s podelama u pet prevoda u tabeli koja je iznad. Podela na pasuse nije bogonadahnutu, ali je ključ za praćenje piščeve namere, a to je srž tumačenja. Svaki pasus ima samo jednu jedinu temu.

1. Prvi pasus
2. Drugi pasus
3. Treći pasus
4. Itd.

UVIDI IZ KONTEKSTA

A. Mojsijev zakonik pokriva razne oblasti:

1. Krivični zakon
2. Zakon o društvenom uređenju
3. Porodični zakon
4. Obredni zakon
5. Zakon o pomoći siromašnima

B. Dobre rasprave o žanru zakona i njegovoj današnjoj primeni možete naći u sledećim knjigama:

1. *Introduction to Biblical Interpretation*²²⁹, Klajn (Klein), Blomberg (Blomberg) i Habard (Hubard), str. 278-283
2. *Kako tumačiti Bibliju*²³⁰, Gordon Fi (Gordon Fee) i Daglas Stjuart (Douglas Stuart), str. 161-177
3. *Cracking Old Testament Code*²³¹, poglavlje 6, „Law“ (Zakon, prim. prev.), Ričard Everbek (Richard E. Everbeck), str. 113-138

PROUČAVANJE REČI I IZRAZA

PONOVLJENI ZAKONI 25:1-3 (SSP)

¹Kada među dvojicom nastane spor, neka ga iznesu pred sud, a sudije će doneti presudu: nedužnoga će osloboditi, a krivca osuditi. ²Ako krivac zaslužuje da bude išiban, neka mu sudija naredi da legne. Neka mu tamo, pred sudijom, odbroje onoliko udaraca koliko njegov prekršaj zaslužuje, ³ali ne više od četrdeset. Jer, ako bi dobio više udaraca, tvoj sunarodnik bi bio ponižen pred tobom.

25:1 „spor“ Ovo se odnosi na parnicu između zavetne braće (BDB 936, vidite: Ponovljeni zakoni 17:8-13; 19:17; 21:5). Zakonske parnice su imale za cilj da se zaustavi lična osveta.

■ **„nedužnoga će osloboditi“** Sud odlučuje pravično i tačno (vidite: Ponovljeni zakoni 1:16-17). Ovaj GLAGOL (BDB 842, KB 1003, PERFEKAT *hifila*) i PRIDEV (BDB 843) potiču od istog korena. Vidite Posebnu temu – Pravednost, kod 1:16.

■ **„krivca osuditi“** Ovaj par reči se, poput prethodnog, sastoji od GLAGOLA (BDB 957, KB 1294, PERFEKAT *hifila*) i PRIDEVA (BDB 957) od istog korena.

25:2 „sudija“ Ovo se odnosi na (1) Levita u ulozi sudije ili (2) na Levita koji zadaje udarce. Kasniji judaizam je zahtevao tri svedoka za batinanje: onoga ko zadaje udarce, onoga ko ih broji i nekoga ko čita biblijski propis.

■ **„pred sudijom“** Doslovno: „pred njegovim licem“, što znači da je sudija morao da gleda i da se postara da se kazna sprovede. Ova fraza je u kasnijem judaizmu protumačena kao da se odnosi na položaj kažnjenika: „Zadati jednu trećinu udaraca po grudima, a dve trećine po leđima.“

229 Uvod u tumačenje Biblije, prim. prev.

230 Izvori, Osijek, 1999. Izvornik: *How to Read the Bible For All Its Worth*, str. 163-180

231 Razbijanje starozavetnog koda, prim. prev.

■ „odbroje onoliko udaraca koliko njegov prekršaj zaslužuje“ Kazna je bila srazmerna prekršaju, broj udaraca se razlikovao od slučaja do slučaja (vidite: Nemija 13:25).

25:3 „ali ne više od četrdeset“ Ovo je bio najveći dozvoljeni broj udaraca šibom (vidite: Izlazak 21:20; zakoni srednjeg Asirskog carstva, A18) ili bičem od kože. Do novozavetnog vremena je ovaj broj smanjen na trideset devet udaraca (vidite: *Mišna Makot*, III, 13-14; Druga Korinćanima 11:24).

■ „udaraca“ Ova reč (*BDB* 912 I) označava trag biča. Ima širok raspon značenja i može da označava (1) ranu (vidite: Isaija 1:6) ili (2) bolest (vidite: Ponovljeni zakoni 28:61).

■ „tvoj sunarodnik bi bio ponižen pred tobom“ Duh čovekoljubivosti preovladava čak i prilikom kažnjavanja. Obnovljenje i promena karaktera su uvek prisutni kao cilj.

PONOVLJENI ZAKONI 25:4 (SSP)

⁴Ne zavezuju usta volu koji vrše.

25:4 „Ne zavezuju usta volu“ Ovde se vidi dobrota prema životinjama (vidite: Ponovljeni zakoni 22:6-7; Poslovice 12:10). Pavle je ovo upotrebio u Novom zavetu kao podršku za davanje plate hrišćanskim vođama (vidite: Prva Korinćanima 9:9; Prva Timoteju 5:18). Pavle je upotrebio (1) Isusove reči iz Luke 10:7 (vidite: Prva Timoteju 5:18) i (2) rabinski metod tumačenja i primene po načelu „od manjeg ka većem“. Ako ovo važi za volove, onda sigurno važi i za ljude koji rade. Vidite *Expository Hermeneutics*²³², Eliot Džonson (Elliott E. Johnson), str. 235-236.

PONOVLJENI ZAKONI 25:5-10 (SSP)

⁵Ako braća žive zajedno, pa jedan od njih umre a da nije imao sina, neka se njegova udovica ne preudaje van porodice. Neka se njen dever oženi njome i s njom spava, i tako izvrši deversku dužnost prema njoj. ⁶Prvi sin koga rodi neka se vodi na ime pokojnog brata, da se ovome ime ne izbriše iz Izraela. ⁷Ali, ako čovek ne želi da se oženi ženom svoga brata, neka ona ode starešinama na gradskoj kapiji i kaže: »Moj dever odbija da sačuva ime svoga brata u Izraelu. Neće da izvrši deversku dužnost prema meni.« ⁸Neka ga tada starešine njegovog grada pozovu i porazgovaraju s njim. Ako on bude uporno govorio: »Ne želim da se oženim njome«, ⁹neka mu udovica njegovog brata priđe u prisustvu starešina, izuje mu sandalu s jedne noge, pljune mu u lice i kaže: »Ovako se radi čoveku koji neće da podigne potomstvo svome bratu.« ¹⁰A porodica toga čoveka neka bude poznata u Izraelu kao »Porodica onoga kome su izuli sandalu«.

25:5 „Ako braća žive zajedno“ Ovo je početak odlomka o „leviratskim brakovima“ (vidite: Postanje 38). Reč „leviratski“ potiče od latinske reči za devera. Cilj ovog propisa je da nasledstvo ostane u porodici. Ako u porodici nema nikoga ko hoće da se oženi udovicom, onda brat treba da mu podigne naslednika (vidite: Matej 22:24; Marko 12:19; Luka 20:28).

Zapazite da ovde izričito stoji da ta dva brata „žive zajedno“. Ovaj zakon se tiče održavanja praotčkog nasledstva koje potiče od Jahvea i koje je dobijeno u vreme Isusa Navina.

Ponovljeni zakoni predviđaju uspostavljanje selâ i gradova i zakoni koje ova knjiga propisuje namenjeni su tom seoskom, poljoprivrednom društvu.

25:6 „Prvi sin“ Prvenac bi nasledio imanje preminulog brata (vidite: Brojevi 27:6-11).

²³² Ekspozicijska hermeneutika, prim. prev.

25:7 „ne želi“ Pobuda ovde nije navedena, ali bi mogla da bude u pitanju pohlepa živog brata ili možda ljubomora na preminulog brata. Posledice bratove nevoljnosti su ovde jasno izložene.

■ „na gradskoj kapiji“ Na kapiji se okupljao mesni sud sastavljen od starešina (npr. Ponovljeni zakoni 16:18-20; 19:12; 21:1-9,19; 22:15).

25:9-10 „izuje mu sandalu“ To je u ovom kontekstu bio čin poniženja (vidite: Isaija 20:2). Engleski prevod *NET Bible* (str. 381, SN 16) spominje da je uklanjanje možda simbolično pokazivalo da se živi brat odriče zakonskih prava na bratovo nasledstvo. U Psalmu 60:8 i 108:9 bacanje Jahveove sandale na Edom simbolično pokazuje da je on vlasnik Edoma. Time se možda može objasniti i Ruta 4. Uklanjanje sandale je zabeleženo i u tablicama iz Nuzija (Laheman [Lacheman], 53-56) i tamo je imalo pravnu simboliku.

25:9 „pljune mu u lice“ Ovo je bio simboličan čin poniženja (vidite: Brojevi 12:14). On bi tako postao obredno nečist (vidite: Levitska 15:8).

PONOVLJENI ZAKONI 25:11-12 (SSP)

¹¹Ako se dvojica potuku, pa žena jednoga od njih krene da izbavi svoga muža i uhvati njegovog napadača za polni ud, ¹²odseci joj ruku. Nemoj da imaš sažaljenja prema njoj.

25:11 „za polni ud“ Ovo pokazuje značaj naslednih prava u drevnom Izraelu!

25:12 „odseci joj ruku“ Ovo je jedino sakaćenje koje se izričito spominje u Mojsijevom zaknu. Kazna po načelu „oko za oko“ (*Lex talionis*) u ovom slučaju nije bila moguća. Kasniji judaizam je ovo tumačio kao „dati nadoknadu za“, što su primenili na mnoge Mojsijeve tekstove.

■ „Nemoj da imaš sažaljenja“ Ova fraza se ponavlja u nekoliko odlomaka (vidite: Ponovljeni zakoni 7:16; 13:8; 19:13,21; 25:12; u Ponovljenim zakonima 7:2 se nalazi slična fraza). Treba da se sprovodi Božiji zakon, a ne ljudska osećanja.

PONOVLJENI ZAKONI 25:13-16 (SSP)

¹³Nemoj u svojoj torbi da nosiš dva tega – teži i lakši. ¹⁴Nemoj u svojoj kući da imaš dve različite mere – veću i manju. ¹⁵Neka tvoji tegovi i mere budu tačni i pošteni, da bi dugo živeo u zemlji koju ti GOSPOD, tvoj Bog, daje. ¹⁶Jer, GOSPODU, tvome Bogu, odvratan je svako ko postupa nepošteno.

25:13 „dva tega“ Doslovno „kamen i kamen“, jedan koji koristi kad kupuje, a drugi kada prodaje (vidite: Psalam 11;1; 16:11). Čestitost i poštenje su bili ključni među zavetnom braćom.

POSEBNA TEMA – MERE ZA TEŽINU I ZAPREMINU NA STAROM BLISKOM ISTOKU (METROLOGIJA)

(SPECIAL TOPIC: ANCIENT NEAR EASTERN WEIGHTS AND MEASURES [METROLOGY])

Tegovi i mere koji su se koristili u trgovini imali su važnu ulogu u drevnoj poljoprivrednoj ekonomiji. Biblija podstiče Jevreje da budu pošteni kad jedni s drugima trguju (vidite: Levitska 19:35-36; Ponovljeni zakoni 25:13-16; Poslovice 11:1; 16:11; 20:10). Problem nije predstavljalo samo poštenje,

nego i nedostatak standardizovanih naziva i sistemâ koji su korišćeni u Palestini. Izgleda da su postojala dva skupa tegova, „laki“ i „teški“ (vidite *The Interpreter's Dictionary of the Bible*²³³, tom 4, str. 831). Osim toga, decimalni sistem (zasnovan na broju deset) koji se koristio u Egiptu povezivan je sa seksagesimalnim sistemom (zasnovanom na broju šest) koji se koristio u Mesopotamiji.

Mnoge korišćene „veličine“ i „količine“ bile su zasnovane na delovima čovekog tela, na teretima koje neka životinja može da ponese i na poljoprivrednikovim posudama, ali ništa od toga nije bilo standardizovano. Stoga su tabele koje slede zasnovane na procenama i približne. Tabela s međusobnim odnosima je najbolji način da se pokažu težine i druge mere.

I. Najčešće reči za zapreminu

A. Suva materija

1. *Homer* (BDB 330, moguće „tovar magarca“, BDB 331), npr. Levitska 27:16; Osija 3:2
2. *Leteh* (BDB 547, možda se spominje u Osiji 3:2)
3. *Efa* (BDB 35), npr. Izlazak 16:36; Levitska 19:36; Jezekilj 45:10-11,13,24
4. *Sea* (BDB 684), npr. Postanje 18:6; Prva o Samuilu 25:18; Prva o carevima 18:32; Druga o carevima 7:1,16,18
5. *Omer* (BDB 771 II, možda „snop“ [red požnjevenog žita], BDB 771 I), npr. Izlazak 16:16,22,36; Levitska 23:10-15
6. *Isaron* (BDB 798, „deseti deo“ *efe*), npr. Izlazak 29:40; Levitska 14:21; Brojevi 15:4; 28:5,13
7. *Kav* (BDB 866), vidite: Druga o carevima 6:25

B. Tečnost

1. *Kor* (BDB 499), npr. Jezekilj 45:14 (može i za suhu materiju, vidite: Druga dnevnik 2:10; 27:5)
2. *Bat* (BDB 144 II), npr. Prva o carevima 7:26,38; Druga dnevnik 2:10; 4:5; Isaija 5:10; Jezekilj 45:10-11,14
3. *Hin* (BDB 228), npr. Izlazak 29:40; Levitska 19:36; Jezekilj 45:24
4. *Log* (BDB 528), vidite: Levitska 14:10,12,15,21,24

C. Tabela koja sledi preuzeta je iz knjige *Ancient Israel: Social Institutions*²³⁴, Rolan Devo (Roland deVaux), tom 1, str. 201 i enciklopedije *Encyclopedia Judaica*²³⁵, tom 16, str. 379

<i>homer</i> (suvo) = kor (suvo ili tečno)	1						
<i>efa</i> (suvo) = bath (liquid)	10	1					
<i>sea</i> (suvo)	30	3	1				
<i>hin</i> (tečno)	60	6	2	1			
<i>omer/isaron</i> (suvo)	100	10	-	-	1		
<i>kav</i> (suvo)	180	18	6	3	-	1	
<i>log</i> (tečno)	720	72	24	12	-	4	1

II. Najčešće reči za težinu

A. Tri najčešće mere za težinu bile su *talanat*, *šekel* i *gera*.

1. *Talanat* je najveća mera za težinu koja se spominje u Starom zavetu. Iz Izlaska 38:25-26 saznajemo da je jedan talanat bio isto što i 3.000 šekela (tj. „okrugla mera“, BDB 503).
2. Reč *šekel* (BDB 1053, „težina“) je bila toliko česta da se njena vrednost pretpostavlja i nije navedena u tekstu. U Starom zavetu se spominje nekoliko vrednosti šekela.

233 Tumačev biblijski rečnik, prim. prev.

234 Drevni Izrael: Društvene ustanove, prim. prev.

235 Judejska enciklopedija, prim. prev.

- a. „trgovačke mere“ (Postanje 23:16)
  - b. „svetilišni šekel“ (Izlazak 30:13)
  - c. „šekel carske mere“ (Druga o Samuilu 14:26), koji se u elefantinskim papirusima naziva i „carska težina“.
3. *Gera* (BDB 176 II) je dvadeseti deo šekela (vidite: Izlazak 30:13; Levitska 27:25; Brojevi 3:47; 18:16; Jezekilj 45:12). Ovaj odnos se razlikuje od Mesopotamije do Egipta. Izrael se držao odnosa koji je bio najčešći u Hanaanu (Ugarit).
  4. *Mina* (BDB 584) je vredela pedeset ili šezdeset. Ova reč se uglavnom nalazi u kasnijim starozavetnim knjigama (tj. Jezekilj 45:12; Ezra 2:69; Nemija 7:71-72). Jezekilj je koristio odnos 60:1, a u Hanaanu je odnos bio 50:1.
  5. *Beka* (BDB 132, „pola šekela“, vidite: Postanje 24:22) se u Starom zavetu pojavljuje samo dva puta (vidite: Postanje 24:22; Izlazak 38:26), a vredela je pola šekela. Njeno ime znači „podeliti“.

B. Tabela

1. Zasnovana na Petoknjižju

<i>talanat</i>	1				
<i>mina</i>	60	1			
<i>šekel</i>	3,000	50	1		
<i>beka</i>	6,000	100	2	1	
<i>gera</i>	60,000	1,000	20	10	1

2. Zasnovana na Jezekilju

<i>talanat</i>	1				
<i>mina</i>	60	1			
<i>šekel</i>	3,600	60	1		
<i>beka</i>	7,200	120	2	1	
<i>gera</i>	72,000	1,200	20	10	1

25:15 „da bi dugo živeo u zemlji“ Ovo je obećanje o dugovečnosti društva (vidite: Ponovljeni zakoni 4:40; 5:16,33; 6:2; 11:9; 22:7; 25:15; 30:18; 32:47).

25:16 „Jer, GOSPODU, tvome Bogu, odvratan je svako ko postupa nepošteno“ Blagoslovi i prokletstva vezani su za poslušnost Savezu (vidite: Levitska 26; Ponovljeni zakoni 27-29).

■ „odvratan“ Vidite Posebnu temu kod 14:3.

PONOVljeni zakoni 25:17-19 (SSP)

¹⁷Seti se šta su ti Amalečani učinili na putu kada ste izašli iz Egipta. ¹⁸Nisu se bojali Boga, pa kada si bio umoran i iznuren, presreli su te na putu i pobili sve koji su bili zaostali. ¹⁹Kada ti GOSPOD, tvoj Bog, dá počinak od svih tvojih neprijatelja oko tebe u zemlji koju ti daje u nasleđstvo, ne zaboravi da izbrišeš spomen na Amalečane pod nebom.

25:17-19 Ponovljeni zakoni imaju nekoliko odlomaka koji su vezani za ponašanje Izraela u „svetom ratu“ (vidite: Ponovljeni zakoni 7:1-26; 20:1-10; 21:10-14; 25:17-19). Sveti rat je bio Jahveov rat i imao je posebna pravila i propisane postupke!

25:17 „Amalečani“ Moguće je da ovaj narod potiče od Isava (vidite: Postanje 36:15-16). Amalečani su zbog svojih pljačkaških tehnika (vidite: Ponovljeni zakoni 25:18-19; 17:8-16) postali u Izraelu simbol zla. Oni su bili nomadski narod koji je živio južno od Mrtvog mora. I Saul i David su se borili protiv njih (vidite: Prva o Samuilu 15:2; 27:8).

25:18 „zaostali“ Ova reč (BDB 275) znači „rep“. Kada se koristi kao GLAGOL (BDB 275, KB 274, IMPERFEKAT *piel*) tada znači napasti (1) od pozadi ili (2) napasti četv zaštitnicu. Nalazi se samo ovde i u Isusu Navinu 10:19.

25:19 „da izbrišeš spomen na Amalečane“ U Ponovljenim zakonima 25:5-10 se govori o gubitku brata koji nije imao potomke, a ovde se zapoveda uništenje potomaka! Oni se nisu bojali Boga (Ponovljeni zakoni 25:18). Napali su Izraelove najranjivije i zaslužili su smrt (vidite: Izlazak 17:14; Prva o Samuilu 15:2-4; 30:16-20; Prvi dnevnicu 4:43)!

PITANJA ZA RAZMATRANJE

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Ova pitanja za razmatranje su data da vam pomognu da razmislite o najvažnijim stavkama ovog dela knjige. Njihov cilj je da vas izazovu na razmišljanje, ali ona nisu sveobuhvatna.

1. Zašto je 1. stih tako važan za teologiju?
2. Koji je bio cilj leviratskog braka?
3. Zašto se Ponovljeni zakoni 25:11-12 nalaze u Petoknjžju?
4. Ko su bili Amalečani i zašto su bili prokleti?

PONOVLJENI ZAKONI 26

PODELA NA PASUSE U SAVREMENIM ENGLESKIM PREVODIMA

NKJV	NRSV	TEV	NJB
Prinošenje prvih plodova i desetak	Završni obredi i podsticaji	Prinosi od žetve	Prvi plodovi
26:1-11	26:1-11	26:1-3 26:4-10a 26:10b-11	26:1-3 26:4-10a 26:10b-11 Desetak treće godine
26:12-15	26:12-15	26:12-15	26:12-15
Božiji poseban narod		Gospodnji narod	Kraj drugog govora (26:16-28:68)
26:16-19	26:16-19	26:16-19	26:16 27:16 26:17-19

TREĆI KRUG ČITANJA (vidite str. xix)

PRATITE NAMERU BOGONADAHNUTOG PISCA NA NIVOU PASUSA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Pročitajte celo poglavlje odjednom. Prepoznajte njegove teme. Uporedite svoju podelu po temama s podelama u pet prevoda u tabeli koja je iznad. Podela na pasuse nije bogonadahnuta, ali je ključ za praćenje piščeve namere, a to je srž tumačenja. Svaki pasus ima samo jednu jedinu temu.

1. Prvi pasus
2. Drugi pasus
3. Treći pasus
4. Itd.

PONOVLJENI ZAKONI 26:1-11 (SSP)

¹Kada uđeš u zemlju koju ti GOSPOD, tvoj Bog, daje u nasljedstvo, kada je zaposedneš i nastaniš se u njoj, ²uzmi nešto prvina od svega što budeš uzgajio u zemlji koju ti GOSPOD, tvoj Bog, daje i stavi ih u korpu. Onda otidi na mesto koje će GOSPOD, tvoj Bog, izabrati da bude boravište za njegovo Ime, ³pa kaži svešteniku koji bude u to vreme: »Danas izjavljujem GOSPODU, tvome [NASB – mome] Bogu, da sam došao u zemlju za koju se GOSPOD zakleo našim praocima da će nam je dati.« ⁴Sveštenik će uzeti korpu od tebe i staviti je ispred žrtvenika GOSPODA, tvoga Boga. ⁵Ti tada izjavi pred GOSPODOM, svojim Bogom: »Praotac mi je bio lualica Aramejac i otišao je u Egipat sa svega nekoliko ljudi. Boravio je tamo i postao narod velik, moćan i brojan. ⁶Ali Egipćani su rđavo postupali s nama, tlačili nas i terali da obavljamo teške poslove. ⁷Zato smo zavapili GOSPODU, Bogu naših praotaca, i GOSPOD je čuo naš glas i video naš jad, muku i potlačenost. ⁸GOSPOD nas je izveo iz Egipta moćnom rukom i ispruženom desnicom, velikim zastrašujućim delima, znamenjima i čudima. ⁹Doveo nas je na ovo mesto i dao nam ovu zemlju, zemlju kojom teče med i mleko. ¹⁰Zato sam sada doneo prvine plodova tla koje si mi ti dao, GOSPODE.« Stavi korpu pred GOSPODA, svoga Boga, i pokloni mu se. ¹¹Potom ti, Levit i došljak među vama uživajte u svemu dobrom što je GOSPOD, tvoj Bog, dao tebi i tvojim ukućanima.

26:1 „Kada uđeš u zemlju“ Ovde je zabeležena činjenica da je Izrael još bio na Moavskim poljanama, na istočnoj strani Jordana, kada je Mojsije izgovorio ove reči.

■ „GOSPOD, tvoj Bog“ Vidite Posebnu temu kod 1:3.

■ „daje u nasljedstvo“ Ovo je idiom koji govori da je Izrael izabran (vidite: Izlazak 6:4,8; 15:17; 23:30; 32:13; Ponovljeni zakoni 1:6-8; 4:38,40; 5:31; 7:13; 8:1-10; 9:4-6; 11:8-12,17; 26:1,9; 32:49,52; 34:4). Zemlja (sva zemlja) pripada Jahveu (vidite: Izlazak 19:5; Levitska 25:23). Ako Izraelci ne budu poslušni Jahveovom savezu, Jahve će im oduzeti zemlju (vidite: Levitska 26:14-33; Ponovljeni zakoni 4:25-28; Isus Navin 23:14-16), ali će im se ipak smilovati (vidite: Ponovljeni zakoni 4:29-31; 30:1-3,10).

26:2 „uzmi nešto prvina od svega što budeš uzgajio“ Ovde nije navedena tačna količina prvih plodova potrebna za ovaj prinos (ali mogao je da stane u jednu korpu, vidite: Ponovljeni zakoni 26:3,4). Ovaj izveštaj se izgleda odnosi na događaj koji se dogodio na Moavskim poljanama, ali odražava i kasniji redovni obred vezan za žetvu (vidite: Izlazak 22:29; 23:16,19). Ovaj postupak je na simboličan način pokazivao da je Bog vlasnik čitavog prinosa. Ista ta simbolika koja govori da je Bog vlasnik vidi se i kod (1) davanja prvenaca, (2) davanja desetka, (3) subote, (4) subotnje godine i (5) godine jubileja.

■ „na mesto koje će GOSPOD, tvoj Bog, izabrati da bude boravište za njegovo Ime“ Ovo se odnosi na Božiji izbor mesta za glavno svetište, što se u Ponovljenim zakonima ističe na više mesta (vidite: Ponovljeni zakoni 12:5,11,14,18,21,26; 14:23,24,25; 15:20; 16:2,6,7,11,15,16; 17:8,10; 18:6; 26:2; 31:11). Svetište je prvo bilo u Gilgalu, a zatim u Šekemu, pa u Šilou i onda u Micpi, a kasnije, kad je David osvojio Jevus, bilo je u Jerusalimu (vidite: Druga o Samuilu 5:6-7; Prvi dnevnicu 11:5,7). Uspostavljanje glavnog svetišta imalo je za cilj stvaranje verskog i plemenskog jedinstva, a služilo je i da se Izraelci drže podalje od pomesnih Vaalovih svetišta.

26:3 „svešteniku koji bude u to vreme“ Na prvi pogled se čini da se ovo odnosi na prvosveštenika iz Aaronove loze (vidite: *The Tyndale OT Commentary*²³⁶, „Deuteronomy“²³⁷, str. 254), ali kontekst zahteva da se ove reči odnose na različite porodice sveštenikâ Aaronovog reda koji su se smenjivali u služenju kod glavnog žrtvenika.

■ **„pa kaži“** Reči koje slede nakon ovih su deo ovog obreda i trebalo je da ih izgovore svi koji poslušno donesu svoje prve plodove u Šator sastanka ili kasnije u glavno svetilište.

■ **„GOSPODU, tvome [NASB – mome] Bogu“** U masoretskom tekstu piše „tvome“ Bogu. Ova razlika u ZAMENICAMA nema teološkog značaja. To je prosto bio hebrejski idiom koji se koristio u razgovoru s predstavnicima verske vlasti.

26:4 „Sveštenik će uzeti korpu od tebe i staviti je ispred žrtvenika“ Mnogi ovo porede sa 10. stihom i tvrde da tu postoji protivrečnost. Problem je što nemamo podroban izveštaj o celom obredu.

26:5 „Praotac mi je bio“ Ovo se odnosi na izraelskog praoca Jakova, koji je kasnije nazvan Izrael (vidite: Postanje 32:28 i Posebnu temu – Izrael, kod 1:1). To je teološka izjava koja govori da su Izraelci Božiji izabrani narod, tj. njihovo veroispovedanje.

NASB, NRSV,

<i>TEV, NJB</i>	„luta“
<i>NKJV</i>	„na rubu propasti“
<i>REB</i>	„beskućnik“
<i>JPSOA</i>	„begunac“

Ova reč znači „propasti“ (*BDB 1, KB 2, AKTIVNI PARTICIP kala*). Ponekad se koristila za izgublenu ili zalutalu životinju (Prva o Samuilu 9:3; Jeremija 50:6; Jezekilj 34:4,16).

■ **„Aramejac“** Ovo se odnosi na Padan Aram ili Siriju (*BDB 74, vidite: Postanje 25:20; 28:5; 31:20,24*). Lavan je bio iz ove oblasti kojoj je pripadao i grad Haran (vidite: Postanje 31:40-42). Jakov je tamo živeo nekoliko godina, a zatim je pobegao od Lavana.

■ **„Boravio je“** Ovaj GLAGOL (*BDB 157, KB 184, IMPERFEKAT kala*) znači boraviti kao novopridošli- ca ili došljak (vidite: Postanje 47:4).

■ **„sa svega nekoliko ljudi“** U Postanju 46:27 i Izlasku 1:5 piše da je izvorno bilo sedamdeset osoba. Kad su izašli iz Egipta njihov broj je bio velik (vidite: Ponovljeni zakoni 1:10; 20:22; Izlazak 1:9), približno 1.500.000 do 2.500.000 ljudi. Ovaj broj zavisi od ispravnog tumačenja hebrejske reči „hiljadu“, koja može da znači (1) doslovno hiljadu, (2) bratstvo, ili (3) vojna jedinica (vidite: Izlazak 12:37). Vidite Posebnu temu kod 1:15.

26:7 „Zato smo zavapili GOSPODU ... čuo naš glas i video naš jad“ Bog je Avraamu obećao i predskazao da će se to dogoditi (vidite: Postanje 15:12-21; Izlazak 3:7, 9).

■ **„GOSPODU, Bogu naših praotaca“** Ovde je Bog izraelskih praotaca, El Šadaj (vidite: Izlazak 6:2-9), poistovećen s Jahveom, koji se objavio Mojsiju (vidite: Izlazak 3:14). Vidite Posebnu temu – Božija imena, kod 1:3.

236 Starozavetni komentari Tindejl, prim. prev.

237 Ponovljeni zakoni, prim. prev.

26:8 „moćnom rukom i ispruženom desnicom“ Ovo su čovekoliki izrazi sile i pobeđe. Vidite beleške kod Ponovljenih zakona 4:34. Moguće je da je ovaj idiom bio izabran zbog toga što se u egipatskoj književnosti i umetnosti veoma često koristio za faraonovu silu.

■ **„velikim zastrašujućim delima, znamenjima i čudima“** Ovo se odnosi na deset pošasti iz Egipta (npr. Ponovljeni zakoni 4:34; 6:22; 7:19; 11:3; 26:8; 29:2; 34:11).

26:9 „zemlju kojom teče med i mleko“ Ovaj izraz se u asirskim dokumentima koristio i kao fizički opis i kao zakonska odrednica za Palestinu. Bog je Izraelcima dao izvanredno plodno i divno nasleđstvo (tj. Hanaan ili Palestinu, vidite: Ponovljeni zakoni 6:3; 11:9; 26:9; 27:3; 31:20).

26:10 „koje si mi ti dao, GOSPODE“ Ovo je izraz pravog, pobožnog pogleda na život. Ovaj stih podrazumeva da je jedno doba uzgoja plodova već prošlo ili da su Izraelci Bogu darovali plodove koje su pronašli.

■ **„pokloni mu se“** Ovo doslovno znači „leći ničice“ (*BDB 1005, KB 295, PERFEKAT hištapaela*).

26:11 „u svemu dobrom što je GOSPOD, tvoj Bog, dao tebi i tvojim ukućanima“ Zapazite praznični element Božijeg ophođenja prema svom narodu (i prema drugima koji su živeli s njima, tj. prema došljacima). Slavljenje Boga treba da bude radosno! Poštovanje Boga se ne može definisati kao tišina i namrštenost! Rabini su kasnije koristili ovaj stih kada govore o radosti zbog davanja Zakona (vidite: Ponovljeni zakoni 26:14).

PONOVLJENI ZAKONI 26:12-15 (SSP)

¹²Kada treće godine, godine desetka, završiš odvajanje desetka svih svojih useva, daj ga Levitu, došljaku, siročetu i udovici u tvom gradu, da jedu i da se nasite. ¹³Onda kaži pred GOSPODOM, svojim Bogom: »Izneo sam iz kuće sveti prilog i dao ga Levitu, došljaku, siročetu i udovici, kao što si zapovedio. Nisam zanemario ni zaboravio nijednu od tvojih zapovesti. ¹⁴Nisam jeo od svetog priloga dok sam bio u žalosti, niti sam bilo šta od njega iznosio dok sam bio nečist, niti sam bilo šta od njega prinosisio mrtvacu. Pokoravao sam se GOSPODU, svome Bogu. Učinio sam sve što si mi zapovedio. ¹⁵Pogledaj sa neba, iz svoga svetog prebivališta, i blagoslovi svoj narod Izrael i zemlju koju si nam dao kao što si se zakleo našim praocima, zemlju kojom teče med i mleko.«

26:12 „desetka“ Vidite Posebnu temu koja sledi.

POSEBNA TEMA – VRSTE DESETKA U MOJSIJEVOM ZAKONU

(SPECIAL TOPIC: TITHES IN THE MOSAIC LEGISLATION)

A. Biblijski stihovi

1. Za sveštenike i glavno svetilište
  - a. Levitska 27:30-32
  - b. Ponovljeni zakoni 12:6-7,11,17; 14:22-26
  - c. Brojevi 18:21-24
  - d. Nemija 12:44
  - e. Malahija 3:8,10
2. Za pomesne Levite
  - a. Ponovljeni zakoni 12:12; 14:27; 26:12-15

- b. Brojevi 18:25-29 (Leviti su morali da daju desetak svog desetka u glavno svetište)
- c. Nemija 10:37,38
- 3. Za pomesne siromahe
  - a. Ponovljeni zakoni 14:28-29
  - b. Nemija 12:44
- B. Primeri desetka pre Mojsijeveg zakona
  1. Postanje 14:20, Avraam Melhisedeku (Jevrejima 7:2-9)
  2. Postanje 28:22, Jakov Jahveu
- C. Desetak Izraela je služio za izdržavanje glavnog svetilišta, a svake treće godine se desetak celog naroda davao isključivo pomesnim siromasima.

■ **„treće godine“** Ovo se odnosi na „desetak za siromahe“, koji je davalac desetka delio na mesnom nivou (vidite: Ponovljeni zakoni 14:28-29), ali je o tome podnosio Bogu izveštaj u glavnom svetilištu (vidite: Ponovljeni zakoni 26:13).

26:13 „sveti prilog“ Desetak je pripadao Gospodu i stoga je bio svet (vidite: Levitska 27:30).

26:14 „dok sam bio u žalosti“ Neki obredi tugovanja su bili neznabožackog porekla. Ova hebrejska reč je vezana za idolopoklonstvo (*BDB* 19, vidite: *Osija* 9:4 i *Jeremija* 16:5-7), pa obuhvata i neke od pomesnih neznabožackih običaja. Mnogi stručnjaci veruju da su svi obredi koji se spominju u Ponovljenim zakonima 26:14 vezani za hanaanske pomesne bogoslužbene obrede.

■ **„dok sam bio nečist“** U prevodu *The Jerusalem Bible*²³⁸ stoji: „Nisam jeo ništa nečisto“, *Septuaginta* to prevodi rečima „za nečistu svrhu“ (vidite: *Agej* 2:13), ali masoretski tekst govori o svedočanstvu pojedinačnog prinosioca.

■ **„niti sam bilo šta od njega prinosio mrtvacu“** Lamsa (George M. Lamsa) je u fusnotu engleskog prevoda *Pešite* stavio „nisam koristio da hranim rođake nakon sahrane“, ali u ovom odlomku se to verovatno odnosi na neznabožacke običaje vezane za služenje precima.

■ **„Pokoravao sam se ... Učinio sam sve“** Oba GLAGOLA su PERFEKTI *kala*. Svaki prinosilac je potvrđivao svoju poslušnost i postupanje u skladu sa Jahveovim zakonom koji je otkriven kroz Mojsija („sve što si mi zapovedio“, *BDB* 845, *KB* 1010, PERFEKAT *piela*).

26:15 Ovo je opis natčulnog (transcedentnog) Jahvea (vidite: Ponovljeni zakoni 4:36; Prva o carevima 8:27-30; *Isaija* 66:1). On je ostao na nebu, a poslao je anđela da predvodi njegov narod (vidite: *Izlazak* 23:20,23; 32:34; 33:2). Treba da uravnotežimo Božiju svetu različitost (natčulnost) i njegovu čulno iskustvu i blisko prisutnu ljubav (imanenciju).

GLAGOLI „pogledati“ (*BDB* 1054, *KB* 1645, IMPERATIV *hifila*) i „blagosloviti“ (*BDB* 138, *KB* 159, IMPERATIV *piela*) su imperativi ili zahtevi.

PONOVLJENI ZAKONI 26:16-19 (SSP)

¹⁶GOSPOD, tvoj Bog, zapoveda ti danas da izvršavaš ove uredbe i zakone. Drži ih se i izvršavaj ih svim svojim srcem i svom svojom dušom. ¹⁷Danas si izjavio da je GOSPOD tvoj Bog i da ćeš činiti

238 Jerusalimska Biblija, prim. prev.

ono što on traži²³⁹, držati se njegovih uredbi, zapovesti i zakonâ i pokoravati mu se. ¹⁸A GOSPOD je danas izjavio da si ti njegov narod, njegov dragoceni posed, kao što ti je i obećao, i da treba da se držiš svih njegovih zapovesti. ¹⁹Tada će te hvalom, slavom i čašću izdići iznad svih naroda koje je stvorio i bićeš narod svet GOSPODU, tvome Bogu, kao što je obećao.

26:16 Ovo je zaključni sažetak i predanje (tj. potvrđenje) zakonima iz poglavlja 12-26. Ovo potvrđivanje saveza trebalo je da se ponavlja u svakom novom pokolenju i na ličnom nivou.

■ „uredbi i zakone“ Vidite Posebnu temu – Nazivi za oblike Božijeg otkrivenja, kod 4:1.

■ „Drži ih se i izvršavaj ih“ Poslušnost je ključna!

■ „svim svojim srcem i svom svojom dušom“ Poslušnost nije bila dovoljna sama po sebi, nego je morala da potiče iz želje da se Jahvea voli, da mu se služi i da mu se ukazuje čast (vidite: Ponovljeni zakoni 4:29; 6:5; 10:12).

26:17

<i>NASB</i>	„izjavio“
<i>NKJV</i>	„objavio“
<i>NRSV, NJB</i>	„prihvatio“
<i>TEV</i>	„obznanio“

Ovo je retka hebrejska reč (*BDB* 55, *KB* 65) koja je ovde u *hifilu*. Upotrebljena je samo ovde i u 17. i 18. stihu. Klanjalac je objavljivao svoju poslušnost i odanost Jahveu, a Jahve je za uzvrat objavljivao klanjajuću svoju izbor i poziv da Izrael bude njegov jedinstveni narod (tj. savez).

26:18

<i>NASB</i>	„dragoceni posed“
<i>NKJV</i>	„njegov poseban narod“
<i>NRSV</i>	„njegov dragoceni narod“
<i>TEV, NJB</i>	„njegov narod“

I ovo je retka hebrejska reč (*BDB* 688, vidite: Izlazak 19:5; Ponovljeni zakoni 7:6; 14:2; Psalam 135:4).

Pošto se događaj sa gore Sinaj (tj. Horev) izričito ne spominje u veroispovedanju iz ovog poglavlja, neki savremeni stručnjaci odbacuju njihovu istoričnost. Ipak, upotreba ove retke reči u Izlasku 19:5 i u Ponovljenim zakonima (vidite: Ponovljeni zakoni 7:6; 14:2; i ovde) ukazuje na to da je njegova upotreba zapravo odjek tog događaja!

Ovo veroispovedanje isto tako ne spominje ni stvaranje. Da li onda zbog toga i stvaranje treba da bude odbačeno kao istorijski događaj?

26:19 „izdići iznad svih naroda“ Ovo je ponovljeno u Ponovljenim zakonima 28:1,13, ali zapazite tragediju Jeremije 13:11 i 7:23-26! Rečnik *NIDOTTE* (tom 1, str. 1035) ovaj stih isto shvata kao Izraelovu obaveznu da svetu odražava Jahveovu dostojnost slave! Stoga je ovo stih o „velikom poslanju“. Izrael je imao „misionarski“ zadatak (npr. Jeremija 3:17; 4:2; 12:14-17; 16:19; 33:9)! Vidite Posebnu temu kod 4:6!

■ „narod svet“ Reč „svet“ (*BDB* 872) znači „odvojen za Božiju upotrebu“.

---

239 *činiti ono što on traži* Doslovno: hodati njegovim putevima (napomena iz SSP-a, prim. prev.)

PITANJA ZA RAZMATRANJE

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Ova pitanja za razmatranje su data da vam pomognu da razmislite o najvažnijim stavkama ovog dela knjige. Njihov cilj je da vas izazovu na razmišljanje, ali ona nisu sveobuhvatna.

1. Kako je prinošenje prvih plodova povezano s desetkom? Koliko vrsta desetka je postojalo?
2. Zašto je 5. stih tako važan?
3. Objasnite istorijsku pozadinu odlomka koji počinje u 14. stihu.
4. Zašto i kako su Jevreji izabrani?

PONOVLJENI ZAKONI 27

PODELA NA PASUSE U SAVREMENIM ENGLESKIM PREVODIMA

NKJV	NRSV	TEV	NJB
Zapisivanje Zakona na kamen	Obred kod Sihema	Zapisivanje Božijih zakona na kamenju	Zapisivanje Zakona i verski obredi
27:1-8	27:1-8	27:1-8	27:1-3 27:4-8
27:9-10	27:9-10	27:9-10	27:9-10
Izricanje prokletstava sa gore Eval		Prokletstva za neposlušnost	
27:11-13	27:11-14	2:11-14	27:11-14
27:14-26			
	27:15	27:15	27:15
	27:16	27:16	27:16
	27:17	27:17	27:17
	27:18	27:18	27:18
	27:19	27:19	27:19
	27:20	27:20	27:20
	27:21	27:21	27:21
	27:22	27:22	27:22
	27:23	27:23	27:23
	27:24	27:24	27:24
	27:25	27:25	27:25
	27:26	27:26	27:26

TREĆI KRUG ČITANJA (vidite str. xix)

PRATITE NAMERU BOGONADAHNUTOG PISCA NA NIVOU PASUSA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Pročitajte celo poglavlje odjednom. Prepoznajte njegove teme. Uporedite svoju podelu po temama s podelama u pet prevoda u tabeli koja je iznad. Podela na pasuse nije bogonadahnutu, ali je ključ za praćenje piščeve namere, a to je srž tumačenja. Svaki pasus ima samo jednu jedinu temu.

1. Prvi pasus

2. Drugi pasus

3. Treći pasus

4. Itd.

UVIDI IZ KONTEKSTA

A. Mojsije se ovde spominje u trećem licu (stih 1). Da li to ukazuje na drugi književni izvor ili na rad nekog pisara (Mojsijevog savremenika ili iz kasnijeg doba)? Savremeni ljudi moraju da priznaju da nam postupak nastanka starozavetnih knjiga nije poznat.

Izgleda da postoje tekstualni dokazi o postojanju urednika (Mojsijevog savremenika ili iz kasnijeg doba). Evo nekih primera iz Ponovljenih zakona koji ukazuju na ovog urednika ili na nekog trećeg pripovedača: 1:1-5; 2:10-12,20-23; 3:9,11,13b-14; 4:41-5:1a; 10:6-7,9; 27:1a,9a,11; 28:69; 29:1; 31:3,7a,9-10a,14a,14c-16a,22-23a,24-25,30; 32:44-45,48; 33:1; 34:1-4a,5-12. Vidite i u knjizi *An Introduction to the Old Testament*²⁴⁰, Rejmond Dilard (Raymond B. Dillard) i Tremper Longman III (Tremper Longman III), str. 100.

B. Pošto je propisano da se prvi zavetni obred obavi kod Sihema, to se ne uklapa sa pretpostavljenim kasnijim datumom i stoga ne podržava ideju o glavnom svetilištu u Jerusalimu. Velik deo Petoknjižja pripada Mojsijevom vremenu, mada je očigledno i da su urednici učestvovali u njegovom formiranju (jedan od jasnih primera nalazimo u Brojevima 12:3).

C. Ovo je očigledna književna paralela između Ponovljenih zakona 11:26-32 i Ponovljenih zakona 27. Ovaj obred obnove saveza predstavlja književnu strukturu koja Ponovljene zakone deli na zakonik i naraciju i ukazuje na Mojsijeve različite propovedi.

D. Ovo poglavlje opisuje carski sporazum o ustupanju zemlje, po uzoru na obrazac hetitskih sporazuma (Ponovljeni zakoni kao celina i Isus Navin 24). Eval, najviši vrh u središtu Hanaana, simbolično pokazuje predavanje te zemlje Izraelcima. Ipak, da bi Izraelci zadržali prava i povlastice stečene osvajanjem, bilo je neophodno da budu poslušni Savezu i odani Jahveu.

E. Izraelova burna istorija se može posmatrati kroz prizmu Ponovljenih zakona 27-29. Neposlušnost savezu koja se stalno ponavljala pokretala je Jahveove kazne. Izrael je trebalo da bude svetionik kao srećno i napredno društvo (pravedno bratstvo), ali je požnjeo uragan Jahveovih prokletstava! Jahveova obećanja se primenjuju samo na zavetni narod koji se kaje, koji veruje i koji je poslušan. Božiji izbor ne zamenjuje poslušnost (vidite: Galaćanima 3).

PROUČAVANJE REČI I IZRAZA

PONOVLJENI ZAKONI 27:1-8 (SSP)

¹Mojsije i izraelske starešine zapovediše narodu: »Držite se svih ovih zapovesti koje vam danas dajem. ²Kada [NASB – onog dana kad] pređete preko reke Jordan u zemlju koju ti daje GOSPOD, tvoj Bog, uspravi veliko kamenje i oblepi ga malterom. ³Napiši na njemu sve reči ovog Zakona kada pređeš preko i udeš u zemlju koju ti daje GOSPOD, tvoj Bog, zemlju kojom teče med i mleko, kao što ti je GOSPOD, Bog tvojih praotaca, obećao. ⁴Kada pređete preko reke Jordan, postavi-

240 Uvod u Stari zavet, prim. prev.

te to kamenje na gori Eval, kao što vam danas zapovedam, i oblepite ga malterom. ⁵Tamo podigni žrtvenik GOSPODU, svome Bogu, žrtvenik od kamenja koje nećeš obraditi gvozdenom alatkom. ⁶Podigni žrtvenik GOSPODU, svome Bogu, od neklesanog kamenja i na njemu prinesi žrtve paljenice GOSPODU, svome Bogu. ⁷Prinesi tamo i žrtve za zajedništvo i jedi ih i raduj se pred GOSPODOM, svojim Bogom. ⁸A na onom kamenju čitko napiši sve reči ovog Zakona.«

27:1 „i izraelske starešine“ Mojsije je znao da će narod uskoro ući u Obećanu zemlju, ali da on neće (vidite: Brojevi 20:12; 27:12-14; Ponovljeni zakoni 3:26-27). Zato se trudio da opunomoći plemenske vođe.

■ **„Držite se svih ovih zapovesti“** Ovo je tema koja se ponavlja (vidite: Ponovljeni zakoni 27:10). U pitanju je uslov da bi Izrael ostao u zemlji.

27:2 „Kada [NASB – onog dana kad] pređete preko reke Jordan ... uspravi veliko kamenje“ Postojala su tri skupa kamenja:

1. U Gilgalu (Ponovljeni zakoni 27:1-3, vidite: Isus Navin 4)
2. U Sihemu (Ponovljeni zakoni 27:4-8)
3. Nakon osvajanja i podele zemlje, Božiji zakon je zapisan na velikom kamenu i u knjigu ili na svitak (*BDB 706*, vidite: Isus Navin 24:26-27)

Moguće je da fraza „onog dana kad“ može da se shvati samo kao „kada“, što bi značilo da se i jedno i drugo odnosi na Sihem.

Raspravlja se o tome šta je bilo zapisano na kamenju. To je bilo veliko kamenje i na njega je mogla da stane velika količina teksta. Mnogi pretpostavljaju da su u pitanju Ponovljeni zakoni 12-26 ili 27-28 ili 5:8-21 ili čak Izlazak 20:22-23:33.

■ **„oblepi ga malterom“** Ovaj GLAGOL (*BDB 966, KB 1319, PERFEKAT kala*) se u Starom zavetu nalazi jedino ovde i u 4. stihu. To je bio egipatski metod pripreme za pisanje tako da tekst dugo ostane čitak. Zakon je tako zapisan da bi svaka osoba mogla da ga pročita za sebe (vidite: Ponovljeni zakoni 27:8).

27:3 „Napiši na njemu“ Postoji nekoliko odlomaka u Petoknjižju gde se spominje da je Mojsije pisao:

1. Izlazak 17:14; 24:4; 34:27,28
2. Brojevi 33:2
3. Ponovljeni zakoni 27:3,8; 28:58; 29:21; 30:10; 31:9,22,24-26

■ **„kao što ti je GOSPOD, Bog tvojih praotaca, obećao“** Uporedite s Ponovljenim zakonima 27:12. Sihem (gora Gerizim) je mesto gde su Avraam (vidite: Postanje 12:6-9) i Jakov (vidite: Postanje 33:18-20) izgradili žrtvenike. Ovo je bio znak da je Bog ispunio obećanja koja im je dao.

27:4 „na gori Eval“ Postoje dve gore (visoke 940 m), svaka s po jedne strane Sihema (tj. ramene lopatice). Ovo je bila jedna od njih. Sihem je bio prvo mesto gde je Avraam sagradio žrtvenik (vidite: Postanje 12:6-7).

27:5 „koje nećeš obraditi gvozdenom alatkom“ Ovo je verovatno povezano sa strukturom hanaanskih žrtvenika (vidite: Izlazak 20:24-25). Bog je zahtevao da njegovi žrtvenici budu drugačiji od onih koje su ljudi pravili u Hanaanu (tj. od sečenog kamenja, Ponovljeni zakoni 27:6). Ovaj izveštaj se može uporediti s Isusom Navinom 8:30-35.

27:6 „žrtve paljenice“ Žrtva pajenica je žrtva koja se spaljivala u celosti (tj. potpuno se davala Jahveu, Levitska 1:1-7).

27:7 „žrtve za zajedništvo“ Deo ove žrtve se spaljivao na žrtveniku, deo se davao sveštenicima, a deo se vraćao prinosiocu da se upotrebi u zajedničkom obroku (vidite: Levitska 3:1,7).

■ „i raduj se“ Ova tema se ponavlja u Ponovljenim zakonima (BDB 970, KB 1333, PERFEKAT *kala*, vidite: Ponovljeni zakoni 12:7,12,18; 14:26; 16:11,14; 26:11; 27:7). Jahve je hteo da blagoslovi Izrael i da tako privuče pažnju okolnih naroda.

27:8

NASB	„veoma čitko“
NKJV	„veoma razaznatljivo“
NRSV	„veoma jasno“
TEV	„zapiši jasno“
NJB	„pažljivo“

Ovaj izraz se na hebrejskom sastoji iz dva APSOLUTNA INFINITIVA:

1. BDB 91, KB 106, *piel*
2. BDB 405, KB 408, *hifil*

To znači da je svaka od zapisanih reči veoma važna.

PONOVLJENI ZAKONI 27:9-10 (SSP)

⁹Tada Mojsije i sveštenici, koji su Leviti, rekoše celom Izraelu: »Stišaj se i slušaj, Izraele! Danas si postao narod GOSPODA, svoga Boga. ¹⁰Pokoravaj se GOSPODU, svome Bogu, i izvršavaj njegove zapovesti i uredbe koje ti danas dajem.«

27:9-10 Mojsije i sveštenici su u ovim stihovima govorili celom Izraelu. Narodu je zapovedeno da bude tih (BDB 698, KB 756, IMPERATIV *hifila*) i da sluša (BDB 1033, KB 1570, IMPERATIV *kala*) kako bi mogao i da posluša (vidite: Ponovljeni zakoni 27:10).

27:9 „Danas si postao narod“ Postoje rasprave o tome kada u stvari počinje savez:

1. Kad je Izrael izlazio iz Egipta, Izlazak 6:6-7
2. Kod gore Sinaj (tj. Horev), Ponovljeni zakoni 4:20; Izlazak 19:5-6
3. Na Moavskim poljanama, Ponovljeni zakoni 27:9; 28:1
4. Prilikom prelaska Jordana, Isus Navin 4:19-24
5. U Gilgalu (prvo mesto taborovanja)
6. Kod Sihema (obnova saveza), Isus Navin 8:30-35

PONOVLJENI ZAKONI 27:11-14 (SSP)

¹¹Tog istog dana, Mojsije zapovedi narodu: ¹²Kada pređete preko reke Jordan, ova plemena neka stanu na goru Gerizim i neka blagoslove narod: Simeon, Levije, Juda, Isahar, Josif i Venijamin. ¹³A ova plemena neka stanu na goru Eval i izreknu prokletstva: Ruvim, Gad, Asir, Zavlulon, Dan i Neftalim. ¹⁴Neka Leviti jakim glasom kažu celom izraelskom narodu:

27:11 Ovim stihom počinje deo o prokletstvima i blagoslovima. Blagoslovi nisu izričito navedeni u ovom, nego u 28. poglavlju.

27:12-13 Polovina Izraelovih plemena će biti na gori Gerizim (i izgovaraće blagoslove, vidite: Ponovljeni zakoni 28:1-14), a druga polovina na gori Eval (i izgovaraće prokletstva, vidite: Ponovljeni zakoni 28:15-68). Gerizim je južna, a Eval severna planina. Sveštenici su, s Kovčegom saveza, stajali između te dve planine (vidite: Isus Navin 8:30,35).

■ „**Josif**“ Zapazite da podela Josifa na Efrema i Manasiju još nije bila zabeležena (vidite: Postanje 49:22-26; Izlazak 1:5; Ponovljeni zakoni 33:13-17).

27:14 „Leviti“ Mora biti da se ovo odnosi na čuvare Kovčega saveza. Svi sveštenici su bili Leviti, ali svi Leviti nisu bili sveštenici. Neki Leviti (tj. pripadnici Levijevog plemena, Ponovljeni zakoni 27:12) su očigledno bili gore na planini (vidite: Ponovljeni zakoni 27:12).

PONOVLJENI ZAKONI 27:15 (SSP)

15»Proklet bio ko izrezbari lik ili izlije idola – nešto odvratno GOSPODU, delo zanatlje – i tajno ga postavi.« Neka tada sav narod kaže: »Amin!«

27:15-26 „Proklet“ Reč „proklet“ znači „proklet od Jahvea“ (BDB 76). U ovom poglavlju se pojavljuje dvanaest prokletstava (ova reč je u Ponovljenim zakonima 27-29 upotrebljena 39 puta). Svi su u PASIVNIM PARTICIPIMA *kala* (Ponovljeni zakoni 27:15,16,17,18,19,20,21,22,23,24,25,26; vidite i 28:16-19). Prvo prokletstvo je protiv idolopoklonstva (vidite: Ponovljeni zakoni 4:15-18; 5:8-9; Izlazak 20:3-4,23; 34:17). Mnogi, ako ne i svi Mojsijevi zakoni mogu se posmatrati kao suprotnost hanaanskom društvu.

27:15 „i tajno ga postavi“ Ovaj GLAGOL (BDB 962, KB 1321, PERFEKAT *kala*, vidite: Ponovljeni zakoni 27:24) se obično koristio za opaka dela.

■ „**Amin**“ Ova reč često stoji na kraju nekog obrednog obrasca, a ovde pokazuje da narod prihvata izrečeni zakon (vidite: Ponovljeni zakoni 27:15-26). Zapazite jevrejski pojam zajedničke odgovornosti.

POSEBNA TEMA – AMIN (SPECIAL TOPIC: AMEN)

I. STARI ZAVET

A. Reč „amin“ potiče od hebrejske reči za:

1. „istinu“ (*emet*, BDB 49)
2. „istinitost“ (*emun*, *emuna*, BDB 53)
3. „veru“ ili „vernosti“
4. „poverenje“ (*dmn*, BDB 52)

B. Koren ove reči označava nečiji čvrst fizički stav. Suprotno od toga je kad neko proklizava (vidite: Psalam 35:6; 40:2; 73:18; Jeremija 23:12) ili se sapliće (vidite: Psalam 73:2). Iz ove doslovne upotrebe ove reči razvila se slikovita upotreba za verno, pouzdano ili odano (vidite: Avakum 2:4).

C. Posebna značenja ove reči (vidite Posebnu temu – Verovati, uzdati se, vera i vernost u Starom zavetu):

1. Stub, Druga o carevima 18:16 (Prva Timoteju 3:15)
2. Uverenje, Izlazak 17:12
3. Postojanost, Izlazak 17:12
4. Stabilnost, Isaija 33:6
5. Istinito, Prva o carevima 10:6; 17:24; 22:16; Poslovice 12:22

6. Čvrsto, Drugi dnevnicima 20:20; Isaija 7:9
7. Pouzdano (*Tora*), Psalam 119:43,142,151,160

D. U Starom zavetu se za aktivnu veru koriste još dve hebrejske reči:

1. *batah* (*BDB* 105), pouzdanje

2. *jr'* (*BDB* 431), strah, poštovanje, klanjanje (vidite: Postanje 22:12)

E. Iz poverenja i pouzdanosti se razvila obredna upotreba ove reči, pa se koristila da se potvrdi istinita ili pouzdana izjava drugog čoveka (vidite: Brojevi 5:22; Ponovljeni zakoni 27:15-26; Prva o carevima 1:36; Prvi dnevnicima 16:36; Nemija 5:13; 8:6; Psalam 41:13; 72:19; 89:52; 106:48; Jeremija 11:5; 28:6).

F. Teološki ključ za ovu reč nije vernost ljudskog roda, nego Jahveova vernost (vidite: Izlazak 34:6; Ponovljeni zakoni 32:4; Psalam 108:4; 115:1; 117:2; 138:2). Jedina nada palog ljudskog roda su Jahveova milostiva, verna, zavetna odanost i njegova obećanja. Oni koji poznaju Jahvea treba da budu kao on (vidite: Avakum 2:4). Biblija je istorijski zapis o tome kako Bog obnavlja svoju sliku u ljudskom rodu (vidite: Postanje 1:26-27). Spasenje obnavlja čovekovu sposobnost za blizak odnos sa Bogom. Zato smo stvoreni.

II. NOVI ZAVET

A. Reč „amin“ se u Novom zavetu često koristi kao završno obredno potvrđenje pouzdanosti neke izjave (vidite: Prva Korinćanima 14:16; Otkrivenje 1:7; 5:14; 7:12).

B. Ova reč se u Novom zavetu često koristi i kao završetak molitve (vidite: Rimljanima 1:25; 9:5; 11:36; 16:27; Galaćanima 1:5; 6:18; Efescima 3:21; Filipljanima 4:20; Druga Solunjanima 3:18; Prva Timoteju 1:17; 6:16; Druga Timoteju 4:18).

C. Isus je jedini koji je ovu reč upotrebljavao da započne važne izjave – vidite: Luka 4:24; 12:37; 18:17,29; 21:32; 23:43 (i udvostručenu, što je u Jovanu zabeleženo 25 puta, npr. Jovan 1:51; 3:3,5,11).

D. Ova reč je u Otkrivenju 3:14 upotrebljena kao Isusovo zvanje (vidite i Drugu Korinćanima 1:20), a u Isaiji 65:16 možda i kao Jahveovo zvanje.

E. Pojam vernosti, vere, pouzdanosti ili poverenja izražava se grčkom rečju *pistos* ili *pistis*, koja se prevodi kao „poverenje“, „vera“ ili „verovati“ (Vidite Posebnu temu – Verovati, uzdati se, vera i vernost u Starom zavetu).

PONOVLJENI ZAKONI 27:16 (SSP)

¹⁶»Proklet bio ko nanese sramotu svome ocu ili majci.« Neka tada sav narod kaže: »Amin!«

27:16 „nanese sramotu“ Ovo doslovno znači učiniti nešto malim ili lakim (*BDB* 885 II, *KB* 1101, PARTICIP *hifila*), suprotno od hebrejske reči „čast“ (*BDB* 457, vidite: Ponovljeni zakoni 5:16; Izlazak 20:12). Možda se izričito odnosi na dete koje „prokune“ svoje roditelje (vidite: Izlazak 21:17; Levitska 20:9), ali sama reč označava nedostatak ukazivanja poštovanja ili časti, što može da se odnosi i na neposlušnost. Verske pouke su dolazile kroz roditelje (vidite: Ponovljeni zakoni 4:9,10,20-25; 6:7; 11:19; 32:46). Odbacivanje roditelja stvaralo je manjkavu veru!

PONOVLJENI ZAKONI 27:17 (SSP)

¹⁷»Proklet bio ko pomeri tuđi kamen-međaš.« Neka tada sav narod kaže: »Amin!«

27:17 „pomeri tuđi kamen-međaš“ Ovo je bilo ozbiljno jer je u pitanju bila krađa zemlje koja je nasleđena od Boga i data preko Isusa Navina (vidite: Isus Navin 12-19; Ponovljeni zakoni 19:14; Jov 24:2; Poslovice 22:28; 23:10; Osija 5:10).

PONOVLJENI ZAKONI 27:18 (SSP)

18»Proklet bio ko slepoga zavede na stranputicu.« Neka tada sav narod kaže: »Amin!«

27:18 „slepoga zavede na stranputicu“ Ovo je možda hebrejska metafora za nekoga ko savetuje drugoga u oblasti u kojoj nije stručan i zato daje loš savet. Zbog samilosti koja se vidi u Ponovljenim zakonima, mislim da ovo možda prosto znači da ne treba iskorišćavati zloupotrebljavati ljude smanjenih sposobnosti (vidite: Levitska 19:14).

PONOVLJENI ZAKONI 27:19 (SSP)

19»Proklet bio ko uskrati pravdu došljaku, siročetu ili udovici.« Neka tada sav narod kaže: »Amin!«

27:19 Ovo je podudarno Ponovljenim zakonima 24:17 i tiče se zabrane pristrasnosti ili uzimanja mita u Ponovljenim zakonima 1:17, 10:17 i 16:19. GLAGOL „uskratiti“ (*BDB 639, KB 692, PARTICIP hifila*) znači okrenuti, ali ovde i u Ponovljenim zakonima 16:19, 24:17 i u Izlasku 23:6 označava izvrtnje nečeg što je ispravno ili pravično.

PONOVLJENI ZAKONI 27:20 (SSP)

20»Proklet bio ko ima polne odnose [NASB – ko legne] sa ženom svoga oca, jer nanosi sramotu svome ocu [NASB – jer otkriva haljinu svoga oca].« Neka tada sav narod kaže: »Amin!«

27:20 „ko legne“ Ova reč (*BDB 1011, KB 1486, PARTICIP kala*) je eufemizam za polni odnos, obično u posebnom smislu (tj. rodoskrnuće, odnos sa životinjama ili istopolni odnos, vidite: Levitska 20:11,12, 13,18,20; Ponovljeni zakoni 27:20,21,22,23). Čovekova seksualnost je istovremeno i Božiji dar i snažan nagon koji treba definisati i regulisati za dobrobit mirnog i dugotrajnog društva. Dobru raspravu o seksualnim propisima u drevnom Izraelu možete naći u rečniku *NIDOTTE*, tom 4, str. 1198-1211.

Rodoskrnuće je uticalo na stabilnost doma i porodice, a tako i celog društva. Od kulture do kulture je zavisilo kime je neko smeo da se oženi, ali sve kulture Starog bliskog istoka (sem egipatske carske porodice) imale su pravila o rodoskrnuću!

■ **„haljinu svoga oca“** Ovo je simbol bračnog sjedinjenja (vidite: Ponovljeni zakoni 22:30; Levitska 18:8). To je još jedan vid obeščašćenja, tipičan greh koji predstavlja sve veće grabljenje za sebe po svaku cenu!

PONOVLJENI ZAKONI 27:21 (SSP)

21»Proklet bio ko ima polne odnose sa bilo kojom životinjom.« Neka tada sav narod kaže: »Amin!«

27:21 „Proklet bio ko ima polne odnose sa bilo kojom životinjom“ Ovo je zabranjeno u Levitskoj 18:23 i 20:15. Izlazak 22:19 i Luka 15:23 pokazuju da je to bilo vezano za idolopoklonstvo (tj. obredna magija iz Ugarita). Hetitski tekstovi govore o polnom opštenju sa svetim životinjama koje simbolično predstavlja jedinstvo s bogom.

PONOVLJENI ZAKONI 27:22 (SSP)

²²»Proklet bio ko ima polne odnose sa svojom sestrom, kćeri svoga oca ili kćeri svoje majke.« Neka tada sav narod kaže: »Amin!«

27:22 Ovo pripada zakonima o rodoskrvuću (vidite: Levitska 18).

PONOVLJENI ZAKONI 27:23 (SSP)

²³»Proklet bio ko ima polne odnose sa svojom taštom.« Neka tada sav narod kaže: »Amin!«

27:23 Ova zabrana je zabeležena u Levitskoj 18:8 i 20:14.

PONOVLJENI ZAKONI 27:24 (SSP)

²⁴»Proklet bio ko iz potaje ubije svoga bližnjeg.« Neka tada sav narod kaže: »Amin!«

27:24-25 Ovi stihovi se tiču ubistva (vidite: Ponovljeni zakoni 5:17; Izlazak 20:13; 21:12; Levitska 24:17,21). Ubistvo je kaljalo zemlju (vidite: Ponovljeni zakoni 21:1-9).

PONOVLJENI ZAKONI 27:25 (SSP)

²⁵»Proklet bio ko primi mito da ubije nedužnoga.« Neka tada sav narod kaže: »Amin!«

27:25 Ovo je zabeleženo u Izlasku 23:6-8. Moglo bi da se odnosi na (1) plaćenog ubicu ili (2) na potplaćenog sudiju koji nekoga osuđuje na smrt.

PONOVLJENI ZAKONI 27:26 (SSP)

²⁶»Proklet bio ko ne podržava reči ovog Zakona izvršavajući ih.« Neka tada sav narod kaže: »Amin!«

27:26 „Proklet bio ko ne podržava reči ovog Zakona“ Ovaj stih je sažetak sličan kraju Deset zapovesti. Pavle ga citira u Galaćanima 3:10.

PITANJA ZA RAZMATRANJE

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Ova pitanja za razmatranje su data da vam pomognu da razmislite o najvažnijim stavkama ovog dela knjige. Njihov cilj je da vas izazovu na razmišljanje, ali ona nisu sveobuhvatna.

1. Zašto se Mojsije ovde spominje u trećem licu?
2. Zašto je Sihemu (gori Gerizim) pridat tako veliki značaj?
3. Zašto se blagoslovi ne spominju sa prokletstvima?

PONOVLJENI ZAKONI 28

PODELA NA PASUSE U SAVREMENIM ENGLESKIM PREVODIMA

<i>NKJV</i>	<i>NRSV</i>	<i>TEV</i>	<i>NJB</i>
Blagoslovi za poslušnost	Zaključak Mojsijevog drugog govora	Blagoslov poslušnosti	Obećani blagoslovi
28:1-14	28:1-2	28:1-2	28:1-2
	28:3	28:3	28:3-8
	28:4	28:4	
	28:5	28:5	
	28:6	28:6	
	28:7-14	28:7	
		28:8	
		28:9-14	28:9-14
Prokletstva za neposlušnost		Posledice neposlušnosti	Curses
28:15-19	28:15	28:15	28:15
	28:16	28:16	28:16-19
	28:17	28:17	
	28:18	28:18	
	28:19	28:19	
28:20-46	28:20-24	28:20-24	28:20-26
	28:25-44	28:25-29	
			28:27-29a
			28:29b-35
		28:30-35	
		28:36-37	28:36-37
		28:38-42	28:38-42
		28:43-44	28:43-44
	28:45-46	28:45-52	28:45-46
			O budućem ratu i izgnanstvu
28:47-57	28:47-57		28:47-48
			28:49-57
		28:53-57	
28:58-63	28:58-63	28:58-63	28:58-62a
			28:62b-68
28:64-68	28:64-68		

TREĆI KRUG ČITANJA (vidite str. xix)

PRATITE NAMERU BOGONADAHNUTOG PISCA NA NIVOU PASUSA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Pročitajte celo poglavlje odjednom. Prepoznajte njegove teme. Uporedite svoju podelu po temama s podelama u pet prevoda u tabeli koja je iznad. Podela na pasuse nije bogonadahnuti, ali je ključ za praćenje piščeve namere, a to je srž tumačenja. Svaki pasus ima samo jednu jedinu temu.

1. Prvi pasus
2. Drugi pasus
3. Treći pasus
4. Itd.

PROUČAVANJE POZADINE

Ovo je deo celine koja se sastoji iz poglavlja 27 i 28 i koja se često naziva „prokletstva i blagoslovi“ Saveza.

- A. Mislim da se ceo Stari zavet može shvatiti kao posledica Izraelove nesposobnosti da se drži zavetnih propisa, zbog čega su na Izrael došla prokletstva iz Ponovljenih zakona 27:15-26; 28:15-68.
- B. Jahve je želeo da Izrael bude kanal kroz koji će se objaviti svetu i kroz koji će ga svet upoznati. Želeo je da blagoslovi Izrael, da tako privuče pažnju okolnih naroda i da ih tako privuče k sebi. Vidite Posebnu temu – Evanđeoske predrasude Boba Atljija, kod 4:6.
- C. Prokletstva za neposlušnost su brojnija od obećanih blagoslova.
Sporazumi sa Starog bliskog istoka imaju istovetnu strukturu kao ova celina – vidite Meredith Klajn (Meredith G. Kline), *Treaty of the Great Kings: The Covenant Structure of Deuteronomy*²⁴¹ i Brent Sendi (D. Brent Sandy) i Ronald Gis (Ronald L. Giese, Jr.), *Cracking Old Testament Codes*²⁴², str. 125-128.
- D. Ova celina o prokletstvima i blagoslovima je podudarna Levitskoj 26.
- E. Ovo je deo druge Mojsijeve propovedi (Ponovljeni zakoni 5-28). Prva propoved je osvrta na Jahveovo milostivo i silno izvođenje Izraela iz Egipta i na njegovo prisustvo i staranje tokom razdoblja lutanja pustinjom.
Druga propoved se usredsređuje na Jahveovu volju za izraelski narod u Obećanoj zemlji. On je uspostavio Izraelovu različitost da bi se otkrio svetu.
Treća propoved (Ponovljeni zakoni 29-32) se tiče obnove Saveza i potvrđivanja Izraelove odanosti i poslušnosti jedino Jahveu.

241 Sporazum velikih careva: Zavetna struktura Ponovljenih zakona, prim. prev.

242 Razbijanje starozavetnih kodova, prim. prev.

PONOVLJENI ZAKONI 28:1-2 (SSP)

¹Ako se budeš potpuno pokoravao GOSPODU, svome Bogu, držeći se svih njegovih zapovesti koje ti danas dajem i izvršavajući ih, GOSPOD, tvoj Bog, uzvisiće te iznad svih naroda na zemlji. ²Ako se budeš pokoravao GOSPODU, svome Bogu, na tebe će sići i pratiti te svi ovi blagoslovi:

28:1,2,9,13 „Ako se budeš“ Ovo jasno pokazuje uslovnu prirodu Mojsijevog zakona i svih starozavetnih saveza (vidite Posebnu temu – Savez, kod 4:13) sem saveza s Nojem (vidite: Postanje 9:8-17). Ova uslovna strana saveza se vidi i u Novom zavetu (vidite: Marko 1:15; Dela apostolska 20:21 i Efescima 2:8-9 and 10). Ta priroda saveza je izražena obrascem „ako vi budete ... ja ću“ i to pokazuje da se od vernika očekivao odaziv. Tragedija je u tome što pali ljudski rod ne može i neće da se drži saveza i da ga sprovodi i stoga stari savez zahteva uspostavljanje novog saveza (vidite: Jeremija 31:31-34; Jezekilj 36:22-32; Galaćanima 3:15-29).

28:1,2,13 „potpuno pokoravao ... držeći se svih njegovih zapovesti“ Prvi GLAGOL „potpuno pokoravao“ je SPOJ APSOLUTNOG INFINITIVA i IMPERFEKTA *kala* istog korena (BDB 1033, KB 1570), što je gramatički način za naglašavanje. Nakon njega slede dva KONSTRUKTNA INFINITIVA *kala*:

1. „držeći se“ – BDB 1036, KB 1581
2. „izvršavajući“ – BDB 793, KB 889

Treba reći da vernikov trajni zavetni odnos sa Bogom zavisi od njegove poslušnosti primljenom prosvetljenju i istini.

■ **„zapovesti“** Vidite Posebnu temu kod 4:1.

■ **„koje ti danas dajem“** Ovaj GLAGOL (BDB 845, KB 1010, PARTICIP *piela*) se ponavlja kroz celo ovo poglavlje (vidite: Ponovljeni zakoni 28:1,8,13,15,45). Jahve je sjevladar. On uvek postavlja granice saveza, određuje njegov sadržaj i pokreće ostvarivanje zajedništva s ljudima.

28:1 „GOSPOD, tvoj Bog, uzvisiće te iznad svih naroda na zemlji“ Cilj ovog uzdizanja je Božije otkrićenje (vidite: Ponovljeni zakoni 26:19; 28:13)! Bog želi kroz Izrael da privuče svet k sebi (vidite: Postanje 12:3; 22:18; Izlazak 19:5-6). Vidite Posebnu temu – Evandeoske predrasude Boba Atlija, kod 4:6.

28:2 „blagoslovi“ Ova reč (BDB 139) je vezana s korenom koji znači „kleknuti“ (BDB 138). Jahve nudi Izraelu izbor (vidite: Ponovljeni zakoni 11:26-31; 30:1,19). Poslušnost Jahveovim zavetnim zahtevima odlučuje o njihovoj sudbini!

■ **„na tebe će sići“** Ova idiomatska fraza (BDB 97, KB 112, PERFEKAT *kala*) se ovde koristi za blagoslov, a u Ponovljenim zakonima 28:15 se koristi za prokletstva.

■ **„i pratiti te“** Ovaj GLAGOL (BDB 673, KB 727, *hifil*) se koristi za:

1. blagoslove koji jure i obuzimaju Izrael zbog poslušnosti, Ponovljeni zakoni 28:2
2. prokletstva koja jure i obuzimaju Izrael zbog neposlušnosti, Ponovljeni zakoni 28:15,45

■ **„pokoravao“** Silina ove reči (BDB 1033, KB 1570) je u Ponovljenim zakonima 28:1 pojačana upotrebom APSOLUTNOG INFINITIVA *kala* i IMPERFEKTA *kala*. Ovde se pojavljuje kao IMPERFEKAT *kala* (vidite: Ponovljeni zakoni 28:15,49; 30:10,12,13,17; 31:12), a u Ponovljenim zakonima 28:45,62 kao PERFEKAT *kala* (vidite: Ponovljeni zakoni 30:8).

PONOVLJENI ZAKONI 28:3 (SSP)

³Bićeš blagosloven u gradu i blagosloven na polju.

28:3 „Bićeš blagosloven u gradu i blagosloven na polju“ Ovo je metaforičan način za opisivanje sveopšteg blagoslova (vidite: Ponovljeni zakoni 28:4-6, 8).

PONOVLJENI ZAKONI 28:4 (SSP)

⁴Biće blagosloven tvoj porod, i tvoji usevi, i mladunčad tvoje stoke – i telad i jagnjad.

28:4 „blagosloven tvoj porod ... usevi ...mladunčad tvoje stoke – i telad i jagnjad“ Brojna i zdrava stoka i deca bili su znakovi blagostanja i bogatstva. Čovek s velikom porodicom i s velikim stadima bio je blagosloven od Boga (vidite: Ponovljeni zakoni 7:13; 28:4,11; 30:9). To su bili fizički znaci Božijeg blagoslova (vidite: Postanje 1:22,28).

PONOVLJENI ZAKONI 28:5 (SSP)

⁵Biće blagoslovena tvoja korpa i tvoje naćve.

28:5 „blagoslovena ... korpa“ Ova korpa se koristila za nošenje voća ili žita (vidite: Ponovljeni zakoni 26:2). Ovde se govori o poljoprivrednom blagostanju.

■ **„naćve“** To je bila posuda koja se koristila za pripremu porodičnih obroka (tj. svakodnevnog hleba). To je bio način da se kaže „uvek će biti hrane na stolu“. Suprotnost ovom obećanju izrečena je u Ponovljenim zakonima 28:17.

PONOVLJENI ZAKONI 28:6 (SSP)

⁶Bićeš blagosloven u svemu što preduzmeš²⁴³.

28:6 „blagosloven kada ulaziš i blagosloven kada izlaziš“ Ovo je hebrejski idiom (vidite: Ponovljeni zakoni 31:2; Psalam 121:8; Isaija 37:28) za život koji je blagosloven u svim oblastima (uporedite sa suprotnošću u Ponovljenim zakonima 28:19).

PONOVLJENI ZAKONI 28:7-14 (SSP)

⁷GOSPOD će dati da pred tobom budu poraženi neprijatelji koji ustanu protiv tebe. Napašće te s jedne strane, a razbežati se pred tobom na sedam. ⁸GOSPOD će poslati blagoslov na tvoje ambare i na sve što budeš činio. GOSPOD, tvoj Bog, blagosloviće te u zemlji koju ti daje. ⁹Ako se budeš držao zapovesti GOSPODA, svoga Boga, i činio ono što on traži²⁴⁴, GOSPOD će te učvrstiti kao svoj sveti narod, kao što ti se zakleo. ¹⁰Tada će svi narodi na zemlji²⁴⁵ videti da se zoveš GOSPODNJIM imenom i bojati te se. ¹¹GOSPOD će te obasuti obilnim dobrima – porodom, mladunčadi stoke i usevima – u zemlji za koju se tvojim praocima zakleo da će ti je dati. ¹²GOSPOD će ti otvoriti

243 *blagosloven ... preduzmeš* Doslovno: blagosloven kada ulaziš i blagosloven kada izlaziš; isto i u 19. stihu (napomena iz SSP-a, prim. prev.)

244 *činio ono što on traži* Doslovno: hodao njegovim putevima (napomena iz SSP-a, prim. prev.)

245 *narodi na zemlji* Ovaj izraz na hebrejskom može da znači i »narodi zemlje« (napomena iz SSP-a, prim. prev.)

nebo, svoje bogato spremište, da dâ kišu tvojoj zemlji u pravo vreme i da blagoslovi sve što činiš. Mnogim narodima ćeš davati u zajam, ali ni od jednoga nećeš uzajmljivati. ¹³GOSPOD će te učiniti glavom, a ne repom. Ako budeš slušao zapovesti GOSPODA, svoga Boga, koje ti danas dajem, držao ih se i izvršavao ih, uvek ćeš biti na vrhu, nikad na dnu. ¹⁴Ne odstupaj [NASB – ne skreći ni levo ni desno] ni od jedne zapovesti koju ti danas dajem, idući za drugim bogovima i služeći im.

28:7 „neprijatelji“ Ovaj PARTICIP (*BDB 33, KB 38 PARTICIP kala*) je u ovom poglavlju upotrebljen osam puta (vidite: Ponovljeni zakoni 28:7,25,31,48,53,55,57,68). Označava aktivno neprijateljstvo neke osobe ili grupe protiv druge osobe ili grupe. Jahve je obećao da će biti neprijatelj Izraelovim neprijateljima (vidite: Izlazak 23:22), ali i da će zbog neposlušnosti Savezu postati neprijatelj Izraela!

Ako Izraelci budu poslušni Jahveu, Jahve će se boriti protiv njihovih neprijatelja (vidite: Ponovljeni zakoni 30:7; 33:27-29).

■ **„Napašće te s jedne strane, a razbežati se pred tobom na sedam“** Ovaj idiom se odnosi na neorganizovano povlačenje Izraelovih neprijatelja u strahu (vidite: Ponovljeni zakoni 28:20,25). Vidite Posebnu temu – Simbolični brojevi u Svetom pismu, kod 23:3.

28:8 „blagoslov na tvoje ambare“ Ovo se odnosi na skladišta žita (vidite: Poslovice 3:10). Kasniji judaizam kaže da se ovo odnosi na blagoslov koji Jahve nekome daje u tajnosti.

■ **„GOSPOD, tvoj Bog, blagosloviće te u zemlji koju ti daje“** Ovo je vezano za obećanje dato Avraamu u Postanju 12:1-3. Zemlja je bila Božije posebno obećanje koje je ispunjeno prilikom Izlaska i osvajanja Obećane zemlje.

28:9 „GOSPOD će te učvrstiti“ Ovaj GLAGOL (*BDB 877, KB 1086, IMPERFEKAT hifila*) u osnovi znači „uzdići“. U Ponovljenim zakonima se u *hifilu* koristi sa nekoliko različitih značenja (tj. [1] potvrditi savez, vidite: Ponovljeni zakoni 8:18; [2] pojaviti se, vidite: Ponovljeni zakoni 18:15,18; [3] podići palu životinju, vidite: Ponovljeni zakoni 22:4; i [4] uspraviti spomen kamenje, vidite: Ponovljeni zakoni 27:3). Ovde je upotrebljen na metaforičan način i znači „učvrstiti“, a metaforično je upotrebljen i u Ponovljenim zakonima 25:7 i 29:13.

■ **„sveti narod“** Reč „svet“ znači „odvojen za služenje Bogu“ (*BDB 871 i 872, vidite Posebnu temu kod Ponovljenih zakona 5:12, i vidite Izlazak 19:5-6*). Izrael je trebalo da bude carstvo sveštenikâ i da Jahveu dovede sve narode.

■ **„hodao“** Ovo je biblijska metafora za život vere i poslušnosti (vidite: Ponovljeni zakoni 5:33; 8:6; 10:12; 11:22; 19:9; 26:17; 30:16).

28:10 „Tada će svi narodi na zemlji videti da se zoveš GOSPODNJIM imenom“ Fraza „da se zoveš GOSPODNJIM imenom“ (*BDB 894, KB 1128, PERFEKAT nifala*) znači da je Jahve vlasnik Izraela (vidite: Druga o Samuilu 6:2; Isaija 43:7; Jeremija 7:10-12; 14:9; 15:16; 32:34; Danilo 9:18,19; Amos 9:12).

Jahve je hteo da Izrael bude kanal njegovog otkrivenja kroz koji će ga ceo svet upoznati. On je želeo da blagoslovi Izrael da bi privukao pažnju narodâ i tako ih privukao k sebi (vidite: Ponovljeni zakoni 28:25, 37). Vidite Posebnu temu kod 4:6.

■ **„i bojati te se“** Jahveovi blagoslovi će i u miru i u ratu uzrokovati strah i poštovanje (*BDB 431, KB 432, PERFEKAT kala, vidite: Ponovljeni zakoni 7:19; 17:13*) sujevernih neznabožaca u okolnim zemljama.

Izraelci nije trebalo da se plaše (BDB 431, KB 432) jer je Jahve bio s njima, za njih i borio se na njihovoj strani (npr. Ponovljeni zakoni 1:21,29; 3:2,22; 7:18; 20:1,3; 31:6,8).

28:11 Ovaj stih je sažetak Božijih blagoslova za poslušan zavetni narod (npr. Ponovljeni zakoni 11:14).

28:12 „svoje bogato spremište“ Ova reč (BDB 373 II i 69) je bila simbol neba i kiše (vidite: Ponovljeni zakoni 28:23-24; Psalam 85:12; Malahija 3:10). Možda je u pitanju sarkastičan osvrt na služenje Vaalu. Vaal je bio hanaanski bog blagostanja (tj. kiše, vidite: Prva o carevima 17-18). Ipak, Jahve je bio taj koji daje blagoslove svom narodu (vidite: Ponovljeni zakoni 28:47; 11:14; Levitska 26:4).

■ **„da dô kišu tvojoj zemlji u pravo vreme“** Ovaj GLAGOL (BDB 678, KB 733) se u ovom poglavlju redovno koristi za Jahveove zavetne darove blagoslova (vidite: Ponovljeni zakoni 28:1,7,8,11,12,13).

Ne samo da će Jahve otvoriti nebeske ustave i poslati kišu, nego će to učiniti u pravo vreme (rane i kasne kiše, vreme setve i vreme sazrevanja).

■ **„Mnogim narodima ćeš davati u zajam, ali ni od jednoga nećeš uzajmljivati“** Ovo je bio još jedan znak Božijeg blagoslova. Imaće višak i moći će da pozajmljuju drugima (vidite: Ponovljeni zakoni 23:20)! Posledice neposlušnosti su u oštroj suprotnosti s tim (Ponovljeni zakoni 28:44)!

28:13 Ovaj stih sadrži dva idioma blagostanja i moći:

1. Glava, a ne rep
2. Bićeš na vrhu, a ne na dnu

Ali zapazite uslov. Isti idiom je upotrebljen i u Ponovljenim zakonima 28:1 („držao ih se i izvršavao ih“, dva KONSTRUKTNA INFINITIVA). Suprotnost koju izaziva neposlušnost vidi se u Ponovljenim zakonima 28:44.

28:14 „Ne odstupaj ni od jedne zapovesti [NASB – ne skreći ni levo ni desno]“ Ovaj izraz se upotrebljava doslovno u Brojevima 20:17, 22:26 i Ponovljenim zakonima 2:27, ali obično je u pitanju hebrejski idiom koji znači „bilo koje odstupanje od merila ili jasno označenog puta je greh“ (vidite: Ponovljeni zakoni 5:32; 17:11,20; Isus Navin 1:7; 23:6; Druga o carevima 22:2). Zapazite da se ovde izričito spominje idolopoklonstvo (vidite: Ponovljeni zakoni 5:7-9; 27:15; Izlazak 20:23; 34:17).

NASB, NRSV	„koje ti danas zapovedam“
NKJV	„koje ti zapovedam na današnji dan“
TEV	
NJB	„reči koje ti danas izlažem“

Izgleda da se ova fraza odnosi na poseban dan davanja zakona (vidite: Ponovljeni zakoni 28:1,13,14,15), mada reč *'olam* može da se odnosi i na ograničeno vremensko razdoblje. Vidite Posebnu temu kod Ponovljenih zakona 4:40. Ključno pitanje ovde glasi šta tačno znači reč „knjiga“ u Ponovljenim zakonima 28:58 i 61:

1. Na cele Ponovljene zakone
2. Na jednu od Mojsijevih propovedi iz Ponovljenih zakona
3. Na veći skup zakonâ, uključujući delove Izlaska, Levitske i Brojeva

PONOVLJENI ZAKONI 28:15 (SSP)

¹⁵Ali, ako se ne budeš pokoravao GOSPODU, svome Bogu, i ne budeš pomno izvršavao sve njegove zapovesti i uredbe koje ti danas dajem, snaći će te i stići sva ova prokletstva:

28:15-37 Ovaj deo s prokletstvima ne zahteva doslovno tumačenje, nego treba da ostavi utisak propasti. Ovakve štete će se dogoditi ako budete neposlušni. To je bio način da se formira način razmišljanja o posledicama Izraelovog kršenja Jahveovog zakona.

28:15 „pomno izvršavao“ Iste ove reči i gramatički oblik nalazimo i u Ponovljenim zakonima 28:1,13 i 32:46, a slične reči se nalaze u Ponovljenim zakonima 28:58 i 29:8. Poslušnost je ključna. Ona nije temelj Saveza, nego njegov prirodni sastavni deo! Savez je utemeljen na Jahveovoj ljubavi i svesti, ali njegovo trajanje i plodovi se održavaju poslušnošću. Bog je rekao: Ako me volite, držite se mojih zapovesti!

■ „njegove zapovesti i uredbe“ Vidite Posebnu temu kod 4:1.

■ „prokletstva“ Ovo je IMENICA od korena koji znači „biti mali“ (*BDB* 886-887, vidite: Ponovljeni zakoni 27:15-26, 28:15-68). Ova prokletstva su služila da podstaknu Izrael da se vrati Jahveu.

■ „snaći će te i stići“ Vidite beleške kod Ponovljenih zakona 28:2.

PONOVLJENI ZAKONI 28:16 (SSP)

¹⁶Bićeš proklet u gradu i proklet na plju.

28:16-19 Ovi stihovi su potpuno podudarni sa stihovima 3-6. Stihovi 3-6 su blagoslovi, a stihovi 16-19 prokletstva.

PONOVLJENI ZAKONI 28:17 (SSP)

¹⁷Biće prokleta tvoja korpa i tvoje naćve.

PONOVLJENI ZAKONI 28:18 (SSP)

¹⁸Biće proklet tvoj porod, i tvoji usevi, i tvoja telad, i tvoja jagnjad.

2:18

NASB, NJB „potomstvo tvog tela“

NKJV „plod tvoga tela“

NRSV „plod tvoje utrobe“

TEV „deca“

Ova fraza doslovno glasi „plod tvoje utrobe“. Jedan od blagoslova bilo je i mnoštvo zdrave i srećne dece (vidite: Ponovljeni zakoni 28:4,11), ali neposlušnost je potpuno preokretala ovo zavetno obećanje!

PONOVLJENI ZAKONI 28:19 (SSP)

¹⁹Bićeš proklet u svemu što preduzmeš.

PONOVLJENI ZAKONI 28:20-24 (SSP)

²⁰GOSPOD će na tebe slati prokletstva, pometnju i nevolju u svemu što budeš činio sve dok ne budeš zatrt i brzo ne propadneš zbog zla koje si učinio ostavivši ga. ²¹GOSPOD će na tebe slati

pomor za pomorom [NASB – učiniti da se pomor uhvati za tebe] dok te ne nestane iz zemlje u koju ulaziš da je zaposedneš. ²²GOSPOD će te udarati sušicom, groznicom i upalom, žegom i sušom [NASB – mačem], medljikom i buđi, koje će te progoniti sve dok te ne nestane. ²³Nebo će ti nad glavom biti bronza, a zemlja ispod tebe gvožđe. ²⁴GOSPOD će kišu tvoje zemlje pretvarati u prah i prašinu – padaće s neba sve dok ne budeš zatrt.

28:20 „pometnju“ Ova reč (*BDB 223*) se koristi za poraz u boju (vidite: Ponovljeni zakoni 7:23). To je suprotnost stihovima 7 i 25. Pometnja će zahvatiti Izraelce ako budu neposlušni Božijoj reči.

■ **„nevolju“** Ova hebrejska reč (*BDB 172*) se u Starom zavetu nalazi samo ovde.

■ **„dok ne budeš zatrt i brzo ne propadneš“** Zapazite podudarnost:

1. „zatrt“ – *BDB 1029, KB 1552, KONSTRUKTNI INFINITIV nifala*, vidite: Ponovljeni zakoni 4:26; 6:15
2. „propadneš“ – *BDB 1, KB 2, KONSTRUKTNI INFINITIV kala*, vidite: Levitska 26:38; Ponovljeni zakoni 4:26; 8:19-20; 11:17; 30:18-20; Isus Navin 23:13,16 i PRILOG „brzo“ (*BDB 555 II*)

■ **„zbog zla koje si učinio ostavivši ga“** Zapazite da se odstupanje od zapovesti smatra napuštanjem Jahvea!

28:21 „slati pomor za pomorom [NASB – učiniti da se pomor uhvati za tebe]“ Ova reč (*BDB 184*) se odnosi na neku pošast (vidite: Levitska 26:25; Brojevi 14:12) poput onih koje je Jahve poslao na Egipat (vidite: Izlazak 5:3; 9:15).

■ **„uhvati“** Ovaj GLAGOL (*BDB 179, KB 209, hifil*) je u JUSIVU. Jahveova kazna će ih pratiti u stopu dok ne izvrši svoj zadatak (tj. „dok te ne nestane“, *BDB 477, KB 476, KONSTRUKTNI INFINITIV piela*).

Ova reč se koristila za ono što Izrael treba da učini u odnosu na Jahvea (tj. da ga se drži, vidite: Ponovljeni zakoni 10:20; 11:22; 30:20).

28:22 „sušom [NASB – mačem]“ Zapazite spisak onoga što će Jahve poslati protiv neposlušnog Izraela:

1. Sušicu (*BDB 1006*, vidite: Levitska 26:16), što je bolest pluća
2. Groznicu (*BDB 869*, vidite: Levitska 26:16)
3. Upalu (*BDB 196*)
4. Žegu (*BDB 359*, stavke pod 2, 3 i 4 su vezane za vrućinu, pa izgleda da su vezane za sušu, vidite: *NRSV*)
5. Sušu [NASB – mač] (*BDB 352*)
6. Medljiku (*BDB 995*, mrlje na usevima, vidite: Prva o carevima 8:37; Drugi dnevnicima 6:28; Amos 4:9)
7. Buđ (*BDB 439*, vidite: Prva o carevima 8:37; Drugi dnevnicima 6:28; Amos 4:9; Agej 2:17; ova reč znači „zelen“, pa se stoga odnosi na „zelenu buđ“)

I ljudi i poljoprivreda će patiti i umirati. Zapazite simboličan broj ovih pošasti (tj. sedam; u ovom poglavlju je nabrojano i sedam blagoslova). Vidite Posebnu temu kod 23:3.

28:23 „gvožđe“ Gvožđe je često metafora za teškoće:

1. Zemlja neće davati svoj rod jer će nedostatak kiše učiniti da postane tvrda kao metal, Ponovljeni zakoni 28:23, vidite: Levitska 26:19
2. Gvozdeni jaram će biti stavljen na Izraelov vrat, Ponovljeni zakoni 28:48
3. Egipat kao peć u kojoj se topi gvožđe, što je slika nevolje, vidite: Ponovljeni zakoni 4:20

PONOVLJENI ZAKONI 28:25-26 (SSP)

²⁵GOSPOD će učiniti da te tvoji neprijatelji poraze. Napašćeš ih s jedne strane, a pobeći pred njima na sedam. Sva carstva na zemlji zgražavaće se nad tobom. ²⁶Tvoja lešina biće hrana svim pticama i zverima, a nikoga neće biti da ih poplaši.

28:25 „Napašćeš ih s jedne strane, a pobeći pred njima na sedam“ Ovo je metafora koja pokazuje da će Izraelovi vojni planovi biti potpuno beskorisni. Sedam je simbol za „savršenstvo“. Izrael će se biti u potpunom povlačenju. Obećanja o „svetom ratu“ su ovde preokrenuta!

■ **„Sva carstva na zemlji zgražavaće se nad tobom“** Jahve će upotrebiti Izrael da se otkrije svetu, ili pozitivno (blagoslovi) ili negativno (prokletstva, vidite: Ponovljeni zakoni 28:37; Drugi dnevnicu 29:8; Jeremija 15:4). Jahve je hteo da upotrebi Izrael da dosegne ceo ljudski rod (vidite Posebnu temu – Evanđeoske predrasude Boba Atlija, kod 4:6). Ovo je preokret njegovih ciljeva!

28:26 „Tvoja lešina biće hrana“ Za Izraelce je bila velika strahota da ne budu sahranjeni i da životinje mogu da ih rastrgnu (vidite: Prva o Samuilu 17:44-46). Pošto se ovde spominju „ptice“, mnogi ovaj tekst shvataju u eshatološkom smislu (vidite: Isaija 18:14; Jeremija 7:33; 16:4; 19:7; 34:20; Jezekilj 29:5; 32:4; 39:4).

PONOVLJENI ZAKONI 28:27-37 (SSP)

²⁷GOSPOD će te udarati čirevima kakve su imali Egipćani, tumorima, gnojnim ranama i svrabbom, od kojih nećeš moći da se izlečiš. ²⁸GOSPOD će te udarati ludilom, slepilom i smetenošću uma. ²⁹U pô bela dana ćeš pipati kao što slepac pipa u mraku. Nećeš imati uspeha ni u čemu što budeš činio. Iz dana u dan bićeš tlačen i pljačkan, a nikoga neće biti da te izbavi. ³⁰Verićeš se sa ženom, ali drugi će s njom spavati. Sazidaćeš kuću, ali nećeš u njoj stanovati. Posadićeš vinograd, ali nećeš jesti od njegovog roda. ³¹Tvoga vola će tebi naočigled zaklati, ali ti nećeš jesti mesa od njega. Magarca će ti oteti i neće ti ga vratiti. Tvoje ovce će predavati tvojim neprijateljima, a nikoga neće biti da ih izbavi. ³²Tvoje sinove i kćeri predavaće drugom narodu, a tebi će oči iščileti povazan ih čekajući, nemoćan da išta učiniš. ³³Narod koji ne poznaješ poješće ti useve i sve oko čega si se mučio, a ti ćeš iz dana u dan biti tlačen i zlostavljan. ³⁴Izludećeš od prizorâ koje budeš gledao. ³⁵GOSPOD će ti kolena i noge udarati bolnim čirevima koji se ne mogu izlečiti, a širiće se po tebi od tabanâ do temena. ³⁶GOSPOD će tebe i cara koga budeš postavio nad sobom oterati među narod koji ni ti ni tvoji praoci niste poznavali. Tamo ćeš služiti drugim bogovima, bogovima od drveta i kamena. ³⁷Zgražavaće se nad tobom, prezirati te i rugati ti se svi narodi među koje te GOSPOD bude oterao.

28:27 „čirevima kakve su imali Egipćani“ Zapazite spisak pošasti i problema (pošasti iz Egipta i preokret zavetnih blagoslova) koje će Jahve poslati na Izraelce ako ne budu poslušni njegovom savezu. Kome je mnogo dato, mnogo se i traži (npr. Luka 12:48).

1. NASB, NKJV, NRSV, TEV

NJB

JPSOA

BDB 1006, vidite: Izlazak 9:9-11. Označava neku vrstu zagnoja.

„čirevima“, vidite: Ponovljeni zakoni 28:27,35

„egipatskim prištevima“

„upalom“

2. NASB, JPSOA „tumorima“, Ponovljeni zakoni 28:27
 NKJV „šuljevima“
 NRSV „prištevima“
 TEV „bolnim ranama“
 NJB „oticanjem prepona“
 BDB 779 II, vidite: Prva o Samuilu 5:6,9,12. Mnogi stručnjaci ovo tumače kao simptome kuge (tj. otekline, velike, tamene, natekle delove tela, vidite: Prva o Samuilu 5:9-6:17, za koje se podrazumeva da su povezani sa miševima)
3. NASB, NKJV „krastama“, Ponovljeni zakoni 28:27
 NRSV, NJB „skorbutom“
 JPSOA „ožiljcima od čireva“
 BDB 173, vidite: Levitska 21:20; 22:22
4. NASB, NKJV, NRSV, TEV, NJB „svrabom“, Ponovljeni zakoni 28:27
 BDB 360 III. Ova reč se u Starom zavetu pojavljuje samo ocde, a odnosi se na iritaciju kože izazvanu buvama (vidite: NIDOTTE, tom 2, str. 278).
5. NASB, NKJV, NRSV, NJB „ludilom“, Ponovljeni zakoni 28:28,35
 TEV „da izgubiš razum“
 BDB 993, vidite: Zaharija 12:4
6. NASB, NKJV, NRSV, TEV, NJB „slepilom“, Ponovljeni zakoni 28:28,29
 BDB 734, vidite: Tužbalice 4:14; Sofonija 1:17
7. NASB „rastrojenošću srca“, Ponovljeni zakoni 28:28
 NKJV „zbunjenošću srca“
 NRSV „zbunjenošću uma“
 TEV „zbunjenošću“
 NJB „lutanjem misli“
 BDB 1069, vidite: Zaharija 12:4
8. NASB, NKJV „stalno tlačen“, Ponovljeni zakoni 28:29
 NRSV „stalno zlostavljan“
 TEV „neprestano ugnjetavan“
 NJB „izrabljivan“
 BDB 798, PASIVNI PARTICIP *kala*, vidite: Levitska 6:2
9. NASB, TEV „stalno pljačkan“, Ponovljeni zakoni 28:29
 NKJV „stalno će ti otimati“
 NRSV „stalno će te pleniti“

- NJB* „pljačkan“
BDB 159, PASIVNI PARTICIP *kala*, vidite: Levitska 6:2
10. *NASB* „Verićeš se sa ženom ... silovati“, 28:30
NKJV, NRSV „leći s njom“
BDB 993, *KB* 1415, IMPERFEKAT *kala*
11. Drugi će živeti u tvojoj kući, stih 30
12. Drugi će uživati od tvog vinograda, stih 30
13. Stoku će ti uzeti drugi, stih 31
14. Oteće ti decu, stih 32
15. Tvoji usevi će biti dati drugom, stih 33
16. Drugi će uživati u tvom trudu, stih 33
17. *NASB, NKJV* „tlačen“, Ponovljeni zakoni 28:33
NRSV „zlostavljan“
TEV „tlačenje“
NJB „izrabljivan“
BDB 798, *KB* 897, PASIVNI PARTICIP *kala*, vidite: Ponovljeni zakoni 28:29; Prva o Samuilu 12:4; Amos 4:1
18. *NASB, NKJV, NRSV, NJB* „ugnjetavan“, Ponovljeni zakoni 28:33
TEV „grubo postupanje“
BDB 954, *KB* 1285, PASIVNI PARTICIP *kala*, vidite: Prva o Samuilu 12:3-4; Amos 4:1
19. *NASB, NKJV, NRSV, NJB* „izludećeš“, Ponovljeni zakoni 28:34
TEV „učiniti da izgubiš razum“
BDB 993, *KB* 1415, PARTICIP *puala*, vidite: Ponovljeni zakoni 28:30
20. *NASB* „udarati bolnim čirevima“, 28:35
NKJV „udarati žestokim čirevima“
NRSV „udarati opasnim čirevima“
TEV „pokriti bolnim ranama, čirevima“
NJB „oboriti gadnim prištevima“
BDB 645, *KB* 697, IMPERFEKAT *hifila* i dva OBJEKTA, *BDB* 1006 i 948
21. Tvoj car će biti uklonjen i zamenjen neznabožačkim vladarima, Ponovljeni zakoni 28:36
22. Služićete stranim bogovima, Ponovljeni zakoni 28:36

23. Postaćete:

a.

NASB „izvor užasavanja“, Ponovljeni zakoni 28:37

NKJV „zaprepašćenja“

NRSV „užasavanja“

NJB „zaprepašćenja“

BDB 1031 I, vidite: Druga o carevima 22:19; Jeremija 5:30; 25:9,11,18,38; 29:18; 42:18; 44:12,22; 49:13,17; 50:23; 51:37,41

b.

NASB, NKJV, NRSV „poslovica“, Ponovljeni zakoni 28:37

NJB „uzrečica“

BDB 605, vidite: Prva o carevima 9:7; Jeremija 24:9

c.

NASB „rugalica“, Ponovljeni zakoni 28:37

NKJV, NRSV „uzrečica“

NJB „predmet ismevanja“

BDB 1042, vidite: Prva o carevima 9:7; Jeremija 24:9

24. NASB „GOSPOD će te oterati“

NKJV, NRSV „GOSPOD će te odvesti“

NJB „Jahve će te odneti“

Ovaj poslednji GLAGOL (BDB 624 I, KB 675, IMPERFEKAT *piela*) koristio se za gonjenje stoke (npr. Izlazak 3:1), a postao je metafora za (1) odvođenje ljudi na mesto kazne (npr. 4:27; Prva o Samuilu 30:2,22; Isaija 20:4) ili (2) za Jahvea koji vodi kao pastir koji se stara (vidite: Psalam 48:14; 78:26,52; 80:1). Ljudi će biti predvođeni (pastir) ili gonjeni (sudija) u skladu sa svojom verom i poslušnošću.

Ovo ih podseća na pošast čireva na Egipćanima (vidite: Izlazak 9:8 i dalje). Te pošasti će biti poslate na neposlušni Izrael (vidite: Ponovljeni zakoni 7:15; 28:60,61).

28:32 Zapazite očaj izraelskih roditelja:

1. Deca data drugom narodu (BDB 678, KB 733, PASIVNI PARTICIP *kala*)

2. Pred njihovim očima (BDB 906, KB 1157, AKTIVNI PARTICIP *kala*)

3. Oči će im iščileti povazdan ih čekajući (BDB 479, ova reč se u Starom zavetu pojavljuje samo ovde)

4. Neće imati moć da to spreče (SPOJ reči BDB 34 II i BDB 43)

28:33 „tlačćen“ Ova reč se redovno koristila za bogate koji izrabljuju siromahe i ljude na rubovima društva, ali ovde se koristi za Jahvea koji slama svoj nepokorni narod.

28:35 „od tabanâ do temena“ Ovo je metafora za bolest koja se proširila i od koje čovek ne može da se izleči (vidite: Jov 2:7; Isaija 1:5-6).

28:36 „cara koga budeš postavio“ Mojsije je znao da će Izrael jednog dana imati cara (vidite: Ponovljeni zakoni 17:14-20). Izraelci su bili plemensko društvo i nisu imali cara sve do Saula (vidite: Prva o Samuilu 8).

PONOVLJENI ZAKONI 28:38-44 (SSP)

³⁸Mnogo ćeš semena sejati na polju, ali ćeš malo žnjati, jer će ti skakavci proždirati useve. ³⁹Sa-
dićeš vinograde i obrađivati ih, ali nećeš piti vina ni brati grožđa, jer će ga crvi izjedati. ⁴⁰Ima-
ćeš stabla maslina širom svoje zemlje, ali se uljem nećeš mazati, jer će ti masline pootpadati.
⁴¹Radaće ti se sinovi i kćeri, ali ih nećeš imati za sebe, jer će odlaziti u sužanjstvo. ⁴²Rojevi ska-
kavaca preplaviće sva tvoja stabla i useve u tvojoj zemlji. ⁴³Došljak u tvojoj sredini sve više će se
uzdizati iznad tebe, a ti ćeš padati sve niže i niže. ⁴⁴On će tebi davati u zajam, a ne ti njemu. On
će biti glava, a ti ćeš biti rep.

28:38-42 Zapazite još jedan spisak Izraelovih pokušaja da postigne blagostanje koje će Jahve osujetiti:

<u>Njihova dela</u>	<u>Ishod</u>
1. Mnogo semena, stih 38	Skakavci će uništiti
2. Sadnja vinograda, stih 39	Crvi će uništiti
3. Sadnja maslina, stih 40	Masline će pootpadati
4. Rađanje dece, stih 41	Deca će biti zarobljena
5. Drveće i usevi, stih 42	Skakavci će uništiti

Blagostanje koje je Jahve obećao preokrenuto je Izraelovom neposlušnošću!

28:40 „ali se uljem nećeš mazati“ Ljudi Starog bliskog istoka su mazali lice maslinovim uljem kao simbol blagostanja i radosti (npr. Ruta 3:3; Druga o Samuilu 12:20; 14:2).

28:43-44 Ova dva stiha opisuju zamenu uloga između Izraelaca i stranaca koji žive među njima (tj. do-
šljaka, *BDB* 158):

1. Stranci će se uzdići iznad tebe
  - a. Oni će se sve više uzdizati (*BDB* 751)
  - b. Ti ćeš padati sve niže i niže (*BDB* 641)
[preokret Ponovljenih zakona 28:13]
2. Stranac će ti pozajmljivati
[preokret Ponovljenih zakona 28:12]
3. Stranac će biti glava
[preokret Ponovljenih zakona 28:13]

PONOVLJENI ZAKONI 28:45-48 (SSP)

⁴⁵Snalaziće te sva ova prokletstva. Goniće te i stizati te dok ne budeš zatrt, jer se nisi pokoravao
GOSPODU, svome Bogu, držeći se zapovesti i uredbi koje ti je dao. ⁴⁶Ova prokletstva biće znamenje i
čudo na tebi i na tvojim potomcima doveka. ⁴⁷Pošto nisi GOSPODU, svome Bogu, služio veselog i rado-
snog srca zbog izobilja svega, ⁴⁸služićeš svojim neprijateljima, koje će GOSPOD poslati na tebe, u gladi
i žeđi, u golotinji i u svemu oskudevajući. On će ti na vrat navaliti gvozdeni jaram dok te ne zatre.

28:45-48 Zapazite uzroke i posledice Jahveovih zavetnih kazni:

1. Uzroci
  - a. Izrael neće da se pokorava (*BDB* 1033, *KB* 1570, *PERFEKAT kala*) Jahveovim zapovestima i
uredbama i da se drži (*BDB* 1036, *KB* 1581, *KONSTRUKTNI INFINITIV kala*), Ponovljeni za-
koni 28:45

- b. Izrael neće da služi (*BDB 712, KB 773, PERFEKAT kala* [dva puta]) Jahveu, Ponovljeni zakoni 28:47:
  - (1) Radosno
  - (2) Veselog srca
  - (3) U zahvalnsoti zbog izobilja
- 2. Posledice
  - a. Prokletstva:
    - (1) će te snalaziti, Ponovljeni zakoni 28:45, *BDB 97, KB 112, PERFEKAT kala*
    - (2) će te goniti, Ponovljeni zakoni 28:45, *BDB 922, KB 1191, PERFEKAT kala*
    - (3) će te stizati, Ponovljeni zakoni 28:45, *BDB 673, KB 727, PERFEKAT hifila*
    - (4) dok ne budeš zatrt, Ponovljeni zakoni 28:45, *BDB 1029, KB 1552, KONSTRUKTNI INFINITIV nifala*, vidite: Ponovljeni zakoni 4:25-26
  - b. Neprijatelji
    - (1) Služićeš svojim neprijateljima, Ponovljeni zakoni 28:48
      - (a) u gladi (*BDB 944*)
      - (b) u žeđi (*BDB 854*)
      - (c) u golotinji (*BDB 735*)
      - (d) u oskudici
      - (e) staviću na tebe gvozdeni jaram
      - (f) dok ne budeš zatrt (*BDB 1029, KB 1552, KONSTRUKTNI INFINITIV hifila*, vidite: Ponovljeni zakoni 4:25-26)

28:46 „doveka“ Vidite Posebnu temu kod 4:40.

PONOVLJENI ZAKONI 28:49-57 (SSP)

⁴⁹GOSPOD će izdaleka, sa krajeva zemlje, na tebe dovesti narod koji se obrušava kao orao, narod čiji jezik nećeš razumeti, ⁵⁰narod svirepa izgleda, koji ne poštuje starca i nema milosti prema mladiću. ⁵¹Proždiraće mladunčad tvoje stoke i useve tvoje zemlje dok ne budeš zatrt. Neće ti ostaviti ni žita, ni mladog vina, ni ulja, ni teladi, ni jagnjadi dok te ne uništi. ⁵²Opsedaće te u svim gradovima širom tvoje zemlje dok ne popadaju visoki, utvrđeni bedemi u koje se uzdaš. Opsedaće te u svim gradovima širom zemlje koju ti GOSPOD, tvoj Bog, daje. ⁵³Zbog muka kojima će te tvoj neprijatelj pritisnuti tokom opsade, ješćeš svoj porod – meso sinova i kćeri koje ti GOSPOD, tvoj Bog, bude dao. ⁵⁴Ni najnežniji i najosetljiviji čovek u tvojoj sredini neće imati samilosti prema rođenom bratu, ni prema ženi koju voli, ni prema deci koja mu preostanu. ⁵⁵Ni jednom od njih neće dati mesa svoje dece koje bude jeo, jer će mu jedino to preostati zbog opsade i muka kojima će te tvoj neprijatelj pritisnuti u svim tvojim gradovima. ⁵⁶Ni najnežnija i najosetljivija žena u tvojoj sredini – toliko osetljiva i nežna da se ne usuđuje da tabanima dotakne zemlju – neće imati samilosti prema mužu koga voli ni prema svom sinu ili kćeri. ⁵⁷Neće im dati posteljicu koja joj izade po porođaju ni mesa dece koju rodi, jer će ih, zbog oskudice svega, jesti u potaji za vreme opsade i muka kojima će te tvoj neprijatelj pritisnuti u tvojim gradovima.

28:49-57 Ovde se nastavljaju posledice neposlušnosti. Ovaj pasus nabraja probleme vezane za ratnu opsadu na Starom bliskom istoku:

1. Osvajači su opisani na sledeći način:
  - a. Dovešće ih Jahve, Ponovljeni zakoni 28:49
  - b. Narod iz daleka, Ponovljeni zakoni 28:49
  - c. Narod s brzom i jakom vojskom, Ponovljeni zakoni 28:49

- d. Narod nepoznatog jezika, Ponovljeni zakoni 28:49
  - e. Narod koji ne poštuje one koje pobjedi, Ponovljeni zakoni 28:50
  - f. Narod koji će proždreti sve useve i stoku Izraela, Ponovljeni zakoni 28:51
  - g. Narod koji će opsedati svaki utvrđeni grad u Izraelu, Ponovljeni zakoni 28:52
2. Posljedice po Izrael:
- a. Propašće zbog nedostatka hrane, Ponovljeni zakoni 28:51
  - b. Ješće svoju decu, Ponovljeni zakoni 28:53 (vidite: Levitska 26:29), i neće je ni sa kim deliti (vidite: Ponovljeni zakoni 28:57)
  - c. Nežni (*BDB* 940) muškarci i žene će izgubiti svoja prirodna i porodična osećanja i postaću grubi, Ponovljeni zakoni 28:54,56
  - d. Neće ni sa kim deliti svoju decu koju budu jeli, Ponovljeni zakoni 28:57

28:49 „GOSPOD će ... na tebe dovesti narod“ Ovo se odnosi na Asiriju (vidite: Osija 8:1) i Vavilon (vidite: Jeremija 5:15).

28:50 „koji ne poštuje starca i nema milosti prema mladiću“ Vavilonci i posebno Asirci ubijali su stare ljude (suprotno od Levitske 19:32) i decu da bi demoralisali narod pre nego što ga odvedu u neku daleku oblast i nasele ga u tuđim kućama.

28:51 U ovom stihu narodi koji osvajaju opisani su kao potpuno uništenje izvorA života, sličnopošasti skakavaca u Joilu, Amosu, i Miheju.

28:52 „visoki, utvrđeni bedemi u koje se uzdaš“ Izrael će se uzdati (*BDB* 105, *KB* 120, *AKTIVNI PARTICIP kala*) u svoju spremnost za rat (vidite: Drugi dnevnic 32:7-8)!

28:53-57 „ješćeš svoj porod“ Ovo pokazuje očaj koji nastaje tokom opsade (tj. kanibalizam, vidite: Levitska 26:29; Druga o carevima 6:24-30; Jeremija 19:9; Tužbalice 2:20; 4:10; Jezekilj 5:10).

PONOVLJENI ZAKONI 28:58-68 (SSP)

⁵⁸Ako ne budeš pomno izvršavao sve reči ovog Zakona, koje su zapisane u ovoj knjizi, i ne budeš se bojava ovog slavnog i strašnog Imena – GOSPODA, svoga Boga – ⁵⁹GOSPOD će [*NASB* – onda] na tebe i tvoje potomke slati strašne pomore, pomore velike i dugotrajne, i teške i dugotrajne bolesti. ⁶⁰Puštaće na tebe sve egipatske boleštine kojih si se plašio, i one će se lepiti za tebe. ⁶¹GOSPOD će na tebe puštati i sve druge bolesti i pomore koji nisu zapisani u ovoj Knjizi zakona dok ne budeš zatrt. ⁶²Vas, kojih je bilo koliko i zvezda na nebu, ostaće svega nekoliko, jer se niste pokoravali GOSPODU, svome Bogu. ⁶³Kao što je GOSPODU bilo milo da vam dâ blagostanje i da vas umnoži, tako će mu biti milo da vas uništi i zatre. Bićete iščupani iz zemlje u koju ulazite da je zaposednete. ⁶⁴Tada će te GOSPOD raspršiti po svim narodima, s kraja na kraj zemlje. Tamo ćeš služiti drugim bogovima – bogovima od drveta i kamena, koje ni ti ni tvoji praoci niste poznavali. ⁶⁵Među tim narodima nećeš naći mira ni odmorišta za sebe, nego će ti GOSPOD tamo dati unezvereno srce, iskopnele oči i teskobnu dušu. ⁶⁶Živećeš u stalnoj neizvesnosti. Plašićeš se i danju i noću i nikad nećeš biti siguran za svoj život. ⁶⁷Ujutro ćeš govoriti: »O, da je bar već več!« a uveče: »O, da je bar već jutro!« zbog užasa koji će te spopadati i zbog prizorâ koje ćeš gledati. ⁶⁸GOSPOD će te u žalosti²⁴⁶ poslati nazad u Egipat, na putovanje za koje sam ti rekao da ga više nikada ne preduzmeš. Tamo ćete se sami nuditi na prodaju svojim neprijateljima za robove i robinje, ali vas niko neće kupovati.

246 u žalosti Ovaj izraz na hebrejskom može da znači i »lađama« (napomena iz SSP-a, prim. prev.)

28:58-68 „Ako ... onda“ Zapazite zavetne obaveze i posledice neposlušnosti:

1. „Ako“
  - a. „ne budeš pomno izvršavao sve reči ovog Zakona“ (*BDB 1036, KB 1581, IMPERFEKAT kala i BDB 793, KB 889, KONSTRUKTNI INFINITIV kala*)
  - b. „i ne budeš se bojao ovog slavnog i strašnog Imena – GOSPODA, svoga Boga“ (*BDB 431, KB 432, KONSTRUKTNI INFINITIV kala, vidite: Ponovljeni zakoni 4:10; 5:29; 6:2,13,24; 10:12,20; 13:4; 14:23; 17:19; 28:58; 31:12,13*)
  - c. Razmotrite sledeće stihove: Ponovljeni zakoni 28:1,13,15,58; 29:9; 31:12; 32:46. Poslušnost je ključna!
2. „onda“
  - a. Jahve će slati pomore, Ponovljeni zakoni 28:59
    - (1) strašne (*BDB 810, KB 927, PERFEKAT hifila*)
    - (2) velike (*BDB 152*)
    - (3) dugotrajne (*BDB 52, KB 63, PERFEKAT nifala*)
    - (4) teške (*BDB 948*)
    - (5) dugotrajne (*BDB 52, KB 63, PERFEKAT nifala*)
  - b. Jahve će vratiti pošasti (*BDB 188, vidite: Ponovljeni zakoni 7:15*) kojih su se Izraelci plašili (*BDB 388, KB 386, PERFEKAT kala*) u Egiptu i one će se lepiti (*BDB 179, KB 209, PERFEKAT kala*) za njih, Ponovljeni zakoni 28:60
  - c. Jahve će poslati sve druge bolesti (*BDB 315*) i sve druge pomore (*BDB 646, vidite: Levitska 26:21*) koji se ne spominju u knjizi zakona, Ponovljeni zakoni 28:61
  - d. Jahve će preokrenuti svoje obećanje o blagostanju i izobilju, Ponovljeni zakoni 28:62-63
  - e. Jahve će preokrenuti Izlazak iz Egipta i dovođenje u Obećanu zemlju i raspršiće (*BDB 806, KB 918, PERFEKAT hifila*) svoj zavetni narod, Ponovljeni zakoni 28:64
    - (1) Oni će služiti drugim bogovima, Ponovljeni zakoni 28:64
    - (2) Neće nalaziti mira, Ponovljeni zakoni 28:65
    - (3) Unezvereno srce, Ponovljeni zakoni 28:65
    - (4) Iskopnele oči, Ponovljeni zakoni 28:65
    - (5) Teskobna duša, Ponovljeni zakoni 28:65
    - (6) Strah i danju i noću, Ponovljeni zakoni 28:66,67
    - (7) Stalna životna neizvesnost, Ponovljeni zakoni 28:66 (Vidite Posebnu temu kod 1:32)
    - (8) Ropstvo, Ponovljeni zakoni 28:68

28:58

NASB	„poštovanog i strašnog imena“
NKJV, NRSV	„slavnog i strašnog imena“
TEV	„divnog i strašnog imena“
NJB	„slavnog i zastrašujućeg imena“

Reč „Ime“ predstavlja Jahveovu ličnost i narav (npr. Jov 1:21; Isaija 48:9-11; Jezekilj 20:44; Amos 2:7). On je opisan pomoću dva PARTICIPA *nifala*:

1. *BDB 457, KB 455, od GLAGOLA „biti težak“*, koji se metaforično koristio za nekoga ko je dostojan časti ili slavan (vidite: Isaija 26:15; 66:5; Jezekilj 28:22; 39:13)
2. *BDB 431, KB 432, od GLAGOLA „plašiti se“*, upotrebljenog u smislu strahopoštovanja prema Jahveu i njegovim otkupiteljskim delima (npr. 7:21; 10:17,21; Nemija 1:5; 4:14; 9:32; Psalam 145:6)

28:61 „nisu zapisani u ovoj Knjizi zakona“ Nismo sigurni na šta tačno se ove reči odnose:

1. Na celo Petoknjžje
2. Na zakone od Izlaska do Brojeva

3. Na cele Ponovljene zakone (vidite: Ponovljeni zakoni 31:24)
4. Na delove Ponovljenih zakona
  - a. Na zakonske propise
  - b. Na prokletstva i blagoslove

Naravno, reč „knjiga“ znači svitak, ali ovde se tvrdi da je Mojsije ovo zapisao ili da je nekoga uposlio da zabeleži Jahveov zakon koji mu je Mojsije kazivao u pero (vidite: Ponovljeni zakoni 27:3,8; 28:58; 29:21,29; 30:10).

28:62 „svega nekoliko“ Ovo je preokretanje obećanjâ datih Avraamu. Bog je obećao da će ih biti (1) kao „zvezdâ na nebu“ (vidite: Postanje 15:5; 22:17; 26:4), (2) poput „peska“ (vidite: Postanje 22:17; 32:12) i (3) poput „prašine“ (vidite: Postanje 13:16; 28:14; Brojevi 23:10).

28:63 „Kao što je GOSPODU bilo milo“ Ovaj GLAGOL (*BDB 965, KB 1314*) je upotrebljen na dva načina:

1. Za blagoslov (PERFEKAT *kala*, vidite: Ponovljeni zakoni 30:9)
  - a. Blagostanje (*BDB 405, KB 408, KONSTRUKTNI INFINITIV hifila*)
  - b. Umnožavanje (*BDB 915 I, KB 1176, KONSTRUKTNI INFINITIV hifila*)
2. Za prokletstvo (IMPERFEKAT *kala*)
  - a. Zatiranje (*BDB 1, KB 2, KONSTRUKTNI INFINITIV hifila*)
  - b. Uništenje (*BDB 1029, KB 1552, KONSTRUKTNI INFINITIV hifila*)
  - c. Čupanje iz zemlje (*BDB 650, KB 702, PERFEKAT nifala*)

Jahve i nagrađuje i kažnjava svoju decu. Kazna je imala za cilj obnovu i ponovno prihvatanje.

■ **„Bićete iščupani iz zemlje“** Ovaj GLAGOL (*BDB 650, KB 702, PERFEKAT nifala*) se često koristi za Jahveove kazne (vidite: Psalam 52:5; Poslovice 15:25). Ovo je potpuni preokret obećanjâ datih Avraamu (vidite: Postanje 12:1-3).

28:64 „Tada će te GOSPOD raspršiti po svim narodima“ Ovo se odnosi na izgnanstvo, što je preokret Izlaska iz Egipta (vidite: Ponovljeni zakoni 28:68.)

■ **„nećeš naći mira ni odmorišta“** Ova reč (*BDB 629 I*) je dva puta upotrebljena i u Postanju 8, u izveštaju o potopu iz Nojevog vremena:

1. Lađa se zaustavila (počinula) na gorju Ararat, Ponovljeni zakoni 28:4
2. Golubica koju je Noje poslao da pronađe kopno nije mogla da nađe odmorište (tj. mesto počinka), Ponovljeni zakoni 28:9

Jahve želi da njegov narod ima mesto počinka (tj. Obećanu zemlju, vidite: Ponovljeni zakoni 3:20; 12:9-10; 25:19; Isus Navin 1:13,15; 21:44), ali njihova svesna neposlušnost Savezu dovela je do preokreta Izlaska iz Egipta (tj. do izgnanstva, vidite: Psalam 95:11).

28:65 „iskopnele oči“ Ovo poglavlje nekoliko puta spominje gubitak vida:

1. Slepoca kao Jahveova kazna za neposlušnost Savezu, Ponovljeni zakoni 28:28-29
2. Kazna koja će se dešavati pred tvojim očima, Ponovljeni zakoni 28:30-33
3. Izludećeš od prizora koje budeš gledao, Ponovljeni zakoni 28:34
4. Metafora za nasilje s predumišljajem nad drugim članom porodice (tj. „oko će ti biti zlo prema“), Ponovljeni zakoni 28:54-56
5. Egipatske pošasti, od kojih je jedna bila krajnja tama, Ponovljeni zakoni 28:60-61
6. „Iskopnele oči“ kao metafora za strah, očaj i krajnje beznade, Ponovljeni zakoni 28:65-66
7. Prizori zbog kojih ljude spopada užas, Ponovljeni zakoni 28:67

28:66-67

NASB, NRSV „strah“
NKJV „strava“
TEV „užas ... strah“
NJB „uplašen ... užas“
JPSOA „strava ... užas“

Ova reč (*BDB* 808 I) znači „drhtanje“ ili „podrhtavanje“ koje je izazvano strahom ili radošću! Ovde je u pitanju strah (npr. *Isaija* 33:14). Jahve je želeo da izazove „užas“ među Izraelovim neprijateljima (vidite: *Ponovljeni zakoni* 2:25; 11:25), ali su taj strah doživeli Izraelci zbog svoje neposlušnosti!

28:68 „GOSPOD će te ... poslati nazad u Egipat“ Ovo je preokret Izlaska iz Egipta i ponovno zarobljeništvo Izraela!

■ „na putovanje za koje sam ti rekao“ Nismo sigurni na koju Jahveovu izjavu se ovo odnosi.

■ „ali vas niko neće kupovati“ GLAGOL „kupiti“ (*BDB* 888, *KB* 1111, *AKTIVNI PARTICIP kala*) se često koristi za Jahvea koji kupuje Izrael iz egipatskog ropstva (vidite: *Izlazak* 15:16; *Psalam* 74:2), ali ovde je upotrebljen za Izraelovu sudbinu u kojoj čak ni Egipat neće hteti ponovo da ih kupi kao robove. Bili su potpuno odbačeni od Boga i ljudi.

PITANJA ZA RAZMATRANJE

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Ova pitanja za razmatranje su data da vam pomognu da razmislite o najvažnijim stavkama ovog dela knjige. Njihov cilj je da vas izazovu na razmišljanje, ali ona nisu sveobuhvatna.

1. Zašto je odlomak s prokletstvima toliko duži od odlomka s blagoslovima?
2. Koja je svrha ovog poglavlja?
3. Kako je pravednost po delima povezana s blagoslovima koji se ovde spominju?
4. Zašto su Božije kazne tako žestoke?
5. Da li se sve to dogodilo u Izraelovoj istoriji?

PONOVLJENI ZAKONI 29

PODELA NA PASUSE U SAVREMENIM ENGLESKIM PREVODIMA

NKJV	NRSV	TEV	NJB
Obnova Saveza u Moavu	Mojsijeva treća propoved (29:1-30:20)	Gospodnji savez sa Izraelom u moavskoj zemlji	Treći govor (28:69-30:20) Istorijski uvod
29:1	29:1	29:1	29:1-3
29:2-9	29:2-9	29:2-9	 29:4-5 29:6-7 29:8 Savez u Moavu 29:9-14
29:10-13	29:10-29	29:10-15	
29:14-29			29:15-16 29:16-21 29:17-20 Pretnja izgnanstvom 29:21-23 29:22-28 29:24-28 29:29 [podela na stihove prema MT]

TREĆI KRUG ČITANJA (vidite str. xix)

PRATITE NAMERU BOGONADAHNUTOG PISCA NA NIVOU PASUSA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Pročitajte celo poglavlje odjednom. Prepoznajte njegove teme. Uporedite svoju podelu po temama s podelama u pet prevoda u tabeli koja je iznad. Podela na pasuse nije bogonadahnuta, ali je ključ za praćenje piščeve namere, a to je srž tumačenja. Svaki pasus ima samo jednu jedinu temu.

1. Prvi pasus
2. Drugi pasus
3. Treći pasus
4. Itd.

PROUČAVANJE REČI I IZRAZA

PONOVLJENI ZAKONI 29:1 (SSP)

¹Ovo su reči Saveza koji je GOSPOD zapovedio Mojsiju da sklopi s Izraelcima u Moavu, povrh Saveza koji je s njima sklopio na Horevu.

29:1 „reči Saveza koji je GOSPOD zapovedio Mojsiju“ Ovo je Mojsijev treći govor u Ponovljenim zakonima (poglavlja 29-30). On nas podseća da ovi zakoni potiču od Jahvea, a ne od njega.

■ **„povrh Saveza“** Ovo se odnosi na Savez na gori Sinaj, tj. Horev (vidite Posebnu temu kod Ponovljenih zakona 1:2; vidite: Ponovljeni zakoni 5:2 i dalje i Izlazak 19-24) i na Savez na Moavskim poljanama (vidite: Ponovljeni zakoni 1:5; 5:1,3,5-26). On je jasno izložen u Izlasku 20-31, a obnovljen je u Izlasku 34, Ponovljenim zakonima 29-30 i Isusu Navinu 24. Vidite Posebnu temu – Savez, kod 4:13.

PONOVLJENI ZAKONI 29:2-9 (SSP)

²Mojsije sazva sve Izraelce, pa im reče: Svojim očima ste videli sve što je GOSPOD u Egiptu učinio sa faraonom, svim njegovim službenicima i celom njegovom zemljom. ³Svojim očima ste videli ona velika iskušenja, ona znamenja i velika čuda. ⁴Ali GOSPOD vam ni do današnjeg nije dao pamet da shvatite, oči da vidite ni uši da čujete. ⁵U četrdeset godina koliko sam vas vodio kroz pustinju, nije se otrcala ni odeća na vama ni sandale na vašim nogama. ⁶Niste jeli hleb ni pili vino ni druga opojna pića, da biste spoznali da je GOSPOD vaš Bog. ⁷Kada ste stigli na ovo mesto, Sihon, car Hešbona, i Og, car Bašana, izašli su da s nama zapodenu boj, ali mi smo ih porazili. ⁸Zauzeli smo njihovu zemlju i dali je u nasledstvo Ruvimovcima, Gadovcima i polovini Manasijinog plemena. ⁹Držite se reči ovog Saveza i izvršavajte ih, da biste imali uspeha u svemu što činite.

29:2 „sve Izraelce“ Ovo se obično odnosi samo na starešine, ali izgleda da se zbog stihova 1-13 odnosi na ceo narod. Vidite Posebnu temu – Izrael, kod 1:1.

29:2-3 „Svojim očima ste videli“ Ovde je u pitanju stilska figura (vidite: Ponovljeni zakoni 4:34; 7:19), jer su ovi ljudi bili deca onih koji su to videli (vidite: Brojevi 14:29). Stihovi 2-8 su istorijski osvrt, poput poglavlja 1-4, što je bio čest sastavni deo saveza na Starom bliskom istoku.

■ **„znamenja i velika čuda“** Reči „znamenja“ (*BDB* 16) i „čuda“ (*BDB* 68) se često spominju u Ponovljenim zakonima (vidite: Ponovljeni zakoni 4:34; 6:22; 7:19; 11:3; 26:8; 29:2; 34:11) kao podsetnik tadašnjem poklenju Izraelaca na Jahveova silna, milostiva dela izbavljenja i staranja (vidite: Ponovljeni zakoni 29:5-7) tokom Izlaska iz Egipta i razdoblja lutanja pustinjom.

29:4 „ni do dana današnjeg“ To što je Izrael bio slep po pitanju svoje posebne uloge u Jahveovom večnom naumu o otkupljenju nije bio samo ondašnji problem (tj. Ponovljeni zakoni 29:4), nego je i sadašnji (vidite: Matej 13:14-17; Marko 4:10-12; Luka 8:9-10; Jovan 12:36b-43; Dela apostolska 28:26-27; i posebno Rimljanima 11:25-32).

O evanđelju se između ostalog govori i kao o Božijem unapred određenom naumu i predznanju (vidite: Dela apostolska 2:23; vidite i 3:18; 4:28; 13:29). Vidite Posebnu temu – Evanđeoske predrasude Boba Atlija, kod 4:6.

■ **„Ali GOSPOD vam ... nije dao pamet da shvatite, oči da vidite ni uši da čujete“** Izraelci su u razdoblju Izlaska iz Egipta i razdoblju lutanja pustinjom videli fizičku dimenziju Jahveovih dela, ali nisu shvatili njihovu duhovnu dimenziju (tj. da su poseban zavetni narod koji ima ulogu u Božijem večnom naumu o otkupljenju). Ova fraza je postala metafora za duhovno slepilo i tvrdokornost (vidite: Isaija 6:9-10; Dela apostolska 28:26-27; Rimljanima 11:8).

Ovo je igra reči između izraza „svojim očima ste videli“ u 2. stihu i 4. stiha, gde je rečeno da ne mogu da vide! To se možda odnosi na Izraelove pobune koje se spominju u Ponovljenim zakonima 9:7-24. Bog se bez vere ne može videti u istoriji, ali istorija s verom postaje istorija Božijih dela. Potreban je dar (stoga je upotrebljen GLAGOL „dati“, *BDB 678, KB 733, PERFEKAT kala*) Jahveove milosti da bi pali ljudi osetili i razumeli njegovo prisustvo!

29:5 „nije se otrcala ni odeća na vama ni sandale na vašim nogama“ Raši kaže da su odeća i obuća rasli zajedno s decom (vidite: Ponovljeni zakoni 8:4; Nemija 9:21).

29:6 Stihovi 5 i 6 pokazuju kako se Bog starao za njih tokom celog razdoblja kazne poznatog kao razdoblje lutanja pustinjom (vidite: Ponovljeni zakoni 8:2-3). Izraelci su bili pozvani da učestvuju u održavanju odnosa s Bogom usredsređujući se na Jahvea (ne na hranu i piće koju daju ljudske ruke, nego na ono što on daje). Ali ovi stihovi pokazuju i trajno duhovno slepilo Božijeg naroda (vidite: Isaija 6:9-10).

29:7 Ovaj stih govori o Jahveovom vojnom prisustvu na strani Izraela (vidite: Brojevi 21:21-24, 33-35; i Ponovljeni zakoni 2:26-3:17).

29:8 Ovo su plemena koja su se naselila na istočnoj strani Jordana (vidite: Ponovljeni zakoni 3:12-13; Brojevi 32:28-32).

29:9 „Držite se reči ovog Saveza i izvršavajte ih“ Uslovna priroda saveza (tj. „držite se“, *BDB 1036, KB 1581, PERFEKAT kala* i „izvršavajte“, *BDB 793, KB 889, PERFEKAT kala*) se u Ponovljenim zakonima vidi na mnogim mestima (vidite: Ponovljeni zakoni 4:2,6,9,15,23,40; 5:1,10,12,29,32; 6:2,3,12,17,25; 7:9,11,12; 8:1,2,6,11; 10:13; 11:1,8,16,22,32; 12:1,28,32; 15:5; 16:12; 17:19; 19:9; 24:8; 26:16,17,18; 27:1; 28:1,9,13,15,45,58; 29:9; 30:10,16; 31:12; 32:46). Poslušnost je vidljiva mera duhovne vernosti Izraela. Voleti Jahvea znači biti mu poslušan!

Rabini su u kasnijim razdobljima čitali ovaj stih tokom nečijeg javnog bičevanja (vidite: Ponovljeni zakoni 25:3). On sadrži trinaest reči koje se izgovaraju zajedno s trinaest udaraca. Čitao se i Psalam 78:38.

■ **„da biste imali uspeha u svemu što činite“** Ovaj GLAGOL (*BDB 968, KB 1328, IMPERFEKAT hifilu*) obično znači „biti razborit“ ili „promišljen“, ali u *hifilu* može da znači „napredovati“, „imati uspeha“ (vidite: Isus Navin 1:7-8; Prva o Samuilu 18:5,14,15; Prva o carevima 2:3; Druga o carevima 18:7; Prvi dnevnicu 22:13). Zapazite da uspeh i napredak zavise od poslušnosti!

PONOVLJENI ZAKONI 29:10-13 (SSP)

¹⁰Svi vi danas stojite pred GOSPODOM, svojim Bogom – vaši plemenski poglavari, vaše starešine [NASB – vaša plemena] i vaši nadglednici, i svi drugi muškarci u Izraelu, ¹¹vaša nejač i vaše žene, i došljaci u vašem taboru, koji vam seku drva i donose vodu. ¹²Stojite ovde da biste stupili u savez sa GOSPODOM, svojim Bogom, savez potvrđen zakletvom, savez koji GOSPOD, vaš Bog, sklapa s vama danas, ¹³da bi danas potvrdio da ste njegov narod i da je on vaš Bog, kao što vam je obećao i kao što se zakleo vašim praocima, Avraamu, Isaaku i Jakovu.

29:10 „Svi vi danas stojite“ Zapazite različite skupine ljudi iz izraelskog društva koje se spominju u Ponovljenim zakonima 29:10-11:

1. Plemenski poglavari, *BDB* 910
2. Pripadnici plemenâ, *BDB* 986
3. Plemenske starešine, *BDB* 278
4. Plemenski nadglednici, *BDB* 1009, *AKTIVNI PARTICIP kala*
5. Svi muškarci u Izraelu, *BDB* 481, 35, 975 (isto kao pod 2)
6. Nejač, *BDB* 381
7. Žene, *BDB* 61
8. Došljaci, *BDB* 158
9. Sluge, prema opisu njihovih poslova

Sve ove grupe su bile pozvane da potvrde svoju predanost Savezu (vidite: Ponovljeni zakoni 29:14-15). Ovo je bio zvanični obred obnove Saveza!

Broj ovih grupa se razlikuje od prevoda do prevoda. Neki prevodi (*REB*) pretpostavljaju da grupe navedene pod 1 i 2 treba da se spoje (npr. *KJV*, „plemenske starešine“, *JPSOA*, „plemenske vođe“). Engleski prevodi *ASV*, *NASB* i *NIB* imaju isto u stavkama 1-4.

29:12-13 Ovo je tekst o obnovi Saveza. Zapazite kako su reči „savez“ (*BDB* 136) i „zakletva“ podudarne (*BDB* 46). Jahveovi propisi su povezani s njegovim obećanjima!

Jahve želi da postigne vrhunac vezan za obećanja koja je dao izraelskim praocima u Postanju tako što će uspostaviti narod (vidite: Ponovljeni zakoni 28:9) koji odražava njegovu narav!

29:12

NASB, NKJV,

NRSV, TEV „da biste stupili u savez“

NJB „i spremate se da predete u savez“

Ovaj GLAGOL (*BDB* 716, *KB* 778, *KONSTRUKTNI INFINITIV kala*) doslovno znači „preći preko“, a samo ovde je upotrebljen u smislu stupanja u savez. Moguće je da je povezan s idejom „sečenja“ saveza, to jest s prolaskom između polutki žrtvovanih životinja kao u Postanju 15:17-18. Tu se podrazumeva da će sudbina te životinje preći na sklapaoca saveza koji bude neposlušan njegovim odredbama.

PONOVLJENI ZAKONI 29:14-21 (SSP)

¹⁴Ali on ne sklapa ovaj savez uz zakletvu samo s vama ¹⁵koji danas stojite s nama ovde pred GOSPODOM, našim Bogom, nego i sa onima koji nisu danas ovde. ¹⁶I sami znate kako smo živeli u Egiptu i kako smo prošli kroz narode na putu ovamo. ¹⁷Videli ste kod njih njihove ogavne likove i idole od drveta i kamena, srebra i zlata. ¹⁸Neka danas među vama ne bude ni muškarca, ni žene, ni bratstva, ni plemena čije će se srce okrenuti od GOSPODA, našega Boga, pa da ide da

služi bogovima tih naroda. Neka među vama ne bude korena iz koga bi nikla takva gorka i otrovna biljka. ¹⁹Neka se niko, kada čuje reči ove zakletve, ne nada blagoslovu ako pomisli: »Biće mi dobro iako idem za svojim tvrdokornim srcem.« To bi vodilo u potpunu propast! ²⁰Takvome GOSPOD neće oprostiti [NASB – nikad neće biti voljan da oprostí] – njegov gnev i ljubomora raspaliće se protiv tog čoveka. Sva prokletstva zapisana u ovoj knjizi pašće na njega i GOSPOD će izbrisati njegovo ime pod nebom. ²¹GOSPOD će ga od svih Izraelovih plemena odvojiti za propast, u skladu sa svim prokletstvima Saveza koja su zapisana u ovoj Knjizi zakona.

29:15 „i sa onima koji nisu danas ovde“ Ovo se odnosi na buduća pokolenja (vidite: Ponovljeni zakoni 29:22,29; 5:3-5; 12:25,28).

29:16-17 Ovi stihovi su usputni sažetak o neznabožačkim narodima koje je Izrael sreo na svom putu u Obećanu zemlju.

■ „njihove ogavne likove“ Vidite Posebnu temu – Gadost, kod 14:3.

29:18 Upozorenja protiv neposlušnosti Savezu (posebno protiv idolopoklonstva) jasno su izložena svakom članu izraelskog društva i svakoj društvenoj grupi (tj. pojedincima, porodicama i plemenima).

■ „korena iz koga bi nikla takva gorka i otrovna biljka“ Ova fraza je paralelna s frazom „čije će se srce okrenuti od GOSPODA“ (BDB 815, KB 937, AKTIVNI PARTICIP *kala*). Taj otrov je neposlušnost, a posledice su ozbiljne!

1. Jahve mu nikad neće oprostiti (Ponovljeni zakoni 29:20), odrični IMPERFEKAT *kala*, BDB 2, KB 3) i KONSTRUKTNI INFINITIV *kala* (BDB 699, KB 757).
2. Jahveov gnev i ljubomora će plamteti protiv njega (Ponovljeni zakoni 29:20, BDB 798, KB 896, IMPERFEKAT *kala*).
3. Sva prokletstva će ga stići (Ponovljeni zakoni 29:20, BDB 918, KB 1181, PERFEKAT *kala*). Isti taj GLAGOL opisuje greh kao životinju koja vreba u Postanju 4:7.
4. Jahve će izbrisati njegovo ime pod nebom (Ponovljeni zakoni 29:20, BDB 562, KB 567, PERFEKAT *kala*).
5. Jahve će ga odvojiti za propast (Ponovljeni zakoni 29:21, BDB 95, KB 110, PERFEKAT *hifila*).

29:19 „ako pomisli: »Biće mi dobro iako idem za svojim tvrdokornim srcem.« To bi vodilo u potpunu propast!“ Ovo je stav koji se stalno pojavljuje kod grešnikâ koji koriste Božije strpljenje kao izgovor da nastave sa svojom pobunom. Iako nam se često čini da Božija kazna stiže odloženo, on će uzeti u obzir svako tvrdoglavo kršenje Saveza (tj. šta seješ, to ćeš i žnjeti, vidite: Jov 34:11; Psalam 28:4; 62:12; Poslovice 24:12; Propovednik 12:14; Jeremija 17:10; 32:19; Matej 16:27; 25:31-46; Rimljanima 2:6; 14:12; Prva Korinćanima 3:8; Druga Korinćanima 5:10; Galaćanima 6:7-10; Druga Timoteju 4:14; Prva Petrova 1:17; Otkrivenje 2:23; 20:12; 22:12).

NASB	„da uništim navodnjenu zemlju suvom“
NKJV	„kao da pijanica spada zajedno s treznim“
NRSV	„(i tako donese propast i na vlažno i na suvo)“
TEV	„To bi vas sve uništilo, i dobre i zle“
NJB	„mnogo vode uklanja žeđ“
JPSOA	„potpuno uništenje i vlažnog i suvog“
NET Bible	„To će uništiti i navodnjenu i sasušenu zemlju“

Ovo je poslovice u čije tačno značenje nismo sigurni, ali kontekst zahteva da u pitanju bude idiom za potpuno uništenje. Sav Izrael će patiti zbog jednog tvrdoglavog kršioca Jahveovog saveza. Danas bismo možda rekli: „Jedna trula jabuka kvari celu gajbu“ ili „Jedan mućak pokvari sav ručak“.

29:20 „Takvome GOSPOD neće oprostiti [NASB – nikad neće biti voljan da oprost]“ Ovu hiperbolu treba shvatiti u svetlu Jahveove voljnosti da prihvati svakog vernika koji se kaje i da mu oprost. Neki biblijski učitelji povezuju ovaj stih sa Psalmom 103:9 i tvrde da postoji granica ili prag Jahveove milosti. Ja to ne prihvatam. Psalm 103:9 u kontekstu (tj. stihovi 8-14) poručuje da će oprostiti! Problem nije Božije oprostjenje, nego stalni greh palog, pobunjenog ljudskog roda! Odnos je raskinula ljudska strana, koja i nastavlja da ga kvari. Nevera i pobuna dovode do uništenja, kako privremenog i večnog!

■ **„ljubomora“** Ova reč (*BDB 888*) je nastala od korena koji označava nešto što je obojeno jakom crvenom bojom (tj. kada gnev ili revnost dovedu do toga da krv navre u lice). Ljudska osećanja su upotrebljena za opis Jahveovih osećanja (čovekolik opis, tj. *antropomorfizam*). On ima revnosti za svoj narod (vidite: Isaija 26:11), ali ta revnost može da se pretvori u ljubomoru (vidite: Jezekilj 5:13; 16:38,42; 23:25; 36:5,6; 38:19; Sofonija 1:18; 3:8).

■ **„GOSPOD će izbrisati njegovo ime pod nebom“** Ovaj idiom može da znači (1) da neće imati dece ili (2) da će umreti (vidite: Postanje 7:4; Izlazak 17:14; 32:32; Ponovljeni zakoni 9:14; Druga o carevima 14:27; Psalm 9:5-6).

29:21 „u skladu sa svim prokletstvima Saveza“ Vidite sledeće odlomke: Ponovljeni zakoni 29:27-28; 27:15-26; 28:15-19,20-26,27-37,38-48,49-57.

PONOVLJENI ZAKONI 29:22-28 (SSP)

²²Naredno pokolenje vaše dece i stranci koji dođu iz dalekih zemalja videće pomore koji su snašli zemlju i boštinu kojima ju je GOSPOD udario. [NASB – pa će reći:] ²³Cela zemlja biće goruća pustara sumpora i soli – ništa neće biti zasejano, ništa neće nicati, ni travka neće rasti. Biće kao kad su uništeni Sodoma i Gomora, Adma i Cevoim, koje je GOSPOD uništio u svom ljutom gnevu. ²⁴Svi narodi će pitati: »Zašto je to GOSPOD učinio ovoj zemlji? Zbog čega taj veliki, plamteći gnev?« ²⁵A odgovor će biti: »Zato što je ovaj narod ostavio Savez GOSPODA, Boga svojih praotaca, Savez koji je s njima sklopio kada ih je izveo iz Egipta. ²⁶Otišli su i služili drugim bogovima i klanjali im se, bogovima koje nisu poznavali, bogovima koje im on nije dao. ²⁷Zato se GOSPOD razgnevio na ovu zemlju i na nju doveo sva prokletstva zapisana u ovoj knjizi. ²⁸U ljutom gnevu i velikoj srdžbi, GOSPOD ih je iščupao iz njihove zemlje i bacio u drugu zemlju, gde su i danas.«

29:22-23 Jahveov blagoslov, koji je k njemu trebalo da privuče ljude koji ga ne poznaju, preokrenuće se i pokrenuti podrugljiva pitanja stranaca:

1. Pomori koji su snašli zemlju, Ponovljeni zakoni 29:22
2. Boštine, Ponovljeni zakoni 29:22
3. Zemlja će biti puna sumpora, Ponovljeni zakoni 29:23
4. Zemlja će biti puna soli, Ponovljeni zakoni 29:23
5. Zemlja će biti goruća pustara, Ponovljeni zakoni 29:23
6. Ništa neće biti zasejano, Ponovljeni zakoni 29:23
7. Ništa neće nicati, Ponovljeni zakoni 29:23
8. Ni travka neće rasti, Ponovljeni zakoni 29:23
9. Zemlja će biti kao gradovi u velikoj ravnici (vidite: Postanje 19:24)
Sve to će poslati Jahve (vidite: Ponovljeni zakoni 29:22-28).

29:22 „Naredno pokolenje ... će reći“ Ovaj književni obrazac (tj. deca koja postavljaju pitanja) smo susreli i ranije, u Ponovljenim zakonima 6:20, što je odjek Izlaska 13:8,14; 10:2 i 12:26,27. Ponovljeni zakoni često govore o poučavanju dece (npr. Ponovljeni zakoni 4:10; 6:7).

29:23 „Cela zemlja biće goruća pustara sumpora i soli“ Zemlja će biti kao oblast oko Mrtvog mora, gde su se nalazili Sodoma i Gomora (vidite: Postanje 19:24-26).

29:24 „Svi narodi će pitati“ Izrael je svim narodima bio znak koji ukazuje na Jahvea. Trebalo je da bude znak blagoslova, ali će biti znak čak i kad ga Bog kažnjava!

29:25 „Zato što je ovaj narod ostavio Savez“ Ovo je bio i jeste osnovni razlog iz kog Bog šalje prokletstva (vidite: Druga o carevima 17:9-23; Drugi dnevnicima 36:13-21).

29:26 „bogovima ... bogovima“ Ovde je upotrebljena reč *elohim*. To je reč u množini i obično se prevodi rečju „Bog“, a može da označava i anđeoska bića i sudije. Vidite Posebnu temu – Božija imena, kod 1:3.

NASB, NRSV,

JPSOA „koje im on nije dodelio“

NKJV „koje im on nije dao“

NJB „koji nisu bili deo nasledstva koje su dobili od njega“

Septuaginta je u Ponovljenim zakonima 32:8 prevela reč *elohim* kao da se odnosi na nacionalne anđele (tj. „prema broju Božijih anđela“), a tako ju je prevela i ovde (vidite: Isaija 24:21; Danilo 10:13,20).

29:27 „Zato se GOSPOD razgnevio na ovu zemlju“ Zemlja je pod uticajem Izraelovog greha (vidite: Postanje 3:17) i ljudskog greha uopšte (vidite: Rimljanima 8:18-22). Bog koristi prirodne pojave da preusmeri misli i prioritete ljudskog roda.

29:28 „GOSPOD ih je iščupao“ Ovaj GLAGOL (*BDB* 684, *KB* 737, IMPERFEKAT *kala*, vidite: Prva o carevima 14:15; Drugi dnevnicima 7:20; Jeremija 12:14) je suprotan od GLAGOLA „zasaditi“! Savez je preokrenut!

Zapazite kako su opisana Jahveova dela:

1. U ljutom (*BDB* 404) gnevu (*BDB* 60 I)

2. U velikoj srdžbi – *BDB* 893 i 152

3. Bacio ih je u drugu zemlju (izgnanstvo, *BDB* 1020, *KB* 1527, IMPERFEKAT *hifila*)

PONOVLJENI ZAKONI 29:29 (SSP)

²⁹Ima tajni koje pripadaju GOSPODU, našem Bogu, ali ono što je otkriveno pripada nama i našoj deci doveka, da bismo izvršavali sve reči ovog Zakona.

29:29 „Ima tajni koje pripadaju GOSPODU, našem Bogu“ Ovo se odnosi (1) na sudbinu ljudi (vidite: Ponovljeni zakoni 29:19-20), (2) na potpuno znanje o Bogu ili (3) na njegove naume za budućnost.

■ **„ali ono što je otkriveno pripada nama“** Ljudi su odgovorni da žive u skladu sa svetlom koje imaju. Ako nemaju dodira s Biblijom ili evanđeljem, odgovorni su za otkrivenje dobijeno kroz prirodu (vidite: Psalam 19:1-6; Rimljanima 1) i kroz unutrašnju moralnu prirodu (vidite: Rimljanima 2). Ako su bili izloženi Svetom pismu, odgovorni su i pred njegovim sadržajem! Vernici mogu da znaju istinu i zbog toga su odgovorni!

PITANJA ZA RAZMATRANJE (POSTANJE 39-40)

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Ova pitanja za razmatranje su data da vam pomognu da razmislite o najvažnijim stavkama ovog dela knjige. Njihov cilj je da vas izazovu na razmišljanje, ali ona nisu sveobuhvatna.

1. Zašto je Bog tako često obnavljao savez (Ponovljeni zakoni 29:1)?
2. Zašto je Bog zaslepio Jevrejima oči da ne vide njegove ciljeve (Ponovljeni zakoni 29:4-6)?
3. Da li Bog ikada postaje nevoljan da oprostí čoveku (Ponovljeni zakoni 29:20)?
4. Zašto zemlja pati zbog čovekovih greha (Ponovljeni zakoni 29:27)?
5. Na šta se odnosi 29. stih?

PONOVLJENI ZAKONI 30

PODELA NA PASUSE U SAVREMENIM ENGLESKIM PREVODIMA

NKJV	NRSV	TEV	NJB
Blagoslov povratka Bogu	Mojsijev treći govor (29:1-30:20)	Uslovi za obnovljenje i blagoslov	Povratak iz izgnanstva i obraćenje
30:1-10	30:1-5	30:1-10	30:1-5
Izbor između života i smrti	30:6-10		30:6-10
30:11-14	30:11-14	30:11-14	30:11-14
			The Two Ways
30:15-20	30:15-20	30:15-20	30:15-20

TREĆI KRUG ČITANJA (vidite str. xix)

PRATITE NAMERU BOGONADAHNUTOG PISCA NA NIVOU PASUSA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Pročitajte celo poglavlje odjednom. Prepoznajte njegove teme. Uporedite svoju podelu po temama s podelama u pet prevoda u tabeli koja je iznad. Podela na pasuse nije bogonadahnuta, ali je ključ za praćenje piščeve namere, a to je srž tumačenja. Svaki pasus ima samo jednu jedinu temu.

1. Prvi pasus
2. Drugi pasus
3. Treći pasus
4. Itd.

PROUČAVANJE REČI I IZRAZA

PONOVLJENI ZAKONI 30:1-5 (SSP)

¹Kada ti se dogode svi ovi blagoslovi i prokletstva koja sam stavio pred tebe, i ti ih primiš k srcu gde god da te GOSPOD, tvoj Bog, otera među narode, ²i ti i tvoja deca se vratite GOSPODU, svome Bogu, i pokorite mu se svim svojim srcem i svom svojom dušom u skladu sa svim ovim što ti danas zapovedam, ³tada će te GOSPOD, tvoj Bog, vratiti iz izgnanstva, smilovati ti se i ponovo te sabrati iz svih naroda među koje te je raspršio. ⁴Ako budeš oteran i na kraj sveta, i odande će te GOSPOD, tvoj Bog, sabrati i dovesti te nazad. ⁵GOSPOD, tvoj Bog, dovešće te u zemlju koja je pripadala tvojim praocima, i ti ćeš je zaposesti, a on će ti dati da živiš u većem blagostanju i učiniti te brojnijim od tvojih praotaca.

30:1 „Kada ti se dogode svi ovi blagoslovi i prokletstva“ Za budućnost Izraela postoje dve mogućnosti koje zavise od njihove poslušnosti Savezu. Jahve želi da ih blagoslovi, ali njihovi izbori će odrediti koja mogućnost (tj. blagoslovi ili prokletstva) će se ostvariti. Nema treće mogućnosti!

■ **„blagoslovi i prokletstva“** Ovo je u mudrosnoj književnosti poznato kao „dva puta“. Blagoslovi i prokletstva su opisani u poglavljima 27 i 28.

■ **„koja sam stavio pred tebe“** Ovaj GLAGOL (*BDB 678, KB 723, PERFEKAT kala*, vidite: Ponovljeni zakoni 30:15,19, a zapazite i 11:26) je metafora za neophodnost da Izrael izabere jednu od dve Bogom dane posledice Božijeg saveza.

■ **„i ti ih primiš k srcu“** Ovo je idiom „učiniti da se vrati tvom srcu“ (*BDB 996, KB 1427, PERFEKAT hifila*, vidite: Ponovljeni zakoni 4:39; Prva o carevima 8:47; Isaija 44:19; 46:8).

■ **„gde god da te GOSPOD, tvoj Bog, otera među narode“** Ovo je predskazanje Izraelovih izbora koji će dovesti do izgnanstva. Zapazite da je Jahve to učinio zbog toga što je Izrael stalno kršio Savez i ugledao se na hanaanske običaje.

30:2 „vratite“ Ovaj GLAGOL (*BDB 996, KB 1427, PERFEKAT kala*) je u Ponovljenim zakonima 30:1 (*PERFEKAT hifila*) upotrebljen u izrazu koji govori o tome da će se Izrael setiti Jahveovog saveza. Ovde je upotrebljen u smislu pokajanja.

POSEBNA TEMA – POKAJANJE U STAROM ZAVETU

(SPECIAL TOPIC: REPENTANCE [OT])

Pokajanje je ključni pojam, ali ga je teško definisati. Većina hrišćana ima definiciju koja potiče iz denominacije kojoj pripadamo. Obično se „gotova“ teološka definicija učitava u nekoliko hebrejskih (i grčkih) reči koje same po sebi ne podrazumevaju to „gotovo“ značenje. Ne treba zaboraviti da su svi novozavetni pisci (sem Luke) bili jevrejski mislioci koji koriste reči *kini* dijalekta grčkog jezika i da zato s definisanjem treba početi od hebrejskih reči, među kojima su najvažnije ove dve:

1. *Naham* (*BDB 636, KB 688*)
2. *Šuv* (*BDB 996, KB 1427*)

Prva reč, *naham*, koja je izvorno verovatno značila „duboko udahnuti“, koristi se s nekoliko značenja:

- a. „Počinak“ ili „uteha“ (npr. Postanje 5:29; 24:67; 27:42; 37:35; 38:12; 50:21; često se koristi u imenima, vidite: Druga o carevima 15:14; Prvi dnevnicu 4:19; Nemija 1:1; 7:7; Naum 1:1)
- b. „Ožalošćen“ (npr. Postanje 6:6,7)
- c. „Predomisliti“ (npr. Izlazak 13:17; 32:12,14; Brojevi 23:19; Jov 42:5-6)
- d. „Saosećanje“ (npr. Ponovljeni zakoni 32:36)

Zapazite da se sva ova značenja tiču snažnih osećanja! To je ključ: snažna osećanja koja pokreću na dela. Ova promena delâ često je usmerena na druge ljude, ali i na Boga. Upravo ova promena stava prema Bogu i ova promena čovekovih delâ daje ovoj reči toliki teološki značaj. Ali ovde treba biti pažljiv. I za Boga piše da se „pokajao“ (vidite: Postanje 6:6,7; Izlazak 32:14; Sudije 2:18; Prva o Samuilu 15:11,35; Psalam 106:45), ali to pokajanje ne potiče od tuge zbog greha ili greške, nego je u pitanju književni način da se pokaže da je Bog saosećajan i da mu je stalo (vidite: Brojevi 23:19; Prva o Samuilu 15:29; Psalam 110:4; Jeremija 4:27-28; Jezekilj 24:14). Kazna za greh i pobuna se opraštaju ako se grešnik zaista okrene od svog greha Bogu. To je promena životnog pravca.

Druga reč, *šuv*, znači „okrenuti se“ (okrenuti se od, okrenuti se nazad, okrenuti se ka). GLAGOL *šuv* (BDB 996, KB 1427) u osnovi znači „okrenuti se nazad“ ili „vratiti se“. Koristi se za:

1. Okretanje od Boga, Brojevi 14:43; Isus Navin 22:16,18,23,29; Sudije 2:19; 8:33; Prva o Samuilu 15:11; Prva o carevima 9:6; Jeremija 3:19; 8:4
2. Okretanje ka Bogu, Prva o carevima 8:33,48; Drugi dnevnicu 7:14; 15:4; 30:9; Psalam 51:13; 116:7; Isaija 6:10; 10:21,22; 31:6; Jeremija 3:7,12,14,22; 4:1; 5:3; Osija 3:5; 5:4; 6:1; 7:10,16; 11:5; 14:1,2; Amos 4:6,8-11 (zapazite posebno Jeremiju 7 i Amosa 4)
3. Jahve je prvo rekao Isaiji da Juda neće i ne može da se pokaje (vidite: Isaija 6:10), ali ih ipak poziva da mu se vrate i to ne prvi put u toj knjizi.

Pokajanje je u manjoj meri osećanje, a u većoj stav prema Bogu. To je preusmeravanje života od sebe ka njemu. Ono označava voljnost da se promenimo i da budemo promenjeni. To nije potpuni prestanak greha, nego svakodnevni prestanak pobune koje smo svesni! To je preokret usredsređenosti na sebe koja je nastala kao posledica Pada u Postanju 3. Ono pokazuje da je Božija slika, to jest sličnost s njim (Postanje 1:26-27), koja je bila oštećena, ipak obnovljena! Zajedništvo s Bogom je ponovo moguće za pale ljude.

Pokajanje u Starom zavetu pre svega znači „promena delâ“, dok „pokajanje“ u Novom zavetu pre svega znači „promena uma“ (vidite Posebnu temu – Pokajanje u Novom zavetu). I jedno i drugo je neophodno za pravo biblijsko pokajanje. Isto tako, neophodno je shvatiti da je pokajanje i početni čin i proces koji traje. Početni čin se može videti u Marku 1:15; Delima 3:16,19 i 20:21, a proces koji traje u Prvoj Jovanovoj 1:9 i Otkrivenju 2 i 3. Pokajanje nije neobavezno (vidite: Luka 13:3,5)!

Ako je istina da su „pokajanje“ i „vera“ dva glavna zavetna zahteva (npr. Matej 3:2; 4:17; Marko 1:4,15; 2:17; Luka 3:3,8; 5:32; 13:3,5; 15:7; 17:3), onda se reč *naham* odnosi na snažna osećanja koja nastaju kad vidimo svoj greh i okrenemo se od njega, dok se reč *šuv* odnosi na okretanje od greha Bogu (primer ova dva duhovna postupka nalazimo u Amosu 4:6-11, „a vi mi se ne vratiste“ [pet puta] i Amosu 5:4,6,14, „Tražite me ... GOSPODA tražite ... Tražite dobro, a ne zlo“).

Prvi veliki primer sile pokajanja je Davidov greh sa Vitsavejom (vidite: Druga o Samuilu 12; Psalam 32, 51). Postojale su trajne posledice po Davida, po njegovu porodicu i po Izrael, ali Davidovo zajedništvo s Bogom je obnovljeno! Čak i opaki Manasija je mogao da se pokaje i da mu bude oprošteno (vidite: Drugi dnevnicu 33:12-13).

Obe ove reči su podudarno upotrebljene u Psalmu 90:13. Čovek treba da uvidi svoj greh i da se namerno i lično okrene od njega, i treba da ima želju da traži Boga i njegovu pravednost (vidite: Isaija 1:16-20). Pokajanje ima umnu stranu, ličnu stranu i moralnu stranu. Sve tri su obavezne i za početak novog odnosa s Bogom i za njegovo održavanje. Snažno osećanje žaljenja pretvara se u trajnu predanost Bogu i njegovim ciljevima!

30:2-3 Ovaj odlomak stvara potrebnu teološku ravnotežu jakoj kazni u Ponovljenim zakonima 29:19. Problem nije pobuna, nego uporna i trajna pobuna. Pokajanje je uvek moguće što se Boga tiče, ali ljudi otvrdnjavaju svoja srca namernom pobunom i neposlušnošću!

■ „**GOSPODU**“ Jahve je Božije zavetno ime, za koje rabini kažu da odražava njegovu milost (vidite: Izlazak 3:13-14). Vidite Posebnu temu – Božija imena, kod 1:3.

■ „**Bogu**“ Reč *elohim* je zajednička imenica za Boga koja izražava njegovu silu, moć i snagu. Rabini kažu da se koristi za Božiju pravdu i pravednost. Razlika između ta dva imena se može videti u Psalmima – vidite Psalam 103 za ime Jahve i Psalam 104 za reč *elohim*. Vidite Posebnu temu kod 1:3.

■ **„i pokorite mu se“** Zapazite da je izraz „vratite GOSPODU“ podudaran s izrazom „i pokorite mu se“ (BDB 1033, KB 1570, PERFEKAT *kala*). Poslušnost je opisana na ličan način:

1. Poslušate njegov glas – BDB 876
2. Svim ssvojim srcem – BDB 523
3. Svom svojom dušom– BDB 659

Ovo je podudarno s Ponovljenim zakonima 4:29-30; 6:5; 10:12

Zapazite koliko puta se pojavljuje reč *šuv* (BDB 996, KB 1427) i sa koliko različitih značenja:

1. Reči prevedene „i ti ih primiš k srcu“ doslovno glase „učiniš da se vrate tvom srcu“, Ponovljeni zakoni 30:1
2. „se vratite GOSPODU“, Ponovljeni zakoni 30:2
3. „tada će te GOSPOD, tvoj Bog, vratiti iz izgnanstva“, Ponovljeni zakoni 30:3
4. „ponovo“, „opet“, Ponovljeni zakoni 30:3,8,9
5. „i okrenuo se GOSPODU“, Ponovljeni zakoni 30:10

■ **„svim svojim srcem i svom svojom dušom“** Ovo je idiom za celo biće (vidite: Ponovljeni zakoni 30:2,6,10; 4:29; 6:5; 10:12; 11:13; 13:3; 26:16).

■ **„ti i tvoja deca“** Drevni savez je obnovljen za sadašnje pokolenje (vidite: Ponovljeni zakoni 29:1). Izrael je trebalo da obrazuje decu o istorijskom temelju njihove vere (vidite: Ponovljeni zakoni 4:9,10; 6:7,20-25; 11:19; 32:46).

30:3-4 „tada će te Gospod ... vratiti ... te je raspršio“ Zapazite da Bog upravlja istorijom. On koristi narode i pojedince, ali sam ima vrhovnu vlast (vidite: Isaija 10:5; 44:28-45:1).

30:3-9 Zapazite šta je Jahve obećao da će učiniti za Izrael (ako mu se pokore, Ponovljeni zakoni 30:8,10):

1. Vratice ih iz izgnanstva (Ponovljeni zakoni 30:3, BDB 996, KB 1427, PERFEKAT *kala*)
2. Smilovaće im se (Ponovljeni zakoni 30:3, BDB 933, KB 1216, PERFEKAT *piela*)
3. Ponovo će ih sabrati (BDB 867, KB 1062, PERFEKAT *piela*, dva puta, Ponovljeni zakoni 30:3 i 4)
4. Dovešće ih nazad (Ponovljeni zakoni 30:4, BDB 542, KB 534, IMPERFEKAT *kala*)
5. Dovešće ih u zemlju (Ponovljeni zakoni 30:5, BDB 97, KB 112, PERFEKAT *hifila*)
6. Daće im blagostanje (Ponovljeni zakoni 30:5, BDB 405, KB 408, PERFEKAT *hifila*)
7. Učiniće ih brojnijima (Ponovljeni zakoni 30:5, BDB 915 I, KB 1176, PERFEKAT *hifila*)
8. Obrezaće njihova srca (Ponovljeni zakoni 30:6, BDB 557 II, KB 555, PERFEKAT *kala*)
9. Staviće sva ova prokletstva na njihove neprijatelje (Ponovljeni zakoni 30:7, BDB 678, KB 733, PERFEKAT *kala*)
10. Daće im obilno blagostanje (Ponovljeni zakoni 30:9, BDB 451, KB 451, PERFEKAT *hifila*)
  - a. U svemu što budu činili
  - b. Porod
  - c. Mladunčad stoke
  - d. Useve (suprotno Ponovljenim zakonima 28:38-42)
11. Opet će se radovati zbog njih i obasuće ih dobrima (Ponovljeni zakoni 30:9, BDB 965, KB 1314 [dva puta], KONSTRUKTNI INFINITIV *kala* i PERFEKAT *kala*)

30:4

NASB	„na kraj zemlje“
NKJV	„do najdaljih krajeva pod nebom“
NKJV	„na kraj sveta“
TEV	„do najdaljih zakutaka zemlje“
NJB	„do samog kraja neba“

Ovde doslovno piše „do kraja nebesa“, što je hiperbola (vidite: Ponovljeni zakoni 4:32; 28:64; Jeremija 31:8) koja se odnosi na najudaljenije civilizacije za koje su tada znali (tj. za koje su znali narodi na Starom bliskom istoku i oko Sredozemnog mora).

30:5 „koja je pripadala tvojim praocima“ Ovo može da se odnosi na:

1. Izraelske praoce (zapisano u Mojsijevo doba)
2. Povratak iz izgnanstva (zapisao urednik nakon povratka iz izgnanstva)

Na osnovu svog proučavanja sam zaključio da je mogućnost pod 1 najbolja. Stih 9 govori o istoj grupi.

■ **„živiš u većem blagostanju i učiniti te brojnijim“** Ovo je deo Božijeg obećanja Avraamu (vidite: Postanje 12, 15, 17, itd.).

PONOVLJENI ZAKONI 30:6-10 (SSP)

⁶GOSPOD, tvoj Bog, obrezaće tvoje srce i srce tvojih potomaka da bi voleo GOSPODA, svoga Boga, svim svojim srcem i svom svojom dušom, i živeo. ⁷GOSPOD, tvoj Bog, staviće sva ova prokletstva na tvoje neprijatelje, na one koji te mrze i progone. ⁸Opet ćeš se pokoravati GOSPODU i izvršavati sve njegove zapovesti koje ti danas dajem. ⁹Tada će te GOSPOD, tvoj Bog, obilno blagosloviti u svemu što budeš činio, tvojim porodom, mladunčadi tvoje stoke i tvojim usevima. GOSPOD će se opet radovati zbog tebe i obasuti te dobrima, baš kao što se radovao zbog tvojih praotaca, ¹⁰ako se budeš pokoravao GOSPODU, svome Bogu, držeći se njegovih zapovesti i uredbi zapisanih u ovoj Knjizi zakona, i okrenuo se GOSPODU, svome Bogu, svim svojim srcem i svom svojom dušom.

30:6 „GOSPOD, tvoj Bog, obrezaće tvoje srce“ Ovo je metafora za otvoreno i prijemčivo slušanje Božije reči. Suprotnost tome izložena je u Ponovljenim zakonima 30:17. Izraelci su u Ponovljenim zakonima 10:16 i Jeremiji 4:4 i 9:25-26 pozvani na ovaj duhovni čin (vidite: Rimljanima 2:28-29), ali ovde Bog to mora da učini. Ista ova napetost između Božije svesti i čovekovih dela vidi se i poređenjem Jezekilja 18:31 i 36:26. Obrezanje je ovde metafora za ispravan duhovni stav. Vidite potpuniju belešku kod Ponovljenih zakona 10:16.

■ **„srce“** Srce je za Jevreje bilo središte umnih aktivnosti. Vidite Posebnu temu kod 2:30.

■ **„potomaka“** Ovde doslovno piše „semena“ (BDB 282). Ova reč je u Ponovljenim zakonima nekoliko puta upotrebljena u prenesenom značenju (vidite: Ponovljeni zakoni 1:8; 4:37; 10:15; 11:9; 28:46,59; 30:6, 19; 31:21; 34:4).

■ **„dušom“** Ovo je hebrejska reč *nefeš* (BDB 659). Vidite beleške kod Ponovljenih zakona 11:13.

30:8-9 Ovde se vide Božije želje za Izrael i za ceo svet! Vidite Posebnu temu – Evanđeoske predrasude Boba Atlija, kod 4:6.

30:10 „ako“ Ova reč izražava uslovnu prirodu Saveza. Zapazite da je poslušnost (pokoravao ... držeći se) uparena s iskrenim i potpunim predanjem (svim svojim srcem i svom svojom dušom).

PONOVLJENI ZAKONI 30:11-14 (SSP)

¹¹Ova zapovest koju ti danas dajem nije za tebe suviše teška, niti je van tvog domašaja. ¹²Nije na nebu, pa da kažeš: »Ko će se popeti na nebo da je uzme za nas, pa da je čujemo i izvršavamo?«

¹³Nije ni preko mora, pa da kažeš: »Ko će preći more da je uzme za nas, pa da je čujemo i izvršavamo?« ¹⁴Ne, Reč ti je sasvim blizu, u tvojim ustima i u tvom srcu, pa možeš da je izvršavaš.

30:11-14 Jahveovu volja za Izrael nije bilo nemoguće ostvariti (vidite: Ponovljeni zakoni 28:29). Izgleda da ovaj stih obezvređuje učenje reformatorâ o „potpunoj iskvarenosti“. Postoji nekoliko mesta u Starom zavetu gde se vidi da čovek može da se odupre grehu (npr. Postanje 4:7).

Crkva se poziva na Postanje 3 kao na izvor greha ljudskog roda, ali mnogi rabini se pozivaju na Postanje 6 kao na izvor tog problema. Kao što hrišćanstvo tvrdi da je sva tvorevina pala, uključujući i ljudski rod, judaizam tvrdi da je ljudski rod u osnovi dobar. Za njih je zlo vezano za čovekov izbor, a ne njegova osnovna priroda.

Čini mi se da je moralna odgovornost zasnovana na stvarnoj mogućnosti da se Božija volja shvati i na sposobnosti da se ona sprovede. Odgovornost na koju nas Bog poziva bi bila neprikladna kad bismo bili nesposobni za odgovarajuće delovanje! Mogu li da budem odgovoran za nešto što ne mogu da uradim?

30:12 „Ko će se popeti na nebo“ Pavle koristi ovaj stih u Rimljanima 10:6-9. Ovo je možda odjek sumerske legende o Etani, ali je verovatnije da je vezano za hebrejski pogled na Božiju svest.

U ovom stihu se nalazi nekoliko GLAGOLA koji imaju smisao imperativa (prema knjizi *OT Parsing Guide*²⁴⁷):

1. „da je uzme“ – *BDB 542, KB 534, IMPERFEKAT kala*, ali po značenju JUSIV
2. „da je čujemo“ – *BDB 1033, KB 1570, IMPERFEKAT hifila*, ali po značenju JUSIV
3. „i izvršavamo“ – *BDB 793, KB 889, IMPERFEKAT kala*, ali po značenju KOHORTATIV

30:13 „Ko će preći more“ Neki smatraju da je ovo vezano za vavilonski izveštaj o potopu koji se zove Ep o Gilgamešu, ali verovatnije je da se odnosi na jevrejske strahove od plovidbe ili je u pitanju metafora o rubu sveta.

30:14 „Reč ti je sasvim blizu, u tvojim ustima i u tvom srcu“ Ovo se odnosi na Jahveovo otkrivenje kroz Savez. Drevni Izraelci su Sveto pismo čitali naglas! Morali su iznutra prikladno da se odazovu na ono što su čuli (tj. što su sami pročitali ili što je bilo pročitano naglas).

■ „pa možeš da je izvršavaš“ Čovek mora da odluči. On ima sposobnost za to. Bog čini prve korake, ali ljudski rod mora da se odazove i da nastavi da se odaziva pokajanjem, verom i poslušnošću!

PONOVLJENI ZAKONI 30:15-20 (SSP)

¹⁵Evo stavljam pred tebe izbor: život i blagostanje ili smrt i uništenje. ¹⁶Zapovedam ti danas da voliš GOSPODA, svoga Boga, da činiš ono što on traži²⁴⁸ i da se držiš njegovih zapovesti, uredbi i zakonâ. Tada ćeš živeti i množiti se i GOSPOD, tvoj Bog, blagosloviće te u zemlji u koju ulaziš da je zaposedneš. ¹⁷Ali, ako se tvoje srce okrene i odbiješ da slušaš, pa zastraniš i počneš da se klanjaš drugim bogovima i da im služiš, ¹⁸objavljujem ti danas da ćeš sigurno biti uništen. Nećeš dugo živeti u zemlji u koju preko reke Jordan ulaziš da je zaposedneš. ¹⁹Danas pozivam nebo i zemlju da budu svedoci protiv vas da sam pred vas stavio izbor između života i smrti, blagoslova i prokletstva. Izaberi život, da biste ti i tvoji potomci živeli. ²⁰Voli GOSPODA, svoga Boga, pokoravaj mu se i čvrsto ga se drži. Jer, on je tvoj život i on će ti dati mnogo godina u zemlji za koju se zakleo tvojim praocima, Avraamu, Isaku i Jakovu, da će im je dati.

247 Vodič za gramatičko raščlanjivanje Starog zaveta, prim. prev.

248 **činiš ono što on traži** Doslovno: hodaš njegovim putevima (napomena iz SSP-a, prim. prev.)

30:15 „Evo“ Ovo je GLAGOL (*BDB 906, KB 1157, IMPERATIV kala*) koji je upotrebljen kao idiom za „dobro obrati pažnju“ (vidite: Postanje 27:27; 31:50) i u Ponovljenim zakonima se pojavljuje nekoliko puta (vidite: Ponovljeni zakoni 1:8,21,35; 2:24,31; 4:5; 11:26; 30:15; 32:39).

■ **„stavljam pred tebe izbor: život i blagostanje ili smrt i uništenje“** Čak i zavetni Izrael je morao da izabere! Ovo se odnosi na blagoslove i prokletstva (vidite: Levitska 26 i Ponovljeni zakoni 27-28). Setite se da je ovaj izbor u sklopu saveza milosti. Ovo je veoma slično idiomu „dva puta“ iz mudrosne književnosti (vidite: Psalam 1; Poslovice 4:10-19; Jeremija 21:8; Matej 7:13-14). Naše odluke pokazuju ko smo! Naša reakcija na neobjašnjive pojedinosti života otkrivaju naše duhovno usmerenje!

30:16-18 Ovi stihovi su sažetak zavetnih uslova i posledica:

1. Odgovornosti (vidite: Ponovljeni zakoni 8:6; 19:9; 26:17; 28:9)
  - a. „da voliš GOSPODA“, Ponovljeni zakoni 30:16 (*BDB 12, KB 17, KONSTRUKTNI INFINITIV kala*)
  - b. „da hodaš njegovim putevima“, Ponovljeni zakoni 30:16 (*BDB 229, KB 246, KONSTRUKTNI INFINITIV kala*)
  - c. „da se držiš njegovih zapovesti“, Ponovljeni zakoni 30:16 (*BDB 1036, KB 1581, INFINITIV kala*)
2. Posledice poslušnosti
  - a. „Tada ćeš živeti“, Ponovljeni zakoni 30:16 (*BDB 310, KB 309, PERFEKAT kala*)
  - b. „i množiti se“, Ponovljeni zakoni 30:16 (*BDB 915, KB 1156, PERFEKAT kala*)
  - c. „tvoj Bog, blagosloviće te“, Ponovljeni zakoni 30:16 (*BDB 138, KB 159, PERFEKAT piela*)
3. Uslovi i posledice neposlušnosti
  - a. „ako se tvoje srce okrene“, Ponovljeni zakoni 30:17 (*BDB 815, KB 937, IMPERFEKAT kala*)
  - b. „i odbiješ da slušaš“, Ponovljeni zakoni 30:17; (*BDB 1033, KB 1570, IMPERFEKAT kala*)
  - c. Idolopoklonstvo
    - (1) „pa zastraniš“ (*BDB 623, KB 673, PERFEKAT nifala*)
    - (2) „da se klanjaš“ (*BDB 1005, KB 295, PERFEKAT hištafela*)
    - (3) „i da im služiš“ (*BDB 712, KB 773, PERFEKAT kala*)
  - d. „da ćeš sigurno biti uništen“, Ponovljeni zakoni 30:18 (*BDB 1, KB 2, APSOLUTNI INFINITIV kala* i *IMPERFEKAT kala*, što pojačava silinu izraza)
  - e. „Nećeš dugo živeti“, Ponovljeni zakoni 30:18 (*BDB 73, KB 88, IMPERFEKAT hifila*)

Zapazite kako 20. stih pojačava ove zavetne odgovornosti da bi blagoslov obećan izraelskim praocima mogao da se ispuni! Ovakvo izražavanje je svojstveno Ponovljenim zakonima.

30:19 „pozivam nebo i zemlju da budu svedoci“ Ovi svedoci nisu bili jedinstveno prisutni u Izraelovom savezu, nego ih nalazimo i u nekoliko drugih tekstova sa Starog bliskog istoka. Ove dve trajne Božije tvorevine (vidite: Postanje 1:1) ovde imaju ulogu kao Božija dva obavezna svedoka (vidite: Ponovljeni zakoni 17:6; 19:15; Brojevi 35:30). Ovaj pravosudni naglasak se u Ponovljenim zakonima pojavljuje nekoliko puta (vidite: Ponovljeni zakoni 4:26; 30:19; 31:28; 32:1). Za „Zemlju“ vidite Posebnu temu kod 5:8.

■ **„Izaberi život, da biste ti i tvoji potomci živeli“** Bog je ljudima dao pravo i odgovornost da donose moralne odluke. To je deo njegove slike i sličnosti ljudskog roda s njim! Hebrejski GLAGOL „izabrati“ se na 70% mesta koristi za ljudske izbore (vidite: *NIDOTTE*, tom 1, str. 639). Mi moramo da izaberemo (vidite: Jezekilj 18:30-32).

■ **„ti i tvoji potomci“** Ponovljeni zakoni osobito naglašavaju kako je potrebno da se zavetna istorija i odgovornosti prenesu sledećem pokolenju (vidite: Ponovljeni zakoni 4:9,10; 6:7,20-25; 11:19; 32:46).

Naši životni izbori i naše pouke utiču na našu decu (vidite: Izlazak 20:5-6; Ponovljeni zakoni 5:9-10; 7:9).

30:20 Ovde se nalazi niz KONSTRUKTNIH INFINITIVA *kala* koji sažimaju Savez:

1. Odgovornosti
  - a. Ljubav
  - b. Pokornost
  - c. Čvrsto držanje za GOSPODA
2. Posledice
  - a. On će ti dati mnogo godina u zemlji

Vidite beleške kod Ponovljenih zakona 30:16-18. Jahveov savez je zahtevao prvobitnu i trajnu veru, ljubav, poslušnost i istrajnost.

Jahve je izraelskim praocima obećao zemlju (vidite: Postanje 12:7; 13:14-17; Ponovljeni zakoni 9:4-6), ali Izrael mora da se pokorava zahtevima njegovog Saveza ili će je izgubiti (vidite: Ponovljeni zakoni 11:31-32; 28:36,63-68; 30:19-20). Na besplatan dar treba ispravno reagovati i treba ga održavati!

PITANJA ZA RAZMATRANJE

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Ova pitanja za razmatranje su data da vam pomognu da razmislite o najvažnijim stavkama ovog dela knjige. Njihov cilj je da vas izazovu na razmišljanje, ali ona nisu sveobuhvatna.

1. Koja je glavna istina ovog poglavlja?
2. Da li ovo poglavlje govori o nekome ko postaje vernik ili o tome da vernici treba da budu verni?
3. Da li ovo poglavlje protivreči Pavlovoj teologiji o tome da ljudski rod nije sposoban da se drži Zakona (tj. Galaćanima 3; Rimljanima 3)?

PONOVLJENI ZAKONI 31

PODELA NA PASUSE U SAVREMENIM ENGLESKIM PREVODIMA

NKJV	NRSV	TEV	NJB
Isus Navin novi vođa Izraela	Poslednji događaji Mojsijevog života	Isus Navin postaje Mojsijev nasljednik	Predavanje vođstva Isusu Navinu
31:1-8	31:1-6 31:7-8	31:1-6 31:7-8	31:1-6 31:7-8
Čitanje Zakona svake sedme godine		Čitanje Zakona svake sedme godine	Obred čitanja Zakona
31:9-13	31:9-13	31:9-13	31:9-13
Predskazanje Izraelove pobune		Poslednja Gospodnja uputstva Mojsiju	Jahveova uputstva
31:14-15	31:14-15	31:14-15	31:14-15
31:16-23	31:16-22	31:16-18	31:16-18
			Pesma kao svedok
		31:19-21	31:19-22
		31:22	
	31:23	31:23	31:23
			Zakon stavljen kraj Kovčega saveza
31:24-29	31:24-29	31:24-29	31:24-27
			Izrael se okuplja da čuje pesmu (31:28-32:44)
Mojsijeva pesma (31:30-32:47)		Mojsijeva pesma (31:30-32:44)	31:28-29
31:30	31:30	31:30	31:30

TREĆI KRUG ČITANJA (vidite str. xix)

PRATITE NAMERU BOGONADAHNUTOG PISCA NA NIVOU PASUSA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Pročitajte celo poglavlje odjednom. Prepoznajte njegove teme. Uporedite svoju podelu po temama s podelama u pet prevoda u tabeli koja je iznad. Podela na pasuse nije bogonadahnutu, ali je ključ za praćenje piščeve namere, a to je srž tumačenja. Svaki pasus ima samo jednu jedinu temu.

1. Prvi pasus
2. Drugi pasus
3. Treći pasus
4. Itd.

PROUČAVANJE REČI I IZRAZA

ponovljeni zakoni 31:1-6 (SSP)

¹Mojsije nastavi da govori celom Izraelu: ²»Sada imam sto dvadeset godina i više nisam u stanju da vas vodim [NASB – da odlazim i dolazim]. A i GOSPOD mi je rekao: ,Ti nećeš preći preko reke Jordan.« ³Sâm GOSPOD, tvoj Bog, preći će preko ispred tebe. On će ispred tebe zatrti one narode, a ti ćeš zaposesti njihovu zemlju. Isus Navin će te povesti preko kao što je GOSPOD rekao. ⁴GOSPOD će s njima učiniti isto što je učinio sa Sihonom i Ogom, amorejskim carevima, i njihovom zemljom, koje je zatro. ⁵GOSPOD će vam ih izručiti, a vi učinite s njima sve što sam vam zapovedio. ⁶Budite jaki i hrabri. Ne bojte se i ne strepite od njih. Sâm GOSPOD, tvoj Bog, ide s tobom. On te neće napustiti ni ostaviti.«

31:1 „nastavi da govori“ Prema *Septuaginti* i nekim rukopisima s Mrtvog mora u kojima dva hebrejska suglasnika imaju zamenjena mesta ovo bi moglo da znači i „završi govor“ (vidite: *NRSV, REB*). Ovo je kraj Mojsijeve tri propovedi.

31:2 „imam sto dvadeset godina“ Mojsijev život je trajao sto dvadeset godina, a može da se podeli u tri razdoblja po četrdeset godina. Mojsije je četrdeset godina pripreman u carskim školama Egipta, četrdeset godina se u pustinji obučavao za svoj poziv i četrdeset godina je prošlo od gorućeg grma do ovog trenutka (vidite: Izlazak 7:7 i Dela apostolska 7:23 i dalje). Zašto se ovde spominje koliko je imao godina? Ovo su mogući razlozi: (1) Starost mudracâ je u egipatskim knjigama iznosila sto deset godina, a u Siriji sto dvadeset; (2) granica životnog doba u Postanju 6:3 ili (3) još jedan izgovor za to što Mojsije neće uvesti Izraelce u Obećanu zemlju.

■ „više nisam u stanju da vas vodim [NASB – da odlazim i dolazim]“ Ovo je hebrejski idiom za krepkost (Isus Navin 14:11; *NRSV, TEV, NJB, JPSOA*)! Starost Mojsiju nije oduzela snagu. Možda je ovo bio izgovor (vidite: Ponovljeni zakoni 1:37) vezan za Mojsijevu javnu nepokornost zabeleženu u Brojevima 20:11-12. Ponovljeni zakoni 3:23-29 beleže kako je Mojsije molio Boga da ga pusti da uđe u Obećanu zemlju (vidite: Ponovljeni zakoni 32:48-52).

31:3 „Sâm GOSPOD, tvoj Bog, preći će preko ispred tebe“ Bog će se boriti za njih, ali oni moraju da se pripreme za borbu i da učestvuju u njoj (vidite: Ponovljeni zakoni 31:3-6, tj. rečnik svetog rata). Mojsije je bio Božiji alat. Sâm Bog je izbavio narod. U stvari je Jahve išao u borbu pred svojim narodom, a ne Isus Navin!

■ „Isus Navin će te povesti preko“ Zbog Mojsijeve nepokornosti je bio potreban novi vođa. Bog će biti s Isusom Navinom, ali i on će morati da vrši svoje zavetne obaveze (vidite: Ponovljeni zakoni 1:38; 3:28).

31:6 „Budite jaki i hrabri“ Ovaj stih ima nekoliko GLAGOLA u imperativu:

1. „Budite jaki“ – *BDB 304, KB 302, IMPERATIV kala*, vidite: Ponovljeni zakoni 31:7,23
2. „hrabri“ – *BDB 54, KB 65, IMPERATIV kala*, vidite: Ponovljeni zakoni 31:7,23
3. „ne bojte se“ – *BDB 431, KB 432, odrični IMPERFEKAT kala*, upotrebljen kao JUSIV
4. „ne strepite“ – *BDB 791, KB 888, odrični IMPERFEKAT kala*, upotrebljen kao JUSIV, vidite: Ponovljeni zakoni 1:29; 7:21; 20:3; Isus Navin 1:9

Mojsije je u 7. stihu ponovio Isusu Navinu stavke 1 i 2, a u 8. stihu stavke 3 i 4 (stavka 4 je podudarna, ali je upotrebljen drugi GLAGOL, „zaprepastiti se“, *BDB 369, KB 365, IMPERFEKAT kala*).

Ispravan stav i vera su ključni! U Obećanoj zemlji je bilo divova, ali Jahve je bio sa svojim narodom (vidite: Ponovljeni zakoni 31:3,4,5,6).

■ **„On te neće napustiti ni ostaviti“**

1. Jahve ide s njima (tj. „hoda“, *BDB 229, KB 246, AKTIVNI PARTICIP kala*)
2. Jahve ih neće izneveriti (tj. „napustiti“, *BDB 951, KB 1276, IMPERFEKAT hifila*)
3. Jahve ih neće ostaviti (*BDB 736 I, KB 806, IMPERFEKAT kala*, vidite: Postanje 28:15)

Ovo obećanje je ponovljeno Isusu Navinu u Knjizi Isusa Navina 1:5, a ponovljeno je i novozavetnim vernicima u Jevrejima 13:5! Naša nada je u Jahveovoj nepromenljivoj, milostivoj naravi (npr. Izlazak 34:6; Nemija 9:17; Psalam 103:8; 145:8; Joil 2:13)!

PONOVLJENI ZAKONI 31:7-8 (SSP)

⁷Onda Mojsije pozva Isusa Navina, pa mu reče pred celim Izraelom: »Budi jak i hrabar, jer ti ćeš ići sa ovim narodom u zemlju za koju se GOSPOD zakleo njegovim praocima da će im je dati, a ti učini sve da je on zaposedne. ⁸Sâm GOSPOD ide ispred tebe i biće s tobom. On te neće napustiti ni ostaviti. Ne boj se i ne obeshrabruj se.«

31:7 Ovo je javni prenos vlasti! U pitanju je ispunjenje Ponovljenih zakona 1:38 i 3:28!

31:8 „Sâm GOSPOD ... biće s tobom“ Ovo je u Ponovljenim zakonima 31:23 izrečeno drugim rečima: „Ja ću biti s tobom“! Obećanje Jahveovog ličnog prisustva je najveći blagoslov koji se može dati (vidite: Izlazak 3:12; 4:12,15; 33:14-16; Ponovljeni zakoni 4:37; Isus Navin 1:5). Zbog toga vođe njegovog naroda ne treba da se plaše nikoga i ničega!

PONOVLJENI ZAKONI 31:9-13 (SSP)

⁹Mojsije napisa ovaj Zakon i predade ga sveštenicima, Levijevim potomcima, koji su nosili Kovčeg GOSPODNJEG saveza, i svim izraelskim starešinama. ¹⁰Onda im Mojsije zapovedi: »Na kraju svake sedme godine, u godini otpisivanja dugova, za vreme Praznika senica, ¹¹kada sav Izrael dođe da se pokaže pred GOSPODOM, vašim Bogom, na mestu koje će on izabrati, čitajte ovaj Zakon pred svim Izraelom, da ga čuje. ¹²Okupite narod – muškarce, žene i nejač, i došljake koji su u vašim gradovima – da čuju i da nauče da se boje GOSPODA, vašega Boga, i da pomno izvršavaju sve reči ovog Zakona. ¹³Neka ga čuju njihova deca, koja ga još ne znaju, i neka nauče da se boje GOSPODA, vašega Boga, sve dok budete živeli u zemlji u koju idete preko reke Jordan da je zaposednete.«

31:9 „Mojsije napisa ovaj Zakon“ U Petoknjžju na nekoliko mesta piše „Mojsije napisa“ (vidite: Izlazak 17:14; 24:4,22; 34:1,27,28; Brojevi 17:2,3; 33:2; Ponovljeni zakoni 4:13; 5:22; 31:9,22). Mojsije je Izraelu dao Zakon i tako je objavljena Božija volja za buduća pokolenja.

■ „sveštenicima, Levijevim potomcima“ Zanimljivo je da postoje različiti odgovori na pitanje ko su „sveštenici“:

1. Levijevo pleme (uvek)
  2. Aaronovi sinovi (često)
- Svi sveštenici su Leviti, ali svi Leviti nisu sveštenici.

■ „starešinama“ Ovo se odnosi na plemenske starešine. Mojsije u ovom stihu poverava Zakon verskim i svetovnim (tj. plemenskim) vođama Izraela, s tim što su se sve vođe Izraela i svi izraelski zakoni smatrali verskim (tj. kao Jahveova volja). U Izraelu nije postojala podela na svetovno i sveto. Sve je bilo sveto jer je sve pripadalo Jahveu! Postojali su posebni dani i posebna mesta, ali celokupni život je bio uređen Božijim uredbama!

31:10 Postoje dva datuma vezana za ovaj stih:

1. Jedan je bio svake godine – Praznik senica
  - a. Izlazak 23:16-17; 34:22
  - b. Levitska 23:33-43
  - c. Ponovljeni zakoni 16:13-15
2. Jedan je bio svake sedme godine (tj. subotnja godina)
  - a. Izlazak 23:10,11
  - b. Levitska 25:1-7
  - c. Ponovljeni zakoni 15:1-6

Mojsije ovde uobičajenim obredima dodaje i čitanje Saveza.

Praznik senica je bio godišnji događaj čiji cilj je bio da podseti Izrael na Jahveova milostiva i silna dela prilikom izbavljenja iz Egipta i na njegovo staranje i prisustvo tokom lutanja pustinjom. Ovaj praznik zahvalnosti za izbavljenje i slobodu, kao i čin oslobađanja od dugova, događao se svake sedme godine (tj. subotnje godine, vidite: Levitska 25). Spoj ova dva događaja koji su vezani za slobodu predstavljao je savršeno vreme za podsećanje na odredbe Mojsijevog zakona u sklopu Saveza s ovim milostivim Bogom koji stupa u saveze!

POSEBNA TEMA – PRAZNICI U IZRAELU (SPECIAL TOPIC: THE FEASTS OF ISRAEL)

- I. Godišnji praznici koje je propisao Mojsije (vidite: Izlazak 23:14-17; Levitska 23; Brojevi 28; Ponovljeni zakoni 16)
  - A. Svi jevrejski muškarci su imali obavezu da idu na tri godišnja praznika ako mogu (vidite: Izlazak 23:14,17; 34:23).
  - B. Ti praznici su imali i poljoprivredni i nacionalni značaj.
  - C. Svaki od njih je bio dan odmora, slavljenja Boga, i međusobnog zajedništva.
  - D. Tri obavezna godišnja praznika:
    1. Pasha (vidite: Izlazak 12:1-14,21-28; Levitska 23:4-14; Brojevi 28:16-25; Ponovljeni zakoni 16:1-8; vidite Posebnu temu – Pasha)
      - a. Zahvalnost i posvećenje žetve ječma
      - b. Sećanje na Izlazak iz Egipta
      - c. S njom je bio spojen sedmodnevni Praznik beskvasnog hleba (vidite: Izlazak 12:15-20;34:18-20)
    2. Pedesetnica (Praznik sedmica, vidite: Izlazak 23:16; 34:22)
      - a. Zahvalnost i posvećenje žetve pšenice
      - b. Prema rabinском shvatanju, sećanje na davanje Zakona Mojsiju na gori Sinaj
      - c. Vidite Levitsku 23:15-21 i Brojeve 28:26-31

3. Praznik senica (*Sukot*)
  - a. Zahvalnost za sve žetve
  - b. Sećanje na početak lutanja pustinjom
  - c. Vidite: Izlazak 23:16; 34:22; Levitska 23:34-44; Ponovljeni zakoni 16:13-17
  - d. Nakon njega je sledio osmodnevni praznik (vidite: Levitska 23:36; Brojevi 29:35-38)

E. Drugi godišnji praznici

1. Nova godina (*Roš hašana*)
  - a. Vidite: Levitska 23:23-25; Brojevi 29:1-6
  - b. Ovaj dan odmora i prinošenja žrtve se održavao prvog dana meseca *tišrija*
  - c. Praznični obredi za ovaj dan koji je bio tako uobičajen u novozavetnom razdoblju nije opisan u Starom zavetu
2. Dan pomirenja – „dan pokrivanja“ ili *Jom kippur* (jedini dan posta)
  - a. Dan odmora, posta i pokajanja
  - b. Obred uklanjanja svega nečistog sa zajednice (s Šatora sastanka, sveštenikâ i naroda)
  - c. Vidite: Izlazak 30:10; Levitska 16; 23:26-32; 25:9; Brojevi 29:7-11
  - d. Teško je ustanoviti kad je ovaj praznik ponovo uspostavljen nakon povratka iz izgnanstva

II. Drugi praznici u Mojsijevom zakonu

A. Subota (vidite Posebnu temu – Subota)

1. Sedmični dan odmora i slavljenja Boga
2. Vidite: Postanje 2:1-3; Izlazak 16:22-30; 20:8-11; 23:12; 31:12-16; Levitska 23:1-3; Brojevi 28:9-10

B. Subotnja godina

1. Zemlja je odmarala svake sedme godine (nije se sejalo)
2. Vidite: Izlazak 23:10-11; Levitska 25:1-7; Ponovljeni zakoni 15:1
3. Ona je pokazivala da je Jahve vlasnik zemlje i da ju je on dao Izraelu
4. Svi robovi su se puštali na slobodu (vidite: Izlazak 21:2-6) i svi dugovi su otpušteni (vidite: Ponovljeni zakoni 15:1-6)

C. Godina jubileja

1. Svakih sedam subotnjih godina (tj. pedeseta godina)
2. Vidite: Levitska 25:8-18; 27:17-24
3. Otpuštanje dugova, vraćanje zemlje i oslobađanje robova (vidite: Levitska 25:10,13, veoma slično subotnjoj godini)
4. Njeno proglašenje nije zabeleženo nigde u Svetom pismu

D. Mladi mesec

1. Posebne žrtve i dan odmora
2. Vidite: Brojevi 10:10; 28:11-15
3. Možda je služila da podseti na postavljanje Šatora sastanka (vidite: Izlazak 40:2,17)
4. Jevrejski kalendar je zasnovan na kretanju meseca

III. Ovi obredi i uredbe su se vremenom razvijali. Ovi praznici i jedan post možda potiču iz nezna-božaćkih kalendara (vidite Posebnu temu – Klanjanje mesecu), ali su se razvili u jedinstveno, jevrejsko služenje i predanost Jahveu. Priroda (godišnja doba), poljoprivreda (sadnja, kiša i žetva) i događaji od nacionalnog značaja (Izlazak, davanje Zakona itd.) su u njima povezani da naglase određene delove godine kroz klanjanje Bogu.

31:11 „na mestu koje će on izabrati“ Ovaj stih se u Mojsijevo vreme odnosio na Šator sastanka (vidite: Izlazak 20:24; Ponovljeni zakoni 12:5,11,13; 14:25; 15:20; 16:7,16; 17:8,10; 18:6; 26:2) gde su se svi muškarci okupljali tri puta godišnje (vidite: Levitska 23).

Ovo uputstvo se kasnije odnosilo na glavno svetilište u Jerusalimu.

■ **„čitajte ovaj Zakon pred svim Izraelom“** Ovo je bilo obnavljanje Saveza. Zakon je tada bivao jasno otkriven (tj. čitan) i Izrael se obavezivao da ga se drži! Svi pripadnici izraelskog društva su bili prisutni (vidite: Ponovljeni zakoni 31:12-13), čak i najnovije pokolenje (tj. svi koji su dosegli uzrast *bar micve*, npr. Isaija 7:16).

Zakon nije bio namenjen samo kasnijem caru ili sadašnjim vođama, nego svim pokolenjima sveg naroda, uključujući i došljake!

31:12 „da čuju i da nauče da se boje“ Zapazite kako se GLAGOLI pojačavaju:

1. „da čuju“ – *BDB 1033, KB 1570, IMPERFEKAT kala*, čest u Ponovljenim zakonima, a znači „čuti i poslušati“
2. „da nauče“ – *BDB 540, KB 531, IMPERFEKAT kala*
3. „da se boje“ – *BDB 431, KB 432, PERFEKAT kala* (vidite poslednji pasus ispod)
4. „da pomno izvršavaju“
  - a. *BDB 1036, KB 1581, PERFEKAT kala*
  - b. *BDB 793, KB 889, KONSTRUKTNI INFINITIV kala*

Zapazite da su stavke 1, 2 i 3 ponovljene u Ponovljenim zakonima 31:13 i da se odnose na novo pokolenje, koje još nije znalo Zakon (*BDB 393, KB 390, PERFEKAT kala*). Bog je naumio da mnoga pokolenja Izraelaca znaju ovaj Zakon i da ga se drže.

Ovo pojačavanje me na neki način podseća na Ezru (vidite: Ezra 7:10). Izrael treba da se boji, to jest da poštuje (*BDB 431*) Jahvea (vidite: Ponovljeni zakoni 4:10; 14:23; 17:19), ali ne treba da se boji nikoga i ničega drugog!

PONOVLJENI ZAKONI 31:14-18 (SSP)

¹⁴GOSPOD reče Mojsiju: »Evo, primiće se dan tvoje smrti. Pozovi Isusa Navina, pa se pokažite u Šatoru sastanka, da mu izdam zapovesti.« I Mojsije i Isus Navin dodoše u Šator sastanka, ¹⁵a GOSPOD se pokaza u Šatoru u stubu od oblaka, i oblak stade iznad ulaza u Šator. ¹⁶GOSPOD reče Mojsiju: »Ti ćeš umreti, a ovaj narod će uskoro [*NASB – da ustane i*] da se oda bludu sa tuđim bogovima zemlje u koju će ući. Ostaviće me i prekršiti Savez koji sam s njima sklopio. ¹⁷Toga dana ću se razgneviti na njih i ostaviti ih. Sakriću svoje lice od njih, i biće uništeni. Snaći će ih mnoge nesreće i nevolje, pa će toga dana pitati: ‚Zar nas nisu ove nesreće snašle zato što naš Bog nije s nama?‘ ¹⁸A ja ću toga dana zaista sakriti svoje lice od njih zbog svega zla koje su učinili okrenuvši se drugim bogovima.

31:14 „Pozovi ... pa se pokažite“ Ovo su dva IMPERATIVA:

1. „pozovi“ – *BDB 894, KB 1128, IMPERATIV kala*
2. „pokažite“ – *BDB 426, KB 427, IMPERATIV hitpaela* (ova reč se koristi kad Jahve nekog zvanično postavlja na položaj, vidite: Prva o Samuilu 10:19, ili vezano za obnovljenje saveza, vidite: Isus Navin 24:1)

■ **„u Šatoru sastanka“** Izgleda da su postojala dva posebna šatora vezana za Jahvea:

1. Šator sastanka koji je opisan u Izlasku 25-27, u kom se nalazio Kovčeg saveza i koji je bio u središtu izraelskog tabora
2. Šator sastanka koji je opisan u Izlasku 33:7-11, koji je bio podignut van tabora i gde je Mojsije išao da se sretno s Jahveom

3. Obično se oblak (koji rabini zovu *šekina* – oblak prisustva i slave) koji je simbolizovao Jahveovo lično prisustvo pojavljivao u šatoru koji je naveden pod 1, ali ovde se pojavio u šatoru navedenom pod 2 (vidite: Ponovljeni zakoni 31:15; Izlazak 33:9)
4. Moguće je da se i neki drugi odlomci odnose na taj šator pod 2: Izlazak 18:7-16; Brojevi 11:16,24,26; 12:4

■ **„da mu izdam zapovesti“** U Ponovljenim zakonima 31:7 Mojsije je pozvao Isusa Navina da stane pred narod, a ovde je Jahve pozvao Mojsija i Isusa Navina da stanu pred njega lično.

31:15 „u stubu od oblaka“ Isti ovaj stub od oblaka razdvojio je Izraelce od egipatske vojske (vidite: Izlazak 13:21-22; 14:19-20) i ispunio Hram kad je Isaija video Boga na prestolu, „visokom i uzvišenom“ (Isaija 6). To je bio fizički simbol Božijeg prisustva. On je bio s Izraelcima tokom njihovih lutanja pustinjom i imao je nekoliko uloga:

1. Pokazivao im je Jahveovo prisustvo
2. Vodio je Izraelce s mesta na mesto
3. Danju im je stvarao hlad
4. Noću im je osvetljavao tabor

Kad su prešli Jordan, Jahveovo prisustvo se pokazivalo iznad Kovčega saveza, ali oblak je nestao.

31:16 „ovaj narod će uskoro [NASB – da ustane i] da se oda bludu“ Ovo otkriva Jahveovo predznanje o nastavljanju Izraelovog greha idolopoklonstva (vidite: Ponovljeni zakoni 4:15-28; 31:29). Zapazite pojačavanje idolopoklonstva u sledećim GLAGOLIMA:

1. „da ustane“ – *BDB 877, KB 1086, PERFEKAT kala*, npr. Izlazak 32:6
2. „da se oda bludu“ – *BDB 275, KB 275, PERFEKAT kala*
  - a. Bludnice i odavanje bludu
    - (1) Levitska 21:7,9,14
    - (2) Ponovljeni zakoni 22:21; 23:18
  - b. Metaforično za Obećanu zemlju, Levitska 19:29
  - c. Metaforično za savezništva među stranim zemljama
    - (1) Isaija 23:17
    - (2) Jeremija 3:1
    - (3) Jezekilj 16:26,28
  - d. Metaforično za idolopokloničke kultove plodnosti
    - (1) Izlazak 34:15,16
    - (2) Levitska 17:7; 20:5
    - (3) Ponovljeni zakoni 31:16
3. „Ostaviće me“ – *BDB 736, KB 806, PERFEKAT kala*, vidite: Ponovljeni zakoni 28:20; Sudije 10:6,10; Jeremija 1:16
4. „prekršiti Savez“ – *BDB 830, KB 974, PERFEKAT hifila*, vidite: Ponovljeni zakoni 31:20; Levitska 26:15; Jeremija 11:10

31:17 „ću se razgneviti na njih“ Ovaj GLAGOL (*BDB 354, KB 351, PERFEKAT kala*) se često koristi za Jahveov gnev:

1. Na Mojsija, Izlazak 4:14
2. Na Izrael, Izlazak 22:24; 32:10; Brojevi 11:1,10; 32:10; Ponovljeni zakoni 6:15; 7:4; 11:17; 31:17
3. Na uhode, Brojevi 12:9
4. Na Valaama, Brojevi 22:22
5. Na zemlju, Ponovljeni zakoni 29:27

■ „i ostaviti ih. Sakriću svoje lice od njih“ Ova dva GLAGOLA na čovekolik način opisuju Jahveovo poništavanje saveza. Jahve će im učiniti ono što su oni učinili njemu (vidite: Ponovljeni zakoni 31:16).

1. „ostaviti ih“ – BDB 736, KB 806, PERFEKAT *kala*
2. „Sakriću svoje lice od njih“ – BDB 711, KB 771, PERFEKAT *hifila*, vidite: Ponovljeni zakoni 31:18; 32:20; Isaija 59:2; 64:7. Ovo je idiom za uklanjanje zavetnog zajedništva i blagoslova.

Posledice su sledeće:

1. Biće uništeni
  - a. GLAGOL „biti“ – BDB 224, KB 243, PERFEKAT *kala*
  - b. Uništeni, prožderani – BDB 37, KB 46, KONSTRUKTNI INFINITIV *kala*
2. Snaći će ih mnoge nesreće i nevolje
  - a. „Snaći će ih“ – BDB 592, KB 619, PERFEKAT *kala*
  - b. Nesreće – BDB 949
  - c. Nevolje – BDB 865 I
3. Jahveovo prisustvo (vidite: Ponovljeni zakoni 31:6,8) neće biti s njima (tj. „naš Bog nije s nama“)

31:18 Pretnja iz 17. stiha (tj. „Sakriću svoje lice od njih“) je ponovljena radi naglaska (APSOLUTNI INFINITIV *hifila* i IMPERFEKAT *hifila*).

■ „drugim bogovima“ U izdanju Biblije *The Jewish Study Bible*²⁴⁹ je izneta tvrdnja da izraz „naš Bog“ u 17. stihu treba da se prevede kao „naši bogovi“, jer se odnosi na „druge bogove“ iz 18. stiha (vidite str. 439).

Izgleda da je prva reč (BDB 43) jednina izvedena iz reči *elohim* (BDB 43) koja se pojavljuje u Ponovljenim zakonima 31:18. Ona se može upotrebiti i za nekog paganskog boga (vidite: Drugi dnevnic 32:15; Danilo 11:37), ali i za Jahvea (vidite: Ponovljeni zakoni 32:15,17; Psalam 50:22; 114:7; 139:19; Poslovice 30:5; Isaija 44:8).

PONOVLJENI ZAKONI 31:19-22 (SSP)

¹⁹»Sada zapišite sebi ovu pesmu i naučite Izraelce da je pevaju. Neka je pevaju, da mi ona bude svedok protiv njih. ²⁰Kada ih uvedem u zemlju kojom teče med i mleko, zemlju za koju sam se zakleo njihovim praocima, i kada budu jeli, nasitili se i ugojili, okrenuće se drugim bogovima i služiti im, a mene će prezreti i prekršiti moj Savez. ²¹Tada, kada ih snađu mnoge nesreće i nevolje, ova pesma će svedočiti protiv njih, jer je njihovi potomci neće zaboraviti. Znam ja šta su sve spremni da učine, čak i pre nego što ih uvedem u zemlju za koju sam im se zakleo.« ²²Toga dana Mojsije zapisa tu pesmu i nauči Izraelce da je pevaju.

31:19 „zapišite sebi ovu pesmu“ Ona će biti svedok za Boga protiv budućih dela Izraelaca. Naravno, ovo je metafora iz oblasti pravosuđa (vidite: Ponovljeni zakoni 4:26; 30:19; 31:28; Isus Navin 24:22)! Izrael je bio odgovoran da Jahveovom zakonu pouči svako novo pokolenje!

31:20 „kada budu jeli, nasitili se i ugojili, okrenuće se drugim bogovima“ Najteža vremena za Božiji narod nastupila su tokom vremena velikog blagostanja! Skloni smo veoma lakom zaboravljanju (vidite: Ponovljeni zakoni 6:10-15; 8:11-20; 32:15-18).

■ Zapazite sve veći pad u pobunu:

1. „okrenuće se drugim bogovima“ – BDB 815, KB 937, PERFEKAT *kala*, vidite: Ponovljeni zakoni 31:18; 29:18; 30:17

²⁴⁹ Jevrejska Biblija za proučavanje, prim. prev.

2. „i služiti im“ – BDB 712, KB 773, PERFEKAT *kala*, vidite: Ponovljeni zakoni 4:19; 7:4; 8:19; 11:16; 13:6,13; 17:3; 28:14,36,64; 29:18,26; 30:17
3. „a mene će prezreti“ – BDB 610, KB 658, PERFEKAT *piela*, vidite: Brojevi 14:11,23; Isaija 1:4
4. „i prekršiti moj Savez“ – BDB 830, KB 974, PERFEKAT *hifila*, vidite: Ponovljeni zakoni 31:16; Levitska 26:15; Jeremija 11:10; 31:32

31:21 „kada ih snađu mnoge nesreće i nevolje“ Ova zla i nevolje se spominju u 17. stihu, a predskazana su u 4:30.

■ **„jer je njihovi potomci neće zaboraviti“** Ovo je obećanje vernog ostatka izraelskog naroda i trajnog poznavanja Jahveovog zakona.

■ **„spremni da učine“** Hebrejska reč *jecer* se ponekad prevodi kao „mašta srca“ (BDB 428 I, može da bude i u pozitivnom smislu, Isaija 26:3). Ovo je starozavetni način da se kaže da Jahve zna sklonost ljudskog roda ka pobuni (tj. Postanje 6:5; 8:21; Psalam 103:14; Jeremija 18:23).

PONOVLJENI ZAKONI 31:23 (SSP)

²³GOSPOD [NASB – On] izdade ovu zapovest Isusu Navinu: »Budi jak i hrabar, jer ti ćeš uvesti Izraelce u zemlju za koju sam im se zakleo, a ja ću biti s tobom.«

31:23 Mojsije je u 31:6 uputio ove reči Izraelu, a u 31:7 je iste reči je uputio i Isusu Navinu (vidite: Ponovljeni zakoni 1:38; 3:28). Sada (Ponovljeni zakoni 31:23) Jahve neposredno upućuje ove reči Isusu Navinu (vidite: Isus Navin 1:6,7,9), koji je s Mojsijem stajao na ulazu u Šator sastanka.

1. „Budi jak“ – BDB 304, KB 302, IMPERATIV *kala*
2. „i hrabar“ – BDB 54, KB 65, IMPERATIV *kala*

■ **„ja ću biti s tobom“** Ova izjava nam pomaže da shvatimo na koga se odnosi ZAMENICA „on“ u Ponovljenim zakonima 31:23a. To je Jahveov najveći dar (vidite: Izlazak 3:12; 4:12,15; 33:14-16; Ponovljeni zakoni 4:37; 31:6,8; Isus Navin 1:5)!

PONOVLJENI ZAKONI 31:24-29 (SSP)

²⁴Kada je Mojsije od početka do kraja napisao reči ovog Zakona u knjigu, ²⁵izdade ovu zapovest Levitima koji su nosili Kovčeg GOSPODNJEG saveza: ²⁶»Uzmite ovu Knjigu zakona i stavite je pored Kovčega saveza GOSPODA, vašega Boga. Neka stoji tamo kao svedok protiv vas. ²⁷Jer, znam koliko ste buntovni i tvrdoglavi. Ako se bunite protiv GOSPODA dok sam ja još živ i s vama, koliko ćete se tek buniti posle moje smrti? ²⁸Okupite preda mnom sve starešine svojih plemena i sve svoje nadglednike, da im sve ovo kažem i da pozovem nebo i zemlju da svedoče protiv njih. ²⁹Jer, znam da ćete se posle moje smrti sasvim iskvariti i da ćete skrenuti s puta kojim sam vam zapovedio da idete. U budućnosti će vas snalaziti nesreća jer ćete činiti ono što je zlo u GOSPODNJIM očima i izazivati ga na gnev onim što činite.«

31:26 „pored Kovčega saveza“ U engleskom prevodu KJV stoji „u“, ali je „pored“ bolji prevod (vidite: NKJV, NRSV, TEV, NJB, Izlazak 25:16; Prva o carevima 8:9). Za „Kovčeg saveza“ vidite Izlazak 25:10-22.

U Starom zavetu se vidi samo da su dve kamene ploče na kojima je Bog zapisao Deset zapovesti (Izlazak 31:18) bile smeštene u Kovčeg saveza (kao i delovi prvih ploča, koje je Mojsije slomio, npr. Izlazak 32:19; 34:1). Postoje još tri predmeta koja su bila stavljena pored Kovčega:

1. Posuda s manom, Izlazak 16:33-34
2. Aaronov propupeli štap, Brojevi 17:10
3. Mojsijev zapis Zakona

Ipak, mora biti da u rabinskim krugovima postoji neki nesporazum o tome, jer pisac poslanice Jevrejima tvrdi da su u Kovčegu saveza bile kamene ploče i stavke pod 1 i 2.

■ „saveza“ Vidite Posebnu temu kod 4:13.

31:27 „Jer, znam koliko ste buntovni i tvrdoglavi“ Mojsije je iskusio pobunjeničke sklonosti Izraelaca (vidite: Ponovljeni zakoni 31:21) tokom svog života (vidite: Ponovljeni zakoni 9:7-29).

<i>NASB</i>	„tvrdoglavost“
<i>NKJV</i>	„tvrde šije“
<i>NRSV, TEV</i>	„tvrdoglavi“
<i>NJB</i>	„tvrde šije“

Ova reč je spoj reči „vrat“ (*BDB* 791) i reči „tvrd“ ili „čvrst“ (*BDB* 904). Izrael je često opisivan ovim ponižavajućim spojem reči (vidite: Izlazak 32:8; 33:3,5; 34:9; Ponovljeni zakoni 9:6,13; 31:27). Ovaj *GLAGOL* je upotrebljen u sledećim stihovima: Ponovljeni zakoni 10:16; Druga o carevima 17:14; Nemijsa 9:16,17,29; Jeremija 7:26; 17:23; 19:15. Ista misao izražena je i u Isaiji 48:4 i Jezekilju 2:4 i 3:7.

Ponovljeni zakoni 31:27-29 su u izvesnom smislu predskazanje zasnovano na prošlim delima Izraelaca. Ista vrsta proroštva nalazi se i u Isusu Navinu 24:19-20. Ni najveći trud Izraela nije bio dovoljan. Prvi savez neće uspeti da obnovi željenu bliskost između Jahvea i njegove najuzvišenije tvorevine (tj. ljudskog roda), bliskost koja je postojala u Edenskom vrtu. Biće potreban novi savez (vidite: Jeremija 31:31-34; Jezekilj 36:22-38), zasnovan na Jahveovim delima. Ljudski rod je neizlečivo pobunjenički nastrojen (vidite: Postanje 6:5; 8:21; Jeremija 17:9).

31:28 Ovaj stih sadrži tri *GLAGOLA* u imperativu:

1. „Okupite“ – *BDB* 874, *KB* 1078, *IMPERATIV hifila*
2. „kažem“ – *BDB* 180, *KB* 210, *KOHORTATIV piela*
3. „pozovem“ – *BDB* 729, *KB* 795, *KOHORTATIV hifila*

Mojsije se neposredno obraća vođama (tj. starešinama i nadglednicima), koje simbolizuju sav Izrael. Ovo se možda odnosi na predstavničku narodnu skupštinu (npr. Sudije 21:16).

■ „nebo i zemlju da svedoče protiv njih“ Svedoci koji potvrđuju sporazum se često spominju u odlomcima o savezu (vidite: Ponovljeni zakoni 4:26; 30:19; 31:28; 32:1).

U ovom poglavlju se pojavljuju i druga dva svedoka:

1. Mojsijeva pesma, Ponovljeni zakoni 31:19,21
2. Svitak Zakona, Ponovljeni zakoni 31:26

31:29 Zapazite proroštva o sve većem padu nakon Mojsijeve smrti (vidite: Isus Navin 24:19-28):

1. „sasvim iskvariti“ – *BDB* 1007, *KB* 1469, *IMPERFEKAT hifila* i *APSOLUTNI INFINITIV* istog korena, vidite: Ponovljeni zakoni 4:16,25; 9:12
2. „skrenuti s puta“ – *BDB* 693, *KB* 747, *PERFEKAT kala*
3. „jer ćete činiti ono što je zlo [*BDB* 948 II] u *GOSPODNJIM* očima“ – *BDB* 793 I, *KB* 889, *IMPERFEKAT kala*

4. „izazivati ga na gnev onim što činite“ (*BDB* 795 i 388, tj. idolopoklonstvom) – *BDB* 494, *KB* 491, KONSTRUKTNI INFINITIV *hifila*, vidite: Ponovljeni zakoni 4:25; 9:18; 32:16; Prva o carevima 16:7; Druga o carevima 17:7; 21:6; Jeremija 25:6,7; 32:30; 44:8

31:30 Ovaj stih bi trebalo da pripada 32 poglavlju.

PITANJA ZA RAZMATRANJE

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Ova pitanja za razmatranje su data da vam pomognu da razmislite o najvažnijim stavkama ovog dela knjige. Njihov cilj je da vas izazovu na razmišljanje, ali ona nisu sveobuhvatna.

1. Zašto Bog smenjuje vođe?
2. Kako su Božije predznanje i čovekov izbor povezani u ovom poglavlju?
3. Zašto se Izrael okrenuo od Boga?

PONOVLJENI ZAKONI 31:30–32:52

PODELA NA PASUSE U SAVREMENIM ENGLESKIM PREVODIMA

NKJV	NRSV	TEV	NJB
Mojsijeva pesma (31:30-32:47)	Mojsijeva pesma (31:30-32:47)	Mojsijeva pesma (31:30-32:44)	Izrael se okuplja da čuje pesmu (31:28-32:44)
32:1-14	32:1-43	32:1-43	32:1-44
(1-6)	(1-3)	(1-3)	(1-3)
	(4-9)	(4-6)	(4-9)
(7-9)		(7-9)	
(10-12)	(10-27)	(10-12)	(10-11)
			(12-14)
(13-14)		(13-14)	
32:15-18		(15-18)	(15-39)
32:19-22		(19-22)	
32:23-27		(23-27)	
32:28-33	(28-33)	(28-33)	
32:34-43			
(34-35)	(34-38)	(34-38)	
(36-38)			
(39-42)	(39-43)	(39-42)	
			(40-42)
(43)		(43)	(43)
32:44-47	32:44-47	32:44	(32:44)
		Mojsijeva poslednja uputstva	Zakon – izvor života
		32:45-47	32:45-47
Mojsije će umreti na gori Nevo			Predskazanje Mojsijeve smrti
32:48-52	32:48-52	32:48-52	31:48-52

TREĆI KRUG ČITANJA (vidite str. xix)

PRATITE NAMERU BOGONADAHNUTOG PISCA NA NIVOU PASUSA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Pročitajte celo poglavlje odjednom. Prepoznajte njegove teme. Uporedite svoju podelu po temama s podelama u pet prevoda u tabeli koja je iznad. Podela na pasuse nije bogonadahnutâ, ali je ključ za praćenje piščeve namere, a to je srž tumačenja. Svaki pasus ima samo jednu jedinu temu.

1. Prvi pasus
2. Drugi pasus
3. Treći pasus
4. Itd.

UVIDI IZ KONTEKSTA

- A. Ovo je možda književna vrsta sa Starog bliskog istoka u kojoj vođa daje svoj poslednji blagoslov, upozorenje i proroštvo pre svoje smrti:
1. Jakov – Postanje 49 (isto u obliku pesme)
  2. Mojsije – Ponovljeni zakoni 29:2-34:12
  3. Isus Navin – Isus Navin 23:1-24:33
  4. Samuilo – Prva o Samuilu 12
  5. David – Prva o carevima 2:1-9
- B. Neki stručnjaci tumače ovu pesmu (1) u svetlu obrasca hetitskih savezâ, (2) ali drugi ga shvataju kao scenu iz sudnice. Ova druga mogućnost se čini boljom u svetlu celine Ponovljenih zakona, mada se cela knjiga uklapa u obrazac savezâ iz drugog milenijuma p.n.e. (što je dokaz da je Mojsije njen autor).
- C. Ova pesma je drevna (arhaični izrazi). Gotovo svi stručnjaci pretpostavljaju da potiče iz drevnih vremena izraelske istorije.
- D. U Starom zavetu postoje mnoge pesme, posebno u Psalmima i Isaiji. One su se pevale u vremenima pobede:
1. Kad je egipatska dvorska straža uništena u Crvenom moru, Izlazak 15
  2. Pre ulaska na područje s istočne strane Jordana, Brojevi 21:17
  3. Nakon uništenja vojske hanaanskog grada Hacora, Sudije 5
  4. Kad je Jahveov pomazanik (Isaija 11) uništio Vavilon (Isaija 13), Isaija 12:5
- E. Jevrejska poezija

POSEBNA TEMA – JEVREJSKA POEZIJA (SPECIAL TOPIC: HEBREW POETRY)

I. UVOD

- A. Ova vrsta književnosti (u zavisnosti od toga kako je definišemo) tvori jednu trećinu Starog zaveta. U jevrejskom kanonu je posebno česta u Prorocima (svi sem Ageja i Malahije sadrže poeziju) i Spisima.
- B. Veoma se razlikuje od engleske poezije, jer se engleska poezija razvila na osnovu grčke i latin-

ske poezije, koja se prvenstveno zasniva na zvučnosti. Jevrejska poezija je veoma slična hana-anskoj. Osnova jevrejske poezije je misao – misli se zapisuju u skupovima podudarnih redova.

C. Arheološko otkriće u Ugaritu (Ras Šamra), severno od Izraela, pomoglo je stručnjacima da razumeju starozavetnu poeziju. Ova poezija iz XV veka p.n.e. je na jasan način književno povezana s biblijskom poezijom.

II. OPŠTE ODLIKE POEZIJE

A. Veoma je sažeta.

B. Koristi slike da izrazi istinu, osećanja ili iskustva.

C. Pre svega je pisana, a ne usmena. Veoma je uređena i njena struktura se vidi u sledećem:

1. U podudarnim redovima (podudarnicima ili paralelama)
2. U igri reči
3. U igri po zvučnosti

III. STRUKTURA, Harison (R. K. Harrison), *Introduction to the Old Testament*²⁵⁰, str. 965-975

A. Biskup Robert Lout (Robert Lowth) je u svojoj knjizi *Lectures on the Sacred Poetry of the Hebrews*²⁵¹ (1753) prvi rekao da se biblijska poezija sastoji iz međusobno podudarnih redova, to jest misli. Tekst većine savremenih prevoda Biblije je složen tako da se vidi gde je poezija.

1. Srodni podudarnici (*sinonimni paralelizam*) – redovi poezije izražavaju istu misao drugim rečima:

- a. Psalam 3:1; 49:1; 83:14; 103:3
- b. Poslovice 19:5; 20:1
- c. Isaija 1:3,10
- d. Amos 5:24

2. Suprotstavljeni podudarnici (*antitetički paralelizam*) – redovi poezije izražavaju suprotne misli i tvore kontrast ili prvo govore potvrdno, a zatim odrično:

- a. Psalam 1:6; 90:6
- b. Poslovice 10:1,12; 15:1; 19:4

3. Nadovezujući podudarnici (*shintetički paralelizam*) – misao iz prvog reda poezije se razvija u sledeća dva ili tri reda – Psalam 19:7-9

4. Hijastični podudarnici – poetski obrazac koji izražava poruku na silazni i uzlazni način, a glavna istina se nalazi u središtu obrasca (vidite III. pod D; Amos 5:4b-6a)

B. Čarls Brigs (Charles A. Briggs) je u svojoj knjizi *General Introduction to the Study of Holy Scripture*²⁵² (1899) razvio sledeću fazu proučavanja jevrejske poezije:

1. Slikoviti podudarnik (*amblemški paralelizam*) – jedan red poezije ima doslovno značenje, a drugi preneseno, Psalam 42:1; 103:3

2. Stepenasti podudarnici (*klimaktički paralelizam*) – redovi poezije otkrivaju istinu sve više i više, Psalam 19:7-14; 29:1-2; 103:20-22

3. Okružujući podudarnici (*introvertni paralelizam*) – niz koji se obično sastoji iz najmanje četiri reda koji tvore obrazac u kom je prvi red podudaran s četvrtim, a drugi s trećim – Psalam 30:8-10a (veoma slično hijazmu)

C. Grej (G. B. Gray) je u svojoj knjizi *The Forms of Hebrew Poetry*²⁵³ (1915) dalje razvio pojam podudarnosti redova:

250 Uvod u Stari zavet, prim. prev.

251 Pouke o svetoj poeziji Jevreja, prim. prev.

252 Opšti uvod u proučavanje Svetog pisma, prim. prev.

253 Oblici u jevrejskoj poeziji, prim. prev.

1. Potpuna podudarnost – kad za svaku reč u prvom redu postoji podudarna reč u drugom redu – Psalam 83:14 i Isaija 1:3
2. Nepotpuna podudarnost – kad redovi nisu iste dužine – Psalam 59:16; 75:6
- D. Danas se u sve većem broju hebrejskih tekstova uočava književni obrazac *hijazam*, koji se obično sastoji od nekoliko podudarnih redova (a,b,b,a; a,b,c,b,a) koji tvore oblik poput peščanog sata i gde je red (ili redovi) u sredini obično naglašen.
- E. Vrste zvučnih obrazaca koji postoje u poeziji uopšte, ali nisu česti u istočnjačkoj poeziji:
  1. Igra s alfabetom (akrostih, vidite: Psalam 9,34,37,119; Poslovice 31:10 i dalje; Tužbalice 1-4)
  2. Igra sa suglasnicima (*aliteracija*, vidite: Psalam 6:8; 27:7; 122:6; Isaija 1:18-26)
  3. Igra sa samoglasnicima (*asonancija*, vidite: Postanje 49:17; Izlazak 14:14; Jezekilj 27:27)
  4. Igra ponavljanjem reči koje slično zvuče, ali imaju drugačije značenje (*paronomazija*)
  5. Igra rečima koje zvuče kao predmet koji označavaju (*onomatopeja*)
  6. Posebna uvodna ili zaključna fraza (obuhvatanje, tj. *inkluzija*)
- F. U Starom zavetu postoji nekoliko vrsta poezije. Neke su vezane za temu, a neke za oblik:
  1. Pisma posvete – Brojevi 21:17-18
  2. Radne pesme – (spominju se u Sudijama 9:27, ali nisu zabeležene); Isaija 16:10; Jeremija 25:30; 48:33
  3. Balade – Brojevi 21:27-30; Isaija 23:16
  4. Pesme o piću – negativne (Isaija 5:11-13; Amos 6:4-7) i pozitivne (Isaija 22:13)
  5. Ljubavne pesme – Pisma nad pesmama; svadbene zagonetke – Sudije 14:10-18; svadbene pesme – Psalam 45
  6. Tužbalice/žalopojke – spominju se u Drugoj o Samuilu 1:17 i Drugim dnevnicima 35:25, ali tu nisu zabeležene; Druga o Samuilu 3:33; Psalam 27, 28; Jeremija 9:17-22; Tužbalice; Jezekilj 19:1-14; 26:17-18; Naum 3:15-19
  7. Ratne pesme – Postanje 4:23-24; Izlazak 15:1-18,20; Brojevi 10:35-36; 21:14-15; Isus Navin 10:13; Sudije 5:1-31; 11:34; Prva o Samuilu 18:6; Druga o Samuilu 1:18; Isaija 47:1-15
  8. Posebni blagoslovi vođa – Postanje 49; Brojevi 6:24-26; Ponovljeni zakoni 32; Druga o Samuilu 23:1-7
  9. Magijski tekstovi – Valaam, Brojevi 24:3-9
  10. Svete pesme – Psalmi
  11. Pesme u akrostihu – Psalam 9,34,37,119; Poslovice 31:10 i dalje; Tužbalice 1-4
  12. Prokletstva – Brojevi 21:22-30
  13. Rugalice – Isaija 14:1-22; 47:1-15; Jezekilj 28:1-23
  14. Knjiga ratnih pesama (Jašarova knjiga) – Brojevi 21:14-15; Isus Navin. 10:12-13; Druga o Samuilu 1:18

IV. SMERNICE ZA TUMAČENJE JEVREJSKE POEZIJE

- A. Tražite glavnu istinu strofe (kao kod pasusa u prozi). Engleski prevod RSV je prvi savremeni prevod koji je razvrstao poeziju na strofe. Poređenjem savremenih prevoda možete steći korisne uvide.
- B. Prepoznajte slikovito izražavanje i izrazite ga u prozi. Ne zaboravite da je ova vrsta književnosti veoma sažeta i da se očekuje da čitalac mnogo toga dopuni (vidite Posebnu temu – Mudsrosna književnost).
- C. Duže pesme koje obrađuju određenu temu obavezno razmatrajte u svetlu njihovog književnog konteksta (često u svetlu cele knjige) i istorijskih okolnosti. Pokušajte svojim rečima da izrazite glavnu istinu čitave celine.

- D. Sudije 4 i 5 dobro pokazuju kako poezija izražava istoriju. Sudije 4 su proza, a Sudije 5 su poezija o istom događaju (uporedite i Izlazak 14 s Izlaskom 15 i Joila 2:28-32 s Delima apostolskim 2:14-24).
- E. Pokušajte da ustanovite koje vrste podudarnika se pojavljuju: srodni, suprotstavljeni ili nadovezujući. To je veoma važno.

PROUČAVANJE REČI I IZRAZA

PONOVLJENI ZAKONI 31:30 (SSP)

³⁰Potom Mojsije od početka do kraja izgovori reči ove pesme celoj izraelskoj zajednici:

31:30 „Mojsije ... izgovori reči ove pesme“ Ovaj stih bi trebalo da pripada 32 poglavlju. Zapazite da je u engleskom prevodu *NASB* obeležen kao početak pasusa jer na kraju ima dve tačke, a ne tačku (vidite: *JPSOA*).

■ „celoj izraelskoj zajednici“ Čitalac se pita iz koliko ljudi se sastojao ovaj skup. Tu su bili muškarci, žene i starija deca, po uzoru na 31:12, mada se u tom stihu govori o stanovnicima gradova i gradića. Koliko ljudi je moglo da čuje jednog čoveka kako govori? Vođa je obično govorio:

1. Plemenskim vođama, a one su to prenosile dalje (vidite: Ponovljeni zakoni 31:28)
2. Levitima, a oni su to prenosili dalje

PONOVLJENI ZAKONI 32:1-14 (SSP)

¹Slušajte, nebesa, a ja ću govoriti,
čuj, zemljo, reči mojih usta.

²Neka moje učenje kaplje kao kiša,
neka moje reči padaju kao rosa,
kao kišica na nežno bilje,
kao pljusak na mladu travu.

³Objavljiću Ime GOSPODNJE,
a vi veličajte Boga našega.

⁴On je Stena, dela su mu savršena,
pravedni su svi njegovi putevi.
On je Bog veran i nepravdu ne čini.
On je pravedan i pravičan.

⁵Ali oni su se iskvarili;
na svoju sramotu [*NASB* – zbog svog nedostatka] nisu mu više deca,
naraštaj izopačeni i prepredeni.

⁶Zar tako uzvraćaš GOSPODU,
narode nerazumni i nemudri?
Zar on nije tvoj Otac, tvoj Stvoritelj,
koji te načinio i sazdao?

⁷Seti se pradavnih dana,
pogledaj davnašnja pokolenja.
Upitaj svoga oca, i on će ti ispričati,
svoje starešine, i oni će ti odgovoriti.

⁸Kada je Svevišnji narodima
delio njihovo nasledstvo,
kada je razmeštao potomke Adamove,
odredio je narodima međe
u skladu sa brojem sinova Božijih²⁵⁴.

⁹A GOSPODNI je deo njegov narod,
Jakov je njegov posed.

¹⁰Našao ga je u zemlji pustinjskoj,
u pustari goloj, gde zveri zavijaju.

Obgrlio ga je i gajio,
čuvao ga kao zenicu svoga oka

¹¹kao orao što bdi nad svojim gnezdом [NASB – što uzkomešava svoje gnezdo],
nad orlicima svojim lebdi,

krila širi da ih uhvati
i odnese na svojim perima.

¹²GOSPOD ga je sam vodio –
tuđeg boga nije bilo s njim.

¹³Učinio je da po visovima zemlje jaše
i hranio ga poljskim plodovima,

meda mu davao iz stene
i ulja iz kremene litice,

¹⁴kravlje urde i mleka ovčijeg i kozjeg,
loja jagnječeg i jarećeg,

najbolje ovnove bašanske,
jarce i najsočnija zrna pšenice.

Penušavu krv grožđa si pio.

32:1-3 Ovde postoji niz imperativa:

1. U 1. stihu se nalaze tri imperativa koji su vezani za slušanje:
  - a. „Slušajte“ – BDB 24, KB 27, IMPERATIV *hifla*
  - b. „govoriti“ – BDB 180, KB 210, KOHORTATIV *piela*
  - c. „čuj“ – BDB 1033, KB 1570, IMPERFEKAT *kala* upotrebljen kao JUSIV
2. U 2. stihu su dva imperativa vezana za vlagu:
  - a. „kaplje“ – BDB 791, KB 887, IMPERFEKAT *kala* upotrebljen kao JUSIV
  - b. „padaju“ – BDB 633, KB 683, IMPERFEKAT *kala* upotrebljen kao JUSIV
3. U 3. stihu je GLAGOL „pripisivati“ – BDB 396, KB 393, IMPERATIV *kala* (moguće je da znači i „objavljivati“ kad je u pitanju IMPERFEKAT *kala* upotrebljen kao KOHORTATIV, što tvori podudarnu strukturu, kao u 1. i 2. stihu)

32:1 „nebesa ... zemljo“ Ovo su dve trajne tvorevine (vidite: Mihej 6:1-2). Postojala je obaveza da radi utvrđivanja istine budu prisutna dva svedoka (vidite: Ponovljeni zakoni 4:26; poglavlje 4 i poglavlja 31-32 [vidite: Ponovljeni zakoni 30:19; 31:28; 32:1] tvore književne zgrade). Reč „nebesa“ znači nebo (vidite: Postanje 1:1). Ova fraza je slična onoj koju je Isaija upotrebio u uvodu u Jahveovu parnicu (vidite: Isaija 1:2).

254 **sinova Božijih** Ovako stoji u starogrčkom prevodu Septuaginti i jednom od kumranskih svitaka. U tradicionalnom hebrejskom tekstu stoji: sinova Izraelovih (napomena iz SSP-a, prim. prev.)

32:2 Vlaga se koristila kao slika za životodavne osobine Božije reči. Ovde su upotrebljene četiri različite reči za kišu (*BDB* 564, 378, 973, 914). Možda je i ovo aluzija koja poručuje da je Jahve davalac plodnosti, a ne Vaal (vidite: Ponovljeni zakoni 11:14,17; 28:12,24; 33:28).

32:3 „Ime GOSPODNJE“ Hebrejska imena su bila veoma važni pokazatelji naravi. Rabini su rekli da ime „GOSPOD“ označava Boga u njegovoj ljubavi, dobroti i milosti. Vidite Posebnu temu kod 1:3.

■ Zapazite atribute koji su u stihovima 3-4 upotrebljeni da se opiše Izraelov Bog:

1. „veličajte“ – *BDB* 152, vidite: Ponovljeni zakoni 3:24; 5:24; 9:26; 11:2; 32:3; Brojevi 14:19
2. „dela su mu savršena“ – *BDB* 1071, što znači „celovita“, „čvrsta“. Ova reč je upotrebljena za:
  - a. Božija dela, Ponovljeni zakoni 32:4
  - b. Božiji put, Psalam 18:30
  - c. Božiji zakon, Psalam 19:7-8
3. „pravedni su svi njegovi putevi“ – *BDB* 1048, vidite: Postanje 18:25; Psalam 33:5; 37:28; 99:4; 111:7; Isaija 5:16; 28:17; 30:18; 61:8
4. „Bog veran“ – *BDB* 53, vidite: Psalam 36:5; 88:11; 89:1,2,5,8,24,33,49; 92:2, 119:90; Isaija 25:1; Osija 2:22
5. „nepravdu ne čini“ – *BDB* 732, vidite: Jov 34:10, ovo je osuđeno kod njegovog naroda, Levitska 19:15,35; Ponovljeni zakoni 25:16
6. „On je pravedan“ – *BDB* 843, vidite: Jov 34:17; Psalam 116:5; 119:137; 129:4; 145:17
7. „i pravičan“ – *BDB* 449, vidite: Psalam 25:8; 92:15

■ „Boga“ Ovo je hebrejska reč *elohim*. Vidite Posebnu temu kod 1:3.

32:4 „Stena“ Ovo zvanje (*BDB* 849) je upotrebljeno za Boga u sledećim tekstovima: Ponovljeni zakoni 32:15,18,30; Psalam 18:1-2; 19:14; Druga o Samuilu 22:2 i dalje; Psalam 78:35; Isaija 44:8. Ono govori o (1) snazi, stabilnosti i nepromenjivoj prirodi jedinog pravog Boga ili (2) o Bogu kao o moćnoj, neprobojnoj tvrđavi.

■ „savršena“ Ova hebrejska reč (*BDB* 1071) znači „samodovoljan“, „ceo“, „potpun“ (vidite: Druga o Samuilu 22:31; Psalam 18:30).

Zapazite na koje načine je Jahve ovde opisan (tj. kako ispuniti nalog „veličajte Boga“, Ponovljeni zakoni 32:3):

1. „dela su mu savršena“ – *BDB* 1071
2. „pravedni su svi njegovi putevi“ – *BDB* 1048
3. „Bog veran“ – *BDB* 53
4. „nepravdu ne čini“ – *BDB* 732
5. „On je pravedan“ – *BDB* 843
6. „i pravičan“ – *BDB* 449

Kako silan opis Boga koji stvara i spasava, u koga svi ljudi mogu da veruju i da se na njega oslone (za druge opise vidite sledeće stihove: Izlazak 34:6; Brojevi 14:18; Ponovljeni zakoni 4:31; Nemija 9:17; Psalam 103:8; 145:8).

■ „Bog veran“ Ista ova reč (*BDB* 53) je u 20. stihu upotrebljena za čovekova dela. U Avakumu 2:4 je prevedena rečju „vera“: „pravednik će živeti od vere“. Ovo pokazuje prvenstvo koje Bog daje svojoj vernosti, a 20. stih pokazuje da mu je prvenstveno stalo da mu njegova deca budu verna. Vera i milost su biblijski pojmovi, a ne samo novozavetni pojmovi. Vera je jedini način da se odazovemo Božijoj milosti. Vidite Posebnu temu kod 1:32.

32:5 Kao što je Jahve opisan u stihovima 3-4, sada su ovde opisana i njegova zavetna deca, koja je trebalo da odražavaju njegovu narav (vidite: Ponovljeni zakoni 32:3-4), ali to nisu činila:

1. „Ali oni su se iskvarili“ – *BDB 1007, KB 1469, PERFEKAT piela*, vidite: Ponovljeni zakoni 4:16,25; 9:12; 31:29; Postanje 6:12; Izlazak 32:7; ovo je opisano u Psalmu 14:1-3, a obično se odnosi na idolopoklonstvo
2. „nisu mu više deca“ – odrični oblik reči *BDB 119*
3. „na svoju sramotu [*NASB* – zbog svog nedostatka]“ – *BDB 548*
  - a. Telesni nedostatak zbog kog sveštenik ne bi mogao da služi u svetilištu (vidite: Levitska 21:17,18,21,23), a životinje ne bi mogle da se prinesu kao žrtva (vidite: Levitska 22:20-21; Ponovljeni zakoni 15:21; 17:1)
  - b. Moralni nedostatak, vidite: Levitska 22:25; Jov 11:15; Poslovice 9:7
4. „izopačeni“ – *BDB 786 I*, vidite: Ponovljeni zakoni 32:20, osnovno značenje je „uvrnuti“, što označava oštećenje, tj. odstupanje od merila postavljenih Jahveovom naravi (a on je pravedan)
5. „prepredeni“ – *BDB 836*, ova reč se nalazi samo ocde, a značenje joj je podudarno sa stavkom 4

32:6 „Zar on nije tvoj Otac“ Rečnik *NIDOTTE* (tom 1, str. 222) ima zanimljivo zapažanje o ovoj metafori za Boga. Ona se u Starom zavetu koristi s oklevanjem, zbog mogućeg povezivanja s kultovima plodnosti (npr. Jeremija 2:27). Ova Mojsijeva pesma predstavlja jednu od najranijih upotreba ove reči za opis Boga (vidite: Izlazak 4:22; Ponovljeni zakoni 1:31; 8:5 i kasnije u prorocima: Isaija 1:2; 63:16; Jeremija 3:19; Osija 11:1-3; Malahija 1:6). Božije „očinstvo“ se spominje u Ponovljenim zakonima 32:6,18 i 19-20.

Ovo očinstvo nad celim Izraelom je prepoznato i u Božijem odnosu s carem koji će biti Davidov potomak (vidite: Druga o Samuilu 7:14; Psalam 2:7 i 89:26).

Porodične metafore (otac-sin, muž-žena) su najsilniji načini da se izrazi blizak odnos koji Bog želi da ima sa svojom ljudskom tvorevinom (koja je stvorena na njegovu sliku, slična njemu). Poređenjem s ovim osnovnim ljudskim iskustvima (porodica, brak, deca) ljudi mogu da shvate dubinu Božijih osećanja i njegove predanosti.

32:6-14 Ovde se nastavlja opis Izraelaca i počinje parnica protiv njih nabrojanjem svega što je Jahve za njih učinio:

1. Njihova dela prema Jahveu:
  - a. „nerazumni“ – *BDB 614 I*, vidite: Ponovljeni zakoni 32:21
  - b. „nemudri“ – *BDB 314*, suprotno je navedeno u Ponovljenim zakonima 32:29; 4:6 i Psalmu 107:43
2. Jahveova dela prema njima:
  - a. On je bio njihov Otac, Ponovljeni zakoni 32:6 – *BDB 888 I, KB 1111, PERFEKAT kala*
  - b. On ih je načinio, Ponovljeni zakoni 32:6 – *BDB 793 I, KB 889, PERFEKAT kala*, vidite: Postanje 14:19,22 (ovo bi moglo da se odnosi na prvobitno stvaranje, ali s obzirom na kontekst je verovatnije da se odnosi na to što ih je uspostavio kao narod u Izlasku)
  - c. On ih je saznao, Ponovljeni zakoni 32:6 – *BDB 465, KB 464, IMPERFEKAT polela*, Jov 31:15; Isaija 62:7
  - d. On ih je našao, Ponovljeni zakoni 32:10 – *BDB 592, KB 679, IMPERFEKAT kala*
    - (1) „u zemlji pustinjskoj“
    - (2) „u pustari goloj, gde zveri zavijaju“
  - e. Obgrlio ih je, Ponovljeni zakoni 32:10 – *BDB 685, KB 738, IMPERFEKAT polela*, radi zaštite
  - f. Starao se o njima, Ponovljeni zakoni 32:10 – *BDB 106, KB 122*, tj. štutio ih je, pažljivo ih je posmatrao (samo ovde)
  - g. Čuvao ih je, Ponovljeni zakoni 32:10 – *BDB 665, KB 718, IMPERFEKAT kala*, vidite: Psalam 25:21; 31:23; 41:11-12; 61:7; Isaija 26:3; 42:6; 49:8

- h. Starao se o njima kao orlica, Ponovljeni zakoni 32:11, vidite: Izlazak 19:4
  - (1) „što uzkomešava svoje gnezdo“ – BDB 734, KB 802, IMPERFEKAT *hifila*, tj. pokreće na aktivnost
  - (2) „nad orlicima svojim lebdi“ – BDB 934, KB 1219, IMPERFEKAT *piela*, vidite: Postanje 1:2
  - (3) Uči orlice da lete
    - (a) krila širi – BDB 831, KB 975, IMPERFEKAT *kala*
    - (b) da ih uhvati – BDB 542, KB 534, IMPERFEKAT *kala*
    - (c) i odnese – BDB 669, KB 724, IMPERFEKAT *kala*
- i. On ih je vodio, Ponovljeni zakoni 32:12 – BDB 634, KB 685, IMPERFEKAT *hifila*
- j. Učinio je da jašu po visovima zemlje, Ponovljeni zakoni 32:13 – BDB 938, KB 1230, IMPERFEKAT *hifila*, vidite: Isaija 58:14
- k. Hranio ih je, Ponovljeni zakoni 32:13-14
  - (1) „jeo“ – BDB 37, KB 46, IMPERFEKAT *kala*
  - (2) „sisao“ – BDB 413, KB 416, IMPERFEKAT *hifila*
  - (3) „pio“ – BDB 1059, KB 1667, IMPERFEKAT *kala*

32:7 U ovom stihu postoji nekoliko zapovesti koje su vezane za Izraelovo sećanje na Jahveovo staranje i brigu:

1. „Seti se“ – BDB 269, KB 269, IMPERATIV *kala*
2. „pogledaj“ – BDB 106, KB 122, IMPERATIV *kala*
3. „Upitaj“ – BDB 981, KB 1371, IMPERATIV *kala*
4. „starešine ... će ti odgovoriti“ – BDB 616, KB 665, JUSIV *hifila*

Svedočanstvo o ovim istorijskim podacima postoji u (1) praotačkom predanju koje se prenosilo iz pokolenja u pokolenje (vidite: Ponovljeni zakoni 4:9-10; 6:7,20-25; 11:19; 32:46) i (2) u ovoj Mojsijevoj pesmi koja je svedok protiv Izraela!

32:8 Ovaj stih tvrdi da je Izraelov Bog jedini Bog (vidite: Ponovljeni zakoni 4:35,39; Isaija 54:5; Jeremija 32:27). On i samo on postavlja granice svim narodima (vidite: Ponovljeni zakoni 2:5,9,19; Postanje 10). Ovo nije glavnoboštvo (*henoteizam*), nego jednobošstvo (*monoteizam*)!

■ „Svevišnji“ Ovo Božije ime (BDB 751) je prvi put upotrebljeno u Brojevima 24:16 (*Eljon*). Izgleda da je u pitanju skraćeni oblik imena *El Eljon* (vidite: Postanje 14:18,19,20,21; Psalam 78:35). Ovo ime za Boga je upotrebljeno u vezi s „narodima“ (vidite: Psalam 47:1-3). Vidite Posebnu temu – Božija imena, kod 1:3.

NASB	„u skladu sa brojem sinova Izraelovih“
NKJV, NJB	„u skladu sa brojem Izraelove dece“
NRSV	„u skladu sa brojem bogova“
TEV	„svakom narodu je dodelio po jedno nebesko biće“
REB	„u skladu sa brojem sinova Božijih“

U *Septuaginti* piše „prema broju Božijih anđela“ (*El*). Izgleda da se ovaj prevod bolje uklapa (vidite: *The Jewish Study Bible*²⁵⁵, str. 441) iz sledećih razloga: (1) vidite Ponovljene zakone 29:26; (2) jer je u skladu s verzijom ovog teksta koja je pronađena na svitku u četvrtoj pećini među Kumranskim rukopisima; (3) nacionalni anđeli se spominju i u Danilu 10 i 12. Svakom narodu je bio dodeljen jedan anđeo (vidite: Danilo 10:13), ali Izrael je imao Jahvea (iako se i za Mihajla kaže da je Izraelov anđeo, vidite: Danilo 12:1).

²⁵⁵ Jevrejska Biblija za proučavanje, prim. prev.

32:9 „A GOSPODNI je deo njegov narod“ Shodno tome je deo koji je dodeljen Izraelu sam Bog (vidite: Izlazak 19:5; Psalam 16:5; 73:26; Tužbalice 3:24). Izraelci su bili Jahveov poseban zavetni narod na jedinstven način (vidite: Ponovljeni zakoni 4:20; 7:6; 14:2; 26:18). Vidite Posebnu temu – Evandeoske predrasude Boba Atlija, kod 4:6.

32:10 „Našao ga je u zemlji pustinjskoj,

u pustari goloj, gde zveri zavijaju“ Ovo je aluzija na Jahveov izbor Izraela, izražena romantičnim rečima (vidite: Jeremija 2:23-; Osija 2:14-15). Ova slika dopunjuje motiv Izlaska (vidite: Ponovljeni zakoni 1:19) i snažnom metaforom izražava Jahveovu prvu ljubav za Izrael (vidite: Ponovljeni zakoni 10:14-15; Amos 3:2).

U Mojsijevim knjigama se o razdoblju lutanja pustinjom sudi na dva suprotna načina:

1. Vreme vere i vernosti
  - a. Ponovljeni zakoni 32:10-14
  - b. Jeremija 2:1-3
  - c. Osija 2:14-23
2. Vreme nevere
  - a. Brojevi 14:1-17:11
  - b. Ponovljeni zakoni 1:26-33
  - c. Psalam 95:8-11
  - d. Osija 9:10-14
  - e. Jeremija 2:4-13
  - f. Jezekilj 23

■ **„kao zenicu svoga oka“**

Ovo je još jedna metafora koja o Izraelu govori kao o posebnom detetu (vidite: Psalam 17:8). U hebrejskom doslovno piše „čovečuljak njegovog oka“.

32:11

NASB, NKJV „Kao orao što ... nad orlicima svojim lebdi“

NRSV „kao orao što uzkomešava svoje gnezdo“

TEV „kao orao što bdi nad svojim gnezdnom“

NJB „kao orao što bdi nad svojim mladuncima“

Ovo je opis Boga kao krajnje zaštitnički nastrojenog i moćnog roditelja (vidite: Ponovljeni zakoni 32:19). Ovaj pojam Boga kao orla je pojam Boga kao ptice-majke (vidite: Ponovljeni zakoni 32:18; Postanje 1:2; Izlazak 19:4; Matej 23:37; Luka 13:34). Bog je opisan i kao muško (vidite: Ponovljeni zakoni 32:6) i kao žensko (vidite: Ponovljeni zakoni 32:11). Engleski prevodi *NJB* i *REV* ovde prate *Septuagintu*.

POSEBNA TEMA – SENKA KAO METAFORA ZA ZAŠTITU I STARANJE

(SPECIAL TOPIC: SHADOW AS METAPHOR FOR PROTECTION AND CARE)

Ovo je hebrejski idiom za

1. „senku“ kao zaštitu:
  - a. Jahveova senka – Isaija 16:3-4
  - b. senka Egipta – Isaija 30:2-3
  - c. senka Jahveovog pomazanika – Tužbalice 4:20
2. „senka na tvojoj desnici“, isto senka Jahveove zaštite – Psalam 121:5; Isaija 49:2; 51:16; vi-

dite i Izlazak 33:22)

3. „pod senku moga krova“, još jedan idiom za zaštitu – Postanje 19:8
4. Senka Jahveovog posebnog oblaka tokom razdoblja lutanja pustinjom (tj. senka danju, a noću svetlost koja ih vodi) – Izlazak 13:21-22; 14:19,20,24; Isaija 4:6; 25:4-5; 32:1-2
5. „U senci svojih krila me sakrij“ – hebrejski idiom za Boga kao pticu-majku – Psalam 17:8; 36:7; 57:1; 61:4; 91:1,4; Isaija 31:5 (ista slika se pojavljuje i u sledećim odlomcima: Ponovljeni zakoni 32:10-11; Ruta 2:12; Matej 23:37; Luka 13:34)
6. „senka drveta“
  - a. Parabola vezana za Avimeleha – Sudije 9:15
  - b. Parabola o orlu i lozi – Jezekilj 17:23
  - c. Parabola o Egiptu – Jezekilj 31:6,17
  - d. Navuhodonosorov san – Danilo 4:12
  - e. Slike izraelovog zarobljeništva – Osija 14:7

Senka je, kao pojava koja spasava život, bila moćna metafora za pustinjske narode.

32:12 „GOSPOD ga je sam vodio“ Ova reč (*BDB* 94) je upotrebljena da se označi Jahveov jedinstveni odnos sa Izraelom. On i jedino on ih je vodio!

32:13 „da po visovima zemlje jaše“ Ovo je metafora za obilje koje Jahve daje Izraelu (vidite: Isaija 58:14; Avakum 3:19; to važi i za ceo 14. stih).

■ **„meda mu davao iz stene“** Ovo se odnosi na med divljih pčela koje su često živele u pukotinama stena (vidite: Psalam 81:16).

■ **„i ulja iz kremene litice“** Ovo se odnosi na divlja stabla masline koja su rasla čak i tamo gde ni trava ne može. Stihovi 13-14 govore o obilnim plodovima Obećane zemlje.

PONOVLJENI ZAKONI 32:15-18 (SSP)

- ¹⁵Ješurun se ugojio, pa se uzritao;
ugojio se, utovio se i usalio.
Ostavio je Boga, koji ga je načinio,
i odbacio Stenu, svoga Spasitelja.
- ¹⁶Činili su ga ljubomornim tuđim bogovima,
gnevili ga gnusnim idolima.
- ¹⁷Demonima su prinosili žrtve, a ne Bogu,
bogovima koje nisu poznavali,
bogovima koji se nedavno pojavise,
bogovima kojih se vaši praoci nisu bojali.
- ¹⁸Zanemario si Stenu koja te donela na svet,
zaboravio Boga koji te rodio.

32:15 „Ješurun“ Ova reč znači „čestit“ (*BDB* 449), a ovde je upotrebljena kao poetsko ime za Izrael (vidite: Ponovljeni zakoni 33:5,26; Isaija 44:2). Vidite Posebnu temu – Izrael (ime), kod 1:1. U pitanju je sarkazam (Ponovljeni zakoni 32:15-16).

■ „uzritao“ Ovaj GLAGOL (*BDB 127, KB 142, IMPERFEKAT kala*) je u Starom zavetu upotrebljen samo dva puta i izgleda da je u pitanju metafora za odbacivanje (vidite: Prva o Samuilu 2:29). Kao što stoka rita prema svojim vlasnicima, tako je Izrael ritao prema svom Bogu!

32:15-18 „usalio“ Kad je Izrael bio blagosloven (vidite: Ponovljeni zakoni 31:20), odbacio je Jahvea:

1. „Ostavio je Boga, koji ga je načinio“ (vidite: Ponovljeni zakoni 32:6) – *BDB 643, KB 695, IMPERFEKAT kala*, vidite: Ponovljeni zakoni 31:16,17; Sudije 10:6
2. „i odbacio Stenu, svoga Spasitelja“ (vidite: Ponovljeni zakoni 32:4) – *BDB 614, KB 663, IMPERFEKAT piela*, ovaj GLAGOL potiče od PRIDEVA „nerazuman“, koji se pojavljuje u Ponovljenim zakonima 32:6 (vidite: Psalam 74:18)

Kako je Izrael „ostavio“ i „odbacio“ Jahvea?

1. „Činili su ga ljubomornim tuđim bogovima“, Ponovljeni zakoni 32:16
2. „gnevili ga gnusnim idolima“, Ponovljeni zakoni 32:16
3. „Demonima su prinosili žrtve“, Ponovljeni zakoni 32:17
  - a. „bogovima koje nisu poznavali“
  - b. „bogovima koji se nedavno pojavili“
  - c. „bogovima kojih se vaši praoci nisu bojali“
4. „Zanemario si Stenu“, Ponovljeni zakoni 32:18 – *BDB 1009, KB 1477, JUSIV kala* ali sa značenjem IMPERFEKTA (samo ovde)
5. „zaboravio Boga koji te rodio“, Ponovljeni zakoni 32:18 – *BDB 1013, KB 1489, IMPERFEKAT kala*, vidite: Ponovljeni zakoni 4:23, zaboravljanje Saveza je zaboravljanje Jahvea

32:17 „Demonima su prinosili žrtve, a ne Bogu“ Ovaj pojam je upotrebljen i u Psalmu 106:37. Stari zavet veoma malo govori o demonima. Pavle se osvrće na ovaj stih u Prvoj Korinćanima 10:20.

POSEBNA TEMA – DEMONI U STAROM ZAVETU

(SPECIAL TOPIC: THE DEMONIC IN THE OLD TESTAMENT)

- A. Nismo sigurni koji je odnos između palih anđela i demonâ. Prva Enohova knjiga tvrdi da su Nefilimi iz Postanja 6:1-8 izvor zla (i većina rabina se usredsređuje na Postanje 6, a ne na Postanje 3). Prva Enohova kaže da su ova poluandeoska-poluljudska bića izginula u Potopu (kaže čak i da je njihova smrt bila cilj Potopa) i da njihovi bestelesni duhovi sada traže telo u koje bi se uselili. Ovo je zanimljivo, ali ne spada u bogonadahnuto otkrivenje.
- B. U Starom zavetu su zapisana imena nekoliko neprijateljski nastrojenih duhova ili demona:
  1. *Sairim* ili „dlakavi“, moguće je da su u pitanju jaroliki demoni (*BDB 972 III, KB 1341 III*) – Levitska 17:7; Drugi dnevnic 11:15; Isaija 13:21; 34:14
  2. *Šedim* (*BDB 993, KB 1417*) – Ponovljeni zakoni 32:17; Psalam 106:37, kojima su se prinosile žrtve (slično kao Molohu)
  3. *Lilit*, noćna pustinjska demonka (*BDB 539, KB 528*) – Isaija 34:14 (iz vavilonskih i ugaritkih mitova)
  4. *Azazel*, pustinjski demon (ime vrhovnog demona u Prvoj Enohovoju, vidite: 8:1; 9:6; 10:4-8; 13:1-2; 54:5; 55:4; 69:2) – Levitska 16:8,10,26 (*BDB 736, KB 806*)
  5. Psalam 91:5-6 sadrži poosobljenja pomora (vidite: Psalam 91:10), a ne duhovna bića (vidite: Pisma nad pesmama 3:8)
  6. U Isaiji 13:21 i 34:14 je nabrojano nekoliko pustinjskih životinja koje pokazuju kolika je puštoš uništenih naselja. Neki pretpostavljaju da se na tom spisku nalaze i demoni, što bi značilo da su ta mesta ujedno i opsednuta (vidite: Matej 12:43; Luka 11:24; Otkrivenje 18:2)

C. Starozavetno jednoboštvo (vidite Posebnu temu – Jednoboštvo) je učutkalo i promenilo legende paganskih naroda, ali ponekad se spominju imena i zvanja njihovih sujeverja (posebno u pesmama). Tema postojanja zlih duhova spada u teme koje su postepeno otkrivane i razvijena je tek u Novom zavetu, kao i tema Satane kao osobe, tj. kao anđela (vidite Posebnu temu – Satana) i duhova koji su njegovi sledbenici (tj. demona).

POSEBNA TEMA – SVESNA ZLA BIĆA (SPECIAL TOPIC: PERSONAL EVIL)

I. SATANA JE VEOMA TEŠKA TEMA

1. Stari zavet nigde ne otkriva da Bog ima vrhovnog neprijatelja, nego otkriva da postoji Jahveov sluga koji ljudima nudi drugačiji izbor i otužuje ih za nepravednost – vidite: Dejvidson (A. B. Davidson), *A Theology of the OT*²⁵⁶, str. 300-306.
2. Pojam o svesnom biću koje je Božiji vrhovni neprijatelj razvio se u međuzavetnoj (nekanon-skoj) književnosti pod uticajem persijske religije (zoroastrizma) i snažno je uticao na rabin-ski judaizam (zbog Izraelovog izgnanstva u Vavilon i Persiju).
3. Novi zavet razvija starozavetne teme pomoću iznenađujuće zaokruženih, ali probranih pojmova.

Ako pristupimo proučavanju zla sa stanovišta biblijske teologije (tj. ako svaku knjigu, pisca ili književnu vrstu proučavamo i skiciramo zasebno) otkrićemo veoma različite poglede na zlo.

Ali ako proučavanju zla pristupimo s nebiblijskog ili vanbiblijskog stanovišta svetskih religija ili istočnjačkih religija, otkrićemo da novozavetni razvoj ove teme ima korene u persijskom dvojnomoj sukobu (tj. *dualizmu*) i grčko-rimskom spiritizmu.

Oni koji se drže pretpostavke da je Biblija bogonadahnutna (ja je se držim!) gledaju ovaj novozavetni razvoj pojma o zlu kao primer postepenog otkrivenja. Hrišćani ne treba da dozvole jevrejskom narodnom predanju ili engleskoj književnosti (Dante, Milton) da pojašnjavaju ovaj pojam. Ova oblast Božijeg otkrivenja je obavijena tajnom i dvosmislenostima. Bog je odlučio da ne otkrije svu istinu o zlu, da ne otkrije njegovo poreklo (vidite Posebnu temu – Lucifer) i svrhu, ali je otkrio njegov poraz!

II. SATANA U STAROM ZAVETU

Izgleda da se reč *satan* (BDB 966, KB 1317) ili „optuživač“ u Starom zavetu koristi za tri različite skupine:

1. Za ljude koji optužuju – Prva o Samuilu 29:4; Druga o Samuilu 19:22; Prva o carevima 5:4; 11:14,23,25; Psalm 109:6,20,29
2. Za anđele koji optužuju – Brojevi 22:22-23; Zaharija 3:1
  - a. Anđeo Gospodnji – Brojevi 22:22-23
  - b. Satana – Prvi dnevnici 21:1; Jov 1-2; Zaharija 3:1
3. Za demone (moguće Satanu) koji optužuju – Prva o carevima 22:21; Zaharija 13:2

Zmija iz Postanja 3 je poistovećena sa Satanom tek kasnije, u međuzavetnom razdoblju (vidite Knjigu mudrosti 2:23-24 i Drugu Enohovu 31:3), a rabini su počeli da raspravljaju o toj ideji još kasnije (vidite: *Sotah* 9b i *Sinedrion* 29a). „Sinovi Božiji“ iz Postanja 6 su u Prvoj Enohovojoj 54:6 poistovećeni sa zlim anđelima. Oni su u rabin-skoj teologiji postali objašnjenje za izvor zla. Ovo ne spominjem zato što smatram da je teološki ispravno, nego da pokažem kako se pojam zla razvijao. Spomenuti starozavetni događaji su u Novom zavetu pripisani svesnom, zlom, anđeoskom biću (tj. Satani, vidite: Prva Korinćanima 11:3 i Otkrivenje 12:9).

Poreklo zla u svesnim bićima je (u zavisnosti od vašeg stanovišta) teško ili nemoguće utvrditi iz

256 Starozavetna teologija, prim. prev.

Starog zaveta. Jedan od razloga za to je Izraelovo izraženo jednobojstvo (vidite: Ponovljeni zakoni 6:4-6; Prva o carevima 22:20-22; Propovednik 7:14; Isaija 45:7; Amos 3:6). Jahve je predstavljen kao uzročnik svega kako bi se pokazala njegova jedinstvenost i nadmoć (vidite: Isaija 43:11; 44:6,8,24; 45:5-6,14,18,21,22).

Do nekih podataka možda može da se dođe proučavanjem (1) Jova 1-2, gde je Satana jedan od „sinova Božijih” (tj. anđela) ili (2) Isaije 14 i Jezekilja 28, gde su oholi carevi s Bliskog istoka (vavilonski i tirski) upotrebljeni da slikovito prikažu Sataninu oholost (vidite: Prva Timoteju 3:6). Nisam potpuno siguran u ispravnost ovog pristupa. Jezekilj nije upotrebio metafore vezane za Edenski vrt samo kod cara Tira, koji predstavlja Satana (vidite: Jezekilj 28:12-16), nego i za cara Egipta, koji predstavlja drvo spoznanja dobra i zla (Jezekilj 31). Ipak, izgleda da Isaija 14, posebno stihovi 12-14, opisuje anđeosku pobunu izazvanu ohološću. Ako je Bog hteo da nam otkrije prirodu i poreklo Satane, onda je ovo veoma nejasan način za to i nalazi se na veoma nezgodnom mestu (vidite Posebnu temu – Lucifer). Moramo se čuvati sklonosti one teološke struje koja gradi sistematsku teologiju tako što uzima male, dvosmislene delove različitih zaveta, pisaca, knjiga i književnih vrsta i spaja ih kao delove jedne božanske slagalice.

III. SATANA U NOVOM ZAVETU

U 2. tomu knjige *Times of Jesus the Messiah*²⁵⁷, u dodacima XIII (str. 748-763) i XVI (str. 770-776), Alfred Edersheim (Alfred Edersheim) kaže da je rabinski judaizam bio pod prevelikim uticajem perzijskog dvojnog sukoba (*dualizma*) i demonskog nagađanja. Rabini nisu dobar izvor istine u ovoj oblasti. Isus se u ovoj oblasti u korenu razmimoilazio s učenem iz sinagoge. Mislim da je rabinski pojam o anđeoskom posredništvu (vidite: Dela 7:53) i otporu prilikom davanja Zakona Mojsiju na gori Sinaj otvorio vrata pojmu arhandela koji je neprijatelj i Jahveu i ljudskom rodu. U iranskom zoroastrizmu, tj. dvojnog sukoba (*dualizmu*), postoje dva vrhovna boga:

1. *Ahura Mazda*, koji je kasnije nazvan *Ormazd* i koji je tvorac i dobri bog
2. *Angra Mainju*, kasnije nazvan *Ahriman*, koji je duh koji uništava, zli bog

Oni se bore za prevlast, a Zemlja im je bojno polje. Iz ovog dualizma se razvio judaistički pojam o ograničenom dualizmu između Jahvea i Satane.

Novi zavet svakako sadrži dalje postepeno otkrivenje o zlu, ali ne tako opširno kao rabini. Dobar primer ove razlike je „rat na nebu”. Satanin (đavolov) pad je logički neophodan, ali pojedinosti nisu navedene (vidite Posebnu temu – Pad Satane i njegovih anđela). I to što je navedeno je obavijeno apokaliptičnom književnom vrstom (vidite: Otkrivenje 12:4,7,12-13). Iako je Satana (đavo) poražen i proteran na Zemlju, on i dalje ima ulogu Jahveovog sluga (vidite: Matej 4:1; Luka 22:31-32; Prva Korinćanima 5:5; Prva Timoteju 1:20).

Moramo suspregnuti svoju radoznalost u ovoj oblasti. Postoji moćno zlo biće koje iskušava, ali i dalje postoji samo jedan Bog i ljudi su i dalje odgovorni za svoje odluke. Duhovna borba postoji i pre i nakon spasenja. Pobjeda može doći i ostati jedino kroz trojedinog Boga. Zlo je pobeđeno i biće uklonjeno (vidite: Otkrivenje 20:10)!

PONOVLJENI ZAKONI 32:19-22 (SSP)

- ¹⁹GOSPOD to vide i odbaci ih,
jer su ga njegovi sinovi i kćeri razgnevili.
²⁰»Sakriću svoje lice od njih«, reče,
»i videću šta će od njih nastati.
Jer, oni su naraštaj izopačen,

deca koja nemaju vernosti.

**²¹Učiniše me ljubomornim onim što nije bog,
razgneviše me svojim ništavnim idolima.
Zato ću ja njih učiniti ljubomornima narodom koji to nije,
razgneviti ih narodom nerazumnim.**

**²²Jer, od moga gneva oganj se zapalio
koji gori do dubina Šeola;
proždreće zemlju i njene useve
i zapaliti temelje planina.**

32:19-22 Ovaj pasus ponavlja prethodne teme. U poeziji ima mnogo ponavljanja. Božiji narod je odbacio Boga i on je zbog toga odbacio njih (vidite: Osija 1:9; 2:23; Rimljanima 9:25). Ovo odbacivanje (tj. gnev) za cilj ima pomirenje. On će upotrebiti neki „narod“ da izazove Izrael na ljubomoru (i nadajmo se veru, vidite: Rimljanima 11:11,14). Ovo mi veoma zvuči kao Pavlova rasprava u Rimljanima 9-11. Pavle čak i citira 21. stih u Rimljanima 10:19!

Ovde je ironično i to što je Izrael ostavio Jahvea zbog nepostojećih bogova (tj. ništavilâ, vidite: Jeremija 2:13). O, kako je glupo čovekovo idolopoklonstvo (vidite: Isaija 40:19-20; 44:9-20; Jeremija 10:3-5,14)!

32:20 „Sakriću svoje lice od njih“ Ovo je metafora za prestanak Jahveovog ličnog staranja i pažnje (vidite: Ponovljeni zakoni 31:17-18).

■ **„Jer, oni su naraštaj izopačen, deca koja nemaju vernosti“** Ova dva reda poezije opisuju tragediju Izraela, koji je imao Jahveovo posebno staranje i prisustvo (vidite: Rimljanima 9:4-5). Za njih je rečeno da su:

1. Izopačeni (*BDB* 246) – reč koja se obično koristi u Poslovicama (vidite: Ponovljeni zakoni 2:12,14; 6:14; 8:13; 10:31,31; 16:30; 23:33). Vezana je za hebrejsku reč koja znači „klade“ (*BDB* 246), koje su služile da se čovekovo telo dovede u iskrivljen ili uvrnut položaj.
2. Deca bez vernosti (odrični oblik reči *BDB* 53) – i ova reč je česta u Poslovicama (vidite: Ponovljeni zakoni 13:17; 20:6; zapazite i Psalam 31:23; Isaija 26:3; vidite Posebnu temu kod Ponovljenih zakona 1:32).
3. Ovaj opis je podudaran s onim iz 32:5:
  - a. Izopačeni (*BDB* 786 I)
  - b. Iskvareni (*BDB* 836)

Jahve je istinsko merilo (vidite Posebnu temu kod 1:16), a njegov zavetni narod je odstupio od tog merila.

■ **„i videću šta će od njih nastati“** Jahve je Mojsiju pre toga, u Ponovljenim zakonima 31:29, pokazao budućnost Izraela, kao što će je kasnije pokazati i Isusu Navinu u Knjizi Isusa Navina 24:19.

32:21 „idolima“ Ovde doslovno piše „para“ ili „ispraznost“ (*BDB* 210), što predstavlja nešto bezvredno ili nepostojeće. Ovde je upotrebljena za idole, kao i u Jeremiji 2:5; 8:19; 10:14-15; 16:19-20. Vidite igru reči u Isaiji 57:13.

32:22 Ovaj stih je metafora za potpuno uništenje i kaznu koje će Bog dovesti na pobunjeni Izrael (vidite: Jeremija 15:14; 17:4), a to će uticati na svu Božiju tvorevinu (tj. zemlju i *šeol*)! Ova reč se ne odnosi na mesto večne kazne.

POSEBNA TEMA – GDE SU MRTVI? (ŠEOL/ADIS, GEHENA, TARTAR)

(SPECIAL TOPIC: THE DEAD, WHERE ARE THEY? [SHEOL/HADES, GEHENNA, TARTARUS])

I. Stari zavet

- A. Svi ljudi idu u *Šeol* (nema srodnog korenja i stoga nismo sigurni u etimologiju ove reči, *BDB* 982, *KB* 1368). Koristila se za mesto gde žive mrtvi ili za grob, a najčešća je u mudrosnim knjigama i u Isaiji. Stari zavet ga opisuje kao mesto puno senki, gde su ljudi svesni, ali bez radosti (vidite: Jov 10:21-22; 38:17)
- B. Podrobnije o *Šeolu*
  1. Povezan s Božijom kaznom (oganj), Ponovljeni zakoni 32:22
  2. Zatvor s kapijama, Jov 38:17; Psalam 9:13; 107:18
  3. Zemlja odakle nema povratka, Jov 7:9 (akadsko zvanje za smrt)
  4. Zemlja ili predeo u kom je tama, Jov 10:21-22; 17:13; 18:18
  5. Mesto gde je tišina, Psalam 28:1; 31:17; 94:17; 115:17; Isaija 47:5
  6. Povezuje se s kaznom čak i pre Sudnjeg dana, Psalam 18:4-5
  7. Povezan s rečju *avadon* (uništenje; vidite Posebnu temu – Avadon ... Apolion), koja označava mesto na kom je i Bog prisutan, Jov 26:6; Psalam 139:8; Amos 9:2
  8. Povezan s „grobnom jamom“, Psalam 16:10; 88:3-4; Isaija 14:15; Jezekilj 31:15-17
  9. Opaki koji silaze u *Šeol* živi, Brojevi 16:30,33; Jov 7:9; Psalam 55:15
  10. Često je poosobljen kao životinja s velikim čeljustima, Brojevi 16:30; Poslovice 1:12; Isaija 5:14; Avakum 2:5
  11. Ljudi se tamo nazivaju *Refajcima* (tj. „duhovima mrtvih“), Jov 26:5; Poslovice 2:18; 21:16; 26:14 Isaija 14:9-11)
  12. Ipak, Jahve je prisutan čak i tamo, Jov 26:6; Psalam 139:8; Poslovice 15:11

II. Novi zavet

- A. Hebrejska reč *Šeol* je prevedena grčkom rečju *Adis* (svet koji se ne vidi)
- B. Podrobnije o reči *Adis* (veoma slično *Šeolu*)
  1. Odnosi se na smrt, Matej 16:18
  2. Vezana za smrt, Otkrivenje 1:18; 6:8; 20:13-14
  3. Često se poistovećuje s mestom večne kazne (grč. *Gehena*), Matej 11:23 (citat iz Starog zaveta); Luka 10:15; 16:23-24
  4. Često se poistovećuje s grobom, Luka 16:23
- C. Moguće je da je bio podeljen (rabini)
  1. Deo s pravednicima se zove *Raj* (grč. *paradisos*, zapravo drugi naziv za nebo, vidite: Druga Korinćanima 12:4; Otkrivenje 2:7), Luka 23:43
  2. Deo s opakima se zove *Tartar*, mesto ispod *Adisa*, Druga Petrova 2:4, mesto gde se čuvaju zli anđeli (vidite: Postanje 6; Enohova knjiga). Povezan je s Bezdanom (grč. *avisos*), Luka 8:31; Rimljanima 10:7; Otkrivenje 9:1-2,11; 11:7; 17:18; 20:1,3
- D. *Gehena*
  1. Odražava starozavetnu frazu „dolina Hinomovih sinova“ (južno od Jerusalima). To je bilo mesto na kom su služili feničanskom bogu Molohu (*BDB* 574, *KB* 591) prinošenjem dece na žrtvu (vidite: Druga o carevima 16:3; 21:6; Drugi dnevnik 28:3; 33:6), što je zabranjeno u Levitskoj 18:21 i 20:2-5.
  2. Jeremija je promenio svrhu ove doline od paganskog svetilišta u mesto Jahveove kazne (vidite: Jeremija 7:32; 19:6-7). Ona je u Enohovoju knjizi 90:26-27 i Sibilskim knjigama 1:103 postala mesto ognjene, večne kazne.

3. Jevreji Isusovog vremena su bili toliko zaprepašteni što su njihovi preci učestvovali u paganskim obredima žrtvovanja dece da su tu dolinu pretvorili u jerusalimsko smetlište. Mnoge Isusove metafore za večnu kaznu potiču od ovog smetlišta (oganj, dim, crvi, smrad, vidite: Marko 9:44,46). Reč *Gehena* je koristio samo Isus (osim Jakova 3:6).
4. Isusova upotreba reči *Gehena*
  - a. Oganj, Matej 5:22; 18:9; Marko 9:43
  - b. Trajno mesto, Marko 9:48 (Matej 25:46)
  - c. Mesto uništenja (i duše i tela), Matej 10:28
  - d. Podudarno sa Šeolom, Matej 5:29-30; 18:9
  - e. Naziva opake „sinovi pakla“, Matej 23:15
  - f. Posledica sudske kazne, Matej 23:33; Luka 12:5
  - g. Pojam *Gehena* je podudaran drugoj smrti (vidite: Otkrivenje 2:11; 20:6,14) ili ognjenom jezeru (vidite: Matej 13:42,50; Otkrivenje 19:20; 20:10,14-15; 21:8). Moguće je da će ognjeno jezero postati trajno prebivalište ljudi (iz *Šeola*) i zlih anđela (iz *Tartara*, Druga Petrova 2:4 i Juda 1:6 ili Bezdana, vidite: Luka 8:31; Otkrivenje 9:1-11; 20:1,3).
  - h. Nije pripremljena za ljude, nego za Satanu i njegove anđele, Matej 25:41
- E. Zbog preklapanja pojmova *Šeol*, *Adis* i *Gehena* moguće je
  1. Da svi ljudi prvo idu u Šeol, tj. Podzemlje (*Adis*)
  2. Da se njihovo tamošnje iskustvo (dobro ili loše) pojačava nakon Sudnjeg dana, ali da mesto na kom su opaki ostaje isto (zato engleski prevod *KJV* prevodi reč *adis* [grob] isto kao reč *gehena* [pakao]).
  3. Jedini novozavetni tekst koji spominje muke pre Sudnjeg dana je Isusova priča iz Luke 16:19-31 (Lazar i bogataš). Šeol je opisan i kao sadašnje mesto kazne (vidite: Ponovljeni zakoni 32:22; Psalam 18:1-5). Ali ne možemo zasnivati učenje samo na jednoj paraboli.

III. Stanje između smrti i vaskrsenja

- A. U Novom zavetu ne postoji učenje o „besmrtnosti duše“, što je jedno od drevnih učenja o zagrobnom životu, koje tvrdi sledeće:
  1. Ljudske duše su postoje i pre svog fizičkog života
  2. Ljudske duše su večne i pre i posle fizičke smrti
  3. Fizičko telo se često smatralo kao zatvor, a smrt kao oslobođenje i povratak u prethodno stanje
- B. Novi zavet daje naznake o bestelesnom stanju između smrti i vaskrsenja:
  1. Isus je govorio o podeli na telo i dušu, Matej 10:28
  2. Avraam možda već ima telo, Marko 12:26-27; Luka 16:23
  3. Mojsije i Ilija su imali fizičko telo prilikom Isusovog preobraženja, Matej 17
  4. Pavle tvrdi da će prilikom Drugog dolaska vernici koji su sa Hristom prvi dobiti nova tela, Prva Solunjanima 4:13-18
  5. Pavle tvrdi i da će vernici dobiti nova duhovna tela na Dan vaskrsenja, Prva Korinćanima 15:23,52
  6. Pavle tvrdi da vernici ne idu u Podzemlje (*adis*), nego da će po smrti biti sa Isusom, Druga Korinćanima 5:6,8; Filipljanima 1:23. Isus je savladao smrt i sa sobom je poveo pravedne na nebo, Prva Petrova 3:18-22.

IV. Nebo

- A. Ova reč se u Bibliji upotrebljava u tri značenja:
  1. Atmosfera nad zemljom, Postanje 1:1,8; Isaija 42:5; 45:18
  2. Zvezdano nebo, Postanje 1:14; Ponovljeni zakoni 10:14; Psalam 148:4; Jevrejima 4:14; 7:26

3. Mesto gde je Božiji presto, Ponovljeni zakoni 10:14; Prva o carevima 8:27; Psalam 148:4; Efescima 4:10; Jevrejima 9:24 (treće nebo, Druga Korinćanima 12:2)

- B. Biblija o zagrobnom životu ne otkriva mnogo, verovatno zbog toga što pali ljudi nemaju načina ili sposobnosti da to razumeju (vidite: Prva Korinćanima 2:9).
- C. Nebo je i mesto (vidite: Jovan 14:2-3) i osoba (vidite: Druga Korinćanima 5:6,8). Ono je možda obnovljeni Edenski vrt (Postanje 1-2; Otkrivenje 21-22). Zemlja će biti očišćena i obnovljena (vidite: Dela apostolska 3:21; Rimljanima 8:21; Druga Petrova 3:10). Božija slika (Postanje 1:26-27) je obnovljena u Hristu i zato je blisko zajedništvo iz Edenskog vrta ponovo moguće.
- D. Ipak, možda je u pitanju metafora (nebo kao ogroman grad u obliku kocke u Otkrivenju 21:9-27). Prva Korinćanima 15 opisuje razliku između fizičkog tela i duhovnog tela kao razliku između semena i zrele biljke. Prva Korinćanima 2:9 (citat iz Isaije 64:4 i 65:17) je i pored toga veliko obećanje i nada! Znam da ćemo, kada ga budemo videli, biti slični njemu (vidite: Prva Jovanova 3:2).

V. Korisni izvori

- A. Vilijam Hendriksen (William Hendriksen), *The Bible On the Life Hereafter*²⁵⁸
- B. Moris Rolings (Maurice Rawlings), *Beyond Death's Door*²⁵⁹

PONOVLJENI ZAKONI 32:23-27 (SSP)

²³»Nesreću za nesrećom slaću na njih;
svoje strele na njih ću potrošiti.

²⁴Od gladi će umirati;
izjedaće ih ognjica i smrtonosna pošast.

Poslaću na njih očnjake zveri,
otrov guja koje po prašini gmižu.

²⁵Napolju će im mač zatirati decu,
a unutra će vladati užas.

Ginuće momci i devojke,
odojčad i starci sedokosi.

²⁶Rekoh da ću ih rasejati [NASB – Rekao bih: „Na komade ću ih iseći“]
i izbrisati spomen na njih među ljudima.

²⁷Ali nisam hteo da me neprijatelj razgnevi,
da dušmani njihovi ne shvate pogrešno,

pa kažu: „Mi smo pobedili!
Nije GOSPOD sve ovo učinio!“«

32:23-25 Ovaj pasus metaforično opisuje Jahveovu kaznu nad Izraelom:

1. „Nesreću za nesrećom slaću na njih“ – BDB 705, KB 763, IMPERFEKAT *hifila*; ovaj GLAGOL se pojavljuje samo ovde. U *kalu* znači „zbrisati“ ili „istrgnuti“.
2. „svoje strele na njih ću potrošiti“ – BDB 477, KB 476, IMPERFEKAT *piela*. Osnovno značenje ovog GLAGOLA je „dovršiti“, tj. potpuno uništiti (vidite: Ponovljeni zakoni 32:22).
  - a. „Od gladi će umirati“, Ponovljeni zakoni 32:24, vidite: Ponovljeni zakoni 28:22

258 Biblija o životu posle ovog, prim. prev.

259 Iza vrata smrti, prim. prev.

- b. „izjedaće ih ognjica i smrtonosna pošast“, Ponovljeni zakoni 32:24 (ili glad, *BDB* 536 II, „goruća vrelina“)
- c. gorko uništenje, Ponovljeni zakoni 32:24 (ili otrovni pomor, vidite stavku e.)
- d. „Poslaću na njih očnjake zveri“, Ponovljeni zakoni 32:24, vidite: Levitska 26:22
- e. „otrov guja koje po prašini gmižu“, Ponovljeni zakoni 32:24, vidite: Amos 5:18-19
- f. mač (napolju), Ponovljeni zakoni 32:25
- g. užas (unutra), Ponovljeni zakoni 32:25
  - (1) mladići (stasali za ženidbu)
  - (2) devojke (device stasale za udaju)
  - (3) deca (odojčad)
  - (4) starci (ljudi sede kose)

32:26-27 Jahve bi ih uništio:

1. Isekao bi ih na komade, Ponovljeni zakoni 32:26 – *BDB* 802, *KB* 907, IMPERFEKAT *hifila*, ali sa značenjem kao KOHORTATIV, da bi se uklopio sa sledećim GLAGOLOM (samo ovde, u *LXX* piše „da ću ih rasejati“)
2. Izbrisao bi sećanje na njih, Ponovljeni zakoni 32:26 – *BDB* 991, *KB* 1407, KOHORTATIV *hifila* (tj. potpuno istrebiti)
3. Ovo je jedan od nekoliko tekstova u kojima se govori o Izraelovom potpunom uništenju ako budu neposlušni Savezu (vidite: Ponovljeni zakoni 4:26; 28:20-22; 30:19).

Ali kad bi to učinio, to bi osujetilo njegov cilj za Izrael. Izraelovi neprijatelji bi pripisivali svoju pobeđu sebi, a ne Jahveu (vidite: Ponovljeni zakoni 32:27).

PONOVLJENI ZAKONI 32:28-33 (SSP)

- ²⁸Oni su narod bez pameti,
nema u njima razboritosti.**
- ²⁹Da su mudri, razumeli bi ovo,
uvideli šta će im se desiti.**
- ³⁰Kako može jedan da goni hiljadu
ili dvojica deset hiljada da nagnaju u bekstvo
ako ih njihova stena nije prodala,
ako ih GOSPOD nije izručio?**
- ³¹Ali njihova stena nije kao naša Stena –
to čak i naši neprijatelji priznaju.**
- ³²Loza im potiče od loze sodomске
i sa polja gomorskih;
grožđe im je puno otrova,
grozdovi puni gorčine,**
- ³³vino im zmijski otrov,
kobrin otrov smrtonosni.**

32:28-33 Pitanje je kome je ovaj pasus upućen – Izraelu ili njegovim neprijateljima (vidite: Ponovljeni zakoni 32:26-27)?

1. Protiv Izraela?
  - a. Ponovljeni zakoni 32:28-29
  - b. Ponovljeni zakoni 32:30 kao preokret svetog rata
  - c. Ponovljeni zakoni 32:32 Izraelova tadašnja pobuna

2. Protiv Izraelovih neprijatelja?
  - a. Ponovljeni zakoni 32:30 kao tadašnji vojsni neuspeh Izraela (vidite: Isus Navin 23:10)
  - b. Ponovljeni zakoni 32:30-31, „ako ih njihova stena nije prodala, ako ih GOSPOD nije izručio?“
  - c. Ponovljeni zakoni 32:32-33, hanaanske gadosti
  - d. Ponovljeni zakoni 32:34-43 se tiču Jahveovog odbacivanja hanaanskog idolopoklonstva i kazne koje ono povlači

32:28-29 Zapazite reči u Ponovljenim zakonima 32:28-29 koje se tiču „razmišljanja“:

1. „narod bez pameti“ – *BDB 1, KB 2, AKTIVNI PARTICIP kala*
  2. „nema u njima razboritosti“ – odrični oblik reči *BDB 108*
  3. „Da su mudri“ – *BDB 53, PERFEKAT kala*
  4. „razumeli bi ovo“ – *BDB 968, KB 1328, IMPERFEKAT hifila*
  5. „uvideli“ – *BDB 106, KB 122, PERFEKAT kala*
- Izrael nije bio sposoban da ispravno razmišlja!

32:30 Zapazite podudarnost redova c i d u 30. stihu:

1. „ako ih njihova stena nije prodala“ – *BDB 569, KB 581, PERFEKAT kala*, vidite: Sudije 2:14; 3:8; 4:2; 10:7; Psalam 44:10; Isaija 50:1
2. „ako ih GOSPOD nije izručio“ – *BDB 688, KB 742, PERFEKAT hifila*

Izraelov poraz je moguć jer ih je božanski Ratnik (sveti rat) napustio zbog njihove neposlušnosti Savezu. Stihovi 32-33 su proširena metafora u kojoj vino simbolizuje hanaanska bogoslužjenja. Ono je smrtonosno (tj. gorko, otrovno)!

PONOVLJENI ZAKONI 32:34-43 (SSP)

- ³⁴Zar nisam ovo čuvao
zapečaćeno u mojim spremištima?
- ³⁵Moja je osveta, ja ću uzvratiti.
U svoje vreme noga će im se okliznuti;
blizu je dan njihove propasti,
njihov usud brzo im se primiće.
- ³⁶Jer, GOSPOD će opravdati svoj narod
i sažaliti se na svoje sluge
kada vidi da im je iščilela snaga
i da niko, ni rob ni slobodnjak, nije ostao.
- ³⁷Reći će: »Gde su sada njihovi bogovi,
stena u kojoj su tražili utočište,
- ³⁸bogovi koji su jeli loj njihovih žrtava
i pili vino njihovih levanica?
Neka oni ustanu da vam pomognu!
Neka vas oni zaklone!
- ³⁹»Vidite sada da jedino ja sam Bog
i da nema drugog boga uz mene.
Ja usmrćujem i ja oživljavam,
ja ranjavam i ja isceljujem.
Iz moje ruke nema izbavljenja.
- ⁴⁰Dižem svoju ruku ka nebu i zaklinjem se:
Tako mi moga života večnog,

41kada naoštrim svoj mač blistavi
i uzmem pravdu u svoje ruke,
osvetiću se svojim dušmanima
i uzvratiti onima koji me mrze.

42Svoje strele napojiću krvlju
i moj mač naješće se mesa:
krvlju pobijenih i zarobljenih,
glava predvodnikâ neprijateljevih.

43»Veselite se, narodi, s njegovim narodom,
jer on će osvetiti krv svojih slugu.
Osvetiće se svojim dušmanima
i očistiti svoju zemlju i narod.«

32:34 Na osnovu konteksta mi se čini da 34. stih može da se poveže sa stihovima 32:32-33, a moguće je i da je ovaj stih povezan s 35. stihom (citat Jahveovih reči [Ponovljeni zakoni 32:34-35], poput Ponovljenih zakona 32:39-42). Širi kontekst i dalje govori o tome da Jahve nagomilava kaznu na Izrael kako narodi ne bi pogrešno shvatili poruku. Jahve će ih kazniti i opravdati svoj narod. Tu ne piše da li će se Izrael pokajati, a ne piše ni da se Jahveovim večnim ciljevima o otkupljenju mora dozvoliti istorijsko ostvarenje. Buntovan zavetni narod je manje od dva zla (tj. od idolopokloničkih narodâ). Pomazanik će doći, ali Izrael će i dalje kršiti savez!

U ovom stihu se nalaze dva PASIVNA PARTICIPA *kala*:

1. „čuvao ... u spremištima“ – *BDB 485, KB 481* (nalazi se samo ovde)
2. „zapečaćeno“ – *BDB 367, KB 364*, vidite: Jov 14:17

32:35 Prvi red ovog stiha je citiran u Novom zavetu, u Rimljanima 12:19 i Jevrejima 10:30. Reč „osvetiće“ (*BDB 668*) se spominje i u Ponovljenim zakonima 32:41 i 43. Isaija i Jeremija su je često koristili:

1. Protiv Izraela – Isaija 59:17
2. Protiv Izraelovih neprijatelja – Isaija 34:8; 35:4; 61:2; 63:4; Jeremija 46:10; 50:15,18; 51:6,11

Reč „uzvratiti“ (*BDB 1024*) je upotrebljena i u Isaiji 59:18 (dva puta), u odlomku gde se govori da će Jahve obnoviti grešni Izrael (tj. Sion).

■ „U svoje vreme noga će im se okliznuti“ Ovaj GLAGOL (*BDB 556, KB 555, IMPERFEKAT kala*) može da se odnosi na sledeće:

1. Na lično upadanje u nevolju – David u Psalmu 38:17
2. Na Božiji sud – Isaija 24:19
3. Na Božije obećanje o obnovljenju – Psalm 94:18; Isaija 54:10

Ljudi se spotiču i priroda je zbog toga poremećena (vidite: Isaija 24:19), ali Bog će obnoviti i ljude i prirodu (vidite: Rimljanima 8:18-25).

■ Poslednja dva reda poezije u 35. stihu govore o naglom i sigurnom dolasku Božije pravde:

1. „dan njihove propasti“ (*BDB 15*) je blizu (*BDB 898*)
2. „njihov usud brzo im se primiće“ (*BDB 301 I, KB 300, AKTIVNI PARTICIP kala*)

32:36 U ovoj pesmi upozorenja i predskazanja Izraelove neposlušnosti koja će dovesti do toga da ih Bog kazni nalazi se i obećanje Jahveovog oprostjenja i obnovljenja:

1. „GOSPOD će opravdati svoj narod“ – *BDB 192, KB 220, IMPERFEKAT kala*, vidite: Psalm 135:14
2. „i sažaliti se na svoje slugu“ – *BDB 636, KB 688, IMPERFEKAT hitpaela*
Bog će suditi svom narodu (Psalm 7:8; 96:10), ali tako će ih ponovo učvrstiti!

32:37-38 Jahve se ruga hanaanskom idolopklonstvu (vidite: Jeremija 2:27-28; 11:12-13). On poziva njihove bogove da se zauzmu za njih (Ponovljeni zakoni 32:38):

1. „Neka oni ustanu“ – BDB 877, KB 1086, IMPERFEKAT *kala* upotrebljen kao JUSIV
2. „da vam pomognu“ – BDB 740, KB 810, IMPERFEKAT *kala* upotrebljen kao JUSIV
3. „Neka vas oni zaklone“ – BDB 224, KB 243, JUSIV *kala* (Ova reč [BDB 340, KB 337, PERFEKAT *kala*] se uvek koristi za traženje zaklona u Jahveu. On i samo on je jedino sigurno mesto.)

32:39-40 Jahve uspostavlja svoju jedinstvenost (jednoboštvo). Zapazite upotrebu suprotstavljenih podudarnika (*antitetičkog paralelizma*):

1. „Vidite“ – BDB 906, KB 1157, IMPERATIV *kala*
2. „jedino ja sam Bog“ – vidite: Izlazak 3:13-14 (Jahve)
3. „i da nema drugog boga uz mene“ – vidite: Ponovljeni zakoni 4:35,39; 33:26; Izlazak 8:10; 9:14; Isaija 44:6,8; 45:7
4. „Ja usmrćujem i ja oživljujem“ – vidite: Prva o Samuilu 2:6; Druga o carevima 5:7 (vidite i Rimljanima 9)
5. „ja ranjavam i ja isceljujem“ – vidite: Jov 5:18; Isaija 45:7; Osija 6:1; Amos 3:6 (O Bogu se u Starom zavetu često govori kao o uzročniku svega da bi se izrazila istina jednoboštva)
6. „Iz moje ruke nema izbavljenja“ – vidite: Psalam 50:22; Isaija 43:13; Danilo 4:35

Jahve (večno živi i jedini živi Bog) se u 40. stihu zaklinje sopstvenom naravi! Ovo podizanje ruke (BDB 669, KB 724, IMPERFEKAT *kala*) može da bude znak suprotstavljanja narodima (koji podižu ruku kao znak pobeđe nad Izraelom) iz 27. stiha. Jahve podiže ruku da bi se zakleo (vidite: Jezekilj 20:5-6).

32:41-43 Jahve opisuje svoja dela pravde protiv idolopklonikâ. On u 43. stihu govori o svojoj predanosti obećanjima koja je dao Izraelu.

Pavle u Rimljanima 15:10 koristi prvi red 43. stiha i tvrdi kako taj stih pokazuje da Jahve voli i prihvata narode. On u Rimljanima 15 podupire istu tu istinu sledećim citatima iz Starog zaveta: Psalam 18:49 ili Druga o Samuilu 22:5; Psalam 117:1; Isaija 11:10; 42:4 (vidite: Matej 12:21).

Jahve je voljan da oprostí Izraelu na osnovu svoje naravi i obećanjâ, a ne na osnovu njihovih dela. To je u suštini novi savez iz Jeremije 31:31-34 i Jezekilja 36:22-38. Ljudi, na kraju krajeva, mogu da temelje svoju nadu na nepromenjivoj naravi milostivog Boga na čiju sliku i priliku su stvoreni!

32:43 „Veselite se“ Ovaj GLAGOL (BDB 943, KB 1247) je IMPERATIV *kala*. To je uzvik radosti (vidite: Jov 38:7; Isaija 12:6; 24:14; 44:23; 49:13; 54:1; Jeremija 31:7).

■ U *Septuaginti* je na ovom mestu dodata jedna fraza koja je citirana u Novom zavetu, u Jevrejima 1:6, pošto je pisac Poslanice Jevrejima koristio *Septuagintu*.

■ Zapazite kako se ZAMENICE u stihovima 34-43 menjanju iz prvog u treće lice. Ovo je znak književne raznovrsnosti, a ne različitih pisaca. Jahve govori.

PONOVLJENI ZAKONI 32:44-47 (SSP)

⁴⁴Tada Mojsije dođe sa Hošoom [NASB – Jošoom] sinom Navinim²⁶⁰ i izgovori narodu sve reči ove pesme. ⁴⁵Kada je Mojsije izgovorio sve ovo celom Izraelu, ⁴⁶reče im: »Usadite u srce sve što sam vam danas svečano objavio, da biste svojoj deci mogli da zapovedite da pomno izvršavaju sve reči ovog Zakona. ⁴⁷Jer, one za vas nisu samo prazne reči – one su vaš život. Po njima ćete dugo živeti u zemlji u koju idete preko reke Jordan da je zaposednete.«

260 Hošoom sinom Navinim To jest: Isusom Navinom (napomena iz SSP-a, prim. prev.)

32:44 „Jošuum“ Imena Jošua (Isus Navin) i Isus zasnovana su na istim hebrejskim rečima: „Jahve“ i „spasenje“ (GLAGOL se podrazumeva).

Isus Navin je s Mojsijem postavljen pred narod da se uspostavi i potvrdi njegova uloga vođe.

32:46 „Usadite u srce“ Ovaj GLAGOL (*BDB 962, KB 1321*) je IMPERATIV *kala*. Isti idiom se nalazi i u Jezekilju 44:5. Izrael ima izbor o kome je dovoljno obavešten – izbor koji je zasnovan na Jahveovim prošlim delima i sadašnjim obećanjima (vidite: Ponovljeni zakoni 4:26; 30:19; 31:28) – ali mora da izaбере sada! Za „srce“ vidite Posebnu temu kod 2:30.

■ **„da biste svojoj deci mogli da zapovedite“** Ovde je naglašeno da su roditelji odgovorni za poučavanje svoje dece (vidite: Ponovljeni zakoni 32:32:7).

32:47 „Jer, one za vas nisu samo prazne reči – one su vaš život“ Ovo je pojam o Božijoj reči prema kom ona ima nezavisnu silu kad se izgovori (vidite: Ponovljeni zakoni 8:3; Psalam 33:6,9; Isaija 55:11). Ova reč (Mojsijeve knjige) mogu da donesu život i zdravlje (vidite: Ponovljeni zakoni 30:20) ili smrt i uništenje (vidite: Ponovljeni zakoni 30:19). Poslušnost je trajni ključ za njenu delotvornosti!

PONOVLJENI ZAKONI 32:48-52 (SSP)

⁴⁸Tog istog dana GOSPOD reče Mojsiju: ⁴⁹»Popni se na goru Nevo u gorju Avarim u Moavu, preko puta Jerihona, pa pogledaj Hanaan, zemlju koju dajem u posed Izraelcima. ⁵⁰Tamo ćeš umreti, [NASB – Zatim umri] na gori na koju ćeš se popeti [NASB – i pridruži se svom narodu], baš kao što je i tvoj brat Aaron umro na gori Hor. ⁵¹To je zato što ste me obojica izneverili pred Izraelcima kod vodâ Meriva-Kadeša u pustinji Cin i zato što me među Izraelcima niste pokazali kao svetog. ⁵²Tu zemlju ćeš videti izdaleka, ali nećeš ući u nju, u zemlju koju dajem Izraelcima.«

32:49-50 U ova dva stiha se nalazi nekoliko IMPERATIVA:

1. „Popni se“, Ponovljeni zakoni 32:49 – *BDB 748, KB 828, IMPERATIV kala*
2. „pogledaj“, Ponovljeni zakoni 32:40 – *BDB 906, KB 1157, IMPERATIV kala*
3. „umri“, Ponovljeni zakoni 32:50 – *BDB 559, KB 562, IMPERATIV kala*
4. „pridruži se“, Ponovljeni zakoni 32:50 – *BDB 62, KB 74, IMPERATIV nifala*

Mojsijeva poslednja dela isplanirao je Bog koji ga je voleo, koji ga je koristio i pred kim je bio odgovoran za svoja dela!

32:49 „u gorju Avarim“ Ovo je planinski venac (vidite: Brojevi 27:12-14).

■ **„na goru Nevo“** Ovo je najviši vrh tog venca. Moguće je da je ovaj vrh veoma blizu severnog dela Mrtvog mora, preko puta Jerihona, s druge strane jordanske doline.

32:50 „Tamo ćeš umreti“ Ovaj stih podrazumeva da će to biti kraj Mojsijevog zemaljskog života (vidite: Ponovljeni zakoni 32:34), ali da će on nastaviti da živi sa svojom porodicom i sunarodnicima koji su umrli pre njega.

■ **„na gori Hor“** Aaronova smrt i sahrana su prvo zabeleženi u Brojevima 20:22-29 i 33:38-39, ali Ponovljeni zakoni 10:6 kažu da je umro i bio sahranjen kod Mosere (vidite: Brojevi 33:30-31). Rečnik *Hard Sayings of the Bible*²⁶¹ (str. 166) kaže da je Mosera ime oblasti, a da je gora Hor ime određene planine.

261 Teški delovi Biblije, prim. prev.

32:51 „**To je zato što ste me obojica izneverili**“ (Vidite: Brojevi 20; 27:14; Ponovljeni zakoni 1:37; 3:23-27.) Ovo je podudarno s izrazom „zato što se prema meni niste ophodili kao prema svetom“. Mojsijeva otvorena i očigledna neposlušnost pred svim narodom u Brojevima 20 i ponovo u Brojevima 27 dovela je do toga da ga Bog javno kazni i da mu ne dozvoli da uđe u Obećanu zemlju.

32:52 Ovo je dalje objašnjeno u 34. poglavlju.

PONOVLJENI ZAKONI 33

PODELA NA PASUSE U SAVREMENIM ENGLESKIM PREVODIMA

NKJV	NRSV	TEV	NJB
Mojsijev posljednji blagoslov Izraela	Mojsijev blagoslov	Mojsije blagosilja izraelska plemena	Plemena
33:1-5	33:1-29 (stihovi 1-5)	33:1-5 (stihovi 2-5)	33:1-29 (stih 1) (stih 2) (stih 3) (stihovi 4-6)
33:6-7	(stihovi 6-7)	33:6 33:7	(stih 7)
33:8-11	(stihovi 8-11)	33:8-11	(stihovi 8-11)
33:12	(stih 12)	33:12	(stih 12)
33:13-17	(stihovi 13-17)	33:13-17	(stihovi 13-17)
33:18-19	(stihovi 18-19)	33:18-19	(stihovi 18-19)
33:20-21	(stihovi 20-21)	33:20-21	(stihovi 20-21)
33:22	(stih 22)	33:22	(stih 22)
33:23	(stih 23)	33:23	(stih 23)
33:24-29	(stihovi 24-25) (stihovi 26-29)	33:24-29 (stihovi 24-25) (stihovi 26-29)	(stihovi 24-25) (stihovi 26-29)

TREĆI KRUG ČITANJA (vidite str. xix)

PRATITE NAMERU BOGONADAHNUTOG PISCA NA NIVOU PASUSA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Pročitajte celo poglavlje odjednom. Prepoznajte njegove teme. Uporedite svoju podelu po temama s podelama u pet prevoda u tabeli koja je iznad. Podela na pasuse nije bogonadahnuti, ali je ključ za praćenje piščeve namere, a to je srž tumačenja. Svaki pasus ima samo jednu jedinu temu.

1. Prvi pasus
2. Drugi pasus
3. Treći pasus
4. Itd.

UVIDI IZ KONTEKSTA

- A. Ovo poglavlje je veoma slično Postanju 49. I jedno i drugo poglavlje odražavaju drevnu jevrejsku tradiciju praotačkog blagosiljanja dece (Jakov je blagoslovio svoje sinove u Postanju 49). Ovde Mojsije igra ulogu oca izraelskih plemena i izgovara porodični blagoslov i upozorenje za svako pleme.
- B. Da bi se došlo do celovite poruke Jahveove reči pesma iz 32. poglavlja i njena ozbiljna upozorenja moraju da se sagledaju zajedno s blagoslovima iz 33. poglavlja!
- C. Izgleda da ova pesma prekida tok od 32:48-52 do 34. poglavlja. Ne možemo odgovoriti zašto je ovde umetnuta, kada je umetnuta i ko ju je tu umetnuo. Pretpostavlja se da je to bogonadahnuti pesnički blagoslov koji je vezan za Mojsija.

PROUČAVANJE REČI I IZRAZA

PONOVLJENI ZAKONI 33:1-5 (SSP)

¹Ovo je blagoslov kojim je Mojsije, Božiji čovek, blagoslovio Izraelce pre svoje smrti. ²On reče:

»GOSPOD dođe sa Sinaja,
zazori sa Seira i zasja sa gore Paran.

Dođe sa mnogim hiljadama svetih;
uz bok mu njegova silna vojska.

³Ti zaista voliš narod;
svi sveti u tvojoj su ruci.

Pred tvojim nogama svi se okupljaju
i od tebe primaju naloge,

⁴zakon koji nam je dao Mojsije,
posed zajednice Jakovljeve.

⁵GOSPOD [NASB – On] postade car nad Ješurunom²⁶²
kada su se vođe naroda okupile
zajedno s plemenima Izraelovim.

33:1 „blagoslov ... blagoslovio“ U ovom stihu se pojavljuju i GLAGOL (*BDB 138, KB 159, PERFEKAT piela*) i IMENICA.

POSEBNA TEMA – BLAGOSLOV (GLAGOL: *BDB 138*; IMENICA: *BDB 139 [STARI ZAVET]*) (SPECIAL TOPIC: BLESSING [VERB, *BDB 138*; NOUN, *BDB 139 {OT}*])

U Starom zavetu postoji nekoliko vrsta blagoslova (*BDB 139*). Ovo su dve najčešće vrste:

1. Božiji blagoslovi
  - a. Za sve narode kroz Avraama (i kroz izraelske praoce), Postanje 12:3; 22:18; 27:29; Dela apostolska 3:25; Galaćanima 3:8
  - b. Uslovljeni su pokajanjem, Izlazak 32:29; Joil 2:14
  - c. Uslovljeni su poslušnošću Savezu, Levitska 25:21

²⁶² **Ješurunom** Ješurun znači »čestit«, a u 5. Mojsijevoj i u Isaiji odnosi se na Izrael (napomena iz SSP-a, prim. prev.)

- d. Ispravan odnos sa Bogom donosi blagostanje (tj. blagoslovi nasuprot prokletstvima), Ponovljeni zakoni 11:26,27,29; 23:5; 28:2,8; 30:1,19; Isus Navin. 8:34; Psalam 133:3
  - e. Na poslušnom Izraelu, Ponovljeni zakoni 12:15; 16:17; 32:13; Isaija 44:3; Jezekilj 34:25-31; Malahija 3:10-12
  - f. Na levitskim sveštenicima, Jezekilj 44:30; Malahija 3:3-4,10-12
  - g. Na Davidu i Pomazanikovojoj lozi, Druga o Samuilu 7:29; Psalam 3:8; 21:3; 118:26 (vidite: Matej 21:9; 23:39; Marko 11:9; Luka 13:35; 19:38; Jovan 12:13)
  - h. Na onome koga je Bog poslao, Psalam 118:26; 129:8
2. Roditeljski blagoslovi:
- a. Isaak (obmanut) blagosilja Jakova, Postanje 27:12,18-29,35
  - b. Jakov, Postanje 49:3-27,28-29
  - c. Mojsije (u ulozi roditelja), Ponovljeni zakoni 33:1-25

Božija reč, a tako i izgovoreni blagoslovi izraelskih praotaca, postaju nezavisna, samoupravljajuća sila koja ostvaruje svoj cilj, Isaija 55:11; 45:23; Matej 24:35 (5:17-19); Marko 13:31; Luka 21:33. Sila izgovorene reči može da se vidi:

- 1. Kod stvaranja (tj. „Bog reče...“)
  - 2. Kod Pomazanika, koji je nazvan „reč“, Jovan 1:1,14; Prva Jovanova 1:1; Otkrivenje 19:13
- Božiji najveći blagoslov je on lično! Njegovo lično prisustvo je s nama i za nas!

■ **„Božiji čovek“** Ova fraza (SPOJ reči *BDB* 35 i 43) se koristila u opisima prorokâ (vidite: Isus Navin 14:6; Prva o Samuilu 2:27; 9:6-7; Prva o carevima 9:6; 12:22; 13:1,30; Druga o carevima 1:9-13; 5:8; 23:17; Jeremija 35:4).

33:2 Ovaj stih opisuje kako se Jahve ukazao Izraelu da mu dâ otkrivenje (tj. opisuje bogojavljanje). Ovaj silni susret Boga i ljudi je bio zastrašujuć (vidite: Izlazak 19; Psalam 50:2-3). Jahveovo prisustvo se zatim nastavilo u obliku posebnog oblaka (zvanog *šekina* – oblak slave i prisustva). Jahve je došao i ostao sa svojim narodom od gore Sinaj, tj. Horev, sve dok nisu prešli Jordan. Njegovo posebno prisustvo je čak i nakon toga bilo kod Kovčega saveza, nad krilima heruvima.

Na osnovu ovog stiha je očigledno da se smatralo kako je Jahve povezan s planinama (vidite: Prva o carevima 20:23,28).

- 1. Morija (Postanje 22:2; Drugi dnevnicu 3:1, mesto gde je kasnije bio Hram)
- 2. Gora Sinaj, tj. Horev (Izlazak 19-20)
- 3. Gora Seir (ovde, Sudije 5:4)
- 4. Gora Paran (ovde, Avakum 3:3)
- 5. Gore Eval i Gerizim (27:4; Isus Navin 8:30-33)
- 6. Tavor (Sudije 4:6)
- 7. Karmel (Prva o carevima 18:20-39; Druga o carevima 4:25-27)
- 8. Peracim (Drua o Samuilu 5:20; Isaija 28:21)
- 9. Gora Sion (Isaija 2:1-4; Mihej 4:1-4; Psalam 68:16, ime za Jerusalim)
- 10. Gora Nevo (Ponovljeni zakoni 34, samo za Mojsija)

■ **„sa Sinaja“** Na tom mestu je dat Zakon. Ta gora je u Ponovljenim zakonima nazvana Sinaj (*BDB* 696) jedino na ovom mestu, a na svim ostalim mestima u toj knjizi se naziva Horev (*BDB* 352). Vidite Posebnu temu – Položaj gore Sinaj, kod 1:2.

■ **„sa Seira“** Ovo ime (*BDB* 973) se u Starom zavetu odnosi na nekoliko različitih mesta:

1. Može da se odnosi na edomsku zemlju – Postanje 32:3; 36:30; Brojevi 24:18; Ponovljeni zakoni 1:44; 2:8,12,22,29; 33:1; Isus Navin 11:17; Sudije 5:4.
2. Može da se odnosi na planinu ili brdo u Edomu – Postanje 36:8-9; Ponovljeni zakoni 1:2; 2:14; Isus Navin 24:4.
3. Može da se odnosi na narod – Postanje 36:20-30; Drugi dnevnic 25:11,14; Jezekilj 25:8 (edomski narod)
4. Može da se odnosi na planinu ili brdo u Judi – Isus Navin 15:10(?)

■ „sa gore Paran“ Ovo je planinski venac (*BDB* 803) blizu Moavskih poljana (vidite: Ponovljeni zakoni 1:1), na zapadnoj strani Arave, niz zapadnu stranu Akavskog zaliva.

Možda je ovo spisak putovanja koja su Izraelci preduzeli nakon napuštanja Sinaja, kad su krenuli u Obećanu zemlju (i to je mogla da bude pustinja, vidite: Brojevi 10:12; 12:16; 13:3,26). Bog kaže da je bio s njima tokom tih lutanja i da je i dalje s njima.

NASB	„okružen desetinom hiljada svetih“
NKJV	„s deset hiljada svetih“
NRSV	„mirijadama svetih“
TEV	„deset hiljada anđela beše s njim“
NJB	-----

U masoretskom tekstu ovde stoji *rivevot-kodeš*. Sličan niz hebrejskih suglasnika je u Ponovljenim zakonima 32:51 preveden kao „Meriva-Kadeš“. To može da se odnosi na (1) ime mesta (2) ili na „anđele“ (vidite: Danilo 7:10; Otkrivenje 5:11) ili „svete“ (vidite: Ponovljeni zakoni 33:3; 7:6; 14:2; 26:19; 28:9). Rabini koriste ovaj tekst da podupru tvrdnju da anđeli imaju posredničku ulogu (vidite: Dela apostolska 7:53; Galaćanima 3:19; Jevrejima 2:2).

NASB	„bleštava munja“
NKJV	„ognjeni zakon“
NRSV	„njegova vojska“
TEV	„usplamtela vatra“
NJB	„zasja“

Ovde doslovno piše „ognjeni zakon“ (*BDB* 77 i 206), a te reči se u ovom kontekstu odnose na dolazeći sjaj Jahveove slave (vidite: Isaija 60:1-3).

33:3 „Ti zaista voliš narod“ Izgleda da ovaj GLAGOL (*BDB* 285, *KB* 284, PARTICIP *kala*) odražava Ponovljene zakone 4:37; 7:7-8; 10:15.

OBJEKAT „narod“ je u MNOŽINI i odnosi se na potomke praotaca.

NASB	„svi tvoji sveti u tvojoj su ruci“
NKJV	„svi njegovi sveti su u tvojoj ruci“
NRSV	„svi njegovi sveti bili su ti povereni“
TEV	„štiti one koji mu pripadaju“
NJB	„svi tvoji sveti su ti na raspolaganju“

Izraz „tvoji sveti“ (SPOJ reči *BDB* 481 i 872) se odnosi na zavetni narod (npr. Ponovljeni zakoni 7:6; 14:2,21; „sveti narod“).

NASB	„slede“
NKJV	„sede“
NRSV	„marširaju“
TEV	„klanjaju se“
NJB	„padaju“

Ovde doslovno piše „leći kod“ (*BDB 1067, KB 1730, PERFEKAT puala*, neobičan GLAGOL koji se pojavljuje samo ovde). On može da označava i položaj nečijeg učenika (tj. duboko se pokloniti, vidite: *TEV*, sedeti kraj tvojih nogu, vidite: *NET Bible*). „Oni“ se odnosi na izraelski narod.

■ **„od tebe primaju naloge“** Ovo se odnosi na davanje Zakona na gori Sinaj, tj. Horev u Izlasku 20 i daljim poglavljima. Božiji narod je znao Božiju volju i Božiji zakon, i imao posebnu odgovornost da odražava Božiju narav.

Svi su potvrdili svoju spremnost da se drže Božijeg zakona.

33:4 „zakon koji nam je dao Mojsije“ Izgleda da ove reči potvrđuju ideju da je onaj izraz u 3. stihu bio ime mesta i da prethodni stihovi govore o Božijem narodu, a ne o anđelima.

■ **„posed zajednice Jakovljeve“** Reč „posed“ (*BDB 440*) se odnosi na nasledstvo (*BDB 439*). Prvi put je upotrebljena za Izraelovo (tj. Jakovljevo, *BDB 784*) pleme u Izlasku 6:8, a često se spominje u Jezekijlu (vidite: Ponovljeni zakoni 11:15; 33:24; 36:2,3,5).

Reč „zajednica“ (*BDB 875*) znači „skup“ (isti koren se nalazi i u Ponovljenim zakonima 23:2,3,4,8; 31:30).

Zbog podudarnosti u 4. stihu je moguće zaključiti da je ova upotreba reči „posed“ možda metafora za Savez (tj. Zakon). Božiji narod poseduje i otkrivenje i zemlju!

33:5 „GOSPOD [NASB – On] postade car“ Ovde se možda govori o Jahveu kao caru (*BDB 572 I*, vidite: Izlazak 15:18; Brojevi 23:21; 24:7; Prva o Samuilu 8:4-9).

■ Ova dva reda su podudarna s izrazima „vođe naroda“ i „s plemenima Izraelovim“. Odnose se na sklapanje Saveza s novim narodom na gori Sinaj, tj. Horev (vidite: Izlazak 19-20).

■ **„nad Ješurunom“** Ovo doslovno znači „oni koji su čestiti“ (*BDB 449*) i odnosi se na Izraelce (vidite: Ponovljeni zakoni 33:26; 32:15; Isaija 44:2). Vidite Posebnu temu kod 1:1.

PONOVLJENI ZAKONI 33:6 (SSP)

**⁶»Neka Ruvim živi i neka ne izumre,
iako je malo muških njegovih.« [NASB – neka ne bude malo njegovih muških]**

33:6 „Neka Ruvim živi i neka ne izumre“ U 6. stihu se nalaze tri JUSIVA *kala*:

1. živi – *BDB 310, KB 309*
2. izumre – *BDB 559, KB 562* (odrično)
3. bude – *BDB 224, KB 243* (odrično)

Ruvim je bio Jakovljeve prvenac, ali je zgrešio protiv svog oca (vidite: Postanje 35:22) i izgubio svoje prvenstvo (vidite: Postanje 49:3-4).

NASB	„neka ne bude malo njegovih muških“
NKJV	„neka njegovi muški ne budu slobodni“
NRSV	„iako je malobrojan“

TEV „iako je malo njegovih potomaka“
NJB „iako će biti malo muških njegovih“

Ako je tako, ovo je jedna od posledica tog gubitka prvenstva (vidite: *TEV, NJB*). Ova fraza često znači „ne baš mnogo ljudi“ (vidite: Postanje 34:30; Ponovljeni zakoni 4:27; Psalam 105:12; Jeremija 44:28).

PONOVLJENI ZAKONI 33:7 (SSP)

⁷A ovo reče za Judu:

»Čuj, GOSPODE, vapaj Judin
i dovedi ga njegovom narodu.
Snagu mu uvećaj
i pomagač mu budi
protiv njegovih dušmana.«

33:7 „Čuj“ Ovaj GLAGOL (*BDB 1033, KB 1570, IMPERATIV kala*) se često koristi u Ponovljenim zakonima, ali obično kad Jahve (ili Mojsije) govore Izraelu.

■ „GOSPODE“ Vidite Posebnu temu – Božija imena, kod 1:3.

■ „vapaj Judin“ Mojsije u ovom odlomku moli Jahvea da čuje Judinu molitvu (tj. molitvu Judinog plemena). U Mojsijevom blagoslovu nema ničega što ukazuje da Juda zauzima posebno mesto kao carsko pleme, iako je to u Postanju 49:8-12 veoma istaknuto u Jakovljevom blagoslovu.

Činjenica da se Simeonovo pleme ne spominje podstakla je neke da ovo proroštvo povežu s kasnijim razdobljem, kad je Simeon bio pripojen Judi (vidite: Isus Navin 19:1-9; Sudije 1:3-4). Simeonovo nasledstvo je bilo jugozapadno od Jude, uz pet filistejskih gradova.

NASB „svojim rukama za njih se borio“
NKJV „nek mu sopstvene ruke budu dovoljne“
NRSV „ojačaj njegove ruke“
TEV „bori se za njih, GOSPODE“
NJB „da njegove ruke mogu da brane njegova prava“

Nismo sigurni u značenje ove hebrejske fraze. Možda se odnosi na Judinu odbranu od neprijatelja, što možda ukazuje na podelu ujedinjene carevine na Judu i Izrael 922. godine p.n.e. (samo nagađanje).

PONOVLJENI ZAKONI 33:8-11 (SSP)

⁸Za Levija reče:

»Tvoj Tumim i Urim pripadaju
onom koji ti je veran.
Iskušao si ga kod Mase,
s njim se prepirao kod vodâ Merive.

⁹On za svog oca i majku reče:

„Ne poznajem ih.“
Svoju braću ne prepozna,
na svoju decu ne obrati pažnju.
Samo se tvoje Reči držao
i tvoj Savez poštovao.

**¹⁰On Jakova uči tvojim zakonima,
Izraela tvome Zakonu.
On pred tobom prinosi kâd
i cele žrtve paljenice na tvom žrtveniku.
¹¹Blagoslovi ga snagom, GOSPODE,
i neka ti je milo ono što čini.
Probodi slabine onih što se na njega dižu
i onih što ga mrze, da više ne ustanu.«**

33:8-11 Ponovljeni zakoni 18:18 i Brojevi 24:15-17, koji su nesumnjivo mesijanska proroštva, povezani su sa ovim odlomkom u kumranskim knjigama, na svicima pronađenim u pećinama severozapadno od Mrtvog mora. Pisci tih svitaka su smatrali da je Mesija povezan s Levitima (vidite: Psalam 110:4-7; Zaharija 3-4).

Ovaj blagoslov ne uključuje samo Aaronova verna dela iz prošlosti (vidite: Psalam 106:16), nego i Mojsijeva (vidite: poslednja dva reda Ponovljenih zakona 33:8 i Izlazak 17:1-7).

33:8 „Tvoj Tumim i Urim“ Ova dva predmeta (*BDB* 1070 i 22) su bila (1) mehanički način (tj. kocke) za saznavanje Božije volje ili (2) vidljivo svetlo koje je služilo kao proroštvo za saznavanje Jahveove volje. Prvosveštenik ih je čuvao u naboru iza pločice na naprsniku (vidite: Izlazak 28:30; Levitska 8:8; Prva o Samuilu 14:37-42; 23:9-12). Izgubljeni su podaci o tome šta su oni tačno bili i kako su funkcionisali (vidite: *NIDOTTE*, tom 1, str. 329-331).

■ **„onom koji ti je veran“** Ovo se možda odnosi na Aarona ili na Mojsija ili na potomke prvosveštenika, ali istorijski događaj koji se tu spominje je vezan za Mojsija.

■ **„kod Mase ... kod vodâ Merive“** Pročitajte Izlazak 17:7. Ali pobuna na tom mestu ne spominje Levija ni sveštenike i nismo sigurni kakva veza je u pitanju.

■ Očigledno je da je Jahve tokom razdoblja lutanja pustinjom proveravao i Izrael i Izraelove vođe da vidi da li mu stvarno veruju i da li se oslanjaju na njegovo staranje i vođstvo (vidite: Izlazak 17:7).

1. „Iskušao si ga“ – *BDB* 650, *KB* 702, *PERFEKAT piela*

2. „s njim se prepirao“ – *BDB* 936, *KB* 1224, *IMPERFEKAT kala*

Zapazite da Jahve redovno proverava (*BDB* 650) motive i predanost onih koji tvrde da ga poznaju i da mu veruju:

1. Avraam – Postanje 22

2. Izrael – Izlazak 15:25; 16:4; 20:20; Ponovljeni zakoni 8:2,16; 13:3 Sudije 2:22; 3:1,4

3. Mojsije – Ponovljeni zakoni 33:8

4. Ezekija – Drugi dnevnic 32:31

5. I Isus je bio iskušavan – Matej 4; Luka 4

Ista ova reč se često koristi za ljude kako „iskušavaju“ Boga, ali to je uvek prikazano u negativnom svetlu!

33:9 Ovaj stih se odnosi na odlomak u Izlasku 32, kad se Izrael upustio u idolopoklonstvo načinivši zlatno tele i služeći mu (seksualnim orgijama). Mojsije je u tom trenutku zapovedio da verni Leviti (njegovo pleme) za kaznu pobiju mnoge od svojih sunarodnika Izraelaca (vidite: Ponovljeni zakoni 32:25-29).

Oni su pohvaljeni za to delo, iako su ga učinili protiv svoje porodice:

1. „Samo se tvoje Reči držao“ – *BDB* 1036, *KB* 1581, *PERFEKAT kala*, vidite: Ponovljeni zakoni 29:9

2. „i tvoj Savez poštovao“ – *BDB* 665, *KB* 718, *IMPERFEKAT kala*, vidite: Psalam 25:10; 78:7; 119:2,22, 33,34,56,69,100,115,129,145

33:10 „uči ... prinosi kâd ... i cele žrtve paljenice“ Ovo su obaveze levitskih sveštenika:

1. Poučavanje – *BDB 434, KB 436, IMPERFEKAT hifila*, vidite: Ponovljeni zakoni 31:9-13, što uključuje i presuđivanje, vidite: Ponovljeni zakoni 17:9-10
2. Obaveze u Šatoru sastanka i kasnije Hramu

33:11 Ovaj kratak stih sadrži četiri GLAGOLA i dva PARTICIPA:

1. „Blagoslovi ga“ – *BDB 138, KB 159, IMPERATIV piela*, vidite: Ponovljeni zakoni 33:1,13,20,24; 28:3(dva puta),4,5,6(dva puta),8,12,19; 30:16. Jahve upravo to i želi!
2. „neka ti je milo“ – *BDB 953, KB 1280, IMPERFEKAT kala*. Ovo je žrtveni izraz, vidite: Levitska 1:4; 7:18; 19:7; 22:23,25,27, koji može da znači i „uživati“, Levitska 26:34 (dva puta)
3. „Probodi“ – *BDB 563, KB 571, IMPERATIV kala*, upotrebljena za Jahvea i u Ponovljenim zakonima 32:39, a ovde je vezana za njihove neprijatelje (vidite stavke 4, 5 i 6)
4. „onih što se na njega dižu“ – *BDB 877, KB 1086, AKTIVNI PARTICIP kala*, koristi se za one koji se protive
  - a. Bogu, Izlazak 15:7
  - b. Izraelu, Izlazak 32:25; Psalam 109:28
  - c. Svom bližnjem, Ponovljeni zakoni 19:11
5. „i onih što ga mrze“ – *BDB 971, KB 1338, PARTICIP piela*, često se pojavljuje u Psalmima kad se govori o neprijateljima, vidite: Ponovljeni zakoni 18:40; 44:7,10; 55:12; 68:1; 89:23
6. „da više ne ustanu“ – isti koren kao pod brojem 4, ali ovde u IMPERFEKTU *kala*. Ovo se možda odnosi na druge Izraelce koji su se podigli protiv Mojsijevog i Aaronovog vođenja tokom lutanja pustinjom

NASB, NKJV

NRSV

„blagoslovi njegov položaj“

TEV

„pomozi da njegovo pleme ojača“

NJB

„blagoslovi njegovu dostojnost“

Ova reč (*BDB 298*) može da ima nekoliko proširenih značenja:

1. Njeno osnovno značenje je „sposobnost“ ili „sila“
2. „snaga“
3. „umešnost“, „veština“
4. „dostojnost“
5. „postignuće“
6. „imovina“

■ **„Probodi slabine“** Ovde doslovno piše „pokidaj butinu“ (najveći mišić u telu je upotrebljen kao simbol za celu osobu). Ovo je jevrejska metafora koja znači učiniti nekoga nemoćnim. Čak je moguće da ima i prizvuk onemogućenog razmnožavanja i stoga podrazumeva da neće biti budućih pokolenja.

PONOVLJENI ZAKONI 33:12 (SSP)

¹²Za Venijamina reče:

**»Neka ljubimac GOSPODNI u njemu spokojno počiva,
jer GOSPOD ga povazdan zaklanja,
a on živi među bregovima²⁶³.«**

263 **bregovima** Ova reč na hebrejskom može da znači i »plećima« (napomena iz SSP-a, prim. prev.)

33:12 „Za Venijamina ... ljubimac GOSPODNI“ On (*BDB 122*) može da se nazove GOSPODNI ljubimac jer je bio miljenik svog oca Jakova (vidite: Postanje 44:20).

■ „u njemu spokojno počiva“ Ovaj GLAGOL (*BDB 1014, KB 1496*) je IMPERFEKAT *kala*, ali sa značenjem JUSIVA, vidite: Ponovljeni zakoni 33:12 [dva puta],16,20,28; Izlazak 25:8; 29:45,46). Jahve je u 33:12 opisan kao njegov prijatelj.

NASB „koji ga povazdan štiti“
NKJV „koji ga štiti čitavog dana“
NRSV „koji ga povazdan okružuje“
TEV „koji ih povazdan čuva“
NJB „koji ga štiti iz dana u dan“

Ovaj GLAGOL (*BDB 342, KB 339, AKTIVNI PARTICIP kala*) je upotrebljen samo ovde i može da znači „obuhvatiti“ ili „okružiti“ ili „pokriti“.

NASB, NKJV „boravi među njegovim ramenima“
NRSV „počiva među njegovim ramenima“
TEV „on boravi među njima“
NJB „boravi među padinama njegovih brda“

Ovo je metafora za (1) mesto mira i sigurnosti (Ponovljeni zakoni 33:20,28) ili (2) za život na zaštićenom mestu (tj. Šilo, Betel ili Jerusolim – predlog S. Drajvera [S. R. Driver]).

PONOVLJENI ZAKONI 33:13-17 (SSP)

¹³Za Josifa reče:

»Neka mu GOSPOD blagoslovi zemlju
obiljem sa neba,
rosom i vodama podzemnim,

¹⁴obiljem useva – darova sunca –
i obiljem onoga što svaki mesec daje,

¹⁵najboljim darovima drevnih planina
i obiljem sa večnih brda,

¹⁶obiljem sa zemlje i svega na njoj
i naklonošću Onoga koji je u gorućem grmu boravio.

Neka sve to dođe na Josifovu glavu,
na teme kneza među svojom braćom.

¹⁷On je kao prvenac bika veličanstven.
Rogovi mu rogovi divljeg bivola –
njima će narode probadati
sve do krajeva zemlje.

Jedan rog je Efrem sa desetinama hiljada,
drugi Manasija sa svojim hiljadama.«

33:13-17 Najduži blagoslov (pored Levijevog) je blagoslov Josifovih sinova Efrema i Manasije (vidite: Ponovljeni zakoni 33:17, njegova dva sina koja su mu se rodila u Egiptu). To su bila najmoćnija severna plemena.

Mojsije u stihovima 13-16b nabraja poljoprivredne blagoslove za ova dva plemena. U 33:16 se u re-dovima c i d spominje Josifov položaj u Egiptu. Sila ova dva plemena je u 17. stihu izražena životinj-skim metaforama.

33:13 Ovaj stih se odnosi na obilje vlage od rose i podzemnih izvora (vidite: Postanje 49:25). Voda je značila poljoprivredno izobilje!

33:15 „**najboljim darovima drevnih planina ... i obiljem sa večnih brda**“ Ovo se možda odnosi na drveće koje služi i za hranu i za gradnju.

33:16 „**i naklonošću Onoga koji je u gorućem grmu boravio**“ Ovo se možda odnosi na gorući grm (vidite: Izlazak 3:2-4). Ova reč za grm (*BDB* 702) je u Starom zavetu upotrebljena samo pet puta, a od toga četiri puta u Izlasku 3:2-4.

NASB	„i na krunu na glavi istaknutog među svojom braćom“
NKJV	„i na krunu na glavi onoga ko je bio odvojen od svoje braće“
NRSV	„na teme kneza među svojom braćom“
TEV	„jer je bio vođa među svojom braćom“
NJB	„na teme osveštanoga među svojom braćom“

Ovo odražava Jakovljevi blagoslov iz Postanja 49:26. Josifovo vođstvo i prvenstvo se nastavljaju kroz potomke njegovih sinova.

33:17 „**Rogovi mu rogovi divljeg bivola**“ „Rog“ (*BDB* 901) je u hebrejskom simbol moći.

■ „**sve do krajeva zemlje**“ Ovaj izraz je SPOJ reči *BDB* 67 i 75 i ima silan teološki značaj.

1. Jahveova jedinstvenost (i stoga jednobojstvo)
  - a. Isaija 45:6,14; 46:9; 47:8,10
  - b. Sofonija 2:15
2. Jahveova sila i slava
  - a. Poslovice 30:4
  - b. Mnogi primeri su nabrojani pod brojem 3
3. Širenje klanjanja Jahveu i njegove vladavine na celu zemlju
  - a. Ponovljeni zakoni 33:17
  - b. Prva o Samuilu 2:10
  - c. Psalam 22:25-31; 59:13; 67:1-7; 98:2-9
  - d. Isaija 45:22; 52:10
  - e. Jeremija 16:19
4. Mesijanski stihovi
  - a. Prva o Samuilu 2:10
  - b. Psalam 2:8
  - c. Mihej 5:4-5

■ „**Efrem sa desetinama hiljada ... Manasija sa svojim hiljadama**“ Ove reči pokazuju da Efrem ima prvenstvo po veličini i sili. Vidite Posebnu temu – Hiljadu, kod 1:15.

PONOVLJENI ZAKONI 33:18-19 (SSP)

¹⁸Za Zavulona reče:

»Raduj se, Zavulone, u svojim pohodima
i ti, Isahare, u svojim šatorima.

¹⁹Pozivaće narode na goru
i tamo prinositi prave žrtve.

Gostiće se izobiljem mora
i blagom u pesku skrivenim.«

33:18 „Zavulone ... Isahare“ Ova dva plemena su zajedno oslovljena i u Postanju 49:13-15.

■ „Raduj se“ Ovaj GLAGOL (*BDB 970, KB 1333, IMPERATIV kala*) je upotrebljen u smislu „uživaj u dobrom, bezbednom izobilju života“.

■ „u svojim pohodima“ Ova reč (*BDB 422, KB 425, KONSTRUKTNI INFINITIV kala*) se izgleda koristila da označi slobodan život (vidite: Ponovljeni zakoni 28:6,19; 31:2).

■ „u svojim šatorima“ Ova reč (*BDB 13*) se odnosi na njihov dom tokom razdoblja lutanja pustinjom, ali je postala metafora za kuću.

Ova dva podudarna reda govore o srećnom i uređenom životu.

33:19 Podudarnost između izraza „na goru“ (*BDB 249*) i izraza „prinositi prave žrtve“ (vidite: Psalam 4:5; 51:19) govori o bogoslužjenju (vidite: Izlazak 15:17).

Sledeće pitanje za tumačenje glasi: Da li sledeća dva reda ove pesme nastavljaju istu misao ili započinju novu temu? Zavulonova veza s morem se spominje i u Postanju 49:13.

■ „izobiljem mora i blagom u pesku skrivenim“ Ova dva reda su podudarna. U pitanju su dva OBJEKTA istog GLAGOLA: „sisati“ ili „izvući“ (*BDB 413, KB 416, IMPERFEKAT kala*). To je metafora za izobilje (vidite: Ponovljeni zakoni 32:13).

1. Prvi se odnosi na:

- a. Hranu (tj. na žrtve ili na dobar život)
- b. Robu (tj. korale, školjke, sunđere ili boje)

2. Drugi se sastoji iz DVA PASIVNA PARTICIPA *kala*:

- a. „pokriti“, ali samo ovde znači „nakupljeno“ ili „nagomilano“ (*BDB 706*)
- b. „sakriti“ (*BDB 380*)

Izgleda da se ovi redovi odnose na pomorsku trgovinu (vidite: Postanje 49:13-14).

PONOVLJENI ZAKONI 33:20-21 (SSP)

²⁰Za Gada reče:

»Blagosloven bio ko Gadovo područje proširi!
Na njemu Gad živi kao lav
i ruku ili glavu otkida.

²¹Za sebe je najbolju zemlju izabrao;
za njega se čuva deo vladarski.

Kada su se vođe naroda okupile,
on izvrši pravedne naloge GOSPODNJE
i njegovu pravdu s Izraelom.«

33:20 „Blagosloven bio ko Gadovo područje proširi“ Izgleda da se ovo odnosi na Jahvea.

■ **„Gad živi kao lav“** Tu je upotrebljena reč „lavica“ (BDB 522, vidite: Postanje 49:9; Brojevi 24:9; Jov 4:11). Lavica je ta koja lovi i obezbeđuje hranu za mužjaka i mladunce. O Gadu se ovde govori kao o lavici. Gadovo pleme je bilo blagosloveno zbog svoje vernosti u borbi (vidite: Postanje 49:19).

33:21 Ovaj stih je igra reči „Gad“ i pojma „hrabri ratnik“ (izraženog metaforom lava). On je kao nasledstvo izabrao deo zemlje na istočnoj strani Jordana, ali oni i Ruvimovci i polovina Manasijinog plemena su bili u prvim četama koje su išle u borbu u Obećanoj zemlji (vidite: Isus Navin 4:12-13; 22:1-3).

■ **„za njega se čuva deo vladarski“** Nismo sigurni koje je značenje ovog hebrejskog teksta!

■ **„Kada su se vođe naroda okupile“** Ovde se možda govori o dozvoli koju su ova tri plemena tražila od Mojsija i starešina da se nasele na istočnoj strani Jordana.

PONOVLJENI ZAKONI 33:22 (SSP)

²²Za Dana reče:

»Dan je lavić
koji skače iz Bašana.«

33:22 „Dan je lavić koji skače iz Bašana“ Čudno je što se Dan ovde spominje u vezi s Bašanom (vidite: Ponovljeni zakoni 1:4; 3:1,3,4,10,11,13,14). Danovom plemenu je kockom prvobitno bila dodeljena oblast na jugozapadu (tj. filistejska oblast), ali su se oni kasnije preselili daleko na sever (vidite: Sudije 18). Ovo je možda proroštvo vezano za tu neovlašćenu selidbu.

PONOVLJENI ZAKONI 33:23 (SSP)

²³Za Neftalima reče:

»Neftalim se siti naklonošću GOSPODNJOM
i pun je njegovih blagoslova.
Njegov je posed prema jugu do jezera.«

33:23 „Njegov je posed prema jugu do jezera“ Ovaj GLAGOL (BDB 439, KB 441, IMPERATIV *kala*) je u Ponovljenim zakonima nekoliko puta upotrebljen za Izraelovo zauzimanje zemlje (vidite: Ponovljeni zakoni 1:8,21,39; 2:24,31; 9:23; 11:31; 17:14; 26:1). Podrazumeva uzimanje silom u trajno nasledstvo.

PONOVLJENI ZAKONI 33:24-25 (SSP)

²⁴Za Asira reče:

»Asir je najblagosloveniji među sinovima.
Neka bude miljenik svoje braće
i neka noge umače u ulje.

²⁵Prevornice tvojih kapija biće od gvožđa i bronzе,
a snaga ti trajati dok si živ.

33:24 „Za Asira reče:

»Asir je najblagosloveniji među sinovima.

Neka bude miljenik svoje braće« Ovaj GLAGOL (BDB 224, KB 243, „be“) je JUSIV *kala*. Ove reči pokazuju jevrejski način razmišljanja: Jevrejinu je sin bio najveći mogući blagoslov.

Rabini smatraju da ovaj stih znači da su kćeri Ašerovog plemena bile izuzetno lepe i da su zato bile traženije od Ašerovih sinova, ali nismo sigurni u tačno značenje ovih reči.

■ **„i neka noge umače u ulje“** Asirov položaj na severnoj obali mora je bio najbolji za masline. Moguće je da se ova fraza odnosi na ceđenje ulja nogama.

33:25 „Prevornice tvojih kapija biće od gvožđa i bronze“ Hebrejski koren reči „brave“ (BDB 653) ili „prevornice“ (BDB 653) može da se prevede i kao „obuča“ (BDB 653). U ovom obliku se pojavljuje samo ovde. Ako bi Asir podlegao napadu s juga, to bi zbog Asirovog geografskog položaja na glavnom putu od Plodnog polumeseca u Egipat značilo da će ceo Izrael pasti. Zato je Asir smatran vratima i bravom Obećane zemlje.

NASB „u skladu s tvojim danima biće tvoj opušteni hod“

NKJV, NJB „utočište“

NRSV „on potčinjava drevne bogove“

TEV „odbrana“

Pitanje za tumačenje: Šta znači poslednja IMENICA (BDB 179)?

1. Snaga (tj. krepkost)
2. Bezbednost (tj. bez napada)

PONOVLJENI ZAKONI 33:26-29 (SSP)

**²⁶»Niko nije kao Bog Ješurunov,
koji nebom jaše da vam pomogne
i na oblacima u svom veličanstvu.**

**²⁷Bog večiti vaše je utočište,
njegove večne mišice vaš oslonac.
Neprijatelja isteruje pred vama,
govoreći: ‚Zatri!‘**

**²⁸Tako će Izrael živeti spokojno,
izvor Jakovljevi biti na miru
u zemlji žita i mladog vina,
gde rosa kaplje s neba.**

**²⁹Blago tebi, Izraele!
Ko je kao ti,
narod koji je GOSPOD spasao?
On ti je štit koji ti pomaže
i mač koji ti donosi pobeđu.
Neprijatelji će ti se ulagivati,
a ti ćeš im gaziti po leđima²⁶⁴.«**

264 **gaziti po leđima** Ovaj izraz na hebrejskom može da znači i »izgaziti uzvišice« (napomena iz SSP-a, prim. prev.)

33:26-29 Ovi stihovi tvore prelazni odlomak koji veliča Jahveovu jedinstvenost i silu! Za Izrael je upotrebljeno ime Ješurun (vidite: Ponovljeni zakoni 32:15). U ovim stihovima (tj. Ponovljeni zakoni 33:26, redovi b i c; Ponovljeni zakoni 33:28 redovi c i d; Ponovljeni zakoni 33:29, red f) upotrebljene su fraze koje su se obično koristile za boga plodnosti Vaala, poručujući da sve što je rečeno za Vaala zapravo ne važi za njega, nego za Jahvea. Jahve je jedini Bog.

33:26 „Niko nije kao Bog“ Vidite beleške kod 4:35.

33:27 „Bog večiti“ Reč *elohim* je često povezana s nekim od sledećih atributa:

1. Večiti *elohim*, ovde
2. Večni *elohim*, Isaija 26
3. Istiniti *elohim*, Drugi dnevnicu 15:3; Isaija 65:16
4. *Elohim* svih ljudi, Jeremija 32:27 (slično Brojevi 16:22; 27:16)
5. *Elohim* neba, Postanje 24:3,7; Drugi dnevnicu 36:23; Ezra 1:2; Nemija 1:4,5; 2:4,20
6. *Elohim* koji je blizu, Jeremija 23:23
7. *Elohim* mog (ili našeg) spasenja, Psalam 18:46; 24:5; 25:5; 27:9; 65:5; 79:9; 85:4; Isaija 17:10
8. *Elohim* moje pravednosti, Psalam 4:1
9. *Elohim* je moja stena, Druga o Samuilu 22:3; Psalam 18:2
10. *Elohim* je moja tvrđava, Psalam 43:2
11. *Elohim* je moja hvala, Psalam 109:1

(Ovaj spisak potiče iz rečnika *BDB*, str. 44, pod 4, b.)

NASB	„prebivalište“
NKJV	„tvoje utočište“
NRSV	„tvoje prebivalište“
TEV	-----
NJB	„utočište“

Ova reč (*BDB* 733) može da se odnosi na životinjsku jazbinu (vidite: Jov 37:8; 38:40; Amos 3:4) ili da bude metafora za zaštitu koju Bog pruža svom narodu (samo ovde). Sličan pojam se nalazi i u Psalmu 71:3; 91:9.

■ **„njegove večne mišice“** Ovo je metafora za

1. Jahvea koji se bori za njih (vidite: red c u Ponovljenim zakonima 33:29)
  2. Jahveovo stalno staranje i pažnju
- Jahve je Bog koji radi! Ovo je možda odjek Postanja 49:24 (redova b i c).

■ **„Zatri“** Ovaj GLAGOL (*BDB* 1029, *KB* 1552, IMPERATIV *hifila*) znači „istrebiti“ i pripada rečniku „svetog rata“ (vidite: Ponovljeni zakoni 1:27; 2:22; 6:15; 9:20; Isus Navin 7:12; 9:24). Ako Izraelci budu poslušni Savezu, Bog će se boriti za njih, a ako ne budu, boriće se protiv njih!

Od Izraelaca se očekivalo da se pripreme za borbu i da zapodenu boj sa svojim neprijateljima, ali Jahve je dobio njihove bitke!

33:28

NASB	„Jakovljev izvor je na osami“
NKJV	„Jakovljev izvor je sam“
NRSV	„bez nevolje u Jakovljevom prebivalištu“
TEV	-----
NJB	„Jakovljev trajni izvor je izdvojen“

Reč „izvor“ (BDB 745 II) se odnosi se na potomke. Reč „izdvojen“ (BDB 94, „sam“) je metafora za bezbednost.

33:29 Ovaj stih koristi rečnik „svetog rata“ da opiše kako ih je Jahve izbavio iz Egipta, iz pustinje i od Hanaanaca!

PITANJA ZA RAZMATRANJE

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Ova pitanja za razmatranje su data da vam pomognu da razmislite o najvažnijim stavkama ovog dela knjige. Njihov cilj je da vas izazovu na razmišljanje, ali ona nisu sveobuhvatna.

1. Zašto Mojsije neće ući u Obećanu zemlju?
2. Zašto postoje tako brojne razlike u prevodima Ponovljenih zakona 33:2-3?
3. Zašto Simeon nije nabrojan među blagoslovima?
4. Da li se u ovim blagoslovima govori o Pomazaniku?

PONOVLJENI ZAKONI 34

PODELA NA PASUSE U SAVREMENIM ENGLESKIM PREVODIMA

NKJV	NRSV	TEV	NJB
Mojsije umire na gori Nevo 34:1-8	Mojsijeva smrt 34:1-8	Mojsijeva smrt 34:1-8	Mojsijeva smrt 34:1-4 34:5-9
34:9-12	34:9 34:10-12	34:9 34:10-12	34:10-12

TREĆI KRUG ČITANJA (vidite str. xix)

PRATITE NAMERU BOGONADAHNUTOG PISCA NA NIVOU PASUSA

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Pročitajte celo poglavlje odjednom. Prepoznajte njegove teme. Uporedite svoju podelu po temama s podelama u pet prevoda u tabeli koja je iznad. Podela na pasuse nije bogonadahnuti, ali je ključ za praćenje piščeve namere, a to je srž tumačenja. Svaki pasus ima samo jednu jedinu temu.

1. Prvi pasus
2. Drugi pasus
3. Treći pasus
4. Itd.

PROUČAVANJE REČI I IZRAZA

PONOVLJENI ZAKONI 34:1-8 (SSP)

¹Potom se Mojsije sa Moavskih poljana pope na goru Nevo, na vrh gore Pizge, preko puta Jerihona. GOSPOD mu pokaza celu zemlju od Gilada do Dana, ²ceo Neftalim, Efremovu i Manasijinu zemlju, svu Judinu zemlju sve do Zapadnog mora, ³Negev i ceo kraj [NASB – ravnica] od doline Jerihona, Grada palmi, do Coara. ⁴GOSPOD mu reče: »Ovo je zemlja za koju sam se zakleo Avraamu, Isaaku i Jakovu kada sam rekao: ‚Daću je vašim potomcima.‘ Dao sam ti da je vidiš svojim očima, ali ti nećeš preći onamo.« ⁵Potom Mojsije, sluga GOSPODNJI, umre tamo u Moavu, kao što je GOSPOD i rekao. ⁶Sahraniše ga [NASB – On ga sahrani] u Moavu, u dolini preko puta Bet-Peora, ali do dana današnjeg niko ne zna gde mu je grob. ⁷Mojsije je imao sto dvadeset godina kada je umro, ali vid mu nije bio oslabio ni snaga iščilela. ⁸Izraelci su trideset dana oplakivali Mojsija na Moavskim poljanama, a potom se okonča vreme žalosti za Mojsijem.

34:1 „sa Moavskih poljana“ Ovo je bio njihov geografski položaj na kraju Brojeva (vidite: Ponovljeni zakoni 36:13) i tokom cele knjige Ponovljenih zakona (vidite: Ponovljeni zakoni 4:44-49). To je na istočnoj strani Jordana, tačno preko puta Jerihona (vidite: Ponovljeni zakoni 34:1).

■ **„na goru Nevo, na vrh gore Pizge“** Ova gora se spominje u Ponovljenim zakonima (vidite: Ponovljeni zakoni 3:17). To je hebrejska reč za „sleme“ ili „vis“ (*BDB* 612 I). Izgleda da se nazivi „gora Nevo“ i „Pizga“ (*BDB* 820 „rascep“) odnose na isti planinski vrh. Bog je posebno izabrao taj vrh da bi ispunio obećanje da će Mojsiju pokazati Obećanu zemlju, jer Mojsije neće moći tamo da uđe. Gora Nevo će kasnije, u Ponovljenim zakonima 34:5, biti i mesto Mojsijeve smrti. Jevrejsko predanje kaže da je prorok Jeremija tamo sakrio Kovčeg saveza.

■ **„GOSPOD mu pokaza celu zemlju“** Nekoliko odlomaka beleži greh zbog kog Mojsije nije mogao da uđe u Obećanu zemlju (vidite: Ponovljeni zakoni 3:23-28; 32:48-52 i Brojevi 27:12-14). Mojsije se za to nekoliko puta molio Bogu, ali ipak mu nije bilo dozvoljeno da uđe. Iako greh uvek ima svoje posledice, Božija milostivost se vidi po tome što je Mojsiju dozvolio da vidi Obećanu zemlju, iako nije mogao u nju da uđe.

34:2 „do Zapadnog mora“ Ovo se odnosi na Sredozemno more (vidite: Ponovljeni zakoni 11:24). Reč „zapadno“ doslovno znači „mesto iza“ (*BDB* 30).

34:3 „Negev“ Ovo je hebrejska reč za „južnu zemlju“ (*BDB* 616) i odnosi se na nenaseljenu pustinju južno od Beer-Ševe.

■ **„kraj [NASB – ravnicu]“** Ovo se odnosi na depresiju poznatu kao Velika rasedna dolina u kojoj leži Mrtvo more. Jerihon je severozapadno, a Coar jugozapadno.

■ **„Jerihona, Grada palmi“** Jerihon je bio poznat kao Grad palmi (vidite: Sudije 1:16) i jedan je od najstarijih gradova u tom delu sveta. Nalazio se preko Jordana, tačno preko puta izraelskog tabora.

■ **„do Coara“** Ova reč (*BDB* 858) znači beznačajan (vidite: Postanje 19:20-22).

34:4 „Ovo je zemlja za koju sam se zakleo Avraamu, Isaaku i Jakovu“ Ovo je ispunjenje Božijeg obećanja koje je zabeleženo u sledećim odlomcima: Postanje 12:7; 26:3; 28:13. Bog je Avraamu obećao i zemlju i potomke. Stari zavet naglašava zemlju i potomke, a Novi zavet naglašava jednog posebnog potomka (vidite: Isaija 7-12). Ovo drevno obećanje se često spominje. Evo nekih primera: Izlazak 33:1; Brojevi 14:23; 32:11; Ponovljeni zakoni 1:8; 6:10; 9:5; 30:20.

■ **„Dao sam ti da je vidiš svojim očima, ali ti nećeš preći onamo“** Mojsije je kažnjen za greh koji je počinio tako što je javno udario stenu umesto da joj govori (vidite: Brojevi 20:7-12). Narod je prisustvovao ovom drskom činu Mojsijeve neposlušnosti.

34:5 „Mojsije, sluga GOSPODNJI“ Izraz „sluga GOSPODNJI“ je Mojsijevo počasno zvanje. Isus Navin ga je dobio tek nakon svoje smrti. Ono je bilo dodeljeno i caru Davidu, a kasnije se odnosilo na Pomazanika koji dolazi (vidite Pesme o Slugi u Isaiji 40-56). Ovaj izraz je možda izvor Pavlovog novozavetnog izraza „Božiji rob“. Starozavetni pojam sluga je izuzetno značajan. Bog je u Starom zavetu birao ljude radi ispunjenja svojih ciljeva, tj. radi služenja, ali ne nužno i za spasenje. Car Kir je nazvan „GOSPODNJI pomazanik“ (vidite: Isaija 45:1), a Asirija je nazvana „šiba moga gneva“ (vidite: Isaija 10:5). Ovaj okrutni narod i ovaj neznabožički car su se uklapali u Božiji naum, ali nisu imali duhovnu vezu s Bogom. Reči „izbor“ i „izabrao“ imaju duhovno značenje samo u Novom zavetu.

■ „umre tamo u Moavu, kao što je GOSPOD i rekao“ U hebrejskom doslovno piše „prema ustima GOSPODNJIM“ (BDB 804) i izgleda da je to metafora za Božiju reč (vidite: Postanje 41:40; 45:21; Izlazak 17:1; 38:21; Brojevi 3:16,39).

Ali rabini kažu da taj izraz znači „Božiji poljubac“ i kažu da je Bog Mojsija poljubio u usta i oduzeo mu dah. Ovo je veoma slično današnjem izrazu „poljubac smrti“. Ako je to istina, onda je u pitanju divan izveštaj o ravnoteži između Božije pravde i Božije milosti u Mojsijevom životu.

34:6 „Sahraniše ga [NASB – On ga sahrani] u Moavu, u dolini“ Zamenica „on“ ukazuje na samog Boga. Ovo je veoma slično Postanju 7:16, gde je Bog zatvorio vrata lađe. Bog je lično sahranio Mojsija jer je uklanjao sva drevna mesta i predmete kojima bi ljudi mogli da se klanjaju umesto njemu. Zapazite da Mojsije nije sahranjen na gori Nevo, nego dole u dolini. Čudni novozavetni odlomak u Judi 9 je vezan za ovaj izveštaj, ali tačna veza nije jasna. Izgleda da Juda u 9. stihu citira vankanonsku knjigu poznatu pod imenom Mojsijevo vaznesenje. Nismo sigurni zašto je đavo hteo Mojsijevo telo.

■ „ali do dana današnjeg niko ne zna gde mu je grob“ Očigledno je da je ovo rad kasnijeg urednika. Mnogi tvrde da Mojsije nije mogao da napiše ovo poslednje poglavlje, koje govori o njegovoj smrti. Raši kaže da je Isus Navin zabeležio Mojsijevu smrt, a u Četvrtoj Ezrinoj knjizi se tvrdi da je Mojsije pisao o sopstvenoj smrti. Verujem da je Mojsije pisac Petoknjžja, ali to ne isključuje mestimične opaske kasnijih urednika. Sličnost hebrejskog jezika u Petoknjžju i Knjizi Isusa Navina izgleda ukazuje na to da je Isus Navin učestvovao u zapisivanju Mojsijevih sećanja. Ipak, moguće je da je Ezra, koji zauzima značajno mesto u rabinskom judaizmu, bio urednik celog Starog zaveta.

34:7 „Mojsije je imao sto dvadeset godina kada je umro“ Ovo razdoblje od sto dvadeset godina je u Stefanovoj propovedi u Delima apostolskim (od 7:23) podeljeno u tri dela od po četrdeset godina: (1) četrdeset godina u obrazovnom sistemu Egipta; (2) četrdeset godina u pustinji u kojoj će kasnije predvoditi Izraelce i (3) četrdeset godina lutanja pustinjom. Dvajt Mudi (D. L. Moody) je rekao: „Mojsije je četrdeset godina mislio da je neko, zatim je četrdeset godina mislio da je niko i ništa, a onda je četrdeset godina otkrivao šta Bog može da učini s nekim ko je niko i ništa.“

■ „ali vid mu nije bio oslabio ni snaga iščilela“ Izgleda da se ovo odnosi na Mojsijevo zdravlje, dok su Ponovljeni zakoni 31:2 izgleda Mojsijev izgovor na pitanje zašto ne može da uđe u Obećanu zemlju (da je bio preslab i star). Ovo nije protivrečnost, nego još jedan Mojsijev pokušaj da umanjí težinu svog greha prebacujući krivicu na narod i okrivljujući svoje godine i druge činioce.

34:8 „Izraelci su trideset dana oplakivali Mojsija“ To je jedan mesečev ciklus. Toliko je trajalo i oplakivanje Aarona (vidite: Brojevi 20:29). Svi iz tog pokolenja koje se pobunilo u pustinji su do tada pomrli, sem Isusa Navina i Kaleva.

PONOVLJENI ZAKONI 34:9-12 (SSP)

⁹Isus Navin je bio pun duha mudrosti, jer je Mojsije na njega položio ruke. Izraelci su ga slušali i činili onako kako je GOSPOD zapovedio Mojsiju. ¹⁰Nikada više u Izraelu nije bilo proroka kao što je Mojsije, koga je GOSPOD poznavao licem u lice, ¹¹koji je učinio sva ona znamenja i čuda radi kojih ga je GOSPOD poslao u Egipat da ih učini na faraonu, na svim njegovim službenicima i na celoj njegovoj zemlji. ¹²Niko nikad nije pokazao tako silnu moć ili učinio tako zastrašujuća dela kakva je Mojsije učinio naočigled celom Izraelu.

34:9 „Isus Navin“ Ime Isus (hebrejski *Jehošua*) znači „Jahve spasava“ (*BDB* 221, vidite: Matej 1:21). Sastoji se od hebrejske reči *hošea*, koja znači „spasenje“, i skraćenog oblika Božijeg zavetnog imena koje je dodato na početak reči.

■ **„je bio pun duha mudrosti“** Pojam „ispunjenosti“ (*BDB* 569, *KB* 583, *PERFEKAT kala*) treba da se uporedi s Brojevima 27:18 i sa sličnim pojmom koji je upotrebljen za zanatlije u Izlasku 28:3. Očigledno je da je Sveti Duh i u Starom zavetu bio uključen u živote ljudi kao i u Novom.

■ **„mudrosti“** Izgleda da se ova reč (*BDB* 315) odnosi na sposobnost Isusa Navina da predvodi ljude u borbi i u upravnim poslovima sprovođenja pravde. On nije bio iz Levijevog plemena i stoga nije mogao da bude sveštenik, nego je bio darovit vođa.

■ **„jer je Mojsije na njega položio ruke“** Pojam polaganja ruku je veoma značajan u Starom zavetu. Ovaj čin vidimo i u Brojevima 27:22-23 (a zapazite i Ponovljene zakone 31:1-8). Ono je na neki način povezano s polaganjem ruku na žrtvenu životinju, pri čemu se na nju na neki način prenosio greh. Tako je i Mojsijevo vođstvo preneseno na Isusa Navina.

POSEBNA TEMA – POLAGANJE RUKU U BIBLIJI

(SPECIAL TOPIC: LAYING ON OF HANDS IN THE BIBLE)

Ovaj lični čin se u Bibliji koristio na nekoliko načina:

1. Izgovaranje zakletve (tj. stavljanje ruke pod bedro [vidite: Postanje 24:2,9; 47:29])
2. Prenošnje porodičnog vođstva (vidite: Postanje 48:14,17,18)
3. Poistovećivanje sa smrću žrtvene životinje kao lične zamene
  - a. Sveštenici (vidite: Izlazak 29:10,15,19; Levitska 16:21; Brojevi 8:12)
  - b. Ljudi iz naroda (vidite: Levitska 1:4; 3:2,8; 4:4,15,24; Drugi dnevnik 29:23)
4. Odvajanje ljudi za služenje Bogu ili za poseban zadatak ili službu (vidite: Brojevi 8:10; 27:18,23; Ponovljeni zakoni 34:9; Dela apostolska 6:6; 13:3; Prva Timoteju 4:14; 5:22; Druga Timoteju 1:6)
5. Učestvovanje u kaznenom kamenovanju grešnika (vidite: Levitska 24:14)
6. Ruka na sopstvenim ustima predstavlja tišinu ili pomirenost sa sudbinom (vidite: Sudije 18:19; Jov 21:5; 29:9; 40:4; Mihej 7:16)
7. Ruka na sopstvenoj glavi označava tugu ili ožalošćenost (Druga o Samuilu 13:19)
8. Primanje blagoslova za zdravlje, sreću i pobožnost (vidite: Matej 19:13,15; Marko 10:16)
9. Vezano za fizičko isceljenje (vidite: Matej 8:3; 9:18,20; Marko 5:23; 6:5; 7:32; 8:23; 16:18; Luka 4:40; 13:13; Dela apostolska 9:17; 28:8)
10. Primanje Svetog Duha (vidite: Dela apostolska 8:17-19; 9:17; 19:6, zapazite i Ponovljene zakone 34:9)

Iznenaduje nedostatak jednoobraznosti u odlomcima koji su se kroz istoriju koristili da se podu-
pre crkveni obred postavljanja vođa (tj. rukopolaganje, vidite Posebnu temu – Rukopolaganje).

1. U Delima 6:6 apostoli polažu ruke na sedmoricu radi vršenja pomesne službe.
2. U Delima 13:3 proroci i učitelji polažu ruke na Varnavu i Pavla radi misionarske službe.
3. U Prvoj Timoteju 4:14 su pomesne starešine učestvovala u Timotejevom prvobitnom poziva-
nju i postavljanju.
4. U Drugoj Timoteju 1:6 Pavle polaže ruke na Timoteja.

Ova raznovrsnost i dvosmislenost pokazuju odsustvo organizacije u crkvi prvog veka. Prva cr-
kva je bila mnogo dinamičnija i vernici su redovno koristili duhovne darove (vidite: Prva Korinćani-

ma 12 i 14). Novi zavet prosto nije napisan da bi zastupao ili izložio model crkvene uprave (vidite raznovrsnost u Delima 15) ili postupak za postavljanje u službu. Predanja o crkvenom ustrojstvu su neophodna, ali nisu biblijska. Pobožnost vođa je mnogo važnija od oblika vođstva (tj. ustrojstva).

34:10 „Nikada više u Izraelu nije bilo proroka kao što je Mojsije“ Stihovi 10-12 su opaska Mojsijevog pisara ili – što je još verovatnije – kasnijeg urednika. Ovo se odnosi na mesijansko predskazanje iz Ponovljenih zakona 18:15-22. Ta tema je razvijena u Jevrejima 3:1-6, gde nalazimo poređenje Isusa i Mojsija.

■ **„koga je GOSPOD poznao licem u lice“** Reč „poznao“ (*BDB 393, KB 390, PERFEKAT kala*, vidite Posebnu temu – Znati) je hebrejski idiom za „blisko zajedništvo“ (vidite: Postanje 4:1; Jeremija 1:5) i ne odnosi se na umno znanje. Izraz „licem u lice“ pokazuje bliskost Božijih razgovora s Mojsijem (vidite: Izlazak 33:11; Brojevi 12:6-8).

34:11-12 Izgleda da 11. stih ukazuje na to da su pošasti u Egiptu, koje su trajale oko osamnaest meseci, imale za cilj da kazne egipatske bogove i da pokušaju da dovedu Egipćane do vere u Jahvea. Stih 12. nam pokazuje da su čuda koja je Bog učinio protiv egipatskih bogova služila i da uvećaju veru Izraelaca, kao što je trebalo da Isusova čuda uvećaju veru njegovih učenika. Moguće je i da 12. stih vezan za razdoblje lutanja pustinjom.

PITANJA ZA RAZMATRANJE

Ovaj komentar je vodič za proučavanje, što znači da ste sami odgovorni za svoje tumačenje Svetog pisma. Svi treba da hodamo u svetlu koje imamo. Vi, Sveto pismo i Sveti Duh ste najvažniji u postupku tumačenja Svetog pisma i tumačenje ne smete prepustiti piscima komentara.

Ova pitanja za razmatranje su data da vam pomognu da razmislite o najvažnijim stavkama ovog dela knjige. Njihov cilj je da vas izazovu na razmišljanje, ali ona nisu sveobuhvatna.

1. Zašto je geografski položaj na kom su se odigrali događaji iz Ponovljenih zakona toliko važan?
2. Zašto je Bog sakrio Mojsijev grob?
3. Zašto se čini da Ponovljeni zakoni 34:7 protivreče Ponovljenim zakonima 31:2?
4. Koji je značaj Mojsijevog polaganja ruku na Isusa Navina? Na koji način je to povezano s današnjim rukopolaganjem za crkvenu službu?
5. Zašto se Isus Navin ne smatra prorokom poput Mojsija (vidite: Ponovljeni zakoni 34:10)?
6. Koja je svrha čudâ (vidite: Ponovljeni zakoni 34:11-12)?

DODATAK 1

I. UVOD U STAROZAVETNA PROROŠTVA

A. Osnovni podaci

1. Zajednica vernih se ne slaže oko pitanja kako treba tumačiti proroštva. O drugim pitanjima su tokom vekova formirani stavovi koji se smatraju pravovrnima, ali o ovom nije.
2. Postoji nekoliko jasno određenih faza starozavetnog proroštva:
  - a. Pre izraelskog carstva
    - (1) Pojedinci koji su nazvani prorocima
      - (a) Avraam – Postanje 20:7
      - (b) Mojsije – Brojevi 12:6-8; Ponovljeni zakoni 18:15; 34:10
      - (c) Aaron – Izlazak 7:1 (Mojsijev glasnogovornik)
      - (d) Mirjam – Izlazak 15:20
      - (e) Medad i Eldad – Brojevi 11:24-30
      - (f) Debora – Sudije 4:4
      - (g) Neimenovani prorok – Sudije 6:7-10
      - (h) Samuilo – Prva o Samuilu 3:20
    - (2) Spominju se proroci kao grupa – Ponovljeni zakoni 13:1-5; 18:20-22
    - (3) Proročka grupa ili družina – Prva o Samuilu 10:5-13; 19:20; Prva o carevima 20:35,41; 22:6,10-13; Druga o carevima 2:3,7; 4:1,38; 5:22; 6:1, itd.
    - (4) Mesija je nazvan prorokom – Ponovljeni zakoni 18:15-18
  - b. Proroci iz razdoblja carstva koji nisu zapisivali (govorili su caru):
    - (1) Gad – Prva o Samuilu 22:5; Druga o Samuilu 24:11; Prva letopisa 29:29
    - (2) Natan – Druga o Samuilu 7:2; 12:25; Prva o carevima 1:22
    - (3) Ahija – Prva o carevima 11:29
    - (4) Jehu – Prva o carevima 16:1,7,12
    - (5) Neimenovani prorok – Prva o carevima 18:4,13; 20:13,22
    - (6) Ilija – od Prve o carevima 18 do Druga o carevima 2
    - (7) Mihej – Prva o carevima 22
    - (8) Jelisije – Druga o carevima 2:9,12-13
  - c. Klasični proroci koji zapisuju (oni su govorili i narodu i caru): Od Isaije do Malahije (sem Danila)

B. Biblijski nazivi

1. *Ro'eh*, što znači „videlac“ (BDB 906, KB 1157), Prva o Samuilu 9:9. U ovom stihu se vidi prelaz od ovog naziva do naziva *nabi*'. Reč *ro'eh* potiče od čestog GLAGOLA koji znači „videti“. To je bio naziv za osobu koja razume Božije puteve i naume i kod koje su ljudi išli da saznaju Božiju volju o nekom pitanju.
2. *Hozeh*, što isto znači „videlac“ (BDB 302, KB 3011), Druga o Samuilu 24:11. Ovo je u stvari sinonim reči *ro'eh*. Potiče od ređeg GLAGOLA koji znači „videti“ ili „posmatrati“. PARTICIP tog GLAGOLA se najčešće koristio da se označe proroci.
3. *Nabi*', što znači „prorok“ (BDB 611, KB 661), srodan akademskoj reči *nabu*, što znači „pozvati“, i arapskoj reči *naba'a*, što znači „objaviti“. Ovo je najčešći starozavetni naziv za proroka, upotrebljen više od tri stotine puta. Ne znamo tačno koji je koren ove reči, ali trenutno izgleda da je GLAGOL „pozvati“ najbolji izbor. Ovaj pojam se možda može najbolje shvatiti na osnovu reči kojima je Jahve opisao odnos koji će Mojsije kroz Aarona imati prema faraonu (vidite: Izlazak 4:10-16; 7:1; Ponovljeni zakoni 5:5). Prorok je Božiji glasnogovornik u Božijem narodu (Amos 3:8; Jeremija 1:7,17; Jezekilj 3:4).

4. Sva tri navedena naziva za proročku službu upotrebljena su u Prvim dnevnicima 29:29: Samuilo – *ro'eh*; Natan – *nabi'* i Gad – *Hozeh*.
5. Postoji i fraza *'ish ha'elohim*, „čovjek Božiji“, što je uopšteniji naziv za Božijeg glasnogovornika, a u Starom zavetu se u smislu „proroka“ pojavljuje 76 puta.
6. Engleska reč „prorok“ (*prophet*) je grčkog porekla i potiče od reči (1) *pro*, što znači „pre“ ili „unapred“ i (2) *femi*, što znači „govoriti“.

II. DEFINICIJA PROROŠTVA

- A. Reč „proroštvo“ ima širi raspon značenja u hebrejskom jeziku nego u engleskom ili srpskom. Jevreji su istorijske knjige od Isusa Navina do Prve i Druge o carevima (sem Rute) nazivali „ranim prorocima“, a i Avraam (Postanje 20:7; Psalam 105:15) i Mojsije (Ponovljeni zakoni 18:18) su nazvani prorocima (a tako i Mirjam, Izlazak 15:20). Stoga se čuvajte uobičajene engleske ili srpske definicije ove reči!
- B. „Proročko shvatanje istorije (*profetizam*) može s pravom da se definiše kao shvatanje da istorija ima značaj jedino zbog onoga što se tiče Boga, zbog Božijih ciljeva i Božijeg učestvovanja u njoj“ (rečnik *Interpreter's Dictionary of the Bible*²⁶⁵, tom 3, str. 896).
- C. „Prorok nije ni filozof, ni sistematski teolog, nego posrednik saveza koji Božijem narodu govori Božiju reč da bi oblikovao njihovu budućnost tako što će preoblikovati njihovu sadašnjost“ (članak „Prophets and Prophecy“²⁶⁶, iz enciklopedije *Encyclopedia Judaica*²⁶⁷, tom 13 str. 1152).

III. SVRHA PROROŠTVA

- A. Bog kroz proroštvo govori svom narodu pružajući mu usmerenje u trenutnim okolnostima i nadu zbog toga što on drži pod kontrolom sve u njihovim životima i u svetskim dešavanjima. Poruka proroka je u osnovi bila poruka zajednici. Njen cilj je bio da prekori, ohrabri, da probudi veru i pokajanje i da obavesti Božiji narod o Bogu i njegovim naumima. Proroci su pozivali Božiji narod na vernost Božijim savezima, a tome treba dodati da su proroštva često korišćena da jasno pokažu koga je Bog izabrao za svog glasnogovornika (Ponovljeni zakoni 13:1-3; 18:20-22). Ovo se na najvišem nivou odnosi na Pomazanika.
- B. Prorok je istorijsku ili teološku krizu svog vremena često prenosio na eshatološki nivo. Ovakvo gledanje na istoriju, sa stanovišta poslednjih dana, pojavljuje se jedinstveno u Izraelu, kao i njihova svest o tome da ih je Bog izabrao i da im je dao zavetna obećanja.
- C. Izgleda da je služba proroka služila kao ravnoteža službi prvosveštenika (Jeremija 18:18), pa čak i da ju je zamenila kao sredstvo za saznavanje Božije volje. Urim i Tumim su prerasli u glasnogovornikovo izgovaranje Božije poruke. Izgleda da je služba proroka u Izraelu zamrla nakon Malahije i da se pojavila tek četiri stotine godina kasnije, pojavom Jovana Krstitelja. Nismo sigurni kako je novozavetni dar „proroštva“ povezan sa Starim zavetom. Novozavetni proroci (Dela apostolska 11:27-28; 13:1; 15:32; Prva Korinćanima 12:10,28-29; 14:29,32,37; Efescima 4:11) nisu pružali nova otkrivenja, niti su zapisivali delove Svetog pisma, nego su predskazivali Božiju volju u zavetnim okolnostima.

265 Tumačev biblijski rečnik, prim. prev.

266 Proroci i proroštvo, prim. prev.

267 Judejska enciklopedija, prim. prev.

- D. Proroštvo se po prirodi ne sastoji samo ili prvenstveno iz predskazanja. Predskazanja su bila jedan od načina da se potvrde služba i poruka proroka, ali treba istaći da „mesijanska proroštva sačinjavaju manje od 2% starozavetnih proroštava. Manje od 5% starozavetnih proroštava izričito opisuje razdoblje novog saveza. Manje od 1% se tiče događaja koji će tek doći“ – vidite: Gordon Fi (Gordon Fee) i Daglas Stjuart (Douglas Stuart), *Kako tumačiti Bibliju*²⁶⁸, str. 179.
- E. Proroci predstavljaju Boga narodu, a sveštenici predstavljaju narod Bogu. To je uopštena izjava i od toga su postojali izuzeci poput Avakuma, koji je Bogu postavljao pitanja.
- F. Proroke je, između ostalog, teško razumeti i zbog strukture njihovih knjiga. One nisu hronološke, nego tematske, ali ne uvek onako kako bi to čovek očekivao. Često nema jasne istorijske pozadine, vremenskog okvira, ni jasnog razgraničenja među proroštva. Ove knjige je teško
  1. pročitati odjednom,
  2. podeliti tematskom logikom,
  3. i u njima razaznati glavnu istinu ili nameru pisca u svakom proroštvu.

IV. OSOBINE PROROŠTVA

- A. Izgleda da u Starom zavetu postoji razvoj pojmova „prorok“ i „proroštvo“. U ranom Izraelu se razvila služba u vidu družine proroka koju bi predvodio jak, harizmatičan vođa poput Ilije ili Jelisija. Za pripadnika ovakve družine se ponekad koristi izraz „sin proroka“ (Druga o carevima 2). Ovim prorocima je bilo svojstveno padanje u određene oblike zanosa (Prva o Samuilu 10:10-13; 19:18-24).
- B. Ipak, ovo razdoblje je brzo prošlo i nastupilo je razdoblje pojedinačnih proroka. Bilo je proroka (pravih i lažnih) koji su služili caru i živeli na njegovom dvoru (Gad, Natan), a bilo je i onih koji su bili nezavisni, a ponekad čak i potpuno nepovezani s trenutnim stanjem izraelskog društva (Amos). Među takvim prorocima je bilo i muškaraca i žena (Druga o carevima 22:14.)
- C. Prorok je često objavljivao budućnost koja je zavisila od čovekove reakcije u sadašnjosti, ali mu je zadak često bio i da otkrije Božiji sveopšti naum za tvorevinu koji nije uslovljen čovekovom reakcijom. Ovaj sveopšti, eshatološki naum se na Starom bliskom istoku jedinstveno pojavljuje kod starozavetnih prorokâ. Proročke poruke su imale dvostruku žižu: predskazanja budućnosti i vernost savezu (vidite: *Kako tumačiti Bibliju*²⁶⁹, str. 178-180). To podrazumeva da su proroci pre svega bili usredsređeni na zajednicu, odnosno, obično su se, mada ne uvek, obraćali celom narodu.
- D. Najveći deo proročkog štiva je prenošen usmeno, pa je kasnije povezivan na osnovu teme, hronologije i drugih književnih obrazaca Bliskog istoka koji su za nas izgubljeni. Pošto je to bilo usmeni štivo, nije bilo struktuirano kao pisana proza. Zato je ove knjige teško pročitati cele odjednom i teško ih je shvatiti bez jasne istorijske pozadine.
- E. Proroci su koristili nekoliko obrazaca za prenošenje svoje poruke:
  1. Sudnica – Bog daje svoj narod na sud, često u vidu brakorazvodne parnice, gde Jahve odbacuje svoju ženu (Izrael) zbog njene nevernosti (Osija 4; Mihej 6).
  2. Pogrebna tužbalica – obrazac ove vrste tekstova je prepoznatljiv po posebnom ritmu i po izrazu „teško vama“ (Isaija 5; Avakum 2).
  3. Proglašavanje zavetnih blagoslova – naglašena je uslovna priroda saveza i za budućnost se izriču i njegove pozitivne i njegove negativne posledice (Ponovljeni zakoni 27-28).

268 Izvori, Osijek, 1999. Izvornik: *How to Read the Bible For All Its Worth*, str. 166

269 Izvori, Osijek, 1999. Izvornik: *How to Read the Bible For All Its Worth*, str. 150

V. KORISNA UPUTSTVA ZA TUMAČENJE PROROŠTAVA

- A. Pronađite nameru izvornog proroka (urednika) sagledavajući istorijsku pozadinu i književni kontekst svakog proroštva. Obično se radi o tome da je Izrael na neki način prekršio Mojsijev savez.
- B. Čitajte i tumačite celo proroštvo, a ne samo jedan deo. Zapišite pregled njenog sadržaja. Razmotrite kako je povezano s proroštvima koja ga okružuju. Pokušajte da zapišete pregled cele knjige.
- C. Pretpostavite da je značenje odlomka doslovno, sem ako vam nešto u samom tekstu ne pokaže da su reči upotrebljene u prenesenom smislu. Zatim taj figurativni deo teksta izrazite svojim rečima na doslovan način, u vidu proze.
- D. Analizirajte simbolične postupke u svetlu istorijske pozadine i uporednih odlomaka. Ne zaboravite da je ovo književnost Starog bliskog istoka, a ne zapadnjačka ili savremena književnost.
- E. Pažljivo pristupajte predskazanjima:
  1. Da li govore isključivo o piščevom vremenu?
  2. Da li su se nakon toga ispunila u istoriji Izraela?
  3. Da li se govori o događajima koji su i dalje budući?
  4. Da li istovremeno imaju i onovremeno ispunjenje i buduće ispunjenje?
  5. Dozvolite da vas do odgovora vode pisci Svetog pisma, a ne savremeni pisci.
- F. Posebna pitanja
  1. Da li je predskazanje uslovljeno reakcijom primalaca?
  2. Da li je sigurno kome je proroštvo upućeno (i zašto)?
  3. Da li postoje biblijska ili istorijska mogućnost za višestruko ispunjenje?
  4. Bogonadahnuti novozavetni pisci su videli Pomazanika u mnogim starozavetnim tekstovima u kojima nam njegovo prisustvo inače ne bi bilo očigledno. Izgleda da su koristili tipologiju i igru reči. Pošto mi nismo bogonadahnuti, najbolje je da taj pristup ostavimo samo njima.

VI. KORISNE KNJIGE

- A. *A Guide to Biblical Prophecy*²⁷⁰, Karl Amending (Carl E. Amending) i Vord Bask (W. Ward Basque)
- B. *Kako tumačiti Bibliju*²⁷¹, Gordon Fi (Gordon Fee) i Daglas Stjuart (Douglas Stuart)
- C. *My Servants the Prophets*²⁷², Edvard Jang (Edward J. Young)
- D. *Plowshares and Pruning Hooks: Rethinking the Language of Biblical Prophecy and Apocalyptic*²⁷³, Brent Sendi (D. Brent Sandy)
- E. *New International Dictionary of Old Testament Theology and Exegesis*²⁷⁴, tom 4, str. 1067-1078
- F. *The Language and Imagery of the Bible*²⁷⁵, Kerd (G. B. Caird)

---

270 Vodič kroz biblijska proroštva, prim. prev.

271 Izvori, Osijek, 1999. Izvornik: *How to Read the Bible For All Its Worth*

272 Moje sluge proroci, prim. prev.

273 Raonici i srpovi: Novo razmišljanje o jeziku biblijskih proroštava i apokaliptične književnosti, prim. prev.

274 Novi međunarodni rečnik starozavetne teologije i egzegeze, prim. prev.

275 Jezik i slike Svetog pisma, prim. prev.

DODATAK 2

KRATAK ISTORIJSKI PREGLED MESOPOTAMSKIH SILA

Datumi su zasnovani prvenstveno na knjizi
Džona Brajta (John Bright) *A History of Israel*²⁷⁶ (od str. 462 na dalje)

I. Asirsko carstvo (Postanje 10:11)

A. Njihova religija i kultura su bili pod velikim uticajem sumerske i vavilonske kulture.

B. Približni spisak vladara i datumâ:

1. 1354-1318 – Ašur-Ubalit I:
  - a. Osvojio hetitski grad Karhemiš
  - b. Počeo da umanjuje hetitski uticaj i omogućio razvoj Asirije
2. 1297-1266 – Adad-Nirari I (moćan car)
3. 1265-1235 – Salmanasar I (moćan car)
4. 1234-1197 – Tukulti-Ninurta I
  - Prvo osvajanje vavilonskog carstva na jugu
5. 1118-1078 – Tiglat-Pileser I
  - Asirija postaje velika mesopotamska sila
6. 1012-972 – Ašur-Rabi II
7. 972-967 – Ašur-Reš-Isui II
8. 966-934 – Tiglat-Pileser II
9. 934-912 – Ašur-Dan II
10. 912-890 – Adad-Nirari II
11. 890-884 – Tukulti-Ninurta II
12. 883-859 – Ašur-Nasir-Apal II
13. 859-824 – Salmanasar III
  - Bitka kod Karkara 853. godine
14. 824-811 – Šamaši-Adad V
15. 811-783 – Adad-Nirari III
16. 781-772 – Salmanasar IV
17. 772-754 – Ašur-Dan III
18. 754-745 – Ašur-Nirari V
19. 745-727 – Tiglat-Pileser III:
  - a. U Drugoj o carevima 15:19 je nazvan Pul, prema imenu koje je uzeo kad je seo na vavilonski presto
  - b. Veoma moćan car
  - c. Započeo je običaj izmeštanja pokorenih naroda
  - d. Godine 735. p.n.e. nastao je „siro-efremski savez“, pokušaj ujedinjenja svih dostupnih vojnih snaga transjordanskih naroda od izvora Eufrata do Egipta, s ciljem da se potreba asirske vojne sile. Judejski car Ahaz je odbio da se priključi tom savezu, pa su ga Izrael i Sirija napali. On je pisao Tiglat-Pileseru III i od njega tražio pomoć, protivno Isaijinom savetu (vidite: vidite: Druga o carevima 16; Isaija 7-12).
  - e. Godine 732. Tiglat-Pileser III napao je i osvojio Siriju i Izrael i na izraelski presto postavio vazalnog cara Osiju (732-722). Hiljade Jevreja iz Severnog carstva odvedene su u izgnanstvo u Mediju (vidite: Druga o carevima 15).

---

276 Istorija Izraela, prim. prev.

20. 727-722 – Salmanasar V
  - a. Osija je sklopio savez sa Egiptom i Asirija ga je zbog toga napala (vidite: Druga o carevima 17)
  - b. Započeo je opsadu Samarije 724. p.n.e.
21. 722-705 – Sargon II:
  - a. Nakon trogodišnje opsade Samarije, glavnog grada Izraela, koju je započeo Salmanasar V, njegov sledbenik Sargon II osvojio je taj grad. Više od 27.000 ljudi je odvedeno u Mediju.
  - b. Osvojio je i Hetitsko carstvo
  - c. U razdoblju od 714. do 711. godine još jedan savez transjordanskih naroda s Egiptom pobunio se protiv Asirije. Ovaj savez je poznat pod nazivom „Ašdodska pobuna“. Čak je i judejski car Ezekija isprva učestvovao u tom savezu. Asirija je tada napala i uništila nekoliko filistejskih gradova.
22. 705-681 – Sanherib:
  - a. Godine 705. još jedan savez transjordanskih naroda s Egiptom pobunio se protiv Asirije nakon smrti Sargona II. Ezekija je potpuno podržavao ovu pobunu. Sanherib je napao 701. godine i pobuna je slomljena, ali Jerusalem je pošteđen jer se Bog umešao (vidite: Isaija 36-39 i Druga o carevima 18-19).
  - b. Sanherib je ugušio ustanke i u Elamu i u Vavilonu.
23. 681-669 – Esarhadon:
  - a. Prvi asirski vladar koji je napao i osvojio Egipat
  - b. Vavilon mu je bio veoma drag, pa je obnovio njegov glavni grad
24. 669-633 – Asurbanipal:
  - a. U Ezri 4:10 je nazvan i Osnapar
  - b. Njegov brat Šamaš-Šum-Ukin je bio postavljen za cara Vavilona (položaj mu je kasnije snižen na potkralja), što je dovelo do nekoliko godina mira između Asirije i Vavilona, ali ispod površine je postojala struja koja je želela nezavisnost i koja je izbila 652. godine, predvođena njegovim bratom (koji je tad već bio snižen na potkralja).
  - c. Pad Tebe 663. p.n.e.
  - d. Porazio Elam 653. i 645. p.n.e.
25. 633-629 – Asur-Etil-Ilani
26. 629-612 – Sin-Šar-Iškun
27. 612-609 – Ašur-Ubalit II:
  - a. Postavljen je za cara dok je bio u izgnanstvu u Haranu
  - b. Pad Asura 614. p.n.e. i Ninive 612. p.n.e.

II. Novovavilonsko carstvo:

A. 703-? – Merodah-Baladan

– Započeo je nekoliko pobuna protiv asirske vlasti

B. 652 – Šamaš-Šum-Ukin:

1. Esarhadonov sin i Asurbanipalov brat
2. Započeo je pobunu protiv Asirije, ali je bio poražen

C. 626-605 Nabopolasar:

1. Prvi car Novovavilonskog carstva
2. Napao je Asiriju s juga, a Medijac Kijaksar ju je napao sa severoistoka
3. Stara asirska prestonica Asur pala je 614. godine, a moćna, nova prestonica Niniva je pala 612. p.n.e.
4. Ostatak asirske vojske se povukao u Haran. Tamo su čak postavili i cara.

5. Godine 608. faraon Neho II (vidite: Druga o carevima 23:29) pošao je na sever da pomogne ostatku asirske vojske ne bi li stvorio zaštitni pojas protiv sve veće vavilonske sile. Josija, po-božni car Jude (vidite: Druga o carevima 23), suprotstavio se prolasku egipatske vojske kroz Palestinu. Došlo je do manjeg okršaja kod Megida, a Josija je ranjen i zatim je umro (Dru-ga o carevima 23:29-30). Njegov sin Jehoahaz je postao car umesto njega. Faraon Neho II je stigao prekasno da bi sprečio uništenje asirskih sila kod Harana. Upustio se u borbu s vavilonskom vojskom koju je predvodio carević Navuhodonosor II i žestoko je poražen 605. p.n.e. kod Karhemiša na reci Eufkrat.

Faraon Neho se u povratku zaustavio kod Jerusalima i opljačkao ga. Zamenio je Jehoahaza i odveo ga u Egipat nakon samo tri meseca, a na presto je postavio drugog Josijinog sina, Jeho-jakima (vidite: Druga o carevima 23:31-35).

6. Navuhodonosor II je gonio egipatsku vojsku na jug, kroz Palestinu, ali je primio vesti o smrti svoga oca i vratio se u Vavilon da bude kruisan. Kasnije iste godine se vratio u Palestinu. Ostavio je Jehojakima na prestolu Jude, ali je odveo u izgnanstvo nekoliko hiljada najistaknu-tijih građana i nekoliko članova carske porodice. Danilo i njegovi prijatelji su bili među tim iseljenicima.

D. 605-562 – Navuhodonosor II:

1. Vavilon je od 597-538 imao potpunu vlast nad Palestinom.
2. Godine 597. je još ljudi odvedeno iz Jerusalima jer je Jehojakim sklopio savez s Egiptom (Dru-ga o carevima 24). On je umro pre Navuhodonosorovog dolaska, a njegov sin Joahin je vladao samo tri meseca pre nego što je odveden u Vavilon. Deset hiljada građana, uključujući i Jezekilja, preseljeno je blizu grada Vavilona, na vodopropkop Kevar.
3. Juda je narednih godina stalno bila u dodiru s Egiptom, ali Navuhodonosor je 586. godine pot-puno uništio grad Jerusalem (Dru-ga o carevima 25) i velik broj ljudi je odveden u izgnanstvo. Izgnan je i Cidkija, koji je zamenio Joahina na mestu cara, a Gedalja je postavljen za upravite-lja.
4. Gedalju su ubili odmetnuti jevrejski vojnici, koji su zatim pobjegli u Egipat i prisilili Jeremiju da ide s njima. Navuhodonosor je napao i četvrti put (605, 596, 586, 582) i odveo sve preosta-le Jevreje koje je mogao da nađe.

E. 562-560 – Evil-Merodah, Navuhodonosorov sin, koji je bio poznat i kao Amel-Marduk (na akadskom: „Mardukov čovek”)

– On je oslobodio Joahina iz zatvora, ali je ovaj morao da ostane u Vavilonu (vidite: Druga o carevima 25:27-30; Jeremija 52:31).

F. 560-556 – Neriglisar (Nergal-Šarecer)

– Ubio je Evil-Merodaha, koji je bio njegov šurak

– On je pre toga bio Navuhodonosorov general koji je učestvovao u uništenju Jerusalima (vidite: Jeremija 39:3,13)

G. 556 – Labaši-Marduk

– On je bio Neriglisarov sin koji je postao car još kao dečak, ali je ubijen nakon samo devet me-seci (Beros)

H. 556-539 – Nabonid (na akadskom: „Nevo je uzvišen”):

1. Nabonid nije bio u srodstvu s carskom kućom pa je moguće (Herodot) da se oženio Navuho-donosorovom ćerkom (Nitokris). (Nitokris je bila jedna od njegovih egipatskih žena.)

2. Najveći deo svoje vladavine posvetio je izgradnji hrama u Temi posvećenom boginji meseca zvanoj Sin. On je bio sin prvosveštenice ove boginje. Zbog toga je stvorio neprijatelje od sveštenikâ boga Marduka, glavnog Vavilonskog boga.
3. Najveći deo vladavine je radio na gušenju pobuna (u Siriji i severnoj Africi) i na učvršćivanju carstva.
4. Preselio se u Temu i državne poslove prepustio svom sinu Valtasaru, koji je ostao u glavnom gradu Vavilonu (vidite: Danilo 5).

I. ? - 539 – Valtasar (savladar)

– Grad Vavilon je veoma brzo pao u ruke persijske vojske koju je predvodio Gobrije iz Gutijuma i koja je skrenula vode Eufrata i u grad ušla bez otpora. Sveštenici i narod iz grada smatrali su Persijance oslobodiocima i obnoviteljima Mardukovog kulta. Kir II je postavio Gobrija za upravitelja Vavilona. Taj Gobrije je možda Darije Međanin iz Danila 5:31 i 6:1. „Darije“ znači „carskog roda“.

III. Medo-persijsko carstvo: Pregled uspona Kira II (Isaija 41:2,25;44:28-45:7; 46:11; 48:15):

- A. 625-585 – Kijaksar je bio car Medije koji je pomogao Vavilonu da pobedi Asiriju.
- B. 585-550 – Astijag je bio car Medije (glavni grad je bio Ekbatan). Kir II je bio njegov unuk, sin Kambiza I (600-559, Persijanac) i Mandane (Astijagove kćeri, Međanke).
- C. 550-530 – Kir II iz Anšama (istočni Elam) bio je vazalni car koji se pobunio:
  1. Nabonid, car Vavilona, podržavao je Kira
  2. Astijagov general Arpag se sa svojom vojskom priključio Kirovoj pobuni
  3. Kir II je zbacio Astijaga s prestola
  4. Nabonid je zatim, da bi povratio ravnotežu moći, sklopio saveze sa
    - a. Egiptom i
    - b. Krezom, carem Lidije (Mala Azija).
  5. 547 – Kir II je krenuo u pohod na Sard (glavni grad Lidije) i osvojio ga 546. p.n.e.
  6. 539 – Generali Ugbaru i Gobrije, obojica iz Gutijuma, sredinom oktobra su zauzeli Vavilon bez otpora. Ugbaru je bio postavljen za upravitelja grada, ali je za nekoliko sedmica umro od rana zadobijenih u ratu. Nakon toga je Gobrije postao upravitelj Vavilona.
  7. 539 – Kir II „Veliki“ je krajem oktobra lično ušao u grad kao njegov oslobodilac. Njegov blagonaklon pristup u postupanju s narodnostima preokrenuo je godine premeštanja stanovništva, što je do tada bio državni pristup.
  8. 538 – Jevrejima i drugim narodima (vidite: Kirov valjak) je bilo dozvoljeno da se vrate u sveoje domovine i da obnove svoje hramove (vidite: Drugi dnevnicu 36:22,23; Ezra 1:1-4). Osim toga, on je vratio posude iz Jahveovog hrama koje je Navuhodonosor odneo u Mardukov hram u Vavilonu (vidite: Ezra 1:7-11; 6:5).
  9. 530 – Kirov sin Kambiz II je na kratko bio njegov savladar, ali je Kir iste godine umro na ratnom pohodu.
- D. 530-522 – Vladavina Kambiza II
  1. On je Medo-persijskom carstvu pripojio egipatsko carstvo (525. p.n.e.)
  2. Vladao je kratko:
    - a. Neki kažu da je izvršio samoubistvo
    - b. Herodot kaže da se posekao na sopstveni mač kad se penjao na konja i da je umro od za- gađenja rane.
  3. Gaumata (lažni Smerdis) je na kratko oteo presto – 522.

- E. 522-486 – Darije I (Histaspov sin)
  1. Nije bio iz carske loze, nego vojni general.
  2. Ustrojio je persijsko carstvo koristeći Kirovo satrapsko uređenje (vidite: Ezra 5-6; tako je bilo i u vreme Ageja i Zaharije).
  3. Započeo je proizvodnju kovanica, poput Lidije.
  4. Pokušao je da osvoji Grčku, ali je bio odbijen.

- F. 486-465 – Vladavina Kserksa I:
  1. Ugušio je egipatsku pobunu
  2. Hteo je da osvoji Grčku i ispuni persijski san, ali je poražen u bici kod Termopila 480. p.n.e. i kod Salamine 479. p.n.e.
  3. On je bio Jestirin muž, koji se u Bibliji naziva Asvir; ubijen je 465. p.n.e.

- G. 465-424 – Vladavina Artakserksa I (*Longimanusa* – Dugorukog; vidite: Ezra 7-10; Nemija; Malahija):
  1. Grci su nastavili da napreduju dok ih nisu omeli Peloponeski građanski ratovi
  2. Grčka se podelila (Atinjani – Peloponežani)
  3. Grčki ratovi su trajali oko dvadeset godina
  4. Jevrejsko društvo je tokom ovog razdoblja ojačalo
  5. Kratka vladavina Kserksa II i Sekidijana – 423

- H. 423-404 – Vladavina Darija II (Nota)

- I. 404-358 – Vladavina Artakserksa II (Mnemonia)

- J. 358-338 – Vladavina Artakserksa III (Ohoa)

- K. 338-336 – Arsova vladavina

- L. 336-331 – Darije III (*Codomannus*) je vladao do bitke kod Isa 331. gde su ga porazili Grci

IV. Pregled Egipta:

- A. Hiksi (carevi-pastiri – semitski vladari) – 1720/10-1550

- B. XVIII dinastija (1570-1310):
  1. 1570-1546 – Ahmosis
    - a. Tebu učinio prestonicom
    - b. Napao južni Hanaan
  2. 1546-1525 – Amenophis I (Amenhotep I)
  3. 1525-1494 – Tutmos I
  4. 1494-1490 – Tutmos II – oženio se ćerkom Tutmosa I, koja se zvala Hatšepsut
  5. 1490-1435 – Tutmos III (Hatšepsutin nećak)
  6. 1435-1414 – Amenophis II (Amenhotep II)
  7. 1414-1406 – Tutmos IV
  8. 1406-1370 – Amenophis III (Amenhotep III)
  9. 1370-1353 – Amenophis IV (Ehnaton)
    - a. Poklonik sunca, Atona
    - b. Uspostavio je svojevrstni oblik klanjanja jedinom bogu (jedinoboštvo, tj. *monoteizam*)
    - c. Pisma iz Amarne su iz ovog razdoblja

10. ? Smenkara
11. ? Tutankamon (Tutankaton)
12. ? Aj
13. 1340-1310 – Horemheb

C. XIX dinastija (1310-1200):

1. ? Ramzes I (Rameses)
2. 1309-1290 – Seti I (Sethos I)
3. 1290-1224 – Ramzes II (Rameses II)
  - a. Prema arheološkim pokazateljima, on je najverovatnije bio faraon u vreme Izlaska
  - b. Izgradio je gradove Avaris, Pitom i Ramzes koristeći robove zvane *Habaru* (moguće je da su u pitanju semiti ili Jevreji)
4. 1224-1216 – Marniptah (Merenptah)
5. ? Amenmeses
6. ? Seti II
7. ? Siptah
8. ? Tvosret

D. XX dinastija (1180-1065)

1. 1175-1144 – Ramzes III
2. 1144-1065 – Ramzesi IV–XI

E. XXI dinastija (1065-935):

1. ? Smendes
2. ? Herihor

F. XXII dinastija (935-725 – libijska):

1. 935-914 – Šišak (Šošenk I ili Šešonk I)
  - a. Štitio je Jarovama I do Solomonove smrti
  - b. Osvojio je Palestinu oko 925. godine (vidite: Prva o carevima 14-25; Drugi dnevnic 12)
2. 914-874 – Osorkon I
3. ? Osorkon II
4. ? Šošenk II

G. XXIII dinastija (759-715 – libijska)

H. XXIV dinastija (725-709)

I. XXV dinastija (716/15-663 – etiopska/nubijska):

1. 710/09-696/95 – Šabaka (Shabaka)
2. 696/95-685/84 – Šebitku (Šabataka)
3. 690/689, 685/84-664 – Tirhaka (Taharka)
4. ? Tanutamun

J. XXVI dinastija (663-525 – u gradu Saju ili Saisu):

1. 663-609 – Psametih I (Psamtik)
2. 609-593 – Neho II (Neko II)
3. 593-588 – Psametih II (Psamtik)
4. 588-569 – Vahibre (Hofra)

5. 569-525 – Amasis
6. ? – Psametih III (Psamtik)

K. XXVII dinastija (525-401 – persijska):

1. 530-522 – Kambiz II (sin Kira II)
2. 522-486 – Darije I
3. 486-465 – Kserks I
4. 465-424 – Artakserks I
5. 423-404 – Darije II

L. Nekoliko kratkih dinastija (404-332)

1. 404-359 – Artakserks II
2. 359/8 - 338/7 – Artakserks III
3. 338/7 - 336/7 – Artakserks IV (Ars)
4. 336/5 - 331 – Darije III

* Za drugačiju hronologiju vidite enciklopediju *Zondervan's Pictorial Bible Encyclopedia*²⁷⁷, (tom 2, str 231.)

V. Pregled Grčke:

A. 359-336 – Filip II Makedonski:

1. Ojačao Grčku
2. Ubijen 336. p.n.e.

B. 336-323 – Aleksandar II „Veliki“ (Filipov sin):

1. Do nogu potukao persijskog cara Darija III u bici kod Isa
2. Umro od groznice 323. p.n.e. u Vavilonu kad je imao 32 ili 33 godine
3. Aleksandrovi generali su nakon njegove smrti podelili carstvo:
  - a. Kasandar – Makedonija i Grčka
  - b. Lismah – Trakija
  - c. Seleuk I – Sirija i Vavilon
  - d. Ptolemej – Egipat i Palestina
  - e. Antigon – Mala Azija (nije dugo opstao)

C. Borba Seleukida i Ptolemejaca za vlast u Palestini:

1. Sirija (seleukidski vladari):
  - a. 312-280 – Seleuk I
  - b. 280-261 – Antioh I Soter
  - c. 261-246 – Antioh II Teos
  - d. 246-226 – Seleuk II Kalinik
  - e. 226-223 – Seleuk III Keraun
  - f. 223-187 – Antioh III Veliki
  - g. 187-175 – Seleuk IV Filopator
  - h. 175-163 – Antioh IV Epifan
  - i. 163-162 – Antioh V
  - j. 162-150 – Demetrije I

---

²⁷⁷ Biblijska enciklopedija u slikama, izdavačke kuće Zondervan, prim. prev.

2. Egipatski (ptolemejski vladari):
  - a. 327-285 – Ptolemej I Soter
  - b. 285-246 – Ptolemej II Filadelf
  - c. 246-221 – Ptolemej III Euerget
  - d. 221-203 – Ptolemej IV Filopator
  - e. 203-181 – Ptolemej V Epifan
  - f. 181-146 – Ptolemej VI Filometor
3. Kratak pregled:
  - a. 301 – Palestina pada pod ptolemejsku vlast koja je trajala 181 godinu
  - b. 175-163 – Antioh IV Epifan, osmi seleukidski vladar, hteo je da helenizuje Jevreje, ako treba i na na silu:
    - (1) Gradio je *gimnasiume* (stadione)
    - (2) Izgradio je paganske Zevsove žrtvenike u Hramu
  - c. 168 – 13. decembra – Antioh IV Epifan zaklao je svinju na žrtveniku u Jerusalimu. Neki smatraju da je to „grozota pustošenja“ iz Danila 9 i 11.
  - d. 167 – Matatija, modinski sveštenik, i njegovi sinovi digli su pobunu. Najpoznatiji od njegovih sinova zvao se Juda Makavejac ili „Juda Malj“.
  - e. 165 – 25. decembra – Hram ponovo osveštan. To se zove Hanuka ili „Praznik svetlosti“.

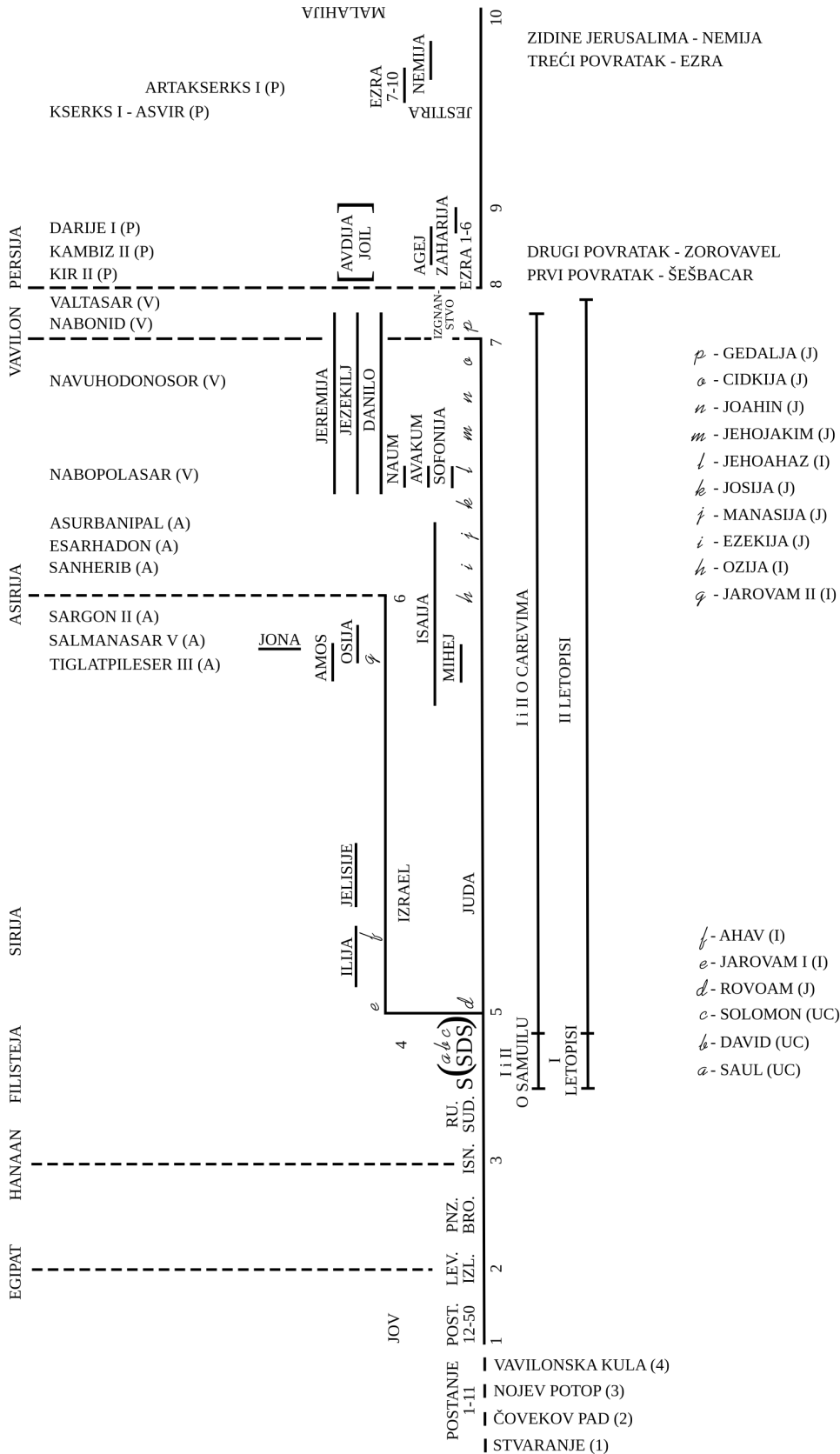
Dobru raspravu o postupcima, pretpostavkama i problemima u određivanju datumâ možete naći u komentarima *The Expositor's Bible Commentary*²⁷⁸, tom 4, str. 10-17.

---

278 Biblijski komentar za učitelje, prim. prev.

DODATAK 3

VREMENSKA OSA STAROG ZAVETA

DR BOB ATLI (DR. BOB UTLEY)
 SLUŽBA BIBLIJE LESSONS INTERNATIONAL. 1996.

Događaji koji se ne mogu datirati (Postanje 1-11)

1. Stvaranje (Postanje 1-2)
2. Čovekov Pad (Postanje 3)
3. Nojev potop (Postanje 6-9)
4. Vavilonska kula (Postanje 10-11)

Događaji koji se mogu datirati

1. Razdoblje izraelskih praotaca (Postanje 12-50 i Jov) 2000. p.n.e.
2. Izlazak iz Egipta (Izlazak) 1445. ili 1290. p.n.e.
3. Osvajanje Hanaana (Isus Navin) 1440. ili 1250. p.n.e.
4. Ujedinjeno carstvo (Saul, David, Solomon) 1000. p.n.e.
5. Podeljeno carstvo (Rovoam, Jarovam I) 922. p.n.e.
6. Pad Samarije (Izraela) pod Asiriju 722. p.n.e.
7. Pad Jerusalima (Jude) pod Vavilon 586. p.n.e.
8. Kirov proglas o povratku iz izgnanstva (Persija) 538. p.n.e.
9. Obnova hrama 516. p.n.e.
10. Kraj starozavetnog razdoblja (Malahija) 430. p.n.e.

Spisak careva

A. Ujedinjeno carstvo

1. Saul (a)
2. David (b)
3. Solomon (c)

B. Izrael

1. Jarovam I (e)
2. Ahav (f)
3. Jarovam II (g)

C. Juda

1. Rovoam (d)
2. Ozija (h)
3. Ezekija (i)
4. Manasija (j)
5. Josija (k)
6. Jehoahaz (l)
7. Jehojakim (m)
8. Joahin (n)
9. Cidkija (o)
10. Gedalja (p)

D. Asirija

1. Tiglatpileser III (745-727)
2. Salmanasar V (727-722)
3. Sargon II (722-705)
4. Sanherib (705-681)
5. Esarhadon (681-669)
6. Asurbanipal (669-663)

E. Vavilon

1. Nabopolasar (626-605)
2. Navuhodonosor (605-562)
3. Nabonid (556-539)
4. Valtasar

F. Persija

1. Kir II (550-530)
2. Kambiz II (530-522)
3. Darije I (522-486)
4. Kserks I (486-465)
5. Artakserks I (465-424)

VEROISPOVEDANJE BOBA ATLIJA

Ne marim posebno za načela verovanja ili veroispovedanja i više mi je stalo da istaknem istinitost Biblije. Ipak, shvatam da veroispovedanje može ljudima koji me ne poznaju da pomogne u prosuđivanju mojih doktrinarnih stanovišta. S obzirom na to da u razdoblju u kom živimo ima mnogo teoloških grešaka i obmana, stavljam vam na raspolaganje kratak sažetak svoje teologije:

1. Biblija – i Stari i Novi zavet – jeste jedina, bogonadahnutna, nezabludiva, merodavna, i večna Božija reč. Ona je Božije samootkrivenje koje su zabeležili natprirodno vođeni ljudi (vidite Posebnu temu – Bogonadahnutost). Ona je naš jedini izvor jasne istine o Bogu i njegovim ciljevima (vidite Posebnu temu – Jahveov večni naum o otkupljenju). Ona je i jedini izvor vere i prakse za Božiju crkvu.
2. Postoji samo jedan večni Bog stvoritelj i otkupitelj (vidite Posebnu temu – Jednoboštvo [monoteizam]). On je tvorac svega, vidljivog i nevidljivog. On se objavio kao brižan Bog pun ljubavi, ali i kao pravedan i pravičan. Objavio se u tri različite osobe: Ocu, Sinu i Duhu, koji su istinski različite osobe, a ipak su jednosuštni (vidite Posebnu temu – Sveta Trojica).
3. Bog aktivno upravlja svojim svetom. Postoji večni nepromenjivi naum za njegovu tvorevinu, ali i naum koji je usredsređen na pojedince i omogućuje čovekovu slobodnu volju. Ništa se ne događa bez Božijeg znanja i dozvole, a on ipak i anđelima i ljudima dozvoljava lične odluke. Isus je Očev izabrani čovek i u njemu svi mogu da budu izabrani. Božije predznanje o događajima ne svodi ljude na predodređeni, unapred napisani program. Svi smo odgovorni za svoje misli i dela (vidite Posebnu temu – Predodređenje [kalvinizam] nasuprot slobodne volje [arminijanizma]).
4. Iako je bio stvoren na Božiju sliku i slobodan od greha, ljudski rod je izabrao da se pobuni protiv Boga. Iako ih je iskušavalo natprirodno biće (vidite Posebnu temu – Svesna zla bića), Adam i Eva su bili odgovorni za svojevoljnu samodovoljnost. Njihova pobuna je ostavila posledice i na ljudski rod i na ostatak tvorevine. Svima nam trebaju Božije milosrđe i milost, kako zbog našeg zajedničkog stanja u Adamu, tako i zbog naše lične, svojevoljne pobune.
5. Bog se postarao za način da pali ljudski rod primi oprostjenje i obnovljenje. Isus Hristos, Božiji jedinstveni sin, postao je čovek, živeo bezgrešnim životom i svojom zameničkom smrću platio kaznu za grehe ljudskog roda. On je jedini put do obnovljenja i zajedništva s Bogom. Nema drugog načina za spasenje sem kroz veru u njegovo dovršeno delo.
6. Svako od nas mora lično da prihvati Božiju ponudu oprostjenja i obnovljenja u Isusu. To se postiže putem svojevoljne odluke da se veruje u Božija obećanja kroz Isusa i putem svojevoljnog okretanja od znanih greha. Vidite Posebnu temu – Šta znači „prihvatiti“, „verovati“, „ispovediti/priznati“, i „zazvati“?
7. Svima nam je potpuno oprosteno i svi smo obnovljeni na osnovu svoje vere u Hrista (vidite Posebnu temu – Vera u Novom zavetu) i svog pokajanja od greha (vidite Posebnu temu – Pokajanje u Novom zavetu). Ali treba da postoje vidljivi dokazi ovog novog odnosa sa Bogom – život koji je promenjen i koji se neprestano menja. Božiji naum za ljude nije samo da jednoga dana budu u nebu, nego da budu hristoliki već sada. Oni koji su istinski otkupljeni će, iako povremeno zgreše, nastaviti u veri i pokajanju do kraja života.
8. Sveti Duh je „drugi Isus“ (vidite Posebnu temu – Isus i Sveti Duh). On je prisutan u svetu da bi izgubljene doveo Hristu i da bi razvijao Hristolikost u spasenima. Darovi Duha se primaju prilikom spasenja. Oni su Isusov život i služba koji su razdeljeni u njegovom telu, Crkvi. Darovi, koji su u osnovi Isusovi stavovi i pobude, treba da budu pokrenuti plodom Duha. Duh je aktivan u naše vreme kao što je bio i u biblijska vremena.
9. Otac je vaskrslog Isusa Hrista učinio vrhovnim sudijom. On će se vratiti na Zemlju da sudi celom ljudskom rodu. Oni koji su verovali Isusu i čija imena su zapisana u Jagnjetovoj Knjizi života primiće svoja večna proslavljena tela kad se on vrati. Oni će s njim biti zauvek. A oni koji su odbili da se odazovu Božijoj istini večno će biti odvojeni od radosti zajedništva s Trojedinim Bogom. Oni će biti osuđeni zajedno s đavolom i njegovim anđelima.

Ovo veroispovedanje svakako nije ni sveobuhvatno ni podrobno, ali se nadam da će vam pružiti predstavu o teološkim bojama moga srca. Sviđa mi se sledeće načelo:

„U bitnom – jedinstvo, u sporednom – sloboda, a u svemu – ljubav.“